De codicis Dioscuridei Aniciae Iulianae, nunc Vindobonensis Med. Gr. I

HISTORIA, FORMA, SCRIPTURA, PICTURIS

moderante IOSEPHO DE KARABACEK,
Bibliothecae Palatinae Vindobonensis Praefecto

SCRIPSERUNT

ANTONIUS DE PREMERSTEIN, CAROLUS WESSELY,
IOSEPHUS MANTUANI.

Accedunt tabulae tres lithographicae et figurae sex textui insertae

LUGDUNI BATAVORUM
A. W. SIJTHOFF
1906

PRAEMONITUM.

Commentationes, quas legentibus hic exhibemus de codice Dioscurideo saeculo VI ineunte in usum Aniciae Iulianae confecto, nunc Vindobonae in bibliotheca Palatina adservato, minore modulo seorsum expressae sunt ex maioris formae amplior̄isque molis opere, in quo praefationis loco praecedunt.

Susceperunt enim SCATO DE VRIES vir doctissimus et A. W. SIJTHOFF bibliopola egregius, Batavi ambo Lugdunenses, IOSEPHI DE KARABACEK viri summi, qui bibliothecae Palatinae Vindobonensi praeest, consilio et auctoritate strenue adiuti, operam laudibus sane dignam atque sine dubio utilissimam, ut codicem illum elegantissimis herbarum et animalium picturis illustratum arte photographica integrum depingendum curarent. Quo ex simulacro accuratissimo libri pretiosi non solum rei criticae et arti palaeographicae, verum etiam historiae rerum naturalium, imprimis rei herbariae, et notitiae picturae veterum quam plurimum utilitatis adlatum iri consentaneum est. Prodiit igitur his ipsis diebus codicis celeberrimi editio inter cetera eiusdem generis ectypa ab A. W. SIJTHOFFIO in lucem emissa, quorum seriei inscribitur:

Codices Graeci et Latini photographice depicti duce SCATONE DE VRIES, *Bibliothecae Universitatis Leidensis Praefecto*;

comprehenditur vero volumine X, cui titulus est:

Dioscurides. Codex Aniciae Iulianae picturis illustratus nunc Vindobonensis Med. Gr. I phototypice editus. Moderante IOSEPHO DE KARABACEK, *Bibliothecae Palatinae Vindobonensis Praefecto, praefati sunt* ANTONIUS DE PREMERSTEIN, CAROLUS WESSELY, IOSEPHUS MANTUANI. *Accedit tabula lithographica. (Lugduni Batavorum, A. W. Sijthoff,* 1906).

Hoc volumen dividitur in partes duas, quarum altera continentur praefatio et codicis folia 1—203, altera folia 204—491.

Iam vero ut praefatio codicis ectypo praefixa, in quam plurimum studii et laboris contulimus, magis etiam, quam per editionem illam sumptuosam fieri potest, inter viros doctos divolgaretur, utque codicis ad hunc diem clarioris quam notioris latius diffunderetur cognitio, editor et bibliopola, viri humanissimi, nobis hortantibus haud mediocrem industriam in eo posuerunt, ut commentationes nostrae hac etiam peculiari editione minore modulo confecta eaque habiliore harum rerum studiosis proponerentur. Quam quidem curam non prorsus inutilem fore nobis fortasse sperare licet.

Dabamus Vindobonae mense Januario a. 1906.

De Codicis Dioscuridei Aniciae Iulianae,

nunc Vindobonensis Med. Gr. I

Historia, Forma, Argumento

SCRIPSIT

ANTONIUS DE PREMERSTEIN.

PROOEMIUM.

In huius praefationis exordio liceat mihi eis, qui operae meae benevolo faverunt animo, debitas referre gratias. Atque primum quidem summis beneficiis me obstrinxerunt Leopoldus liber baro de Gudenus, vir excellentissimus Sacro Caesaris et Regis Apostolici Cubiculo praepositus, qui, dum hanc commentationem conficerem, ut a reliquis bibliothecae Palatinae muneribus vacarem, benignissime concessit, et Iosephus eques de Karabacek, bibliothecae Palatinae Vindobonensis praefectus, huius operis particeps, qui non solum vacationem illam mihi impetravit, sed etiam consiliis liberaliter impertitis, quaestionibus diligenter institutis, omni denique adiumenti genere in hoc suscepto me sublevavit. Scatoni vero de Vries viro doctissimo, huius operis editori et A. W. Sijthoffio bibliopolae egregio, quorum singulari liberalitate atque solertia codex Dioscurideus Aniciae Iulianae patriciae solis radiis depictus mirumque in modum multiplicatus viris eruditis utendus praebetur, quantum subsidii atque ornamenti haec quoque debeant, ipso opusculo meo, qualecumque est, inspecto facilius cognoscetur, quam verbis exprimitur. Grato autem animo ut profitear superest, ab Iosepho Constantino Ireček et Iosepho Strzygowski professoribus illo Vindobonensi, hoc Graeciensi, item a Ludovico Pastore v. c., qui Romae instituto historico Austriaco praepositus est, et

Henrico Pogatscher viro erudito, qui Pastoris iussu codicem bibliothecae Chigianae mei causa diligentissime examinavit, deinde a Carolo Wessely, Rudolpho Beer, Iosepho Mantuani bibliothecae Palatinae sociis, Georgio Musset, qui bibliothecae Rupellensi praeest, Matthaeo Bartoli Argentoratensi, Carolo de Ettmayer collega Vindobonensi multifariam consiliis officiisque me adiutum esse.

Gratitudinis hoc officio functus ut ipsi rei satis arduae, quam non sine quadam animi trepidatione adgressum me esse fateor, paucis proludam, necesse est. Atque ante omnia legentes monuisse velim negotium, quod susceperam, ita fere fuisse circumscriptum, ut ex vastissima quaestionum mole, quae in hoc codice Dioscurideo exoritur, excepta re palaeographica sane gravissima, quam Carolus Wessely separata disquisitione explicabit, ea fere tractarem argumenta, quae a philologo et historico absolvi poterant, omnia vero, quae profundiorem naturalis historiae, imprimis rei herbariae notitiam postulare videbantur, harum rerum peritis disceptanda relinquerem, eo scilicet contentus, si viris botanicae et medicinae veterum consultis aditum quodammodo ad codicem nostrum patefecisse vel faciliorem reddidisse viderer. Quos fines me quam religiosissime servasse confido. Universam autem hanc commentationem in quinque partes dividere visum est, quarum p r i m a codicis historia formaque externa tractentur, s e c u n d a herbarium illud praeclarum Dioscurideum, quod maximum in codice spatium obtinet, t e r t i a opuscula ad rem naturalem pertinentia, quae herbario adnexa sunt. Q u a r t a deinde parte agetur de libris manu scriptis ex celeberrimo hoc exemplari derivatis, atque q u i n t a exhibebitur codicis conspectus, in quo pristinum libri valde mutili contextum restituturi sumus.

Sed antequam ipsam rem adgrediamur, hoc iam loco brevem eorum, quae in hac commentatione gravissima sunt,

conspectum proponere placuit. Iam vero praecipuum locum inter bibliothecae Palatinae Vindobonensis thesauros codicem hunc Dioscuridis obtinere vulgo notum est; quanti vero momenti hic liber pretiosissimus sit non solum ad historiam medicinae et rei herbariae, quales inde ab antiquitate usque ad recentioris aevi primordia fuerint, illustrandam, sed etiam ad varias veterum linguas cultumque humanum atque artem pictoriam et rem palaeographicam melius cognoscenda, ab aliis et copiose et diserte expositum est [1]), ita ut equidem supersedere possim et ipsum codicem et eos, qui hac codicis imagine solis radiis depicta de philologia et veterum historia naturali tam bene meriti sunt, verbosis laudibus celebrare.

Est autem codex hic, qui inter libros Dioscuridis manu scriptos Constantinopolitani (C) vocabulo designatur, saeculo VI ineunte (circa annum 512) in usum Aniciae Iulianae patriciae Constantinopoli confectus. Ibidem medii aevi temporibus penes homines ex occidente profectos, qui illam urbem saeculo XIII expugnaverant, deinde in monasterio S. Ioannis Prodromi sive Praecursoris, ex cuius monachis quidam a. 1406 eum instaurandum curavit, posthac in Turcarum et cuiusdam Hebraei manibus versabatur, donec a. 1569 auctore Augerio de Busbecke in bibliothecam Caesaream Vindobonensem translatus est. In qua inter codices medicos graecos locum primum (olim 5) obtinet. Altus est centim. 38, latus centim. 33, ita ut formam fere quadratam exhibeat, opertus tegumento a. 1406 confecto, quod duabus tabulis validis et corio fusco constat, habetque hodie folia 491, quae multis in locis detrita et lacera magna ex parte a. 1406 resarta sunt. Inter quae sunt folia membranacea vetusta 481, folium membranaceum vacuum 1 (205) a. 1406 insertum, folia membranacea sex (486—491) saeculo X vel XI scripta, folia chartacea minoris formae tria (287—289) saeculo fere XIV

---

[1]) Cf. v. c. ea, quae M. Wellmannus de Dioscuridis materia medica et hoc codice exposuit *Verhandlungen der 44. Versammlung deutscher Philologen* (Lipsiae 1897) p. 55 ss.; Pauly et Wissowae encycl. V p. 1131—1142.

addita. His accedunt folium unum chartaceum (407*) saeculo ut videtur XVII adiectum et duo folia membranacea vacua non numerata, quae recentiore tempore inter tegumenti partes anteriorem posterioremque ipsasque codicis membranas inserta sunt. Ex vetustis vero membranis, quarum 481 superesse diximus, tot saeculorum vicissitudinibus permultae — sunt circiter 65 — intercidere; quarum lacunarum et sedes et argumenta etiam nunc certa ratione definire licet. Atque in his membranis, quibus artificiose plicatis compages sive fasciculi, quaterniones plerumque, efficiuntur numeris a. 1406 adscriptis, ex parte etiam antiquis saeculi VI notis residuis instructi, textus litteris totus uncialibus saeculi VI ineuntis, quae in versibus curiose derectis positae sunt, scriptus et splendidissimae imagines pictae sunt coloribus mirifice servatis nitentes. Accesserunt autem textui vetusto praesertim in herbario Dioscurideo inde a saeculo XIII diversorum adnotationes, latinis, graecis, arabicis, hebraicis elementis scriptae, quibus plerumque titulorum textusve graecorum transscriptiones vel herbarum synonyma graeca volgaria, latina, arabica, turcica, semel (f. 327^{v}) et vocabulum francogallicum continentur.

Comprehenduntur autem codice Aniciae Iulianae hae commentationes picturaeve ad historiam potissimum naturalem spectantes, quas per totam fere mediam aetatem saepissime ex hoc exemplari descriptas sive depictas esse constat:

F. 1^{v} imago pavonis ex ornithiacorum paraphrasi huc translata.

F. 2—6 versis imagines quinque, quarum duae priores medicorum et botanicorum septenorum consessus repraesentant, duae sequentes mandragorae inventionem et descriptionem, ultima Aniciam Iulianam patriciam, quae codicem sibi oblatum accipit.

F. 4—7 rectis index herbarii Dioscuridei circa a. 1406 litteris minusculis scriptus.

F. 7^{v} titulus herbarii ornatus.

F. 8^{r}—10^{v} index herbarii vetustus.

F. 10^{v}—11^{r} repetitur herbarii inscriptio.

F. 11^{v}—12^{r} vacant.

F. 12^{v}—387^{r} herbarium Dioscurideum alphabetico ordine digestum, ex herbarum figuris, in quibus antiquioris cuiusdam syllogae corpus Crateuae et Galeni excerptis instructum et supplementa postea adiecta optime dignoscuntur, et textus capitibus ex Dioscuride plerumque depromptis concinnatum; cui f. 287—289 insertus est tractatus de mandragora saeculo fere XIV ex Dioscuridis materia medica descriptus.

F. 387^{v} vacat.

F. 388^{r}—392^{r} incerti auctoris carmen de viribus herbarum, cui f. 391^{v} inest pictura ἐναλίας δρυὸς sive coralli.

F. 392^{v} vacat.

F. 393^{r}—437^{v} Eutecnii sophistae paraphrasis in Nicandri theriaca figuris herbarum et animalium venenatorum illustrata.

F. 438^{r} vacat.

F. 438^{v}—459^{v} Eutecnii sophistae paraphrasis in Nicandri alexipharmaca.

F. 460^{r}—473^{r} incerti auctoris, fortasse eiusdem Eutecnii, paraphrasis in Oppiani halieutica.

F. 473^{v} textum vetustum non habet.

F. 474^{r}—485^{v} incerti auctoris paraphrasis in Dionysii poetae ornithiaca, avium picturis, quibus adiungendus est pavo f. 1^{v} repraesentatus, ornata.

F. 486^{r}—491^{v} anno 1406 adnexis continentur fragmenta quaedam menologii mensis Ianuarii saeculo X vel XI scripti.

Varias virorum doctorum omnis aevi de hoc codice lucubrationes et commentationes infra suis locis, quam plenissime fieri poterit, adferentur. In re praesenti sufficiet monuisse totum libri contextum ad hoc tempus a solo Petro Lambecio[1]) aliquanto accuratius et copiosius descriptum esse, a cuius commentariis, quorum A. F. Kollarius saeculo fere post

---

[1]) Commentariorum de Augustissima bibliotheca Caesarea Vindobonensi II (1669) p. 519—608; VI p. 294—302.

alteram editionem instituit [1]) novis observationibus auctam, et Daniel de Nessel [2]) et Bernardus de Montfaucon [3]) multique alii usque ad nostram aetatem viri docti [4]) pendent.

---

[1]) Cf. Comment. ed. alterius (studio A. F. Kollarii) II (1769) p. 119–285 (cuius capitis epitome extat p. 471–473); VI (1780) p. 202–209; p. 437–452.

[2]) Catalogi manuscriptorum graecorum nec non orientalium Aug. bibliothecae Caesareae Vindobonensis III (1690) p. 1–14.

[3]) Palaeographiae graecae (1708) lib. III p. 195–211; Bibliothecae bibliothecarum I (1739) p. 536 s.

[4]) Cf. Iac. Frid. Reimmannus in epitome Lambecii et Nesselii, cui inscribitur Bibliotheca acroamatica... comprehendens recensionem specialem omnium codicum msctorum graecorum... augustissimae bibl. Caesareae Vindobonensis (Hannoverae 1712. 8°) p. 146–159; p. 465 s.; praeterea H. Conringius In universam artem medicam... introduction. (Helmestadii 1687. 4°) p. 274–276 (edit. anni 1726 p. 274–276); Ios. Pitton Tournefort Institutionum rei herbariae ed. tert. I (1719) p. 7 s.; Christ. Gottl. Schwarz De ornamentis librorum et varia rei librariae veterum suppellectili (Lipsiae 1756. 8°) p. 31. 38. 163. 167. 169; I. C. G. Ackermann in Fabricii Bibliotheca gr. ed. Harles. IV (1795) p. 683 s.; I. F. de Mosel *Geschichte der k. k. Hofbibliothek zu Wien* (1835) p. 320 s.; L. Choulant in Naumanni et Weigelii ephemeride *Archiv für die zeichnenden Künste* I (1855) p. 56 ss.; G. F. Waagen *Die vornehmsten Kunstdenkmäler in Wien* II (1867) p. 8 ss.; F. Cohn *Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur* LIX (1881) p. 302 ss.; I. H. Middleton *Illuminated manuscripts in classical and mediaeval times* (1892) p. 48 ss.; Guil. Wattenbach *Das Schriftwesen im Mittelalter* ed. tert. (1896) p. 351 s.; idem *Anleitung zur griech. Palaeographie* ed. tert. p. 34; E. Diez *Die Miniaturen des Wiener Dioskurides* (1903), qui libellus seorsum impressus est ex commentationibus a Strzygowskio editis *Byzantinische Denkmäler* III, p. 1–61. Accedit libellus Th. Gottliebii sumptibus bibliothecae Palatinae editus *K. k. Hofbibliothek. Katalog der Miniaturen-Ausstellung* edit. quart. (Vindobonae 1902. 8°) p. 1 s. n. 2. Vide praeterea eos scriptores, qui de codicis re palaeographica disseruerunt, quos infra capite VII composui.

PARS PRIMA.

DE CODICIS HISTORIA ET FORMA

CAPUT I. DE TEMPORE, QUO CODEX CONFECTUS SIT.

Aetatis, qua codex Dioscuridis Vindobonensis pictus et scriptus sit, indicia satis luculenta re palaeographica praebentur: scripturam enim uncialem huius libri ad saeculi quinti finem vel initium saeculi sexti pertinere infra a Carolo Wessely uberius demonstrabitur [1]. Exactius vero tempus definiri potest ex imagine f. 6v depicta, qua nobilis quaedam matrona allegoricis, quas dicunt, figuris stipata codicem herbarii sibi oblatum excipiens repraesentatur. Qua de pictura post Lambecii aliorumque curas [2] opera data disserui in annalibus

---

[1]) Cf. etiam V. Gardthausen *Griech. Palaeographie* p. 151 s. De hoc codicis confecti tempore unus, quod sciam, Kollarius sine idonea causa dubitavit Lambecii Comment. ed. alt. I p. 80 adn. A; VI p. 206 adn. B.

[2]) Cf. Lambecius Comment. ed. prior. II (1669) p. 571 – 590 (cum tabula p. 571 adiuncta); D. de Nessel Catalog. III (1690) p. 8 s. (cum tab. H littera signata); B. de Montfaucon Palaeogr. gr. p. 203 – 209 (cf. p. 39 s.; cum tab. p. 203 adiecta); C. G. Schwarz De ornamentis librorum (Lipsiae 1756) p. 167; Lambecius Comment. ed. alt. (opera A. F. Kollarii) II (1769) p 219—253 cum tab. p. 220; I. Labarte *Histoire des arts industriels, Album* ed. alt. II p. 163. 466 cum tab. XLIII; G. F. Waagen *Die vornehmsten Kunstdenkmäler in Wien* II (1867) p. 8 – 10; C. Schnaase *Geschichte der bildenden Künste* ed. alt. III p. 237 s.; O. Iahn *Abhandl. der sächs. Gesellschaft der Wiss., phil. hist. Cl.* V p. 301 ss.; N. Kondakoff *Histoire de l'art byzantin* I (1886) p. 110 n. 5 cum imagine inter p. 108/9 inserta; Watten-

musei Caesarei Vindobonensis a. 1903 in volgus emissis [1]); ad quam commentationem eos, qui accuratiora requirunt, relegare liceat.

Imaginis interpretationi praemittenda videtur brevis descriptio. Pictura igitur folii 6ᵛ speciem praebet disci in media pagina collocati, qui undique fune aurato cingitur. Cui quidem circulo inscripta sunt quadrata duo invicem sese intersecantia, similibus funibus aureis artificiose contextis formata. Qua ratione efficitur octogonum magnum, in medio positum (I), undique circumdatum quadratorum illorum segmentis octo, quae triangularem exhibent formam, (II) nec non circuli segmentis octo, quae cum illis alternantur (III). Picturae fundamentum caeruleum est, si quadratorum segmenta excipimus, quae sunt coloris rubri.

Atque in medio octogono in gradu sive suggestu aurato collocatus est thronus, aureus totus, singulis utraque parte aquilis suffultus, pulvino rubro superiniecto instructus. Ante suggestum posita sunt vasa duo, quae cylindrorum speciem prae se ferunt, aerea ansisque auratis praedita. In ipso autem throno sedet matrona magnifice ornata, vestita tunica, quam strictoriam vocabant, et dalmatica, manicatis colorisque purpurei, id est violacei ambabus, quibus vestimentis superindutum est περίβλημα splendidissimum, palla videlicet aurata clavisque

---

bach *Anleitung zur griech. Palaeographie* ed. tert. p. 34; A. Venturi *Storia dell'arte italiana* I p. 340 s. (accedit imago p. 141 n. 130); Woltmann *Geschichte der Malerei* I p. 184 s.; R. Beer *Kunst und Kunsthandwerk* V (1902) p 239 s. (accedit figura p. 236); E. Diez *Die Miniaturen des Wiener Dioskurides, Byzantinische Denkmäler* ed. ab I. Strzygowski III (1903) p. 24—27 cum tab. IV n. 1. Reliquos scriptores et vetustiores et recentiores, qui imaginem hanc sive effinxerunt sive commentariis tractaverunt, invenies in dissertatione mea, cuius titulum paulo infra (adn. 1) adnotavi, p. 105 s. adn. 1.

[1]) *Anicia Iuliana im Wiener Dioskorides-Kodex, Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des allerhöchsten Kaiserhauses* XXIV (1903) p. 105—124. Textui adiecta est tabula XXI, qua pictura, de qua agimus, fideliter redditur ipsis coloribus splendidis accurate expressis. Dissertationis huius censuram egerunt I. Iuethner *Zeitschrift für die österreich. Gymnasien* LV (1904) p. 314 s.; Guil. Weinberger *Berliner philologische Wochenschrift* 1904 p. 1171 s.

violaceis variata, contabulatione quam dicebant artificiosa in eam formam redacta, quae in aula Byzantina sub *lori* sive λώρου nomine a summae nobilitatis matronis usurpabatur. In capite matronae crinibus nigris, in quibus media fronte fibula aurea resplendet, superimposita cernitur mitra coloris coccinei margaritis distincta, in aureum ut videtur apicem desinens, ex qua utrimque vittae singulae in tergum dependent; aures ornatae sunt inauribus, quae ex singulis magnitudinis eximiae margaritis, quas uniones appellabant, constant. Pedes calceis rubris induti sunt. Atque manu sinistra matrona librum sive codicillos tenet, in quorum tegumento aureo rhomboides alba, sine dubio eburnea, discernitur. Dextra vero demonstrat codicem apertum, quem a puero alato ei porrigi statim memorabimus. Matronae autem huic nomen esse *IOΥΛΙΑΝΑ* ex litteris aureis permagnis, quae quadratorum segmentis octo inscriptae sunt, colligitur.

Iulianae a tergo singulae utrimque feminae conspiciuntur, quibus artifex per allegoriam illa aetate haud raro obviam virtutes illius praecipuas significare voluit. A sinistra adstat femina diademate aureo compta, velata tunica alba, in cuius humero cernitur clavus auratus, et chlamyde viridi, cuius sinum nummis aureis repletum manibus sustentat; ab utraque capitis parte legitur inscriptio in fundamento picturae caeruleo litteris albis exarata: *ΜΕΓΑΛ*[Ο—*Ψ*Υ]*ΧΙΑ*. Iulianae ad dextram exhibetur femina diademate simili ornata, vestita tunica alba clavis aureis distincta et chlamyde rubra, dextrorsum conversa, pedem sinistrum βήματι sive gradui imponens; sinistra codicem sustinet tegumento rubro involutum atque in genu sinistro repositum, quem porrecto manus dextrae indice monstrat. Utrimque titulus adest litteris albis pictus: *ΦΡΟΝ*[*Η*]-*CIC*.

Suggestui, de quo supra diximus, ad sinistram iacet genibus flexis figura puellae parvula albo amictu induta, tam profunde caput inclinans, ut eius os pedem dextrum matronae in throno sedentis prope contingat; quo habitu adorationis caerimoniam a Romanis posterioris aevi usu receptam indicari perspicuum est. Super puella duobus versibus scriptum est

[ΕΥ]ΧΑΡΙCΤΙΑ | ΤΕΧΝΩΝ. Inter hanc figuram albatam illamque, quae Μεγαλοψυχίας nomine designatur, puer stat nudus alatus, dextrorsum conversus, Iulianae sedenti codicem offerens apertum, in cuius altera pagina schema quoddam herbae foliis viridibus et floribus uvisve luteis praeditum pictum est. Supra Cupidinis huius sive Amoris caput haec inscriptio habetur: ΠΟΘΟC [Τ]ΗC | ΦΙΛΟΚΤΙCΤΟΥ (sic).

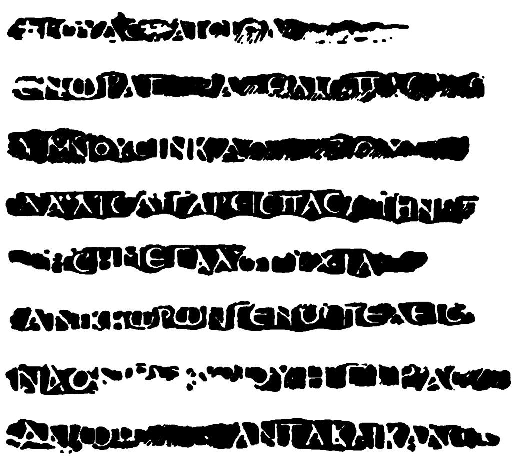
Iam procedamus ad ea spatia, quibus octogonum undique circumdatur, breviter describenda. Atque octo quadratorum segmentis rubris singulas litteras, quae nomen efficiunt ΙΟΥΛΙΑΝΑ, aureas praegrandes inscriptas esse supra indicavimus. In spatiis vero octo caeruleis, quibus segmenta illa triangularia inter se invicem segregantur, agnoscuntur imagines quaedam minutae elegantissimae, sed vetustate admodum corruptae; quibus puerulorum nudorum alatorum caterva inducitur, qui opificum et artificum more aedificio quodam et exstruendo et sculpturae picturaeque operibus exornando occupati videntur. In singulis quidem picturis recensendis initium facere libet ab illa, quae inter *I* et *O* litteras collocata est. Atque prima hac imagine exhibentur 1) Cupidines tres, qui fronti aedificii coloribus pingendae operam dant; deinde ea quae sequitur 2) pueruli duo materiam serra secantes; 3) tertii spatii figura vetustate prorsus evanuit; 4) quarta pictura effinguntur Amores quattuor, qui machinam commovendis et levandis magnae molis lapidibus aptam agitant, 5) quinta pueri tres alati lapidibus caedendis occupati; 6) sexta pueri duo, qui trabes ligneas edolant; 7) septima repraesentatur Cupido stans ante effigiem sculptam et coloribus distinctam, quae in aedicula posita est; 8) octava Amores duo, quorum alter imaginem pingit, alter pigmenta miscet.

Reliquos titulos huic imagini adiectos cum supra suis locis enarraverimus [1]), iam superest, ut de inscriptione qua-

---

[1]) Is qui anno fere 1406 magnam codicis partem litteris minusculis transscripsit, etiam has inscriptiones repetere conatus est. Qui supra picturam haec addidit: μεγαλοψυχία. σοφία. † (quae appellatio ad matronam sedentem

dam, quam vel maxime ad rem propositam facere statim apparebit, paulo uberius disputemus. Quae quidem inscriptio litteris albis, sicuti reliquae, exarata est in taeniis octo angustis nigro colore inductis, quae octogoni illius circuitum interiorem comitantur. Cum viri docti, qui ante nos Iulianae imaginem tractarunt, scripturam hanc multis locis prorsus evanidam legere supersedissent, mihi tandem multum satisque diu in ea re elaboranti a. 1902 contigit, ut omnibus litterularum reliquiis etiam atque etiam vitri auxilio quam accuratissime examinatis satis certam lectionem adsequerer. Ac primum quidem intellexeram in octo lateribus octogoni singulos versus exaratos esse, quorum primae litterae litteris singularibus respondent, quae in triangulis proximis collocatae sunt *ΙΟΥΛΙΑΝΑ.* Acrostichon ergo habemus in Iulianae nomen concinnatum, cuius reliquias a nobis transscripta et suppleta hoc loco adponere liceat:

\+ *Ιου· δόξαισι σ'[ἄνασσα?]*
['Ον]ωρᾶτ[αι] ἀ[γα]θ[αῖ]ς π[ά]σ[αις]
Υμνοῦσιν κ(αὶ) δο[ξάζουσιν].
Λαλῖσαι (= λαλῆσαι) γὰρ εἰς πᾶσα[ν] γῆν
[Ἴ]ησ' ἡ μεγαλοψυχία
Ἀνικήω[ν], ὧν γένο[ς] πέλεις·
Ναὸν [γὰρ] κ[υρ]ίου ἤγιρας (= ἤγειρας)
Ἄνω [προεκβ]άντα καὶ καλῶς.

V. 2 ante *Α[ΓΑ]Θ[ΑΙ]C* cernitur lineola illa curva, qua in contextu codicis vocabula inter se disiungi solere Carolus Wessely infra demonstrabit. — V. 6 certissime legitur *ΑΝΙΚΗΩΡΩΝ*, quod sine dubio in *Ἀνικήω[ν], ὧν* corrigendum

---

referenda est; cf. autem f. 4v. 5v). *φρόνησις*; in margine laeva: *πόθος τῆς σοφίας*. Praeterea in ipso picturae fundamento figurarum capitibus ab eodem adscriptum est *μεχαλοψυχία* et *φρόνησις*.

est. Nam de latina genetivi forma *Aniciorum* graecis litteris Ἀνικηώρων reddita vix cogitari poterit.

Acrostichon hoc iambicum satis illepidum et barbara artis metricae inscitia ita compositum, ut locis nonnullis syllabae breves, sed accentu praeditae pro longis positae sint, ad aetatem codicis Dioscuridei exactius definiendam summi est momenti. Etenim Petrum Lambecium secuti omnes fere, quod sciam, viri docti, qui picturae huic explanandae operam dederunt, per matronam splendide ornatam et in solio sedentem, cui nomen Ἰουλιάνα adscriptum est, Aniciam Iulianam significari sibi persuaserunt, matronam nobilissimam et opulentissimam, quae sub finem saeculi quinti et ineunte saeculo sexto p. Chr. n. Constantinopoli maxima et dignitate et auctoritate fruebatur [1]). Nata est Iuliana anno fere 463 patre Flavio Anicio Olybrio consule anni 464, qui anno 472 per aliquot menses Occidentis Augustus fuit, matre Placidia Valentiniani III filia. Imperatorio igitur sanguine orta nupsit anno fere 480 Flavio Areobindo Dagalaifo magistro militum, consuli a. 506, cui progenuit Flavium Anicium Olybrium iuniorem, qui puer admodum a. 491 in Oriente consul processit. Vitam perduxit Anicia Iuliana, quae eximio fidei catholicae orthodoxae studio et plurimis aedibus sacris sumptuose aedificatis maxime inclaruit, usque ad Iustiniani regnum, quo imperante anno 527 vel 528 senex mortua esse videtur.

Iam opinionis, quam Lambecius coniectura sat probabili protulit, eandem esse Aniciam illam Iulianam atque Iulianam in codice Dioscurideo repraesentatam, certissimum

---

[1]) Quae de Iulianae vita nobis cognita sunt, congessi commentationis supra citatae p. 108 s. Ad testimonium ibi p. 109 adn. 6 et 9 adlatum de Iulianae eunuchis, qui post mortem eius vitae monasticae sese dederint, alter eiusdem argumenti locus adiciendus est ex Pauli Helladici abbatis epistula, quae extat inter Anecdota Byzantina e codicibus Upsaliensibus edita a V. Lundstroemio fasc. I (1902) p. 20: Εὐτρόπιός τις εὐνοῦχος νοτάριος Ἰουλιανῆς τῆς κατὰ Πλακιδίαν τῆς γυναικὸς Ἀρεοβίνδου . . . ἐγένετο μοναχὸς κτλ.

documentum adferre licet ex acrosticho a nobis enucleato, cuius v. 6 legitur *Ἀνικήω[ν], ὧν γένος πέλεις.* Cui argumento luculentissimo aliud accedit satis grave, quod Iuliana matrona acrosticho illo celebrata incolis Honoratarum, quod erat suburbium urbis Constantinopolis in ulteriore Propontidis litore situm[1]), amplissimam laudis materiam praebuisse perhibetur, quippe quae ecclesiam magnificam ibi aedificaverit. Nam idem de Anicia Iuliana traditur in Theophanis Confessoris chronographia ad annum 512/13[2]): *Ἰουλιάνα δὲ ἡ περιφανεστάτη, ἡ κτίσασα τὸν ἱερὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου ἐν τοῖς Ὀνωράτοις.*

Praecipuis his argumentis tertium adicere liceat non ex acrosticho, sed ex ipsa pictura petitum. Compertum enim habemus Aniciam illam Iulianam patriciatu exornatam fuisse,[3]) qui summus illa aetate nobilitatis gradus iam non hereditario iure propagabatur, sed singulis concedebatur personis; quem honorem non per coniugis, qui nusquam patricius appellatur, promotionem, sed ipsa imperatoris beneficio adsecuta esse videtur. Quocum optime conveniunt ornamenta et insignia, quibus Iuliana matrona in pictura f. 6v instructa est. Codicilli enim aurei rhomboide alba distincti, quos Iuliana sinistra sustinet, videntur proprium esse patriciatus insigne, quae quidem dignitas inde a Constantini imperio incipiebat *ab imperialibus codicillis praestitis*[4]). Describuntur hi codicilli in Philothei cletorologio anno fere 900 conscripto[5]) in hunc modum: *πλάκες ἐλεφάντιναι κεκοσμημέναι σὺν κωδικέλλοις ἐγγεγραμμένοις εἰς τύπον τοῦ νόμου.* Sed vestimentis quoque Iulianae, ut in commentatione citata copiosius demonstravimus, patriciatus indicatur nobilitas; nam palla illa aurata contabulata sine dubio

---

[1]) De Honoratarum situ v. commentationem meam p. 112 s. adn. 5.

[2]) I p. 157 s. ed. C. de Boor; p. 135 ed. Bonn.; Mignei Patrol. gr. CVIII p. 369 B s.

[3]) Cf. Chronicon paschale ad a. 512 (I p. 610 ed. Dindorf.): *Ἰουλιάνας τῆς ἐπιφανεστάτης πατρικίας*; Cyrillus Scythopolitanus vitae S. Sabae c. 53. 69 (Ecclesiae graecae monument. ed. I. B. Cotelerio III p. 303. 338). Vide praeterea commentationis meae p. 113 s. cum adn. 4.

[4]) Cf. Cod. Iust. XII 3, 5 pr.; Instit. I 12, 4.

[5]) V. Constantini Porphyrogenneti de caerim. II 52, 1 p. 411 R.

est λῶρος, quo patriciae dignitatis et viros et feminas amictos fuisse constat; capitis mitra in acumen aureum desinens vittisque ornata videtur *apex patriciatus* esse sive, ut graece vocabatur, προπόλωμα. Sella denique, in qua sedet Iuliana, *patricia sedes* est sive πατρίκιος θρόνος, quem in *suggestu*, qualis in pictura conspicitur, collocari solitum esse traditur.

De Iulianae persona cum iam constet, ad ipsum tempus codicis confecti definiendum pergamus. Qua in re imprimis considerandum est Aniciam Iulianam et Theophanis testimonio supra allato et acrosticho codicis nostri hoc tantum nomine praedicari, quod Honoratis templum dei erexerit; eandem vero in poemate Anthologiae Palatinae I 10, quod Constantinopoli in celeberrima aede S. Polyeucti anno fere 527 ab Iuliana ad finem perducta inscriptum erat, profusissimis laudibus ornari eam ob causam, quod omnes sanctos dei et Constantinopoli et toto orbe terrarum innumerabilibus ecclesiis et donis illustraverit. His omnibus recte perpensis veri simillimum est ecclesiam illam genetricis dei Honoratis conditam secundum temporis ordinem primam fere aedem sacram fuisse, quae eximiae liberalitati Iulianae deberetur, interque hanc aedificationem principem et ecclesiam S. Polyeucti post longam aliarum aedium seriem magnifice exstructam idem fere temporis intervallum interiectum esse, quo acrostichon f. 6^v inscriptum et carmen illud Anthologiae seiungenda videntur. Quam ob rem in aetate acrostichi ipsiusque codicis definienda annum 512, quo ecclesiam deiparae Honoratensem iam extitisse Theophanes auctor est, excedere vix fas est.

Sed fortasse in hac quaestione tractanda ulterius progredi licet, ut ipsam ecclesiae Honoratensis dedicationem statuamus occasionem offerendi codicis praebuisse. Etenim ad templum illud magna impensa ab Iuliana conditum non solum acrostichon, de quo egimus, sed etiam imagines illae minutae in octo circuli segmentis positae referendae sunt, quibus pueri alati artificum instar aedificium quoddam construentes et exornantes effinguntur. Cum his vero opificum et artificum diversorum, lapidariorum videlicet et fabrorum ligna-

riorum, sculptorum et pictorum operibus sine ulla dubitatione coniungenda est figura illa in ipso octogono picta, cui *Εὐχαριστία τεχνῶν* superscriptum est, quae illorum nomine communi Iulianam adorare gratiasque ei agere videtur. Verum et puer alatus, qui codicem herbarum figuris illustratum — significatur Dioscuridis quem habemus liber — dominae porrigit, titulo inscripto designatur *Πόθος τῆς φιλοκτίστου*. Quibus verbis item adluditur ad ecclesiae illius *κτίσιν* et haud obscure indicatur amorem hominum, quem Iuliana aedis erectae beneficio sibi conciliaverit, eos compulisse, ut Dioscuridis codicem dono illi offerrent [1]). Plurima igitur, quae hac pictura continentur [2]), eandem in sententiam concurrere manifestum est, ut satis confidenter adfirmare audeam amicos quosdam et clientes Aniciae Iulianae, quos ecclesia Honoratis aedificata sibi devinxerat, artifices imprimis in ipso opere occupatos, quorum *εὐχαριστία* a pictore inducitur, civesque Honoratenses, quos totum per orbem Aniciorum liberalitatem laudibus efferre acrostichon perhibet, communi consilio et sumptu librum conscribendum et pingendum curasse patronaeque suae ob dedicatam Honoratis ecclesiam grati studiosique animi ergo dono obtulisse [3]). Quae interpretatio si vera est, magis etiam constat fieri non posse, ut codex post annum 512 exaratus sit.

---

[1]) In commentatione supra citata p. 123 inscriptionem illam *πόθος τ. φ.* his verbis explicavi: *Wunsch der Kunstgönnerin*, ratus codicem Iulianae iussu et sumptibus confectum esse. Cui interpretationi merito adversatus est I. Iuethner l.c. LV (1904) p. 314 s.

[2]) Adde quod modii duo ante suggestum collocati annonariam liberalitatem indicare possunt, quam Iuliana more antiquo in ecclesiae fortasse dedicatione largita erat.

[3]) Nobiles illorum temporum matronas codices sumptuose ornatos singulariter adamasse notum est; cf. F. Wickhoff *Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des Kaiserhauses* XIV (1893) p. 196 ss.; Guil. Wattenbach *Das Schriftwesen in Mittelalter* ed. tert. p. 133.

CAPUT II. DE CODICIS, DUM CONSTANTINOPOLI ADSERVATUR, HISTORIA.

Quaenam fuerint codicis nostri fata per septingentos fere qui sequuntur annos, prorsus ignoratur. Iam vero saeculo XIII liber pretiosissimus in manibus versabatur hominum occidentalium, qui in urbe Constantinopolitana tum dominabantur. Etenim statim in initio herbarii (f. 13^r, 21^v, 23^v, 24^v) synonyma, quae in ipso textu graece exarata sunt, inveniuntur latinis litteris transscripta manu saeculi XIII, cuius scribendi ratio proxime ad illud scripturae genus accedere videtur, quod eodem fere tempore librariis monasterii Montecassinensis in usu erat [1]). Alia supparis aetatis manus in f. 13^v—27^v herbarum figuris vocabula adposuit latina [2]). Folio denique 327^v nomini herbae, quod graece est *σπάρτος*, eodem fere tempore adscriptum est *Genestre*. Quae quidem vocabuli genistae forma saeculo XIII propria erat illi dialecto, quam loquebantur Francogalli orientales [3]). Videntur eiusmodi adnotationes tam conspicuis locis positae nisi ab ipsis libri possessoribus inscribi non potuisse. Magna igitur cum probabilitate suspicari licet codicem anno 1204 captum esse ab iis, qui duce Balduino Flandriae domino ad quartum bellum sacrum gerendum ex occidente profecti Constantinopoli expugnata thesaurorum sacrarumque reliquiarum cupiditate incensi urbis aedificia publica et monasteria nobiliumque domus diripiebant. Neque tamen Constantinopoli in aliam partem delatus esse videtur,

---

[1]) Hoc me docuit Rudolphus Beer collega rei palaeographicae doctissimus. Cf. specimina scripturae vetustioris edita in *Paleografia artistica di Montecassino* (auctore Oderisio Piscicelli-Taeggi), *Latino* (1882) tab. I. II. XXVIII. — Vide praeterea infra cap. IX.

[2]) In codice Parisino gr. 2286, qui herbarii nostri apographon continet medio fere saeculo XIV confectum, nomina haec in ipsum contextum recepta sunt voce *Φράγγοι* praemissa; v. cap. XXXII n. I.

[3]) Hac de re summa officiositate per epistulam me certiorem fecit Matthaeus Bartoli Argentorate degens, iuvenis harum quaestionum imprimis peritus, quocum consentit Carolus de Ettmayer collega Vindobonensis.

cum saeculo etiam XV ineunte ibidem adservatus sit; parum enim profuisset liber eis, qui graecam linguam callebant, utilissimus in occidentem deportatus, ubi minima ea tempestate erat graecitatis notitia. In patria igitur victoribus inserviebat codex Dioscurideus, sine dubio remediis parandis in nosocomio quodam adhibitus. Compertum enim habemus hominibus occidentalibus sive Latinis, ut tum vocabantur, Constantinopoli sua fuisse valetudinaria iam inde a Manuelis Comneni regno (a. 1143—1180), qui eo quo Latinos fovebat studio fratribus sive militibus ordinis hospitalis Hierosolymitani xenodochium, quod Sancti Ioannis appellabatur, concessisse videtur [1]). Anno denique 1261 Latinis Genuensium ope urbe Constantinopoli pulsis herbarium Dioscurideum a Graecis recuperatum esse conicere possumus.

Fortasse codex noster illa iam aetate pervenerat in monasterium Constantinopolitanum Sancti Ioannis Praecursoris, cui nomen erat *ἡ μονὴ τοῦ Προδρόμου Ἰωάννου τῆς Πέτρας* (sive *τῆς Παλαιᾶς Πέτρας*), quodque ab imperatorum Palatio in Blachernis sito haud procul aberat [2]). Altera vero saeculi XIV

---

[1]) Cf. Ducangius Cpolis christianae l. IV p. 163 n. III ed. Paris. (p. 114 n. III ed. Venet.). Titulum sepulcralem medici cuiusdam, *Bartholomei d. a[r]tis medicine periti,* qui obiit a. 1249, Constantinopoli repertum in districtu qui Genuensibus illa aetate adsignatus erat, protulit A. G. Paspatis in ephemeride, cui inscribitur *Ὁ ἐν Κπόλει Ἑλληνικὸς φιλολογικὸς Σύλλογος, ἀρχαιολ. ἐπιτροπή, παράρτημα τοῦ ΙΓ' τόμου* (1880) p. 83.

[2]) De nobilissimi huius monasterii situ et aedificiis sat multi auctores disseruerunt; cf. Stephanus Gerlach senior *Tagebuch* (Francofurti ad Moenum 1674) p. 312. 336. 455; Lambecius Comm. de bibl. Vindob. ed. Kollar. IV p. 189 s. adn. A; C. Ducangius Cpolis christ. lib. IV p. 101 n. XII ed. Paris. (p. 69 B ed. Ven.); idem in notis ad Annae Comnenae Alexiadem (Mignei Patrol. gr. CXXXI p. 206 adn. 29); A. Mordtmann in ephemeride *Ὁ ἐν Κπόλει Ἑλληνικὸς φιλολογικὸς Σύλλογος, ἀρχαιολ. ἐπιτροπή, παράρτημα τοῦ ΙΘ' τόμου* (1891) p. 3—9; idem *Esquisse topographique de Cple, Revue de l'art chrétien,* ser. IV vol. II (1891) p. 481 (v. Buondelmontii mappam ibidem expressam p. 371 n. 10; p. 479 n. 25); Ph. Forchheimer et I. Strzygowski *Die byzant. Wasserbehälter von Kpel* (*Byzant. Denkmäler, herausgegeben von J. Strzygowski* II [1893]) p. 154; I. P. Richter *Quellen der byzant. Kunstgeschichte* p. 246 ss. n. 4. 5; E. A. Grosvenor *Constantinople* II p. 472. 578 s.;

parte et saeculo XV ineunte librum ibi adservatum esse certissimis comprobatur argumentis. Etenim Neophytum monachum Prodromenum iam saeculo XIV fere medio codice usum esse statim exponetur. Porro hospitium a Stephano Uroschio II Serviae rege conditum eamque ob causam ξενὼν τοῦ Κράλη appellatum, cuius usibus herbarium aliquamdiu destinatum fuisse adnotatio f. 1r anno 1406 vel paulo post inscripta testatur, monasterio Prodromi adnexum fuisse mox demonstrabitur (p. 22 s.). Ioannes vero Aurispa, qui anno fere 1422 vel 1423 Constantinopoli versatus est, disertis verbis narrat sibi cognitum esse *codicem mirae antiquitatis*, qui herbarum et animalium imagines contineret, extantem Constantinopoli *in monasterio*, ut ait, *Petrae Sancti Ioannis* (infra p. 25 s.).

Monasterio huic ditissimo omnibusque commoditatibus et ornamentis instructo [1]) sat magnam librorum copiam seu

---

Marin *Les moines de Constantinople* (1897) p. 74. 89 adn. 1; A. van Millingen *Byzantine Constantinople* (1899) p. 24. 84. 205. 319 s.; Manuel Io. Gedeon Ἐκκλησίαι Βυζαντιναὶ ἐξακριβούμεναι (Cpoli 1900) p. 61—68; A. Papadopulos Kerameus in Συλλόγου ephemeride supra citata XXVIII (1904) p. 121. 128. 130 s. adn. 7. V. praeterea Krumbacheri hist. litt. Byzant. ed. alterius p. 740. 771; de Cpolis regione, quae Petra sive Petrion vocabatur, E. Oberhummer in Pauly et Wissowae encycl. IV p. 977. 1013. De reliquiis Salvatoris et Sanctorum in Prodromi monasterio adservatis cf. Comes Riant Exuviarum sacr. Cpolitanarum II p. 212. 227; F. de Mély in continuatione operis Riantii (Paris. 1904) p. 43. 44. 112 s.; praeterea Mordtmannus Συλλόγου l. c. p. 5 ss. n. 8. 9. 11. 13; Grosvenor l. c. II p. 578. Monasterium τοῦ ἐνδόξου προφήτου, προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου cognomine τῆς Πέτρας frequenter memoratur in actis patriarchatus Cpolitani; v. Acta et diplomata graeca medii aevi edd. F. Miklosich et I. Mueller I p. 26 s. n. 14 (a. 1315); p. 488 n. 228 (a. 1365); II p. 21 ss. n. 341 (a. 1381); p. 260 ss. n. 499 (a. 1395). — De monasterio homonymo Praecursoris Novae Petrae in territorio Druanubainis saeculo XIII condito v. I. Pasinus, A. Rivautella, F. Berta Codicum mss. bibl. Taurinensis p. 319 ss.; Miklosich et Mueller l. c. vol. IV passim.

[1]) Magnificum monasterii Prodromeni splendorem, qualis fuerit anno 1403, id est ipso tempore, quo herbarium Dioscurideum ibi extitisse comperimus, fusius describit Ruy Gonzalez de Clavijo *Historia del gran Tamorlan* ed. alterius (*Coleccion de cronicas* III, Matriti a. 1782) p. 50 ss., quod testimonium et a Mordtmanno Συλλόγου l. c. p. 6 n. 13 et a Richtero l. c. p. 247 ss. citatur.

potius bibliothecam suppetiisse aliunde compertum habemus; inter quos thesauros litterarum spectatissimum sine dubio locum codex Dioscurideus obtinebat. Neque deerant monachi librariae artis periti [1]). Maxime vero ad ea, quae nobis proposita sunt, facere videtur, quod altera fere saeculi XIV parte hic commorabatur Neophytus quidam monachus a monasterii nomine *Προδρομηνὸς* appellatus [2]), qui non solum varias dissertationes theologicas [3]) et logicas [4]) con-

[1]) Subscriptiones codicum, qui fuere *τῆς μονῆς τοῦ Προδρόμου* antiquo vocabulo *Πέτρα* vocatae, inde a saeculo XII exaratas adferunt Montfauconius Palaeogr. gr. p. 58 s. 305 (cf. p. 100. 110); Lambecius Comm. de bibl. Vind. ed. Kollar. IV p. 188 s.; Kollarius ibidem IV p. 61 s. adn. A; V. Gardthausen Pal. gr. p. 325. 339. 410; idem Catalog. codicum graecorum Sinaiticorum p. 79 ad n. 352; Marin l. c. p. 402; C. R. Gregory *Textkritik des neuen Testamentes* I (1900) p. 148 n. 87; p. 163 n. 178; p. 221 n. 774; de codice a Gregoryo p. 163 n. 178 allato cf. praeterea Th. W. Allen *Notes on Greek manuscripts in Italian libraries* (1890) p. 38 n. 1; *Studi italiani di filologia classica* IV p. 163 n. 123. His iam accedit subscriptio codicis Parisini gr. 2286 saeculi XIV, de quo statim dicemus (infra p. 22; cap. XXXII n. I). Ex monasterii eiusdem librariis innotuerunt praeterea Arsenius monachus *τοῦ Προδρόμου* a. 1136 (cf. H. Omont *Inventaire sommaire* I p. XXXIV et 168 n. 891; Gardthausen l. c. p. 315; Marin p. 415 adn. 8), Stephanus monachus a. 1416 (de quo v. Gardthausen p. 338); quibus fortasse adiungendus est Thomas *ὁ Προδρομίτης* a. 1465 (cf. Bandinius Catal. codd. gr. bibl. Laurent. III p. 271; Gardthausen p. 340).

[2]) Eorum monasteriorum, quae Sancto Ioanni *Προδρόμῳ* consecrata erant, monachi non solum *Προδρομῖται* (cf. supra adn. 1) vocabantur, sed etiam *Προδρομηνοί*; cf. Acta et diplomata ed. Miklosich et Mueller II p. 519 s. n. 660 (a. 1401) et p. 525 n. 663 (eiusdem anni). Idem fortasse homo est *Νεόφυτος ἱερομόναχος*, qui inter alios monachos *τῆς μονῆς τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου, προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου καὶ ἐπικεκλημένης τῆς Πέτρας* subscripsit a. 1395 actis piae cuiusdam fundationis; cf. Acta et diplomata II p. 263 n. 499.

[3]) Neophyti Prodromeni refutationes Latinorum et Barlaamitarum, quae secta medio fere saeculo XIV extiterat, memorat A. Ehrhard in Krumbacheri hist. litt. Byz. ed. alt. p. 105 n. 7. Cf. praeterea I. Sakkelion *Πατμιακὴ βιβλιοθήκη* p. 189 n. 428; S. P. Lampros *Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλ. τοῦ Ἁγίου ὄρους Ἑλλ. κωδίκων* II indicis p. 542.

[4]) Codice Vaticano Urbinate gr. 80 saeculis XIV et XV exarato traditur f. 261r *ἐπιτομὴ Νεοφύτου μοναχοῦ Προδρομηνοῦ εἰς τὰς ε' Πορφυρίου φωνάς*,

scripsit, sed etiam rei herbariae et medicae operam navavit. Etenim satis ampla opusculorum medicorum et botanicorum collectio, quam ipse Neophytus composuerat, vel ipsius manu vel ex eius exemplari saeculo fere XIV medio descripta traditur codice Parisino gr. 2286, quem subscriptio *τῆς Προδρομικῆς μάνδρας καὶ Πετρωνύμου* fuisse testatur. Quo continentur et ipsum herbarii Dioscuridei apographon ex nostro exemplari depromptum et herbarum aliorumque remediorum sylloge secundum litteras ordinata, in qua conscribenda Neophytum eundem librum adhibuisse constat [1]). Quibus ex indiciis apparet pretiosissimum Aniciae Iulianae codicem iam tum in splendido illo monasterio adservatum esse, inter cuius libros a. 1406 et 1422 eum fuisse testimoniis expressis stabilitum est. Neque mero casui tribuendum puto, quod Neophyti sylloge tribus in codicibus arte coniuncta est cum apographis carminis quod dicitur de viribus herbarum, quae ex vetustissimo de quo agimus exemplari derivata sunt [2]). Id sat probabiliter inde explicatur, quod archetypus libelli botanici a Neophyto compositi una cum codice nostro in monasterio Prodromeno servabatur.

Inde ab initio saeculi XV celeberrimi codicis fata etiam accuratius persequi licet. Adnotatione enim f. 1^{r} inscripta, quam infra (cap. X) repetemus, certiores fimus librum vetustate corruptum a. 1406 denuo compactum esse ab Ioanne quodam Chortasmeno [3]) iussu et impensa Nathanaelis monachi, qui

cui adnexae sunt commentationes quaedam ad Aristotelis libros logicos eiusdem fortasse auctoris. Cf. C. Stornaiolo Codd. Urb. gr. bibl. Vaticanae p. 126 s.

[1]) Uberius de codice Parisino gr. 2286 disseremus cap. XXXII n. 1; cf. etiam cap. XII n. 6.

[2]) Traditur enim in codicibus Vat. Pal., Mediol., Berol., qui omnes ex uno apographo pendere videntur, una cum carmine de viribus herbarum (cf. cap. XXXII n. VIII).

[3]) Familiae ut videtur eiusdem femina memoratur in actis patriarchatus Constantinopolitani circa a. 1400; cf. Acta et diplomata II p. 473 n. 631: *τῆς τοῦ Κεχορτασμένου μητρὸς ἐκείνης*; ibidem p. 481 n. 635: *τῆς Κεχορτασμένης*. Nominis autem forma indicatur Ioannem Chortasmenum laicum fuisse, qui lucri fortasse faciendi causa codices reparandos suscipiebat.

νοσοκόμου tum officium tenens aegris curandis praeerat ἐν τῷ ξενῶνι τοῦ Κράλη. Quod hospitium in ipsa urbe Constantinopoli institutum erat a Κράλη, unde nomen traxit, id est rege Serviae Stephano Uroschio II inter annos fere 1299 et 1321 [1]), ea condicione, ut partem monasterii Prodromeni efficeret [2]). Atque ipse Nathanael,

[1]) Carolo Ducangio (Constantinopolis christ. l. IV p. 163 n. IV ed. Paris.; p. 114 n. IV ed. Venet.) ξενὼν ille τοῦ Κράλη ex subscriptione tantum codicis nostri innotuerat; cf. Montfauconii Palaeogr. gr. p. 40. 110. 196. Accuratius demum de hospitio illo litteris benignissime me edocuit I. C. Jireček professor Vindobonensis, vir harum rerum consultissimus; cuius verba hic exscribere liceat: „Der ξενὼν τοῦ Κράλη in Konstantinopel war eine Stiftung des serbischen Königs (slav. kralj, bei den Byzantinern Κράλης) Stephan Urosch II, genannt Milutin (1282–1321). Dieser König war durch seine Heirat mit Simonis (c. 1299) Schwiegersohn des byzantinischen Kaisers Andronikos II Palaiologos.... Ein Zeitgenosse, der serbische Erzbischof Daniel (Životi kraljeva i arhiepiskupa srpskih, herausgegeben von Daničić, Agram 1866, p. 134) schreibt darüber: „In der Stadt Konstantinopel und zwar an der Prodrom genannten Stelle erbaute er eine Kirche Gottes durch Schenkung ungezählten Goldes und errichtete viele wunderbare und herrliche Paläste (*polaty*) und gründete ein Xenodochion genanntes Krankenhaus (*ksenodochije glagoljemo bolnice*), und hier stiftete er eine grosze Menge Betten zur Ruhe für die Kranken, mit weichem Bettzeug darauf; und wenn jemand von irgend einer Krankheit ohne Hoffnung befallen war, liesz er jeden zu einem so vorbereiteten Bette gehen; auch sammelte er zahlreiche erlesene Dörfer im griechischen Gebiet und schenkte sie hieher, damit sie Zins dieser Stelle zahlen, und fand viele kunstvolle Ärzte, gab ihnen viel Gold, soviel sie bedurften, damit sie fortwährend bei den Kranken sind, ihnen Heilung bringend; und dazu ernannte er seine vornehmen getreuen Männer, welche die Kranken besuchen und alles nützliche ihnen thun sollten" usw. Der König wird wegen dieser Schenkung von Daniel dann überschwänglich gelobt." Praeterea in annalibus Servicis ad annum usque 1516 continuatis, qui vocantur *Cetinjski letopis*, inter Milutini regis fundationes hoc quoque valetudinarium Constantinopoli constitutum recenseri auctor mihi est Ljuba Kovačević professor Belgradiensis.

[2]) Danielis verba ab Jirečekio supra adn. 4 citata haec sunt: 'in loco qui *Prodrom* vocatur'; exactius etiam locus indicatur a Daniele p. 135: „in hoc loco apud Sanctum Prodromum". De alio xenodochio, quod cum monasterio τοῦ παντοκράτορος Constantinopolitano coniunctum erat, disputavit E. Kurtz *Byzantinische Zeitschrift* II (1893) p. 628 s. — Monasterium Prodromi Constantinopolitanum antiquitus quodammodo coniunctum fuisse cum gente Slavica

qui a. 1406 νοσοκόμος erat in hospitio Cralis, in alio documento inter huius monasterii monachos nominatur [1]. Codex vero Dioscurideus neque ad ipsum Nathanaelem pertinebat, cuius iussu et sumptibus instauratus esse dicitur, neque ad xenodochium illud τοῦ Κράλη [2], cuius usibus sine dubio inserviebat, sed in ipsius monasterii bonis fuisse censendus est. De forma autem, in quam liber hic pretiosus ab Ioanne Chortasmeno a. 1406 redactus sit, et de opera illius, qui eundem paulo

---

ostendunt hominum Rossorum, qui in terram sanctam peregrinabantur, itineraria, quibus omnibus fere monasterii huius mentio inest. Cuius rei testimonia multa invenies apud Mordtmannum Συλλόγου l. c. p. 5 ss. n. 3. 8. 11. 14; *Itinéraires russes en Orient traduits par* B. de Khitrovo (Genavae 1889) I 1 p. 104. 124. 136. 162. 205. 232. Ignatius diaconus Smolenskensis anno fere 1389/1405 monachos nationis Rossicae memorat, qui in illo monasterio habitantes cives suos hospitio exceperint; cf. Mordtmann p. 6 n. 11; *Itinéraires* p. 136. Post xenodochium vero illud τοῦ Κράλη conditum artiore etiam vinculo monachos S. Ioannis Prodromi cum Serviae principibus conexos fuisse per se intellegitur. Veluti a. 1395 a Manuele Palaeologo μνημόσυνα in memoriam Constantini Serviae principis, soceri ipsius, instituta sunt ἐν τῇ μονῇ τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου, προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου καὶ ἐπικεκλημένῃ τῆς Πέτρας; cf. Acta et diplomata ed. Miklosich et Mueller II p. 260 ss. n. 499. Anno denique 1464/5 monasterium ab incolis suis destitutum a Mohammede II Turcarum imperatore donatum est matronae cuidam nobili Christianae ex Servia oriundae; cf. M. I. Gedeon Βυζαντιναὶ ἐκκλησίαι ἐξακριβούμεναι p. 61 ss.; Grosvenor l. supra (p. 19) citato II p. 579.

[1]) Nam idem sine dubio est ὁ μοναχὸς Ναθαναήλ, qui inter ceteros monachos monasterii Sancti Praecursoris a. 1395 actis donationis illius a Manuele Palaeologo factae subscripsit; cf. Acta et diplomata II p. 263 (n. 499) et adn. praec. De νοσοκόμου officio monastico cf. Ducangius Gloss. graec. s. v. νοσοκόμος; G. Schlumberger *Revue archéol.* NS XL (1880) p. 207; idem *Mélanges d'archéologie byzantine* I (1895) p. 298; idem *Sigillographie de l'empire byz.* p. 379; Marin *Les moines de Constantinople* p. 66.

[2]) P. I. Šafařík vir doctissimus (*Geschichte der südslawischen Literatur* III [1865] p. 86) lapsu quodam memoriae deceptus videtur, cum adfirmat Danielem archiepiscopum, cuius verba supra p. 23 adn. 1 enotantur, librorum a Stéphano Milutino xenodochio Constantinopolitano donatorum mentionem facere, in quorum fortasse numero codex Dioscuridis hodie Vindobonensis fuerit.

post denuo tractavit magnamque herbarii partem litteris minusculis transscripsit [1]), alio loco (cap. X. XI) disputabitur.

Anno fere 1422 vel 1423, dum Constantinopoli monumentorum litterarum investigandorum et comparandorum causa versatur [2]), in Prodromi monasterio codicem Dioscurideum inspexit Ioannes Aurispa Siculus (natus circa a. 1369, mortuus a. 1459), impiger ille bibliothecarum Graecarum perscrutator et emptor librorum veterum. Is enim in litteris datis *ex Ferraria IV nonas Ianuarii* — anni ut videtur 1424 [3]) — ad Ambrosium Traversarium Camaldulensem [4]) amicum litterarumque fautorem, qui Florentiae degebat, haec habet [5]):

Nicolao medico, [6]) *praestanti in omni virtute ac diligentia viro primum me dedas oro: tum ex me adfirmes codicem mirae antiquitatsi Constantinopoli esse, in quo depictae sunt et herbae et radices et quaedam animalia, serpentia maxime, atque herbarum et radicum vocabula graecis literis, triplici idiomate graeco, latino et alio nescio quo adnotantur* [7]). *Est in monasterio Petrae Sancti Ioannis (ita enim adpellatur) et*

[1]) Ab eodem et inscriptio f. 1^r de codice nove compacto exarata est.

[2]) De libris Constantinopoli a se inventis, quorum magnum numerum in Italiam secum abstulit, ipse Aurispa refert in litteris, quae impressae extant inter „Ambrosii Traversarii generalis Camaldulensium aliorumque ad ipsum ... latinas epistulas" editas a L. Mehus (Florentiae 1759) libro XXIV 53 col. 1026 ss. De eiusdem itinere Constantinopolitano cf. I. M. Mazzuchelli *Gli scrittori d'Italia* I 2 p. 1277, et imprimis Georgius Voigt *Die Wiederbelebung des class. Alterthums* ed. alt. I p. 265 s. 348 s. 561; Wattenbach *Das Schriftwesen im Mittelalter* ed. tert. p. 571. 600.

[3]) De tempore v. Voigtium l. c. I p. 267 adn. 1.

[4]) Natus est anno fere 1376, obiit a. 1439.

[5]) Editionis citatae l. XXIV epist. 58 (col. 1033).

[6]) Est Nicolaus Niccolus (vernacula lingua Niccolò de' Niccoli) medicus Florentinus litterarum humaniorum cultu satis notus, qui Cosmi Medicei iussu diligentissime codices veteres conquirebat. Cuius studia et commercium, quod inter eum et Aurispam intercessit, illustraverunt I. Burckhardt *Die Cultur der Renaissance in Italien* ed. sept. I (1899) p. 205. 210, alibi, et Voigtius I p. 298 ss., imprimis p. 303. De libris eius nonnulla adnotata sunt apud Bandinium Catal. codd. gr. bibl. Laurent. III p. 617.

[7]) De synonymis loquitur Aurispa singulis herbarum descriptionibus praemissis.

facillime mea sententia habebitur. Modo vero aut scribam, si vultis, aut egomet, ut spero, enarrabo.

Saeculis XIII et XIV atque priore saeculi XV parte ante Constantinopolim a Turcis expugnatam codex noster magni pretii habitus summa auctoritate florebat. Qua aetate a librariis diversis descriptus et depictus paulatim in Italia quoque hominibus doctis innotuit, quorum animos inter primos Aurispa nuntio illo Constantinopoli adlato ad eximium hunc thesaurum advertisse videtur. Cuius rei testes praecipui supersunt codices Romanus Chigianus, Florentinus Laurentianus, Urbinas Vaticanus, fortasse et Bononiensis, de quibus omnibus quarta parte fusius disputabitur. Neque silendum est ultimo codicis nostri folio (485ᵛ) extare adnotationem mutilam, quam saeculo circiter XIV scriptam esse veri simile est, qua Sisinius quidam memoratur aliusque monachus, cuius nomen periit [1]). Possumus autem conicere nomina haec esse monachorum duorum, quorum alter alteri in nosocomi officio successerit, ex quibus Sisinius testari videtur se librum successori tradidisse, ἱερομόναχος vero ignotus se eundem a Sisinio accepisse.

De fatis, quae libro Dioscurideo obtigerint intra eos centum annos, qui inde a Constantinopoli a. 1453 a Turcis capta usque ad Suleimani II regnum numerantur, nihil expressis verbis traditum est. Sed huic tempori procul dubio tribuenda sunt herbarum vocabula Graeca litteris Arabicis modo chrysographis, modo communi atramento exaratis transscripta, quae in omnibus fere imaginibus conspiciuntur, additis plerumque synonymis Arabicis vel Turcicis. Quibus inscriptionibus satis nitidis et ad calligraphiae quam dicunt normam com-

---

[1]) Quae servata sunt, in hunc fere modum suppleri possunt:

\+ παρέδωκα ἐγὼ +]Σισίνιος τὴν βί-
βλον ταύτην ἔ]χουσαν φύλλα φ'.

Post versus unius intervallum vacuum sequitur alia manu scriptum:

\+ παρέλαβον ὁ δεῖνα τά]χα ἱερομόναχος.

Vox τάχα, qua humilitas quaedam exprimitur, pariter atque vocabula ὁ ταπεινὸς, ὁ ἐλάχιστος in eiusmodi subscriptionibus posterioris aetatis haud raro inveniuntur. De foliorum 500 numero v. infra cap. VIII.

paratis comprobatur codicem a victoribus etiam Turcis magno in honore habitum esse [1]). Coniecerit igitur quispiam herbarium ex praeda monasterii S. Ioannis Praecursoris [2]) nobili cuidam Turcae obvenisse, qui sermonem quidem Graecum intellexerit, scripturam vero Graecam ignoraverit, eiusque causa ipsa vocabula Graeca ab homine eius rei perito Arabicis litteris repetita et versione Arabica esse instructa. Tempore autem insequente, saeculo fere XVI, codicem nescio quo pacto in cuiusdam Iudaei manus pervenisse altero inscriptionum genere demonstratur; extant enim in imis plerumque picturarum paginis ipsa herbarum vocabula Graeca lingua, sed Hebraicis litteris transscripta. Atque sat probabilis videtur coniectura additamenta haec Hebraica exarata esse manu *Hamonis, dum viveret Suleimanni* [3]) *medici*, penes cuius filium Busbeckius anno 1562 Dioscuridem a se repertum esse testatur.

CAPUT III. DE CODICE VINDOBONAM TRANSLATO [4]).

Iam ad eam accedamus aetatem, qua pretiosissimus de quo agimus thesaurus ex urbe, unde originem traxit, Turcarum iam facta metropoli feliciter in Occidentis partes translatus et gravioribus fortunae vicissitudinibus in perpetuum subtractus est [5]). Anno igitur 1555 Augerius de Busbecke, eques

---

[1]) De summa auctoritate, quam Dioscuridis opus apud medicos Orientis obtinuerit, legentes ad ea relegare sufficit, quae M. Wellmannus disputat Pauly et Wissowae encycl. V p. 1132. 1136 s.

[2]) Monasterium ipsum a monachis derelictum a Mohammede II a. 1464/5 donatum esse matronae cuidam Servicae Christianae supra p. 23 s. adn. 2 indicavimus.

[3]) Regnavit Suleimanus II Turcarum imperator annis 1520—1566.

[4]) Nonnulla, quae ad huius capitis materiam pertinent, congesta invenies apud Lambecium Comment. ed. Kollar. I p. 74—80; II p. 123—127. A Lambecio fere pendent B. Montfauconius Palaeogr. gr. p. 195; D. de Nessel Catalog. III p. 4; I. F. de Mosel *Geschichte der k. k. Hofbibliothek zu Wien* (1835) p. 27 s. 32 (cf. p. 302); ex Moselio hausta sunt, quae profert F. Cohn *Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur* LIX (1881) p. 303 s.

[5]) Mendacis fabulae de codice a. 1529 capto meminit Lambecius II p. 127

ex Belgio inferiore oriundus, Ferdinandi I regis tum Romanorum iussu legationem ad Suleimanum II susceperat, in qua usque ad finem mensis Augusti a. 1562 Constantinopoli commoratus est [1]). Quo in itinere prudentissimus ille vir summo bonarum artium amore incensus maxima industria et indefesso labore antiquos codices undique conquirebat, quorum haud multo infra ducentos et quadraginta, ut ipse testatur, a se comparatos Ferdinando Augusto misit in bibliotheca Caesarea adservandos [2]). Singulari vero studio scientiam botanicam amplectebatur; constat enim Busbeckium herbarum in itinere inventarum specimina, quae per comitatus sui medicum, cui Quacquelben nomen erat, colligenda curaverat [3]), cum Petro Matthiolo summo aetatis illius medico et botanico sibique amicissimo communicasse eidemque duo Dioscuridis exemplaria Constantinopoli secum advecta excutienda praebuisse [4]).

---

adn. 1 (ed. Kollar.): *Hinc patet, eos errare, qui falso credunt, hunc codicem a.* 1529, *cum Solimannus Turcarum Tyrannus Vindobonam obsideret, ab obsessis captum, et opimi instar spolii in urbem delatum esse.*

[1]) De Busbeckio cf. *Biographie nationale Belgique* III (187.) p. 180 ss.; C. Thornton Forster et F. H. Blackburne Daniell *The life and letters of Ogier Ghiselin de Busbecq* voll. II (1881); alii. De eiusdem legatione Turcica v. G. Hirschfeld *Aus dem Orient* (*Verein für deutsche Litteratur* 1897) p. 48 ss.; H. Zimmerer *Durch Syrien* p. 8 s.; E. Oberhummer *Konstantinopel unter Sultan Suleiman d. Gr.* (1902) p. 1 s., ubi exhibetur effigies Busbeckii a. 1557 ligno incisa.

[2]) De libris manu scriptis a Busbeckio in legatione collectis cf. Lambecius I p. 75 ed. Kollar.; Moselius l. c. p. 27.

[3]) Cf. etiam excerpta ex itinerario Ioannis Dernschwamii, qui comes fuerat Busbeckii a. 1553—1555, edita ab H. Kiepert in ephemeride, cui inscriptum est *Globus*, LII (1887) p. 217. 233. V. praeterea Cohnium l. c. p. 303.

[4]) Cf. Petri Andreae Matthioli Senensis medici Commentarii in sex libros Pedacii Dioscoridis Anazarbei de medica materia (ed. Venet. 1565) in praef.: (*Augerius de Busbecke*) *duo Dioscoridis antiquissima exemplaria Constantinopoli secum tulit, quorum alterum Antonio Catecuzeno patritio Constantinopolitano, alterum cuidam Imperatoris Interpreti* (*Dragomanum Turcae vocant*) *mei tantum iuvandi causa, mutuo acceptos referebat.* De his libris, quorum lectiones a Matthiolo sub siglis *Cat.* et *Drag.* (sive *Dragom.*) proponuntur, cf. Sprengelii praefationem p. XIX. Excerpta quaedam ex codice Antonii Cantacuzeni servata sunt in Vindobonensi med. gr. 5 f. 9^r; cf. cap. XXXII

Inter codices praeterea bibliothecae Caesareae Vindobonensis, quos a Busbeckio Constantinopoli comparatos esse nominis ipsius inscriptio testatur, tres sunt, quibus libri materiae medicae Dioscuridis sive ex iis excerpta continentur: med. gr. 16 Ness. (Lamb. 35); 18 (11); 29 (26) [1].

Duplici igitur studio et codicum veterum colligendorum et rei medicae et herbariae promovendae virum illum litterarum amantissimum magnopere profecto exarsisse veri simile est, cum primum Constantinopoli apud quendam Iudaeum librum praeclarum Dioscuridis conspexerat. Attamen pretii, quod poscebatur, magnitudine deterritus non sine animi quadam aegritudine thesaurum dereliquit, alia ratione, ut adquireretur, consulturus. Sed operae pretium est ipsius Busbeckii verba ex epistula quarta de legatione Turcica, quam paulo post reditum *Francofordiae die 16 Decembris 1562* scripserat, integra hic adponere [2]:

Reporto item magnam farraginem veterum numismatum, quorum praecipuis donabo Dominum meum [3]. *Ad haec librorum Graecorum manuscriptorum tota plaustra, totas naves. Sunt credo libri haud multo infra 240, quos mari transmisi Venetias, ut inde Viennam deportentur. Nam Caesareae bibliothecae eos destinavi. Sunt aliquot non contemnendi, communes multi. Converri omnes angulos, ut quicquid restabat huiusmodi mercis tanquam novissimo spicilegio cogerem.*

Unum reliqui Constantinopoli decrepitae vetustatis, totum descriptum litera maiuscula, Dioscoridem, cum depictis plantarum figuris, in quo sunt paucula quaedam, ni fallor Crateuae, et libellus de avibus. Is est penes Iudaeum Hamonis,

n. VII. Falso autem Kollarius Suppl. I p. 383 codicem sive Cantacuzeni sive Dragomani suspicatur haud diversum esse a vetustissimo de quo agimus exemplari Dioscurideo.

[1]) Cf. Lambecium II p. 265—269 ed. Kollar.

[2]) V. Augerii Gislenii Busbequii d. legationis Turcicae epistolae quatuor (Francofurti 1595. 8°) p. 314. Locus citatur a Lambecio I p. 76 s.; II p. 125 s. ed. Kollar.; Nesselio p. 4; item a Moselio l. c. p. 28.

[3]) Id est Ferdinandum I imperatorem.

dum viveret Suleimanni medici filium, quem ego emptum cupivissem, sed me deterruit pretium. Nam centum ducatis indicabatur, summa Caesarei, non mei marsupii. Ego instare non desinam, donec Caesarem impulero, ut tam praeclarum auctorem ex illa servitute redimat. Est vetustatis iniuria pessime habitus, ita extrinsecus a vermibus corrosus [1], *ut in via repertum vix aliquis curet tollere.*

Neque tamen statim post reditum Busbeckio contigit, ut pretium constitutum sive Caesaris, ut in animo fuerat, liberalitate sive de sua pecunia expediret. Etenim anno 1565 codicem nondum in Occidente fuisse apparet ex silentio Petri Andreae Matthioli medici Caesarei, qui in commentariis ad Dioscuridem celeberrimis hoc anno denuo in volgus emissis duos quidem alios libros a Busbeckio sibi commodatos adfert (cf. supra adn. 5), hunc autem vetustissimum, ex cuius picturis maximam utilitatem capere poterat, omnino non memorat [2]. Porro annis 1566—1568 bellum gerebatur inter Maximilianum II Caesarem et Turcas, quo quidem nullum omnino commercium inter nostrarum partium homines et Muselmannos fuisse certu mest. Anno demum 1569 pace inter utrosque composita codicem Busbeckio auctore Vindobonam translatum esse mihi iam constat. Solus enim hic annus superest, quoniam proximo 1570 Busbeckius ex aula Caesarea in Hispaniam decessit.

Annus ille libri empti, quem priores in dubio reliquerunt, certissima ratione efficitur epistulis quibusdam, quas a. 1569 Carolus Clusius vir doctus de re herbaria summopere meritus et Ioannes Crato a Craftheim medicus Caesareus illi amicissimus, Vindobonae tum in aula con-

---

[1]) De tegumento ligneo, quod hodie etiam manet, quamvis a vermibus perforatum, haec Busbeckii verba intellegenda sunt.

[2]) Quominus hoc argumentum vehementius urgueamus, eo sane impedimur, quod Matthiolus inde ab anno fere 1562 non Vindobonae, sed Tridenti commorabatur. Cf. de Matthioli vita *Nouvelle biographie générale publiée par Didot* XXXIV p. 325 ss.; A. Hirsch *Biograph. Lexikon der hervorragendsten Ärzte* IV p. 167.

stitutus inter se miserunt [1]). Litteris prioribus [2]) datis *Machliniae XVI Aug. 1569* Clusius ex Cratone petit, ut lapillos quosdam rariores et tuliparum bulbos sibi procuraret, de quibus haec habet: *Non dubito, quin* [3]) *Dns. Augerius Bousbecke, qui aliquando apud Solymannum egit Caesareum Oratorem, eius ni fallor opera commode possent Constantinopoli advehi Tuliparum Dipcadique bulbi: id nisi tibi et illi molestum siet, velim apud eum cures.* Quas preces Clusii ad verbum exscripsi, ex quibus intellegatur Busbeckium etiam septem annis post, quam Constantinopolim reliquerat, cum huius urbis incolis necessitate quadam perpetuoque commercio coniunctum fuisse. In ea porro epistula, qua Crato Posonii tum degens d. *24 Septembris 1569* amico respondit, haec leguntur:

Tuliparum meminero cum ad D. Augerium Viennam rediero, licet sciam eum gravioribus rebus nunc occupari et difficulter in his sumptum facere. Nactus est nuper Dioscoridem manuscriptum cum picturis, quae magna ex parte magis fictae quam pictae videntur. Liber vetus est centum aureis nummis Pannonicis Constantinopoli emptus.

Ad haec iam respondet Clusius litteris datis *III nonas Decembres 1569, Antverpiae* [4]):

Lapillos per occasionem mittere poteris: nolo enim tibi molestus esse ea de re, quemadmodum nec de Tulipis, nisi nactus fueris commodam occasionem. Nimio sane mihi emptum

---

[1]) Extant duae Clusii epistulae una cum aliis ad Cratonem scriptis in bibliotheca publica civitatis Vratislaviensis; unde ediderunt L. Chr. Treviranus (Caroli Clusii, Atrebatis, et Conr. Gesneri, Tigurini, epistolae ineditae. Lipsiae 1830. 8°) et P. F. X. de Ram (Caroli Clusii Atrebatis ad Thomam Redigerum et Ioannem Cratonem epistolae, Bruxellis 1847, *Compte-rendu de la commission royale d'histoire,* ser. I t. XII). Cratonis vero litteras nondum editas in codice Vulcanii n. 101, qui Lugduni Batavorum in bibliotheca universitatis adservatur, invenit et officiosissime mecum communicavit Scato de Vries illius bibliothecae praefectus.

[2]) Ed. Trevirani p. 47 s. n. XXVI; ed. Ramii p. 61 n. XXXXI.

[3]) In eius quod sequitur enuntiati syntaxi errorem commisit Clusius.

[4]) Ed. Trevirani p. 48 s. n. XXVII; ed. Ramii p. 29 n. XXIII.

videtur a D. Augerio Dioscoridis exemplar, licet picturis sit illustratum: nam picturae huiusmodi nihil moror, quae parum ad plantarum cognitionem facere videntur.

Anno igitur 1569 Augerium de Busbecke desiderio illi codicis comparandi, quod tam diu foverat, satisfecisse certum videtur. Pretium vero, quod persolvit, idem fuit, quod ab illo in litteris a. 1562 indicatum erat, aurei scilicet sive *ducati* centum, qua de re Hugonis Blotii in relatione, quam mox citabimus, testimonium accedit. Sed num Busbeckio re vera contigerit, quod a. 1562 in votis fuerat, ut ipsum Caesarem ad pretium illud erogandum impelleret [1]), mihi quidem valde dubium est. Nam, quod imprimis tenendum est, et Crato et Clusius litteris illis a. 1569 haud obscure significant *emptum a D. Augerio Busbeckio Dioscoridis exemplar*, et Hugo Blotius, qui inde ab a. 1575 bibliothecarii Caesarei munere fungebatur, in relatione ad ipsum imperatorem Maximilianum II a. 1576 scripta memorat deperditum videri *Dioscoridem quendam vetustissimum, Constantinopoli, ni fallatur, ab Augerio a Busbecke 100 aureis emptum* (cf. infra p. 30 s.). Neque mirandum est, quod Maximilianus II vir alias de litterarum studiis imprimis meritus quique bibliothecae magna impensa augendae sedulam operam dabat, inter bella sumptuosa et rei publicae administrationem angustiis interdum pecuniae oppressus non ipse de codice tam ingenti pro illa aetate pretio comparando cogitaverit, sed eum bibliothecae Caesareae a Busbeckio offerri passus sit. Cui opinioni minime obstare videtur, quod Busbeckius solitam nominis sui adnotationem, quam codicibus a. 1562 a se bibliothecae inlatis inscripserat [2]), in Dioscuridis libro aliquot annis post empto et bibliothecae tradito omisit.

Codicis nostri, postquam libris Caesareis accessit, primus mentionem facit Hugo Blotius, qui a Maximiliano II inde a die XV Iunii a. 1575 bibliothecae illi praepositus erat. Is enim

---

[1]) Ea est opinio Lambecii II p. 127 ed. Kollar., Nesselii p. 4, Moselii p. 32, aliorum, quae tamen in sola illa epistula a. 1562 innititur.

[2]) *Augerius de Busbecke comparavit Constantinopoli.*

in relatione de bibliothecae statu die XXIV Aprilis a. 1576 imperatori oblata [1]) pretiosissimum exemplar Dioscuridis omnino latere acerbissime conquestus suspicatur furto illud esse sublatum. At liceat ipsa verba transscribere [2]):

Hoc tamen me adhuc plus aequo solicitum habet: Dioscoridem quendam vetustissimum, Constantinopoli, ni fallor, ab Augerio a Busbecke 100 aureis emptum in Bibliotheca hoc anno non fuisse inventum. Nam Sambucus illo se usum quidem esse [3]), *sed restituisse affirmat. Ego me illum numquam oculis aspexisse sancte iurare possum. Itidem Helfricus Guttius* [4]), *Wolfgangus Pudlerus, et Doctor Tannerus, qui mecum in Bibliotheca versati sunt, sibi illic eum librum visum esse negant. Si itaque neque in Bibliotheca neque in aula est, furto ablatus sit, necesse est.*

Sed interiecto brevissimo temporis spatio, postquam Blotius haec scripserat, codicem Dioscuridis in bibliotheca denuo comparuisse constat, sive is, qui eum commodaverat vel clam abstulerat, illius querelis ad ipsum Caesarem delatis commotus est, ut insignem hunc thesaurum redderet, sive Blotio ipsi diligentius inquirenti contigit, ut librum in latibulo aliquo absconditum investigaret. Nam in praefatione catalogi bibliothecae Caesareae anno 1576 a se compositi [5]) Blotius

---

[1]) Cuius relationis apographon extat in codice Vindobonensi 9038 f. 1—7 ita inscriptum: *Pro bibliotheca imperatoria Hugonis Blotii oratio, quae eadem libelli supplicis, omnia ad Bibliothecam necessaria exponentis, locum obtinere videri queat.* Ex ipsius vero Blotii exemplo iam, nisi fallor, deperdito edita est a Moselio l. c. p. 299 ss., ubi inscribitur: *Hugonis Blotii S. Caesareae Maiestatis bibliothecarii pro bibliotheca imperatoria oratio. Viennae* 24. *Aprilis* 1576. Cf. praeterea Lambecius I p. 84 ed. Kollar.; Moselius p. 37 cum adn. 1.

[2]) Cf. cod. 9038 f. 4^r s.; Moselii ed. p. 302.

[3]) De studiis a Sambuco in herbarium conlatis cf. infra cap. XXV.

[4]) De hoc officiali Caesareo (*Hofkammerrat*), cui iniunctum erat ab imperatore, ut bibliothecae libros Blotio traderet, cf. Moselium p. 34.

[5]) Pars catalogi prior, cui haec praefatio praemissa erat, iam deperdita videtur. Pars autem posterior servatur codice Vindobonensi 13525 ita inscripta: *Inventarii bibliothecae S. Caes. Maiestatis pars posterior,* continetque litteras M—Z. Verum Dioscuridis liber, cum pro deperdito haberetur, in partem priorem non videtur receptus esse.

indicat libros, qui vel manu scripti vel impressi die XXIV m. Aprilis a. 1576 in bibliotheca extarent, universos fuisse numero 7379. Iam vero tribus codicis nostri locis, foliis videlicet 1r, ubi lineis transversis deletum est, et 474r [1]) et in tegumenti posterioris parte interiore invenitur signum hoc: F F |7380|. Quod quidem signum ex Hugonis Blotii consuetudine scriptum numero cancellis incluso ab ipso codici inditum esse constat. Atque litteris FF significatur armarium sive *theca* [2]); numerus vero, qui sequitur, 7380 proxime excipit illum, quo Blotius in praefatione summam universorum librorum comprehenderat, 7379 [3]). Unde apparet codicem statim post diem XXIV Aprilis a. 1576 restitutum bibliothecae denuo quasi accessisse.

Ceterum ad eandem rem referenda sunt verba, quae extant in epistula Francisci Victorii Florentini Idibus Iuliis a. 1577 ad Hugonem Blotium data [4]). Qui de Petro Victorio avo suo, philologo doctissimo, qui et ipse materiam medicam Dioscuridis studiose tractaverat [5]), septuaginta tum novem annos nato haec scribit: [6])

---

1) Hoc loco Blotius signum repetivit eo consilio, ne quis ornithiacorum paraphrasim a reliquo codice vacua pagina (f. 473v) quasi segregatam subtrahere conaretur.

2) Thecae bibliothecae Caesareae, ut ex catalogo p. 33 adn. 5 citato constat, designatae erant litteris primum A–Z, deinde duplicatis Aa, Bb eqs. Ultima vero, quae in catalogi parte servata recensetur, theca litteris Ee denotata est; theca igitur Ff, in qua Dioscurides repositus erat, post catalogum demum absolutum impleri coepta est.

3) De Blotii signis conferas, quae exposuit Th. Gottlieb *Die Ambraser Handschriften. Beitrag zur Geschichte der Wiener Hofbibliothek* I (Lipsiae 1900) p. 120 s. Ubi p. 120 adn. 1 memoratur Blotium librum quendam Caesaris iussu die XXIV m. Maii a. 1576 in bibliothecam receptum sub signo Ff 7387 collocasse.

4) Invenitur in syllogae epistularum, quas diversi ad Hugonem Blotium miserant, tomo II (cod. Vindob. n. 9737. z. 15) f. 282r ss.

5) A Petro Victorio a. 1570 Sambuco missus est cod. Vindob. med. gr. 14 (Lamb. 7), qui materiae medicae librum I partemque libri II continet, cum lectionibus variantibus ab ipso Victorio margini adscriptis; cf. Lambecii Comment. VI p. 210 s. ed. Kollar.

6) L. c. f. 283r.

Laetatus autem magnopere est cum a me audivit vetustissimum, imperatoriaque suppellectile dignissimum Dioscoridis librum in bibliothecam Caesarianam redactum fuisse, teque etiam atque etiam rogat, ut summam diligentiam adhibeas in eo conservando. Ipse vero scire cupio, quo argumento indicioque patefactum sit illum annis ab hinc mille et trecentis scriptum fuisse; vix enim familiaribus meis persuadere possum quod ipse verum esse non dubito.

Proxima codicis mentio incidit in a. 1597. Iacobus enim Esprinchard *sieur du Plomb* vir nobilis Francogallus Rupellis oriundus in enarratione itineris, quo magnam Europae partem perlustraverat, narrat Vindobonae, ubi inde a die V usque ad IX m. Iunii a. 1597 commoratus erat, in bibliothecam Caesaream ab Hugone Blotio introductum inter praecipuos thesauros se vidisse exemplar Dioscuridis ante annos mille trecentos exaratum [1]). Sed iuvat ipsum Esprinchardium audire [2]):

Hugo Blotius me montra la Bibliotèque de l'Empereur, pour aller en laquelle il fault de son Logis passer à travers la magnifique maison des Barons d'Austriche où ils s'assemblent quand ils tiennent les Estats.

Ceste bibliotèque est en une grande sale de l'église S. Croix. Entre plusieurs livres de toutes sortes, magnifiquement reliés, (qui sont au nombre de sept mille sept cent soixante-cinq, et i en a pour cinquante mille florins d'Allemagne), je veis un Dioscoride manuscript de 1300 ans. Item un fort vieil nouveau testament qui commence par l'Evangile de S. Iehan [3]).

---

[1]) Esprinchardii de Dioscuride Vindobonensi testimonium ex itinerario eius iam citaverat Paulus Colomesius Opuscul. (Parisiis 1668. 12°) p. 108. Extat hoc itinerarium manu scriptum in codice bibliothecae municipii Rupellensis (*bibliothèque de la ville de La Rochelle*) n. 4 (olim 654); de quo v. *Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques de la France, Départements*, VIII (*La Rochelle par G. Musset*) p. 2.

[2]) Cuius de bibliotheca Vindobonensi verba Georgius Musset, qui bibliothecae Rupellensi praeest, litteris rogatus officiosissime nobiscum communicavit ex codicis citati f. 43ᵛ, 44ʳ.

[3]) Sequuntur nonnulla de codicibus Busbeckianis et Corvinianis ibidem adservatis.

Catalogo librorum manu scriptorum graecorum, quae in bibliotheca Caesarea adservabantur, a Lambecio a. 1665 ss. edito, a quo maiore ex parte Nesselii pendet eorundem descriptio [1]), inde a fine saeculi XVII codex Dioscurideus satis late inter viros doctos innotuit et inclaruit. Sed novum quoddam honoris incrementum libro celeberrimo aliquamdiu accedebat, ex quo P. Lambecius in Aniciae Iulianae usum eum confectum esse ostenderat. Habsburgicae enim gentis originem ad comites Aventinos familiae Aniciae Perleoniae referendam esse multi inde a fine saeculi XV viri docti genealogiarum scrutatores, quibuscum ipse consentit Lambecius, persuasum habebant. Qua de re ipsius Lambecii verba [2]) proponere liceat: *Facere non possum, quin hac occasione obiter indicem, adservari etiam nunc in Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi rarissimum quoddam et vere Caesareum antiquissimae potentissimaeque gentis Aniciae monumentum, nempe codicem Dioscoridis, iam memoratae Iulianae Aniciae auspicio et liberalitate... exaratum,... qui... singulari quadam providentiae divinae cura tanquam haereditario iure in Augustissimae Domus Habsburgo-Austriacae potestatem rediit, ut nempe ipsa coram intueri et manu prehendere posset, quanta maiorum suorum, videlicet Aniciorum, potentia et dignitas fuerit.* Sed saeculo XVIII hanc Lambecii opinionem, quae tum a viris historiae peritis prorsus abiecta erat, acerbissime castigavit Adamus Franciscus Kollarius [3]).

At haec de externa ut ita dicam codicis historia iam sufficiant. Nam studia philologa, medica, botanica a viris doctis in hoc venerandae vetustatis monumentum conlata ab hoc loco aliena in singulis partibus enarrandis copiosius tractare in animo est.

---

[1]) Cf. p. 8 adn. 2.

[2]) Comment. ed. prioris II p. 489; in altera editione a Kollario curata omissa reperiuntur in sylloge, cui inscriptum est Analecta monumentorum omnis aevi Vindobonensia opera et studio A. F. Kollarii, I (1761) p. 783 ss.

[3]) Comment. II p. 120 s. adn. B; VI p. 203 s. adn. A.

Appendicis instar nonnulla addere placet de signis diversis sive, ut bibliothecariorum sermone utar, signaturis, quibus codex noster in bibliotheca Caesarea instructus sit. Antiquissimum igitur signum illud est, de quo supra (p. 34) fusius disputavimus, F F |7380|, inditum a. 1576 ab Hugone Blotio, qui in libris collocandis et recensendis manu scriptos ab impressis nondum seiunxerat.

Porro is qui post Blotium bibliothecarii Caesarei munere fungebatur a. 1608—1636, Sebastianus Tengnagelius codices graecos ab reliquis segregatos in quinque series digessit, ita ut theologicos, iuridicos, medicos, philologos, historicos distingueret. Quam ordinandi rationem Lambecius postea et Nesselius servaverunt, quamquam uterque intra series illas numeros vetustos immutavit librosque nove adquisitos inseruit. Folio igitur 1ʳ Tengnagelii manu aliunde satis nota inscriptum est signum hoc *Nº. 3*, quod postea lineis transversis expunctum est; insuper nonnulla erasa sunt. Integra vero nota sine dubio haec fuerat: *Cod. ms. med. gr. Nº. 3.* Deinde in fragmento indicis librorum manu scriptorum graecorum ab ipso Tengnagelio conscripti, quod inter codices Vindobonenses sub n. 9479 adservatur, in *medicorum* ordine f. 26ʳ codex de quo agimus his verbis recensetur: *Nº. 3. Dioscoridis Opera Literis quadratis antiquissimis conscripta. fol. Nº. 3* [1]).

Is numerus mansit usque ad tempora Lambecii, qui et ipse a. 1665 et 1669 memorat Dioscuridis librum inter medicos graecos obtinere locum tertium [2]). Sed paulo post ab eodem numerus vetustus mutatus est. In ipso enim codice f. 1ʳ a Lambecii manu exarata haec leguntur: *Cod. Ms. Med. Graec. N. 5*; quae aucta iterantur f. 2ʳ: *Augustissimae Bibliothecae | Caesareae Vindobonensis Codex manuscriptus | Medicus Graecus N. 5.* Quibuscum convenit, quod Lambecius in Com-

---

[1]) Alterum apographon huius partis catalogi Tengnageliani extat in codice 12594, ubi f. 95ʳ exemplar Dioscuridis eisdem fere verbis describitur.

[2]) Comment. I p. 37; II p. 520; VI p. 90 adn. 1 ed. prioris; I p. 79; II p. 127; VI p. 202 adn. 2 ed. Kollar.

mentariorum vol. VI a. 1674 edito herbario Dioscuridis inter medicos graecos quintum locum adsignavit [1]).

Seriem a Lambecio constitutam denuo mutavit Daniel de Nessel, cuius in Catalogum manu scriptorum graecorum editum a. 1690 partis III p. 3 codex Dioscuridis receptus est cum hoc signo *Medicus graecus 1*. Quae quidem catalogi Nesseliani designatio, quamquam in ipso codice nullibi adnotata est, in libris manu scriptis graecis collocandis etiamnunc retinetur.

CAPUT IV. DE MEMBRANARUM SPECIE.

Membranae, quibus codex Dioscurideus componitur, hodie altae sunt centimetra fere 38, latae centimetra circiter 33. Sed cum margines posteriore aevo bibliopegi cultro undique recisae sint [2]), constat libri formam olim aliquanto maiorem fuisse, ita ut pristina altitudo pedem Romanum unum et dimidium, latitudo pedem unum et sextantem efficeret [3]).

Sunt autem huius libri membranae non omnes aequaliter crassae. Nam cum maxima earum pars solitae sit crassitudinis rigorisque consueti, in fine praesertim voluminis ceteris

---

[1]) P. 90 ed. prior.; p. 202 ed. Kollar.

[2]) Quod imprimis apparet in adnotationibus minutis, quas infra (cap. VII) tractabimus, atque eis in partibus, quae carmen de viribus herbarum et ornithiacorum paraphrasim continent, ubi scholia in margine exteriore adiecta in versuum fine mutila sunt (cf. cap. XXVI. XXX).

[3]) Membranarum mensuras pedibus expressas esse docemur edicto Diocletiani de pretiis rerum venalium 7, 38 (p. 22. 112 ed. a Mommseno et Bluemnero curatae Berolini 1893): *membranario in [qua]te[rni]one pedali pergamen(ae) (denarios XL)*. De vetustissimorum codicum forma fere quadrata, quae etiam in nostro agnoscitur, v. Ch. G. Schwarz De ornamentis librorum et varia rei librariae veterum suppellectili (Lipsiae 1756) p. 162 s. Multas autem librorum et antiquiorum et recentiorum mensuras indicat C. R. Gregory in operis, cui inscripsit *Textkritik des neuen Testamentes*, vol. I. Inter quos celeberrimus ille Sinaiticus saeculi fere IV exeuntis, qui altus est cent. 37.5, latus cent. 33.5, eiusdem prorsus moduli est atque codex Dioscurideus; cf. V. Gardthausen Catalogi cod. mss. bibl. univ. Lipsiensis III p. 1.

intermixta haud pauca extant folia molliora et adeo exilia [1]), ut interdum atramento acido transmisso obscurata vel omnino exesa sint [2]). Foramina vero, quae nonnullis locis [3]) antiquitus hiabant, parvis pelliculis pellucidis superimpositis et glutine compactis ita sarciri solebant [4]), ut vel picturam scripturamque recipere possent.

Color vero membranis, quae sine dubio a librariis novaculis et pumicibus bene perpolitae sunt, plerisque est albus, perraro sordibus obfuscatus, nisi quod eae paginae, in quibus pelles ovinae villis aliquando vestitae fuerant, saepius colorem flavescentem prae se ferunt; id quod remediis ad villos extirpandos adhibitis effectum videtur.

Atque membranarum latus in animalis pelle carni quondam obversum accuratius intuentibus haud difficile distinguitur ab eo latere, quod villis olim tectum erat. Illud enim in universum magis album et glabrum rugas quasdam exiguas exhibet, hoc autem saepe flavescens in marginibus praesertim vestigia papillarum fuscorum instar punctorum servare solet [5]). Deinde iam hic notandum est lineas ad versus rectius exarandos stilo ferreo impressas in toto codice in una tantum cuiusvis folii pagina derectas esse, in ea videlicet, quae carni olim obiecta fuerat; qua observatione in re incerta haud raro adiuvamur, quo facilius in singulis foliis latera illa duo discernamus. Minutam autem hac in re diligentiam et subtilitatem in contextu tot foliorum interitu mutilato restituendo non sine quadam utilitate esse infra (p. 43) apparebit.

---

[1]) *Τὴν τῶν ὑμένων λεπτότητα* a librorum studiosis magni aestimatam esse ex Ioannis Chrysostomi testimonio colligitur citato ab Wattenbachio *Das Schriftwesen im Mittelalter* ed. tert. p. 114 s.

[2]) Cf. quae infra (cap. XXVII. XXVIII) in paraphrasibus theriacorum et alexipharmacorum tractandis disputabuntur.

[3]) Veluti f. 236. 262; cf. f. 88. 242.

[4]) Cf. Wattenbach l. c. p. 213 s.

[5]) De his differentiis cf. Wattenbach l. c. p. 116 s.

CAPUT V. DE MEMBRANARUM COMPAGIBUS.

Sed haec cum sufficiant de singularum membranarum proprietate, iam quaestio instituenda est de compagibus sive fasciculis, qui compluribus membranis inter se coniunctis et filis consutis efficiuntur. Et primum quidem de numero foliorum, quae his in compagibus inveniantur, paucis agendum est. Codices igitur ex chartis vel membranis confecti [1]) longe plurimi ita comparati sunt, ut singuli unam tantum chartarum vel membranarum plicandarum rationem exhibeant, verbi causa solis aut binionibus aut ternionibus aut quaternionibus compositi. In libro autem nostro memorabile est diversos fasciculos diversum foliorum numerum continere, ita ut omnia genera, quae inter binionem et compagem foliorum sedecim posita sunt, in membranarum contextu reperiantur, quaterniones autem cetera numero longe superent. Atque idem fere in antiquissimo et celeberrimo Pandectarum codice Florentino saeculo VI vel VII conscripto iam dudum observatum est; cuius compages denis saepe et octonis membranis, quaternis nonnumquam et senis, prout librorum divisio patiebatur, concinnatae sunt [2]).

Quinta huius praefationis parte in codicis conspectu diligentius expositiri, quot foliis singulae compages constent sive, antequam membranarum interitu laesae sint, olim constiterint, hoc loco satis habuimus brevi quadam tabula fasciculos eis, quibus nunc instructi sunt, notis designatos et secundum foliorum numerum distributos subicere. Qua in re eos quidem, in quibus integer foliorum numerus iam non

---

[1]) De antiquissimis codicibus, qui ex chartarum vel membranarum fasciculis, imprimis quaternionibus, constant, cf. Ch. G. Schwarz l. c. p. 155 ss.; Wattenbach l. c. p. 176 ss.; G. A. Gerhard *Neue Heidelberger Jahrbücher* XII (1903) p. 150. p. 176 adn. 64. Vide etiam, quae infra cap. VI (p. 44 adn. 1) indicabimus.

[2]) Cf. Schwarz l. c. p. 159. Prodiit huius monumenti editio photographica, cui inscriptum est Iustiniani Aug. Digestorum seu Pandectarum codex Florentinus olim Pisanus phototypice expressus, Romae 1902 s.

extat, sed certis quibusdam argumentis a nobis definitus est, asterisco * praemisso notavimus.

Insunt igitur in codice Dioscurideo compages non numeratae duae, numeratae sexaginta quinque, in summa compages sexaginta septem, quibus folia vetusta olim 546, hodie 481 continentur (cf. infra cap. VIII). In his autem inveniuntur:

1) fasciculi diplomatum binorum sive foliorum quaternorum tres:
compages non numerata f. 8—11; fasc. *IΔ*, *ΞB;

2) fasciculi diplomatum ternorum (foliorum senorum) sive terniones quinque:
compages non numerata f. 2—7; fasc. *ΛΔ, *N, *NΔ*, *ΞE;

3) fasciculi diplomatum quaternorum (foliorum octonorum) sive quaterniones vel τετράδες quinquaginta:
A, B, Γ, Δ, *Z, *H, *Θ, *I, IB, IΔ, IE, IZ, IH*, *IΘ, *K, KA, KB, KΓ, KΔ*, *KE, *KS, *KZ, *KH*, *KΘ, *Λ, *ΛA, *ΛB*, *ΛΓ, *ΛE, *ΛS*, *ΛZ, *ΛΘ, M*, *MA, *MΓ*, *MΔ, *ME*, *MH, *MΘ, *NA*, *NB, *NΓ, NE, NS, NZ, NH, NΘ, ΞA*, *ΞΓ, *ΞΔ;

4) fasciculi diplomatum quinorum (foliorum denorum) sive πεντάδες quinque:
*E, *S, IS*, *ΛH, *MB;

5) fasciculi diplomatum senorum (foliorum duodenorum) sive sexterni duo:
*IΓ, *MS;

6) fasciculi diplomatum septem (foliorum quattuordecim) unus, sed dubius:
*Ξ;

7) fasciculus diplomatum octo (foliorum sedecim) unus:
MZ.

In singulis foliis duo membranarum latera, alterum carni quondam obiectum, alterum villis vestitum, et colore et lineis in carnis tantum latere impressis dignosci posse supra (cap. IV) memoravimus. Quam rem si per codicis contextum persequimur, iam perspicitur pelles in membranarum formam

redactas, sed nondum dissectas [1]) in compagibus foliorum conficiendis certa quadam ratione ita complicari solitas esse, ut binae paginae carni olim obversae et binae villis aliquando tectae per vices alternantes concurrant [2]). Maximam autem fasciculorum partem carnis latere et incipere et desinere observamus, ut adeo pauci sint, qui contrariam consecutionem praebeant. Iam si latus carnis c littera, villorum v littera exprimimus, duo illa schemata principalia, qualia in duobus codicis nostri quaternionibus oculis offeruntur, ita repraesentari possunt:

Quaternio numero *IE* signatus continet folia 118—125:

folium	rectum	versum
118	c	v
119	v	c
120	c	v
121	v	c
122	c	v
123	v	c
124	c	v
125	v	c [3])

Quaternio numero *A* signatus continet folia 12—19:

folium	rectum	versum
12	v	c
13	c	v
14	v	c
15	c	v
16	v	c
17	c	v
18	v	c
19	c	v

Neque tamen in libro nostro desunt foliorum compages, quae ab illa norma recedant. Quas quidem maxime probabile

---

[1]) Mihi quidem veri simillimum videtur ad componendos singulos quaterniones, quod in codice nostro frequentissimum fasciculorum genus est, binas plerumque pelles ovinas, quae in quaternas partes replicarentur, consumptas esse.

[2]) Quam rem in aliis codicibus graecis, veluti in celeberrimo illo Sinaitico, iam dudum observaverant viri docti; cf. C. R. Gregory *Litterarisches Centralblatt* 1880 p. 1410; idem *Comptes rendus de l'académie des inscriptions* ser. IV t. XIII (1885) p. 261—268; C. Dziatzko *Centralblatt für Bibliothekswesen* 1892 p. 342; Guil. Wattenbach *Schriftwesen* ed. tert. p. 117 s.; 215 cum adn. 3.

[3]) Idem, quod videam, schema in quaternionibus hodie valde turbatis codicis Dioscuridei saeculo VII confecti, qui Neapolitanus vocatur, (Vindobonensis suppl. gr. 28) constanter olim observatum erat; cf. ex. gr. quaternionem *IΘ*, quo f. 130—137 comprehenduntur.

est ita confectas esse, ut v. c. non binae pelles integrae quater plicatae, sed diversarum pellium particulae unum in quaternionem redigerentur. Veluti membranas interdum in has formas compositas invenimus:

Quaternio *IB* continet folia 94—101:

folium	rectum	versum
94	c	v
95	c	v
96	c	v
97	c	v
98	v	c
99	v	c
100	v	c
101	v	c

Quaternio *I* continet folia 82—89:

folium	rectum	versum
82	v	c
83	v	c
84	v	c
85	v	c
86	c	v
87	c	v
88	c	v
89	c	v

Neque tacendum est formas illas simplices, quas enarravimus, nonnumquam inter se coniunctas extare, ut verbi causa altera fasciculi pars ad quaternionis *IE*, altera ad quaternionis *IB* exemplum conformata sit [1]).

Membranarum hanc ordinationem totum per codicem diligenter perscrutati plurimum inde subsidii nacti sumus in lacunis investigandis et pristino contextu, quem in partis quintae conspectu legentibus proponemus, restituendo. Cui conspectui tabula adiecta erit, ex qua, quomodo latera illa carnis et villorum in singulis foliorum fasciculis sese excipiant, exactius etiam compareat meliusque de huius rei utilitate iudicari possit.

CAPUT VI. DE VETUSTA COMPAGIUM NUMERATIONE.

Vetusta compagium numeratio, cuius in codice Iulianae nonnulla supersunt vestigia, sine dubio digna est, quae accu-

---

[1]) Vide, quae infra in conspectu de fasciculis exposita sunt.

ratius consideretur [1]). Atque duo quidem fasciculi, qui f. 2—11 picturas illas celeberrimas et herbarii Dioscuridei titulos duos et indicem vetustum continent, in libri exordio extra numerorum seriem collocati sunt. Incipiebant autem numeri in ipsius herbarii initio, id est inde a folio 12^r, in prima cuiusque fasciculi pagina ad angulum sinistrum inferiorem inscripti. Quae quidem notae antiquae eadem haud dubie ratione procedebant atque illae, quas anno 1406 Ioannes Chortasmenus in libro denuo reparando et compingendo adscripsit (cf. cap. X). Qua tamen numerorum instauratione factum esse videtur, ut vetusti maximam partem eraderentur sive detergerentur. Manent tamen veteris scripturae vestigia, quibus plerumque numeri saeculi XV adiecti sunt, his fere locis:

F. 20^r ‴$\overline{\underline{B}}$·   f. 28^r ‴$\overline{\underline{\Gamma}}$·   f. 36^r $\overline{\Delta}$ [2])

f. 118^r $\overline{\underline{IE}}$ f. 126^r $\overline{\underline{I\text{Ϛ}}}$ f. 136^r ·$\overline{\underline{I\cdot Z}}$

Qui quidem numeri similiter conformati et lineolis punctisque ornati sunt atque illi, quos in carmine de viribus herbarum (f. 388^r—392^v) capitibus praefixos videmus.

Sed cum his in compagibus notae antiquae et recentes optime inter se conveniant, eo loco, in quo ultimum vetustae numerationis indicium comparet, folio videlicet 271^r, extat

---

[1]) Liceat hac in adnotatione pauca eius generis exempla antiquissima, quae mihi praesto sunt, congerere. Atque primum quidem libri celeberrimi Sinaitici saeculo IV, ut vulgo existimant, scripti quaterniones singuli in paginae primae angulo superiore dextro numeris instructi sunt; cf. V. Gardthausen Catalogi codicum manu scriptorum bibl. universitatis Lipsiensis III p. 1. Porro codex memorabilis inter Raineri archiducis papyros servatus, qui corpus carminum Hesiodi continebat, componitur chartis in binas partes plicatis, quarum paginae in margine inferiore vel superiore litteris signatae sunt in hunc modum procedentibus: A, A_A, A_B, A_Γ; v. C. Wessely *Studien zur Palaeographie und Papyruskunde* I (1901) p. III ss. Contra codicis herbarii Dioscuridei, qui Neapolitanus vocatur, (Vindobonensis suppl. gr. 28) quaterniones in imae paginae ultimae angulo dextro numeris hodie plerumque deletis notati erant. V. praeterea Wattenbach *Schriftwesen* ed. tert. p. 179.

[2]) Latet numerus vetustus sub membranae lacinia adglutinata.

inscriptio *ΚΔ*, cuius a dextra adicitur numerus novicius *ΛS*. Iam vero ex contextu constat fasciculum hunc eum, quo nunc positus est, locum, id est trigesimum sextum, qui recente illo numero indicatur, optimo iure tenere. Folio enim 270ᵛ, quae pagina ultima est fasciculi *ΛΕ*, describitur πήγανον ἄγριον ὁμοίως, cuius imago datur f. 271ʳ; item ultima fasciculi *ΛS* pagina (f. 278ᵛ) περικλύμενον enarratur, quam descriptionem, si folium 279 non suo loco insertum seponimus, folio 280ʳ, id est in prima pagina fasciculi *ΛΖ*, figura eiusdem periclymeni sequitur.

Quae cum ita sint, mira haec numerorum vetusti et novicii diversitas duplici modo explicari potest. Primum enim coniecerit quispiam fasciculum illum, qui nunc recte locum *ΛS* obtinet, neglegentia eius, qui codicem nove confectum ordinavit, falso numero *ΚΔ* insignitum et pro vicesimo quarto interpositum fuisse, quem errorem is, qui librum anno 1406 instauravit, correxerit. Magis vero mea quidem sententia probabitur altera huius quaestionis solvendae ratio. Crediderim enim ingentem illam membranarum molem, quae hodie uno tegumento anno 1406 confecto continetur, anno fere 512, quo tempore Aniciae Iulianae oblata est, in tomos complures minoris ambitus distributam fuisse. Atque in primo quidem tomo praeter compages duas non numeratas (f. 2—11) infuisse videntur fasciculi numeris *Α*, *Β*, *Γ* usque ad *ΙΒ* instructi, id est herbarii Dioscuridei folia fere centum priora [1]). Quae quidem separato corpusculo comprehensa fuisse inde quoque colligere licet, quod excerpta Crateuaea et Galeniana in hac tantum parte inde a f. 6ʳ—94ᵛ herbarum descriptionibus addita sunt, in eis autem, quae sequuntur, omnino deficiunt. Accedit, quod huius partis imagines eae, quas ad antiquiorum herbarum syllogen pertinere infra demonstrabimus, reliquis, et artificio et elegantia longe praestant (v. cap. XXIII).

Secundo deinde tomo veri simile est comprehensas fuisse membranas inde fere a fasciculi *ΙΓ* initio (f. 102) usque ad

---

[1]) Foliis hodie numeris 12—101 notatis addenda sunt membranae septem deperditae, detrahendum folium unum 69, quod huc non pertinet.

finem fasciculi *ΔS* (f. 278) vel etiam ulterius. Quos quidem duplici numero denotatos fuisse existimaverim, quorum altero indicaretur sedes, quam singuli in toto opere obtinerent, altero locus, qui iisdem in secundo volumine adsignatus esset. Fasciculo igitur huius sectionis primo, cuius membrana prima post f. 101 periit, suspicor antiquitus duos numeros *IΔ* et *Δ* inscriptos fuisse, fasciculo, qui est inde a f. 118, non solum *IE*, quod etiam nunc reliquum esse modo diximus, sed etiam paulo superius notam *Γ*, quae iam deleta est. Similiter res se habuisse videtur in compagibus *IS* (*Δ*), *IZ* (*E*), ceteris. Fasciculum denique, qui est inde a f. 271^r, eadem ratione numero duplici *ΔS* et *KΔ* instructum fuisse puto, ex quibus solus minor ille *KΔ* ad tomi ordinationem pertinens intactus supersit, alter vero *ΔS* manu saeculi XV instauratus sit. Hunc autem tomum tertius fortasse et quartus exceperunt.

Sed facile concedo ne hac quidem explicatione, quamvis multis argumentis commendetur, omnes difficultates removeri. Quae si vera est, sane mirum videtur finem tomi primi et secundi initium non in litterae alicuius exitum, sed in mediam seriem *Δ* ita incidisse, ut δελφινίου ἑτέρου figura f. 101^v exhibita ad primum, eiusdem herbae descriptio in prima fasciculi *IΓ* pagina iam deperdita collocata ad secundum tomum pertinuerit.

CAPUT VII. DE VERSIBUS, SCRIPTURA, TEGUMENTO ANTIQUIS.

Pauca iam habeo, quae de scripturae v e r s i b u s adiciam. Qui quo rectius exararentur, per totum codicem lineae, quae ad utrumque latus aliis binis concluduntur, circino accurate distributae [1]) discriptaeque et stilo ferreo impressae sunt; quibus in herbario Dioscurideo ad synonyma duabus columnis conscribenda binae lineae accedunt per media folia ad perpendiculum derectae. Hae quidem omnes per unam tantum cuiusvis folii paginam, eam videlicet, quae in animalis pelle carni olim obversa fuerat, ductae sunt (cf. cap. IV. V) atque,

---

[1]) Puncta circini acumine effecta per totum codicem passim reperiuntur.

dum hac in parte depressae cernuntur, in aversa, qua membrana aliquando villis tecta fuerat, eminentes apparent, ita ut binis simul paginis inserviant. Qua in re nihil refert, quod in carnis lateribus non semper textus inscriptus est, sed saepissime figurae pictae herbarii Dioscuridei in his ipsis collocantur. Porro et paginae in herbario praesertim frequentes, quae non totae perscriptae sunt, nihilo secius lineis stilo ductis explentur. Unde colligitur membranarum compages, antequam librarii textus et figurarum spatia distribuerent, ratione semper sibi constante lineis instructas esse. Attamen observandum est nonnullas paginas, quae illis quas diximus lineis iam praeditae erant, ut textum solito ampliorem recipere possent, sive totas sive in ima parte novis iterum lineis magis coartatis expletas esse [1]). His minora quaedam spatia accedunt, in quibus fragmenta Crateuae et Galeni atque scholia carminis de viribus herbarum extant, quae omnia in ipso scribendi negotio lineis artioribus distincta esse facile agnoscitur.

Singula vero folia habent versus tricenos ternos sive quaternos vel quinos, ita ut ternae paginae totae perscriptae centenos fere versus contineant, qua re rationes de librariorum mercedibus instituendae faciliores interdum redditae sunt [2]). Versus autem singuli centimetra fere 22 longi capiunt litteras plus minus triginta quinque, quem quidem ambitum in libris veterum praesertim chartaceis usu receptum fuisse Birtii [3]) aliorumque disquisitionibus iam dudum stabilitum est. Margines vero, quae undique vacuae relictae sunt, superior et inferior hodie centimetrorum 3.5—6 esse solent, interior cent. 2—3.5, exterior 6—7; quas tamen interiore excepta, cum anno 1406 bibliopegi cultro recisae sint, olim aliquanto latiores fuisse constat.

Sed ne in hac materia enarranda nimius fiam, hoc unum

---

[1]) Cf. v. c. f. 96r. 115r. 139v. 175r. 265v. 269v. 280v. 298r. 299v.

[2]) Cf. edictum Diocletiani de pretiis rerum venalium 7, 39 ss., ubi scriptor *in scriptura optima versuum n(umero) centum* denarios tot accipere dicitur; quo de loco v. Th. Birt *Das antike Buchwesen* p. 208 s.

[3]) Cf. Th. Birt *Das antike Buchwesen* p. 197 ss.

adiungam eos, qui codicem confecerunt, ut par erat in libro tam pretioso et magnifico, membranis minime pepercisse et omnia amplis intervallis interiectis scripsisse. Id quod vel maxime manifestum est in herbario Dioscurideo, ubi, si pauca excipimus, singulis figuris singulae paginae adsignatae sunt itemque textus capita ita perscribi solent, ut a summa pagina nova incipiant et, sive ampliora sunt sive breviora, unam minimum paginam obtineant [1]. Adde diversa opuscula in appendicem recepta omnia paginis vacuis interpositis inter se disiungi; singulos vero libros in novis paginis rectis incipere solere. Sed alia eius generis in codicis partibus recensendis attingere praestabit.

In conscribendo libro atramentum nigrum sive potius fuscum adhibitum est; litterae vero indicis, qui f. 8^r—10^v legitur, principales et tituli descriptionibus herbarum atque figuris herbarum et animalium adiecti, item subscriptio f. 459^v servata et capitum initia in opusculis herbario adnexis et alia quaedam, quae suis locis accuratius indicabuntur, minio picta sunt. Praeterea in titulo herbarii, qui f. 10^v—11^r extat, et in indice capitum paraphraseos alexipharmacorum (f. 438^v) versus rubri alternantur cum nigris. Albo autem colore nomina in picturis f. 4^v, 5^v, 6^v et acrostichon, de quo egimus, f. 6^v inscripta sunt; his accedunt litterae chrysographae, quibus f. 6^v Iulianae nomen, f. 7^v titulus herbarii exprimitur. Sed hic nobis quidem iam subsistendum est; de codicis enim re palaeographica [2]) Carolus Wessely speciali examine instituto infra copiosius disputabit.

---

[1]) Herbarium Dioscurideum, quod in codice nostro quadringenta fere folia utrimque scriptura vel pictura praedita explet, in exemplari Neapolitano saeculo VII scripto membranis 172 comprehenditur, quae tertia parte minores sunt et in latere verso vacare solent. V. praeterea cap. XV.

[2]) Liceat hoc iam loco eos scriptores breviter componere, qui ad hoc usque tempus de codicis re palaeographica adiectis plerumque scripturae speciminibus disputaverint. Sunt hi fere: P. Lambecius Comment. ed. Kollar. II p. 127 s. 259, cum tab. p. 253 adiecta; quam repetivit Nesselius Catalog. III tab. I littera notata; B. Montfauconius Palaeogr. gr. p. 195 s.; C. Weigel in Baldingeri ephemeride *Medicinisches und Physisches Journal* VIII (1793),

Hoc vero loco, quia operarum in codice conficiendo partitionem inde discimus, memorandae sunt adnotationes quaedam, quae in solo herbario reperiuntur, litteris fugientibus saeculi VI, uncialibus quidem, sed quae ad cursivum quod vocatur scripturae genus propius accedant, neglegenter inscriptae eo sine dubio consilio, ut rursus delerentur. Ex his eae, quae in marginibus superioribus paginarum collocatae erant, aut totae aut ex parte bibliopegi scalpro recisae sunt. Eiusmodi adnotationes invenimus has, in quibus transscribendis spiritus et accentus de nostro addidimus:

a) in paginis, quae figuras continent:

F. 35ᵛ in margine superiore ad angulum laevum:

[ὅ] τι αὐτῆς (scilicet herbae) ἡ δύναμις, οὐκ ἐγράφη,

qua in re observandum est ἁλικάκκαβον, qui hac in pagina pictus repraesentatur, f. 36ʳ descriptum eiusque δύναμιν indicatam esse.

F. 44ᵛ eodem loco:

[ἀψίνθιον] θαλάσσιον.

F. 45ᵛ ibidem: [ἀμμωνιακ]ή.

F. 46ᵛ ibidem: [ἄλυσ]ον.

F. 47ᵛ ibidem: [ἀσκλη]πιάς [1]).

F. 64ᵛ ibidem: [ἀστράγ]αλος.

F ibidem: 67ᵛ. [ἀκόνιτ]ον ἕτερον.

29.—32. *Stück* p. 8 s.; Pertz *Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtkunde* IV (1822) p. 521 n. 1 et tabulae adiectae n. I; Ch. G. Schwarz De ornamentis librorum (Lipsiae 1756) p. 31; M. Silvestre *Paléographie universelle* II (1841) n. 9; idem *Universal Palaeography* (*translated by F. Madden*) textus vol. I (1850) p. 164 ss. cum tab. LXII; V. Gardthausen *Griechische Palaeographie* (1879) p. 150 ss. 272; E. A. Bond et E. M. Thompson *The Palaeographical Society. Facsimiles of ancient manuscripts* tab. 177 addito textu uberrimo; E. M. Thompson *Handbook of Greek and Latin palaeography* (1893) p. 73. 152 s. cum specimine; Guil. Wattenbach *Anleitung zur griech. Palaeographie* edit. tert. p. 34.

[1]) Saeculi XV librarius inter f. 47 et 48 membranas excidisse ignorans huic figurae perperam adscripsit ἀνθυλλίς; sed conlato codice Neapolitano (f. 18ʳ) apparet ἀσκληπιάδα repraesentari.

F. 91^{v} ibidem: γλυκύριζον.
F. 108^{v} ibidem: ἐλεοσέλινον.
F. 121^{r} in parte inferiore ad laevam:
[ἐλ]ελή[σ]φ[α]κον (prope evanidum).
F. 122^{r} ibidem: ἐλαφόβοσκον (prope evanidum).
F. 124^{r} ibidem: ζωόνυχον.
F. 125^{r} ibidem: ζμίλα[ξ].
F. 144^{v} ibidem: γράφε.
F. 148^{v} in margine superiore ad angulum laevum: [ἴον πορφυ]ροῦν.
F. 161^{v} ibidem: [ἰσάτις ἀ]γρία (evanidum).
F. 164^{v} ibidem: κυκλάμινος.
F. 170^{v} ibidem: [κρότω]ν ἢ κίκι.
F. 215^{v} ibidem: [λιμών]ιον.
F. 216^{v} ibidem: [λιχὴν] ὁ ἐπὶ τῶν πετρῶν.
F. 243^{r} sub figura ad laevam: ξάνθιον (prope evanidum).
F. 379^{v} in margine superiore ad laevam: [χαμαιδά]φνη.

b) in paginis, in quibus textus scriptus est:
F. 148^{r} in margine superiore ad angulum dextrum: δύναμις [ἴριδος].
F. 161^{r} ibidem:
δύναμ(ις) (hic et aliis locis scriptum δυναμ^ς) ἰσά[τιδος].
F. 164^{r} ibidem: δύναμ(ις) κοτυληδὸν ἑτέρ(ας).
F. 169^{r} ibidem: δύναμ(ις) καννάβε[ως ἀγρίας].
F. 170^{r} ibidem: δύναμ(ις) καυκαλ[ίδος].
F. 215^{r} ibidem: δύναμ(ις) λυσιμ[αχίου].
F. 216^{r} ibidem: δύναμ(ις) λιμω[νίου].
F. 243^{v} infra ad laevam:
ὀξυλάπαθον τὸ μέγα.
F. 247^{v} ibidem: [ὀρίγανο]ς Ἡρακλεωτική.
F. 379^{r} in margine superiore ad angulum dextrum:
[δύναμι]ς χαμα[ισύκης].

De his adnotationibus uno verbo dixisse sufficiat haud dubie eas superesse ex maiore numero eiusmodi praeceptorum, quae in ipso codice componendo in librariorum et pictorum usum, quo facilius singula capita et figuras suis locis insererent, addita post scribendi et pingendi negotium absolutum maximam partem deleta sunt.

Superest, ut de involucro, quale antiquitus fuerit, paucis disseramus. Atque supra (cap. VI) iam diximus fieri posse, ut codicis, qui nunc est, membranae aliquando in sectiones sive tomos complures distributae fuerint, quorum ambitum accuratius definire conati sumus. Tegumentum igitur simplex, quo totus in praesens liber operitur, anno demum 1406 confectum esse infra (cap. X) demonstrabimus; pristinam vero formam eius involucri, quo olim vel totus codex vel singulae codicis sectiones instructa fuerint, ex imagine f. 6ᵛ picta depromere licebit. In qua puerum alatum, cui superscriptum est πόθος τῆς φιλοκτίστου, Iulianae sedenti offere codicem apertum, qui herbae picturam quandam exhibet et sine dubio ab ipso herbario Dioscurideo non diversus est, alio loco (cap. I) indicavimus. Cernuntur autem ipsius involucri, quod coloris coccinei est, margines tantum exteriores, quarum in laeva parte duae ansae formae semicircularis constringendis membranis aptae dependent. Videtur igitur vetustissimum hoc tegumentum illi consimile, quod conspicitur in codice, quem Φρόνησις Iulianae ad dextram collocata sustinet, rubro vel corio vel panno constitisse [1]).

CAPUT VIII. DE MEMBRANIS DEPERDITIS.

Codicem Aniciae Iulianae, qualis ex librariorum manibus prodiit, folia fere 546 continuisse ex conspectu, quem in praefationis parte quinta exhibituri sumus, colligetur [2]). Hodie autem folia numerata extant 491, ex quibus detrahenda sunt

folia chartacea recentioris aetatis (saeculi fere XIV) tria signata numeris 287—289;

---

[1]) V. etiam picturam f. 5ᵛ, ubi Dioscurides repraesentatur scribens in codice, ex quo lorum ad constringendam membranarum molem dependet; qua de imagine disseruit Ch. G. Schwarz De ornamentis librorum (Lipsiae 1756) p. 169 (adiecta tab. II fig. 7). Cf. praeterea Wattenbach *Schriftwesen* ed. tert. p. 386. 398.

[2]) Cf. etiam tabulam supra (cap. V) propositam.

folium membranaceum novicium unum a. 1406 insertum (f. 205);

folia membranacea saeculi X vel XI a. 1406 in fine adiuncta sex (f. 486—491) [1]).

His decem recentioribus demptis iam supersunt folia membranacea vetusti codicis 481; perierunt vero per longam saeculorum seriem membranae circiter 65. Id quod vel maxime in mandragora conspicuum est, qui, cum picturis duabus foliorum 4 et 5 versorum materiam praebuerit, in ipso tamen herbario prorsus desideratur. Primis quidem septem saeculis monumentum hoc splendidissimum satis magna cum cura adservatum esse videtur. In ultimo enim folio textus vetusti (f. 485^r) saeculo fere XIII, quo penes homines ex occidente ortos, qui Constantinopolim expugnaverant, codicem fuisse supra (cap. II) exposui, adscripti sunt numeri duo, graecus ΦΚS sat imperite pictus et, qui latine idem valet, DXXVI manu eadem, sed melius exaratus. Qui numeri ab homine fortasse ex occidente oriundo adnotati cum ad membranas haud dubie referendi sint, illo tempore folia fere 20 deperdita fuisse apparet. Deinde saeculo ferme XIV medio Neophytus monachus Prodromenus, qui apographon herbarii Dioscuridei libro Parisino gr. 2286 servatum confecit, folia non minus 21 integra vidit et descripsit, quae quinque decenniis post, quo tempore codex noster denuo compactus et in eum, qui mansit, statum redactus est, iam desiderabantur (v. cap. XII). Unde apparet Neophyti aetate ex antiquo libro folia non minus 503, sed fortasse etiam plura superfuisse. Iam tum caput de mandragora deperditum et foliis illis chartaceis noviciis, quae nunc numeris 287—289 signata sunt, suppletum esse pro certo habeo. In adnotatione porro, quae tempore fortasse eodem f. 485^v addita est, [2]) Sisinius quidam librum nostrum his verbis designat τὴν βί[βλον ταύτην ἔ]χουσαν φύλλα φ΄ (id est folia quingenta). Quo numero, quamquam vix accuratus est,

[1]) V. rationes de foliorum numero a Lambecio institutas f. 473^v et 485^v.

[2]) Quamquam, si scripturam spectamus, etiam saeculi XV esse potest. Cf. cap. II.

tamen confirmatur etiam tum plures quam hodie membranas extitisse. Alia deinde detrimenta pretiosissimus liber proximis annis cepisse videtur, donec eum a. 1406 Ioannes Chortasmenus pessime habitum sive, ut adnotationis f. 1r inscriptae verbis utamur, *τὸν Διοσκουρίδην παλαιωθέντα καὶ κινδυνεύοντα τελείως διαφθαρῆναι* ordinandum et instaurandum suscepit, quo de opere mox disputabimus. Qui quidem folia antiqua fere 482 colligere potuit, ex quibus excepto uno, quod inter f. 471 et 472 postea excidit (v. cap. XI), omnia ad nos pervenisse et indice herbarum circa idem tempus confecto et membranarum numeris, quos ipse Chortasmenus in ultimis compagibus inscripsit (v. cap. X), comprobatur. Reliqua autem damna, quibus liber per tot saeculorum vicissitudines adfectus est, folia lacera sive partim abscissa, quorum plurima Ioannes Chortasmenus a. 1406 sarcivit, vel atramento transmisso corrosa, membranas detritas et sordibus saepe inquinatas, ultimam denique partem, qua ornithiacorum paraphrasis continetur (f. 474—485), a reliquo volumine aliquamdiu avolsam et separate habitam uno verbo attigisse satis erit, quippe quae omnia ex ipsa pictura photographica optime perspiciantur.

CAPUT IX. DE ADDITAMENTIS SAECULO XV ANTIQUIORIBUS.

Codicem, qui per longam saeculorum seriem medicorum et medicamentariorum usibus inserviebat, adnotationes a diversis adpositas quam plurimas exhibere per se consentaneum est [1]). Atque hoc loco de illis posterioris aevi additamentis breviter dicendum est, quae quidem saeculo XV ineunte vetustiora videantur. Qua in re varias manus inter se exactius discernere supersedimus negotium hoc satis infructuosum, ne haec praefationis pars nimis augeatur, eis derelinquentes, qui in posterum vocabula herbarum volgaria passim adscripta tractabunt.

[1]) De quibus pauca iam protulit Lambecius Comment. ed. Kollar. VI p. 203.

Antiquissima autem additamenta saeculo XIII attribuenda videntur; sunt ea quidem in initio codicis synonyma graeca latinis litteris transscripta itemque vocabula latina figuris alia manu adiecta, quae in codicem Parisinum gr. 2286 saeculi XIV fere medii praemissa voce *Φράγγοι* recepta esse supra (p. 9 adn. 4) memoravimus; his accedit nomen Francogallicum *genestre* f. 327ᵛ herbae, quae *σπάρτος* appellatur, adpositum et numerus foliorum DXXVI f. 485ʳ relatus, cuius supra (cap. VIII) mentionem fecimus.

Eae quae in codice habentur adnotationes graecae omnes latinis illis posteriores sunt, ut saeculo fere XIII exeunte et XIV a variis hominibus inscriptae esse videantur. Sunt autem diversissimorum generum.

1) Primum quidem in capitibus sat multis, praesertim in herbarii initio, scripturae unciali, quo facilius legatur, spiritus et accentus additi sunt, nonnumquam vero et itacismi correcti [1]).

2) Deinde in codicis exordio tres quattuorve manus titulis rubris, qui uncialibus litteris exarati figuris herbarum accedunt, in scripturam minusculam transferendis occupatae erant [2]).

3) Duobus, quod videam, locis, f. 13ᵛ (manu saeculi XIII vel XIV ineuntis) et 478ᵛ iam ante a. 1406 a diversis textus litteris recentibus transscriptus est.

4) Interdum autem ipsa verba Dioscuridis aliis fortasse ex libris aucta et interpolata sunt, veluti f. 31ʳ v. 14 [3]). Atque f. 387ᵛ ipsa *σπάρτου* figura additis foliolis correcta est, deinde

---

[1]) Cf. v. c. f. 14ʳ. 15ᵛ. 16ʳ. 17ᵛ ss. Vide, quae de his accentibus proposuit Kollarius Lambecii Comment. VI p. 203, a cuius opinione dissentit C. Weigelius in Baldingeri ephemeride *Medicinisches und Physisches Journal* VIII (1793), 29.—32. *Stück* p. 8 s.

[2]) Exempla manus primae inveniuntur f. 64ᵛ. 65ᵛ. 67ᵛ. 72ᵛ ss., rursus f. 114ᵛ. 115ᵛ. 119ᵛ, alibi. Manui secundae tribuerim notas f. 18ᵛ. 29ᵛ, tertiae f. 31ᵛ. 32ᵛ seqq. usque ad f. 42ᵛ extantes, manui quartae inscriptiones foliorum 20ʳ. 20ᵛ. 21ᵛ. 22ᵛ. 23ᵛ.

[3]) Cf. de hoc loco M. Wellmann *Krateuas, Abhandlungen der königl. Gesellschaft der Wiss. zu Göttingen, Philol.-hist. Classe*, N. S. II fasc. 1 (1897) p. 7.

in folii 328r parte inferiore eadem extat manu saeculi fere XIV delineata; utrisque vero foliis inscriptus est textus novicius.

5) Porro tres vel quattuor manus agnosci possunt, quae in margine plerumque superiore figuris synonyma e graecitate volgari repetita adscripserunt. Haec quidem synonyma, quae historiae linguae volgaris studiosis sine dubio haud parvi aestimanda sunt, vel nude ponuntur vel praemissa voce *κοινῶς* sive *οἱ δὲ* inducuntur [1]). Qua in re observandum est et ex adnotationibus, quas quarto loco attigimus, et ex his vocabulis haud pauca translata esse in herbarii apographon, quod Neophytus Prodromenus medio fere saeculo XIV confecit, traditum codice Parisino graeco 2286 [2]); nonnulla vero huius generis synonyma praeterea comparent in eiusdem Neophyti sylloge herbarum alphabetica; quo loco utrum ex ipso linguae volgaris usu an ex nostri libri adnotationibus repetenda essent, mihi quidem, ut certo efficerem, non contigit. Adde nymphae marinae, quae f. 391v pone corallum picta est, hanc interpretationem adiectam esse: *ὥς φασιν, ὁ Ποσειδών*.

6) Figuris denique herbarum quam plurimis litterae quaedam singulares additae sunt, de quarum tamen significatione mihi omnino non constat. Inveniuntur autem hae fere: *κ*, *κ* ligatum cum *β* in hunc modum: K), K3, quod omnium frequentissimum est, *β*, *α*, *η* (cf. f. 318v); accedit anulus vel orbiculus ad imas figuras adpositus. Quae siglae modo singulae positae sunt, modo binae vel ternae in una figura concurrunt.

7) Ad extremum notae aliquot adferendae sunt, quae ad ipsum codicis argumentum non pertinent, f. 485v inscriptae, videlicet adnotatio illa Sisinii cuiusdam de libro, ut videtur, tradito (cf. p. 26) et definitio *προσῳδίας* diversa manu exarata,

---

[1]) Exempla hic adponere liceat manuum diversarum: *a*) 50v; *b*) 53v. 55v. 56v. 59v. 60v. 63v; *c*) 108v. 110r. 112r. 115v. 134r; *d*) 29v. 35v. 37v. 38v. 49v. 73v; *e*) 51v. Horum synonymorum nonnulla exscripsit M. Wellmann Hermae XXXIII p. 379 ss. n. 4. 24.

[2]) De quo cf. quae infra in parte quarta (cap. XXXII n. 1) disputabimus.

quae tamen, si litteras spectamus, etiam XV saeculo adsignari potest.

8) His accedunt folia illa tria chartacea formae minoris sub n. 287—289 inserta, quibus mandragorae descriptio in ipso codice vetusto deperdita ex Dioscuridis materia medica (IV 76 p. 570—573 ed. Spr.) suppleta est. Quae primo obtutu scripturae formam satis antiquam prae se ferre videntur [1]; diligentius vero inspicientibus manifestum fit litterarum ductus imitari quidem saeculi fere XI vel XII exemplar, sed ipsos aliquanto recentiori tempori attribuendos esse. Saeculo autem XIV haec libro nostro iam adiuncta fuisse ex Neophyti Prodromeni apographo patet.

CAPUT X. DE CODICE ANNO MCCCCVI IN PRAESENTEM FERE STATUM REDACTO.

Sed iam accedamus ad enarrandas partes eius, qui anno 1406 codicem vetustate corruptum et turbatum ordinavit, sarcivit, compegit. De cuius opera hoc testimonium extat f. 1r manu eius, qui paulo post herbarium tractavit (v. cap. XI), inscriptum:

† *Τὸ παρὸν βιβλίον τὸν Διοσκουρίδην παντάπασι παλαιωθέντα καὶ κινδυνεύοντα τελείως διαφθαρῆναι ἐστάχωσεν* [2] *ὁ Χορτασμένος Ἰωάννης προτροπῇ καὶ ἐξόδῳ τοῦ τιμιωτάτου ἐν μοναχοῖς κυροῦ Ναθαναὴλ νοσοκόμου τηνικαῦτα τυγχάνοντος ἐν τῷ ξενῶνι τοῦ Κράλη ἔτους ϛοῦ ϡοῦ ιδου ἰν(δικτιῶνο)ς ιδης* (id est anno mundi 6914 sive p. Chr. n. 1406).

Atque de Ioannis Chortasmeni et Nathanaelis monachi personis et de Cralis hospitio in codicis historia (supra p. 19 s.) nonnulla disputavimus; hoc autem loco de opere ab Chortasmeno perfecto dicendum est. Et primum quidem primitivum et

---

[1]) Quam ob rem Wellmannus Hermae XXXIII p. 401 n. 280 saeculo XII haec folia attribuit.

[2]) Ita legendum est, non *εὐστάχωσεν*, quod priores exhibent. Apud Graecos infimi aevi *σταχώνειν* idem est atque librum compingere sive operculis instruere; cf. Montfauconius Palaeogr. gr. p. 40, ubi hic locus citatur; Wattenbach *Schriftwesen* edit. tert. p. 387 adn. 2.

foliorum et fasciculorum ordinem instaurare conatus numeros, quos singulis membranarum compagibus antiquitus inditos fuisse supra (cap. VI) diximus, sua ut videtur manu pristinis locis ita renovavit, ut ipsius vetustae numerationis perpauca vestigia relinqueret (cf. p. 43 s.); ubi vero prima fasciculorum folia interierant, proximo, quod servatum erat, aptos numeros inscripsit. Quo in negotio accidit, ut in theriacorum paraphrasi fasciculos duos, quos *NE* et *NS* signavit, inter se permutaverit; fasciculus enim *NS* (f. 424—431), quem posteriore loco inseruit, re vera praecedere debebat compagem nota *NE* instructam (f. 416–423) [1]. Deinde fasciculos duos *IΘ* (f. 160—165) et *K* (f. 152—159) recte quidem signavit, sed falso collocavit eo, qui praeire debebat, postposito [2].

Qua ratione postquam ordinem, quo se compages exciperent, in universum definivit, Chortasmenus membranas singulares evolsas totumque per codicem extra sedes dispersas pristinis locis inserere studuit; qua in re, ut infra in conspectu ostendemus, nonnumquam erroribus obnoxius fuit [3]. Uno autem loco, cum inter f. 204 et 206 folium periisse intellexisset, novam membranam vacuam (hodie numero 205 designatam) interpolavit eo fortasse consilio, ut λαπάθου textus et λίνου imago alio ex fonte in hoc spatio restituerentur; reliquas autem lacunas similem in modum explere supersedit. Fasciculis igitur, quam optime poterat, compositis in paginis rectis eorum foliorum, quae post fasciculum dimidium primum locum obtinent, veluti in quaternione pagina nona, ad marginem inferiorem inscripsit μέσον (scilicet τετράδιον, πεντάδιον, simile) sive μέση

---

[1] Is error transiit in codicem Laurentianum plut. LXXXVI, 9 ex C derivatum; cf. infra cap. XXXII n. V.

[2] Cum codex Parisinus gr. 2286 saeculo XIV ex C descriptus iustum hac in parte ordinem praebeat, falsa consecutio, quam Chortasmenus aut iam extantem servavit aut ipse induxit, irrepsit in codicem Chigianum F. VII. 159, id quod ex descriptione foliorum 74^r-78^r ab O. Penzigio (*Contribuzioni alla storia della botanica* p. 261 s.) proposita patet; cf. infra cap. XXXII n. II.

[3] Cf. f. 69. 279. De f. 1 cum pavonis pictura ex ornithiacis in principium translato v. infra cap. XXX.

(ubi subintellegendum *τετράς*, *πεντάς* *κτλ.*). Sub finem vero, ubi libri admodum mutili ordinandi negotium difficilius erat, inde a fasciculo *NB* (f. 396^r ss.) non solum compagibus numeros notamque *μέσον* sive *μέση* indidit, sed persaepe etiam in prima cuiusque fasciculi pagina ad marginem superiorem numerum foliorum servatorum adscripsit [1]), folia autem singula notis continuis in margine inferiore collocatis instruxit [2]). Quae quidem numeratio in fasciculis *NΔ*, *NE*, *NS*, *NZ*, *NH* satis integris (f. 410—447) omissa inde a compage *NΘ* usque ad finem continuatur.

Singulis compagibus hunc in statum redactis folia abscissa inter se coniunxit a tergo adpositis et adglutinatis fragmentis membranaceis, quorum aliquot ex codicibus vetustis deprompta esse cognoscuntur [3]); plurima praeterea, quae lacera erant, simili modo sarciendo reparavit. Neque tamen folia nimis mutila servasse, sed prorsus recidisse videtur. Membranas ita compositas filis per medias compages, ubi *μέσον* illud sive *μέση* inscriptum erat, plerumque transmissis inter se consuit. Toto iam volumine concinnato margines exteriores cultro tractavit et, quae abundare videbantur, solito bibliopegorum more abscidit. Unde factum est, ut adnotationes illae minutae supra (cap. VII) tractatae atque scholia carmini de herbarum viribus et paraphrasi ornithiacorum adiecta mutilata sint.

Ad extremum membranarum corpus communivit eo i n v o l u c r o, quod etiam nunc codici tegendo inservit. Cuius

---

[1]) Veluti f. 396^r, quod primum est fasciculi *NB*: + [*τὸ*] *νβ* [^{ον} *ἔ*]*χει* [*φύλλα*] *ϛ′*; f. 402^r, quod primum est fasciculi *NΓ*: *τὸ νγ*^{ον} *ἔχει φύλλα η′*; f. 448^r *τοῦ νθ*^{ου} *φύλλα η′*; f. 464^r *τὸ ξα*^{ον} *ἔχει φύλλα η′*. Adnotationes fasciculis *Ξ*, *ΞB*, *ΞΓ*, *ΞΔ*, *ΞE* inscriptae totae vel ex parte perierunt.

[2]) V. c. f. 396^r *τοῦ νβ*^{ου} *τὸ α′*; f. 397^r *τοῦ νβ*^{ου} *τὸ β′*; f. 398^r *τοῦ νβ*^{ου} *τὸ γ′*; eqs.; f. 448^r *τοῦ νθ*^{ου} *τὸ α′*; f. 449^r *τοῦ νθ*^{ου} *τὸ β′*. Nonnullis locis margine inferiore abscissa haec signa perierunt.

[3]) F. 404^r. 407^v. 473^v. 481^v adhibitae sunt particulae menologii ecclesiastici saeculi X vel XI, cuius folia sex integra (f. 486—491) in voluminis fine adnexa sunt; v. infra cap. XXXI. Alterius libri, qui saeculo fere XII scriptus videtur, frusta inveniuntur in marginibus interioribus foliorum 402^r 405^r. 406^v. 463^v. 480^v. 482^r. 484^v. 485^v.

partes anterior et posterior, qua latior liber est, constant tabulis ligneis firmis, quibus pariter ac tergo, quod vocatur, tela crassa superinducta est; totum autem extrinsecus corio vitulino coloris fusci satis denso operitur, quod in tabularum marginibus exterioribus clavis adfixum est. In utriusque vero tabulae parte exteriore supra et infra aptis locis binae extant fissurae, in quibus ligaminum ex texto quodam serico prasino confectorum reliquiae exiguae conspiciuntur. Quod ad tegumentum respexit Augerius de Busbecke, cum a. 1562 haec de codice Dioscurideo scripsit: *Ita extrinsecus a vermibus corrosus, ut in via repertum vix aliquis curet tollere* (cf. supra p. 30). Neque tamen involucrum, quamvis vetustate corruptum et cariosum, ex quo liber bibliothecae Caesareae accesserat, renovatum est, sed ad hunc usque diem, qualecumque est, servatur. Minime autem id codici obfuit, cum praesertim priorum saeculorum bibliopegos non ea semper, qua decebat, cura et industria in renovandis libris veteribus versatos esse notum sit.

Sed haec iam sufficiant de opere, quod Ioannes Chortasmenus a. 1406 susceperat. Qui quamquam non sine erroribus quibusdam hoc negotio functus est, tamen eius industriae debetur, quod liber pretiosissimus, quem adnotatio illa f. 1^{r} scripta exitio proximum fuisse testatur, denuo collectus, ordinatus, compactus insequentibus temporibus nulla fere iactura adfectus est [1]) eademque condicione, qua saeculo XV ineunte fuerat, per tot vicissitudines ad nostram usque aetatem pervenit.

CAPUT XI. DE MUTATIONIBUS IN CODICE POST ANNUM MCCCCVI FACTIS.

Plurima porro supersunt vestigia eius hominis, qui codicem ab Ioanne Chortasmeno instauratum vel ipso anno 1406 vel

[1]) Excipienda tamen est, quantum scimus, membrana una inter folia 471 et 472 olim collocata. Primum enim, quod ad nos pervenit, folium fasciculi *ΞΒ* (f. 472) hoc habet inscriptum: *τοῦ ξβ^{ου} τὸ β′*; unde apparet folium, quod praecedebat, *α′* hodie deperditum anno 1406 adhuc extitisse.

paulo post tractavit. E re enim tum visum erat herbas Dioscurideas numeris instructas in indicem redigere textumque ob scripturae vetustatem lectu difficilem litteris noviciis transscribere, quo melius opus medicum xenodochii τοῦ Κράλη, in quo servabatur, usibus inservire posset. Quod negotium qui suscepit, necesse est diversus fuerit ab Ioanne illo Chortasmeno. Etenim adnotatio de codice nove compacto, quam supra (p. 56) proposuimus, f. 1r manu eadem saeculi XV, quam in contextu saepissime offendimus, inscripta de Chortasmeno non prima persona ἐστάχωσα, sed tertia ἐστάχωσεν loquitur. Sed gravius est, quod ignotus ille homo sat multis locis errores a Chortasmeno in collocandis foliis commissos deprehendit et adnotavit. Praeterea ex verbis Ναθαναὴλ νοσοκόμου τηνικαῦτα τυγχάνοντος colligi potest operam hanc non illo ipso tempore peractam esse, quo codex reparatus est, sed aliquot sive mensibus sive annis post, quando Nathanael xenodochio praeesse fortasse iam desierat.

Sed cum nomen hominis huius novisse parvi intersit, haud dubie memorabile est permagnam codicis partem scriptura eius refertam esse. Statim igitur in f. 1r adnotationem de libro a. 1406 instaurato, de qua modo diximus, et aliam brevem de notione vocabulorum quorundam botanicorum adiecit, deinde in picturis, quae sunt f. 2. 4—6 versis, nomina personis adscripta non sine erroribus litteris minusculis iteravit sive de suo supplevit [1]).

Idem porro per totum herbarium titulos litteris rubris pictos, qui singularum herbarum descriptionibus vel etiam imaginibus adiecti sunt, in sui aevi scripturam cursivam transtulit eisque figuris, quae titulis carebant, de suo indidit. Ubi vero imaginem textui vel descriptionem figurae deesse

---

[1]) Vide imprimis imagines in foliis 4, 5, 6 versis collocatas, ubi figuris feminarum inter se diversis, quibus Εὕρεσις, Ἐπίνοια, Ἰουλιάνα repraesentantur, omnibus unum nomen ἡ σοφία imposuit eoque in errore sibi constans f. 6v puerum alatum, ad quem antiquus titulus πόθος τῆς φιλοκτίστου pertinet, verbis πόθος τῆς σοφίας designavit. Cf. supra p. 6 adn. 1.

vidit, adicere solet: *οὐκ ἐγράφη* vel simile [1]). Sed cum foliis totisve fasciculis bibliopegi errore falso collocatis interdum evenerit, ut figurae et descriptiones olim contiguae longioribus intervallis disiunctae sint, manu anonymi illius utroque loco exacte indicari solet, quot folia retro vel ultro evolvenda sit legentibus, ut alteram partem inveniant [2]). Quo tamen in negotio sat multis locis, ubi contextum membranarum interitu interruptum esse non perspexerat, imagines cum descriptionibus, quae non conveniebant, inepte coniunctas falsis nominibus designavit [3]).

Omnibus igitur herbarii paginis, quoad fieri poterat, concinnatis anonymus ille herbas universas inde ab initio usque ad finem numeris continuis instruxit; quos plerumque imaginibus, interdum vero iis potissimum locis, ubi figurae deerant, textus capitibus adposuit. Deinde titulos omnes cum suis numeris in indicem redegit, quem in exordii paginis vacuis, foliis videlicet 4—7 rectis, collocavit cum hac inscriptione: † *πίναξ ὀρθώτατος τῶν βοτάνων, ἅπερ ἔχει τὸ παρὸν βιβλίον, ἐνταῦθα.* Quem tamen non absolvisse, sed ad litteram tantum *T* et herbam *τνδ´ τρίφυλλον ἢ ὀξύφυλλον*, quae extat f. 352^{v}, perduxisse videtur. Nisi forte existimandum est indicis finem in membrana iam excisa, cuius frustum inter folia 7 et 8 superest, inscriptum interiisse. Atque hoc ex indice intellegitur, quod saepius monuimus, ex herbario inde ab anno fere 1406 nihil periisse.

Sed et ipsas descriptiones unciali scriptura exaratas litteris noviciis transferre coepit. Etenim, si textum folii 13^{r} et 13^{v} excipimus, qui f. 13^{v} manu paulo vetustiore saeculi fortasse XIII vel XIV ineuntis iteratus extat, totum herbarii

---

[1]) Cf. f. 78^{v}. 80^{r}. 101^{v}. 102^{r}. 161^{v}. 204^{v}. 212^{v}. 213^{r}. 227^{r}. 239^{r}. 257^{v}. 271· 315^{r}. 382^{v}.

[2]) Cf. v. c. f. 69^{r}. 69^{v}. 151^{v}. 159^{v}. 160^{r}. 166^{r}. 204^{r}. 278^{v}. 279^{r}. 279^{v}. 281^{v} (ubi haec nota falsa est). His adde notam f. 61^{v} inscriptam.

[3]) Cf. f. 47^{v}. 106^{v}. 162^{v}. 163^{v}. 164^{v}. 165^{v}. 197^{v}. 279^{r}. 339^{v}. Idem semel f. 79^{v} in textus capite accidit, cuius titulum, qui *βρίον θαλάσσιον* esse debebat, ab antiquo librario omissum errore ex folii 79^{r} imagine ita supplevit: *βρυεννία λευκή*.

Dioscuridei principium usque ad f. 142^v ab anonymo illo in vacuis membranarum spatiis elementis minusculis repetitum est [1]), ita tamen, ut progrediente opera synonyma in capitum initiis posita, utpote minus necessaria, neglegi coepta sint. Inde vero a f. 143^v negotium hoc complurium hominum manibus diversis minus curiose continuatum est, a quibus integra interdum capita, veluti κισσὸς f. 175^r, omissa sunt; ad extremum inde a f. 193^r continuum transscribendi opus omnino destitutum est, ita ut ex capitibus, quae sequuntur, ea tantum, quae utiliora videbantur, in recentiorem scripturam transferrentur [2]).

De mutationibus, quas codex inde ab ineunte saeculo XV usque ad nostram aetatem obierit, pauca addere placet. Queritur autem Busbeckius librum praeclarum, quo tempore eum Constantinopoli invenit, *vetustatis iniuria pessime habitum* fuisse (cf. p. 30). Membranarum tamen vetustarum 482, quas Chortasmenus a. 1406 collegerat, numerum fere integrum ad hoc tempus servatum esse saepius dictum est, uno tantum, quod sciamus, folio postea deperdito (v. supra p. 59 adn. 1).

Duo autem folia 404 et 407, quae is, qui medio fere saeculo XV codicem Laurentianum plutei LXXXVI n. 9 ex nostro descripsit, intacta adhuc vidit, postea abscissa sunt, ut exigua tantum verborum et picturarum fragmenta in marginibus interioribus supersint. Contra recentiore tempore duo folia membranea non numerata, ne paginae prima et ultima tegumento deterantur, inter has et tegumenti tabulas interiecta sunt.

---

[1]) Synonyma latina aliquot locis (f. 112^v. 124^v. 131^v) latinis elementis scripsit.

[2]) F. 239^v imagini nymphaeae, cuius textus perierat, observationes quaedam ex alio auctore adiectae sunt.

His quoque, de quibus agimus, saeculis sat multa additamenta scripturae veteri accesserunt. 1) Atque primum quidem certum est nonnulla synonyma graeca saeculo demum XV adiecta esse; praeterea textum herbarii inde a f. 143^{v} compluribus manibus saeculi XV litteris minusculis transscriptum esse supra (p. 62) adnotavimus. 2) Porro f. 1^{r} loco quarto legitur disquisitio quaedam logica satis confusa, cuius in fine haec extant: *ταῦτα Μιχαὴλ ὁ Βαραγγίτης γράφει*; quae quidem non de alio quodam scriptore philosopho, de quo nihil traditum habemus, sed de ipso saeculi XV scriba, qui haec fortasse excogitavit, intellegenda videntur. 3) Deinde in eodem f. 1^{r} quinto loco diversa eiusdem fere aetatis manu scripta est sententia † *πᾶς φιλόσοφος ἰατρὸς, οὐ μὴν δὲ πᾶς ἰατρὸς φιλόσοφος*; sexto autem loco ab eodem homine exarati extant versus tres politici qui vocantur syllabarum duodenarum nescio unde sumpti: *συχνῶν λοετρῶν ἀπέχου καὶ δριμέων κτλ.* 4) Tum vocabula graeca et nomina turcica litteris arabicis scripta et 5) transscriptiones litteris hebraicis factas huic aetati attribuenda esse supra (p. 26) observavimus. 6) His adiungi possunt signa diversa codici Vindobonam translato a Blotio, Tengnagelio, Lambecio bibliothecariis inscripta, quae supra (p. 37) uberius tractavimus. 7) Lambecii porro manu et folia numeris arabicis in summis paginis rectis adpositis (1—491) et figurae animalium venenatorum, quae f. 398^{v}—431^{r} extant, numeris continuis (1—38) distincta sunt, rationes praeterea de foliorum summa f. 473^{v} et 485^{v} propositae. 8) Eiusdem fortasse Lambecii iussu post folium truncatum 407 insertum est chartaceum quoddam novicium 407*, in quo figurae quondam f. 407 exhibitae integrae proferuntur adiectis nominibus *βασιλίσκος* et *σκυτάλη* et numeris 39 et 40, quibus notae illae f. 398^{v}—431^{r} figuris adscriptae continuantur, et adnotatione germanica *Verlohren*. 9) Item Kollarius, cum codicem diligentius cum Neapolitano conferret, ut alia minoris momenti praetereamus, f. 22^{r} verba in saeculi XV transscriptione omissa *τῇ ὀσμῇ μηκονώδης* supplevit, f. 197^{v}. 279^{r}. 339^{v} falsas herbarum inscriptiones ab ineuntis saeculi XV librario adpositas correxit additis vocibus *κύτισος* et *Rhamnus* et *Tithymalus*

characias, f. 161^{v} titulum, qui deerat, ἰσάτις ἀγρία supplevit, folio denique 388^{r} adnotationem quandam, quae ad carmen de viribus herbarum pertinet, nomine suo subscripto in margine adiecit (cf. cap. XXVI).

CAPUT XII. DE PRISTINO CODICIS CONTEXTU RESTITUENDO.

In codicis huius conspectu, quem infra quinta parte proponemus, singulatim indicabitur, quibus locis membranae interciderint et quaenam eae continuerint argumenta. Hoc autem capite satis habebimus in universum exponere, quibus indiciis et documentis in gravissimo hoc negotio expediendo utendum fuerit.

1. Atque primum quidem codicem mutilum esse exterioribus, ut ita dicam, argumentis comprobatur:

a) primum si in compagibus folia singularia inveniuntur, quibuscum altera folia ipso membranarum conexu iam non cohaerent sive cohaesisse cognoscuntur;

b) deinde si in compage quadam membranarum numerus admodum exiguus est. Qua in re notandum est tres tantum in toto libro inveniri compages foliorum quaternorum, quae quidem illaesae sint, reliquos autem fasciculos intactos senis vel denis vel etiam pluribus foliis constare, plerumque autem octonis (v. supra cap. V). Quodsi igitur v. c. in fasciculo ***MΘ*** duo tantum folia (381. 382) inveniuntur, etiam inde colligitur eum mutilum esse.

c) Idem efficitur, si foliorum, quae in compage aliqua extant, numerus impar esse cognoscitur, ut v. c. tres vel quinque septemve folia servata sint; ipsa enim rei natura postulat, ut singulorum fasciculorum membranae parem semper numerum exhibeant.

d) Neque minus foliorum iactura inde cognoscitur, quod consueta illa membranarum consecutio, qua bina plerumque latera carnis binaque villorum sese excipere supra (cap. V) exposuimus, interrupta est.

e) His accedit, quod nonnumquam ipsarum membranarum sive excisarum sive abscissarum reliquiae integris intermixtae servantur [1]).

2. Porro membranas deesse inde concluditur, quod contextus sententiarum hiat, sive consueta illa in herbario figurarum et descriptionum consecutio hunc in modum interrumpitur, ut v. c. herbae cuiusdam textus extet, imago desideretur, vel e contrario imago adsit, textus deficiat (v. cap. XV). Qua in re saepe cautius agendum est, cum is, qui anno fere 1406 novos figuris titulos litteris minusculis adscripsit, iterum atque iterum falsis inscriptionibus additis, quominus lacunae statim agnoscerentur, impediverit (p. 61 adn. 3). In opusculis autem appendice traditis facili negotio lacunae deprehenduntur aut sententiarum conexu intercepto aut editionum, quae pleniorem textum exhibent, subsidio.

3. His argumentis in herbario aliud accedit, si qua herba in indicem vetustum, qui foliis 8^r—10^v scriptus dimidiam fere capitum partem complectitur, recepta in ipso contextu desideratur. Qua in re tamen excipienda sunt κάρπασσος, κύπρος, σεῦτλον λευκόν, quae in indice quidem recensentur, sed in communi codicum Constantinopolitani et Neapolitani archetypo iam defuisse videntur (v. infra cap. XXII). Iam vero cum herbae in indicem relatae in singularum litterarum contextu series quasdam cohaerentes efficiant, indicis ope loci, quibus quid deperditum sit, satis certe definiri possunt.

4. In toto fere codice persaepe evenit, ut litterarum rubrarum in titulis et capitum initiis scribendis adhibitarum, sed interdum et ipsius scripturae nigrae vestigia quaedam satis certa in paginis e regione positis compareant. Quae quidem non eo tempore, quo codex confectus est, sed posteriore aetate, cum in loco fortasse humido adservaretur, orta esse inde praesertim probatur, quod etiam illic inveniuntur, ubi inter folium, cuius scriptura expressa est, et illud, in quo ectypum cernitur, aliquid intercidisse constat. Atque si consideramus in duobus fasciculis *NE* (f. 416—423) et *NS*

[1]) De folio inter 471 et 472 deperdito cf. supra p. 53; 59 adn. 1; 62.

(f. 424—431), quos a. 1406 a bibliopego inter se permutatos esse probabile est (v. cap. X), vestigia talia extare, ut folii 423^{v} litterae rubrae in f. 424^{r}, folii 415^{v} in f. 416^{r} expressae sint, dubium non est, quin etiam post a. 1406, quo codex in praesentem statum redactus est, huiusmodi ectypa facta sint.

Quae quamquam ita se habent, nihilo secius locis aliquot vestigia rubra et nigra reperiuntur e foliis hodie deperditis expressa. Cuius rei exemplum proditur f. 162^{v}, in quo figura exhibetur errore eius, qui anno fere 1406 titulos novicios adscripsit, κενταύριον τὸ μέγα appellata, re vera autem haud diversa ab ea, quae codicis Neapolitani f. 44^{r} sub inscriptione κενταύριον τὸ μικρὸν adest. In pagina igitur recta eius membranae, quam inter f. 162 et 163 excidisse aliis quoque argumentis evincitur, textus aliquando centaurii minoris collocatus fuerit necesse est. Tituli autem rubri, qui capiti huic deperdito praefixus erat, ectypum cernitur f. 162^{v}, ubi in summa pagina litteris inversis legimus...... *ΤΟ ΛΕΠΤΟΝ*; id quod haud dubie supplendum est [κενταύριον] τὸ λεπτόν [1]).

Similem rem animadvertimus f. 239^{r}. Etenim inter f. 238 et 239 membrana intercidit, in cuius pagina recta herba f. 238^{v} descripta, cui ναρκισσὸς nomen, imagine repraesentata erat, pagina autem versa textus [2]) legebatur νυμφαίας, quae f. 239^{r} delineata conspicitur [3]). Sed praeterea ex codicum Neapolitani (f. 104^{r}) et Parisini gr. 2286 (f. 29^{r}) testimoniis (v. p. 69) cognoscitur in nostro libro hoc ipso loco et imaginem et descriptionem alterius nymphaeae [4]), quae νυμφαία ἄλλη vocatur, olim extitisse. Cuius rei vestigium servatur ectypo, quod titulus ruber in folio inter 238 et 239 aliquando collocato pictus in f. 239_{r} et quidem, si infra a dextra parte egredi-

---

[1]) Idem herbae, quam in Neapolitano κ. τὸ μικρὸν vocari diximus, nomen invenitur apud Plinium nat. hist. XXV 31 et in carmine de viribus herbarum praemissum capiti IX (v. ed. Hauptii p. 482 ante v. 114; codicis nostri f. 389^{r}). Cf. quae Sprengelius adnotavit ad Dioscuridis mat. med. III 7 (p. 349 n. 42).

[2]) Cf. Neap. f. 104^{r}; Dioscuridis mat. med. III 138 p. 478 s.

[3]) Quam a Neapolitani figura diversam neque textui, qui teste Neapolitano hoc loco supplendus est, aptam esse cap. XXII exponetur.

[4]) Cf. Dioscuridis mat. med. III 139 p. 479 s.

mur, in folio tertio figurae reliquit; ubi haec fere deprehenduntur: ////// *ΛΙ* /// *ΦΜΥИ*. Unde apparet in membranae deperditae latere verso fere medio ad sinistram titulum *ΝΥΜΦ[Α]ΙΑ* [*ΑΛΛΗ*] inscriptum fuisse, cui parva pictura et textus eodem fere modo atque f. 26^{r}. 33^{r} (v. cap. XV) subiecta fuisse videntur.

In ornithiacorum denique paraphrasi inter f. 475 et 476 membranas duas excidisse constat. Atque capitum exordia, quae in priore folio recto litteris rubris scripta erant, aliqua ex parte expressa extant in f. 475^{v}; ubi supra versum 14 haec vestigia inversa cernuntur *ΠΟ/ΥΙ//////*, id est initium capitis de seleucide ave: πο[λ]υ[βορώτατον ὄρνεον ἡ σελευκὶς κτλ. [1]). Minus certa sunt ectypa rubra, quae f. 475^{r} super versu 14 adsunt et initium capitis de pico in folio, quod praecesserat, iam deperdito scripti reddere videntur: ////// *ΤΙ ΠΑΡΑ* //////; quod fortasse ita supplendum est: [Τοῖς δρυοκόλαψι δὲ καινόν] τι παρὰ [τῶν θεῶν δέδοται δῶρον [2]).

5. Aliud eiusdem rei in herbario Dioscurideo indicium inde repetere licet, quod herbae, quae in codice Neapolitano (Vindobonensi suppl. gr. 28) extant vel aliquando extitisse ex indicibus singulis litteris praemissis cognoscuntur, in Constantinopolitano nonnumquam desiderantur. Nam cum ambos ex eodem archetypo derivatos esse certissimum sit, apparet utroque easdem fere herbas tractatas esse (cf. cap. XIV. XXII). Quarum ordo quamquam in N, ubi hodie membranis transpositis valde turbatus est, aliquantum diversus erat a C, tamen in universum in utroque pariter procedere videtur, ita ut sedes lacunarum interdum etiam ex Neapolitano circumscribi possint.

6. Praeter Neapolitanum ad quaestiones, de quibus agitur, expediendas nonnihil conferre posse videntur ii codices, quos diversis temporibus ex nostro descriptos et depictos infra parte quarta proponemus. Ex quibus tamen ii, de quorum indole et aetate satis constat, veluti Laurentianus plutei

---

[1]) Cf. editionum, quae capite XXX citabuntur, Crameri p. 28, 29; Duebneri I 22 p. 112.

[2]) Cf. ed. Crameri p. 27, 6; Duebneri I 14 p. 111.

LXXXVI n. 9, Vaticanus Urbinas n. 66, saeculo demum XV confecti sunt, id est post a. 1406, quo liber Dioscuridis denuo compactus in praesentem fere statum et ambitum redactus est. Verum in Laurentiano textus, qui membranis duabus inter 401 et 402 deperditis itemque foliis 404 et 407 ad marginem usque abscissis continebatur, integer adhuc legitur. Deinde paraphraseos ornithiacorum libri duo priores codice Parisino gr. 1843, quem ex nostro pendere demonstrabitur, saeculo XIII scripto sine lacunis, quibus in C nunc abundant, adritit sunt, liber autem III ex alterius recensionis codicibus plenus adhuc innotuit. Sed alia, quae huc spectant, in partibus tertia et quarta suis locis adferre praestabit.

Maiorem vero utilitatem praebere videtur codex Parisinus gr. 2286 medio fere saeculo XIV sive ab ipso Neophyto monacho Prodromeno sive ex Neophyti exemplari descriptus, cui f. 1^r herbarii Dioscuridei apographon sine picturis inest ex nostro libro depromptum. Quod quamquam non universas herbas etiam nunc in C extantes, sed selecta capita ordine interdum paulisper mutato complectitur, multas tamen herbarum descriptiones continet, quae hodie in C desiderantur, cum aliae sine dubio iam saeculo XIV deperditae fuerint. Sed de hoc libro, quem beneficio eorum, qui bibliothecae Parisinae praesunt, Vindobonam transmissum inspicere potuimus, quarta parte (cap. XXXII n. I) uberius disputaturi hoc loco ea excerpere satis habuimus, quae ad pristinum codicis nostri contextum restituendum utilia videantur. Qua in re herbas eas, quae in C quamvis depictae textu carent, asterisco uno *, eas vero, quae in C omnino desunt, duobus asteriscis ** notavimus.

F. 8^r s. haec capitum series invenitur: *ἄκανθα* — f. 8^v ** *ἄρκιον· οἱ δὲ προσώπιδα* — *ἄκτη*. Cf. codicis C f. 72^r—73^r.

F. 9^r *βετονίκη* — ** *βήχιον*, cui f. 9^v adiectum est fragmentum Galeni inscriptum *Γαληνός* — * *βρυονία λευκή* — f. 10^r *βαλαρίς* (id est *βρίον θαλάσσιον*). Cf. C f. 78^v—80^r.

F. 18^r *ἰσάτις ἥμερος* — * *ἰσάτις ἀγρία* — *κενταύριον τὸ μέγα* — * *κενταύριον τὸ μικρόν* — f. 18^v *κοτυλιδών* — *κοτυλιδὼν ἑτέρα* — *κυκλάμινος* — f. 19^r *κυκλάμινος ἑτέρα* — *κόνυζα λεπτόφυλλος* — *κόνυζα ἑτέρα πλατύφυλλος*. Cf. in codice C fasciculi *ΙΘ* f. 161^r— 165^v et fasciculi *Κ*, qui

post f. 165 inseri debebat, sed errore eius, qui a. 1406 codicem compegit, hodie praecedit, f. 152^{r}—153^{v}.

F. 25^{r} *λυχνὶς ἀγρία* — * *λευκάκανθα* — ** *λιβυστικόν* — *λογχίτης*. Cf. C f. 212^{r}—213^{r}.

F. 26^{v} *μήκων κερατίτης* — f. 27^{r} * *μελισσόφυλλον* — *μαλάχη κηπαία*. Cf. C f. 226^{r}—228^{r}.

F. 27^{v} *μυρίς* — f. 28^{r} * *μήδιον* — ** *μελίλωτον* — *μυρτάκανθον*. Cf. C f. 233^{r}—234^{r}.

F. 28^{v} *ναρκισσός* — f. 29^{r} * *νυμφαία* — ** *νυμφαία ἄλλη* — *νάρθηξ*. Cf. C f. 238^{v}—240^{v}; supra p. 35.

F. 34^{v} *ποταμογείτων* — ** *πόλιον τὸ ὀρεινόν* — f. 35^{r} *ῥοδοδάφνη*. Cf. C f. 281^{v}—282^{v}.

F. 39^{v} *σκορδόπρασον* — f. 40^{r} ** *σέρις ἀγρία* — ** *σέρις ἥμερος* — ** *σκορπιοειδές* — * *σόγκος τραχύς* (solum nomen sine descriptione) — *σόγκος τρυφερός* — *σκορπίουρον ἕτερον*. Cf. C f. 314^{v}—318^{r}.

F. 43^{v} *τράγος ὁμοίως* — f. 44^{r} *τραγοπώγων* — *τράγος ἕτερος* — * *τιθύμαλλος χαρακίας* — f. 44^{v} *τιθύμαλλος μυρτίτης* — *τιθ. δενδρίτης* — *τιθ. πλατύφυλλος* — *τιθ. κυπαρισσίας* — f. 45^{r} *τιθ. ἡλιοσκόπιος* — *τιθ. παράλιος* — *τίφη* — *τεύκριον* — *τριπόλιον* — f. 45^{v} *τρίφυλλον* — *ὑπήκοον* — ** *ὑοσκύαμος* — f. 46^{v} *ὑπόγλωσσον*. Cf. C. f. 338^{v}—353^{r}.

F. 50^{v} *χαμαίδρυς* — ** *χαμαιπίτυς* — f. 51^{r} ** *χαμαιλαία* — ** *χαμαίμηλον* — f. 51^{v} ** *χαμαιλέων λευκός* — f. 53^{r} *ψύλλιον*. Cf. C f. 382^{v}—383^{v}.

Haec si cum codice nostro, qualis nunc est, comparamus, efficitur Neophytum folia non minus viginti unum intacta vidisse, quae hodie deficiunt.

Ad imagines denique deperditas supplendas universumque contextum restituendum haud parum etiam conferre posse videtur codex Romanus bibliothecae Chigianae, de cuius indole commentatione primum ab O. Penzigio conscripta [1]), deinde singulari Henrici Pogatscheri benevolentia edoctus sum. Quo libro insigni, qui saeculo quidem XV fere medio partim ex ipso C, partim, ubi C mutilus iam erat, ad exemplar antiquius ex C expressum confectus est, solae imagines cum inscriptionibus, sed sine textu continentur ex herbario et ex

[1]) O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905. 8°) p. 241—282; cf. praeterea cap. XXXII n. II.

appendicibus depromptae, eis vero, quae nunc extant, longe pleniores. In herbarum quidem serie prima (f. 1^r—171^v), quae tota ex C depicta est, Pogatschero auctore proponuntur figurae 406, qui numerus eum, qui nunc in C invenitur, imaginum 383, longe superat (cf. infra cap. XIV). Ex quibus cum nonnullae fortasse aliis ex fontibus additae sint (veluti f. 83^r ἀρτεμίστρα, 120^v *porrum hortense*), longe plurimas ex ipso codice nostro, cum integrior adhuc esset, sumptas esse constat. Cuius rei documentum adferam finem seriei *Π* (f. 116^v—127^r), quam Pogatscher mihi exscripsit. Qua in re herbas eas, quae in C quamvis enarratae imagine carent, asterisco uno * designavi, eas vero, quae in C omnino desiderantur, asteriscis duobus **.

F. 125^r *polycnemum* — f. 125^v ***potamogiton* — **pota-mogiton alter* — f. 126^r ***polium irinum* (id est πόλιον ὀρεινόν) — ***pecte* — f. 126^v *periclymenon* — f. 127^r *panax herculeus.* Cf. C f. 262 ss.

Contra in serie *M*, cuius notitiam eidem viro erudito debeo, eaedem prorsus, quae hodie in C servatae sunt, figurae proponuntur.

Extant praeterea f. 215^v—219^v imagines volucrum 70 repetitae fere ex libro C et quidem ex ornithiacorum paraphrasi longe tum integriore [1]). Atque seriem libris I et II comprehensam, in qua C (f. 474^r—482^r) figuras 24 hodie praebet, exprimunt in Chigiano imagines quadraginta sex numeris graecis et arabicis inde ab n. 1 (ἀετός *aquila*) usque ad n. 40 (κύκνος, *cycnus*) instructae; tabulae vero libro III praemissae (f. 483^v), qua aves 24 repraesentantur, respondent figurae 24 f. 219^r et 219^v exhibitae, quarum pleraeque inscriptionibus carent.

His igitur indiciis et documentis, quorum in singulis lacunis compluria plerumque concurrere et invicem sese sustinere solent, usuri in conspectu codicis, quem infra parte quinta exhibebimus, et defectus codicis et materias, quae foliis deperditis comprehensae fuerint, indicabimus.

---

1) Quarum titulos exscriptos invenies cap. XXXII n. II.

PARS SECUNDA.

DE HERBARIO DIOSCURIDEO.

CAPUT XIII. DE HERBARII DIOSCURIDEI FORMA.

Postquam prima huius praefationis sectione ea tractavimus, quae ad universi codicis historiam et formam pertinent, iam transeamus ad singulas eius partes eo ordine, quem in ipso libro obtinent, enarrandas. Qua in re initium faciendum est ab herbario illo celeberrimo, quod Dioscuridis quidem nomine inscribitur, re vera autem collectio medica est ab ipso Dioscuride prorsus aliena, posteriore aetate secundum litterarum seriem concinnata ex partibus tribus: figuris herbariorum pictorum, imprimis Crateuae, synonymorum catalogis ex Pamphilo potissimum excerptis, herbarum descriptionibus ex Dioscuridis praesertim materia medica depromptis.

Cui herbario praemissa est series picturarum, quae propter artificium et elegantiam inter praestantissima artis pictoriae veterum monumenta habentur. Dico praeclaras illas imagines quinque, quae in exordio f. 2—6 versis extant [1]). De

[1]) Nam pavonis picturam folio, quod nunc est 1, traditam ad hanc seriem non pertinere, sed ex ornithiacorum paraphrasi errore in eam, quam hodie obtinet, sedem transpositam esse, tertiae partis cap. XXX demonstrabitur.

quibus quoniam facilius a viro artis historiae perito copiosius disputabitur, in re praesenti paucissima, quae quidem ad ipsum herbarium spectant, adnotare sufficit. Constat autem εἰσαγωγικὰς esse has picturas. Quarum prima et secunda septeni auctores medici atque botanici, et quidem illi praecipue repraesentantur, ex quorum operibus codicis argumentum pendet, videlicet Nicander, cuius theriaca et alexipharmaca in prosam orationem conversa appendici insunt, Crateuas, ex cuius herbario picto plurimae figurae receptae sunt, Sextius Niger Dioscuridis auctor, ipse deinde Dioscurides, cuius operi maximam descriptionum partem deberi diximus, Pamphilus synonymorum botanicorum scriptor, Galenus denique, ex quo fragmenta nonnulla excerpta sunt [1]). Tertia vero pictura, quae mandragorae inventionem exhibet, argumentum tractatur ab ipsa Dioscuridis materia medica alienum; videtur autem Crateuae effigies subesse Dioscuridis nomine arbitrarie inscripta totaque imago ex Crateuae herbario picto in hunc librum translata esse, qua de re infra (cap. XXIV, A) uberius agetur. Huius ad exemplum in ipso codice conficiendo fictam existimaverim quartam picturam, in qua Ἐπίνοια cum mandragora, Dioscurides scribens, pictor figura delineanda occupatus conspiciuntur. Quam qui excogitavit eo consilio ductus, ut originem quodammodo herbarii Dioscuridei illustraret, sane non consideravit genuinam illam Dioscuridis materiam medicam figuris omnino caruisse. De quinta denique, qua herbarium Dioscurideum absolutum offertur Aniciae Iulianae, iam supra (cap. I) ampliore commentario disseruimus.

Picturas has εἰσαγωγικὰς ipsum iam sequitur herbarium, quod longe maximam codicis partem, folia scilicet inde ab 7^{v} usque ad 387^{r} obtinet. Primo igitur loco (f. 7^{v}) positus est titulus intra coronam lauream auratam in fundo caeruleo litteris auratis per undecim versus elegantissime pictus, quem litteris minusculis hic transscribimus accentibus et interpunctionibus, ut solemus, de nostro additis:

---

[1]) Cf. M. Wellmann Hermae XXXIII p. 373; p. 371 adn. 1.

† | *Τάδε ἔνε|στιν· Πεδανίου | Διοσκουρίδου Ἀνα|ζ[αρβ]έως περὶ βοτα|[ν]ῶ[ν] καὶ ῥιζῶν κ(αὶ) χυλι|σμάτων κ(αὶ) σπερμάτω(ν) | συνφύλλων*[1]) *τε κ(αὶ) φαρ|μακωδῶν. ἀρξώμε|θα τοίνυν ἀκολού|θως ἀπὸ τοῦ | ἄλφα* (foliolum).

Foliis, quae sequuntur, 8—11 novus efficitur fasciculus. In quo f. 8^{r}—10^{v} continetur index eadem aetate, qua reliquus codex, exaratus per quinque paginas et partem sextae in binas columnas divisas[2]). Elementorum XXIV notas maiore modulo ornate pictas singulas excipiunt herbarum nomina secundum litteras, quibus incipiunt, ordinata et ita disposita, ut singuli versus singula plerumque, sed nonnumquam et bina vocabula capiant. Ea nomina, quae in singulis litteris primum obtinent locum, minio scripta sunt; ex. c. f. 8^{r} *ἀείζων τὸ μέγα*; *βούνιον*; eximendae tamen sunt litterae inde a *Γ* usque *Κ*. Intra series illas, quas primarum litterarum communione formatas esse diximus, nomina ad strictam alphabeti, qua nos utimur, normam non sunt ordinata, sed nulla certa lege sese excipiunt. Index autem hic eam ob causam memoratu dignus est, quod non omnes, quae herbario insunt vel inerant, herbas recenset, sed partem fere dimidiam, qua de re infra (cap. XXXIII) copiosius disputabitur. Praeterea ad restituendum pristinum herbarii contextum, qui plurimis foliis deperditis hodie satis mutilus est, vetustum hunc indicem haud parum valere alio loco (cap. XII n. 3) expositum est. In codicis conspectu, quem in fine huius commentationis addemus, hunc indicem integrum exscriptum cum eis, quae in herbario respondent, composituri sumus.

Accedit in eiusdem fasciculi foliis ultimis, videlicet 10^{v} et 11^{r}, titulus herbarii alter eisdem verbis, quae f. 7^{v} haberi

---

[1]) Id est *συμφύλων*.

[2]) Ab hoc indice vetusto alter recentior discernendus est anno fere 1406 scriptus elementis minusculis in foliis rectis 4—7, qui eas herbas usque ad litteram *T* comprehendit, quae in codice anno 1406 denuo compacto servatae erant. De quo conferas supra cap. XI.

modo memoravimus, conceptus, per duas fere paginas sive versus tredecim praegrandibus litteris ita scriptus, ut cum versibus singulis minio pictis singuli alternentur nigro atramento exarati. Quem minusculis litteris hic repetimus additis de nostro accentibus et interpunctionibus:

(F. 10ᵛ) *Τάδε ἔνεστιν· | Πεδανίου | Διοσκουρίδου | Ἀναζαρβέως | περὶ βοτανῶν | καὶ ῥιζῶν | καὶ χυλισμάτων |*

(f. 11ʳ) *καὶ σπερμάτω[ν] | συνφύλλων τε | καὶ φαρμάκων* [1]). | *ἀρξώμεθα τοίνυν | ἀκολούθως ἀπὸ τοῦ | ἄλφα.*

Ultima huius fasciculi pagina (f. 11ᵛ) vacat. Vacat et f. 12ʳ, qua pagina novus incipit quaternio numero *Α* signatus, quem fasciculorum series similiter numerata usque ad codicis finem excipit (cf. cap. V).

Iam ad ipsum herbarium Dioscuridis pervenimus. F. 12ᵛ prima occupat pictura inscripta *ἀείζων τὸ μέγα*; f. 13ʳ et ss. extat eiusdem herbae textus. Hanc longa serie sequuntur et figurae et descriptiones reliquarum herbarum, quarum ultima est *ὤκιμον* f. 386ᵛ enarratum, f. 387ʳ depictum. Pagina 387ᵛ vacua est. Herbae eodem ordine dispositae sunt, quem in indice illo obtinere diximus, ut consecutio alphabetica primis tantum nominum litteris constet, intra series vero hac ratione effectas nulla certi ordinis norma observetur. Qua in re id sane memorabile est ne eiusdem quidem similisve vocabuli herbas semper inter se consociari, sed magno interdum intervallo disiunctas inveniri [2]). Serierum singularum *Α*, *Β*, *Γ*, *Ε*, sequentium neque initia neque exitus propria nota ulla indicantur. Nisi forte excipis seriem herbarum, quarum cum *Δ* incipiunt nomina; folio enim 95ᵛ conspicitur *Δ* grande atramento nigro scriptum, quod in primam huius seriei inscriptionem *ΔΕΑ—ΦΙΝΙΟΝ* minio pictam intrusum est.

---

[1]) Titulus prior f. 7ᵛ habet *φαρμακωδῶν*.

[2]) Cf. infra cap. XXIII n. II.

CAPUT XIV. DE NUMERO HERBARUM.

Sed iam quaestio instituenda est, quot herbae in codice C extent, quotque olim hoc libro comprehensae fuerint [1]). Multa enim in herbario praesertim Dioscurideo membranarum interitu excidisse iam supra (cap. VIII) dictum est; quae quibus subsidiis investigari et suppleri possint, speciali capite (XII) exposuimus. Hoc loco nudos tantum numeros proponemus, quos exacta ratione instituta effecimus; singula vero qui requirunt, ad codicis conspectum relegamus, qui quinta huius commentationis parte exhibebitur.

Habuit igitur herbarium Dioscurideum, cum integrum esset, in membranis 416 herbas 435. Ex quibus hodie plenae servatae sunt 366; herbarum 17 solae extant imagines, herbarum 25 solae descriptiones; 27 totae deperditae sunt. Continet igitur herbarium, quale nunc est, in foliis 376 herbas depictas 383, herbas descriptas 391 [2]). Sed liceat singula secundum litterarum series oculis proponere:

---

[1]) Minus recte se habent, quae Kollarius ea de re profert Supplem. I p. 382.

[2]) Qua in re observandum est binas nonnumquam herbas singulis paginis depictas singulisque capitibus enarratas esse; nos autem non picturas neque capita, sed ipsas herbas computasse.

SERIES LITTERAE	Antiquus herbarum numerus	EX HIS SERVATAE SUNT:			Herbarum integrarum vel ex parte servatarum summa	Herbae omnino deperditae
		integrae	solae imagines	solae descriptiones		
Α	67	62	1	1	64	3
Β	14	10	1	1	12	2
Γ	11	11	—	—	11	—
Δ	11	6	1	3	10	1
Ε	21	19	1	1	21	—
Ζ	3	3	—	—	3	—
Η	8	8	—	—	8	—
Θ	10	10	—	—	10	—
Ι	12	11	1	—	12	—
Κ	53	50	1	2	53	—
Λ	25	20	2	2	24	1
Μ	23	15	2	2	19	4
Ν	4	1	1	1	3	1
Ξ	3	3	—	—	3	—
Ο	13	13	—	—	13	—
Π	33	24	2	4	30	3
Ρ	7	6	1	—	7	—
Σ	54	44	1	3	48	6
Τ	19	17	1	1	19	—
Υ	9	7	—	1	8	1
Φ	12	12	—	—	12	—
Χ	18	10	—	3	13	5
Ψ	3	2	1	—	3	—
Ω	2	2	—	—	2	—
	435	366	17	25	408	27

Data hac occasione pauca adiungam de numero herbarum, quae in altero herbarii Dioscuridei codice vetustissimo,

Neapolitano videlicet saeculi VII (nunc Vindobonensi suppl. gr. 28) contineantur. Atque in universum quidem constat Neapolitanum (N), quem ex eodem archetypo atque librum C derivatum esse infra (cap. XXII) explicabitur, easdem prorsus herbarum et picturas et descriptiones habere sive habuisse, quas C exhibet vel aliquando exhibebat. Id quod facili negotio ex indicibus potissimum efficitur, qui in codice adhuc integro et nondum turbato saeculo fere XIII vel XIV singulis litteris praescripti sunt; ex quibus unus tantum seriei *A* index cum aliis litterae *A* membranis deperditus est. Sed singula nonnulla ea de re proferre liceat.

In serie *A*, cuius et index et herbae nonnullae perierunt, adiuvamur notis numeralibus, quae codice adhuc integro imaginibus adiectae sunt. Quarum ultima et summa f. 26^r invenitur ξη' (id est 68), quae tamen eam ob causam in 67 corrigenda est, quod f. 8^r numerum ια' excipit nota ιγ' errore posita. Herbae vero 67, quas Neapolitanus olim hac in serie continebat, cum C consentiunt.

In serie *E* exhibentur herbae 20, quia herba, cui in C ἐριγέρων nomen est, in N ἠριγέρων vocata in serie *H* proponitur.

In serie *Z* insunt libro N herbae 4; accedit enim ζμίλαξ λεία, quam C in serie *Σ* praebet.

In serie *H* numerantur herbae 8 ut in C; accedit quidem ἠριγέρων in C sub *E* littera propositus, omittitur autem ἠγίλωψ, qui in C et hoc loco et in serie *A* sub lemmate αἰγίλωψ adest.

In serie *M* extant herbae 22; omittitur enim μελαμπράσιον ἢ βαλλωτή in C bis, ut videtur, in litteris *B* et *M*, in N vero semel in serie *B* tractata.

In serie *Σ* habentur herbae 53; σμίλαξ enim λεία codice C hic exhibita in N sub *Z* inserta est.

Quae cum ita sint, apparet codice Neapolitano antiquitus comprehensas fuisse herbas numero 433, cum duae illae, quae in C binis locis proponebantur, in N semel tantum exhiberentur. Ex his supersunt 409, quarum quattuor imaginibus privatae sunt.

CAPUT XV. QUA RATIONE HERBARII FIGURAE ET TEXTUS DISPOSITA SINT.

In herbario Dioscurideo, quod amplissimum in codice nostro obtinet spatium, singulae herbae et figuris repraesentantur et descriptionibus enarrantur. Figurae autem et descriptiones his fere modis sunt distributae [1]:

1) Plerumque et imagini et textui singulae paginae adsignatae sunt. Qua in re, ubicumque pagina textu non expletur, reliqua pars vacat. Quodsi autem textus amplior est, versus aut per totam paginam aut sub finem paginae coartantur, quo facilius descriptio una pagina absolvatur (cf. cap. VII); si vero textus nullo modo in unam paginam comprimi potest, ultra primam in paginis insequentibus una duabusve continuatur. Figurae autem et textus non eadem ubique ratione sese excipiunt, cum modo figura praecedat, modo textus. Deinde figura et textus alias iuxta se conspiciuntur, cum alterum in folio verso, alterum in eo, quod subsequitur, recto collocatum sit, alias utrumque in eodem folio ita dispositum est, ut alterum paginam rectam, alterum vero obversam obtineat.

2) Raro autem textus et figura in duabus paginis ita collocata sunt, ut in altera figura simul et descriptionis particula exhibeatur, altera textu expleatur [2].

3) Nonnumquam vero et binae herbarum figurae in una pagina consociatae sunt; quibus separata in pagina textus, quo ambae figurae illustrentur, addi solet [3].

4) Interdum et figura et textus in eandem paginam comprimuntur [4].

5) Tribus denique locis ita res se habet, ut herba quae-

---

[1]) Nonnulla hac de re habet Wellmann *Krateuas* (*Abhandlungen der k. Gesellschaft der Wiss. zu Göttingen, philol.-hist. Cl.* NS II 1 a. 1897) p. 22; Hermae XXXIII p. 375.

[2]) Cf. f. 194^v—195^r; 331^v—332^r; 365^v—366^r.

[3]) Cf. v. c. f. 152^v—153^r; 153^v—154^r; f. 171^v—172^r; 173^v—174^r; alia.

[4]) Veluti f. 20^r. 78^r. 113^v. 117^r. 134^v. 135^r, ubi librarius litteris minoribus usus est; f. 258^v. 265^r. 290^r. 314^r. 333^v. 334^r. 340^r. 352^v. 360^v.

dam illa, quam supra primo loco indicavimus, ratione depicta et descripta sit, in eius autem paginae, quae descriptionem exhibet, parte inferiore vacua alia herba adfinis minore modulo effingatur textu ibidem adiuncto [1]).

Singulis deinde herbis tituli sive λήμματα rubro colore adponi solent [2]). Quae inscriptiones vetustae aut solis textus capitibus praefiguntur [3]), aut picturis quoque ita adiciuntur, ut vel infra figuram [4]) vel supra eam [5]) collocentur. In priore quidem herbarii parte figuris plerisque nomina desunt, id quod postea plurimis membranis deperditis sat multis erroribus causam praebuit. Is enim, qui circa a. 1406 codicem nostrum tractavit, non solum titulos, ubi aderant, litteris minusculis repetivit, sed etiam eis locis, ubi desiderabantur, inscriptiones supplevit; qua in re saepius, cum contextum foliis exscissis interruptum esse non animadverteret, figuras et textus capita perperam coniunxit, ita ut picturas falsis vocabulis instrueret [6]). Qui errores, cum ope codicis Neapolitani eisdem figuris illustrati facile agnoscuntur, in conspectu codicis, quem quinta parte proponemus, omnes corrigentur.

Descriptionum titulos rubricatos excipere solent synonyma, quorum singula plerumque singulis versibus bipartitis scripta sunt [7]); haec vero sequitur textus ex Dioscuridis materia medica haustus, versibus continuis scriptus. Praeterea in serie litterarum *A*, *B*, *Γ* compluribus locis adnexa sunt excerpta ex Crateuae herbario et Galeno. Sed de his omnibus descriptionum partibus, quemadmodum distributae et perscriptae sint, infra (cap. XVII ss.) singulatim disputabitur.

---

[1]) Cf. f. 34ʳ. 26ʳ; his accedere videtur νυμφαία ἄλλη, de qua supra (cap. XII n. 4) disputatum est.

[2]) Et textui et figurae deest titulus f. 79ᵛ—80ʳ; f. 196ᵛ—197ʳ.

[3]) Id fit inde a f. 29ᵛ—158ʳ. Qua in codicis parte picturae vel e regione textus positae sunt vel textum folio recto inscriptum in folio verso excipiunt.

[4]) Id evenit f. 12ᵛ. 15ʳ. 28ᵛ.

[5]) Cf. f. 158ᵛ ss. usque ad herbarii finem paucissimis exceptis.

[6]) Cf. supra cap. XI p. 61 adn. 3.

[7]) Rarius synonyma a reliquo textu segregata in picturae pagina collocantur; veluti f. 20ᵛ.

CAPUT XVI. DE FIGURIS HERBARUM.

Figurae quomodo et collocatae et titulis inscriptae sint, superiore capite, quod satis videatur, exposuimus. De ratione autem, quae inter haec herbarum simulacra et veras herbas in rerum natura extantes atque descriptiones Dioscurideas intercedat, multum a viris doctis disputatum est, quorum commentationes statim adferentur. Quorum opiniones, quae haud raro vel maxime inter se discrepant, singulas examinare meum non est; huius enim rei arbitrium penes viros rei herbariae peritos esse debet. Hoc unum dicam plerosque et botanicos [1]) et philologos nostra aetate in eo iam consentire, quod figuras codicum C et N non ad ipsas herbas, sed ex archetypo communi ad exemplaria picta confectas esse statuunt; unde evenerit, ut inter imagines illas praeter multas summa cum veritate optime expressas haud paucae extent, quae a naturali forma quam maxime abhorrentes vel ficticiae vel monstrosae videantur. Sed ne eum quidem, qui archetypum composuit, ipsas herbas prae oculis habuisse, sed figuras per longam transscribentium seriem ex Crateuae herbario saeculo a. Chr. n. primo composito aliisque fontibus veteribus accepisse infra (cap. XXIV) demonstrabitur, ubi de herbarii Dioscuridei fontibus et origine disputaturi sumus.

Herbarum figurae, quas codex exhibet, paucissimae ad hoc tempus a viris doctis divolgatae sunt. Ex quibus decem delineatas extare in Remberti Dodonaei stirpium historiae pemptadibus annis 1583 et 1616 editis infra (capite XXV) memorabitur [2]). Tabulae autem aeneae Swieteno auctore annis fere 1763—1773 confectae, in quibus viginti septem

[1]) Cf. F. Cohn commentationis, quam infra (p. 82) citabimus, p. 307 s.

[2]) In Ioannis Frankii libello, cuius editioni primae inscriptum est Polychresta herba Veronica (Ulmae 1690. 12°), postea in linguam germanicam et gallicam converso figuram alyssi, quod ille cum thea Sinensi comparaverat, „ex codice Dioscurideo" expressam proponi auctor est A. de Haller Bibliothecae botanicae I p. 635; v. etiam I. C. G. Ackermann in Fabricii bibl. gr. ed. Harles. IV p. 684. Quod opusculum cum mihi praesto non sit, in incerto relinquo, utrum re vera figura illa deprompta sit ex nostri codicis f. 46ᵛ an aliunde.

imagines inerant ex C expressae, in publicum non prodierunt (cf. cap. XXV). Nostra demum aetate M. Wellmannus μῶλυ (f. 235^{v}) et λυχνίδα στεφανωματικὴν (f. 210^{v}) cum figuris earundem herbarum, quae aliis in codicibus extant, conlata delineanda curavit [1]). His adde ex codice Chigiano saec. XV ad nostrum exemplar depicto φασιόλου imaginem, quae cum C f. 370^{v} omnino congruit, a Penzigio exhiberi [2]). Neque aliorum codicum Dioscurideorum figurae satis notae sunt [3]).

Illis saeculis, quibus magna artis medicae pars in herbarum veterum, imprimis Dioscuridearum cognitione versabatur, multum inter medicos herbariosque de pretio figurarum, quae codice nostro continentur, in universum disceptatum est. Nam cum Sambucus, Dodonaeus, Schelhammerus, Stollius, Gerhardus van Swieten, Albertus de Haller, Sibthorpius has picturas summis laudibus ornandas multum ad definiendas herbas Dioscurideas valere existimarent, horum iudicio adversati sunt Crato, Clusius, Iacquinius, Weigelius, Sprengelius, qui omnes rudes, multas ficticias vel imo monstrosas esse conclamabant. Quorum omnium sententias infra in studiis Dioscurideis enarrandis (cap. XXV) singulas referemus. Nostris vero temporibus iam id non agitur, quid ad morbos medendos figurae conferant, sed quid utilitatis ad universam historiam rei herbariae illustrandam et ad Dioscuridis interpretationem philologam et historicam inde redundet. Quas ad res imagines has cautissime quidem, sed magno cum lucro adhiberi posse apud viros harum rerum peritos iam constare videtur [4]).

---

[1]) *Krateuas* tab. I. II.

[2]) O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905) tab. V.

[3]) Paucas exscripsere ex Parisino gr. 2179 C. Salmasius Plinianarum exercitationum in Solinum (Traiecti 1588 s.) I p. 372 s. 380. 622 s.; II p. 683; B. de Montfaucon Palaeogr. gr. p. 259; E. Bonnet *Ianus* VIII (1903) ad p. 281; deinde ex eodem aliisque Dioscuridis libris pictis Wellmannus l. c. tab. I. II; ex Chigiani F. VII. 159 saec. XV seriebus eis, quae ex C depromptae non sunt, O. Penzig l. c. tab. VII. VIII. His accedunt imagines ex codice N expressae, quas proponunt Daubeny *Lectures* tab. VIII—XII; Penzig l. c. tab. VI.

[4]) Cf. I. C. G. Ackermann in Fabricii Bibliotheca gr. (ed. Harles.) IV p. 684; porro variae Wellmanni commentationes; H. Stadler in ephemeride Bavarica *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIX (1903) p. 545.

Iam liceat commentationes nonnullas componere, quibus figurae codicum Constantinopolitani et eorum, qui adfinitate huic coniuncti sunt, cum ipsis herbis comparantur et explicantur:

1) Albertus de Haller Bibliothecae botanicae I (1771) p. 85.

2) Idem nomine non enuntiato *Göttingische Anzeigen von Gelehrten Sachen* a. 1773 vol. I p. 10. 11; quae epistula indicato auctoris nomine iterum impressa est apud Baldingerum *Medicinisches und Physisches Journal* vol. VIII (1793) 29—32. *Stück* p. 6 ss.

3) I. C. G. Ackermann in Fabricii Bibliotheca graeca (ed. Harles.) IV p. 684, qui ab Hallero pendet.

4) C. Weigel apud Baldingerum l. c. VIII p. 9 s.

5) I. Sibthorp Florae graecae prodromi ed. ab I. E. Smithio II (Londinii 1806) in indice in Dioscuridem p. 392—404.

6) Idem Florae graecae X, append. III p. 33—88.

7) Ch. Daubeny *Lectures on Roman husbandry delivered before the University of Oxford* (Oxonii 1857) p. 303—319 [1].

Eis, qui Halleri, Ackermanni, Sibthorpii, Daubenyi observationibus recte uti voluerint, tenendum erit hos scriptores non ipsum codicem Constantinopolitanum prae oculis habuisse, sed tabulas illas Swieteno auctore confectas, quarum pars longe maior ex codice Neapolitano, minor ex Constantinopolitano expressa est.

8) Ferdinandus Cohn *Beitrag zur Geschichte der Botanik, Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur* LIX (1881) p. 310 s., qui codices C et N tractat.

9) H. Stadler *Neues zur alten Botanik* in ephemeride Bavarica *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIV (1898) p. 610 s.

10) O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905) p. 246. 253—272, ubi agitur de figuris codicis Chigiani F. VII. 159 (de quo cf. cap. XXXII n. II),

---

[1]) De libris n. 5—7 citatis cf. O. Penzig l. c. p. 244 s., ubi et de enchiridiis, quae ab Sibthorpio pendent, veluti Billerbeckii Flora classica (Lipsiae 1824) et C. N. Fraasii Synopsi plantarum Florae classicae (Monaci 1845), verba facit.

quarum prima series ex C expressa est. Pendet Penzigius in eis, quae de figuris herbarii Dioscuridei profert, a Sibthorpio et Daubenyo; quam ob rem, ubicumque codicem Caesareum citat, plerumque Neapolitanus, rarius Constantinopolitanus intellegendus est.

Porro ei, qui has quaestiones diligentius tractaturus est, haud neglegenda erunt, quae de reliquorum codicum Dioscurideorum, imprimis Parisinorum, imaginibus a viris peritissimis conscripta sunt [1]).

CAPUT XVII. DE SYNONYMIS HERBARUM.

In ambobus codicibus antiquissimis Vindobonensibus inter titulos et ipsas descriptiones ex Dioscuridis plerumque materia medica derivatas interiecta sunt synonyma herbarum non solum graeca, verum etiam latina et barbara haud raro tanta copia ad singulas herbas cumulata, ut longi quasi catalogi efficiantur. Vastissima haec vocabulorum multitudo, quamquam ad hoc tempus minima ex parte a viris doctis examinata est, summi videtur momenti esse ad linguarum notitiam promovendam. Nam praeter vocabula graeca, quae nonnumquam ex dialectis, veluti Boeotorum et Cypriorum, deprompta esse indicantur, ubique fere latina magno persaepe numero addita invenimus; quibus accedere solent nomina, quibus Aegyptii Afri Armenii Barbari Bessi Daci Dardani Galli Hispani Itali Lucani Mysi Persae Siculi Syri Tusci, deinde prophetae, Zoroaster, Pythagoras, Osthanes utebantur. Atque post multas virorum doctorum controversias Wellmanni iam curis constare videtur synonyma, quae in recensione alphabetica coacervata extant, maxima

[1]) A. L. Millin *Journal d'histoire naturelle* II (1792) p. 283 ss.; idem *Magasin encyclopédique* a. II (1796) t. II p. 152–162 (de codicibus Parisinis gr. 2179. 2183); E. Bonnet *Ianus* VIII (1903) p. 169 ss. 225 ss. 281 ss. (de Paris. gr. 2179); O. Penzig l. c. p. 247 ss. 272—279 (de Chigiani F. VII. 159 figuris eis, quae ex C non sunt petitae). Vide praeterea A. de Haller Bibliothecae botanicae I p. 85; 170; C. Sprengelium *Versuch einer pragmatischen Geschichte der Arzneykunde* ed. tert. II (1823) p. 85.

ex parte non ab ipso Dioscuride textui addita esse, sed ex alio fonte satis bonae aetatis manasse, quem fuisse Pamphili grammatici opus *περὶ βοτανῶν* exeunte primo p. Chr. n. saeculo conscriptum probabilis est coniectura iam olim a Lambecio prolata, nuper vero a Wellmanno argumentis firmata [1]).

Codicis C synonyma in singulis versibus bipartitis ita disposita esse solent, ut initiis utrimque inter se exaequatis in priore columna ii, qui hoc vocabulo usi sint, designentur, veluti *οἱ δὲ*, *Ῥωμαῖοι*, *Αἰγύπτιοι*, in altera autem eodem versu ipsum vocabulum enuntietur. Rarissime contra evenit, ut tota synonymorum series continuis versibus exarata sit. Infra (cap. XXXII n. XII) probare studebimus synonyma, quae in libris manu scriptis materiae medicae ex recensione alphabetica interpolatae extant, partim ex C, partim ex N fluxisse.

Synonymorum, quae codici insunt, primus mentionem fecit Ioannes Aurispa in epistula anno fere 1423 scripta [2]). Nonnulla deinde de eisdem disputavit Lambecius Comment. II p. 593 [3]), qui primus Pamphilum grammaticum horum fuisse auctorem coniecit; copiosius vero tractavit A. F. Kollarius, de Neapolitano potissimum codice disserens, Suppl. I p. 352—358. Porro Curtius Sprengelius, qui synonymis barbaris a multis pro suppositiciis habitis certam quandam auctoritatem vindicavit [4]), in textum omnia huius generis recepit uncis plerumque inclusa; qua in re imprimis lectiones codicum C et N respexit a Weigelio amico subministrata. Post haec synonymorum series, quae codicibus Vindobonensibus traduntur, paucis attigit V. Rose Hermae VIII p. 39 adn. 1, qui spurias eas esse contendit. Novissima vero aetate M. Wellmannus in commentatione eadem, qua in universum de synonymis librorum Dioscurideorum eum disputare modo memo-

---

[1]) Cf. M. Wellmann Hermae XXXIII p. 360 ss.; idem *Verhandlungen der 44. Versammlung deutscher Philologen in Dresden* (1897) p. 55; Pauly et Wissowae encycl. V p. 1138 s.

[2]) Cf. supra p. 13 s.: *in quo (codice)... herbarum et radicum vocabula graecis literis triplici idiomate graeco, latino et alio nescio quo adnotantur.*

[3]) Ed. Kollar. II p. 258 s.

[4]) In praefatione ad Dioscuridem p. XVI s.

ravimus, Hermae XXXIII p. 360 ss. permulta eorum, quae in C et N diligenter conlatis invenerat, protulit et illustravit. In futura autem Wellmanni editione, quae ut brevi tempore prodeat, valde exoptamus, maxima synonymorum pars procul dubio non comparebit in genuino materiae medicae textu, a quo Wellmannus aliena ea esse probavit, sed in recensione alphabetica, quam ille seorsum editurus est.

Iam ad singulas linguas accedamus. Qua in re valde mirandum est tantam vocabulorum molem ex tot populorum linguis delibatam, in quarum numero aliquot sunt paucissimis monumentis nobis cognitae, a grammaticis et lexicographis neglectam fere iacere.

De Aegyptiis herbarum nominibus admodum pauca invenies apud Athanasium Kircherum Lingua Aegyptiaca restituta (Romae 1644) p. 592—603, qui haec tamen non ex codice C, cuius non meminit, sed ex Apuleii qui dicitur opere de medicaminibus herbarum [1]) habet. Inde pauciora etiam recepta sunt in Amedei Peyronii Lexicon linguae Copticae (Taurinis 1835).

Vocabula Dacica a Kollario Suppl. I p. 855 composita tractaverunt Iacobus Grimm *Geschichte der deutschen Sprache* I p. 141—148; H. Leo *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung* III (1854) p. 191 s. Postea eadem una cum vocabulis, quae Bessis Dardanisque tribuuntur, iterum collegit et explicare conatus est Guil. Tomaschek *Die alten Thraker* II p. 22—36 [2]), qui lectiones et codicum C et N et duorum Vindobonensium Pseudo-Apuleii (n. 93. 97) solita diligentia excussit.

Herbarum nomina Gallica ex diversis editionibus sibi cognita aliis linguae Celticae reliquiis intermixta examinarunt I. Ch. Adelung *Mithridates oder allgemeine Sprachkunde* II (1809) p. 42 ss.; L. Diefenbach *Celtica* I (1839); A. Holder *Alt-celtischer Sprachschatz* I. II (1896 s.)

---

[1]) Falsi Apuleii synonyma ex eodem fonte esse derivata atque ea, de quibus agimus, M. Wellmannus Hermae l. c. p. 369 ostendit.

[2]) *Sitzungsberichte der Akademie der Wiss. zu Wien, phil.-hist. Classe* CXXX (1894) *Abh.* II. Ceterum parum certis fundamentis inniti, quae Tomaschek in hac commentatione sibi enucleasse visus est, monet P. Kretschmer *Einleitung in die Geschichte der griech. Sprache* (1896) p. 217 cum adn. 4.

Synonyma denique latina, quorum plus centum in lexicis desiderabantur, ex Sprengelii editione collecta et secundum litterarum ordinem disposita prodidit H. Stadler *Archiv für lateinische Lexikographie* X (1898) p. 83—115, quam commentationem paulo post ex codicum C et N conlatione supplevit archivii eiusdem vol. XI (1900) p. 105—114. Post Stadlerum eodem negotio perfunctus est M. Wellmannus Hermae XXXIII (1898) p. 378—422, cui ex duobus codicibus Vindobonensibus ut vocabula latina 541 erueret, contigit.

Reliquarum autem linguarum synonyma ad hoc tempus, quod sciam, nondum collecta et adnotata sunt [1]).

CAPUT XVIII. DE DESCRIPTIONIBUS EX DIOSCURIDE DEPROMPTIS.

Synonyma, de quibus modo egimus, in utroque libro C et N interdum nuda posita sunt, ita ut nihil subsequatur. Plerumque autem subici solent propriae herbarum descriptiones, quarum longe maximam partem ex Dioscuridis materia medica petitam esse patet. Neque tamen omnes herbae in Dioscuridis opere enarratae, quarum numerus ad septingentas accedere dicitur, in herbarium codicibus C et N traditum receptae sunt, sed quadringentae fere eae, quas ipse Dioscurides ceteris accuratius tractavit. Sed praeter has aliquot inveniuntur capita, quae a genuino Dioscuridis textu omnino aliena aliis ex fontibus originem trahunt [2]).

---

[1]) Nam quod Tomaschek l. c. p. 23 adfirmat vocabula quoque Punica et Syriaca a linguarum orientalium peritis tractata esse, fatendum est mihi quidem nullam de hac materia disquisitionem innotuisse.

[2]) Veluti *ἀργεμώνη ἑτέρα* f. 58^r; *δελφίνιον ἕτερον* f. 101^v; *ἱεράκιον τὸ μέγα* f. 150^r; *κυνόγλωσσον* f. 167^r; *λευκόϊον θαλάσσιον* f. 69^r; *ποταμογείτων ἕτερος* f. 281^v; *σαξίφραγον* f. 290^r; *χαλκὰς* f. 372^v; de quibus cf. Wellmann *Krateuas* p. 25 adn. 31; idem Hermae XXXIII p. 374 s. Constat autem haec capita ex ipsa recensione alphabetica irrepsisse in materiae medicae libros interpolatos, in quorum textu constituendo maximas codicis C fuisse partes infra (cap. XXXII n. XII) demonstrabitur.

In herbario Dioscurideo concinnando tres partes inter se diversas in unum corpus concrevisse demonstrabimus, syllogen herbarum alphabeticam antiquiorem picturis illustratam et amplissimis supplementis auctam, deinde synonymorum catalogos et Dioscuridis descriptiones, quae illi syllogae quodammodo accommodandae erant. Quae cum ita sint, mirari haud possumus, quod textus in recensione alphabetica figuris additus non solum aliis sub titulis atque in materia medica genuina proponitur [1]) neque semper ipsis cum figuris satis convenit [2]), qua de re diligentiore disquisitione adhuc indigemus, verum etiam plurimis locis a genuinis Dioscuridis verbis quam maxime differt, ad arbitrium eius, qui archetypum huius recensionis composuit, contractus et immutatus, nonnumquam autem et interpolatus vel amplioribus supplementis auctus eo consilio, ut herbarum figuris melius respondeat. Qua de quaestione satis habeo legentes ad ea relegare, quae Wellmannus vir harum rerum peritissimus diversis locis de Dioscuridis recensione alphabetica protulit [3]). Accuratius enim hanc rem totamque quaestionum, quae huc pertinent, gravissimarum molem tractare neque meum esse puto neque, si putarem, huic operae recte peragendae in praesens par essem, quoniam critica genuinae materiae medicae editione adhuc egemus.

---

[1]) Veluti herba, cui in codice *ἀμάρακον* inscribitur, Dioscuridi est *παρθένιον*; *ἀδιάντῳ ἑτέρῳ* respondet *τριχομανὲς*, *καλλιτρίχῳ* autem *ἀδίαντον*; *ἐφήμερον* apud Dioscuridem vocatur *κολχικόν*. Multa eius generis inveniuntur in indice herbarii a Kollario Suppl. I p. 359—381 proposito, in quo locos materiae medicae adnotavit; uberrima autem exempla ad hoc tempus repeti poterunt ex Wellmanni commentationibus *Krateuas* p. 25 ss.; Hermae XXXIII p. 379 ss., ubi herbis, quorum synonyma latina tractantur, materiae medicae loci congruentes addi solent. — Eundem textum ex Dioscuridis IV 184 (p. 678 s. Spr.) duobus locis, et *θηλυπτέριδι* et *πτέριδι ἑτέρᾳ*, adscriptum esse infra (cap. XXIII n. I, 2) docebimus; accedit, quod Dioscuridis (III 47 p. 395 s. ed. Spr.) caput de *μῶλυ* hac in recensione duabus herbis, quibus *μῶλυ* (f. 236r) et *σφαιρῖτις* (f. 297r) nomen, accommodatum est.

[2]) Cf. Wellmann *Krateuas* p. 32; H. Stadler in ephemeride Bavarica *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIV p. 611 s.

[3]) *Krateuas* p. 10; Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141.

Accedit, quod his ipsis diebus, cum haec scriberemus, nuntiatum est editionem Dioscuridis a Wellmanno curatam et tam diu summo desiderio a nobis aliisque exoptatam proximo tempore Berolini apud Weidmannos prodituram esse, qua non solum materiae medicae textum, sed et recensionem alphabeticam sese propositurum ipse editor promisit [1]). Qua opera a viro doctissimo et sagacissimo suscepta ut permultis, quae nunc in incerto relinquenda erant, nova lux adfundatur, fore speramus.

Qua vero ratione recensionis alphabeticae textus Dioscurideus, qui duobus vetustissimis codicibus Vindobonensibus traditur, inde a saeculi XVI fine ad ipsam materiam medicam recensendam adhibitus sit, satis apparebit ex eis, quae de Sambuci et Weigelii studiis Dioscurideis, quae Saraceni et Sprengelii editionibus profuerunt, infra (cap. XXV) exponemus. Iamque rectius perspecta indole librorum manu scriptorum, quibus Dioscuridis opus traditur, manifestum fit editores priores hac in re codicibus nostris iusto maiorem tribuisse auctoritatem.

CAPUT XIX. DE CRATEUAE FRAGMENTIS.

Capitibus Dioscurideis passim contractis et immutatis, quae herbarum figuris adiecta sunt, in seriebus *Α*, *Β*, *Γ* litterarum a folio 16^r usque ad folium 94^v multis locis accedunt excerpta ex consimilis argumenti operibus, quibus inscribitur Κρατεύας addito plerumque epitheto ῥιζοτομικὸς et Γαληνός. Quae quod tam exigua codicis parte produntur et mox adponi desinunt, sine dubio referendum est ad librariorum curam et industriam maiores in operis limine quam postea; quocum convenit, quod etiam picturas in principio collocatas sequentibus multo elegantiores esse observamus. Accedit, quod hanc ipsam codicis partem separato tomo

---

[1]) V. Pauly et Wissowae encycl. V p. 1142. Utriusque textus specimina dedit idem *Krateuas* p. 10—18 et p. 7—9.

comprehensam fuisse probabile est (v. supra p. 45; infra cap. XXIV).

Atque de Galeni fragmentis, quae ex libro sexto περὶ δυνάμεως φαρμάκων hausta sunt, sequente capite expposituri sumus; hoc autem loco disputandum est de reliquiis Crateuae [1], quarum Constantinopolitanus vetustissimus fons est, unicus, ut mihi videtur, archetypus ceterorum codicum, qui haec praebent. Quae quidem frustula exigua M. Wellmannus [2]) erudita disquisitione demonstravit maximi momenti esse non solum ad ea, quae ipse Crateuas in re herbaria praestiterit, recte aestimanda, sed etiam ad viam et rationem, quam Dioscurides in herbis materiae medicae enarrandis secutus sit, exactius cognoscendam. Videntur autem ea, quae Crateuae esse indicantur, non ex opere illo superesse, quod ῥιζοτομικὸν inscriptum herbarum ad remedia paranda utilium et descriptiones et effectus continebat, sed potius una cum figuris deprompta esse ex Crateuae herbario picturis illustrato et alphabetico ordine digesto, in quo descriptiones omissas et effectus tantum notatos esse Plinius nat. hist. XXV 8 auctor est. Quae cum ita sint, ῥιζοτομικὸς illud sive ῥιζοτόμος una cum Crateuae nomine excerptis his praemissum non de libris ῥιζοτομικῶν, sed scriptoris quasi epitheton, quo ab aliis quoque auctoribus ornatur, accipiendum est [3].

Inveniuntur fragmenta Crateuae in ea tantum herbarii parte, qua *A* littera continetur, infra textum Dioscurideum herbis aliquot addita, quae in vetustum indicem f. 8^r relatae hanc aliasque ob causas antiquiori syllogae herbarum adnumerandae sunt (v. infra cap. XXIV). Scripta vero sunt Crateuaea

[1]) De Crateua, qui medicus erat Mithradatis VI Eupatoris regis Ponti (a. 120—63 a. Chr. n.), praeter Wellmanni commentationem sequente adn. citatam cf. Ernestus H. F. Meyer *Geschichte der Botanik* I p. 250 ss.; A. G. Costomiris *Revue des études grecques* II p. 358 ss.

[2]) *Krateuas, Abhandlungen der königl. Gesellschaft der Wiss. zu Göttingen, Philol.-hist. Klasse* NS II 1 (1897) p. 1 ss. Qua ex commentatione nonnulla repetivit I. Berendes in ephemeride Berolinensi *Apotheker-Zeitung* XIV (1899) n. 16 p. 100 s.

[3]) Cf. infra cap. XXIV.

eadem manu, qua textus Dioscurideus, sed litteris aliquanto minoribus, versibus brevioribus et coartatis. Atque plerisque pro titulo litteris rubris pictum praecedit Κρατεύας ῥιζοτομικός; semel autem (f. 25^{r}) legimus: Κρατεύας ῥιζοτόμος, semel (f. 26^{r}) Κρατεύας; prima praeterea textus, qui subsequitur, littera minio picta esse solet.

Iam recenseamus decem haec fragmenta indicatis et locis et argumentis et paginis editionis a Wellmanno in commentationibus academiae Gottingensis propositae [1]:

f. 18^{r}	ἀριστολοχία μακρά	W.	11.
19^{v}	ἀριστολόχιον	»	12.
25^{r}	ἀχίλλειος	»	14 s.
26^{r}	ἀνεμώνη ἡ φοινικῆ	»	15 s.
27^{r}	ἀσφόδελος	»	16 s.
29^{r}	ἀργεμώνη	»	19 s.
30^{r}	ἀρνόγλωσσον	»	18 s.
31^{r}	ἄσαρον	»	17 (cf. 6 s.).
33^{r}	ἀστέριον	»	20.
40^{r}	ἀναγαλλίδες	»	18.

Redeunt haec ipsa frusta, qualia exemplari nostro exhibentur, non tantum in eis libris, qui inde descripti sunt, veluti in Parisino graeco 2286 saec. XIV [2]) et in Vindobonensi med. gr. 5 (Nesselii; 6 Lambecii) saec. XVI [3]), sed etiam in aliis quibusdam codicibus Dioscurideis, qui quodammodo ex nostro pendere videntur, quibusque adnumerandi sunt liber recensionis alphabeticae auctae Venetus Marc. 92 saec. XIII (apud Wellmannum littera *v* designatus) et codices materiae medicae interpolati Parisinus gr. 2183 saec. XV (*p*) et Venetus Marc. 271 saec. XV (v_1) [4]). Quibus omnibus cum eadem prorsus fragmenta tradantur atque Constantinopolitano, quae ultra Α litterarum non progrediuntur similesque nostro lectiones praebent, magna cum probabilitate suspicari

---

[1]) Cf. supra p. 89 adn. 2.

[2]) Cf. A. G. Costomiris l. c. p. 362; infra cap. XXXII n. I.

[3]) De quo vide infra cap. XXXII n. VII.

[4]) Cf. Wellmann *Krateuas* p. 5 adn. 10; p. 12 adn. 17; infra cap. XXXII n. X. XII.

possumus unicum fontem et archetypum, ex quo per totum medium aevum Crateuae fragmenta petita sint petique potuerint, fuisse Constantinopolitanum [1]).

De auctoritate eorum, quae Crateuae nomine insignita codici nostro insunt, recte iudicare difficillimum est eam ob causam, quod nullum alium eorundem fontem cognitum habemus. Genuinae quidem quin sint exiguae hae reliquiae, post egregiam Wellmanni commentationem nemo iam in dubium vocabit. Neque tamen desunt, quae suspicionem quandam moveant, veluti barbarica vox ἀξουγγία, quae in capitibus de ἀργεμώνῃ (f. 29^r) et de ἀστερίῳ (f. 33^r) invenitur [2]). Sed si consideramus, quanta cum licentia ipse Dioscuridis textus itemque excerpta ex Galeni opere περὶ δυνάμεως φαρμάκων in nostro exemplari reddantur, vix mirum videtur Crateuae

---

[1]) In catalogis codicum Constantinopoli servatorum, quos inter annos 1565 et 1575 compositos ex Vindobonensi hist. gr. 98 (suppl. Kollarii n. 133) edidit R. Foerster in programmate gratulatorio universitatis Rostochiensis a. 1877 inscripto *De antiquitatibus et libris manuscriptis Constantinopolitanis,* in bibliotheca Antonii Cantacuzeni extare dicitur p. 24 n. 11 *ἰατροσόφιον* quoddam, in quo praeter alia medica inerat *Κρατεύα τοῦ ῥιζοτόμου μερικὸν εἰς τὴν ὕλην τὴν ἰατρικὴν καὶ εἰς τὰς σκευασίας τὰς κοινάς* (v. etiam Wellmann *Krateuas* p. 4 s. adn. 6). Huic accedunt inter libros Michaelis Cantacuzeni *ἰατροσόφιον Κρατεύα τοῦ ῥιζοτόμου περὶ ὕλης ἰατρικῆς* (Foersteri p. 27 n. 11); inter libros a grammatico quodam congestos *ἰατροσόφιον Κρατεύα τοῦ ῥιζοτόμου* (ibidem p. 20 n. 15). V. praeterea de omnibus Costomiris l. c. p. 360 s. Quibus de codicibus deperditis in medio relinquendum est, utrum re vera fragmenta illa Crateuae ex Constantinopolitano hausta exhibuerint, an fraude omnino Crateuae nomine fuerint inscripti. Id quod Wellmannus l. c. p. 5 ss. in alio quodam libro ab Aloysio Anguillara Patavino anno fere 1561 adhibito evenisse ostendit, quo capita ex alphabetica Dioscuridis recensione excerpta falso sub Crateuae nomine proponebantur. Neque eiusmodi fraudes miros nos habere possunt, quandoquidem in eisdem catalogis a Foerstero editis legimus habuisse Michaelem Cantacuzenum *ιατρcσόφιον Ἀνδρέα τοῦ θαυμαστοῦ περὶ ὕλης ἰατρικῆς κατὰ ἀλφαβήτου στοιχεῖον* (p. 27 n. 12) et *ἰατροσόφιον Νίγερ τοῦ Ἀττικοῦ* — sub quo Sextius ille Niger latere videtur — *περὶ ὕλης ἰατρικῆς* (ibidem n. 13).

[2]) Unde H. Stadler in ephemeride Bavarica *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIV (1898) p. 612 conclusit haec duo saltem fragmenta Crateuae abiudicanda esse.

quoque verba ad eius, qui haec composuit, arbitrium contracta, immutata, interpolata esse.

Extare haec Crateuaea in libro nostro iam eximius ille Busbeckius a. 1562 observaverat [1]; deinde Lambecius [2] et Nesselius [3] eorundem meminerant. Primus autem, quod sciam, Carolus Weigelius medicus Lipsiensis, cum Vindobonae a. 1793 codicem diligenter conferret, has reliquias ῥιζοτομικοῦ descripsit eo consilio, ut emitteret inter anecdota bibliothecae Vindobonensis, quorum editionem eo tempore paravit, sed numquam ad finem perduxit [4]. Porro Ernestus H. F. Meyer [5], ut opiniones virorum doctorum de his fragmentis valde inter se discrepantes examinaret [6], per Fenzelium amicum Vindobonensem capitum duorum, quibus ἀχίλλειος et ἀνεμώνη tractantur, apographa sibi comparavit, quae ille tamen non ex ipso exemplari Constantinopolitano, sed ex codice med. gr. 5 [7] inde descripto excerpserat. Nostra demum aetate de libris manu scriptis, qui Crateuae reliquias continent vel continere dicuntur, caute disseruit A. G. Costomiris [8], qui tamen Vindobonenses duos, videlicet Constantinopolitanum et med. gr. 5 ex illo derivatum ipse non viderat, sed ex descriptionibus Lambecii et Nesselii cognitos habebat. Iam tandem a. 1897 exigua haec frustula, quorum editionem viri docti tam diu frustra desideràverant, ex nostro libro exscripta et prooemio, apparatu critico, commentariis eruditis instructa M. Wellmanno [9] auctore in publicum prodierunt.

---

[1] V. epistulam supra p. 29 citatam: *Dioscoridem .... in quo sunt paucula quaedam, ni fallor Crateuae.*

[2] Comment. ed. prior. II p. 556 (cf. p. 593); ed. Kollarii II p. 120—125 adn. B.

[3] Catalog. III p. 9.

[4] Cf. infra cap. XXV.

[5] *Geschichte der Botanik* I p. 255 s.

[6] Veluti C. G. Kuehnius Opuscul. academ. II p. 106 minimi haec fragmenta aestimaverat veritus, ne suppositicia essent.

[7] Cf. supra p. 90; infra cap. XXXII n. VII.

[8] L. c. p. 360 ss.

[9] *Krateuas*, de quo libello cf. supra p. 89 adn. 2; ubi p. 11—20 decem illa fragmenta proponuntur. Censuram huius commentationis scripsit H. Stadler l. c. p. 609 s.

CAPUT XX. DE GALENI FRAGMENTIS.

Praecedente capite postquam de Crateuae reliquiis exposui, paucissima iam supersunt, quae de Galeni excerptis adiciantur. Quae quidem omnia deprompta sunt ex operis περὶ κράσεως καὶ δυνάμεως τῶν ἁπλῶν φαρμάκων libro sexto, ubi quae enarrantur herbae eo ipso, quod alphabetico ordine digestae sunt, compilandi studiosos invitabant. Inveniuntur haec fragmenta, quae Crateuaea numero longe superant, inter f. 16^r et 94^v, id est non solum in serie *Α*, qua Crateuae excerpta continentur, verum etiam intra *Β* et *Γ* litteras. Qua in re idem observatur, quod superiore capite monuimus, haec eis tantum herbis accedere, quae in vetusto indice recensentur [1]).

Excerpta Galeniana simili prorsus ratione et collocata et scripta sunt atque ea, quae Crateuae tribuuntur, nisi quod pro titulo rubris litteris praescribi solet Γαληνός; quae quidem inscriptio duobus locis, foliis videlicet 71^r et 72^r incuria librarii omissa est, ita ut ex argumento tantum cognoscatur haec quoque ad Galenum redire. Nonnumquam autem in eodem capite concurrunt fragmenta et Crateuae et Galeni; quod si accidit, Galeni verba aut iuxta Crateuaea altera in columna ponuntur, veluti f. 19^v, 27^r, 30^r, 33^r, 40^r, aut e regione in pagina, quam pictura obtinet, veluti f. 25^v, 28^v, 30^v.

Inter viros doctos, qui Galeno edendo operam dederunt, nullus ad hoc tempus extitit, qui hunc codicem adhiberet. Nihilominus iam nunc, etiamsi editione critica illorum Galeni librorum omnino egemus, satis confidenter adseverare licet excerpta Constantinopolitani, quamvis omnia reliqua Galeni exemplaria antiquitate longe superet, ad ipsa scriptoris verba constituenda minimi pretii esse. In quae eadem fere cadit sententia, quam de textu Dioscurideo supra (p. 87 s.) protu-

---

[1]) Nisi quod f. 71^r herbae, cui αἶρα nomen, in indice omissae Galeni verba addita sunt; sed hanc quoque priori classi adnumerandam esse infra (cap. XXIII n. III) aliis argumentis probabimus.

limus. Nam Galeni verba, qualia in Kuehnii editione [1]) nobis sese offerunt, in C tanta cum libertate contrahi et immutari solent, ut ea solum, quibus Dioscuridis descriptiones suppleantur, relicta sint [2]); accedit, quod et singula vocabula et totae sententiae, prout e re visum est, ad arbitrium transponuntur. Neque ullam in tot fragmentis lectionem investigare equidem potui, ex qua ipse textus Galenianus maiorem quandam utilitatem caperet. Sed ea de re certum definitumque ferre iudicium eorum erit, qui criticam Galeni editionem parabunt.

Indicem fragmentorum e Galeno in hunc librum receptorum adiectis locis editionis a Kuehnio curatae, quibus illa respondeant, infra post codicis conspectum (cap. XXXIV) subiungere placuit.

CAPUT XXI. DE HERBARUM DIOSCURIDEARUM RECENSIONE ALPHABETICA.

Postquam superioribus capitibus de singulis partibus disseruimus, quibus herbarium Dioscurideum codice C traditum constet, iam in universum agendum est de eiusdem indole, origine, fontibus. Quas ad quaestiones absolvendas ipsum librum C plurima praeter ceteros conferre ex ea, quae sequitur, disputatione facile perspicietur.

Codicum, quibus materia medica Dioscuridis Anazarbei eiusve partes traduntur [3]), duae distinguuntur classes principales.

---

[1]) Claudii Galeni opera omnia. Ed. cur. C. G. Kuehn. Tomus XI (Medicorum Graecorum opera, vol. XI, 1826).

[2]) Cf. imprimis Galeniana f. 23^r, 24^r, 70^r tradita.

[3]) De codicibus Dioscurideis fusius egerunt ex vetustioribus scriptoribus I. C. G. Ackermann in Fabricii Bibliotheca gr. IV p. 583 ss.; C. Sprengelius in praefatione ad Dioscuridem I p. XVII ss.; alias quasdam commentationes indicant L. Choulant *Geschichte und Literatur der älteren Medicin* ed. alt. I p. 83; G. A. Pritzel Thesauri literaturae botanicae ed. novae (1872) p. 87. Sed haec omnia iam obsoleta facta sunt eis disquisitionibus, quas M. Wellmannus in nova Dioscuridis editione paranda de materiae medicae apparatu critico volgavit. Qui de codicum indole et classibus his fere locis disseruit: *Krateuas, Abhandlungen der königl. Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, Philol.-hist. Klasse* N S II 1 (1897) p. 11 s. adn. 17; p. 21 ss.;

Quarum priore comprehenduntur ii codices, quibus genuinus librorum quinque materiae medicae textus ad nos pervenit; inter quos antiquissimus est Parisinus gr. 2179 saeculi IX. Ad alteram vero classem pertinent codices ii, in quibus textus Dioscurideus in alphabeticum ordinem redactus variisque additamentis auctus et interpolatus proponitur. Inter quas classes medium fere locum obtinent exemplaria aliquot serae aetatis, inde a saeculo XIV confecta, quibus materia medica inest primitivo quidem ordine disposita, sed ex recensione, quam modo diximus, alphabetica interpolata.

Iam vero in altera illa classe tria librorum genera agnoscuntur. Atque ad primum genus pertinet archetypus codicum Constantinopolitani (C), iam Vindobonensis med. gr. 1, de quo hic agitur, et alterius, qui Neapolitanus (N) dicitur, item Vindobonae nunc adservati, de quo statim plura proferentur; quibus libris herbae tantum Dioscuridis plerumque verbis enarratae et in alphabeti seriem redactae proponuntur. Secundo autem generi adnumerantur illi inde a saeculo fere XII libri, in quibus herbis Dioscurideis quattuor aliae remediorum a Dioscuride tractatorum series secundum litteras dispositae accedunt [1]. In tertio vero huius classis genere cetera quoque Dioscuridis opuscula in recensionem alphabeticam recepta sunt.

Atque nobis quidem hoc loco res est cum herbario

Hermae XXXIII p. 363; Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141 s. Neque neglegenda sunt, quae de codicibus Escurialensibus, qui maximam partem a. 1671 perierunt, commentati sunt C. Graux *Essai sur les origines du fonds grec de l'Escurial (Bibliothèque de l'école des hautes études* XLVI, 1880) p. 97 ss. 335; R. Beer *Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des Kaiserhauses* XXIII (1903) p. XC n. 154, 1. Sat multa porro, quae huc spectant, a nobis in quarta huius praefationis parte exponentur.

[1]) Cuius generis libri iam Conrado Gesnero innotuisse videntur; is enim in praefatione de rei herbariae scriptoribus, quae praemittitur operi Hieronymi Tragi De stirpium, maxime earum, quae in Germania nostra nascuntur, usitatis nomenclaturis (ed. Argentorati 1552. 4°) vol. I, haec scribit de libris XXIV, quos Suidas Dioscuridi tribuit: *quos libros nihil aliud continere quam illos qui habentur puto, ordine viginti quatuor apud Graecos literarum digestos, quo ordine etiam hodie reperiri eos audio.* Cf. I. P. Tournefort Institution. rei herbariae ed. tert. I (1719) p. 7.

Dioscurideo alphabetico, quod codicibus C et N vetustissimis ex communi archetypo derivatis ad nostram pervenit aetatem. Componitur autem hoc opus, ut saepius monuimus, partibus tribus diversissimis, videlicet picturis herbarum, quas et ipsas dimidia fere parte ex sylloge quadam alphabetica figuris illustrata depromptas, altera vero aliis ex fontibus supplementi causa adiectas esse infra (cap. XXIII s.) demonstrabimus, deinde catalogis synonymorum singulis herbis propriorum, quos incertus quidam auctor Pamphili potissimum Alexandrini vestigia secutus composuerat, ipsis denique herbarum descriptionibus ex materia plerumque medica Dioscuridis Anazarbei excerptis, quas imaginibus illis variis modis accommodare necesse erat. Ea igitur, quae in C sub Dioscuridis nomine, quod et nos retinuimus [1]), feruntur, ex parte tantum ad hunc auctorem redire, rectius autem collectionem herbarum medicinalium diversis ex fontibus compilatam appellari posse iam perspicitur. Videtur autem summaria haec herbarum notitia medicis et pharmacopolis imprimis destinata tertio fere p. Chr. n. saeculo concinnata esse, qua de re mox copiosius disserendum erit.

Praeter librum C in bibliotheca Palatina Vindobonensi alterum exemplar manu scriptum adservari modo diximus, quo alphabetica illa herbarum Dioscuridearum recensio continetur, codicem videlicet suppl. gr. 28, a viris doctis, ut ab illo distinguatur, Neapolitanum (N) eam ob causam vocatum, quod ex monasterio Augustinianorum Neapolitano Sancti Ioannis de Carbonaria dicto aliis cum libris manu scriptis a.

---

[1]) Herbarii Dioscuridei vocabulum, quo et nos frequentius usi sumus, iam Kollarius Suppl. I. p. 350 commendavit collatis verbis Cassiodorii Senatoris de inst. divin. litt. c. 31: *quod si vobis non fuerit Graecarum litterarum nota facundia, imprimis habetis herbarium Dioscoridis, qui herbas agrorum mirabili proprietate disseruit atque depinxit.* Qua tamen in re cavendum est, ne librorum C et N recensionem confundamus cum latina illa herbarii versione, quae etiam nunc extat atque herbas non secundum litteras, sed eo, quo ipse Dioscurides enarravit, ordine digestas praebet; cf. H. Stadler *Archiv für lateinische Lexikographie* X p. 403 ss.; Wellmann in Pauly et Wissowae encycl. V p. 1134 s.

1718 regnante Carolo VI Vindobonam translatus est [1]). Is igitur est minoris formae quam C, latus cent. 14, altus cent. 29.7, saeculo VII, ut viris rei palaeographicae peritis videtur, scriptus, constatque foliis 172, quorum partes versae scripturam plerumque non receperunt. Continetur autem hoc libro solum herbarium Dioscurideum titulo carens et in principio *A* litterae truncatum, omissis commentationibus ad res naturales pertinentibus, quae in C inde a f. 388[r] accedunt. Atque in paginis rectis huius codicis vetustissimi ternae plerumque, interdum binae quaternaeve, perraro singulae herbae et repraesentantur et describuntur. Obtinent autem superiorem paginarum partem figurae coloratae, quibus subiuncti sunt tituli rubro atramento picti; subsequuntur inferius descriptiones, in quibus sicuti in C praecedere solent synonyma, postponi autem capita ex materia medica Dioscuridis plerumque petita.

---

[1]) De codice Neapolitano herbarii Dioscuridei cf. imprimis B. de Montfaucon Palaeogr. gr. p. 195 ss.; A. F. Kollarius Suppl. I p. 343 ss.; I. C. G. Ackermann in Fabricii Bibliotheca gr. (ed. Harles.) IV p. 685 s.; C. Sprengelius in praef. ad Dioscuridem I p. XVIII s.; V. Gardthausen *Griech. Palaeographie* p. 281; F. Cohn *Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur* LIX (1881) p. 302 ss.; Guil. Wattenbach *Anleitung zur griech. Palaeographie* ed. tert. p. 33 s.; V. Del Gaizo *Contributo allo studio delle fonti della storia della medicina* (*Bollettino della r. accademia medico-chirurgica di Napoli* III 1891), quam commentationem equidem inspicere non potui; M. Wellmann *Krateuas* p. 21 s.; idem Hermae XXXIII p. 375 ss. et Pauly et Wissowae encycl. V p. 1136. 1141. Multae aliae disquisitiones, quibus simul de libris C et N agitur, in hac secunda praefationis parte passim citatae sunt; v. praesertim cap. XIV. Primus, quod sciam, in herbis tractandis libri huius lectionibus et imaginibus usus est ineunte fere saeculo XVII Fabius Columna botanicus Italus, in cuius opusculo *Φυτοβάσανος* inscripto p. 4. 20. 24 (editionis Florentinae a. 1744 emissae) codicis Neapolitani mentio extat. De codicibus monasterii S. Ioannis de Carbonaria Vindobonam translatis copiosius egerunt anonymus quidam Italus (B. C.) *I codici della biblioteca del cenobio di S. Giovanni a Carbonara di Napoli... spediti a Vienna nel* 1718, qui libellus Neapoli a. 1890 seorsum impressus est ex ephemeridis *Eco di S. Agostino* a. IV fasc. II. IX, ubi codicis N p. 32 mentio fit; Ferd. Menčík bibliothecae Vindobonensis custos *Mitteilungen des österr. Vereins für Bibliothekswesen* VIII (1904) p. 133 ss. 170 ss.; IX (1905) p. 31 ss., qui de codice N l. c. VIII p. 176 s. n. LXX disputavit.

CAPUT XXII. DE RATIONE, QUAE INTER CODICES CONSTANTINOPOLITANUM ET NEAPOLITANUM INTERCEDAT.

Iam si quaestio proponitur gravissima, quaenam ratio inter codicem nostrum (C) et Neapolitanum saeculi VII (N) intercedat, certissimis argumentis ad eam perducimur sententiam, ut horum recentiorem N non ex C descriptum esse, sed herbarium Dioscurideum in utroque libro ex communi archetypo fluxisse existimemus.

Ac primum quidem in universum tenendum est easdem prorsus herbas in C et in N depictas et descriptas esse [1]. Nam quod haec vel illa herba in altero desideratur, quae in altero profertur, id nulli alii causae tribuendum est quam foliorum plurimorum iacturae, qua C passim in omnibus fere partibus, N in littera praesertim *Α* adfectus est. Maiorem sane capitum integrorum numerum codex N servavit (v. supra p. 77).

Ordo tamen, quo singulae herbae singulas intra litteras sese excipiunt, aliquantum differt in C et N [2]. Atque is, qui librum C descripsit, quam accuratissime eam, quam in archetypo invenerat, consecutionem reddidisse videtur, qua re factum est, ut syllogarum diversarum, ex quibus arche-

---

[1]) In indice vetusto, qui in C praemissus est Dioscurideo herbario, adferuntur *κάρπασσος* et *κύπρος* et *σεῦτλον λευκόν* (v. p. 66 n. 3). Quae herbae quod iam neque in C neque in N inveniuntur, etiam inde patet hos codices ex eodem exemplari derivatos esse, in quo capita illa tria alias in alphabeticam herbarii recensionem recepta desiderabantur.

[2]) Qua in quaestione tractanda statim adnotandum est ordinem, quo codicis N herbae aliquando processerant, hodie mirum in modum eo obscuratum et turbatum esse, quod et singula folia et integri quaterniones in codice denuo compingendo transposita sunt, ita ut in ipsum litterarum contextum fragmenta ad alias litteras pertinentia intrusa sint. Antiqua tamen herbarum in N consecutio erui potest cum aliis ex vestigiis, tum ex indicibus saeculo fere XIII vel XIV codice nondum turbato conscriptis, qui singulis seriebus praemissi sunt. Qua in re excipienda est *Α* littera, cuius catalogus una cum codicis exordio periit. V. supra p. 77.

typum concinnatum fuisse infra (cap. XXIII) demonstrabitur, multo plura vestigia in C conservata sint quam in N. E contrario is, qui codicem N composuit, quamquam alphabeticum ordinem retinuit, haud pauca immutavit. Primum enim, quoniam binae ternaeve herbarum imagines cum suo textu in singulis foliis rectis collocabantur, capita ita seligenda erant, ut spatium sufficeret. Deinde herbae eiusdem nominis, quae in C ad archetypi ex variis herbarum syllogis conflati exemplum magno persaepe intervallo inter se dirimuntur, in N omnes fere inter se consociatae sunt; veluti in eisdem paginis componuntur ἄγχουσα et ἄγχουσα ἑτέρα, πτέρις et πτέρις ἑτέρα, ζμίλαξ τραχεῖα et ζμίλαξ λεία, quarum altera codice C in serie Ζ litterae, altera intra Σ litteram proponitur. His et nonnullis aliis de causis, quas accuratius persequi huius loci non est, evenit, ut ordo codicis N, siquidem singula respicimus, a C sat multis locis differat [1]). Si vero universam herbarum per singulas litteras consecutionem spectamus, eodem fere modo, ut in codicibus, qui ad eundem archetypum referuntur, par est, capita et in C et in N procedere cognoscuntur. Quae cum ita sint, in libri C lacunis definiendis et supplendis persaepe codice N uti poteramus (cf. supra cap. XII n. 5).

Sed postquam in universum docuimus utrique codici easdem inesse herbas eadem fere ratione ordinatas, transeamus ad imagines textumque herbarum, quas in ambobus consimili prorsus modo et repraesentari et describi manifestum est. Figuras enim utroque libro traditas si diligenter comparamus, maximam partem simillimas esse elucet, ita ut minime dubium sit, quin eadem forma in communi archetypo depictae fuerint. Cui sententiae minime obstat, quod herbae codicis N rudiore quidem artificio moduloque minore, sed secundum virorum rei herbariae consultorum iudicium [2]) maiore veritatis studio delineatae sunt. Verum tamen in tanta imaginum congruentia

---

[1]) In serierum praesertim Z, Λ itemque Θ, Φ ordinatione duo codices vetustissimi quam maxime inter se consentiunt.

[2]) Cf. F. Cohn l. c. p. 309.

non desunt quaedam, in quibus codices C et N vel maxime inter se discrepent [1]). His autem adnumeranda videntur *ἀργεμώνη* (C f. 28^v; N f. 10^r); *βούγλωσσον* (C. f. 76^v; N f. 28^r); *βλῆτον* (C f. 77^v; N f. 32^r); *γναφάλλιον* (C f. 94^r; N f. 34^v); *νυμφαία*, quae in C (f. 239^r) similis *θηλυπτέριδι* et *πτέριδι ἑτέρᾳ* repraesentatur (cap. XXIII n. I, 2), in N vero (f. 104^v) speciem verbis Dioscuridis magis accommodatam praebet. Qua in re mitto omnes figuras hac vel illa parte inter se differentes, quarum tamen habitus universus fere convenire videatur [2]); facile enim imagines iterum atque iterum depictae in deterius perverti poterant, id quod in eiusmodi herbariis persaepe accidisse iam Plinius nat. hist. XXV 8 queritur. In figuras autem numero satis exiguas, quas modo composuimus, inter se diversissimas haec explicandi ratio minime quadrat. Quas si accuratius conferimus, haud difficile intellegitur N eas praebere imagines, quae textui Dioscurideo magis conveniant. Is igitur, qui vel librum N vel codicem inter archetypum et Neapolitanum quasi medium conficiendum curavit, cum archetypo nonnullas imagines falsas vel minus idoneas inesse animadvertit, in harum locum aptiores et emendatiores substituisse videtur. Contra in C non solum herbarum consecutio minus persaepe utilis, sed etiam imaginum forma, etsi textui parum aptae erant, sine ulla mutatione recepta est, ita ut hac quoque in re ad archetypum quam proxime accedat.

Idem fere, quod de imaginibus enuntiavimus, iudicium in textum quadrare videtur, qui in utroque libro ex synonymis et descriptionibus ex Dioscuride plerumque repetitis constat. Etenim Neapolitani textus in universum cum Constantinopolitano congruit, quamquam minore quidem elegantia, sed maiore cum cura scriptus, in singulis sat multas continet lectiones praestantiores. Ad idem autem exemplar utrumque referendum

---

[1]) Id quod observavit C. Weigelius in Baldingeri ephemeride *Medicinisches und Physisches Journal* VIII (1793), 29.—32. *Stück* p. 10.

[2]) Eiusmodi sunt v. c. *ἀνδράφαξις, βούνιον, βρυωνία μέλαινα, γεράνιον, γεράνιον ἕτερον, γαλαίυψις, γεντιανὴ, ἐλλέβορος λευκὸς, ἐλλ. μέλας, ἐλαφόβοσκον, ζμίλαξ τραχεῖα, θέρμος ἄγριος, ἱππολάπαθον*, alia.

esse inde etiam comprobatur, quod modo C, modo N integriora praebet huius recensionis verba. In synonymis vero recensendis nonnumquam N praeferendum esse, postquam C. Sprengelius adnotavit [1]), accuratius demonstravit Wellmannus [2]), qui nonnulla eius generis in C omissa sive confusa in solo N vel servata vel rectiore ordine tradita esse exposuit.

CAPUT XXIII. DE PARTIBUS, EX QUIBUS HERBARII ARCHETYPUS CONFLATUS SIT.

Coaluisse herbarium Dioscurideum, quale libris C et N traditur, ex partibus tribus distinctis, postquam a prioribus aliquatenus perspectum est [3]), Wellmanni imprimis commentationibus saepius citatis iam constat; quam rem in capitibus, quae praecedunt, iterum atque iterum attigimus. Totius autem operis principium quasi et fundamentum in herbarum figuris secundum litteras digestis positum est, quibus duae reliquae herbarii partes, videlicet synonymorum catalogi et capita Dioscuridea accommodanda erant. Sed et hoc ipsum figurarum corpus diversis ex partibus concrevisse equidem persuasum habeo.

Plurima enim in codice nostro et luculentissima vestigia comparent, quibus indicatur communem librorum C et N archetypum ita concinnatum fuisse, ut figuris herbarum syllogae antiquioris per litteras distributae nova quaedam imaginum copia aliis ex fontibus petita adiceretur. Quam quaestionem si examinare libet, proficiscendum est a v e t u s t o i l l o i n d i c e eleganter ornateque conscripto, quem in codice C (deest enim in N) inde a folio 8^r—10^v herbario Dioscurideo praemissum esse supra (cap. XIII) exposuimus. Hoc indice, quem ad originem recensionis alphabeticae Dioscuridis recte cognoscendam summi esse momenti viri docti nondum intellexerunt, non omnes herbae in ipso contextu repraesentatae et tractatae

---

[1]) V. praefationem ad Dioscuridem I p. XVIII.

[2]) Hermae XXXIII p. 376.

[3]) Cf. Lambecius Comment. ed. Kollar II p. 256 ss.

enarrantur, sed pars tantum certa arctioribus limitibus circumscripta. Duae ergo, si ad indicem attendimus, classes herbarum per singulas litteras inter se coniunctae inveniuntur, altera earum, quae indice enumerantur, altera vero herbarum, quae in indicem non sunt receptae. Iam quemadmodum intra unamquamque litteram duarum classium herbae sese excipiant, ex codicis conspectu, quem infra parta quinta subiungemus, facillimo negotio cognosci poterit; in quo indicem vetustum cum ea, quae in contextu exhibetur, herbarum serie composuimus. Quam ob rem pauca generatim hic monuisse sufficiat. Intercedunt autem per singulas litteras inter duas illas classes, quas brevitatis causa numeris I et II notabimus, hae fere rationes:

1) Herbae universae indice continentur pertinentque ad classem I in *ΒΞΨΩ* litteris.

2) Herbae indice receptae (I) universae praecedunt classem earum, quae extra indicem versantur, (II) in *ΔΝΟ* litteris. Quod si formula exprimere licet, habemus: I + II.

3) Classis I pars maior praecedit, sequitur moles II, finem facit classis I pars minor; quod evenit in *ΑΓΗΛΡΤΦΧ* litteris. Cuius consecutionis formula haec est: I + II + I.

4) Classis II universa praemissa est moli I in *ΕΖΘΠΥ* litteris. Est igitur: II + I.

5) Series magis promiscuae reperiuntur in litteris *Ι*, cuius haec est formula II + I + II + I + II, deinde *ΚΜ* itemque *Σ*, in quibus omnibus ordo, quo herbae in indice recensentur, in ipso contextu compluribus locis immutatus est.

Haec si perlustramus, paucissimis exceptis duo herbarum genera ita conexa esse videmus, ut alterum cum altero non sit permixtum, sed utraque classe per singulas litteras corpuscula quasi compacta unum vel compluria efficiantur.

Neque alia in C deficiunt indicia, quibus demonstretur in librorum C et N archetypo communi ad molem illam principalem, cuius capita in indicem vetustum recepta sunt, supplementa quaedam aliunde petita accessisse.

I. Primum enim nonnumquam evenit, ut eadem herba diversis sub titulis duobus locis picta et descripta extet. Cuius generis haec reperiuntur exempla:

1) *Ἡγίλωψ* inscribitur herba, cuius textus f. 127v, figura f. 128r exhibetur, in indicem recepta f. 8v. De eadem caput extat in serie *A* litterae sub inscriptione *Αἰγίλωψ*, cuius imago f. 56v, textus f. 57r obtinet. Certissimum est eandem herbam utraque figura repraesentari, quamquam delineandi et pingendi ratione valde has inter se differre infra (n. IV) demonstrabimus; porro utrobique idem adscriptus est textus ex Dioscuridis materia medica (IV 137 p. 619 Spr.) depromptus.

In codice N haec herba uno tantum loco sub *A* littera f. 13r proditur *αἰγίλωψ* appellata. Is igitur, qui aut ipsum N aut medium quoddam inter archetypum et N exemplar exaravit, duobus locis idem argumentum tractari animadverterat herbamque altera vice omiserat.

2) *Θηλύπτερις*, cuius textus f. 141v, figura f. 142r extat (cf. N f. 39r), in indicem recepta haud diversa videtur ab illa herba extra indicem collocata, cui nomen *πτέρις ἑτέρα*, cuius textus f. 256v, imago vero f. 257r habetur (cf. N f. 101r). Figuris, quae inter se haud multum differunt[1]), idem fere, si leves differentias neglegimus, textus additur ex Dioscuridis materia medica IV 184 (p. 678 s. Spr.) excerptus[2]).

3) Simile quid evenisse videtur in herba, cui nomen est *βαλλωτὴ ἢ μελαμπράσιον*. Quae in C singulari quodam casu omnino iam desideratur; duobus tamen locis olim extitisse videtur[3]), semel extra indicem sub *B* littera in folio quodam, quod excidit inter f. 76 et 77[4]), iterum inter herbas *M* litterae, in

[1]) Id quod ante nos observavit F. Cohn vir rei botanicae peritissimus *Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur* LIX (1881) p. 311.

[2]) F. 141v haec invenimus synonyma: *οἱ δὲ νυμφαίαν πτέριν ὀνομάζουσιν*; f. 256v: *οἱ δὲ νυμφαίαν πτέριν, οἱ δὲ καὶ ταύτην θηλυπτέριδα ὀνομάζουσιν*. Deinde *πτέριδος ἑτέρας* descriptio in fine una sententia, quae in *θηλυπτέριδι* desideratur, auctior est. In lectionibus quibusdam textus inter se aliquantum discrepant.

[3]) V. conspectum codicis, quem infra parte quinta proponemus.

[4]) Herbas enim easdem prorsus libris C et N comprehendi supra (cap. XIV. XXII) notavimus; iam si series *B* litterae in utroque comparamus, in C deest herba una in lacuna illa deperdita. Quam ego quidem adfirmaverim haud diversam esse ab illa herba, quae in N abundat, videlicet *βαλλωτὴ ἢ μελαμπράσιον*.

quarum serie indice vetusto recensetur *μελαμπράσιον ἢ βαλλωτή*. Sed hoc quoque loco excidit *μελαμπράσιον* foliorum complurium inter 233 et 234 olim collocatorum interitu. In N semel tantum f. 31ʳ exhibetur *βαλλωτὴ ἢ μέλαν πράσιον* adiecto Dioscuridis textu III 107 (p. 452 s.).

Hoc loco observandum est etiam intra ipsam illam herbarum classem, quae extra indicem versatur, duplicem unius herbae mentionem reperiri. Huc enim pertinent *ἡλιοτρόπιον τὸ μικρὸν* f. 130ᵛ descriptum, f. 131ʳ delineatum (cf. N f. 81ʳ) [1]) et *σκορπίουρον ἕτερον*, cuius figura f. 317ᵛ, textus f. 318ʳ extat (cf. N. f. 135ʳ) [2]). Quorum imaginibus, quae inter se parum discrepant, idem utrimque textus adiectus est, quo apud Dioscuridem IV 191 p. 684 s. *ἡλιοτρόπιον τὸ μικρὸν, οἱ δὲ σκορπίουρον* describitur.

Neque aliter res se habere videtur in alia quadam herba, quae vulgo *ἠριγέρων* appellatur. Etenim in C inter eas herbas *E* litterae, quae in indice omissae sunt, *ἐριγέρων* invenitur f. 102ʳ descriptus, f. 110ʳ delineatus. In N autem habetur *ἠριγέρων* in *H* littera f. 78ʳ. Utroque loco accedit textus ex Dioscuride IV 95 (p. 590) depromptus, sed ita comparatus, ut recensio, quam C sequitur, ab N valde discrepet. Videtur autem haec herba ex duobus exemplaribus diversis, in quorum altero *ἐριγέρων*, altero *ἠριγέρων* appellata erat, in archetypum bis recepta esse, ex quibus mentionibus altera in C, altera in N relata est.

II. Porro sententia, quam proposuimus, eis quoque commendari videtur, quae in utriusque classis ordinatione observantur. Atque primum quidem prioris classis herbae eae, quae vocabulis similibus appellantur, et in indice et in ipso herbarii contextu inter se consociari solent, ita ut v. c. *ἀείζων τὸ μέγα* proxime excipiant *ἀείζων τὸ μικρὸν* et *ἀείζων τὸ λεπτόφυλλον*, vel *μαλάχην κηπαίαν* sequatur *μαλάχη ἀγρία χερσαία*. Idem fere notatur intra alterius generis herbas. Aliter autem res se habet in eis

---

[1]) In textus initio haec verba leguntur: *οἱ δὲ καὶ τοῦτο σκορπίουρον ἐκάλεσαν· ἑτέρα δὲ σκορπίουρος*.

[2]) In synonymis legitur: *σκορπίουρον ἕτερον· οἱ δὲ ἡλιοτρόπιον τὸ μικρόν*. In descriptione, quae sequitur, omittuntur verba in adn. praecedente exscripta.

herbis similis nominis, quarum alterae ad classem in indicem relatam, alterae ad molem extra indicem positam pertinent; quae eis in partibus, ubi utrumque herbarum genus in singulis litteris uno vel compluribus corpusculis continentibus exhibetur, longo interdum intervallo inter se disiunguntur, veluti ἀργεμώνη classis prioris (f. 28^{v} s.) et ἀργεμώνη ἑτέρα alterius classis (f. 57^{v} s.). Qua in re evenit, ut herba epitheto ἑτέρα ab alia distincta in contextu etiam praecedat; veluti inveniuntur ἄγχουσα ἑτέρα cl. II f. 61^{v} s., ἄγχουσα cl. I f. 70^{r} s.; πτέρις ἑτέρα cl. II f. 256^{v} s., πτέρις f. 266^{r}. In eis sane codicis partibus, ubi duae illae classes magis inter se permixtae extant, utriusque generis herbae similiter appellatae inter se coniungi solent, veluti f. 221^{v} ss., ubi μήκωνος species proponuntur.

Ea quae modo exposuimus, illis locis maxime conspicua sunt, ubi herbae similibus nominibus appellatae propter orthographiae differentiam diversis seriei alphabeticae sedibus exhibentur. Nam C f. 124^{v} et 125^{r} ζμῖλαξ τραχεῖα, quae item in indice habetur, inter herbas Z litterae collocata invenitur; contra σμῖλαξ λεία, quae indice non recepta est, f. 332^{v} et 333^{r} adest Σ litterae inserta. In codice autem N f. 77^{r} hae duae herbae in serie Σ compositae sunt.

Sed idem observare licet in ipsa illa classe, quae extra indicem posita est. Herba scilicet, cui ἱπποφαὲς nomen, in C (f. 146^{v} et 147^{r}) sub *I* littera proditur; idem de N, ubi iam excidit, testatur index saeculo fere XIV f. 39^{v} exaratus. Contra herba quaedam adfinis, quae vulgo ἱπποφάεστον vocatur, in C (f. 353^{v} et 354^{r}) et in N (f. 147^{r}) ὑποφάεστον scribitur seriei *Y* attributa. In Dioscuridis vero materia medica hae duae herbae, quarum nomina tradi videntur ἱπποφαὲς et ἱππόφαιστον, sese excipiunt IV 159. 160 (p. 647—649 Spr.). Ex hac igitur orthographiae diversitate concludere licebit harum herbarum figuras, quibus textus Dioscuridis accommodatus est, ex diversis fontibus haustas esse.

III. In codicis principio intra serierum *A* et *B* ambitum peculiaris quaedam differentia agnoscitur inter classem indice relatam et reliquarum herbarum molem. Fragmenta enim ex Crateuae herbario et Galeni libris περὶ δυνάμεως φαρμάκων ex-

cerpta, quae hac in parte nonnumquam descriptionibus Dioscurideis accedere supra (cap. XIX. XX) exposui, eis tantum herbis adiuncta sunt, quae in indice enumerantur. Id maxime conspicuum est in *Α* littera. Ibi f. 12ʳ—43ʳ praecedunt herbae indicis triginta duae, quibus capita Crateuae et Galeni passim addita inveniuntur. Subsequuntur f. 43ᵛ—68ᵛ herbae viginti quinque, vel, si deperditas una computamus, viginti octo ab indice alienae, ex quibus ne una quidem eiusmodi excerptis illustratur. Neque tamen ea res inde explicari potest, quod Galenus — de Crateua nihil constat — has herbas memorare neglexerit; nam magna earum pars in libro VI *περὶ δυνάμεως φαρμάκων* tractatur[1]). Agmen claudunt f. 70ʳ—73ᵛ capita in indicem recepta quattuor, quibus *αἶρα* f. 71ʳ et f. 71ᵛ adicienda videtur[2]). Hac in serie, id quod primu obtutu satis conspicuum est, denuo oculis sese praebent fragmenta illa ex Crateuae et Galeni scriptis petita, ex quibus Galeniana in seriebus *Β* et *Γ* continuantur. Iam cognoscimus duas illas, quas diximus, classes ex diversis exemplaribus confluxisse, ex quibus unum, cuius ambitus indice vetusto indicatur, figuris herbarum excerpta ex Crateua et Galeno adiuncta habebat, reliqua vero his additamentis carebant.

IV. Sed vel maxime duae illae classes ratione picturarum, quas communis iam librorum C et N archetypus exhibebat, inter se differunt. Qua in re sane praemittendum est eam quaestionem hoc loco attingi tantum, non absolvi posse, quippe quae speciali disquisitione indigeat; exoriuntur enim curiosius inquirenti haud spernendae difficultates in eo praesertim positae, quod similitudines vel differentiae, quae in imaginum artificio observantur, et in ipso archetypo et in eo,

---

[1]) Veluti *ἄρκτιον* VI c. 58 vol. XI p. 837 ed. K.; *ἀμμωνιακή* c. 37 p. 828; *ἄλυσον* c. 24 p. 823; *ἀνθυλλὶς* c. 46 p. 833; *ἀκάνθιον* c. 15 p. 818; *ἀπαρίνη* c. 50 p. 834; *αἰγίλωψ* c. 9 p. 815; *ἄκορον* c. 18 p. 819; alia.

[2]) Deest quidem *αἶρα* in indice; sed mero errore eam omissam esse veri simile est, cum media inter herbas indice relatas collocata sit eiusque figura illam pingendi rationem, quae herbis classis prioris propria est, apertissime exhibeat (cf. n. IV). Accedit, quod f. 71ʳ Galeni fragmentum adscriptum est.

qui inde depingebatur, codice C magnam quidem partem ex proprietate eorum exemplorum, quae exprimebantur, partim vero etiam ex variorum pictorum, qui in his exemplis imitandis occupati erant, consuetudinibus repetendae sunt, ita ut v. c. respicere debeamus eiusdem generis figuras a diversis artificibus diverso modo redditas esse. Neque ex N, cuius imagines ad eundem archetypum redeunt, sed multo rudiore artificio omnibus inter se exaequatis differentiis pictae sunt, aliquid ad hanc rem expediendam lucrari posse videmur. Harum difficultatum, si, quantum fieri potest, ratio habetur, magnus tamen relinquitur numerus imaginum, ex quibus in universum colligere licet duabus illis classibus respondere duo figurarum genera diversissimam delineandi et pingendi rationem exhibentia.

Etenim eorum capitum, quae in indicem recepta priori classi adnumerantur, figurae longe plurimae plastica quadam delineandi et colorandi arte factae herbas ita repraesentare solent, ut magna foliorum, stirpium, florum, ramorum abundantia instructae corporeae quasi amplumque undique spatium explentes intuentium in oculos prosiliant et sicuti in vivis herbis, ita et in his simulacris partes aliae eminere, aliae recedere videantur. Caules vero et radices non ad commune quoddam schema, sed sat bene ad ipsarum herbarum proprietatem expressa sunt; porro rami et folia artificiosa plerumque ratione, quae nisi a pictore habili et sciente neque excogitari neque exprimi poterat, inflexa vel replicata sese intersecant; flores deinde non solum superiore ex parte, verum etiam a latere sive ex ima parte conspiciuntur; in colorum denique commissuris et transitu magna ars agnoscitur, ita ut in viridi praesertim, sed et in aliis coloribus differentiae tenuissimae optime exprimantur. Quae cum ita sint, apparet primum harum imaginum auctorem, cuius exempla in archetypo et inde in C depicta sunt, id egisse, ut non solum herbarum formas speciesque, quod medicorum et pharmacopolarum usibus sufficeret, satis recte adumbraret, sed etiam opus pictorium ederet politissima arte perfectum.

E contrario figurae alterius classis, quae extra indicem

posita est, haud multis, quae melioris notae videntur, exceptis mirum quantum ab illa delineandi et pingendi ratione discrepant. Quarum plerisque, si spatiosis illis prioris generis picturis comparantur, multo gracilior et tenuior forma communis est, ut quam paucissimis foliis ramisque praeditae summamque redactae ad simplicitatem et nuditatem, minus latae, sed in longitudinem magis porrectae effingantur, partes vero singulae neque prominere neque recedere videantur, sed planae omnino, ut ita dicam, et inter se exaequatae cernantur. In foliis quoque et ramis componendis et distribuendis omnia, quibus difficultas aliqua inesse videbatur, a pictore evitata sunt, ita ut hae herbarum particulae ad certum quoddam schema semper fere observatum sese intersecent. Caules vero ad regulam quasi derecti et radices nullibi fere naturalem vivae herbae rationem imitantur. Neque tenues colorum differentiae diligentius exprimuntur, sed viridis imprimis color semper eodem fere modo redditur. Ii igitur, qui huius classis figuras effinxerunt, simulacra ad elegantiorem artis pictoriae normam conficere neque poterant neque fortasse cupiebant, eo contenti, ut herbarum adumbrationes medicis idoneas proderent. Neque mihi quidem veri dissimile videtur harum praecipue figurarum exemplaria prima maximam partem ad herbas non vivas viridesve, sed exsiccatas delineata esse [1]).

Ea, quae modo disputavimus, dilucidis exemplis illustrari possunt. Atque primum quidem legentes ipsos inspicere velim figuras eiusdem herbae, cui *αἰγίλωψ* nomen, bis propositas, de quibus supra (p. 103) iam dictum est, quarum altera sub lemmate *ἠγίλωψ* in indicem relata f. 128ʳ exhibetur, altera in indicem non recepta adscripto nomine *αἰγίλωψ* f. 56ᵛ invenitur. Quae quidem imagines, quamquam ad eandem herbam eas pertinere statim agnoscitur, tota delineandi et pingendi ratione quam maxime inter se discrepant. Porro ad diversitatem

[1]) Cuius rei in figuris utriusque classis vestigia quaedam deprehendere sibi videtur H. Stadler in ephemeride Bavarica *Blätter für das Gymnasial. Schulwesen* XXXIV (1898) p. 611, qui colorem inde explicat pullum, quem flores *μώλυος*, *κυάμου*, *κλυμένου*, *φασιόλου* natura albi in C exhibent.

illam artificii demonstrandam utilissimae videntur picturae herbarum ipsa natura consimilium ex utraque classe inter se collatae; cuius rei pro sat multis unum exemplum proponere satis habeo, ἄγχουσαν scilicet in indicem receptam et f. 70^{v} repraesentatam, quam cum ἀγχούσῃ ἑτέρᾳ alterius classis f. 61^{r} proposita accurate comparare operae pretium est. Sed ut singula mittamus, universam quidem duarum classium differentiam per totum codicis contextum optime persequi licet; maxime autem in seriebus *Α, Β, Γ* ea perspicitur, ubi figurae capitum in indicem relatorum f. 12^{v}—42^{v}, f. 70^{v}—89^{v}, f. 94^{r}, 95^{r} collocatae, quibus fragmenta quoque Crateuae et Galeni adposita esse paulo ante (n. III) monuimus, incredibile quantum arte pictoria alterius classis imaginibus praestant, quae f. 43^{v}—68^{v} et f. 90^{v}—92^{r} illis interiecta sunt. Inter haec autem diversitas, de qua agitur, luculentissime illustratur prima alterius classis herba, quae sub lemmate ἄρκτιον f. 43^{v} proponitur, collata cum figuris prioris generis, quae proxime antecedunt. Monendum autem est hanc codicis partem, quae folia fere centum priora complectitur, separatum fortasse tomum aliquando effecisse (cf. cap. VI), qui utpote herbarii primus multo maiore cum diligentia scriptus et pictus est quam reliqua, idemque valere de illa archetypi parte, unde hoc codicis exordium expressum est. Contra ea, quae subsequuntur, neque pari cura neque ex tam vetusto et bono herbarii exemplari depicta esse videntur, qua re factum est, ut elegantiae, quae prioris classis picturis propriae sunt, cum per tot depingentium manus traderentur, aliquantum imminutae atque differentiae illae, quamvis etiam his in partibus a diligentius inspicientibus satis bene cognoscantur, inter se aliquatenus exaequatae sint.

Liceat hic paulum subsistere paucisque verbis complecti, quid praecedente disputatione de communi codicis C et N archetypo effecisse nobis videamur. Antiquo igitur illo indice ambitus indicatur syllogae vetustioris in ordinem alphabeticum redactae, in qua herbarum picturis magna cum arte confectis passim fortasse, quamquam in C in litteris tantum *Α, Β, Γ* inveniuntur, excerpta ex Crateuae herbario et Galeni libris περὶ δυνάμεως

φαρμάκων addita erant. Antiquior haec sylloge una cum suo indice in archetypum codicum C et N translata est, ita tamen, ut huic principali quasi stirpi altera herbarum classis supplementorum loco diversis ex fontibus aliunde deprompta accederet. Picturae alteri classi additae, quamquam non omnes ad unum exemplar redeunt, in universum tamen eis, quae in vetustiore sylloge inveniuntur, et veritate et elegantia cedunt, neque is, qui haec concinnavit, Crateuae et Galeni libros in eis adhibuit. In duabus vero, quas modo memoravimus, herbarum classibus contaminandis erroribus quibusdam obnoxium eum fuisse inde apparet, quod hanc vel illam herbam, quam addidit, non perspexit in vetere sylloge vel in ipsis supplementis alio loco tractari neque herbarum nomina diversis in fontibus diversa orthographia scripta ad unam normam exaequanda esse cognovit. Figuris denique herbarii, quam optime fieri poterat, collectis et compositis novus textus accessit, qui synonyma et descriptiones Dioscurideas complectitur.

CAPUT XXIV. DE HERBARII DIOSCURIDEI ORIGINE ET FONTIBUS.

A. Sed iam quaeritur de auctore syllogae illius antiquioris, cuius ordinem, lemmata, picturas ex indice vetusto et ipso herbario cognovimus. Qua in re cautissime agamus necesse est. Atque primum quidem proponamus gravissimum omnium, quae ad nos pervenerunt, testimonium de veterum herbariis pictis, quod in Plinii nat. hist. XXV 8 legitur:

Praeter hos Graeci auctores prodidere, quos suis locis diximus, ex his Crateuas, Dionysius, Metrodorus ratione blandissima, sed qua nihil paene aliud quam difficultas rei intellegatur. Pinxere namque effigies herbarum atque ita subscripsere effectus. Verum et pictura fallax est coloribus, tam numerosis praesertim in aemulationem naturae, multumque generat transscribentium fors varia. Praeterea parum est singulas earum aetates pingi, cum quadripertitis varietatibus anni faciem mutent.

Atque ex tribus his herbariis, quae picturis illustrata erant, unum Crateuae nobis melius innotuit ex Wellmanni potissimum libello saepius iam laudato, cui Crateuas inscriptum est [1]. Cuius commentationis summam paucis ut comprehendamus, diversum erat herbarium illud a libris ῥιζοτομικῶν ab eodem Crateua compositis, popularium magis usibus destinatum eamque ob causam secundum litteras distributum. In quo herbarum imaginibus, de quibus Plinius copiosius disputat, subiecta erant auctoris verba, quibus non descriptiones specierum, sed effectus tantum continebantur. Eiusdem autem generis sunt excerpta illa codice C in serie *Α* litterae servata, quibus inscriptum est Κρατεύας sive Κρατεύας ῥιζοτόμος sive Κρατεύας ῥιζοτομικὸς, ubi ῥιζοτομικὸς non de libris illis ῥιζοτομικῶν, sed quasi auctoris cognomen intellegendum esse veri simile est (cf. cap. XIX). Haec igitur fragmenta, quibus effectus tantum indicantur, ex Crateuae illo herbario picto petita esse sat probabilis est Wellmanni sententia.

Quibuscum si comparamus syllogen vetustam, quam nostro codici inesse diximus, remotis supplementis, de quibus disputatum est, sat multa sane inveniuntur, quibus illam si non totam, tamen quadam ex parte ad Crateuae herbarium redire persuadeamur. Atque primum quidem iam Wellmannus [2] plurima argumenta composuit, quibus efficitur in eis, quae codice nostro continentur, praesertim in herbarum vocabulis atque in numeris et discriminibus specierum depictarum satis certa vestigia eorum agnosci posse, quae Crateuas de herbis quibusdam docuerat, Dioscurides autem, quamquam in plurimis Crateuam auctorem secutus est, in materia medica tacite vel etiam expressis verbis reiecerat. Qua in re adnotandum est, id quod Wellmannus nondum perspexerat, omnia eiusmodi documenta priore, quam statuimus, herbarum classe, id est sylloge illa vetusta contineri.

---

[1] M. Wellmann *Krateuas, Abhandlungen der königl. Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, philol.-hist. Classe,* N S II 1 (1897). V. praeterea G. Thiele De antiquorum libris pictis (Marpurgi Cattorum 1897) p. 33 s.; G. Swarzenski *Jahrbuch des kaiserl. deutschen archaeol. Instituts* XVII p. 45 s.

[2] *Krateuas* p. 26—32.

His autem argumentis unum fortasse addere licebit, quod aliorum doctrinae herbariae me debere profiteor. Vituperat enim Dioscurides mat. med. II 207 (p. 324 s. Spr.), ubi anemone describitur, antiquiores quosdam his verbis: *Ἔνιοι δὲ, μὴ δυνάμενοι διορίζειν ἀπὸ τῆς ἀγρίας ἀνεμώνης τὴν λεγομένην ἀργεμώνην καὶ τὴν ῥοιάδα μήκωνα ... διὰ τὸ τῶν ἀνθῶν ὁμόχροον, φοινικοῦν ὑπάρχον, πλανῶνται κτλ.* Quae quidem eisdem fere verbis redeunt apud Plinium nat. hist. XXI 165, unde probabile est ea ex illo auctore sumpta esse, qui Plinio cum Dioscuride communis est, id est ex Sextio Nigro [1]). In eorum vero numero, qui anemonen silvestrem non satis bene a papavere, cui rhoeas nomen, distinguebant, videtur et scriptor ille fuisse, ex cuius herbario *ἀνεμώνη ἡ φοινικῆ* f. 25^{v} depicta est, quam viri rei botanicae periti non anemones Dioscurideae, sed papaveris et quidem *μήκωνος ῥοιάδος* speciem prae se ferre iudicaverunt [2]). Quocum optime convenit, quod secundum indicis (f. 9^{r}) testimonium tria quidem papaveris genera, quae *μήκων ἀφρώδης, μήκων ἄγριος, μήκων κερατίτης* vocantur, sylloge illa vetusta comprehensa erant, ea vero species, cui *μήκων ῥοιὰς* nomen, in indice desideratur, in herbarii contextu f. 223^{v} aliunde suppleta est. Cuius quidem figura herbam exhibet, quam ei, quae f. 25^{v} sub lemmate *ἀνεμώνη ἡ φοινικῆ* aliud ad exemplum proponitur, re vera simillimam esse nemo negabit [3]). Illam igitur anemones in codice nostro formam ipsi Crateuae deberi vel ex temporum ratione colligitur, quod Sextius Niger aetatis Caesaris Augusti scriptor, cum errorem illum vituperaret, vix alium atque Crateuam respicere poterat; accedit autem, quod ipsum lemma

---

[1]) Cf. de ratione, quae inter Nigrum, Plinium, Dioscuridem intercedat, Wellmann Hermae XXIV p. 530 ss.

[2]) V. H. Stadler *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIV (1898) p. 611: *Der Kodex C (bietet) als* ἀνεμώνη ἀγρία (φοινικῆ) *eine deutliche Papaveree (etwa Papaver Argemone)*; praeterea O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905) p. 253 s., qui haec habet de figura anemones in codice Chigiano saec. XV (f. 7^{r}) ex nostro expressa: *Qui è figurato senza alcun dubbio il* Papaver Rhoeas *L.*

[3]) Cf. de hac figura F. Cohn l. c. p. 311; Penzig p. 265.

ἀνεμώνη ἡ φοινικῆ codice C traditum, id quod Wellmannus [1]) demonstravit, ex Crateuae doctrina pendet atque f. 26[r] textui Dioscurideo excerptum, cui inscribitur ἀνεμώνη ἡ φοινικῆ, Crateuae ex herbario adiectum est.

Porro ipsa fragmenta codice nostro intra Α litterae seriem tradita, quibus inscriptum est Κρατεύας ῥιζοτόμος vel ῥιζοτομικὸς, favere videntur sententiae illi, quam proposuimus, in herbario plurima ex Crateua petita esse. Videntur enim una cum imaginibus herbarii Crateuaei, quibus olim adiecta erant, in codicis nostri archetypum pervenisse.

His autem argumentis, quae ex ipsa herbarii indole deprompta sunt, quamvis dubitans aliud quoddam diversi generis adiungere audeo. In picturis enim celeberrimis, quae codicis nostri herbario praemissae sunt, tribus locis extant imagines, quibus nomen Διοσκουρίδης adscriptum est, f. 3[v] inter medicos et herbarios septem, f. 4[v] in pictura, qua mandragorae εὕρεσις effingitur, f. 5[v] in ea, in qua Dioscurides et pictor in mandragora describendo et depingendo occupati cernuntur. Sed cum Dioscuridis effigies duae f. 3[v] et 5[v] omni ex parte inter se consimiles medico praeclaro faciem barbamque oblongas, capillos nigros, nasum aduncum et acutum tribuant, mirum quantum differt imago folii 4[v] ex tribus illis media, qua homo capitis teretis, faciei obesae et infuscatae, barbae rotundae, nasi crassi, capillorum fuscorum exhibetur; qui, quamquam litteris albis supra caput nomen Διοσκουρίδης pictum est, maxima similitudine cum Crateuae imagine coniunctus est, quae in consessu medicorum f. 3[v] extat. Huic accedit, quod fabula illa de mandragora per canem extracto, ad quam pictura f. 4[v] adluditur, in ipsa Dioscuridis materia medica prorsus deest, contra a Crateua enarrata esse potest, quippe quae apud Flavium Iosephum de bello Iud. VII 23 sine dubio ex auctore quodam medico referatur. Quae cum ita sint, fortasse suspicari licet exemplum vetustum, ad quod pictura f. 4[v] expressa est, ipsum Crateuam repraesentasse et Crateuae herbario picto praemissum fuisse, postea vero hanc imaginem cum Crateuae

---

[1]) *Krateuas* p. 30; cf. p. 15.

herbis in syllogen illam veterem, deinde hac cum sylloge in herbarium Dioscurideum, quale nunc extat, translatam et Dioscuridis nomine inscriptam et altera pictura f. 5ᵛ, quam tum demum additam esse putaverim, quasi suppletam esse.

Verum hoc utcumque se habet, ceteris, quae protulimus, argumentis iam satis constat syllogen illam vetustam magna ex parte a Crateuae herbario picto pendere. Atque certo quidem Crateuaeis adnumerandae sunt omnes figurae, quibus excerpta Crateuae adiecta sunt, deinde illae, quas Wellmannus luculenta disputatione cum Crateuae doctrina quodammodo coniunctas esse demonstravit. His autem sine dubio multae aliae accedent, quandoquidem de Crateuae reliquiis, quae nondum omnes investigatae neque plene collectae sunt, melius edocti erimus atque eorum, qui artis pictoriae veterum historiam callent, ope proprietates imaginum ex Crateua depromptarum rectius perspexerimus. Quodsi vero Wellmannus argumentis, quae collegit, fretus statuit universi herbarii Dioscuridei ordinationem et figuras ad Crateuam referendas esse, [1] equidem ne de sylloge quidem vetusta, quam agnovimus, eandem sententiam proponere ausim. Neque enim omnes herbae, quas Crateuam tractasse constat, in hac inveniuntur; e contrario nonnulla insunt, quae a Crateua aliena esse apparet, veluti σαξίφραγον illud, quod latino vocabulo designatur, indicis f. 9ᵛ receptum et f. 290ʳ depictum [2]. Sed quibusnam auctoribus vetustae sylloges partes eas, quae Crateuae non sunt, attribuamus, non satis liquet, praesertim cum de herbariis pictis Dionysii et Metrodori [3], quorum nomina Plinius post Crateuam refert, nihil praeterea traditum habeamus.

Figuris igitur ex Crateuae aliorumque herbariis pictis cum suis lemmatibus in eum ordinem et ambitum redactis, quem index f. 8ʳ—10ᵛ indicat, per totum huius sylloges

---

[1]) Cf. *Krateuas* p. 30. 32; Hermae XXXIII p. 373; *Verhandlungen der 44. Versammlung deutscher Philologen* (1897) p. 55; Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141.

[2]) Cf. etiam Stadler l. c. p. 612 s.

[3]) De utriusque auctoris aetate disseruit Wellmann *Krateuas* p. 20 adn. 27.

contextum adscripta esse videntur verba Crateuae et Galeni, quae in nostro codice in litteris tantum *Α*, *Β*, *Γ* manent. Servabat igitur sylloge illa antiquam herbariorum pictorum indolem, quorum figuris effectus tantum, non descriptiones addita fuisse Plinius auctor est (cf. supra p. 110). Neque tamen tempus, quo vetusta haec sylloge orta sit, exactius definiri potest, nisi quod pro certo adfirmare licet eam saltem recensionem, quae in communi codicum C et N archetypo adhibita erat, Galeno, cuius fragmenta adiecta erant, id est secundo p. Chr. n. saeculo fuisse posteriorem.

B. Haec iam sufficiant de veteris illius sylloges et fontibus et aetate. Huic vero totius rei quasi fundamento ab eo, qui archetypum codicum C et N composuit, varia figurarum supplementa diversis ex auctoribus rei herbariae addita esse supra (p. 101 ss.) exposuimus. Neque tamen, quinam hi auctores fuerint, satis perspicere possumus. Crateuaea sane, quae in sylloge vetere omissa sint, inter supplementa recepta esse haud temere pernegaverim, cum nulla eius rei vestigia ad hoc tempus innotuerint. Neque, si hic quoque de Dionysio vel Metrodoro cogitamus, aliquid proficimus [1]). Neque tamen omnem spem huius rei accuratius investigandae abiciamus necesse est. Extant enim figurae herbarum ad antiquitatis exempla depictae non solum in codicibus, quibus herbarium Dioscurideum traditur, sed etiam in libris manu scriptis quibusdam, quibus Dioscuridis materiae medicae textus primitivus continetur, veluti in Parisino gr. 2179 saeculi IX, et in eis, quibus tota materia medica Dioscuridis in alphabeticum ordinem redacta inest [2]). Quas

---

[1]) Extat quidem his in supplementis f. 235v herbae, cui μῶλυ nomen, figura, quae flores fusco colore pictos exhibet, id quod Wellmannus *Krateuas* p. 32 cum Plinii testimonio coniunxit nat. hist. XXV 27: *Graeci auctores florem eius luteum pinxere, cum Homerus candidum scripserit*. Quae si vera essent, suspicari possemus Crateuae, Dionysii, Metrodori herbaria picta — nam hi videntur *Graeci auctores* esse collato Plinii loco XXV 8 — etiam in supplementis componendis aliquid valuisse. Sed Stadlerus l. c. p. 611 recte puto contendit eiusmodi picturas haud raro confectas esse ad exemplaria herbarum exsiccata, in quibus flores albi minus apte tractati infuscari solent.

[2]) Veluti in Athoo monasterii Laurae saeculi XII, Marciano n. 92 saec.

figuras [1]) constat eis, quae codicibus C et N praebentur, partim simillimas esse, partim vero diversas. Neque ego, siquidem paucis, quae ex illis exemplaribus ad hoc tempus innotuere, confidere fas est, Wellmanno adsentiri possum, qui harum imaginum maximam partem ex alphabetica herbarum Dioscuridearum recensione, quae codicibus C et N servatur, in illos libros fluxisse contendit, differentias autem, quas attigimus, *transscribentium forte varia*, de qua iam Plinius conqueritur, generatas esse. Verum multo probabilius mihi quidem videtur eos, qui horum codicum figuras primi composuerunt, modo ex eisdem fontibus, qui in alphabetica recensione adhibiti erant, imprimis ex herbario Crateuae, modo ex diversis sua deprompsisse. His autem accedunt imagines in ipso C theriacorum paraphrasi Eutecnianae insertae, quarum aliquot ab herbario Dioscurideo alienae sunt, porro illae, quae in N habentur a figuris codicis C differentes (cf. supra p. 100), eae denique, quas in opusculi Apuleii de herbis codicibus pictis, veluti Vindobonensibus 92 et 97 reperimus. [2]) Quibus omnibus investigatis, plene collectis, inter se collatis, in classes distributis rectius nos de fontibus, exquibus veteres herbarum imagines petitae sunt, primariis iudicaturos spes videtur haud fallax esse.

Vetusta igitur illa sylloge, quam ad Crateuae herbarium pictum magna ex parte redire constat, et supplementis noviciis inter se concinnatis atque in eum fere ordinem, qui in C servatus est, redactis iam adiecti sunt catalogi synonymorum, quae ex Pamphili plerumque opere petita esse probabile est, atque de herbis capita, quibus iam non effectus tantum, sed

---

XIII, Cheltenhamensi Phillippsiano n. 21975; cf. Wellmann *Krateuas* p. 23 s. His accedunt in codice Chigiano F. VII. 159 herbarum series secunda et tertia, de qua disputat O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* p. 247 ss.; 272—279.

[1]) Virorum doctorum commentationes, in quibus imagines eiusmodi vel delineatae vel descriptae inveniuntur, supra (cap. XVI) composuimus.

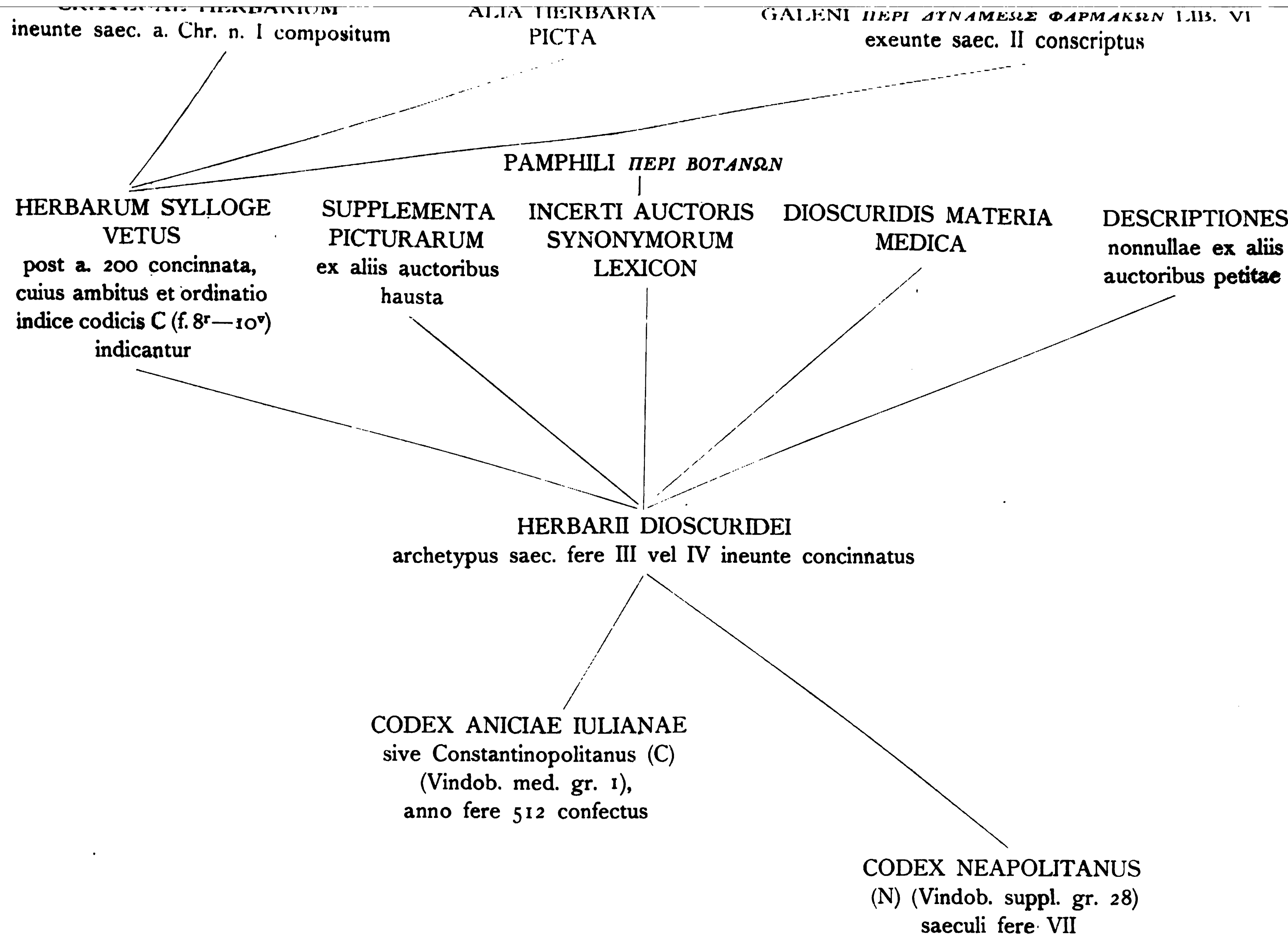
[2]) De herbario latino picturis exornato, quod saeculo fere V vel VI ortum videtur, disputavit G. Swarzenski *Jahrbuch des deutschen archaeologischen Instituts* XVII p. 45 ss.

etiam descriptiones herbarum continebantur. Quae quidem capita longe plurima ex Dioscuridis materia medica hausta erant; paucissima autem, quae a genuino Dioscuridis textu aliena sunt (cf. cap. XVIII), ex auctoribus ignotis accesserant. Deinde, ubi e re visum est, in herbis antiquae syllogae retinebantur excerpta illa Crateuae et Galeni; supplementis vero eiusmodi fragmenta ex novo adicere supersedit is, qui corpus hoc herbarium condidit. Ita igitur ortus est archetypus codicum C et N, cuius forma in N paulisper immutata in libro C fidelissime exprimitur, nisi quod excerpta Crateuae et Galeni ex vetusta sylloge per totum fortasse archetypi contextum adscripta in libro C in litteris tantum *Α*, *Β*, *Γ* manent, in reliquis autem omittuntur. De aetate autem, qua archetypus ille compositus sit, recte fortasse iudicavit Wellmannus [1]), qui Oribasium medio fere saeculo quarto capita duo a genuino materiae medicae textu aliena ex recensione alphabetica in ipsius materiae medicae libros interpolata invenisse probavit.

In fine huius disputationis satis prolixae liceat ea, quae de origine, fontibus, aetate herbarii Dioscuridei ope codicis C investigasse mihi videor, quasi per stemma explicare.

---

[1]) Hermae XXXIII p. 374 s.; cf. Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141.

ineunte saec. a. Chr. n. I compositum
ALIA HERBARIA
PICTA
GALENI ΠΕΡΙ ΔΥΝΑΜΕΩΣ ΦΑΡΜΑΚΩΝ LIB. VI
exeunte saec. II conscriptus
PAMPHILI ΠΕΡΙ ΒΟΤΑΝΩΝ
HERBARUM SYLLOGE VETUS
post a. 200 concinnata, cuius ambitus et ordinatio indice codicis C (f. 8r—10v) indicantur
SUPPLEMENTA PICTURARUM
ex aliis auctoribus hausta
INCERTI AUCTORIS SYNONYMORUM LEXICON
DIOSCURIDIS MATERIA MEDICA
DESCRIPTIONES
nonnullae ex aliis auctoribus petitae
HERBARII DIOSCURIDEI
archetypus saec. fere III vel IV ineunte concinnatus
CODEX ANICIAE IULIANAE
sive Constantinopolitanus (C)
(Vindob. med. gr. 1),
anno fere 512 confectus
CODEX NEAPOLITANUS
(N) (Vindob. suppl. gr. 28)
saeculi fere VII

CAPUT XXV. DE VIRORUM DOCTORUM STUDIIS IN HERBARIUM DIOSCURIDEUM CONLATIS.

Quamquam praecedentibus capitibus in singulis materiis explicandis diversorum commentationes breviter iam attulimus, tamen e re visum est hoc loco studia virorum doctorum, quae quidem ad herbarium Dioscurideum codice Constantinopolitano traditum pertineant, temporum ordine servato continua et uberiore enarratione legentibus proponere. Quod opus medii iam aevi temporibus summam exercuisse auctoritatem apparet ex magno numero librorum manu scriptorum, in quibus aut expressum aut excerptum extat, quos infra quarta praefationis parte copiosius tractabimus, et ex sylloge illa saeculo XIV fere medio instituta a Neophyto monacho Prodromeno, in qua herbarium illud adhibitum esse supra (p. 21 s.) diximus.

Iam postquam codex Dioscuridis a. 1569 bibliothecae Caesareae accessit, primus, quod sciamus [1]), Ioannes Sambucus Pannonius Tyrnaviensis, medicus insignis et Caesaris historiographus [2]), librum pretiosissimum suum in usum commodatum aliquamdiu domi habuit; quod ante annum 1575 medium evenisse ex oratione Blotii supra (p. 33 s.) laudata intellegitur. Sambucus quantam operam in hoc aliisque Dioscuridis exemplaribus collocaverit, luculentissimis documentis comprobatur, quae etiam nunc in bibliotheca Caesarea Vindobonensi adservantur. Et primum quidem inter libros typis impressos invenitur exemplar Dioscuridis ab Iacobo Goupylo

[1]) Matthiolum eo usum esse falso contendit Kollarius Suppl. I p. 383; cf. supra p. 30.

[2]) Mortuus est a. 1584.

a. 1549 emissi [1]), quod Sambucus propria manu cum sex codicibus veteribus contulit multisque locis emendavit. Cui permultae insunt lectiones variantes ex hoc teste antiquissimo haustae, quem Sambucus *c(odicem) Caes(areum)* sive *v(etustum) cod(icem) Caes(areum)* appellare consuevit [2]).

Hoc apparatu critico, si illam respicimus aetatem, satis copioso instructus Sambucus novam materiae medicae Dioscuridis editionem moliebatur. *Iam olim*, ut testatur Saracenus in praefatione ad hunc auctorem, ... *typographum Henricum Stephanum per literas frequentiores urgebat piae memoriae D. Io. Sambucus ...., uti regiis typis elegantioribus Dioscoridis Graeco-latinum contextum mandaret, eiusque margini missas paulo ante suas notulas, seu potius varias in eum Autorem lectiones, è complurium vetustorum codicum in diversis Principum bibliothecis repertorum fida diligentique collatione à se magno labore decerptas, adiiceret.* Ex quibus subsidiis a Sambuco subministratis ipso strenue iuvante [3]) orta

[1]) Dioscoridis libri octo graece et latine. Castigationes in eosdem libros. Parisiis apud Petrum Haultinum. 1549. 8°. Post Sambucum Sebastiani Tengnagelii, bibliothecae Caesareae praefecti, fuisse hoc exemplar ex adnotatione titulo inscripta comperimus. Meminit huius libri Lambecius Comment. ed. Kollar II p. 270 n. 1. Hodie servatur sub signo *69. J. 141.

[2]) *C. Caes.* vocatur verbi causa f. 392^{v}; *Caes. C.* f. 237^{v}. 366^{v}; *C. Cod.* f. 137^{v}. 217^{r}; *C. C.* f. 124^{v}. 196^{r}; *V. Cod. Caes.* f. 369^{v}; *V. C. Caes.* f. 119^{v}. 163^{r}. 175^{v}. 176^{r}. 182^{v}. 221^{v}. 252^{r}. 258^{r}; *V. Caes. C.* 199^{r}. 384^{r}; *V. C. C.* f. 113^{r}. 113^{v}. 138^{r}. 160^{v}. 163^{v}. 178^{r}. 210^{r}. 211^{r}. 211^{v}. 222^{r}. 229^{v}. 232^{r}. 237^{r}. 249^{r}; *Caes. V. C.* f. 192^{v}. 217^{v}; *C. V. C.* f. 146^{r}; *V. Caes.* f. 127^{r}. *Crateuas,* cuius fragmenta in libro C extant, citatur f. 100^{v}. 107^{v} (bis). 131^{r}. 132^{r}. 231^{v}. 353^{r}. In folio, quod tegumenti posterioris parti interiori adglutinatum est, Sambucus descripsit adnotationem f. 1^{r}: τὸ παρὸν βιβλίον τὸν Διοσκουρίδην κτλ.

[3]) Quanto studio Sambucus Saracenum ad suscipiendam Dioscuridis editionem hortatus sit eundemque consiliis adiuverit, apparet ex epistula Saraceni ad illum missa, quae sine temporis nota extat inter Analecta monumentorum omnis aevi Vindobonensia ed. opera et studio A. F. Kollarii I (1761) p. 1038—1040. Quibus litteris Saracenus elenchum proponit eorum, quae editioni, quam parabat, inserere voluit; inter quae recensentur *Clarissimi viri I. Sambuci in contextum Dioscoridis Graecum variae lectiones antiquissimae ad marginem interiorem* (p. 1039) et *fragmenta Crateuae* (p. 1040). Cf. Kollarius Lambecii comment. II p. 125 adn.

est editio Iani Antonii Saraceni post Sambuci mortem anno demum 1598 in volgus emissa [1]), cuius auctor *varias.... tum Clariss(imi) viri D. Sambuci, tum et aliorum hinc inde in Dioscoridem depromptas lectiones* margini adscribendas curavit. Quae quidem lectiones a Sambuco acceptae quin ex illo, quod modo memoravimus, exemplari editionis Goupylianae fluxerint, minime dubium est. Neque tamen diversi libri manu scripti, quos Sambucus adhibuerat notisque certis plerumque distinxerat, in Saraceni editionis margine inter se seiunguntur, sed indiscrete litteris *V. C.* vel similiter designantur [2]), qua ex adnotandi ratione minime dignosci potest, quid ex Constantinopolitano, quid ex reliquis codicibus Sambuci depromptum sit. Sed et quae in calce editionis illius (p. 141—144) leguntur, *in Dioscoridem observationes seu notae Io. Sambuci Pannonii*, aliqua ex parte codici C deberi iam dudum perspectum est [3]).

Praeterea Sambuco auctore, id quod ex nominibus herbarum et notulis variis ipsius manu adiectis colligitur, pictus est codex bibliothecae Caesareae Vindobonensis n. 12478 insignitus [4]). In quo f. 1^r—4^v praecedit apographon indicis

---

[1]) *Πεδακίου Διοσκορίδου Ἀναζαρβέως τὰ σωζόμενα ἅπαντα.* Pedacii Dioscoridis Anazarbaei opera quae extant omnia. Ex nova interpretatione Iani-Antonii Saraceni. Francofurti 1598. 4°.

[2]) Hae fere reperiuntur notae: *Veteres, Veteres aliqui, Vet(us) lib(er), V(etus) cod(ex), V. C., Vetus, V(etus)*. Perperam autem C. Sprengelius in praefatione ed. Dioscuridis I p. XIX existimavit lectiones a Saraceno his siglis notatas marginique editionis additas cunctas ex uno exemplari fluxisse, quod littera X signavit et p. I. haud diversum putavit a codice *n. XVI Biblioth. Imperial. Vindob.*, id est med. gr. 16 Nesselii, cuius f. 56^r—184^r Dioscuridis libri quinque de materia medica continentur. Quas lectiones ex parte tantum Constantinopolitanum exprimere easque satis neglegenter excerptas esse multo ante Sprengelium demonstraverat C. Weigelius in Baldingeri ephemeride a. 1793 supra (p. 82) citata p. 10 s.

[3]) V. Kollarius Suppl. I p. 383 s.

[4]) In Nesselii Catalogo III p. 24 recensetur inter libros manu scriptos medicos graecos codex n. *IX* notatus, *chartaceus, bonaeque notae in folio, quo continentur variarum herbarum figurae, coloribus illuminatae.* Is liber, qui intra seriem codicum graecorum iam desideratur, sine dubio haud diversus est ab eo, quem supra memoravimus, seriei promiscuae 12478 (olim

illius vetusti, qui C f. 8^r—10^v extat, manu recentiore confectum. Iam sequuntur f. 5^r—92^v imagines herbarum calamo delineatae et coloribus pictae, quas primo quasi obtutu apparet ex C expressas esse. Sunt vero omnino figurae numero 92. Ordo, quo ipse Sambucus eas collocaverat, indicatur numeris adpositis; hodie autem alphabetica serie procedunt. Nomina plerumque addita sunt manu Sambuci; accedunt adnotationes eiusdem, quibus ad opera botanica Matthioli, Hieronymi Tragi, Valerii Cordi, Fuchsii relegat. Haec omnia neglegentissime, ut solebat Sambucus, exarata sunt. Saeculo vero XVIII manus recentior — Adami Francisci Kollarii, ut videtur — singulis picturis nomina graeca magis litterate scripta subiecit.

Haec de Sambuci studiis iam sufficiant. Porro eisdem fere annis sive paulo post Sambucum imagines herbarum hoc exemplari traditas diligenter inspexit et tractavit Rembertus Dodoens, ut nativo sermone vocabatur, sive Dodonaeus [1]), medicus doctissimus atque inter eos, quos Belgica genuit terra, rei herbariae facile tum peritissimus. Quod eo ipso tempore factum sit oportet, quo a Maximiliano II Caesare accitus Vindobonae in aula versabatur summo in honore habitus, id est inter mensem Novembrem a. 1575 et initium a. 1580 [2]). In libro enim praeclaro, quem Dodonaeus a. 1583 de stirpium historia edidit [3]), in indice auctorum textui praefixo inter fontes praecipuos citatur *codex Caesareus manuscriptus.* Atque in ipso contextu ubicumque Dioscurides laudatur, Dodonaeum editione Goupyliana usum esse apparet; imagines autem herbarum, ubi fieri poterat, ad viva exempla delineatae sunt. Decem vero herbarum species,

---

suppl. 298). De quo cf. Tabulas codicum mss. VII p. 103. — Duo praeterea folia eiusdem exempli Sambuciani extant in codice Vindobonensi 5261 post f. 41 inserta.

1) Natus est Mechliniae a. 1517, mortuus a. 1585. De vita eius cf. *Biographie nationale Belgique* VI (1878) p. 85 ss.

2) Cf. Dodonaei vitam l. c p. 99 s.

3) Remberti Dodonaei Mechliniensis medici Caesarei stirpium historiae pemptades sex. Sive libri XXX. Antverpiae, ex officina Christophori Plantini. 1583. 6°. In paginis citandis hac editione usi sumus. Iterum iidem libri *varie ab auctore, paullo ante mortem, aucti et emendati* prodierunt Antverpiae a. 1616.

quas Dodonaeus in rerum natura non invenerat, expressae sunt *ex codice Caesareo*, ut indicatur inscriptionibus, quae figuris adiectae sunt [1]), id est ex herbario Dioscurideo Constantinopolitano, additis in textu commentariis. Qua re vituperationem vehementem Caroli Clusii incurrit, quem imagines codicis Caesarei haud magni aestimasse ex litteris a. 1569 datis supra (p. 32) cognovimus. Is enim in epistula scripta *Viennae IIII non. Iunii* a. 1584 ad Ioannem Cratonem de Craftheim [2]) de Dodonaei pentadibus hanc sententiam parum benevolam profert: *Dodonaei liber nihil novi admodum continet, praeter inelegantes quasdam et forte fictitias figuras ex Caesareo codice petitas* [3]).

Exeunte iam saeculo XVII, postquam codex ex Lambecii commentariis inter homines doctos magis innotuit, summum eorum, qui medicinae et herbarum scientiae studebant, desiderium erat, ut picturae herbarum antiquissimae universae inde ederentur. Qua de re operae pretium est producere

---

[1]) Huc pertinent *coronopus* editionis a. 1583 p. 109, *stoebe* p. 123, *sphaeritis* p. 126, *arction* p. 149, *hyssopus* p. 286, *tithymalus dendroides* p. 368, *hippophaës* p. 373, *aconitum lycoctonum* p. 436, *lotus sylvestris* p. 562, *lotus Aegyptia* p. 563. In editione a. 1616 eaedem figurae habentur p. 109. 123. 126. 149. 288. 372. 377. 439. 572. 573. Accuratius designatur codex edit. prioris p. 123 his verbis: *in vetere Caesareae bibliothecae codice*, similiter p. 286, item p. 435: *in pervetusto manuscripto Graeco codice ...., qui Viennae Pannoniae in locupletissima bibliotheca a D(ivo) Maximiliano II Imp. Aug. instituta asservatur.* — Cf. Kollarius Suppl. I p. 384; G. A. Pritzel Thesaur. literaturae botanicae nov. ed. p. 87; O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* p. 243 cum adn. 1.

[2]) Edita est a Trevirano p. 58 n. XXXV; a P. F. X. de Ram p. 67 n. XXXXVII. De utraque editione v. supra p. 31 adn. 1.

[3]) M. Wellmann in Pauly et Wissowae encycl. V p. 1138 contendit ex Constantinopolitani figuris derivandas esse imagines herbarum aeri incisas, a Petro Uffenbachio additas versioni Germanicae operis Dioscuridei, cui inscriptum est *Deſz uralten unnd in aller Welt berühmtesten Griechischen Scribenten Pedacii Dioscoridis Anazarbaei von allerley wolriechenden Kräutern, Gewürtzen* eqs. (Francofurti ad M. 1610. 4°). Quas Albertus de Haller Bibliothecae botanicae I p. 83 recte iam perspexerat ex Gesneri, qui codicem Constantinopolitanum numquam vidit, libris depromptas esse.

Guntheri Christophori Schelhammeri professoris Helmestadiensis verba a. 1687 enuntiata [1]). Is postquam medicorum effigies a Lambecio prolatas laudavit, ita pergit: *Ex quibus facile, quam excellenter et reliqua, plantae praesertim sint depicta, fertur iudicium. Quae si ita sunt, Proh! quantum Bibliotheca Augustissimi Caesaris nobis occultat thesaurum: quanta, quaeque bona inde expectanda nobis sunt, si cum figuris suis reliquis.... compareat aliquando in publico. Omnes enim tunc aeternae illae Medicorum de plantis Dioscoridi descriptis disceptationes maximam partem cessabunt; quibus reperiundis tot libri, totque labores lucubrationesque summorum virorum adhuc fuerunt dicatae... Universo mortalium ordini... ex codice isto magna salutis pars sperari posse, agnitis veris plantis. Dioscorideis videtur. Praesertim cum adiuncta sint singulis plantarum capitibus fragmenta Crateuae,... ex quibus quid de iisdem plantis tradiderit ille, cognoscatur.* Schelhammeri votis accesserunt Daniel Le Clerc [2]) a. 1702 pariterque a. 1731 Gottliebius Stolle [3]), quamquam hic merito dubitavit, num omnes difficultates in agnoscendis herbis Dioscuridis exortae editis illis figuris prorsus removerentur.

Altero herbarii Dioscuridei libro vetustissimo, qui Neapolitanus dicitur hodieque notatur suppl. gr. 28, a. 1718 ex Augustinianorum monasterio Neapolitano S. Ioannis de Carbonaria dicto Vindobonam translato (v. cap. XXI s.) novum idemque praestantissimum studiorum Dioscurideorum subsidium bibliothecae Caesareae accessit, in qua duo recensionis alphabeticae picturis illustratae exemplaria gemella toto orbe longe antiquissima iam prostabant, ex eodem archetypo derivata, ita ut invicem sese supplerent atque corrigerent.

---

[1]) V. Hermanni Conringii in universam artem medicam singulasque eius partes introductio... cura ac studio G. C. Schelhammeri (Helmestadii 1687. 4°) p. 275 s.; cf. p. 348 s. In editione a. 1726 emissa eadem item leguntur p. 275 s. Citat haec Schelhammeri verba Kollarius Lambecii comment. II p. 123 s. adn.; cf. eiusdem Suppl. I p. 384.

[2]) *Histoire de la médicine* ed. primae III (1702) p. 74; ed. tert. p. 625.

[3]) *Anleitung zur Historie der medicinischen Gelahrheit* (sic) (Ienae 1731. 8°) p. 80 adn. *e*; p. 614 s. adn. *g*.

Iamque spes ostendebatur fore, ut desiderio eorum satisfieret, qui ad promovendam rei herbariae cognitionem artemque medicam, ut figurae herbarum Dioscuridearum tandem evolgarentur, etiam atque etiam flagitabant. Quam rem gravissimam adgressus est Gerhardus van Swieten, qui inde ab a. 1745 ad a. 1772 bibliothecae Palatinae Vindobonensi praefectus erat, medicus celeberrimus et scientiae herbariae consultissimus, adsumptis in operis societatem Nicolao Iacquinio botanico praestantissimo [1]) et Adamo Francisco Kollario philologo erudito, qui per multos annos (1748—1783) bibliothecae eidem summo cum studio inserviebat, de libris manu scriptis Caesareis, imprimis de utroque Dioscuridis codice, optime meritus. Ex quibus quamquam Iacquinius, ut Weigelius [2]) significat, figuras illas parum utilitatis adlaturas inde ab initio sibi persuaserat et Swieteno persuadere studebat, hic tamen una cum Kollario ab imperatrice Maria Theresia impetravit, ut imagines utriusque codicis aeri incidi iuberet [3]). Quo in opere hanc viam ingressi sunt Swietenus eiusque socii, ut longe maxima pars herbarum ex Neapolitano depromeretur, ex Constantinopolitano eae tantum, quae in Neapolitano desiderantur; Neapolitanus enim liber, quem saeculo demum VII scriptum esse inter nostrae aetatis viros doctos fere constat, a Kollario [4]) non solum fide, sed etiam vetustate Constantinopolitano praestare existimabatur. His figuris descriptiones herbarum integras ex alterutro codice addere propositum

---

[1]) De vita eius cf. *Allgemeine Deutsche Biographie* XIII (1881) p. 631 s. Natus Lugduni Batavorum a. 1727 inde ab a. 1752 in Austria versabatur.

[2]) Cf. C. Weigelii litterae impressae in Baldingeri ephemeride *Medicinisches und Physisches Journal, Band VIII,* 29.—32. *Stück* (1793) p. 11: *So gut als auch Herr v. Jacquin den geringen Werth der Abbildungen einsah, und ihn zeigte.* Weigelius ea, quae his litteris et postea apud Sprengelium praef. p. XVIII profert, cum a. 1793 Vindobonae commoraretur, ab ipso Iacquinio comperisse videtur.

[3]) Cf. Weigelius l. c.; Sprengelius, qui haec sine dubio a Weigelio amico acceperat, in praefatione ad Dioscuridem I p. XVIII s.

[4]) Cf. eius additamenta in Lambecii Comment. editionem alteram I (1766) p. 80 adn. A; II p. 124 adn.; Suppl. I p. 348 s.

erat [1]), quod negotium Kollario utpote philologo incumbebat. Vides eius temporis viris doctis simile quid ante oculos obversatum esse, quale hac editione a Scatone de Vries viro summo maiore sane apparatu instituta praebetur. Quam ob rem de hoc suscepto aliquanto uberius disserere licebit.

Anno 1763 imagines in aes incidi coeptas testatur I. F. de Mosel [2]) et operam hanc per annos tres gnaviter continuatam esse [3]). Neque tamen insequente tempore opus a Swieteno susceptum prorsus quievisse videtur. Namque a. 1773 ineunte Albertus de Haller medicus et botanicus Helveticus notissimus, qui Vindobonae tum in itinere commorabatur, nomine tecto in ephemeridibus litterariis Gottingensibus [4]) refert 490 — quod sine dubio errore positum est pro 409 [5]) — tabulas aeneas herbarum Dioscuridearum iam absolutas esse seque ex iis 234 in folio, quod dicunt, obliquo in manibus habere [6]). Iam postquam demonstravit herbas, quas picturae testarentur veras esse Dioscurideas, saepissime diversas esse ab illis, quae vulgo putarentur a Dioscuride indicari, addit utique esse cupiendum, ut Iacquinius vir summae et industriae

[1]) Cf. Kollarius Suppl. I p. 382.

[2]) *Geschichte der k. k. Hofbibliothek zu Wien* (1835) p. 155. Ex Moselio habet F. Cohn l. c. p. 304.

[3]) Dissentit Weigelius l. c. p. 11: *Herr von Jacquin ward in der Zeit in Ungarn angestellt, und das Unternehmen gerieth in Stocken.* Annis scilicet 1763—1768 in Hungaria versabatur Iacquinius, dum chymiae magisterio in academia scientiarum ad metalla pertinentium Schemniciensi fungitur; Weigelius igitur si verum tradit, necesse est tabulas aeneas iam ante a. 1763 confici coeptas esse.

[4]) *Göttingische Anzeigen von Gelehrten Sachen* a. 1773 vol. I (2. *Stück*, 4. *Januar* 1773) p. 10 s.; quae epistula auctoris nomine indicato repetitur in Baldingeri ephemeride a. 1793 l. c. p. 6—8.

[5]) Nam tabulae omnes, quae delineandae erant, numerum 439 non excedebant. Errorem subesse iam Weigelius l. c. p. 12 suspicatus est.

[6]) Cf. *Anzeigen* p. 10 (Baldingeri eph. p. 6): *die Kupferstiche ..., die zwar noch nicht herausgegeben, doch aber gestochen, und wovon 490. Platten fertig und 234. in länglicht Folio in unsern Händen sind.* Hinc omnino pendet I. C. G. Ackermann in Fabricii Bibliotheca graeca ed. Harles. IV (1795) p. 684.

et sollertiae has tabulas in lucem proferendas susciperet. Quibus si instructus esset, hominem rei herbariae peritum in Asia peregrinantem maximam fortasse partem herbarum veterum, in quarum cognitione vaga etiamtum et dubia haud exigua artis medicae pars inniteretur, definire posse Hallerus existimat. Eundem rei statum Kollarii nobis ostendit testimonium, qui in Supplementis ad Lambecii commentarios post mortem (a. 1790) editis I p. 382 cap. XI de operis progressu haec disputat: *Huius consilii expediendi gratia Augustae Bibliothecae sumtu ab artis suae perito chalcographo in aes iam incisae sunt plantae quadringentae et decem; restant igitur incidendae novem et viginti, et quidem Neapolitanae omnes: cum eae quinque et viginti Byzantini codicis, quarum superius memini* [1]), *in aes iam sint incisae. Sunt vero Byzantini codicis plantae multo grandiores Neapolitanis; cum codex ipse Neapolitano multo maior sit et amplior.* Iam pergit cap. XII: *Haec porro ut in publicum prodeant, viri in re botanica cumprimis versati, Linnaeoque innutriti crisin curasque praestolantur.*

Neque tamen ultra tabularum 409, quas initio fere anni 1773 perfectas fuisse modo cognovimus, vel 410 numerum res continuata est; id quod tabulis ipsis ectypisque ad hunc diem extantibus, de quibus statim accuratius exponam, dilucide comprobatur [2]). Namque postquam mense Iunio a. 1772 Gerhardus van Swieten, suscepti illius auctor et fautor potentissimus, vita excessit, totum repente negotium per tot annos industrie gestum et ad finem prope perductum omnino conquievit. Suspicatur autem I. F. de Mosel (l. c. p. 155) rei consummandae id obstitisse, quod aut Kollarii vires aliis officiis absumptae novo huic labori sibi imposito iam non pares fuissent aut pecunia in impensas bibliothecae Caesareae

---

[1]) Herbarum dicit figuras, quibus Neapolitanus caret, in Constantinopolitano tantum servatas.

[2]) Errat igitur Weigelius l. c. p. 12, cum haec adfirmat: *Die Kupferplatten habe ich auf der kaiserlichen Bibliothek zum Theil gesehen, sie ... werden in allen ungefähr 427—430 sein.*

attributa non suffecisset ad duo tam sumptuosa opera, qualia erant Lambecii commentarii Kollario curante emendati et denuo in lucem emissi et editio illa herbarii Dioscuridei, eodem tempore absolvenda. Attamen veram causam aperire videtur C. Weigelius, cum non solum Iacquinium iam olim suasisse narrat, ne ea res susciperetur, sed etiam Kollarium aliosque progrediente opere sibi persuasisse utroque codice excerpta perquam imperfecta ex Dioscuridis materia medica contineri [1]. Ad eundem auctorem referenda videntur, quae Curtius Sprengelius in praefatione ad Dioscuridem a. 1829 edita (I p. XVIII s.) narrat: *Utrique codici adiunctae sunt icones pictae plantarum, laudibus nimiis ornatae. Quanquam exempla earum, a Dodonaeo stirpium historiae inserta* [2], *exspectationem satis parvam artis peritis facerent, hortati tamen Swietenius et Kollarius sunt imperatricem Mariam Theresiam, ut aeri incidi iuberet. Cum ea precibus inconsultis et praecipitibus annueret, sculptae non paucae eo consilio, ut ederentur. Sed Iacquinii, scientissimi iudicis, suasu manum artifex deposuit, interdicto mox toto opere perquam supervacuo. Iacent iam tabulae aereae in secunda bibliothecae caesareae contignatione neutiquam dignae, ut in vulgus edantur. Rudes sunt omnes figurae, multae ad imaginationem aut etiam ad lubitum pictoris fictae, plures monstrosae.* Unde iam perspicuum est paulo post Gerhardi van Swieten obitum, anno fere 1773 Iacquinium, cui utpote scientiae herbariae consultissimo arbitrium de illa re permissum erat, auctorem fuisse operis inhibendi, neque Kollarium huic consilio adversatum esse. Rem autem ut imperfectam relinqueret, sine dubio eo commotus est Iacquinius, quod Swieteni, Halleri, aliorum opinione improbata recte fortasse statuebat ipsi doctrinae herbariae et arti medicae, quae sub finem saeculi XVIII mirum quantum progressae erant, eo quo tum erant statu parum utilitatis ex figuris illis esse redunda-

---

[1] L. c. p. 11 s.: *das Unternehmen gerieth in Stocken, besonders da indess Collar u. a. fanden wie mangelhaft dieser Auszug aus des Dioscorides Schriften — dann* (sic) *das sind eigentlich beide Handschriften — war.*

[2] Qua de re cf. supra p. 123 adn. 1.

turum; cui sententiae Weigelius et Sprengelius l. c. adsentiuntur. Historicam vero quaestionis partem ex temporis sui ingenio neglexit vir praestantissimus, nihil curans, quantum incrementi et notitia artis pictoriae veterum et historia rei herbariae et medicinae, qualis inde ab antiquitate usque ad saeculum XVI fuisset, imaginibus illis divolgatis capere possent [1]. Quodsi quid in hac re deliquit Iacquinius clarissimus ille civis Lugdunensis Batavus, miro ecce casu is error iam redimitur et corrigitur eo, quod ex ipsa eius urbe natali a Scatone de Vries cive Lugdunensi consilium codicis integri multo accuratius et plenius, quam per aera incisa fieri potuerat, solis ope depingendi profectum iamque peractum est.

Iam nonnulla adiungam de ipsis tabulis aeneis, quae supersunt, et de earum ectypis. Magnam tabularum partem in bibliotheca Caesarea a. 1793 sese vidisse Weigelius testatur [2], eodemque ut videtur auctore Sprengelius narrat iacere eas in secunda eius bibliothecae contignatione [3]. Sed etiamnunc ex tabulis 409 vel, ut rectius dicam, 410 pars quaedam, videlicet 170, una cum aliis eiusmodi aeribus adservantur in armario quodam, quod in ea bibliothecae parte, quae plano pede est [4], nuper repositum est. Incisiones vero, quae desiderantur, numero 240 quo pervenerint, omnino ignoratur.

Porro ectyporum, quae experimenti causa ex aerum illorum serie desumpta erant, quattuor, quod sciam, supersunt exemplaria. Atque priora duo, in quibus herbae cuique nomen graecum Kollarii manu subscriptum est, extant in voluminibus duobus, quae in seriem librorum manu scriptorum bibliothecae Caesareae promiscuam recepta numeris 12447, 12448 notan-

---

[1] Simile quid iam significat I. C. G. Ackermann in Fabricii Bibliotheca graeca IV (1795) p. 684: *Sed, nescio qua de causa, hoc opus, quo sine dubio utilitatem qualemcumque rei herbariae veterum adlatum iri spes est, in tenebris ad nostra usque tempora iacuit.*

[2] Cf. supra p. 127 adn. 2.

[3] V. supra p. 129.

[4] Vulgo appellatur *Remise.*

tur [1]). Quorum alterum n. 12447 designatum imagines continet 410. Praecedunt autem f. 1—383 figurae ex Neapolitano expressae manuque recentiore in eum fere ordinem digestae, quem in hoc codice obtinent; quas inde a f. 384—410 excipiunt herbae 27 forma grandiore incisae, quae solo Constantinopolitano traduntur (v. supra p. 127). Alterum vero volumen easdem fere figuras exhibet numero 407 in absolutum alphabeti ordinem redactas.

Praeter haec duo exemplaria Vindobonensia duo tantum, quod sciam, servata sunt in bibliothecis Britanniae. Ex his alterum a Iacquinio Carolo Linnaeo clarissimo illi scientiae herbariae nostrorum temporum conditori dedicatum post huius mortem ad Iacobum Eduardum Smithium virum herbarum, quas Graecia gignit, peritum pervenit, apud quem anno 1816 vidit Augustinus Pyramus de Candolle [2]); hodie autem extat in bibliotheca societatis Linnaeanae Londiniensis [3]).

Alterum exemplar Britannicum aliquando fuerat Ioannis Sibthorpii [4]), academiae Oxoniensis professoris in rei herbariae studiis famam haud mediocrem adepti laborumque patientissimi. Qui cum inde ab a. 1784 expeditionem Graecam pararet eo imprimis consilio, ut herbas a Dioscuride describtas investigaret, usque ad mensem Martium a. 1786 Vindobonae commoratus est, ubi Iacquinios patrem filiumque

---

[1]) Cf. Tabulae codicum manu scriptorum praeter graecos et orientales in bibl. Palatina Vindobonensi asservatorum VII (1875) p. 97.

[2]) Cf. G. A. Pritzel Thesauri literaturae botanicae ed. novae (1872) p. 87: *Lego in libro manuscripto optimi Candollii patris haec verba anno* 1816 *in itinere anglico scripta: „J'ai vu à Norwich chez Mr. James Edward Smith les planches du manuscrit de Dioscoride de Vienne, qu'on dit être du cinquième siècle; l'impératrice les avait fait graver, et Jacquin donna le premier exemplaire à Linné, et le second à Sibthorp; le premier se trouve aujourd'hui à Norwich, le second à Oxford. Après cela les planches ont été perdues ou détruites, et il n'en reste que ces deux exemplaires. Mr. Jacquin le fils demande à l'université d'Oxford, de lui rendre celui, que son père avait, dit-il, prêté à Sibthorp."* V. praeterea Daydon-Iackson *Guide to the literature of botany* p. XXVIII.

[3]) Cf. O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905) p. 245.

[4]) Natus est a. 1758, mortuus a. 1796. Sibthorpii expeditiones Graecae prior a. 1786—1787, altera a. 1794—1795 factae sunt.

studiorum communione sibi devinxit et praeclaros Dioscuridis codices diligenter excussit [1]). Cui iter in Graeciam vere a. 1786 continuanti exemplar tabularum ex Dioscuridis codicibus expressarum praesto erat, ab Iacquinio patre, qui suum in usum retinuerat, aut dono oblatum aut commodatum [2]). Quod Sibthorpio a. 1796 mortuo universitati Oxoniensi obtigit iamque repositum est in bibliotheca horti botanici Oxoniensis [3]). His ectypis anno fere 1857 usus est C. Daubeny professor Oxoniensis in definiendis herbis a Dioscuride commemoratis [4]).

Superest, ut paucis attingam Adami Francisci Kollarii studia Dioscuridea. Is enim iam ante a. 1766 codicem Neapolitanum, quem et antiquitate et scripturae diligentia

---

[1]) Cf. Florae graecae prodromus: sive plantarum omnium enumeratio, quas in provinciis aut insulis Graeciae invenit Iohannes Sibthorp, ... elaboravit Iacobus Edvardus Smith. Vol. I (Londini 1806. 8°). In praefatione p. XIV s. haec refert Smithius: *Synonyma Dioscoridis sumuntur ex manuscripto Sibthorpiano, quod Viennae plerumque conscripserat, ubi in codicem veterem celeberrimum, tabulis pictis ornatum, incidit. Omnia haec synonyma cum optimis editionibus Dioscoridis comparavi* eqs. Sibthorpium codices Caesareos diligenter tractasse narratur etiam in eius vita *Dictionary of national biography* LII (1897) p. 189. Cf. O. Penzig l. c. p. 244; supra p. 82 s. n. 5. 6.

[2]) Cf. Weigelius l. c. p. 12: *Sein Exemplar Abdrücke hat der Herr Bergrath von Jacquin, dem Hrn. D. Sibdorb* (sic) *aus Oxford geschenkt, der auf einer Reise nach Griechenland begriffen war. Dieser, so wie früher zwey andre Gelehrten, haben Hrn. von Jacquin aus der Gegend des Olymps, von Platamon, den* ελλεβαρος (sic) μελας, *wie ihn die dortigen Einwohner nennen, geschickt.* Accedit Decandollii testimonium supra p. 130 s. adn. 2 exscriptum. Memores sine dubio erant Iacquinius et Sibthorpius eorum, quae a. 1773 Hallerus disputaverat, hominem rei herbariae consultum tabulis his instructum in Asia peregrinantem facili negotio herbas Dioscurideas esse recogniturum; cf. supra p. 127.

[3]) Cf. Decandollius l. c.; Daydon-Iackson l. c.; E. Bonnet *Ianus* VIII p. 171; O. Penzig l. c. p. 244 adn. 3; p. 245; 270 adn. 1; p. 281.

[4]) Cf. Daubenyi opus supra p. 82 n. 7 citatum p. 231; Penzig p. 245. — De huius exemplaris tabulis a Daubenyo repetitis v. supra p. 81 adn. 4. Tabulam unam, quae *φασίολον* repraesentat codicis Neapolitani f. 165r depictum, proponit Penzigius l. c. tab. VI; cf. ibidem p. 270 adn. 1; p. 281. Ubi nomen *φασίωλος* eadem manu subscriptum est, quae in exemplaribus Vindobonensibus supra p. 129 memoratis herbarum vocabula addidit, scilicet A. F. Kollarii.

Constantinopolitano multum praestare sibi persuaserat, diligentissime sua manu integrum descripsit et studiose cum Constantinopolitano contulit variasque lectiones in apographi margine adnotavit [1]). Quam operam sine dubio eo consilio suscepit, ut editionem herbarii Dioscuridei, quam tabulis Swieteno auctore edendis adiungere in animo erat, quantum posset, promoveret. Nam et commentarium philologum eruditum et copiosum, qui herbarii textui adderetur, idem industrie praeparavit; cuius specimen Supplementorum ad Lambecii commentarios I p. 384—393 protulit, praestantissimi herbarii illius, ut ipsius verba adferam, *olim editori fortasse non futurum inutile.* Porro et indicem conscripsit herbarum libri utriusque, quem ibidem p. 359—381 legentibus proponit, de ipsa herbarii editione iam desperans [2]). Sed cum ex his lucubrationibus paucissima in publicam lucem prodierint, multae sane egregiae observationes Kollarii de utriusque codicis, Neapolitani et Constantinopolitani, historia, indole, argumento editae extant in adnotationibus, quibus Lambecii Commentarios denuo a se editos correxit emendavit, auxit supplevit [3]).

Ad finem vergente saeculo XVIII post Ioannem Sibthorpium Oxoniensem, de quo supra (p. 130) verba fecimus, ex duobus celeberrimis libris Dioscurideis *lectiones varias, integra saepe etiam capita, solerter transscripsit, dum Viennae* 1798 (errore scriptum pro a. 1793) *et* 1799 *degeret, Weigelius medicus Dresdensis,* cuius rei Sprengelius amicus eius auctor est [4]). Vir ille litteris graecis eruditissimus, qui Italiam quoque peragravit Graecorum medicorum

[1]) Cf. Lambecii Comment. ed. alt. I (1766) p. 80 adn. A; p. 124 s. adn.; Suppl. I p. 348 s.

[2]) Suppl. I p. 358.

[3]) Cf. Comment. edit. alterius I (1766) p. 79; II p. 119 ss.; VI p. 202 ss.; Suppl. I p. 343—394.

[4]) In praefatione ad Dioscuridem I p. XVII. In codicis Neapolitani (suppl. gr. 28) tegumento posteriore haec extant verba Weigelii manu inscripta: *Contuli hunc et Const(antinopolitanum) Cod(icem) Dioscoridis c(um) editione Sarazeni. Carolus Weigel. M(edicinae) D(octor) Lips(iensis) a(nn)o* 1793. *et* 1799.

reliquias quam plenissime conquisiturus, anno iam 1793 refert se edenda parare Anecdota bibliothecae Vindobonensis, quibus utriusque codicis varias lectiones et capita ad illud tempus adhuc inedita una cum fragmentis Crateuae Constantinopolitano servatis continerentur [1]). Ex his omnibus praeter observationes quasdam haud inutiles de codicum scriptura, figuris, lectionibus, quas Baldingeri ephemeridibus a. 1793 inseruit [2]), nihil umquam a Weigelio in lucem prolatum est. Sed cum ipse nescio quibus causis impediretur, quominus promissis staret, aliis studiorum suorum fructus non invidit vir liberalissimus. Apparatus enim critici ad Dioscuridis materiam medicam Vindobonae et alibi a se congesti copiam fecit Curtio Sprengelio [3]), qui lectiones codicum duorum vetustissimorum Vindobonensium litteris C et N designatas in editionis a. 1829 emissae [4]) adnotatione critica exhibet. Quam si diligentius perscrutatus cum ipsorum librorum scriptura contuleris, mox sane intelleges lectiones ex C et N a Sprengelio non sine magnis erroribus et omissionibus produci.

---

[1]) Cf. C. Weigelius in Baldingeri ephemeride l. c. p. 12: *Die zum Theil wichtigen Varianten, und die noch ungedruckte Kapitel beider Handschriften, so wie die im Const. Codex befindliche Fragmenten des* χρατευας ριξοτομος (sic), *kommen in meine künftig erscheinende Anecdota Bibliothecae Vindobonensis.* Idem fere pollicitus est Weigelius apud C. Sprengelium *Beiträge zur Geschichte der Medicin* I, *Stück* 3 (1796) p. 267: *Hr. Dr. Weigel in Leipzig hat auf einer Reise durch Italien sehr wichtige Schätze ... gesammelt, welche er als Anecdota graeca herauszugeben gedenkt.* Inter ea, quae edere propositum erat, adferuntur (p. 268) *n.* 3) *Κρατευου του ριζοτομου τα σωζομενα, aus dem alten Codex des Dioskorides in der Wiener Hofbibliothek abgeschrieben,* deinde (p. 269) *n.* 7) *Var. lect. Dioscoridis codd. Constantinopol. et Neapol. in Bibl. Caesar. Vindob. adservat.* Vide, quae de hac re disputant Ernestus H. F. Meyer *Geschichte der Botanik* I p. 256; M. Wellmann *Krateuas* p. 10 cum adn. 16.

[2]) Cf. supra p. 125 adn. 2.

[3]) Cf. praefationem ad Dioscuridem p. XVII s.

[4]) Pedanii Dioscoridis Anazarbei de materia medica libri quinque. Ad fidem codicum manuscriptorum ... recensuit ... Curtius Sprengel. Tom. I (1829. 8°). (Medicorum Graecorum opera quae exstant. Ed. curavit C. G. Kuehn. Vol. XXV.)

Adde, quod idem his recensionis alphabeticae codicibus, cum vetustiores melioresque versionis genuinae testes ignoraret, plurimis locis nimiam tribuisse auctoritatem videtur. De figuris vero herbarii Dioscuridei quid et Weigelius et Sprengelius senserint, iam supra (p. 81. 128 s.) memoravimus.

Maxima saeculi XIX parte ea, quae ex Lambecio, Nesselio, Kollario et ex editione Sprengelii quamvis imperfecta de herbario Dioscurideo cognosci poterant, viris doctis suffecisse videntur, ita ut codex noster cum Neapolitano neglecti fere iacerent. Anno demum 1881 Ferdinandus Cohn professor Vratislaviensis utrumque accuratius inspexit, qua de re lectione publice habita rettulit [1]). Deinde anno fere 1894 Guilelmus Tomaschek professor Vindobonensis synonyma Bessica, Dacica, Dardanica, quae in C et N extant, diligenter contulit [2]). Optime vero novissimo tempore de ambobus meruit Maximilianus Wellmannus Stettinensis. Is enim ab academia regia scientiarum Gottingensi novam materiae medicae editionem parare iussus [3]) anno 1895 exeunte et ineunte 1896 summa cum industria et Constantinopolitanum exscripsit et inde ab anno 1897 commentationibus eruditis illustravit, quibus Crateuae ῥιζοτομικοῦ fragmenta in C tradita et herbarum figuras et synonyma tractavit [4]). His disquisitionibus cum magna et doctrinae et sagacitatis documenta dederit Wellmannus, valde iam exoptandum est, ut materia medica Dioscuridis novo ab eo instructa apparatu textuque recensionis alphabeticae, cuius praecipui testes duo vetustissima exemplaria Vindobonensia sunt, aucta tandem aliquando in publicum prodeat. Anno fere 1898 et Hermannum Stadlerum Monacensem utrumque codicem industrie examinasse

---

[1]) Cf. supra p. 82 n. 8.

[2]) Cf. supra p. 85 adn. 2.

[3]) V. M. Wellmann *Verhandlungen der 44. Versammlung deutscher Philologen und Schulmänner in Dresden* (Lipsiae 1897) p. 55; idem in Pauly et Wissowae encycl. V p. 1142.

[4]) Accuratiora invenies supra p. 78 adn. 1; 81 adn. 2; 86; 89; 111 ss. Cf. praeterea H. Stadler *Archiv für lateinische Lexikographie* XI (1900) p. 105 s.

et ex iis apparet, quae in recensione commentationum Dioscuridearum a Wellmanno conscriptarum[1]) de herbarum quarundam picturis scite disputavit, et ex synonymorum, quae libris C et N continentur, lectionibus alio loco congestis[2]).

---

[1]) In ephemeride Bavarica *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIV (1898) p. 610 s.

[2]) *Archiv für lateinische Lexikographie* XI (1900) p. 105 – 114. V. supra p. 86 s.

PARS TERTIA.

DE OPUSCULIS APPENDICE TRADITIS.

CAPUT XXVI. DE CARMINE, CUI DE VIRIBUS HERBARUM INSCRIBITUR.

Tertia hac praefationis parte disputaturi sumus de opusculis ad naturalem historiam pertinentibus, quae herbario Dioscurideo adnexa sunt. Quibus, quantum fieri potest, accurate examinatis elucebit summam auctoritatem hac quoque in appendice codici nostro tribuendam esse, quippe qui inter omnes libros manu scriptos, quibus haec ad nos pervenere, non solum vetustissimus sit, verum etiam ceterorum, quos quidem aliquantum novimus, archetypus esse videatur.

Atque primum post herbarium locum inde a f. 388^r—392^r obtinent versus heroico metro conscripti numero 215, a recentioribus „carmen de viribus herbarum" inscribi soliti, qui ad cognoscendas veterum superstitiones haud parum valere videntur. Est autem tantummodo pars poematis longioris ab ignoto auctore [1]) compositi, et initio et fine carens.

[1]) Pamphilo Alexandrino tribuerunt P. Lambecius Comment. ed. prior. II p. 593; VI p. 206; ed. Kollar. II p. 259 s.; VI p. 205, alii, quorum opinio dudum explosa est; de Rufo Ephesio post Gesnerum cogitaverat Kollarius Lambecii Comment. edit. alterius II p. 123 adn.; VI p. 205 adn. A (v. infra p 140 adn. 1). Cf. Fabricius Bibl. gr. ed. Harles. IV p. 360; L. Choulant *Geschichte und Literatur der älteren Medicin* ed. alt. I p. 129 s.; Guil. de Christ *Geschichte der griech. Litteratur* ed. tert. p. 630 s.; 857 adn. 3.

Iam vero, ut in reliquis codicibus, quos novimus, universis, ita et in nostro libro, qui quidem omnium antiquissimus hos versus servavit, et titulus desideratur et subscriptio. Neque veri dissimile est titulum pictura fortasse ornatum, qualis herbario Dioscurideo f. 7[v] praefixus est, una cum indice capitum, quem libri aliquot ex C descripti etiam nunc exhibent (cf. infra p. 139 adn. 1), periisse in membranis duabus, quas inter f. 387 et 388 excisas esse ex reliquiis exiguis colligitur. Subscriptionem vero, qualem Eutecnii, quae sequuntur, paraphrasibus subiectam invenimus, inde ab initio in f. 392[r] defuisse ipso codicis statu demonstratur, qui hoc quidem loco omnino integer est.

Incipit igitur carmen de herbarum viribus f. 388[r] his verbis: [*Α.*] *Χαμαίμηλον.* | *Τοὺς δὲ πυρέσσοντας τὸ χαμαίμηλον θεραπεύει* (p. 476 v. 1 ed. Hauptii); desinit f. 392[r] in capite, cui inscriptum est *Χρυσάνθεμον*, ita: *φαρμακίδων ἀλόχων καὶ βάσκανα φῦλ' ἀνθρώπων.* | *ΙΣ.* *'Ερύσιμον* (p. 486 v. 215 s. editionis eiusdem). Textus autem divisus est in capita sedecim, quorum exordiis in margine laeva numeri graeci *Α* usque ad *ΙΣ* continui minio adpicti sunt [1]), scriptura et ornatu consimiles iis, quibus membranarum compages ab antiquis codicis librariis signatae erant (v. supra cap. VI); unde, quamvis versus illi particula tantummodo sint longioris carminis, satis constat ipsum codicem nulla hac in parte iactura adfectum esse. Porro cuivis capiti argumentum versu proprio rubrisque litteris praescriptum est, quod excipit versus primus rubro item colore pictus [2]).

Comitantur autem carminis textum in marginibus exterioribus addita scholia antiqua eadem, quae in aliis quoque libris inveniuntur. Quae in nostro codice scripturam exhibent minutam, uncialem quidem, sed ad genus, quod dicitur, cursivum vergentem. In his quoque is versus, qui primum in quovis capite locum obtinet, minio pictus est. Quibus ex scholiis multae voces vel litterae margine a bibliopego recisa absumptae

---

[1]) Numeri *Α—Γ* f. 488[r] inscripti latent sub membranarum laciniis adglutinatis.

[2]) Unus excipiendus est folii 388[v] v. 13 (edit. citatae v. 40) nigro atramento scriptus.

sunt; interdum autem ipsa membrana ita detrita est, ut legi vix possint. Ultimum vero eorum enuntiatum, quod ad versus in ipsum codicem iam non receptos spectat: *'Ερύσιμον λεῖον μετ' οἴνου πρὸς κοιλίας πόνον πιέτω* (corr. *πιέσθω*). *'Εὰν δὲ κόκκους ζ' εἰς οἰκίαν βάλλης* (corr. *βάλῃς*), *ἀψιμαχία ἔσται* (p. 489, 5 s. ed. Hauptii) f. 392^{r} non in margine adiectum est, sed iisdem litteris atque carminis verba conscriptum ipsi textui subiungitur.

Imagines hac in parte non inveniuntur nisi una praeclara f. 391^{v} e regione capitis, ad quod pertinet, collocata, qua *ἐναλία δρῦς* sive corallum ex aqua emergens repraesentatur, ad cuius imam partem nympha monstro marino innixa et varia animalium, quae in mari nascuntur, genera undis innatantia conspiciuntur.

Codicem nostrum hac in sectione non solum iisdem vitiis atque in textu Dioscurideo laborare, sed etiam foedissimis et inauditis fere corruptelis scatere facile agnoscitur ex variis lectionibus, quae in Hauptii adnotatione critica proponuntur. Sed nihilo minus exemplum hoc in ipso carmine restituendo minime neglegendum esse iam dudum a viris doctis perspectum est. Qua de re iudicium ab Silligio editionis p. 198 prolatum adferre liceat: »Quamquam enim codex Vindobonensis .... negligentissime est exaratus et praeterea ex verissimo Hermanni iudicio multis in locis non melior est editione Aldina, imo ambo libri aeque sunt corrupti, aeque interpretamentis pleni, aeque correctorem experti, quapropter ex se invicem supplendi emendandique fuerunt, tamen haud exiguum locorum numerum partim restituit, partim viam qua restitui possint monstrat, lacunas quoque in editione Aldina haud paucas explet (vss. 69 sqq., 131 sqq., 160. 189) et duo integra capita (vss. 191—215) cum scholiis ad tertium deperditum primus adiicit, unde factum est, ut carmen nostrum aliquanto emendatius et auctius quam ferebatur, legi possit." Neque aliter ea de re Hauptius sensisse videtur, qui in adnotatione critica lectiones libri Vindobonensis insigni cum diligentia exprimendas curavit. Quo in iudicio summorum philologorum de codicis nostri praestantia, quamquam per se verissimum est, tamen non adquiescendum puto. Nam persua-

sum equidem habeo eum non solum vetustissimum et praestantissimum carminis exemplum continere, sed etiam omnia, quae quidem novimus, carminis apographa ex hoc unico archetypo repetenda esse. Quorum in numero habendi sunt codices Cheltenhamensis Phillipps. n. 21975 saec. XI, Athous monasterii Laurae saec. XII, Vaticanus Palatinus n. 77 saec. XIV, Laurentianus plutei LXXXVI n. 9 saec. XV, Mediolanensis in archio capituli metropolitani servatus n. 3 saec. XV, Berolinensis Phillippicus n. 1570 saec. XVI, deinde codex, ex quo Aldus Dioscuridem a. 1499 excudendum curavit, atque ipse ille liber, ex quo Franciscus Asulanus hoc poema princeps ediderat; de quibus universis in praefationis parte quarta (cap. XXXII) fusius disputabitur [1]). Accedit, quod excerpta quaedam carminis de viribus herbarum in eos materiae medicae libros irrepserunt, quos ex codice C interpolatos esse aliis argumentis infra (cap. XXXII n. XII) probabitur. His adde imaginem illam ἰνάλιας δρυὸς una cum plurimis figuris ex nostro libro depromptis depictam extare in codice Chigiano F. VII. 159 saec. XV confecto (f. 198r) [2]).

Fragmentum de herbarum viribus, quod Pamphilo Alexandrino perperam attribuit, codici inesse observavit Petrus Lambecius [3]), cuius vestigia legit Nesselius [4]). Idem Lambecius figuram ἰνάλιας δρυὸς aeri incisam proposuit et accurate commentatus est [5]), unde eam repetivit Nesselius [6]). Deinde A. F.

[1]) De codice quodam Romano bibliothecae Vallicellanae a Georgio Allatio scripto, quo carmen de viribus herbarum contineri indicat Aem. Martini *Catalogo di manoscritti greci esistenti nelle biblioteche italiane* II p. 226 n. 213, non satis constat. — Ex codicibus Asulani et Mediolanensi capitum index suppleri potest in archetypo foliorum interitu deperditus; cf. cap. XXXII n. VIII.

[2]) Cf. O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905) p. 248; infra cap. XXXII n. II.

[3]) Comment. ed. prior. II p. 593; ed. Kollar. II p. 259 s.

[4]) Catalog. III p. 9.

[5]) L. c. ed. prior. VI p. 295 s. cum tab. p. 294 adiecta n. 1; ed. Kollar. VI p. 439—441, addita tab. A n. 1.

[6]) L. c. p. 10 cum tab. K littera signata.

Kollarius, cum ad Lambecii commentarios denuo edendos accingeretur, opinionem, quam de Pamphilo carminis auctore Lambecius enuntiaverat, vehementer impugnavit [1]); quam ad rem pertinet adnotatio ipsius Kollarii manu in summa margine dextra folii 388^r inscripta.

Inter viros autem doctos, qui in carmine de viribus herbarum recensendo codicem hunc adhibuerunt, temporis ordine principem locum obtinet Carolus Weigelius medicus Lipsiensis Dresdae postea constitutus, quem annis 1793 et 1799 totum codicem diligentissime excussisse et contulisse supra (cap. XXV p. 132) narravimus. Ea vero, quae Weigelius de carmine et scholiis adnotaverat, aetatem tulerunt inter collectanea eius in bibliotheca regia Berolinensi adservata [2]). Atque multos post annos idem Weigelius, qua erat liberalitate, varias lectiones ex codice Vindobonensi a se excerptas ultro obtulit Iulio Sillígio philologo Dresdensi, qui carminis editionem a se curatam et Godofredi Hermanni emendationibus auctam Macro Florido Choulantii [3]) adiunxit. Qui quidem, ut Hauptius iam intellexit (p. 475), ea quae in hoc codice

---

[1]) Cf. A. F. Kollarii Ad viros, a sacra et profana eruditione claros, de commentariis in manu exaratos codices Aug. bibliothecae Vindobonensis, propediem praelum subituris, epistola (Vindobonae 1760) p. 12. Quo loco. quae disputavit, repetita extant in ephemeride Lipsiensi, quae inscribitur Nova acta eruditorum, a. 1760 p. 285 s. et in ipsa Commentariorum editione altera II p. 122 s. adn.

[2]) Est codex graecus *fol.* 39 signatus, quem describit C. de Boor *Verzeichniss der griech. Handschriften der königl. Bibliothek zu Berlin* II p. 142 ss. n. 275. Ubi p. 143 haec indicantur: 17. *Ein Blatt, Collation des Gedichts de viribus herbarum im Vindobon. Med. No.* 22 (numerus falsus est) *mit der Ausgabe des Fabricius Bibl. graec. XI p.* 630.

[3]) Editioni huic inscriptum est: Macer Floridus de viribus herbarum una cum ... carminibus similis argumenti ... recensuit ... Ludovicus Choulant. Accedit anonymi carmen graecum de herbis, quod e codice Vindobonensi auxit et cum Godofredi Hermanni suisque emendationibus edidit Iulius Sillig. Lipsiae 1832. 8°. Extant Sillígii praefatio p. 197—199, ipsi versus p. 200—212, scholia p. 212—215. Textus, qualem Sillígius conformavit, summa socordia a F. S. Lehrsio repetitus est in Didotii Poetis bucolicis et didacticis Parisiis a. 1849 (denuo a. 1851. 1862) volgatis p. 173—178.

scripta sunt, non satis accurate indicavit, sive ipsius ea fuit neglegentia sive ante eum Weigelii. Novissimus denique ad carmen una cum scholiis edendum accessit Mauricius Hauptius in libello scholastico Berolinensi a. 1873 [1]), qui novam codicis nostri collationem Guilelmo de Hartel viro magnifico, professori tum universitatis litterarum Vindobonensis, acceptam refert. Anno demum 1902 Segofridus Mekler Vindobonensis hanc codicis partem denuo curiose excussit; qui, quae nova repperit, proximo tempore in ephemeride, cui inscribitur *Wiener Studien*, fortasse proferet.

CAPUT XXVII. DE EUTECNII PARAPHRASI IN NICANDRI THERACIA.

Versus de viribus herbarum pagina vacua (f. 392^v) interiecta excipit f. 393^r—437^v prima ex quattuor carminum didacticorum paraphrasibus, quae in nostro codice in unum quasi corpusculum congestae sunt, Eutecnii sophistae theriacorum Nicandreorum versio prosa oratione concinnata. Cuius initium, quamquam codex hoc loco integer est, titulo omnino caret, quod item in reliquis paraphrasibus observatur. F. 393^r post inscriptionem Ἡ ὑπόθεσις sequitur breve poematis argumentum, quod incipit: Νίκανδρος ὁ ποιητής, desinit eadem in pagina: καὶ ὠφέλειαν ἐξεύρηται; deinde inferior paginae pars atque f. 393^v vacant. In summo f. 394^r legitur tituli loco Ἡ ἑρμηνία (sic); subicitur libri textus, qui incipit: τῶν ἑρπετῶν ὁπόσα ἐστὶν ἐν εἴδεσιν, desinit f. 437^v his verbis: νομεισθείη ποτέ, ὦ Ἑρμησίαναξ. Atque in libri fine subscripta sunt haec atramento nigro:

Παράφρασις Εὐτεκνίου σοφιστοῦ
ἐκ τῶν Νικάνδρου θηριακῶν.

Quae quidem ratio titulum non in exordio, sed in fine libri ponendi, quae in reliquis huius codicis paraphrasibus redit,

---

[1]) Cf. Indicem lectionum hibernarum universitatis Berolinensis a. 1873; unde repetitum est in Mauricii Hauptii Opusculis II (1876) p. 475 ss. Leguntur ipsi versus p. 476—486; scholia p. 486—489.

quin ex voluminum papyraceorum proprietate originem traxerit, minime dubium est; in quibus titulum non in summa charta, sed in ima libri parte, quae in volumine evolvendo prima oculis offerebatur, collocare sollemne fuisse videtur [1]). Quam consuetudinem, quamvis codicibus et papyraceis et membranaceis minime idoneam, imitabantur librarii, qui auctores ex voluminibus in codices transscribebant.

Paraphrasis amplissimis membranarum spatiis multisque intervallis interiectis scripta in capita dividitur, quorum primi versus maiore littera incipientes minio plerumque picti sunt. Atque per totum librum passim dispersae inveniuntur picturae minutae elegantissimae [2]), capitibus illis, ad quae pertinent, praefixae titulisque rubris instructae; qua in re saepe evenit, ut imago in pagina recta conspiciatur, textus autem in folio verso legatur [3]). Quibus figuris maximam partem repraesentantur animalia venenata, id est serpentes, pisces, bestiolae,

---

[1]) Cuius rei exempla, quae maximam partem Caroli Wessely officiositati debeo, praebent voluminum papyraceorum fragmenta, quae aetatem tulerunt, sat multa, veluti Ilias quae dicitur Bankesiana, quae in Wattenbachii speciminibus tab. IV exhibetur; Isocratis περὶ τῆς εἰρήνης oratio, quam edidit F. G. Kenyon *Classical texts from papyri in the British Museum* (1891) p. 79 cum tab. V; papyrus, qua Xenophontis Ἑλληνικῶν liber I continetur (de qua v. *Mitteilungen aus dem Papyrus Erzherzog Rainer* VI (1897) p. 113); ea, qua Ἰουλίου Ἀφρικανοῦ κεστὸς ιη′ ad nos pervenit (cf. Grenfell et Hunt *The Oxyrhynchus Papyri* III tab. V). Idem usus observatur in codicibus papyraceis, veluti in illo, cui Hesiodi carmina inerant, edito a C. Wessely *Studien zur Palaeographie und Papyruskunde* I p. III ss. Contra titulus in exordio collocatus est in Didymi commentariis orationum Demosthenearum (cf. H. Diels et W. Schubart *Didymos' Kommentar zu Demosthenes,* Berolini 1904, p. 72 s.). Notandum est omnes hos titulos ad instar eorum, qui in nostro codice f. 437ᵛ et 459ᵛ extant, lineolis quibusdam rectis vel in hamum curvatis inclusos esse.

[2]) Picturis his nihil, quod videam, commune est cum illis, quas in celeberrimo theriacorum codice Parisino suppl. gr. 247 saeculo X vel XI confecto extare refertur *Gazette archéologique* I (1875) p. 69 ss.; 125 ss. (cum tab. XVIII. XXXII); II (1876) p. 34. 87 s. (cum tab. XI XXIV). De quibus v. G. Thiele De antiquorum libris pictis (Marpurgi Cattorum 1897) p. 31 s.; G. Swarzenski *Jahrbuch des deutschen archaeolog. Instituts* XVII p. 46 adn. 6.

[3]) Cf. v. c. f. 399ʳ et 399ᵛ, 400ʳ et 400ᵛ, 401ʳ et 401ᵛ multosque alios locos.

alia. Herbarum vero, quae in theriacorum carmine plurimae tractantur, imagines non reperiuntur nisi in exordio libri f. 395^{v}—398^{r}; in ceteris autem capitibus initio quidem spatia satis ampla ad inserendas figuras relicta erant, sed opere progrediente ii, qui codicem confecerunt, consilium ipsas herbas depingendi abiecisse videntur et satis habuerunt in intervallis vacuis nomina herbarum, quae capitibus proxime subsequentibus proponebantur, litteris rubris permagnis titulorum quasi loco inscribere [1]); quod ut facerent, eo fortasse commoti sunt, quod herbae illae non quidem omnes, sed plurimae in herbario repraesentatae iam erant.

Iam si eas herbarum imagines, quas in initio libri extare diximus, cum picturis herbarii Dioscuridei comparamus, apparet illas modulo quidem minore quam has delineatas, sed sine dubio maximam partem ex eisdem exemplis expressas esse, quae in ipso herbario illustrando adhibita erant [2]).

Intra fines huius theriacorum versionis codex satis bene conservatus est. Neque tamen desunt folia tenuiora atramento per membranam transmisso obscurata aut peius etiam corrupta [3]), qualia et infra in alexipharmacis inveniuntur (v. cap. XXVIII). His accedunt folia duo ita abscissa, ut angusta tantum marginis lacinia supersit [4]). Totae autem perierunt

---

[1]) Cf. f. 412^{r}. 413^{r}. 414^{r}. 414^{v}. 415^{v}. 424^{r}. 424^{r}. 425^{r}, alia.

[2]) Congruunt igitur *βλάχνον* sive *πτέρις* f. 395^{v} et 266^{r} (ubi *πτέρις* vocatur); *λιβανωτίς* f. 395^{v} et 69^{v}; *κάρδαμον* f. 396^{r} et 186^{v}; *ἄγνος* f. 396^{v} et 36^{r}; *ὀρίγανον* f. 397^{v} et 247^{r} (ubi dicitur *ὀρίγανος ὀνῖτις*); *ὀνόγυρον* f. 397^{r} et 252^{r} (ubi appellatur *ὀνόγυρος*); *ἀσφόδελος* f. 397^{r} et 26^{v}; *στρύχνος* f. 397^{v} et 292^{v}; *ἐρυθρόδανον* f. 397^{v} et 112^{r}; *μαλάχη ἀγρία* f. 398^{r} et 228^{v}. Contra differunt *μάραθον* f. 394^{v} et 229^{v}; *πευκέδανον* f. 397^{v} et 261^{r}; *μελάνθιον* f. 396^{r} non convenit cum *μελάνθῃ* sive *μελανθίῳ* f. 236^{v} proposito, sed simile est *χαμαιμήλῳ*, quod etiam *μελανθέμου* synonymo designabatur, cuiusque figura in codice N servatur f. 170^{r}. *Σίλφιον* denique f. 398^{r} in herbarium Dioscurideum receptum non est.

[3]) F. 410. 417. 418. 424. 427. 428; imprimis autem f. 433. 434. 437.

[4]) F. 404. 407. Inter f. 407 et 408 insertum est folium novicium 407*, in quo saeculo fere XVII figurae *σκυτάλης* et *βασιλίσκου*, quae f. 407 abscisso maximam partem perierant, a sciolo quodam depictae sunt addita nota quadam Germanica; cf. cap. XI.

membranae duae inter f. 401 et 402 olim collocatae. Porro eius, qui a. 1406 librum compegit, culpa quaterniones duo inter se commutati sunt; ex quibus ille, qui nunc numero *NS* notatus f. 424—431 comprehendit, praecedere debebat, alter vero priore nunc loco positus et numero *NE* signatus, quo folia 416—423 continentur, illum excipere (cf. cap. X).

Theriacorum versionem una plerumque cum alexipharmacorum et halieuticorum paraphrasibus, quae subsequuntur, ex codice nostro saepissime descripserunt medii aevi librarii graeci [1]). Huc pertinent libri Cheltenhamensis Phillipps. n. 21975 saec. XI et Athous monasterii Laurae saec. XII, quibus etiam carmen de herbis tradi memoravimus, Vaticanus Urbinas n. 66 saec. XV eiusque gemellus Laurentianus plutei LXXXVI n. 9, quorum uterque theriacorum paraphrasim in duas discerptam partes praebet, Laurentianus vero membranas illas duas inter 401 et 402 deperditas itemque folia trunca 404 et 407 integra exhibet, deinde ille fortasse liber, quem Gesnerus Venetiis viderat, (postea Escurialensis II. C. 24, hodie deperditus), Escurialensis Σ. I. 17 saec. XV; adde codicem Vindobonensem med. gr. 5 saec. XVI, cui hypothesis theriacorum inest. Picturae autem animalium venenatorum, quae huic parti additae sunt, expressae extant in codicibus Chigiano F. VII. 159 saec. XV f. 212^r—214^v et Bononiensi n. 3632 saec. XVI f. 380^v—384^v [2]). De his omnibus libris manu scriptis infra in praefationis parte quarta copiosius disseretur. Quos universos cum ex Constantinopolitano nostro pendere probabile sit, nullum equidem illarum paraphrasium exemplum invenire potui, quo ad alium archetypum referri videamur. Qua tamen de re tum demum certum absolutumque iudicium enuntiari poterit, cum omnes harum paraphrasium codices investigati et explorati erunt.

Eutecnii hanc paraphrasim codice nostro traditam esse

---

[1]) De codicibus paraphrasium Nicandrearum nonnulla congessit Fabricius Bibliothecae gr. ed. Harles. IV p. 347 adn. *i*; cf. p. 350.

[2]) Praeterea in scholiis Nicandreis codicis Gottingensis philol. 29 fragmenta paraphrasium et theriacorum et alexipharmacorum insunt, quae Schneider suis in editionibus adhibuit. Cf. infra cap. XXVIII.

primus adnotavit Lambecius [1]), quem exscripsit Nesselius [2]). Idem Lambecius imagines serpentium aliorumque animalium venenatorum, quae inde a f. 398ᵛ habentur, aeri incisas et observationibus illustratas proposuit Comment. vol. VI [3]), unde repetivit Nesselius [4]). Postea easdem figuras depingendas curavit C. Weigelius, qui annis 1793 et 1799 codicem C excussit; in cuius collectaneis in bibliotheca regia Berolinensi servatis etiam nunc extant [5]).

Primus autem hanc theriacorum versionem una cum eiusdem Eutecnii paraphrasi in alexipharmaca Nicandri impressam [6]) proposuit Ang. Mar. Bandinius bibliothecae Laurentianae praefectus [7]). Quo quidem negotio ita functus est, ut in initio libri (inde a p. 283—313; ad v. 1—540) [8]) solum

---

[1]) Comment. ed. Kollar. II p. 260 s., ubi p. 261 proponitur hypothesis f. 393ʳ scripta; cf. VI p. 206. A Lambecio pendet Fabricius l. c. IV p. 347.

[2]) Catalog. III p. 9.

[3]) Ed. prior. VI p. 90 s.; 294—302; tab. A, B, C p. 294 adiectis; ed. Kollar. VI p. 441—451 cum tabularum p. 436 adiectarum et A, B, C litteris signatarum figuris 2—43. A Lambecio item singulis figuris f. 398ᵛ—431ᵛ numeri Arabici additi sunt (cf. cap X).

[4]) Catalog. III p. 10—14 cum tabulis K, L, M p. 8 adiunctis.

[5]) C. de Boor *Verzeichniss der griech. Handschriften der königl. Bibliothek zu Berlin* II p. 144 testatur in codice graeco *fol.* 39, quo Weigelii collationes continentur, haec inesse: 42. *Farbige Abbildungen von Thieren mit der Aufschrift: Hae icones quae historiae animalium illustrandae inservire possunt, pertinent ad Codicem Ms. r. Graecum* <*Vindob.*> *Med. V. vid. Lambec. lib.* 6 *p.* 90. 91 et 294 *et seqq.*

[6]) De paraphrasium Eutecnianarum editionibus disputant Fabricius l. c.; L. Choulant *Geschichte u. Literatur der älteren Medicin* edit. alt. I p. 64.

[7]) *Νικάνδρου θηριακὰ καὶ ἀλεξιφάρμακα.* Nicandri theriaca et alexipharmaca. Ioannes Gorrhaeus latinis versibus reddidit... Accedunt variantes codicum lectiones, selectae adnotationes, et graeca Eutecnii sophistae metaphrasis ex codicibus Mediceae, et Vindobon. bibliothecae descripta ac nondum edita. Curante Ang. Mar. Bandinio. Florentiae 1764. 8°. Titulum hunc subsequitur elogium, quo Bandinius Gerardo van Swieten, viro clarissimo bibliothecae Caesareae tum praefecto, Eutecnii sophistae in Nicandri theriaca et alexipharmaca metaphrasim „ex antiquissimo et celeberrimo codice Caesareae Vindob. bibliothecae descriptam" offert. Paraphrasis in theriaca legitur p. 283—340; alexipharmacorum versio p. 340—375.

[8]) P. 315—345 ed. Schneideri; p. 219—227 ed. Bussemakeri.

codicem Vindobonensem exprimeret, deinde mediam partem (p. 313—329; ad v. 541—675) [1]) ex Laurentiano plutei LXXXVI n. 9 [2]), quem et ipsum ex Vindobonensi derivatum esse diximus, describeret variis lectionibus Vindobonensis in calce paginarum adiectis, in fine denique (p. 330—340; ad v. 676—958) [3]) rursus solum Vindobonensem sequeretur. Qua in re usus est apographo codicis nostri, quod Ioannes Ludovicus Bianconius anno fere 1760 suum in usum conficiendum curaverat [4]). Erravit autem vir egregius, cum huius editionis p. 313. 330 (cf. p. 282) adseveravit eas partes, quas ex solo Vindobonensi petiverat, in Laurentiano desiderari. Ipse enim aliquot annis post in Catalogo codicum graecorum bibliothecae Laurentianae III p. 328 s. theriacorum paraphrasim in duas quidem partes discerptam, sed plenam e codice LXXXVI, 9 eruit atque ibidem p. 328—331 lacunas quasdam editionis suae, quae his locis Vindobonensis valde mutili apographo innitebatur, ex eodem Laurentiano supplevit [5]). Deinde textum a Bandinio propositum et eiusdem supplementis auctum a. 1816 denuo imprimendum curavit Ioannes Gottlob Schneider Saxo [6]), qui ipsos codices praeter unum Gottingensem (philol. 29), cuius lectiones interdum in calce adiecit [7]), inspicere super-

---

[1]) Cf. p. 330; sunt Schneideri p. 346—354, Bussemakeri p. 227—230.

[2]) In praefatiuncula, quae p. 282 legitur, codicis signum falso ita indicatur: Cod. VIII Pl. LXXXIV.

[3]) P. 354—371 ed. Schneideri; p. 230—234 ed. Buss.

[4]) Cf. Bandinii praefatiunculam p. 282, quam repetivit Schneiderus p. 311 s.: *L'eruditissimo Sig. Dottore Gian Lodovico Bianconi, Consigliere e Medico primario della Corte Elettorale di Dresda, ed ora destinato dalla medesima suo Ministro residente in Roma, mi à gentilmente trasmessa la copia della metaphrasi di Eutecnio, che dal codice di Vienna per la sua privata nobilissima Biblioteca si procurò fino dall' A.* 1760. Ipsum Bianconii apographum ubi iam lateat, ignoro.

[5]) Cf. ea de re Schneiderum in alexipharmacorum praef. p. XI.

[6]) *Νικάνδρου Κολοφωνίου θηριακά.* Nicandri Colophonii theriaca ... cum scholiis graecis auctioribus, Eutecnii metaphrasi graeca ... recensuit ... Io. Gottlob Schneider Saxo. Lipsiae 1816. 8°. Praefatio in paraphrasim legitur p. 311—314; subsequitur textus p. 315—371.

[7]) V. p. 325 adn. 8; p. 338 adn. 10; p. 350 adn. 4. 5. Cf. supra p. 144 adn. 2.

sedit, scripturam vero libri Laurentiani vitiosissimam et difficilem haud paucis locis coniectura corrigere studuit. Ex recentioribus vero, qui scholia Nicandrea tractaverunt, unus, quod sciam, U. Cats Bussemaker Eutecnii paraphrases theriacorum et alexipharmacorum in scholiorum Theocriti Nicandri Oppiani editione Didotiana [1]) a. 1849 typis mandavit, qui lectionibus a Bandinio et Schneidero prolatis contentus ipsos libros manu scriptos non examinavit [2]).

CAPUT XXVIII. DE EUTECNII PARAPHRASI IN NICANDRI ALEXIPHARMACA.

Eutecnii versionem theriacorum interiecta pagina vacua (f. 438r) subsequitur f. 438v—459v eiusdem auctoris paraphrasis in Nicandri alexipharmaca. Atque initium huius quoque opusculi inscriptione caret. F. 438v litteris rubris superscriptum est: *Τῶν Νικάνδρου ἀντιφαρμάκων τάδε ἔνεστιν*; subicitur capitum index duabus columnis, in quibus versus minio picti et nigro atramento scripti alternantur, exaratus, cui manu recentiore duorum capitum argumenta addita sunt. F. 439r post inscriptionem rubram *Ἀλεξιφάρμακα* incipit paraphrasis praefationis Nicandri his verbis: *εἰ καὶ μὴ τῆς αὐτῆς εἶναι πόλεως μηδ' ἔθνους*, desinit ita: *σαφέστατα διαγγέλλοντες διδάσκουσι λόγοι*. F. 439v rursus vacat. Deinde f. 440r legitur *Ἀκόνιτον* pro capitis titulo positum; iam sequitur ipse paraphraseos textus his verbis initium capiens: *ἐπιγνώσει δὲ τὴν βοτάνην αὐτίκα δὴ μάλα*, qui continuatur usque ad

[1]) Scholia in Theocritum auctiora reddidit... Fr. Duebner. Scholia et paraphrases in Nicandrum et Oppianum partim nunc primum edidit, partim collatis cod. mss. emendavit, annotatione critica instruxit... U. Cats Bussemaker (Parisiis 1849. 8°). Extant paraphrases theriacorum p. 219—234, alexipharmacorum p. 234—242; accedunt adnotationes in utramque p. 418—422 et p. 422—425. Cuius editionis paginas et versus infra in conspectu codicis citabimus.

[2]) Cf. praefationis post p. 376 insertae p. X.

f. 459ᵛ, ubi ita desinit: *διὰ παντὸς θεσμούς τε καὶ νόμους*. In fine autem huius opusculi, sicuti paraphraseos theriacorum, subscriptus est titulus litteris rubris ita conceptus:

Παράφρασις εἰς τὰ Νικάνδρου
ἀλεξιφάρμακα Εὐτεκνίου
σοφιστοῦ.

Videmus hunc quoque libellum initio titulo carere, in fine vero subscriptione instructum esse; qua de re idem valet, quod supra (cap. XXVII) in theriacorum paraphrasi diximus, ad libros papyraceos hanc titulorum rationem esse referendam.

In textu conscribendo membranis non pepercit librarius. A quo folia 438ʳ et 439ᵛ vacua relicta esse iam memoravimus. Quattuor porro capita in priore libri parte (f. 440ʳ—445ᵛ collocata in summis paginis incipiunt, ita ut si quid paginae in fine capitis supersit, vacuum relictum sit. Quod quidem in eis, quae sequuntur, capitibus non observatur; sed haec quoque magnis intervallis intercedentibus perscripta sunt, quae fortasse aliqua ex parte imaginibus inserendis destinata erant· Sed nihilo minus nescio qua de causa picturae huic codicis parti omnino non accesserunt. Capitum initiis rubris litteris praefixus est titulus; item primus cuiusvis capitis versus, qui maiore littera incipere solet, aut totus minio pictus est aut primam interdum litteram rubram exhibet. Sed et intra capitum contextum sectiones quaedam factae sunt, quae novo versu litteraque maiore incipere solent.

Membranarum hac in parte compages integrae sunt nullaque foliorum iactura interruptae; neque tamen omnia lectu facilia et illaesa ad nos pervenerunt, quoniam atramento per folia tenuiora transmisso non solum paginarum obversarum scriptura obscuratur, verum etiam haud raro ipsa membrana corrosa est, ut litterarum non ductus, sed vestigia exesa supersint.

Una cum theriacis ab Eutecnio in prosam orationem conversis hanc quoque alexipharmacorum paraphrasim medio aevo saepissime ex nostro codice descriptam esse supra (cap. XXVII) notavimus, ubi singulos eius generis libros manu

scriptos recensuimus [1]). Quin etiam veri haud dissimile est codicem C non solum antiquissimum huius paraphraseos testem esse, sed omnia, quae quidem novimus, eiusdem exempla ex eo quodammodo fluxisse. Primus deinde hunc libellum, cuius Lambecius et Nesselius una cum theriacorum versione mentionem faciunt (cf. cap. XXVII), imprimendum curavit A. M. Bandinius in Nicandreorum editione supra (p. 145 adn. 7) citata p. 340—375, eisdem atque in theriacorum paraphrasi subsidiis usus, ita ut Laurentianum illum ex codice C expressum transscriberet additis ad calcem variis quibusdam ipsius libri Vindobonensis lectionibus. Cuius recensionem fere repetivit Io. Gottlob Schneider in editione alexipharmacorum a. 1792 in lucem data [2]), ita tamen, ut multas lacunas a Bandinio relictas vel adhibitis fragmentis paraphraseos Eutecnianae, quae in codice Gottingensi (philol. 29) [3]) invenerat posteriore manu adscripta, vel de suo coniciendo explere conaretur. Recentiore vero aetate textum a Bandinio et Schneidero constitutum denuo expressit U. Cats Bussemaker in editione Didotiana [4]) supra (p. 147 adn. 1) citata p. 234—242 (cf. p. 422—425) ipsis libris manu scriptis non inspectis.

---

[1]) His accedunt fragmenta paraphraseos Eutecnianae in codice Gottingensi philol. 29 saeculi XIII inter alexipharmacorum scholia manu recentiore saec. XIV marginibus adscripta, quae proponuntur in accuratissima horum scholiorum editione a G. Wentzelio curata *Abhandlungen der k. Gesellschaft der Wiss. zu Göttingen* XXXVIII (1892), *philol.-histor. Classe* 3, p. 21—95. Quae fragmenta quominus ex nostro codice fluxisse statuamus, nihil, quod videam, impedit. Neque tamen, satis certa huius affinitatis indicia ut investigarem, mihi contigit.

[2]) *Νικάνδρου ἀλεξιφάρμακα*. Nicandri alexipharmaca ... cum scholiis graecis et Eutecnii sophistae paraphrasi graeca ... emendavit ... Io. Gottlob Schneider Saxo. Halae 1792. 8°. De Eutecnii opusculo et codicibus disputatur praef. p. XI—XII. Ipsam paraphrasim non cohaerentem, sed in plurimas lacinias discerptam, plenam tamen eodemque ordine, quo a Bandinio exhibetur, procedentem inseruit Schneiderus inter „animadversiones in Nicandri alexipharmaca" p. 78—309.

[3]) De quo v. Schneideri praef. p. XIII; supra adn. 1.

[4]) In codicis conspectu hanc Bussemakeri editionem citabimus.

CAPUT XXIX. DE PARAPHRASI IN OPPIANI HALIEUTICA.

Eutecnii versionem alexipharmacorum Nicandreorum sequitur f. 460ʳ—473ʳ incerti auctoris [1]) — fortasse eiusdem Eutecnii — paraphrasis in Oppiani halieutica, qua exitus libri III atque libri IV et V integri comprehenduntur. Atque statim in principio huius partis quaestio exoritur intricata. Nam eo, quo codex nunc est, statu textus paraphraseos, qui f. 460ʳ nulla inscriptione praemissa in media sententia, qua caput finiebatur, abrupte his verbis incipit *τοῦ λίνου πρὸς τὸν αἰγιαλὸν ἐξέλκονται ἀγρευθέντες*, non ab exordio libri cuiusdam initium capit, sed a libri III versu 604, ita ut ea, quae praecedebant, desiderentur. Membranas rursus si examinamus, compages nota Ξ signata, quae folia octo 456—463, id est iustum et consuetum numerum, continet, nullum certum

[1]) Etenim subscriptio auctoris et argumenti, quae sine dubio nostri codicis f. 473ʳ extabat, nescio quo consilio cultro excisa est. Reliqui autem libri, quorum inscriptiones novimus, veluti Vat. Urb., Laurentianus, Athous *μονῆς Ἰβήρων* omnes ex nostro C derivati falso quidem subscriptionem alexipharmacorum, quippe quae in C f. 459ᵛ proxime praecedat, cum initio paraphraseos halieuticorum coniungunt, ipsam vero halieuticorum subscriptionem non indicant fortasse iam illis temporibus, quibus hi libri conscripti sunt, deperditam. Gesnerus vero, qui in codice quodam Veneto cum alia Eutecnii opuscula, tum et hanc paraphrasim in Oppiani de piscatione poema se vidisse adfirmat *adscripto,* ut ait, *ubique, si bene memini, Eutecnii nomine,* his ipsis verbis concedit fieri posse, ut memoria lapsus sit. Iam quod codex Parisinus suppl. gr. 688 saec. XVI Eutecnii sophistae paraphrasim in Oppiani halieuticorum libros III—V continere dicitur, id siquidem Omontii doctrinae non debetur, sed in ipso codice legitur, ad coniecturam docti cuiusdam viri, qui Gesneri verba novit, referri potest. Quae cum ita sint, apparet Eutecnii nomen eorum, quos novimus, codicum auctoritate destitutum in mera coniectura inniti, sed ea satis probabili, cum Eutecnium etiam paraphrasim in cynegetica alterum Oppiani carmen composuisse constet, quam plenam edidit O. Tueselmann *Abhandlungen der k. Gesellschaft der Wiss. zu Göttingen, philol.-hist. klasse* NS IV [1901] 1), et halieuticorum paraphrasis in libris manu scriptis — praesertim in C nostro — cum aliis Eutecnii opusculis consocietur.

iacturae indicium praebere videtur; accedit, quod folia in altera compagis parte posita 460—463 cum eis, quae antecedunt, (456—459) non glutine filisve compacta sunt, sed per ipsam membranam cohaerent. Quae cum ita sint, inter duas opiniones optio datur. Nam aut statuamus necesse est in ipso codice nihil periisse, sed ea, quae hodie tam mutila leguntur, antiquitus ex trunco exemplari transscripta esse; aut vero multo maiore cum probabilitate existimandum est fasciculum signo Ξ notatum aliquando multo plura folia continuisse, interque f. 459 et 460 sex fere membranas excidisse, quae ad librum tertium paraphraseos inde ab initio perscribendum suffecerint [1]). Quae quidem compages foliorum quattuordecim praeter consuetudinem admitti poterit, si meminerimus in nostro codice alios fasciculos membranarum duodecim vel sedecim inveniri (cf. cap. V). Librorum autem primi et secundi paraphraseos inter hos fines collocandorum nulla facultas est [2]).

Ea, quae ad librum tertium pertinent, una pagina (f. 460^r) contenta ita desinunt: *ὑπερφυῆ καὶ πασῶν εἶναι ταύτην θήραν εὐπορωτάτην.*

Pagina vacua interiecta sequitur f. 461^r—467^v liber IV, cui inscriptum est *βιβλίον Δ*; incipit: *καὶ μίξεως δέ τινες ἰχθύες ἀκράτως ἐπιθυμοῦσιν*; desinit: *διὰ τῶν φαρμάκων ἐπάγουσιν τοῖς ἰχθύσιν οἱ θηραταί.*

F. 468^r liber V, cui inscriptum est *βιβλίον Ε*, his verbis incipit: *ἐκ πάντων δή σοι, βασιλεῦ μέγιστε, λογιστέον, ὡς οὐδὲν*; idem desinit f. 473^r: *ἐπὶ τοῖς θεμελίοις ἄσειστα ῥειζωθείσης.*

In inferiore eiusdem folii parte, quae ceterum vacat, consulto, ut videtur, excisa est membranae lacinia quadrata,

---

[1]) Paraphrasis libri IV, qui versibus 693 constat, in nostro codice f. 461^r—467^v, id est paginis tredecim et dimidia continetur, paraphrasis libri V, qui versus 680 habet, f. 468^r—473^r, quibus olim accedebat folium unum nunc exscissum, id est paginis duodecim et dimidia.

[2]) Quae cum ita sint, prorsus reicienda est Petri Lambecii coniectura, qui Comment. ed. prior. II p. 594 s., ed. Kollar. II p. 262 suspicatur extitisse olim in hoc ipso codice, cum is integer adhuc esset, Eutecnii paraphrasim in Oppiani cynegetica, sed eam in lacuna quadam periisse.

in qua sine dubio subscriptio, qualis in superiorum paraphrasium fine adest, exarata erat. Atque coniciat quispiam id eo consilio factum esse, ut subscriptio in exordio huius partis iam deperdito, id est in principio libri III, tituli instar adglutinaretur. F. 473^{v} vacabat olim; in quo saeculo XVII exeunte a Petro Lambecio ratio quaedam de foliorum huius codicis numero inscripta est.

Libros IV et V vidimus in summis paginis rectis incipere; id quod etiam in ornithiacorum, quae subsequitur, paraphrasi observatur. Singuli autem libri in sectiones vel capita quodammodo divisi sunt; quae unius fere versus intervallo vacuo et lineola transversa plerumque disiuncta primum versum minio pictum et littera maiore incipientem exhibent.

Imaginibus vero haec pars omnino destituta est; quod in codice tot picturis ornato sane memorabile est, cum praesertim ipsum Oppiani carmen de piscatione aliis in libris figuris illustratum fuisse compertum habeamus [1]).

Halieuticorum paraphrasis theriacorum et alexipharmacorum versionibus plerumque adiuncta medio aevo saepissime ad nostri codicis exemplum descripta est sive eo ambitu, quo etiam nunc fertur, sive aliqua ex parte minore. Agnoscuntur autem apographa ex C sumpta ea re, quod in lacuna illa f. 460^{r} incipiunt atque prioribus omissis exitum tantum libri III, deinde libros IV et V praebent. Cuius generis esse videntur Escurialensis iam deperditus II. C. 24, Parisinus suppl. gr. 688 saec. XVI, Athous μονῆς Ἰβήρων (apud Lampron n. 4336 notatus), quibus accedunt libri duo gemelli, Vaticanus Urbinas n. 66 et Laurentianus plutei LXXXVI n. 9, particulam tantum eam exhibentes, quae C f. 460^{r}—462^{v} v. 23 legitur. Quos omnes cum ex C pendere manifestum sit, mihi quidem

---

[1]) De eiusmodi codice haec refert Conradus Gesnerus in Bibliotheca universali s. v. Oppianus: „Ibidem (id est Venetiis) in bibliotheca Bessarionis seu D. Marci libri de piscatione et venatione servantur cum figuris aliquot animalium vetustis, quas mihi depingendas curavi . . . . ., sed multae ex illis minime conveniunt descriptioni poetae"; cf. Schneiderus in praef. Oppiani a. 1776 editi p. XV.

nullum prorsus exemplum innotuit, quod ex alio fonte haustum plenum huius paraphrasis contextum contineat [1]).

Ea vero, quae codex noster vetustissimus et unicus fortasse archetypus servavit, a viris doctis prorsus neglecta iacent. Nam attinguntur quidem in transitu a Lambecio [2]) et Nesselio [3]), ex quorum catalogis etiam alii, veluti I. G. Schneider Saxo [4]), huius opusculi notitiam perceperunt; neque tamen ab ullo eorum, qui Oppianum ad id tempus ediderunt, temptata neque ad emendanda poetae verba adhibita sunt.

CAPUT XXX. DE PARAPHRASI IN ORNITHIACA DIONYSII.

Ultimo codicis antiqui loco indé a f. 474^r—485^v legitur incerti auctoris [5]) paraphrasis ornithiacorum — id est carminis de avibus — a Dionysio [6]) quodam Philadelphensi poeta con-

[1]) Diversa est ab hac paraphrasi halieuticorum ἐξήγησις quaedam, cuius textum pleniorem, ut videtur, citavit C. Gesnerus (v. Schneider l. c. p. XX s.; Bussemaker in Scholiorum in Theocritum, Nicandrum, Oppianum editione Didotiana a. 1849, praef. p. X); unde excerpta sunt, quae ex codice Parisino gr. 2753 proposuit Bussemaker l. c. p. 364—369.

[2]) Comment. ed. Kollar. II p. 260—262; VI p. 206 s.; unde pendet Fabricius Bibl. gr. (ed. Harles.) V p. 596 s.

[3]) Catalog. III p. 9.

[4]) V. praef. Oppiani a. 1776 editi p. XVIII s.

[5]) Opusculi huius subscriptio in nostro libro periit folio 485^v valde detrito. Item C. Gesnerus testatur in codice, quem Venetiis apud Arnoldum Arlenium viderat, sese in paraphrasi poematis Oppiani de aucupio nomen Eutecnii adscriptum non invenisse; v. infra p. 161; cap. XXXII n. VI. In codice Parisino gr. 1843 saec. XIII, unde I. A. Cramer et F. Duebner partem huius paraphrasis protulerunt (v. infra p. 158 adn. 3), f. 54 inscribitur περὶ ὀρνίθων; in Escurialensi Y. I. 9 (de quo infra p. 160 adn. 3) f. 185^r ἀπὸ τῶν τοῦ Ὀππιανοῦ ἰξευτικῶν. De reliquis quoque codicibus non satis constat; cf. Schneideri ed. p. 438. Nulla igitur certa librorum auctoritate Eutecnii nomen innititur, neque sermone cum Eutecnianis eis, quae praecedunt, haec paraphrasis satis convenire videtur.

[6]) Quod carmen hac paraphrasi in prosam orationem conversum in codicibus posterioris aetatis, veluti Escurialensi et Vesontionensi saec. XVI, atque in volgatis virorum doctorum (veluti Gesneri, Leonis Allatii, Lambecii, Nesselii, Windingii) commentationibus et editionibus sub Oppiani ixeuticorum inscri-

scriptorum, divisa in libros tres. Opusculum hoc omnium, quae codice nostro continentur, maxime mutilum est plurimarum membranarum iactura; qua de re ad conspectum parte quinta propositum relegare satis habeo. Paginae praesertim prima et ultima (f. 474^r et 485^v) adeo detritae, lacerae, sordidae sunt, ut ultima haec particula aliquamdiu tegumento caruisse videatur a reliquo codice seiuncta. Initium libri primi deest; textus incipit f. 474^r in medio capite de vulturibus his verbis: [ἀντιλή]ψεις εἰ καὶ πόρρω που τελευτήσειέν τι τῶν ζώων (p. 24, 4 ed. Crameri; p. 109, 6 ed. Duebneri). F. 477^r initium capit liber II, cui superscriptum est λόγος Β. Exordium libri III membranarum interitu excidit inter folia, quae nunc numeris 483 et 484 instructa sunt. F. 485^v medio desinit scriptiuncula his verbis: Διονύσιος δὲ | [αὐτὰ] παρὰ τοῦ τῆς Λητοῦς Ἀπόλλωνος δεδιδάχθαι φησίν. Haec sine dubio aliquando excipiebat subscriptio minio picta auctoris nomen et argumentum indicans, qualis in reliquarum huius codicis paraphraseon fine invenitur; neque tamen hodie agnosci potest in f. 485^v, quae pagina codicis utpote ultima usu valde detrita sordibusque inquinata, insuper recentioris aevi adnotationibus obscurata est.

Singuli libri, ex quibus unusquisque in summo folio recto

---

ptione fertur, videtur Conradi Gesneri coniecturae deberi. Nam in eius recensionis, quae codicibus C et Parisino traditur, initio expressis verbis verum auctoris nomen enuntiatur: πάνθ' ὅσα περὶ πτηνῶν τῷ ποιητῇ Διονυσίῳ συγγέγραπται (cf. Duebneri ed. p. 107); in fine vero utriusque versionis idem luculentissime repetitur: Διονύσιος δὲ αὐτὰ παρὰ τοῦ τῆς Λητοῦς Ἀπόλλωνος διδαχθῆναί (δεδιδάχθαί C) φησιν (cf. C f. 485^v versu paenultimo, ubi certa nominis Διονύσιος vestigia adsunt; ed. Duebneri p. 126). His adde, quae disputaverunt Schneider p. 437; Cramer p. 21. 42. Quae cum ita sint, Dionysii hoc poema de avibus haud diversum est a libris ὀρνιθιακῶν, quos Dionysium quendam poetam Philadelphia oriundum composuisse traditum habemus; qua de re disseruerunt E. Miller *Journal des savants* a. 1850 p. 482 s.; F. Duebner in editionis, quam statim citabimus, praef. p. II; Guil. de Christ *Geschichte der griech. Litteratur* ed. tert. p. 630; G. Knaack in Pauly et Wissowae encycl. V p. 925 n. 96. Contra Dionysium eundem esse atque illum, qui Periegetes vocatur, opinatur M. Wellmann Hermae XXVI p. 506 s.

incepisse videtur [1]), in capita distributi sunt; quae quidem in universum respondent capitum divisioni illi, quae in editionibus Schneideri, Crameri, Duebneri ex aliis libris manu scriptis recepta est. Atque in libris primo et secundo primus cuiusvis capitis versus litteris rubris pictus est; in libro vero tertio avis tantum designatio et si quae verba ei praecedunt minio distincta sunt. Porro in margine sinistra ad capitis cuiusque initium litteris minoribus uncialibus, sed quae ad cursivum, quod dicunt, scripturae genus propius accedunt, argumentum indicatur; veluti f. 474^{v}: *περὶ ἰκτίνου*, f. 475^{r}: *περὶ αἰγιθαλλοῦ*, paulo post *περὶ γλαυκός*, *περὶ ἰκτέρου*, similia; in libro III f. 484^{r} *θήρα κοσσύφων καὶ ἀηδόνων*, paulo inferius *θήρα αἰγίνθων* seq. Adde, quod eadem manu in exterioribus membranarum marginibus passim scholia adscripta sunt. Neque in argumentis neque in scholiis rubri coloris vestigia deprehenduntur; contra in utrisque persaepe conspiciuntur lineolae graciles, quarum binae in initio superponi, binae in fine subici solent. Utriusque vero generis additamenta indicia eiusdem aetatis, qua ipse textus conscriptus est, prae se ferunt, sed minore et modulo et elegantia exarata sunt quam scholia illa, quae carmini de herbarum viribus adiecta esse supra (cap. XXVI) diximus. Ex capitum inscriptionibus haud paucae vetustate et usu perierunt; aliae in tabulis photographica arte confectis exhiberi non poterant. Maiore autem damno scholia adfecta sunt, in quibus multae litterae vel voces, eae praesertim, quae in versuum fine extabant, aut ita detritae sunt, ut legi vix possint, aut bibliopegi cultro abscisae aut omnino cum membranarum particulis avulsae.

Iam transeamus ad i m a g i n e s v o l u c r u m vivissimis coloribus eleganter pictas, quibus paraphrasis illustrata est. Atque primum quidem nonnulla disputanda sunt de illo folio, quod primum locum nunc obtinet (f. 1). Cuius pars inferior antiqua est, lacinia vero superior recentiore aevo adglutinata. Alterum eiusdem diplomatis folium, quod cum folio 1 olim cohaeserat,

---

[1]) Veluti liber II f. 477^{r}, liber III in pagina iam deperdita, quae f. 483^{v} sequebatur.

penitus excisum est, ut parvum tantum resegmen inter folia 7 et 8 supersit. Folium 1r in parte suppleta adnotationem continet de codice anno 1406 compacto, quam excipit notula quaedam botanica; subiectae sunt in parte vetusta observationes quaedam aliae saeculo XV et XVI scriptae (cf. cap. XI). Lateris autem obversi (f. 1v) pars vetusta figuram supra aliquantum mutilatam exhibet pavonis rotantis, qui caudam gemmantibus pennis magnifice ornatam ostentat. Quae quidem imago margine carens et argumento et artificii genere prorsus differt a splendidis illis picturis, quae pulcherrimis marginibus circumdatae f. 2v—6v prolusionis quasi loco praefixae sunt herbario Dioscurideo, a quo pavonis picturam plane alienam esse extra dubitationem positum est. Nam explicationes symbolicas nimis artificiosas, quas Lambecius et Montfauconius [1]) de hac pictura in ipso codicis initio collocata protulerunt, singulatim refellere vix est operae pretium. Iam et argumento et artificii genere pavonis figuram ad illam partem transferendam esse elucet [2]), qua aves tractantur et picturis similiter conformatis illustrantur, id est ad paraphrasim ornithiacorum, de qua hoc capite exponitur. Quo in opusculo, quod in nostro codice misere mutilatum est plurimorum foliorum interitu [3]), quamquam hodie iam non invenitur pavonis descriptio, extabat tamen aliquando, ut ex plenioribus illius paraphraseos codicibus apparet, sub finem libri I [4]) in parte versa folii deperditi, quae proxime antecedebat folium numero 476 nunc instructum. Describitur igitur ineunte hoc capite pavo eodem habitu, quo folii 1v pictura repraesentatur.

---

[1]) Cf. Lambecius Comment. ed. prior. II p. 524; VI p. 90; ed. Kollar. II p. 133 ss.; VI p. 203; Montfauconius Palaeogr. gr. p. 196 s.; E. Diez *Die Miniaturen des Wiener Dioskurides* (*Byzantinische Denkmäler* ed. ab I. Strzygowskio III 1903) p. 30 s.

[2]) Si dempseris f. 1, folia 2—7 ternionem efficiunt, qualis in hoc codice alibi quoque invenitur (cf. supra cap. V n. 2). Cuius pagina prima, id est f. 2r secundum eam, quae in codicis nostri membranis obtinet, normam in animalis pelle lateri carnis respondet (cf. cap. V).

[3]) Vide ea de re conspectum codicis in parte quinta propositum.

[4]) P. 30, 15—24 ed. Crameri; l. I c. 28 p. 113 ed. Duebneri.

Τὸ κάλλος δὲ ὁ ταὼς τὸ οἰκεῖον τεθαύμακε, καὶ εἰ καλόν τις αὐτὸν ὀνομάσειεν, εὐθὺς τῶν πτερῶν τὰ ἄνθη μεμιγμένα χρυσῷ, ὥσπερ τινὰ λειμῶνα, δείκνυσιν ἀναστήσας, περιάγων εἰς κύκλον αὐτὰ διατεταγμένοις ὄμμασι· τὰ δὴ κατὰ τῆς οὐρᾶς λάμπουσιν ὥσπερ ἀστέρες αὐτῷ.

Quem ad textum referendam esse pavonis imaginem mihi quidem constare videtur; quaeritur tamen, quo paraphraseos loco folium, quod eam continet, inserendum sit. Iam vero ipso quaternione *ΞΓ*, cuius duae tantum membranae 474 et 475 aetatem tulerunt, folium 1 ita comprehensum fuisse, ut ad instar imaginis *ἐναλίας δρυὸς* (f. 391ᵛ) figura proxime praecederet caput illud de pavone, minime veri simile est; omnium enim spatiorum et intervallorum ratione habita intellegitur octo huius quaternionis folia quam accuratissime suffecisse volucrum descriptionibus et imaginibus inde ab exordio libri I usque ad c. 29 [1]), neque spatium relinqui capiti illi, quo pavo describitur, vicinum, quo duae illae paginae, prior, quoad videmus, vacua [2]), altera solam picturam continens, interiectae fuisse existimentur. Contra aptissime inseritur folium 1 ante paraphraseos exordium, ita ut libro primo simili ratione aliquando praefixum fuerit atque libro tertio f. 483 in anteriore parte vacuum, in posteriore avium XXIV imaginibus repletum. Sedes igitur folio 1 adsignanda est post f. 473 in fine compagis *ΞΒ*, ubi membranam unam deesse apparet [3]); folium autem, quod cum f. 1 cohaeserat, cuius exiguam particulam inter 7 et 8 superesse iam memoravimus, positum erat in eiusdem compagis principio inter folia 471 et 472, ubi item membrana una desideratur. Eum vero, quem nunc obtinet, locum folium 1 sine dubio debet Ioanni Chortasmeno, qui a. 1406 codicem denuo compegit; qui imaginem ex contextu exscissam nescius, quo pertinuerit, statim in principio adposuit [4]).

---

[1]) P. 21—31, 2 ed. Crameri; p. 107—113, 29 ed. Duebneri.

[2]) Nisi forte in summo folio 1ʳ nunc abscisso versus aliquot exarati erant.

[3]) V. codicis conspectum, quem infra parte quinta exhibebimus. Requiritur hoc loco membrana, cuius pars anterior lateri villorum, posterior vero lateri carnis respondeat; id quod in folium nunc n. 1 signatum quadrat.

[4]) De imagine pavonis, quam a C diversam exhibet codex Chigianus F. VII. 159, vide infra cap. XXXII n. II.

His praemissis de reliquis imaginibus dicendum est. Quae quidem in libris primo et secundo ipsi contextui interpositae sunt hunc in modum, ut aves pictae singulae, interdum binae et ternae caput, ad quod pertinent, praecedant; cuius generis figurae, quarum haud paucas in membranis deperditis excidisse constat, hodie servatae sunt viginti tres. Interdum autem, ubicumque artifici imago idonea praesto non erat, spatium, quo postea insereretur, vacuum relictum est [1]). Contra in tertio libro volucres eae, quae prioribus libris nondum tractatae novae accedunt, non in ipso contextu repraesentantur, sed ante huius libri initium f. 483ᵛ in unam tabulam congestae cernuntur, qua quidem aves viginti quattuor comprehenduntur. Quibus si addimus pavonem f. 1ᵛ expressum et imagines libris I et II exhibitas, duodequinquaginta avium figuras etiam nunc numerari apparet.

Sed haec iam sufficiant de forma, qua paraphrasis carminis de avibus in codice C ad nos pervenerit. Recensiones autem huius opusculi duae ad hoc tempus innotuere. Harum alterius testis, quem novimus, vetustissimus noster codex est, quo tamen viri docti in textu constituendo nondum usi sunt [2]); pars vero eiusdem recensionis sine picturis traditur codice Parisino gr. n. 1843 saeculi XIII, unde a Cramero a. 1839 et a Duebnero a. 1851 in lucem prolata est [3]). Atque miro

---

[1]) V. f. 475ᵛ. 477ʳ. 480ʳ. 481ʳ.

[2]) De huius paraphraseos editionibus disputant Fabricius l. c. V p. 601; Knaack l. c.

[3]) V. Anecdota graeca e codd. manuscriptis bibliothecae regiae Parisiensis. Ed. ab I. A. Cramero I (1839) p. 21—42. Continentur hac parte paraphraseos libri I et II, cuius tamen ultimo capiti *περὶ κύκνου* in fine nonnulla desunt, quae codicis C f. 482ʳ v. 11 ss. servata sunt. Repetivit fere Crameri recensionem F. Duebner in Poetarum bucolicorum et didacticorum editione Didotiana correcta (a. 1851 et denuo 1862 emissa) p. 107—121 (cf. praef. post p. 163 insertae p. I s.); finem autem libri II et librum III (p. 121—126) ex Schneideri editione, id est ex altera recensione subiunxit. — Eiusdem recensionis prioris fragmentum, quo libri I capita prima (p. 21—26, 21 ed. Crameri; p. 107—110, 48 ed. Duebneri) exhibentur, extat in codice Berolinensi gr. qu. 21 saeculo XVI exarato f. 140—142; cf. C. de Boor *Verzeichniss der griech. Handschriften*

horum duorum librorum consensu constat aut nostrum et Parisinum ex communi archetypo fluxisse, aut, quod mihi longe probabilius videtur, Parisinum ex C derivandum esse [1]. Quae cum ita sint, Parisinus illa in parte solidus atque integer in huius recensionis textu conformando maximi est momenti, quippe quo lacunae codicis C in paraphraseos libris I et II latissime hiantes suppleantur. Picturae denique in libro C deperditae quodammodo restitui possunt ex Chigiano F. VII. 159 saeculo XV confecto, cui f. 215^v—219^v septuaginta avium figurae insunt maximam partem ex codice nostro, cum adhuc integrior esset, expressae (v. cap. XXXII n. II) [2].

Ab hac Constantinopolitani et Parisini forma quam maxime discedit ea recensio, quam ex apographis duobus in Italiae bibliothecis confectis Erasmus Windingius a. 1702 protulit [3], cuius editionem foedissimis typorum erroribus corruptam [4] paucis de suo emendationibus adiectis a. 1776 repetivit Ioannes

---

der königl. Bibliothek II p. 179 s. n. 315. Priorem hanc recensionem adhibuit Demetrius Pepagomenus Constantinopolitanus saec. XIII ineuntis scriptor in opusculo *περὶ τῆς τῶν ἱεράκων ἀνατροφῆς*, quod extat in editione Aeliani a R. Herchero curata minore vol. II, et quidem cap. 11 (p. 345 s.), quocum comparandus est textus codicis C (f. 474^r) et Parisini (apud Duebnerum l. I c. 6 p. 109). V. E. Oder *Rhein. Museum* XLIII p. 547 adn. 1; G. Knaack l. c.

[1]) Cf. infra cap. XXXII n. X.

[2]) Artificem, qui in codice Vaticano Palatino lat. 1071 iussu Friderici II imperatoris composito tractatum „de arte venandi cum avibus" picturis illustravit, exemplaria Byzantina, veluti ipsum librum C sive codicem inde depictum, ante oculos habuisse suspicatur A. Venturi *Storia dell' arte italiana* III p. 756 s. — Praeterea in celeberrimo codice Parisino gr. 2737, qui continet Oppiani cynegetica et alia aliorum Angeli Vergecii manu anno 1554 descripta, exquisitissimae avium picturae extare dicuntur; cf. H. Bordier *Description des peintures et autres ornaments contenus dans les mss. grecs de la Bibl. Nat.* (Parisiis 1883) p. 286 s.; neque tamen examinare potui, quaenam ratio inter has nostrique codicis figuras intercederet.

[3]) Ante Windingium Leo Allatius hanc versionem edendam paraverat Symmictorum vol. IV, quod numquam in volgus prodiit; cf. huius operis indicem propositum a Fabricio Bibliothecae gr. XIV (1728) p. 6 (n. 47).

[4]) Eutecnii sophistae paraphrasis prosaica in Oppiani Ixeutica nunc primum ex mss. graece edita... ab Erasmo Windingio. Havniae 1702 (denuo 1715). 8°.

Gottlob Schneider Saxo [1]). Quam Windingii recensionem, quae etiam Laurentiano quodam codice [2]) et Escurialensi [3]) saec. XVI tradi videtur, si cum versione codicum Constantinopolitani et Parisini comparamus, in libris praesertim primo et secundo magnae statim differentiae agnoscuntur. Deest enim recensioni Windingii praefatio in alterius initio collocata; deinde modo haec, modo illa auctior est; porro ubicumque aliqua in sententia in universum inter se congruunt, in temporibus modisque, in verborum consecutione, in vocabulis singulis vel omissis vel adiectis incredibile quantum discrepant. Rectius sane utriusque recensionis indolem tum demum diiudicare licebit, cum omnibus undique codicibus diligenter conquisitis huius paraphraseos apparatus criticus plenus et emendatus praesto erit.

---

[1]) Oppiani poetae Cilicis de venatione libri IV et de piscatione libri V cum paraphrasi graeca librorum de aucupio. Graece et latine. Curavit I. G. Schneider. Argentorati 1776. 8°. De ornithiacorum paraphrasi v. praefationem p. V; de codicibus p. XVII s.; textus ipse impressus est p. 173—200. Accedunt animadversiones ad rem criticam et interpretationem spectantes p. 426—438. Textum, qualem Schneiderus praebet, ad verbum fere expressit F. S. Lehrs in Poetarum bucol. et didact. editione Didotiana priore (a 1845) p. 107—126. Incipit haec recensio in libris manu scriptis his verbis: *οἱ ἀετοὶ πλεῖστον ὑπερτεροῦσι.*

[2]) Inde ab Isaaco Vossio descriptam praebet codex Bruxellensis n. 21942; v. P. Colomesius Operum (ed. Hamburgi 1709) p. 859 n. 152; H. Omont *Catalogue des mss. grecs de la bibl. roy. de Bruxelles* (seorsum impr. ex ephemeride *Revue de l'instruction publique* XXVII. XXVIII) (1885) p. 27 n. 86. In Bandinii catalogo codicem illum non repperi. De Vossii studiis in hanc paraphrasim collatis vide Schneideri ed. p. 437 s.

[3]) Est codex Y. I. 9, cuius f. 185^r haec inscriptio extat *Ἀπὸ τῶν τοῦ Ὀππιανοῦ ἰξευτικῶν.* Incipit hoc opusculum eisdem verbis atque in Windingii versione: *οἱ ἀετοὶ πλεῖστον.* V. E. Miller *Catalogue des manuscrits grecs de l'Escurial* p. 187 s.; F. Duebner l. c. praef. p. III; C. E. Ruelle *Archives des missions scientifiques* ser. III t. II (1875) p. 559 n. 3; C. Graux *Essai sur les origines du fonds grec de l'Escurial* (*Bibliothèque de l'école des hautes études* XLVI 1880) p. 209 s. — Liber manu scriptus bibliothecae Vesontionensis saec. XVI, cui „Eutecnii sophistae paraphrasim in Oppiani ixeutica" inesse testatur H. Omont *Inventaire sommaire* III p. 363 n. 12, cuiusnam versionis sit, non liquet.

Medium fere inter recensiones priorem et alteram stabat exemplum quoddam in bibliotheca Escurialensi aliquamdiu servatum, cui multae lectiones ex ipso codice C depromptae infuisse videntur; quod Conradus Gesner Venetiis nactus latine versum, sed in plurimas discerptum lacinias operi de avium historia inseruit [1]).

Libellum de avibus codice nostro contineri iam Augerius de Busbecke a. 1562 (v. cap. III), deinde Lambecius [2]) et Nesselius [3]), qui hanc paraphrasim Eutecnio tributam ad Oppiani ixeutica rettulerunt, in catalogis codicum indicaverant. Neque tamen ii, qui hunc textum postea ediderunt, Windingius et Schneider et Duebner, quibus omnibus codex ex Lambecii descriptione notus erat [4]), ut vetustissimi huius libri lectiones adipiscerentur, operam dederunt [5]). Atque pariter scholia in marginibus adscripta editoris curam etiam nunc expectant [6]).

CAPUT XXXI. DE MENAEI FRAGMENTIS IN CODICIS FINE ADNEXIS.

Subiuncta sunt in codicis fine folia sex numeris 486—491 notata, temporis atque argumenti omnino diversi, eis, quae praecedunt, paulo minora, alta centimetra 34.5, lata cent. 27.5. Quorum singulae paginae binas exhibent columnas manu saeculi X vel fortasse XI ineuntis ita perscriptas, ut litterae minusculae secundum illius aetatis morem in lineis stilo

---

[1]) Repetita extat Gesneri versio in ed. Schneideri p. 321—344. V. de codice hoc Escurialensi (II. C. 24) cap. XXXII n. VI.

[2]) Comment. edit. Kollar. II p. 260; v. Montfauconius Palaeogr. gr. p. 211.

[3]) Catalog. III p. 9.

[4]) Cf. Windingius praef. f. 9 ss.; Schneider p. XVIII; Duebner praef. p. III.

[5]) Inter figuras animalium coloratas ex codice C expressas, quae in C. Weigelii collectaneis (cod. Berolin. gr. fol. 39 n. 42) adservantur (v. supra p. 145 adn. 5), ornithiacorum quoque imagines extare veri simile est.

[6]) In codicis conspectu, qui parte quinta proponetur, concinnando citabuntur paginae editionis a Duebnero volgatae, quam supra p. 158 adn. 3 laudavi.

derectis quasi suspensae sint. Quae fragmenta omnia ex uno codice deprompta esse apparet, ex quo praeterea laciniae aliquot a. 1406 in hoc libro denuo compingendo absumptae sunt [1]). Atque in Lambecii descriptione [2]) falso dicuntur hae membranae continere fragmentum vitae S. Antonii eremitae a S. Athanasio archiepiscopo Alexandrino conscriptae; imo vero pertinent ad vitas sanctorum trium, qui in Graecorum ecclesia mensis Ianuarii diebus IV. X. XVII coluntur, videlicet Pauli Thebaei eremitae, Theodosii coenobiarchae, Antonii Magni eremitae. Quam ob rem minime dubium est, quin codex, ex quo haec supersunt, menaei sive menologii ecclesiastici ea pars fuerit, quae sanctos mensis Ianuarii complectebatur [3]).

Restat, ut singula folia quidque iis contineatur eo ordine, quem in ipso menaeo obtinebant, enumeremus.

1. F. 488 et quod cum eo cohaeret, 489 insunt fragmenta vitae S. Pauli Thebaei, cui Ianuarii dies IV consecrata est, aliis ex codicibus a Math. Fuhrmanno a. 1760 editae [4]).

---

[1]) Cf. membranarum particulas in foliis 404ʳ, 407ᵛ, 473ᵛ adglutinatas. Reliqua membranarum frustula ex alio codice sumpta esse ex scriptura colligi potest; cf. supra cap. X.

[2]) Comment. ed. prior. VI p. 91; ed. Kollar. VI p. 208. Ex Lambecio pendet Nesselius Catalog. III p. 14.

[3]) Menaeorum, quae fuerant monasterii Prodromeni, in quo codex circa a. 1406 servabatur (v. cap. II), duo ad nos pervenere exemplaria. Quorum alterum est codex Parisinus gr. 1570 a Theoctisto quodam a. 1127 scriptus, qui vitas sanctorum mensis Novembris continet (de quo v. Montfauconius Palaeogr. gr. p. 58 s.; 305); alterum Tubingensis, quem memorat Crusius apud Lambecium ed. Kollar. IV p. 189 citatus, cum inscriptione *Τρίτον τρίμηνον*. His accedit Vindobonensis hist. gr. 66 (Lamb. 12), cui menaeum mensis Aprilis inest a Theoctisto quodam descriptum, qui fortasse a librario Parisini gr. 1570 haud diversus est (cf. V. Gardthausen *Griech. Palaeographie* p. 339). Qui liber cum et forma et scriptura cum nostri codicis foliis 486—491 minime congruat, iam superest, ut examinetur, si forte codex vel Parisinus vel Tubingensis cum his fragmentis melius conveniat.

[4]) Acta sincera S. Pauli Thebaei... studio Math. Fuhrmann. Neostadii Austriae 1760. 4°.

F. 488r inc. [*Αἰ*]*γυπτίους ἐπράττετο* (edit. c. 7 p. 11 v. 4);
f. 488v des. *ἐπὶ χρόνους ἤδη* (c. 9 p. 13 v. 27).
F. 489r inc. *μάρτυρας ἔσχεν* (c. 12 p. 18 v. 15);
f. 489v des. *ὑπολαβών, ἀλλ' οὐδεὶς* (c. 13 p. 20 v. 21).

2. F. 487 et 490 particulas exhibent vitae S. Theodosii coenobiarchae, cuius memoria die XI m. Ianuarii celebratur, a Simeone metaphrasta concinnatae, quae extat Mignei Patrologiae gr. CXIV.

F. 487v inc. *προηρημένος· μίγνυσι* (edit. c. 46 p. 516B v. 16);
f. 487r des. *τῆς εὐσεβείας ἀλεί*[*ψας*] (c. 48 p. 517B v. 22).
F. 490v inc. [*χα*]*λεπῶς τραύματος* (c. 60 p. 529C v. 40);
f. 490r des. *κρεῖττον αὐτῷ* (c. 62 p. 532C v. 40).

3. F. 486 et 491 continent frustula ex vita S. Antonii eremitae, cuius sollemne in diem XVII Ianuarii incidit, a S. Athanasio conscripta, edita Mignei Patrologiae gr. XXVI.

F. 486r inc. *τοῦτο γὰρ εὐχομένῳ* (edit. c. 59 p. 928B v. 27);
f. 486v des. *ἡμέρας ἐπύθοντο* (c. 60 p. 932A v. 6).
F. 491r inc. *ὅτι καὶ αὐτὴ* (c. 69 p. 941B v. 21);
f. 491v des. *Ἀντώνιος· ὑμεῖς δέ τι* (c. 73 p. 945A v. 4).

PARS QUARTA.

CAPUT XXXII. DE LIBRIS MANU SCRIPTIS, QUI EX NOSTRO CODICE PENDEANT.

Quae hoc capite componemus de libris manu scriptis, qui vel toti vel aliqua in parte ex codice Aniciae Iulianae derivati sint, neque erroribus neque lacunis posse exempta esse apparet. Nam exceptis Vindobonensibus unoque Parisino non ipsos codices inspicere potui, neque praesto erat apparatus criticus materiae medicae Dioscuridis eorumque opusculorum, quae in appendicem libri C recepta sunt, satis copiosus et emendatus, qui ad rem nobis propositam prorsus sufficeret; verum ea, quae proferre opus erat, repetere necesse erat ex editionibus obsoletis, catalogis bibliothecarum saepe nimis succinctis, virorum doctorum commentationibus, inter quas eae, quae Wellmannus de codicibus Dioscurideis disputavit, merito principem obtinent locum. Quae subsidia ab aliis ad alias res parata cum nostris desideriis non semper satisfecerint, dubium non est, quin ea, quae hoc loco proponemus, magna ex parte augeri et corrigi possint. Quam ad rem proximo iam tempore non solum Wellmanni editio materiae medicae, quam propediem volgatum iri nuntiatum est, multum sine dubio conferet, sed etiam merito sperare licet fore, ut hoc ipso codicis nostri simulacro photographico inter viros doctos pervolgato et cum bibliothecarum exterarum

libris manu scriptis, quibus Dioscuridis opera, carmen de viribus herbarum, paraphrases illae poematum didacticorum quattuor insunt, diligenter collato haud parum lucis quaestionibus hoc capite tractatis adferatur.

Quae utcumque se habent, iam nunc ex eis, quae hoc loco exhibebimus, colligere licet vetustissimum hunc et ornatissimum herbarii Dioscuridei codicem antiquiore iam fortasse aetate, certe autem inde a saeculo XIV saepissime descriptum et depictum atque ad libros Dioscurideos cuiuslibet generis supplendos, augendos, picturis exornandos adhibitum esse. Quod vero fragmenta Crateuae, carmen de viribus herbarum, paraphrases appendice traditas attinet, iam supra suis locis exposuimus codicem Aniciae Iulianae eorum saltem exemplorum, quos aliquo modo accuratius novimus, primarium, si non unicum fontem videri [1]).

I. Atque primum quidem disputandum est de codice Parisino graeco 2286 [2]), quem beneficio eorum, qui bibliothecae Parisinae praesunt, Vindobonam missum ipsi mihi inspicere licuit. Est chartaceus formae quae dicitur octavae, foliorum 170, medio fere saeculo XIV litteris minutis conscriptus continetque magnam satisque indigestam molem opusculorum, quae ad rem medicam et botanicam atque astrologiam spectant. Maximi vero ad codicis nostri historiam momenti esse hunc librum inde apparet, quod sive ipsius Neophyti monachi Prodromeni rei medicae et herbariae studiosi manu in usum monasterii S. Ioannis Prodromi Constantinopolitani conscriptus, sive ad Neophyti exemplar accurate expressus praeter alia herbarium Dioscurideum continet ex nostro codice derivatum, quem ea fere aetate in eodem monasterio adservatum esse aliunde compertum habemus (v. cap. II).

Sed cum de reliquis codicis partibus ad Omontii catalogum legentes relegare satis habeam, primum duos Neophyti tractatus accuratius adferre iuvat, quippe qui haud raro in aliis quoque libris manu scriptis cum opusculis ex codice C

---

[1]) Cf. supra cap. XXVI ss.

[2]) Cf. H. Omont *Inventaire sommaire* II p. 229.

derivatis coniuncti proponantur [1]). Folio igitur 105ʳ, unde codicem olim incepisse ex indice capitum (f. 168ʳ) patet, post brevem tractatum, cui inscribitur *Γαληνοῦ ἀρχιητροῦ ἀπορίαι ἰατρικαί*, iam sequitur *τοῦ αὐτοῦ* (id est Galeni) *μέθοδος τῶν ἀντιβαλλομένων εἰδῶν*. In margine autem manu recentiore additum est *Νεοφύτου περὶ ἀντιβαλλομένων*. Atque revera Neophytum haec congessisse ex Galeni scriptis testantur verba post praefatiunculam in eodem f. 105ʳ litteris rubris scripta: *ἐγὼ δὲ μοναχὸς Νεόφυτος κατὰ στοιχεῖον ταῦτα συνέταξα σποράδην αὐτὰ εὑρὼν καὶ πολλὰ προσθεὶς ἀπὸ τῶν ἐμαυτοῦ* (?). Praefatio inc.: *ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γυναικός τινος*. Ipse textus inc. f. 105ʳ: *ἀντὶ ἀκανθίου σπέρματος λυχνιὰς*, des. f. 108ᵛ: *ἀντὶ ὤχρας κυπρίας χαλκίτην*. Galeni haec *ἀντιβαλλόμενα* a Neophyto in ordinem alphabeticum redacta permultis aliis codicibus inesse constat.

Haec excipit f. 108ᵛ † *Νεοφύτου μοναχοῦ πρόχειρος καὶ χρήσιμος σαφήνεια [καὶ συλλο]γὴ περὶ βοτανῶν καὶ ἄλλων παντοίων [εἰδῶν θε]ραπευτικῶν κατὰ στοιχεῖον*. Inc. f. 108ᵛ: *ἀμάρακον καὶ λευκάνθεμον, τὸ χαμαίμηλον*; deinde foliis transpositis ordo aliquantum turbatus est, ut folio 108ᵛ coniungi debeant folia 85ʳ—88ᵛ. Des. f. 88ᵛ in voce *ὤχρα*: *εἰς τὰς ἰσχυρὰς ἐμπλάστρους*. Hac in sylloge, quae multis aliis libris traditur [2]), nomina herbarum secundum

---

[1]) Cf. quae infra (n. VIII) dicentur de codicibus Mediolanensi, Berolinensi, Palatino.

[2]) Extat haec collectio medica adhuc inedita in codicibus saeculorum XIV—XVI sat multis, in quorum numero sunt Vat. Palat. 77 (saec. XIV ineuntis); Venetus (olim Nanianus) a. 1377 scriptus (cf. Mingarelli Graeci codices mss. apud Nanios asservati p. 439 n. 247); Paris. gr. 2256 (saec. XV); 2511 (saec. XV); Paris. suppl. gr. 684 (saec. XV); Taurinensis (apud Pasinum, Rivautellam, Bertam Codic. mss. bibl. regiae Taurinensis I p. 503, numero non indicato); Bodleianus Misc. 288 (cf. Coxe Catal. I p. 945); Mediolan. capituli metropolitani 3 (saec. XV; cf. E. Martini *Catalogo di mss. greci* I p. 44); Berolin. Phillipp. 1570 (saec. XVI). Cf. praeterea A. de Haller Bibliothecae botanicae I p. 170; Fabricius Bibl. gr. ed. Harles. VIII p. 662; XI p. 341; Krumbacher Hist. litt. Byz. ed. alt. p. 632. In codicibus Naniano, Mediolanensi, Berolinensi opusculum hoc ita inscribitur: *Νεοφύτου μοναχοῦ Προδρομηνοῦ πρόχειρος καὶ χρήσιμος σαφήνεια καὶ συλλογὴ κατὰ στοιχεῖον περὶ βοτανῶν καὶ ἄλλων παντοίων εἰδῶν θεραπευτικῶν*. Inc.: *Ἀμάρακον καὶ λευκάνθεμον, τὸ χαμαίμηλον*; desinit: *ὠκὶς ἡ σμαρίς· ὤκιμον τὸ βασιλικόν*.

litteras disposita explicantur aut synonymis, qualia in Dioscuridis codicibus — praesertim in C — auctor invenerat, aut vocabulis graecitatis volgaris; accedunt autem nonnumquam interpretamenta, quae ipsam herbarum speciem et vim respiciunt. Quae omnia magna ex parte ex codice C, qui Neophyto in ipso monasterio praesto erat, excerpta esse [1]) mihi quidem, postquam Neophyti libellum diligenter perlegi, certissimum videtur; neque tamen, ne iusto longior sim, singula referre iuvat.

Sed iam accedamus ad ipsum herbarium Dioscurideum ex codice C depromptum, quod eo, qui nunc obtinet, chartarum ordine statim in Parisini exordio collocatum est. Atque ipse titulus [2]) f. 1^r exaratus ex C f. 10^v s. accuratissime expressus est: *[Τάδε ἔ]νεστιν Πεδανίου Διοσκουρίδου Ἀναζαρβέως Κιλικίας [περὶ βοτανῶ]ν καὶ ῥιζῶν καὶ χυλισμάτων καὶ σπερμάτων συνφύλλων [τε καὶ φα]ρμάκων κατὰ στοιχεῖον. ἀρξώμεθα τοίνυν ἀκολούθως ἀπὸ τοῦ [ἄλφα] καὶ ἀπὸ τῆς βοτάνης τοῦ πατρὸς Διὸς Κρόνου.* Inc. f. 1^r: *[ἀείζωον τ]ὸ μέγα. οἱ δὲ ἐριθαλὲς· οἱ δέ ἀμβροσία.* Des. f. 53^v in capite, quod inscribitur *ὤκιμον*, his verbis: *ὑπὸ σκορπίου ἄσωστοι διατίθενται.*

Herbarii textus, qui figuris omnino caret, paucis exceptis eodem fere ordine procedit atque in libro C. Neque tamen omnes herbae, quae in C etiam nunc extant, receptae sunt, neque ipsa descriptionum verba integra ubique redduntur. Permulta nihilo minus huic quasi epitome capita insunt, quae in C propter plurimarum membranarum interitum hodie desiderantur. Quam ob rem Parisinum saepissime adhibuimus in pristino contextu codicis C restituendo (cf. cap. XII n. 6). Neque ei, qui aliquando alphabeticam herbarii Dioscuridei recensionem editurus est, hunc librum, quo tot codicis C

Et in Parisino gr. 2286 et in codicibus reliquis plerisque adiuncta sunt huic scriptiunculae *λεξικὸν τῆς τῶν βοτανῶν ἑρμηνείας* interdum (veluti in cod. Mediol.) Galeno tributum et versio Graeca vocum aliquot Persicarum ad rem herbariam spectantium.

[1]) Veluti initium, quod supra citavimus, haustum est ex C f. 32^r: *ἀμάρακον... οἱ δὲ λευκάνθαιμον... οἱ δὲ χαμαίμηλον.* Cf. etiam supra p. 22.

[2]) De titulo et de Crateuae fragmentis cf. A. G. Costomiris *Revue des études grecques* II p. 362.

capita servata sunt, neglegere licebit. Porro Crateuae et Galeni fragmenta, ubi in C exhibentur, partim integra, partim contracta in Parisinum relata sunt.

Inter herbarum synonyma librarius ea quoque inseruit, quae latina litteris latinis scripta saeculo XIII ab hominibus ex occidente oriundis, penes quos liber C tum erat, imaginibus adiecta sunt (v. supra p. 18 s.). Quae vocabula praemissis verbis οἱ Φράγγοι sive Φράγγοι litteris graecis transscripta primum (f. 1^r) in margine, deinde (f. 1^v ss.) in ipso contextu proponi solent, a librario, qui scripturam illius aetatis latinam, imprimis compendia, parum intellexerat, mirum saepe in modum detorta. Veluti f. 1^r ad ἀείζωον τὸ μικρὸν in margine adscriptum est οἱ Φράγγοι σεμπερβίβουμ μίνους (cf. C f. 13^v), ibidem ad ἀείζωον τὸ λεπτόφυλλον accedit οἱ Φράγγοι σεμπερβίβου οὑμικουλάρι (v. C f. 14^r). Ad herbam, cui nomen ἀριστολοχία μακρὰ, additum est (f. 1^v) Φράγγοι ἀρισκολούγκα, cui in C f. 17^v haec respondent *aristol. loga*. Herbam, quae graece ἀρτεμισία ἑτέρα πολύκλωνος vocatur, Franci appellare dicuntur f. 2^r ἀλλικάρτεμι, quod ortum est ex C (f. 20^v) inscriptione male intellecta *alia arth.* (id est *alia arthemisia*). Praeterea aliae quoque adnotationes saeculis XIII et XIV litteris minusculis in C inscriptae magna ex parte in Parisini contextum insertae sunt; ex quibus nonnullae etiam pleniores hodie in hoc libro leguntur quam in C [1]). Accedit, quod in marginibus permulta additamenta ex aliis materiae medicae codicibus, integra interdum capita de herbis, quae in alphabetica libri C recensione desunt, adici solent.

In herbarii fine subicitur tractatus περὶ μανδραγόρας. Inc. f. 53^v: ἔστι καὶ ἄρρην μανδραγόρας, ἔστι καὶ θήλεια. Quae continuantur f. 52^r. 52^v. Desinit hoc caput f. 52^v: ὁπότε διὰ κυναρίου ἀνασπασθῇ. Accedunt f. 52^v tres mandragorarum figurae. Haec quoque ex C descripta sunt, videlicet ex foliis tribus chartaceis postea

---

[1]) Cf. v. c. notam C f. 274^v margini superiori saec. XIII vel XIV ineunte adscriptam et bibliopegi cultro aliquantum laesam cum Parisini f. 33^v. — Manum eius, qui librum Paris. conscripsit, id est fortasse ipsius Neophyti, in C uno loco (f. 339^v) deprehendi in adnotatione: οἱ δὲ γαλατζίδα καλοῦσι; cf. imprimis Paris. f. 44^r de tithymalo characia: κοινῶς γαλατζίδα.

insertis (f. 287—289), ita tamen, ut horum textus ex Dioscuridis materia medica IV 76 (p. 570—573 Spr.) excerptus alio nescio quo codice Dioscuridis adhibito correctus atque in fine auctus sit.

Iam superest, ut subscriptionem in medium proferamus, qua evincitur codicem aut ipsum a Neophyto scriptum esse aut ad Neophyti exemplar expressum. Quae quidem f. 168r ante indicem collocata est:

† *Θεοῦ τὸ δῶρον καὶ πόνος Νεοφύτου.*
Τῆς Προδρομικῆς μάνδρας καὶ Πετρωνύμου,
τῆς κειμένης ἔγγιστα τῇ (sic) *Ἀετίου,*
ἡ βίβλος ἥδε τῆς φιλανθρώπου τέχνης.

Ex his versibus primus nomine tantum mutato et tertius inde a saeculo XII ineunte saepius inveniuntur in subscriptionibus librorum monasterii Prodromeni (cf. p. 21 adn. 1).

II. Praecipuum inter libros, qui ex nostro derivati sunt, locum obtinet codex Romae in bibliotheca principis Marii Chigi sub signo F. VII. 159 adservatus [1]). Est membranaceus, formae, quae dicitur, quartae oblongae, foliorum 238, saeculo XV, ut statim apparebit, depictus et exaratus. Textu Dioscurideo omnino caret solas herbarum et animalium figuras continens una cum vocabulis graecis saeculo XV fere medio superscriptis, quibus alteri tituli graeci itemque transscriptiones aliaeque notae latinis litteris perscriptae postea accesserunt. His quidem picturis tres quasi series efficiuntur, quarum unaquaeque ordine alphabetico disposita est. Ex quibus prima

---

[1]) Adfinitatem, quae inter hos libros intercedit, primus perspexit A. Venturi *L'erbario di Dioscoride nella biblioteca Chigiana,* quae commentatio prodiit in ephemeride Romana *Cronache della civiltà Elleno-Latina,* a. I n. 22 (die 15 Februarii 1903) p. 209 s.; cf. eiusdem *Storia dell'arte italiana* III (1904) p. 758 adn. 1. Uberiorem Chigiani descriptionem nuper dedit O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905. 8°) capite II, cui inscriptum est *Sopra un codice miniato della materia medica di Dioscoride conservato a Roma,* p. 241—282, adiectis tabulis I—VIII. Nostra denique causa codicem inspexerunt Ludovicus Pastor vir inlustris, qui Romae instituto Austriaco studiorum historicorum praeest, iussuque Pastoris Henricus Pogatscher instituti eiusdem bibliothecarius, qui, quae in hoc libro observaverat, summa officiositate copiosissime nobiscum communicavit.

foliis 1^{r}—171^{v} collocata paucissimis, quae discrepare videntur, exceptis easdem prorsus herbarum imagines continet, quae in C insunt [1]), eisdem plane titulis insignitas eodemque ordine sese excipientes, ut ἀείζωον τὸ μέγα initium faciat et ὤκιμον ἕτερον agmen claudat. Figurae vero, quae hac parte exhibentur, sunt 406 [2]), qui quidem numerus illum, qui in libro C inde ab anno 1406 servatus est, longe superat (cf. cap. XII n. 6).

F. 172^{r}—196^{r} (198^{r}) altera iam sequitur series, litterarum pariter ordine concinnata, quam tamen ex herbarum inscriptionibus apparet ad recensionem alphabeticam herbarii Dioscuridei non redire, sed ex codice quodam primitivum materiae medicae contextum exhibente figurisque illustrato haustam esse. Qua in re sane notandum est nonnullas huius partis herbas teste Penzigio (p. 273) quam maxime illis respondere, quae in serie prima extant ex C expressae. Deinde f. 198^{r} adest imago manu posteriore *Corallus* inscripta, qua pictura ἐναλίας δρυὸς codicis nostri f. 391^{v} proposita redditur [3]). Iam subsequitur f. 199^{r}—207^{v} tertia imaginum series, qua arbores potissimum in Dioscuridis materia medica tractatae effinguntur.

Porro f. 212^{r}—214^{r} habentur figurae 28 serpentium, item f. 214^{v}—215^{v} imagines 25 bestiolarum, quibus nomina graeca litteris maiusculis minio pictis et ornatis adscripta sunt, et numero et forma haud diversae ab illis, quae C nostri

---

[1]) Accuratissime has figuras ex C depictas esse colligitur et ex descriptionibus magnae herbarum partis, quas exhibet Penzigius l. c. p. 253—272, et ex eiusdem auctoris tabula V, ubi qui repraesentatur φασίολος, simillimus est φασιόλῳ C f. 370^{v} expresso. Contra φασιόλου figura, quam Penzigius tab. VI comparandi causa cum tabula V composuit, aliquantum differt, quia non ex C, sed ex codice adfini Neapolitano petita est; cf. supra cap. XXV. Item testatur Pogatscher herbas, quae λυχνὶς στεφανωματικὴ et μῶλυ vocantur, Chigiani f. 96^{v} et 106^{v} propositas et lineis et coloribus quam simillimas esse eis, quas ex codice C expressit M. Wellmann *Krateuas* tab. I. II.

[2]) De herbis 559, quas in seriebus prima et altera extare Penzigius p. 248 auctor est, deducendae sunt 153 seriei alterius, quas ille p. 272—277 recenset. Pariter Pogatscher nobis auctor est prima serie comprehendi figuras 405, sive si f. 7^{r} duas herbas repraesentari respicimus, 406.

[3]) Cf. Venturi *Cronache* p. 209, qui de differentiis quibusdam, quae inter duas has imagines intercedunt, nonnulla disputavit; Penzig p. 248.

f. 398ᵛ—411ʳ exhibentur. Accedunt f. 215ᵛ—219ᵛ avium figurae item ex codicis nostri ornithiacis depromptae, verum eis, quae hodie in C inveniuntur, multo pleniores (cf. cap. XII n. 6) [1]).

---

[1]) Insigni Pogatscheri comitati index debetur, qui sequitur, avium in codice Chigiano depictarum. Atque seriem ornithiacorum libris I et II comprehensam, in qua C figuras 24 hodie praebet (f. 474ʳ—482ʳ), exprimunt in Chigiano f. 215ᵛ—218ᵛ imagines 46 numeris plerumque et titulis graecis minio pictis praeditae; quibus accedunt numeri arabici et nomina latina nigro atramento postea adpicta, quae nos hoc loco omisimus. In titulis adferendis nomina volucrum, quarum imagines in C exciderunt, asterisco * notavimus.

F. 215ᵛ *α΄ *ἄετος — β΄ *ἅρπη — γ΄ ἱέραξ — γ΄ ἱέραξ — δ΄ ὠκύπτερον*;
f. 216ʳ *ε΄ ἴκτινος — ς΄ *γύψ — ζ΄ γλαυξ — η΄ ἴκτερος — θ΄ αἰγιθαλός — ι΄ *σελευκίς — ια΄ χίσσα*;
f. 216ᵛ *ιβ΄ *χελιδών — ιγ΄ ψιττακός — ιδ΄ *ἴυγξ — ιδ΄ *ἴυγξ — ιε΄ *περιστερα — ις΄ *τρυγών — ιζ΄ *ἀλεκτρύων — ιζ΄ *ἀλεκτορίς*;
f. 217ʳ *ιη΄ *κόραξ — ιθ΄ αλιαετός* (in C f. 477ʳ spatium, in quo imago pingatur, vacuum relictum est) — *κ΄ *πέρδιξ — κ΄ *πέρδιξ — κα΄ ἐρωδιός* (in C f. 480ʳ spatium vacuum) — *κβ΄ ἀηδών* (in C f. 475ᵛ spatium vacuum) — *κγ΄ γύγης* (in C f. 481ʳ spatium vacuum);
f. 217ᵛ *κδ΄ *κόσσυφοι* (figurae duae) — *κε΄ *ταώς — κς΄ ὄρτυξ — κζ΄ πορφυρίων — κθ΄ καταράκτης — κη΄ πελαργός*;
f. 218ʳ *λ΄ τροχίλος — λα΄ λάρος — λβ΄ αἴθυια — λγ΄ ἀλκυών — λδ΄ πελεκίνος*;
f. 218ᵛ *λε΄ γέρανος — λς΄ ἱμαντόπους — λζ΄ κέπφος — λζ΄ κέπφος — λη΄* *(sine titulo, an *ἐλαφίς*?) — *λθ΄ χήν — μ΄ κύκνος*.

Porro tabulae in C (f. 483ᵛ) libro III ornithiacon praemissae, qua aves 24 effinguntur, respondent figurae duodecim f. 219ʳ pictae et alterae duodecim, quae f. 219ᵛ exhibentur; quae omnes numeris atque titulis carent exceptis tribus, quae in f. 219ʳ collocatae *στρουθοκάμηλος, κορυδαλός, anas* inscriptae sunt.

Videmus igitur in codice Chigiano totam volucrum turbam, quae in ornithiacorum paraphrasi tractatur, picturis repraesentari; quae quidem maximam partem, sed non omnes ex C depromptae sunt. Nam imagines *ἁλιαιέτου, ἐρωδιοῦ, ἀηδόνος, γύγου*, quorum historiis in C servatis spatium vacuum praecedit, sine dubio aliunde sumpsit pictor; idemque cadere videtur in pavonem, qui graece *ταὼς* vocatur, cuius imaginem (f. 1ᵛ), cum in C aliquando libro primo ornithiacon praefixa iam tum fortasse extra sedem propriam vagaretur (cf. supra p. 157), pictor in ipso contextu iam non invenit, sed ad diversum exemplum supplevit. Nam *ταὼς* in Chigiano depictus a Pogatschero ita mihi describitur: *Die Abbildung des Pfaus auf f. 217ᵛ ist ganz verschieden von der des Wiener Dioskurides. Dargestellt ist der Pfau von links nach rechts*

Luculentissime autem codicis Chigiani cum nostro adfinitas eo comprobatur, quod ex picturis illis praeclaris in initio propositis quattuor in Chigiano redeunt accuratissime expressae et titulis latinis instructae, qui ipsis graecis in C adiectis fere respondent: videlicet f. 220^r consessus prior medicorum (C f. 2^v), f. 221^v mandragorae inventio (C f. 4^v), f. 222^r alter medicorum consessus (C f. 3^v), f. 223^v mandragoras ab artifice depictus (C f. 5^v) [1].

Pauca de tempore, quo codex Chigianus compositus sit, et de indole eius hoc loco adiciam. Atque Penzigio (l. c. p. 242 adn. 1) et picturae et inscriptiones manu priore additae saeculo XV multo antiquiores videntur; contra Venturius de saeculo XV cogitaverat. Cui sententiae et Ludovicus Pastor aliique viri peritissimi a Pastore et Pogatschero consulti adsentiuntur, qui Chigianum medio fere saeculo XV vel etiam exeunte confectum arbitrantur; id quod titulorum speciminibus a Penzigio propositis confirmatur. His, ut alia indicia minus certa omittam, accedit, quod titulus *ἡ σοφία* in C eius, qui anno fere 1406 hunc librum tractavit, manu picturis f. 4^v et 5^v adscriptus in Chigiani imaginibus inde depromptis (f. 221^v. 223^v) latinis litteris in margine repetitur *Sophia*, quodque series herbarum *κ* litterae in Chigiano eandem exhibet consecutionem, quae in C duobus fasciculis a. 1406 bibliopegi errore inter se permutatis orta est (cf. cap. X). His igitur documentis demonstratur Chigianum medio fere saeculo XV, certe post a. 1406 ex ipso C, qualis tum erat, expressum esse. Cui opinioni minime adversatur, quod et herbarum et volucrum series in Chigiano multo pleniores proponuntur, quam inde ab a. 1406 in ipso C eas fuisse ex indice herbarum

---

schreitend, ohne jene starke Rundung von Brust und Bauch, mit geschlossenen Flügeln und geschlossenen Schwanzfedern, Farbe blau, die Flügel lichtbraun, die Schwanzfedern rotbraun, mit blauen Augen. Die Abbildung ragt in keiner Weise über die anderen Vogelbilder hervor.

[1]) Ex his quattuor imaginibus duas effingendas curavit Venturi *Cronache* p. 210; universas optime expressas arte heliotypica proponit Penzig l. c. tab. I–IV. Desiderantur vero in Chigiano figurae pavonis (C f. 1^v; de qua v. adn. praec.) et Aniciae Iulianae (C f. 6^v) et titulus ornatus (C f. 7^r).

tum temporis conscripto et ex numeris a. 1406 in codicis fine membranis additis colligitur (v. cap. X. XI). Puto enim eum, qui Chigianum composuit, eis potissimum locis, quibus codicem C foliorum interitu mutilum invenit, alterum librum adhibuisse ex eodem C, sed etiam tum integriore depictum, quo adiutus multas picturas in C deperditas supplere potuit. Videtur autem codex Constantinopoli pictus, sed statim ab initio Occidenti destinatus fuisse, ut ex *Sophiae* illa designatione aliisque titulis latinis una cum graecis manu eadem saeculi XV exaratis concludere licet.

Ex Chigiano deprompta est magna pars imaginum codicis Vindobonensis 2277 (olim Eugeniani f. 16), qui cum libris Eugenii Sabaudiae principis in bibliothecam Caesaream pervenerat. Qui quamquam auctoris temporisve nota caret, ex pingendi tamen et scribendi ratione et ex nominum praesertim latinorum orthographia facile perspicitur ab hominibus Italis medio fere vel exeunte saeculo XVI eum confectum esse. Continet autem hic liber in foliis membraneis 186 formae maximae promiscuas herbarum picturas, titulis fere latinis et magna ex parte textu latino, quem manus tres diversae ex Dioscuride, Avicenna, aliis adscripsere, instructas eumque in modum dispositas, ut persaepe herbae eadem littera incipientes inter se consociatae sint. Quas figuras partim ex variis herbariis pictis antiquioribus sat fideliter, ut videtur, repetitas, partim ad vivas herbas summa profecto cum arte expressas esse statim apparet.

Atque in priore, quod diximus, genere primum obtinent locum picturae reliquis intermixtae numero fere 225, quae quidem eis, quas C exhibet, simillimae, sed ita comparatae sunt, ut ex lineis coloribusque nonnumquam leviter immutatis intellegatur non ex ipso C, verum ex codice inde depicto, id est ex prima serie herbarii Chigiani eas repetendas esse. Quarum plerisque nomina, quae C praebet, graeca, sed ad Chigiani exemplum latinis litteris transscripta pro titulis superposita sunt; neque tamen desunt, quae eiusmodi inscriptionibus careant (cf. imprimis f. 90^r—97^r). Quamquam ordo, quo herbae in libris C et Chigiano procedunt, in Vindobonensi

non servatur, multa tamen in eo vestigia huius ordinis supersunt, ut v. c. herbae in illis exemplaribus sibi vicinae etiam in Vindobonensi coniunctae inveniantur. Quod vero supra diximus in Chigiano lacunas codicis C ex vetustiore et pleniore exemplo ipsius C suppletas esse, id etiam in Vindobonensis figuris Dioscurideis observare licet. Adsunt igitur, ut in Chigiano, ita et in Vindobonensi vestigia eius ordinationis, quae in C circa a. 1406 facta est [1]), simul autem et figurae, quae a. 1406 in C iam deperditae erant, ex vetustiore illo exemplo derivatae. Quas quidem, cum Chigianus mihi praesto non sit, conlatis codicis Neapolitani (N) picturis satis certa ratione agnovisse mihi videor. Quarum nomina spretis transscriptionibus latinis, quae in Vindobonensi solae extant, graece hic adpono:

δελφίνιον ἕτερον	(f. 28^{v}; N f. 61^{r}),
νυμφαία ἄλλη	(f. 63^{v}; cf. N f. 104^{r}),
πολύγονον θῆλυ	(f. 159^{v}; N f. 121^{r}),
ποταμογείτων *ποταμογείτων ἕτερος*	} (f. 33^{r}; N f. 127^{r}),
πόλιον τὸ ὀρεινόν	(f. 117^{r}; N f. 126^{r}),
πήκτη	(f. 117^{r}; N f. 125^{r}), [2])
σέρις ἥμερος *σέρις ἀγρία*	} (f. 121^{r}; N f. 153^{r}),
σκόρδον	(f. 72^{r}; N f. 152^{r}).

Iam vero praeter numerosas has imagines, quas ex prima serie herbarii Chigiani repetendas esse diximus, in Vindobonensi sat multae exhibentur figurae minoris plerumque moduli, quarum vocabula ex graeca lingua derivata optime cum eis conveniunt, quae in secunda serie Chigiani (f. 172^{r}—198^{r}) inveniri indice a Penzigio (l. c. p. 272—277) subministrato edocemur. Extant autem continuae eius generis series

---

[1]) Figura *ἀσκληπιάδος*, cui in C f. 47^{v} falso *ἀνθυλλὶς* inscriptum est, eodem vocabulo *antalis* Vind. f. 18^{r} designatur; pariter figura *τιθυμάλλου χαρακίου*, in C f. 339^{v} perperam *τράγος ὁμοίως* inscripta Vind. f. 99^{v} sub titulo *tragos* proponitur.

[2]) De quinque his herbis *Π* litterae in Chigiano propositis v. supra p. 70.

f. 103v—106v, ubi habentur *androsaces*, *anachilis* (id est ἀνθυλλίς), *ethyopida*, *apia vel ischia*, *bacharis*, *botris*, alia, pariterque f. 146r—146v. Sed aliis quoque locis hinc illinc sparsae proponuntur picturae ad eandem Chigiani partem redeuntes; videntur autem universae 40 fere numero esse [1]. Contra ex tertia Chigiani serie (f. 199r—207v) pauca admodum, sed certa in Vind. recepta sunt, videlicet f. 24v *achatia* altera, cui in Chigiano f. 199r respondet ἀκακία, atque tria cinamomi genera *lignum cinamomum*, *falsum cinamomum*, *cinamomum*, quibus redduntur κινάμωμον, ξυλοκινάμωμον, ψευδοκινάμωμον teste Penzigio (p. 277 s.) in Chigiano f. 201v et 202r repraesentata.

III. Codici Chigiano subiungere placet Bononiensem graecum bibliothecae universitatis n. 3632, chartaceum, saeculo XVI confectum [2], qui pariter picturas codicis C omisso textu exhibet. Quo inde a f. 385r—416v et f. 417v herbarum figurae continentur coloratae ex C expressae, sed minore modulo delineatae [3]; porro f. 417r. 418r. 425v. 426v. 377r. 377v. 378r repetuntur picturae C f. 2v—5v extantes, adscriptis eisdem fere interpretamentis, quae in C circa annum 1406 addita sunt. Haec f. 380v. 381v. 382v. 383r. 384v excipiunt figurae animalium venenatorum et serpentium, quae C f. 398v ss. in Eutecnii paraphrasim theriacorum insertae sunt.

De codice Vindobonensi n. 12478, qui saeculo XVI exeunte Sambuco auctore ex ipso C depictus est, supra (cap. XXV p. 121) satis disputatum est.

IV. Omnia fere, quae codice nostro continentur, descripta sine imaginibus extant in Urbinate graeco bibliothecae

---

[1]) Nonnumquam eadem herba, cum et in prima et in secunda Chigiani serie effingatur, etiam in Vind. bis proponitur; veluti βρύον θαλάσσιον f. 150v et 105r; ἠρύγγιον f. 144v et 106r. — F. 40r extat figura titulo carens, qua σίκυος ex Chigiani f. 191v a Penzigio tab. VII repetitus exprimi videtur.

[2]) De hoc libro cf. A. Olivieri *Studi italiani di filologia classica* III (1895) p. 442 ss., imprimis p. 453 ss., qui quidem saeculo XV eum tribuit; H. Schoene *Apollonius von Kitium* p. XXXVII s.; M. Wellmann *Krateuas* p. 22 s. n. 2; idem Pauly et Wissowae encycl. V p. 1139.

[3]) Figuram λυχνίδος στεφανωματικῆς ex codice Bononiensi repetitam proponit M. Wellmann *Krateuas* tab. II.

Vaticanae n. 66 [1]). Est chartaceus foliorum 200, saeculo XV in usum Friderici ducis, qui a. 1444—1482 Urbinum moderabatur, exaratus. In folio non numerato, quod in initio positum est, exhibetur corona ad instar eius, quae C f. 7^{v} proponitur, splendide picta, intra quam haec verba litteris maiusculis scripta sunt: *Διοσκορίδης περὶ παντὸς εἴδους βωτανῶν* (sic) *καὶ ῥιζῶν καὶ τῶν θεραπειῶν αὐτῶν* addita versione latina. Inde a f. 1^{r}, in quo idem titulus repetitur, usque ad f. 82^{r} legitur herbarium Dioscurideum alphabetico ordine dispositum, cuius caput primum *περὶ ἀειζώου τοῦ μεγάλου* sic incipit: *ἀείζωον τὸ μέγα, οἱ δὲ ἐριθαλὲς, οἱ δὲ ἀμβρόσιον*, ultimum caput *περὶ ὠκίμου* his verbis desinit: *ἀσώστως διατίθενται.* His f. 83^{r}—165^{r} subiecti sunt materiae medicae Dioscuridis libri II—V, libri duo Pseudodioscuridei *περὶ τῆς φαρμάκων ἐνεργείας* et *περὶ ἰοβόλων.*

Iam sequitur f. 165^{v} post alia quaedam remedia paraphraseos Eutecnianae theriacorum ea pars, quae C f. 393^{r}—414^{v}. 429^{v}—437^{v} traditur, f. 183^{r}—193^{r} eiusdem auctoris paraphrasis alexipharmacorum, f. 193^{v}—195^{v} paraphraseos in halieuticorum libros III et IV particula ea, quae in C inde a f. 460^{v} usque ad f. 462^{v} v. 23 extat, f. 195^{v} usque ad codicis finem altera particula paraphraseos theriacorum, quae C f. 415^{r}—429^{r} continetur. Qua in re observandum est singularum paraphraseon titulos, qui in C in fine subscribuntur, in libro Urbinate itemque in Laurentiano infra n. V adlato errore cum eis, quae in C proxime sequuntur, coniunctos esse, ita ut verbi causa paraphrasi alexipharmacorum haec praemissa sint: *παράφρασις Εὐτεκνίου σοφιστοῦ ἐκ τῶν Νικάνδρου θηριακῶν· τῶν δὲ ἀντιφαρμάκων τάδε ἔνεστιν* [2]).

V. Gemellus quodammodo codicis Urbinatis est L a u r e n t i a n u s plutei LXXXVI n. 9 [3]), membranaceus foliorum 286,

---

[1]) Copiosius de hoc libro egit C. Stornaiolo in catalogo, cui inscribitur Codices Urbinates graeci bibliothecae Vaticanae (1895), p. 77—80.

[2]) Cf. Urb. f. 183^{r} Laur. f. 207^{r} cum C f. 437^{v}. 438^{v}.

[3]) De quo cf. A. M. Bandini Catalog. codicum gr. bibl. Laurentianae III (1770) p. 327 ss. A Bandinio pendet I. G. Schneider in Nicandri alexipharmacis (1792) p. XI s.; in Nicandri theriacis (1816) p. 311 ss.

formae quae vocatur in folio, saeculo XV Mediceorum in usum nitidissime exaratus. Quo libro continentur inde a f. 180^r paraphraseos in Oppiani halieuticorum libros III et IV particula ea, quae in C f. 460^r—462^v v. 23 legitur, inde a f. 182^r paraphraseos Nicandri theriacorum ea pars, quae in C f. 415^r—429^r obtinet, f. 188^r liber Dioscuridi falso adtributus *περὶ ἀντιφαρμάκων*, cui adglutinatum videtur carmen de herbarum viribus [1]). Haec excipiunt f. 192^r paraphraseos theriacorum ea pars, qua C f. 393^r—414^v. 429^v—437^v exhibetur, f. 207^r paraphrasis alexipharmacorum.

Collatis eis, quae ex Bandinii et Stornaioli descriptionibus de codice hoc Laurentiano et de Urbinate supra (n. IV) memorato comperimus, apparet hos duos libros adfinitate quadam arctiore inter se coniunctos esse, ambos vero ex C repetendos esse, id quod utriusque argumentis et inscriptionibus, quae mirum in modum inter se et cum C conveniunt [2]), luculentissime demonstratur. In Laurentiano vero, quem ex Bandinii editione ab eodem suppleta et a Schneidero repetita accuratius novimus, sententia illa alio quoque argumento gravissimo confirmatur. Etenim in C duo membranarum fasciculi numeris *NE* et *NS* signati errore eius, ut videtur, qui codicem a. 1406 denuo compegit, inter se permutati sunt; nam fasciculus *NS*, qui foliis 424—431 constat, posteriore loco positus praecedere debebat, quippe qui paraphrasim ad Nicandri theriacorum versus 557—725 contineat, eumque excipere fasciculus *NE* (f. 416—423) cum versione versuum 725—827 [3]). Idem vero ordo perversus in Laurentiano invenitur, si quidem Bandinii testimonio fides habenda est [4]). Demonstratur porro Laurentiani ex C origo lectionibus, quas uterque liber in

---

[1]) V. Bandinius l. c. p. 328 n. V: „Ultimum (caput) *περὶ ἐρυσίμου* desinit *ἐὰν δὲ κόκκους ζ′ εἰς οἰκίαν βάλῃς, ἀψιμαχία ἔσσαι.*" Quibuscum conferas velim ea verba, quae ultima leguntur C f. 392^r.

[2]) Subscriptiones codicis C in his apographis saepius falso ad ea, quae subsequuntur, opuscula trahi iam supra (n. IV) adnotavimus.

[3]) Cf. cap. X. XXVII; conspectum codicis infra parte V propositum.

[4]) V. editiones Bandinii p. 315 adn. 5.6; Schneideri p. 347 adn. 2.

paraphrasibus duabus Nicandreis praebet, quae in levioribus tantum interdum discrepant, in gravioribus vero omnino consentiunt.

Ad textum paraphrasium Nicandrearum constituendum Laurentianus, sive ipse hac in parte ex C descriptus est sive ex apographo codicis C expressus, nonnihil valere videtur. Folia enim aliquot codicis C aut prorsus deperdita, veluti duo illa, quae inter f. 401 et 402 exciderunt, aut maximam partem nunc abscissa, ut paucae tantummodo litterae supersint, veluti f. 404. 407, aliosque locos iam mutilatos is, qui exemplum hoc confecit, integros adhuc vidit et descripsit, ita ut codicis C vetustissimi testis lacunae Laurentiani ope suppleri possint [1]). Eadem sine dubio utilitas erit Urbinatis nondum satis cogniti, quem cum Laurentiano arctiore quadam necessitate modo diximus coniunctum esse.

VI. Codicibus, qui quodammodo ex C fluxerunt, fortasse adnumerandus est ille iam deperditus, cuius meminit Conradus Gesnerus [2]) his verbis:

Eutecnii sophistae paraphrasim Graecam in Alexipharmaca et Theriaca Nicandri, et in quaedam Oppiani, videlicet de piscatione et venatione libros, vidi Venetiis (apud Arnoldum Paraxylum Arlenium, in aedibus illustris viri Diegi Hurtadi Caesarei legati) in uno volumine, adscripto ubique, si bene memini, Eutecnii nomine: praeterquam in paraphrasi eiusdem Oppiani poematis De aucupio, quam propediem (Deo volente) inde nactus descriptam in lucem dabo, dubius interim an Eutecnio authori attribuenda sit.

Videtur autem codex, quem Gesnerus inspexerat, siquidem ipsius Diegi Hurtadi de Mendoza fuit, cum reliquis eiusdem

---

[1]) Horum locorum, quos in editione a. 1764 mancos reliquerat, supplementa ex Laurentiano petita dedit Bandinius Catalog. cit. III p. 328—331; quae postea Schneiderus in textum suum inseruit. Cf. praeterea cap. XII n. 6; cap. XXVII.

[2]) Bibliothecae universalis (Tiguri 1545. 6°) I f. 238r sub voce Eutecnius; similia I f. 527v sub voce Oppianus; idem in indice auctorum Historiae avium praemisso sub littera O et E; unde citatur a Lambecio Comment. ed. Kollar. II p. 264 s. Cf. I. G. Schneider in ed. Oppiani (1776) p. XVII s.

libris graecis in bibliothecam Escurialensem pervenisse neque diversus esse ab codice aliquando signo II. C. 24 instructo, qui iam non extat, sed a. 1671 incendio absumptus est. De quo ex catalogo bibliothecae Escurialensis, qui Mediolani etiam nunc servatur [1]), haec exscripsit T. Rostgaardius in litteris ad Erasmum Windingium missis [2]):

En articulum ipsum ut in Catalogo iacet:

Eutecnii Sophistae Paraphrasis Theriacorum Nicandri II. C. 24. pag. 212. et pag. 233. Paraphrasis Alexipharmacorum Nicandri et pag. 246. eidem tribuenda Paraphrasis (non enim expressum est illius nomen) in 3. et 5 tum Halieuticων Oppiani, et pag. 259. in eundem Oppianum de aucupio.

Qua in descriptione sane desideratur mentio paraphraseos in Oppiani de venatione libros, quam Gesnerus memoria fortasse lapsus falso adiecerat. Reliqua autem ita comparata sunt, ut ex libri C appendice ea petita esse probabilis videatur opinio. Nisi quod veri simile est paraphrasim in carmen de aucupio sive ornithiaca, quam librarius in C valde iam mutilam multisque locis lectu difficilem invenerit, in apographo ex alio codice suppletam fuisse, qui ad alteram recensionem a C diversam, a Windingio postea editam (de qua v. supra p. 161) pertinebat, ita tamen, ut ex integris codicis C partibus multae lectiones margini adscriptae vel ipsi textui insertae sint. Unde fit, ut illius paraphraseos versio latina a Gesnero ad hoc exemplar confecta [3]) in universum quidem alteram fere recensionem Windingii exprimat, multis autem locis, id quod iam Duebnerus observavit, cum textu Parisini

---

[1]) Videlicet in bibliotheca Braidensi sub signo *AE.* XIII. 38. Disputaverunt de hoc catalogi Escurialensis exemplari Guil. de Hartel Bibliothecae patrum latinorum Hispaniensis I p. 6; R. Beer *Handschriftenschätze Spaniens* p. 159; idem *Jahrbuch der kunsthistor. Sammlungen des Kaiserhauses* XXIII (1903) p. XXXIX.

[2]) V. Eutecnii sophistae paraphrasis prosaica in Oppiani ixeutica ed. ab Erasmo Windingio (Havniae 1702; denuo 1715. 8°), praef. fol. 13ʳ s.

[3]) Repetita est in Schneideri ed. p. 321–344. De qua cf. Schneider praef. p. XVIII; F. Duebner praef. p. III; supra cap. XXX p. 161.

gr. 1843, qui idem est atque codicis nostri, consentiat [1]).

VII. Codex Vindobonensis medicus graecus 5 Nesselii (n. 6 Lambecii) [2]), chartaceus formae, quae dicitur, quartae, foliorum 10, saeculo XVI exaratus continet f. 1^{r} et 1^{v} fragmenta novem Crateuae ῥιζοτομικοῦ, f. 1^{v}—8^{v} capita aliquot textus Dioscuridei, f. 2^{r} Galeni caput de amaraco, f. 9^{r} hypothesim, quae C f. 393^{r} pharaphrasi theriacorum praemissa est. Quae omnia ex C descripta esse dudum viri docti intellexere. Deinde f. 9^{r} sub inscriptione ἐκ τοῦ κυροῦ Ἀντωνίου τοῦ Καντακουζηνοῦ proponuntur excerpta quaedam ex Dioscuridis materiae medicae libri V cap. 62. 63. 89. 160, quae ex eodem codice manasse videntur, quem Augerius de Busbecke ab Antonio Cantacuzeno commodatum anno fere 1562 Petro Matthiolo utendum praebuerat (cf. supra cap. III). Folio denique 10^{v} extant herbarum vocabula 30, quae in C herbis titulorum loco superscripta sunt; quibus explicandi causa plerumque adduntur nomina ab ipso Dioscuride in materia medica usurpata vel vocabula ex lingua graeca volgari deprompta.

VIII. Iam in medium proferendi sunt libri aliquot adfinitatis vinculo inter se coniuncti, quibus carmen quod dicitur de viribus herbarum ex C nostro descriptum traditur [3]).

1. Codici saeculi XV, qui adservatur Mediolani in archio capituli metropolitani sub n. 3 [4]), post Dioscuridis περὶ ὕλης ἰατρικῆς libros quinque eiusque notha, quae vocantur, f. 127^{r}—128^{v}

---

[1]) Codex Escurialensis Σ. I. 17, quem post Dioscuridis materiam medicam solas Eutecnii paraphrases in theriaca et alexipharmaca continere E. Miller auctor est (v. infra n. XI), a libro Gesneri diversus esse videtur. Cf. praeterea C. Graux *Essai sur les origines du fonds grec de l'Escurial* (*Bibliothèque de l'école des hautes études* XLVI 1880) p. 99 adn. 2; 241. 246. 266 (n. 205). 390. 498.

[2]) De quo v. Lambecius Comment. ed. Kollar. VI p. 209 s.; Nesselius Catalog. III p. 20; A. G. Costomiris *Revue des études grecques* II p. 361; M. Wellmann *Krateuas* p. 10 adn. 13; p. 18 s. adn. 26.

[3]) De codice Laurentiano plutei LXXXVI n. 9 saeculi XV, in quo hoc carmen integrum una cum scholiis extare videtur, vide supra n. V. Codicem Matritensem, cui idem inesse opinor, infra n. XIV indicabimus.

[4]) Cf. Aem. Martini *Catalogo di manoscritti greci esistenti nelle biblioteche italiane* I p. 42 ss. n. 2.

insunt carminis de viribus herbarum versus 1—190. Praemisso capitum indice ita incipit carmen: ·α· Τοὺς πυρέσσοντας τὸ χαμαίμηλον θεραπεύει (v. 1 ed. Haupt.), desinit his verbis: τὴν βοτάνην περὶ σῶμα φορῶν ἐχθροὺς ὑπαλύξεις (v. 199). In textu autem eaedem agnoscuntur lacunae, quae in editione Asulani extant. Margini adscripta est ἑρμηνία, id est scholia.

2. Codex Berolinensis Phillippicus n. 1570 [1]) saeculo XVI exaratus f. 48^r—55^v eosdem carminis versus 1—190 praebet, qui in Mediolanensi habentur.

Haec in utroque codice Mediolanensi et Berolinensi excipiunt Neophyti monachi Prodromeni promptuarium alphabeticum herbarum, quod inscribitur συλλογὴ κατὰ στοιχεῖον περὶ βοτανῶν, lexicon botanicum (λεξικὸν τῆς τῶν βοτανῶν ἑρμηνείας τοῦ σοφωτάτου Γαληνοῦ), cui adiecta est versio graeca auctoris ignoti vocum aliquot Persicarum; finem faciunt ἀντιβαλλόμενα ex Galeno excerpta, quae ab eodem Neophyto Prodromeno congesta esse Parisini gr. 2268 testimonio supra (n. I) adlato docuimus. Unde facile colligitur hos duos libros proxima cognatione inter se devinctos esse.

3. Codex Vaticanus Palatinus n. 77 [2]) saeculi XIV exeuntis, qui olim fuerat Meletii, post Neophyti monachi Prodromeni promptuarium, lexicon botanicum, glossas persico-graecas, quas modo memoravimus, f. 15^r—114^r praebet Dioscuridis materiae medicae recensionem interpolatam (de qua v. infra n. XII) in libros IX divisam, cui subiecti sunt carminis de viribus herbarum versus 1—190, quorum ultimus est τὴν βοτάνην περὶ σῶμα φορῶν ἐχθροὺς ὑπαλύξεις.

4. Liber denique manu scriptus, ex quo a. 1518 carmen de viribus herbarum primus volgavit Franciscus Asulanus adiunctum exemplaribus Aldinis Dioscuridis [3]), versus tantum 1—190 exhibuit praemisso indice et adiectis scholiis, quae

[1]) Cf. Guil. Studemund et L. Cohn *Verzeichniss der griech. Handschriften der königl. Bibliothek zu Berlin* I p. 71 s. n. 166.

[2]) H. Stevenson Codic. manu script. Palatin. gr. bibliothecae Vaticanae p. 40 s.

[3]) C. 231—235. Repetivit inde I. A. Fabricius Bibliothecae graecae ed. prior. libro III capite 26 (II p. 630—660) additis Ioannis Rentorfi interpretatione latina et commentario. De Asulani codice v. Hauptius l. c. p. 476.

Asulanus ad calcem imprimenda curavit. Quo quae tradita erant, quamquam sine dubio plurimis locis ipse Asulanus correxit, sat multae tamen restant lectiones correctoris manum non expertae [1]), quibus demonstratur ipsum codicis textum simillimum fuisse ei, qui in C ad nos pervenit, atque eisdem mendis et lacunis laborasse.

Quamquam librorum manu scriptorum, quos modo composuimus, varia lectio nobis praesto non est uno excepto codice Asulani, tamen omnibus rite perpensis mihi quidem constare videtur omnes redire ad unum apographon saeculo fere XIV exeunte ex C depromptum, in quo carminis illius versus 1—190 coniuncti erant cum textu Dioscuridis interpolato et Neophyti Prodromeni opusculis. Iam vero id, quod primo obtutu satis mirum videtur, apographon hoc ultra versum 190 non progredi omissis versibus 191—215, qui in C servati sunt, statim explicabitur, si ipsum exemplar vetustum inspexerimus. Nam C f. 391r post v. 190 τὴν βοτάνην — ὑπαλύξεις dimidia pagina vacua est [2]); sequitur f. 391v imago ἐναλίας δρυός, deinde f. 392r continuatur carmen et absolvitur. Librarius igitur minus peritus, qui usque ad f. 391r pervenerat, magno illo intervallo, quod post v. 190 interiectum est, ad opinionem induci poterat hoc loco iam desinere poematis textum. Neque mero casui tribuendum est, quod in apographo, quod diximus, carmen de viribus herbarum ex C descriptum non solum cum recensione Dioscuridis interpolata, in qua constituenda item C adhibitum esse infra (n. XII) docebitur, sed etiam cum Neophyti Prodromeni opusculis lexicoque botanico anonymo consociatum est; archetypum enim horum tractatuum saeculo XIV in finem vergente una cum C in monasterio S. Ioannis Prodromi servatum esse probabile est [3]).

---

[1]) V. adnotationem criticam editionis a M. Hauptio curatae Opuscul. II p. 476 ss.

[2]) Non recte se habent, quae Hauptius p. 485 ad hunc versum adnotavit.

[3]) Parisinus quoque gr. 2286 sive ab ipso Neophyto, sive ad eius exemplar conscriptus, qui olim fuerat monasterii Prodromeni, praeter herbarium Dioscurideum ex C expressum eadem opuscula continet, quae in recensendis Mediolanensi, Berolinensi, Palatino indicavimus. Cf. supra n. I.

In apographo illo ipsis versibus praemissus est capitum index (cf. n. 1. 4), qui impressus extat apud Asulanum et capita etiam inde a versu 191 ss. in ipso textu omissa recenset. Eiusmodi index, quamquam in archetypo C iam desideratur, tamen minime dubium est, quin ad instar indicis alexipharmacorum paraphrasi praefixi (f. 438ᵛ) aliquando inscriptus fuerit folio nunc exciso, cuius margo angusta inter f. 387 et 388 relicta est.

IX. Pariter ex nostro codice aliquo modo derivata sunt, quae leguntur in libro quodam bibliothecae μονῆς Ἰβήρων in Atho monte sitae, quem saeculo XV in charta exaratum Lampros vidit [1]). In quo Dioscuridis libros περὶ ὕλης ἰατρικῆς haec subsequuntur: *Παράφρασις εἰς τὰ Νικάνδρου ἀλεξιφάρμακα Εὐτεκνίου σοφιστοῦ*; inc.: *Αἱ ῥαφίδες τῷ λίνῳ πρὸς τὸν αἰγιαλὸν ἐξέλκονται ἀγρευθεῖσαι.* Unde apparet in hoc Athoo haud aliter atque in Urbinate gr. 66 et in Laurentiano LXXXVI, 9 subscriptionem paraphraseos in alexipharmaca falso coniungi cum exordio paraphraseos halieuticorum, quam in hoc quoque codice omissa priore libri III parte in exitu libri III (v. 604 ss.) incipere notabile est. Quae omnia si cum C foliis 459ᵛ et 460ʳ comparamus, vix dubium est, quin haec libri Athoi pars nescio qua ratione ex codice C fluxerit.

Utrum codices Athous μονῆς Ἰβήρων a. 1560 scriptus [2]), quo continetur παράφρασις εἰς τὰ Νικάνδρου ἀλεξιφάρμακα Εὐτεκνίου σοφιστοῦ, et Parisinus suppl. gr. n. 688 saeculi XVI [3]), cui inesse dicuntur Eutecnii sophistae paraphrasis in Oppiani halieuticorum libros III—V et „eiusdem paraphrasis in Oppiani ixeuticorum libros I. II" cum nostro aliqua necessitudine coniuncti sint necne, equidem diiudicare non audeo.

X. In codice Parisino gr. 1843 [4]) bombycino saeculi XIII, qui continet scholia plurima in Aristotelem et Porphyrium,

---

[1]) Cf. S. P. Lampros *Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ ἁγίου ὄρους Ἑλληνικῶν κωδίκων* II (1900) p. 62 n. 4336.

[2]) V. Lampros l. c. II p. 49 n. 4302, 12.

[3]) Cf. H. Omont *Inventaire sommaire* III p. 299 s.

[4]) Cf. H. Omont l. c. II p. 151.

f. 54 ss. traditur opusculum anonymum περὶ ὀρνίθων diversa manu exaratum; quod ab I. A. Cramero et a F. Duebnero volgatum [1]) supra (cap. XXX) diximus partem esse paraphraseos ornithiacorum Dionysii poetae, quae eadem recensione C f. 474^{r} ss. exhibetur. Atque insunt Parisino eius paraphraseos libri I et II usque ad medium caput ultimum, nullis fere lacunis interrupti, ita ut codicis C defectus optime inde suppleri possint. Iam si ea, quae in C supersunt, diligenter cum Parisino a Cramero descripto conferimus, hos libros egregie inter se congruere apparet et capitum divisione et titulis, qui singulis capitibus praescripti sunt, et universa textus conformatione, nisi quod in rebus orthographicis Parisini librarius saepius etiam erravit quam is, qui C exaravit. Textus quoque corruptelae prorsus eaedem sunt; ex quarum numero v. c. enotavi θήραν C f. 480^{r} et p. 38, 18 Crameri (leg. θέρος); ἀποτίνασαι C f. 481^{r}, ἀποτείνασαι p. 41, 19; ἐπὶ τούτω C f. 481^{v} et p. 42, 12 (leg. ἐπὶ τοῦτο). His omnibus recte perpensis mihi quidem veri simillimum videtur Parisini textum sive ex ipso C sive ex eius apographo expressum esse.

XI. Iam exoritur quaestio, quaenam ratio inter C et libros nonnullos, quos Wellmannus alteri recensionis alphabeticae classi adnumerat, intercedere videatur. Quae quidem classis ex codicibus aevi recentioris constat, in quibus non solum herbae Dioscurideae ad instar codicum C et N in alphabeticum ordinem redactae proponuntur, verum etiam reliquae partes materiae medicae secundum litteras digestae extant, ita ut totum opus in has sectiones divisum sit: περὶ βοτανῶν, περὶ ζώων παντοίων, περὶ παντοίων ἐλαίων, περὶ ὕλης δένδρων, περὶ οἴνων καὶ λίθων. Continentur autem hac classe secundum Wellmannum [2]) hi libri: Athous monasterii Laurae [3]) (membranaceus saeculi XII);

---

[1]) V. praeterea de hoc codice E. Miller *Journal des savants* a. 1850 p. 484 s.; F. Duebner in Poetarum bucolicorum et didacticorum editione Didotiana (a. 1851) praef. post p. 163 insertae p. I s.

[2]) V. Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141; supra p. 95 cum adn. 1.

[3]) M. Wellmann *Krateuas* p. 23 n. 4.

Marcianus XCII [1]) (bombycinus saeculi XIII, a Wellmanno *v* littera signatus); Escurialensis Σ. I. 17 [2]) (chartaceus saeculi XV); Cheltenhamensis Phillipps. n. 21975 [3]) (membranaceus saeculi XI). Quos libros praeter unum Escurialensem, de quo nihil eiusmodi refertur, figuris illustratos esse constat. Neque facere possum, quin et Chigiani supra (p. 169 n. II) descripti imagines praeter eas, quas ex ipso C depictas esse constat, ex alterius classis nescio quo codice expressas esse mihi persuadeam; quae opinio vel maxime ea, quae in Chigiano observatur, materiarum divisione et ordinatione commendari videtur.

Iam vero in hac quoque recensione constituenda vel ipsum C vel apographon eius aliqua ex parte adhibitum esse satis probabile videtur, quamquam perpauca de contextu variisque lectionibus illorum codicum ex Wellmanni apparatu adhuc innotuerunt. Nam primum quidem fragmenta illa Crateuae, quibus in C herbae aliquot *A* litterae illustrantur (cf. supra p. 88 ss.), Wellmanno teste redeunt v. c. in Marciano XCII (a Wellmanno *v* littera notato) [4]) cum iisdem fere lectionibus, quas C exhibet [5]). Deinde imagines herbarum, quae in libris Athoo, Marciano, Phillippsiano [6]), Chigiano [7]) insunt, magna

---

[1]) Cf. Mingarelli in catalogo, qui inscribitur Graeci codices manu scripti apud Nanios patricios Venetos asservati (Bononiae 1784) p. 447 n. 252; Wellmann *Krateuas* p. 5 s. adn. 10; p. 23 n. 3; p. 26 adn. 32.

[2]) Cf. E. Miller *Catalogue des manuscrits grecs de la bibl. de l'Escurial* p. 70 n. 73.

[3]) Cf. H. Schenkl Bibliothecae patrum lat. Britannicae I 2 (1892) p. 147 n. 2076 (*Sitzungsberichte der Akademie zu Wien, phil.-hist. Cl.* CXXVII 1892, *Abh.* 9 p. 67), qui hunc librum saeculo IX attribuit; Wellmann *Krateuas* p. 23 adn. 30; idem Pauly et Wissowae encycl. V p. 1137; H. Omont apud E. Bonnet *Ianus* VIII (1903) p. 170 adn. 2, qui codicem saeculo IX vel X confectum esse existimat.

[4]) Cf. Wellmann *Krateuas* p. 5 cum adn. 10; p. 10 adn. 15.

[5]) V. specimina apud Wellmannum l. c. p. 6. 11. 17 proposita.

[6]) Cf. Wellmann l. c. p. 23 n. 3. 4 et adn. 30. Herbae, cui nomen μῶλυ, figuram ex codice Athoo idem l. e. tab. I exprimendam curavit.

[7]) V. supra n. II.

ex parte ex Dioscuridis herbario alphabetico, quale codicibus C et N traditur, derivatas esse post egregias Wellmanni curas [1]) iam constare videtur; neque neglegendum est, quod Valentino Rosio, viro harum rerum praeter ceteros peritissimo, picturae non solum herbarum, sed etiam animalium codice Phillippsiano exhibitae ex ipso C expressae videntur [2]), quodque Chigianus Penzigio auctore [3]) in ea quoque herbarum serie, quae non ex ipso C depicta est, nonnullas imagines praebet, quas figuris codicis C simillimas esse primo quasi obtutu cognoscitur. Accedit, quod in compluribus eius generis libris cum Dioscuridis textu eadem opuscula medica coniunguntur, quae codicis C appendix continet. In libris enim Athoo et Phillippsiano praeter tractatus duos Dioscuridi falso attributos adiecta sunt poema de herbis et Eutecnii paraphrases carminum Nicandreorum [4]), atque eaedem paraphrases in Escurialensi materiem medicam excipiunt.

XII. Breviter iam attingamus illos codices, qui materiam medicam Dioscuridis primitivo quidem ordine digestam, sed ex recensione quae dicitur alphabetica auctam atque interpolatam praebent [5]). Quam textus formam non paulatim ex compluribus fontibus ortam, sed unius hominis opera et consilio satis sera aetate constitutam esse a Wellmanno sine dubio recte perspectum est. Accuratius autem ex hoc librorum Dioscurideorum genere Wellmanni praecipue curis innotuerunt hi fere codices: Vaticanus Palatinus 77 [6]) saeculi XIV, a Wellmanno H littera signatus,· antiquissimus huius classis

---

[1]) *Krateuas* p. 24 ss.

[2]) *Krateuas* p. 23 adn. 30.

[3]) L. c. p. 248. 272 s.

[4]) Cf. Wellmann Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141; supra p. 51.

[5]) Cf. de his in universum M. Wellmann Hermae XXXIII p. 363; idem Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141 s.: *während die lange Reihe der übrigen Hss. mit Hülfe des alphabetischen Dioskurides, der Paraphrase des Carmen de herbis, der Geoponici und der Krateuasfragmente interpoliert sind.*

[6]) Cf. Wellmann Hermae l. c. p. 363. 364; encycl. V p. 1142 n. 3; *Krateuas* p. 12 adn. 17.

testis, qui in vetustissimis quaternionibus additamenta illa margini adscripta, nondum in textum recepta exhibet; Venetus Marcianus CCLXXI saeculi XV (Wellmanno v_1) [1]; Parisinus graecus n. 2183 saeculi XV (Wellmanno *p*) [2]; ex quibus Venetus et Parisinus arctiore adfinitate coniuncti esse dicuntur. Accedit liber, ex quo Aldus Dioscuridem a. 1499 excudendum curavit.

Nondum volgato Wellmanni apparatu critico quamquam absolutum de ea re iudicium enuntiari nequit, tamen mihi quidem multa indicare videntur eum, qui textum interpolatum concinnavit, usum esse aut ipsis duobus antiquissimis libris recensionis alphabeticae, videlicet Constantinopolitano nostro ea aetate celeberrimo et Neapolitano, quos ambos Constantinopoli tum adservatos esse veri simile est, aut eorum apographis, quae iam tum temporis haud exiguo fortasse numero extitisse codex Parisinus gr. 2286 [3]) demonstrat. Etenim primum quidem codices *p* et v_1 in ipso textu Dioscuridis haud raro eiusmodi lectiones praebent, quae a libris genuinae materiae medicae procul recedant, mirum autem in modum cum scriptura recensionis alphabeticae, praesertim codicis C, conveniant [4]). Porro synonyma herbarum ex recensione alphabetica in hanc textus formam translata scripturam et ordinem modo codicis N, modo C exprimere Wellmannus acute probavit [5]); neque necesse videtur, ut cum Wellmanno statuamus hanc rationem neque ad C neque ad N, sed ad tertium quoddam exemplar recensionis quae vocatur alphabeticae redire. Deinde nonnulla ex numero illorum fragmentorum Crateuae ῥιζοτομικοῦ, quae solus C praebuisse videtur, in Parisino et Veneto partim integra, partim in epitomen redacta reperiuntur cum eisdem fere lectionibus,

[1]) Encycl. p. 1141; *Krateuas* p. 5 adn. 10; p. 12 adn. 17.
[2]) Encycl. p. 1141; *Krateuas* p. 24 n. 6.
[3]) De quo cf. supra n. I.
[4]) V. specimina adlata a Wellmanno *Krateuas* p. 11. 12. 14. 16. 18.
[5]) Hermae XXXIII p. 377 s.; cf. *Krateuas* p. 12 adn. 18.

quae in C traduntur [1]). Neque silendum est uno saltem loco Parisinum, Venetum, Palatinum ex carmine de herbarum viribus, quod codice C traditum erat, interpolatos esse [2]), in libro autem, ex quo Aldus Dioscuridem excudendum curavit, versus aliquot eiusdem carminis Dioscuridi adnexos fuisse. Porro ex illis libris unus, videlicet Parisinus gr. 2183, illustratus est herbarum imaginibus coloratis in marginibus additis, quae figuris codicis C, si ex speciminibus a Wellmanno delineatis [3]) concludere licet, simillimae sunt. His accedit, quod Palatinus, antiquissimus huius classis liber, alia quoque in parte cum C necessitudine coniunctus videtur; continet enim carmen de viribus herbarum ex C descriptum (cf. supra p. 181 n. VIII, 3). His omnibus recte perpensis iam intellegitur, quantae codicis C partes in huius quoque classis forma textuque constituendis fuerint.

XIII. His codicibus adiungere licebit Parisinum gr. 2180, chartaceum foliorum 109, quem subscriptio a Georgio Midiate (anno circiter 1481) exaratum esse testatur. Quo libro Wellmanno [4]) auctore f. 5^r—56^v, 67^r—72^v excerpta quaedam Dioscuridea continentur adiectis imaginibus coloratis sat neglegenter confectis, quae quidem ad eas, quae in codice Bononiensi supra (n. III) adlato ex C depromptae inveniuntur, proxime accedere dicuntur.

XIV. Nondum satis constat de codice Dioscurideo, qui Matriti in bibliotheca palatii regii sub n. 44 (olim 23) adser-

---

[1]) Cf. Wellmanni adnotationem criticam *Krateuas* p. 6 cum adn. 11; p. 5; 12 adn. 18; 16 adn. 25; 19 s. In codice Palatino (H) praeterea Galeni caput de aristolochia, quod extat C f. 19^v, excerptum est; v. *Krateuas* p. 12 adn. 18.

[2]) V. Wellmann *Krateuas* p. 12 adn. 18; Dioscurides III 6 p. 349 ed. Sprengelii.

[3]) *Krateuas* tab. I. II, ubi μῶλυ et λυχνίδες duae proponuntur; quibuscum cf. C f. 235^v. 210^v. 211^v. De huius codicis figuris disputavit praeterea A. L. Millin *Journal d'histoire naturelle* II (1792) p. 283 ss.; *Magasin encyclopédique* a. II (1796) t. II p. 157—162.

[4]) *Krateuas* p. 24 n. 7.

vatur [1]). Est chartaceus foliorum 191, saeculo XV vel XVI confectus; f. 13^r—179^v quinque libros *περὶ ὕλης ἰατρικῆς* cum picturis herbarum optime delineatis, f. 180^r—181^v textum quendam *περὶ χαμαιμύλου*, qui incipit *τοὺς πυρέσσοντας* — id est carmen de viribus herbarum — continere perhibetur. Utrum picturae et carminis verba ex C pendeant necne, priusquam codex accuratius excussus erit, in incerto relinquere praestabit.

---

[1]) Cf. A. Martin *Nouvelles archives des missions scientifiques* II (1892) p. 114 s.

PARS QUINTA

CAPUT XXXIII. CODICIS CONSPECTUS.

In eorum, qui ectypo photographico utentur, commodum conspectum hunc conficienti maximi mihi momenti visum est codicis lacunas sat frequentes una cum argumentis eorum, quae perierunt, quam accuratissime indicare. Qua in re singulas membranas deperditas eodem fere modo atque eas, quae extant, tractavi, nisi quod earum argumenta uncinis angulatis hanc in formam [ ] factis inclusi, ita ut statim, quae servata sint quaeque deficiant, dignoscantur.

Quibus autem indiciis lacunae illae agnoscantur quibusque subsidiis suppleri possint, cum supra partis I capite XII, quod satis sit, exposuerim, hoc in conspectu expressis verbis singulatim adnotare nolui. Nam ipsa membranarum forma, qua codicis defectus demonstrantur, commode perspicietur conlata compagium singularum descriptione cum membranarum tabula, quam in supplemento (cap. XXXIV, A) proponam. Quae vero supplenda sint argumenta, primum ex ipso contextu, deinde ex herbarii indice vetusto, quem adiungendum curavi, facili negotio intellegetur. Quae cum ita sint, plerumque satis habui in paginis deperditis locos, qui in codice Neapolitano (Vindobonensi suppl. gr. 28) (N) respondent, interdum autem ea quoque, quae praesertim capite XII de aliis quibusdam documentis disputata sunt, breviter citare.

Sed ad singulas partes, quae codice nostro continentur, iam transeamus. In herbarii igitur Dioscuridei, quo

folia 12^v—387^r explentur, paginis recensendis litteris maiusculis figurarum et descriptionum lemmata titulosve antiquos rubro colore pictos exprimendos curavi. Qui ubi deficiunt, titulos ab eo, qui circa a. 1406 herbarium tractavit, cursiva scriptura adiectos ita recepi, ut litteris minusculis transscriberem. Has autem posterioris aevi inscriptiones, etiam ubi falsas esse ex codicis Neapolitani comparatione aliisve argumentis apparet, retinui, ita tamen, ut quae corrigenda essent, statim adiungerem. Ab eodem ineuntis saeculi XV librario singulis herbis additae sunt notae numerales, quae in eius indice f. 4^r—7^r iterantur, quasque item typis reddendas duxi.

His autem ad laevam indicem illum vetustum integrum collocavi, ita ut singula lemmata singulis herbarum, quae in indicem receptae sunt, figuris fere respondeant. Quod eo consilio feci, ut duae herbarum classes, videlicet antiquior illa sylloge ex Crateuae potissimum herbario petita et supplementa postea adiecta (v. cap. XXIII s.), primo quasi oculorum obtutu discernantur.

Singulis herbarii descriptionibus quae respondent capita materiae medicae a Dioscuride conscriptae ex editione Sprengelii adnotare eam ob causam superfluum duxi, quod novam huius operis editionem a M. Wellmanno paratam Weidmannorum sumptu propediem in volgus prodituram esse his diebus nuntiatum est, qua etiam recensio alphabetica herbarum Dioscuridearum integra continebitur. Interim vero hac in re sufficit legentes ad duo subsidia satis utilia relegasse, videlicet ad indicem lemmatum herbarii Dioscuridei, quem A. F. Kollarius Supplem. I p. 359—381 proponit additis ubique materiae medicae locis, et ad indicem synonymorum latinorum a M. Wellmanno Hermae XXXIII p. 379—422 editum, ubi vocabulis latinis secundum litteras digestis herbarii lemmata graeca et ipsa materiae medicae capita ex Sprengelii editione adscripta sunt.

Eis vero herbarii ineuntis paginis, in quibus Crateuae vel Galeni fragmenta reperiuntur, in ipso conspectu litteras **C.** et **G.** adposui; continuum autem eorundem excerptorum

indicem additis locis, ubi edita extant, in huius conspectus supplementis (cap. XXXII B, C) exhibendum curavi.

Opusculorum, quae appendice traduntur, contextum ita enarravi, ut singulis codicis paginis editionum, quae praesto erant, paginas versusque adscriberem. Qua in re hos libros adhibui, quorum tituli accuratius expressi in capitibus XXVI—XXXI inveniuntur:

F. 388^r—392^r in carmine de viribus herbarum:
Mauricii Hauptii Opuscula II (1876) p. 476—489.

F. 393^r—437^v in Eutecnii paraphrasi in Nicandri theriaca:
Scholia in Theocritum. Auctiora reddidit... Fr. Duebner. Scholia et paraphrases in Nicandrum et Oppianum... edidit... U. Cats Bussemaker (Parisiis 1849) p. 219—234.

F. 438^v—459^v in Eutecnii paraphrasi in Nicandri alexipharmaca:
idem opus p. 234—242.

F. 460^r—473^r in incerti auctoris (fortasse Eutecnii) paraphrasi nondum edita in Oppiani halieutica, cuius paginis ipsos Oppiani versus adponere satis habui:
Poetae bucolici et didactici. Ed. C. Fr. Ameis, F. S. Lehrs, Fr. Duebner (Parisiis 1862), ubi Oppiani carmen extat (partis secundae) p. 41—106.

F. 474^r—485^v in incerti auctoris paraphrasi in Dionysii ornithiaca:
idem opus (partis secundae) p. 107—126.

F. 486^r—491^v quae codici adnexa sunt fragmenta menaei mensis Ianuarii saeculo fere X vel XI scripti supra (capite XXXI) recensui indicatis editionibus, quas hoc loco repetere operae pretium non videtur.

Index vetustus	Numeri			Folio r...
	fasciculorum		foliorum	
	vetusti	recentes		
ΑΨΙΝΘΙΟΝ			22	ΑΜΒΡΟϹΙΑ
ΑΒΡΟΤΟΝΟΝ			23	ΑΨΙΝΘΙΟΝ textus; C
ΑΧΙΛΛΕΙΟΝ		μέσον	24	ΑΒΡΟΤΟΝ
ΑΝΕΜΩΝΗ			25	ΑΧΙΛΛΙΟϹ
ΑϹΦΟΔΕΛΟϹ			26	ΑΝΕΜΩΝ textus; ΑΓΡΙΑ Μ
ΑΝΗΘΟΝ			27	ΑϹΦΟΔΕ
ΑΡΓΕΜΩΝΗ	Γ	foliorum 8	28	ΑΝΗΘΟΝ ΝΟΝ te
ΑΡΝΟΓΛΩϹϹΟΝ			29	ΑΡΓΕΜΩΝ
ΑϹΑΡΟΝ			30	ΑΡΝΟΓΛΩ
ΑΜΑΡΑΚΟΝ			31	ΑϹΑΡΟΝ t
ΑϹΤΗΡ ΑΤΤΙΚΟϹ		μέσον	32	ΑΜΑΡΑΚΟ
ΑΡΚΕΥΘΙϹ ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗ			33	ΑϹΤΗΡ ΑΤ
ΑΛΙΜΟϹ			34	ΑΡΚΕΥΘΙϹ ΘΙϹ ΜΙ
ΑΛΙΚΑΚΙΚΑΒΟϹ			35	ΑΛΙΜΟϹ t
ΑΓΝΟϹ	Δ	Δ	36	ΑΛΙΚΑΚΙΚΑ
ΑΝΔΡΑΧΝΗ		foliorum 8	37	ΑΓΝΟϹ te
ΑΓΡΩϹΤΙϹ			38	ΑΝΔΡΑΧΝ
ΑΝΑΓΑΛΛΙϹ Η ΦΟΙΝΙΚΗ			39	ΑΓΡΩϹΤΙ ΤΟϹ tex
ΑΝΑΓΑΛΛΙϹ Η ΚΥΑΝΗ		μέσον	40	ΑΓΑΛΛΙϹ textus; C
ΑΔΙΑΝΤΟΝ			41	ΑΝΑΓΑΛΛΙ
ΑΔΙΑΝΤΟΝ ΕΤΑΙΡΟΝ			42	ΑΔΙΑΝΤΟ
			43	ΑΔΙΑΝΤΟ

ecto continetur	Folio verso continetur	
textus; G.	ια' ΑΨΙΝΘΙΟΝ ΒΑΘΥΤΤΙΚΡΟΝ figura	
Ι ΒΑΘΥΤΤΙΚΡΟΝ r.	ιβ' ΑΒΡΟΤΟΝΟΝ figura	
ΟΝ textus; G.	ιγ' ΑΧΙΛΛΙΟC figura	
textus; C.	ιδ' ΑΝΕΜΩΝΗ Η ΦΟΙΝΙΚΗ figura; G.	De f. 25ʳ v. p. 112 (cum adn. p. 113 (cum adn. 1).
ΙΗ Η ΦΟΙΝΙΚΗ C. ΑΝΕΜΩΝΗ Η ΕΛΛΙΝΑ figura	ιε' ΑCΦΟΔΕΛΟC figura	De f. 26ᵛ v. p. 143 adn. 2.
ΛΟC textus; G. C.	ις' ΑΝΗΘΟΝ ΤΟ ΕCΘΙΟ[ΜΕΝΟΝ] figura	
ΤΟ ΕCΘΙΟΜΕ- xtus; G.	ιζ' ΑΡΓΕΜΩΝΗ figura; G.	De fasciculi numero v. p. 44; c v. p. 100.
ΙΗ textus; C.	ιη' ἀρνόγλωσσον figura	
CCΟΝ textus; G. C.	ιθ' ἄσαρον figura; G.	
extus; C.	κ' ἀμάρακον figura	De f. 31ʳ v. p. 55 n. 1.
Ι textus; G.	κα' ἀστὴρ ἀττικός figura	De f. 32ʳ v. p. 167 adn. 1.
ΤΙΚΟC textus; G. C.	κβ' ἀρκευθίς figura	
: textus; G. ΑΡΚΕΥ- ΚΡΑ figura	κγ' ἄλιμος figura	
extus; G.	κδ' ἁλικάκαβος figura	De f. 35ᵛ v. p. 49.
ΚΟC textus	κε' ἄγνος figura	De fasciculi numero v. p. 44; c v. p. 143 adn. 2.
xtus	κς' ἀνδράχνη ἀγρία figura	
Η ΑΓΡΙΑ textus; G.	κζ' ἄγρωστις ἢ ἐπαμήλωτος figura	
: Η ΕΠΤΑΜΗΛΩ- tus; G.	κη' ἀναγαλλὶς ἡ φοινικῆ figura	
(sic) Η ΦΥΝΙΚΗ r. C.	κθ' ἀναγαλλὶς ἡ κυανή figura	
: Η ΚΥΑΝΗ textus	λ' ἀδίαντον figura	
Ι textus; G.	λα' ἀδίαντον ἕτερον figura	
Ι ΕΤΕΡΟΝ textus	λβ' ἄρκτιον figura	De f. 43ᵛ v. p. 109. 123 adn.

Index vetustus	Numeri fasciculorum vetusti	Numeri fasciculorum recentes	Numeri foliorum	Folio r…
		[ΙΓ]	desunt	[δελφίνιον …
		foliorum 8,	folia duo	[δαῦκος fig …
		olim 12	102	ϙα' ΔΙΚΤ…
			deest fol. unum	[δάφνη tex…
			103	ΔΑΦΝΟ…
Ε			104	ΕΡΥϹΙΜ…
		μέσον	105	ΕΦΗΜΕ…
			106	ΕΠΙΜΗ…
			deest fol. unum	[ἑλξίνη tex…
			107	ΕΡΙΝΟϹ…
			108	ΕΠΙΘΥ…
			109	ΕΛΕΟϹΕ…
f. 8ᵛ		[Ι]Δ	110	ϙθ' ἠριγέρω…
[ΕΡΠΥ]ΛΛΟϹ		foliorum 8	111	ρ' ἕρπυλλο…
[ΕΡΥ]ΘΡΟΔΑΝΟΝ			112	ρα' ἐρυθρόδ…
[ΕΧΙ]ΟΝ [Ε]ΛΛΕΒΟΡΙΝΗ			113	ρβ' ἔχιον fi…
ΕΛΛΕΒΟΡΟϹ ΛΕΥΚΟϹ		μέσον	114	ΕΛΛΕΒΟ…
ΕΛΛΕΒΟΡΟϹ ΜΕΛΑϹ			115	ΕΛΛΕΒΟ…
ΕΛΑΦΟϹΚΟΡΔΟΝ			116	ΕΛΑΦΟϹ…
ΕΛΥΜΟϹ Η ΕΛΕΒΙΟΝ			117	ρζ' ΕΛΥ…
ΕΥΖΩΜΟΝ	ΙΕ	ΙΕ	118	ρη' εὔζωμο…
ΕΡΕΒΙΝΘΟϹ		foliorum 8	119	ρθ' ἐρέβινθ…
ΕΛΕΝΙΟΝ			120	ρι' ἐλένιον…
ΕΛΕΛΙϹΦΑΚΟΝ			121	ρια' ἐλελίσφ…
ΕΛΑΦΟΒΟϹΚΟΝ		μέσον	122	ριβ' ἐλαφόβ…
Ζ			123	ριγ' ζσμύρνι…
ΖΩΟΝΥΧΟΝ			124	ριδ' ζωόνυχ…
ΖΜΙΛΑΞ ΤΡΑΧΙΑ			125	ριε' ζμίλαξ…
Η				
ΗΡΥΓΓΙΟΝ	ΙϚ	ΙϚ	126	ρις' ἠρίγγιο…

recto continetur	Folio verso continetur	
τερον figura]	[δαῦκος textus; cf. N 63ʳ]	De folio recto v. p. 17
ura]	[δίκταμνον ἄλλο figura]	
ΑΜΝΟΝ ΑΛΛΟ textus	ϙβ' δαφνοειδές (falso; est δάφνη; cf. N 65ʳ) figura	
tus]	[δαφνοειδές figura; cf. N 65ʳ]	
ΕΙΛΕϹ textus	ϙγ' ἐρύσιμον figura	
ΟΝ textus	ϙδ' ἐφήμερος figura	
ΡΟΝ textus	ϙε' ἐπιμήδιον figura	
ΛΙΟΝ textus	ϙς' ἔρινος (falso; est ἐλξίνη, cf. N 74ʳ) figura	
tus]	[ἔρινος figura; cf. N 74ʳ]	
textus	ϙζ' ἐπίθυμον figura	
ΙΟΝ textus	ϙη' ἐλαιοσέλινον figura	De f. 108ᵛ v. p. 50.
ΛΙΝΟΝ textus	ΕΡΙΓΕΡΩΝ textus	De f. 109ᵛ et 110ʳ v.
ν figura	ΕΡΠΥΛΛΟϹ textus	
ς figura	ΕΡΥΘΡΟΔΑΝΟΝ textus	
ανον figura	ΕΧΙΟΝ ΟΜΟΙΩϹ textus	De f. 112ʳ v. p. 143 a
gura	ργ' ΕΛΛΕΒΟΡΙΝΗ figura; textus	
ΡΟϹ ΛΕΥΚΟϹ textus	ρδ' ἐλλέβορος λευκός figura	
ΡΟϹ ΜΕΛΑϹ textus	ρε' ἐλλέβορος μέλας figura	
ΚΟΡΔΟΝ textus	ρς' ἐλαφόσκορδον figura	
ΜΟϹ figura; textus	ΕΥΖΩΜΟΝ textus	
ν figura	ΕΡΕΒΙΝΘΟϹ textus	De fasciculi numero v.
ος figura	ΕΛΕΝΙΟΝ textus	
figura	ΕΛΕΛΙϹΦΑΚΟΝ textus	
ακον figura	ΕΛΑΦΟΒΟϹΚΟΝ textus	De f. 121ʳ v. p. 50.
οσκον figura	ΖΜΥΡΝΙΟΝ textus	De f. 122ʳ v. p. 50.
ον (sic) figura	ΖΩΟΝΥΧΟΝ textus	
ον figura	ΖΜΙΛΑΞ ΤΡΑΧΑΙΑ textus	De f. 124ʳ v. p. 50.
τραχέα figura	ΗΡΥΓΓΙΟΝ textus	De f. 124ᵛ et 125ʳ v.
ν figura	ΗΡΑΚΛΙΟΝ Η ΠΑΝΚΡΑΤΙΟΝ	De fasciculi numero v. v. p. 175 adn. 1.

Index vetustus	Numeri			Folio rr…
	fasciculorum		foliorum	
	vetusti	recentes		
ΚΙϹϹΟϹ		ΚΒ	174	ΚΑΤΑΝΑΓΙ
ΚΡΟΤΩΝ (cf. f. 170v)		foliorum 8		
ΚΑΧΡΥ			175	ΚΙϹϹΟϹ t
ΚΡΙΝΟΝ ΒΑϹΙΛΙΚΟΝ			176	ΚΑΧΡΥ te
ΚΟΤΥΛΗΔΩΝ (v. supra post f. 162)				
ΚΟΡΚΟΔΙΛΛΙΑ			177	ΚΡΙΝΟΝ
ΚΥΠΑΙΡΟϹ (cf. f. 199v)				
ΚΟΡΩΝΟΠΟΥϹ		*μέσον*	178	ΚΡΟΚΟΔ
ΚΥΜΙΝΟΝ ΙΜΕΡΟΝ			179	ΚΟΡΩΝΟ
			180	ΚΥΜΙΝΟ textus
ΚΛΥΜΑΙΝΟΝ			181	ΚΥΜΙΝΟ
ΚΑΡΠΑϹϹΟϹ ΚΥΠΡΟϹ (de his v. p. 66 n. 3. 98 adn. 1)				
ΚΡΑΜΒΗ ΙΜΕΡΟϹ		ΚΓ	182	ΚΛΥΜΕΝ
ΚΡΑΜΒΗ ΑΓΡΙΑ		foliorum 8	183	ΚΡΑΜΒΗ
ΚΡΑΜΒΗ ΘΑΛΑϹϹΙΑ			184	ΚΡΑΜΒΗ
ΚΡΟΜΜΥΟΝ			185	ΚΡΑΜΒΗ
[*κάρδαμον* v. infra]		*μέσον*	186	ΚΡΟΜΥΟ
ΚΩΝΕΙΟΝ			187	ΚΑΡΔΑΜ
ΚΑΡΩ			188	ΚΩΝΙΟΝ
ΚΥΑΜΟϹ			189	ΚΑΡΩ tex
ΚΟΛΟΚΥΝΘΙϹ		ΚΔ	190	ΚΥΑΜΟϹ
ΚΑΡΔΑΜΟΝ (cf. f. 186v)		foliorum 8		
ΚΕΝΙΚΡΟϹ			191	ΚΟΛΟΚΥ
ΚΡΟΚΟϹ			192	ΚΕΓΧΡΟϹ
			193	ΚΡΟΚΟϹ
		μέσον	194	ΚΡΑΤΑΙΩ ΝΟΝ te
			195	ΚΕϹΤΡΟΝ
			196	ΚΛΗΜΑΤΙ
			197	*κληματῖτις ἑτέ*

ΥΛΑϹ

:to continetur	Folio verso continetur	
‑Ι textus	ρο' ΚΙϹϹΟϹ figura	
:tus	ροα' ΚΑΧΡΥ figura	
ıs	ροβ' ΚΡΙΝΟΝ ΒΑϹΙΛΙΚΟΝ figura	
ϹΙΛΙΚΟΝ textus	ρογ' ΚΡΟΚΟΔΙΛΕΑ figura	
ΕΑ textus	ροδ' ΚΟΡΩΝΟΠΟΥϹ figura	De f. 178^{v} v. p. 123 adn. 1.
ΤΟΥϹ textus	ροε' ΚΥΜΙΝΟΝ ΗΜΕΡΟΝ figura	
ΗΜΕΡΟΥ (sic)	ρος' ΚΥΜΙΝΟΝ ΑΓΡΙΟΝ figura	
ΑΓΡΙΟΝ textus	ροζ' κλύμενον figura	De f. 181^{r} v. p. 108 adn. 1.
Ν textus	ροη' ΚΡΑΜΒΗ ΗΜΕΡΟϹ figura	
ΜΕΡΟϹ textus	ροθ' ΚΡΑΜΒΗ ΑΓΡΙΑ figura	
ΡΙΑ textus	ρπ' ΚΡΑΜΒΗ ΘΑΛΑϹϹΙΑ figura	
ΛΑϹϹΙΑ textus	ρπα' ΚΡΟΜΥΟΝ figura	
textus	ρπβ' ΚΑΡΔΑΜΟΝ figura	De f. 186^{v} v. p. 143 adn. 2.
Ι textus	ρπγ' ΚΩΝΙΟΝ figura	
extus	ρπδ' ΚΑΡΩ figura	
s	ρπε' ΚΥΑΜΟϹ figura	De f. 189^{v} v. p. 108 adn. 1.
:xtus	ρπς' ΚΟΛΟΚΥΝΘΙϹ figura	
ΘΙϹ textus	ρπζ' ΚΕΓΧΡΟϹ figura	
:xtus	ρπη' ΚΡΟΚΟϹ figura	
xtus	ρπθ' ΚΡΑΤΑΙΩΝΟΝ Η ΚΡΑ-ΤΑΙΓΟΝΟΝ figura	
ΟΝ Η ΚΡΑΤΑΙΓΟ-us	ρϙ' ΚΕϹΤΡΟΝ figura; textus exordium	
:extus	ρϙα' ΚΛΗΜΑΤΙΤΙϹ figura	
Ϲ textus	ρϙβ' κληματῖτις ἑτέρα figura	
textus	ρϙγ' κρίσιον (falso; corr. Kollarius: κύτισος; cf. N 106^{r}) figura	De f. 197^{v} v. p. 63 n. 9.

Index vetustus	Numeri: fasciculorum vetusti	fasciculorum recentes	foliorum	Folio r…
Ο				
ΟΞΥΛΑΠΑΘΟΝ ΜΕΓΑ		λβ	244	σμε΄ ὀξυλάπαι
ΟΞΥΛΑΠΑΘΟΝ ΜΙΚΡΟΝ		foliorum 8	245	σμϛ΄ ὀξυλάπαι
ΟΞΥϹΧΟΙΝΟϹ			246	σμζ΄ ὀξύσχοιν
ΟΡΙΓΑΝΟϹ ΟΝΙΤΙϹ			247	σμη΄ ὀρίγανος
ΟΡΙΓΑΝΟϹ ΗΡΑΚΛΕΩΤΙΚΗ		μέσον	248	σμθ΄ ὀρίγανος
ΟΡΕΟϹΕΛΙΝΟΝ			249	σν΄ ὀρθοσέλι
ΟΦΙΟϹΚΟΡΔΟΝ			250	σνα΄ ὀφιόσκορ
ΟΡΟΒΟϹ			251	σνβ΄ ὄροβος
ΟΝΟΓΥΡΟϹ		λγ	252	σνγ΄ ΟΝΟΓ
ΟΝΟΜΑ Η ΟΝΩΝΙϹ		foliorum 7,	253	σνδ΄ ΟΝΟΙ
		olim 8	254	σνε΄ ΟΙΝΑΓ
		μέσον	255	σνϛ΄ ΟΡΜΙΓ
				figura
Π			256	σνζ΄ ΟΝΟΒ
			257	σνη΄ ΠΤΕΡ
			deest fol. unum	[πολύγονον θ
			258	σξ΄ ΠΟΛΥ
		λδ	259	σξβ΄ ΠΥΡΕ
		foliorum 5,	260	σξγ΄ ΠΑΡΩ
		olim 6	261	σξδ΄ ΠΕΥΚ
		μέσον	262	σξε΄ ΠΟΛΘ
			deest fol. unum	[ποταμογείτων
			263	σξϛ΄ ΠΙΤΥ
		λε	264	σξζ΄ ΠΥΚ
		foliorum 7,	265	σξη΄ ΠΟΛ
		olim 8		textus
ΠΑΙΟΝΙΑ			deest fol. unum	[παιονία ἄρρη
ΠΤΕΡΙϹ			266	σξθ΄ ΠΤΕΡ
[illegible]		[illegible]	267	[illegible]

…cto continetur	Folio verso continetur	
…ϑον τὸ μέγα figura	ΟΞΥΛΑΠΑΘΟΝ textus	
…ϑον figura	[Ο]ΞΥCΧΟΙΝΟC textus	
…ος figura	ΟΡΙΓΑΝΟC ΟΝΙΤΙC textus	
…ονῖτις figura	ΟΡΙΓΑΝΟC ΗΡΑΚΛΕΩΤΙΚΗ textus	De f. 247ʳ v. p. 143 adn. 2; de f. 24… v. p. 50.
… ἡρακλεωτική figura	ΟΡΕΟCΕΛΙΝΟΝ textus	
…νον (sic) figura	[ΟΦΙΟCΚΟ]ΡΔΟΝ textus	
…δον figura	ΟΡΟΒΟC textus	
…igura	[ΟΝΟ]ΓΥΡΟC textus	
…ΥΡΟC figura	ΟΝΟΜΑ textus	De f. 252ʳ v. p. 143 adn. 2.
…ΜΑ figura	[ΟΙΝΑ]ΝΘΗ textus	
…ΝΘΗ figura	[ΟΡΜΙΝ]ΟΝ ΗΜΕΡΟΝ textus	
…ΝΟΝ ΗΜΕΡΟΝ	ΟΝΟΒΡΥΧΙC textus	
…ΡΥΧΙC figura	ΠΤΕΡΙC ΕΤΕΡΑ textus	De f. 256ᵛ textu v. p. 87 adn. 1. 103
…ΙC ΕΤΕΡΑ figura	σνθ' ΠΟΛΥΓΟΝΟΝ ΘΗΛΥ textus	De f. 257ʳ v. p. 99. 103 n. 2. 104 …
…ῆλυ figura]	[πολυγόνατον textus]	De folio recto v. p. 174.
…ΥΓΟΝΑΤΟΝ figura	σξα' ΠΕΓΑCΙΓΙC textus; figura	
…ΕΘΡΟΝ figura	ΠΥΡΕΘΡΟΝ textus	
…ΟΝΥΧΙΑ figura	ΠΑΡΩΝΥΧΙΑ textus	
…ΚΑΙΔΑΝΟΝ figura	ΠΕΥΚΑΙΔΑΝΟΝ textus	De f. 261ʳ v. p. 143 adn. 2.
…ΕΜΩΝΙΟΝ figura	[Π]ΟΛΕΜΩΝΙΟΝ textus	
…t figura]	[ποταμογείτων textus; cf. N f. 127ʳ]	De hoc folio v. p. 69. 174.
…ΟΥCΑ figura	ΠΙΤΥΟΥCΑ textus	
…ΝΟΚΟΜΟΝ figura	ΠΥΚΝΟΚΟΜΟΝ textus	
…ΥΙΑΛΛΟΝ figura;	[ΠΑΙΟ]ΝΙΑ ΑΡΡΗΝ textus	
…ρα', παιονία θήλεια figurae]	[πτέρις textus]	
… figura	ΠΟΛΥΠΟΔΙΟΝ textus	De f. 266ʳ v. p. 56 n. II. 143 …

Index vetustus	Numeri fasciculorum recentes	Numeri foliorum	Folio r
ϹΕΛΙΝΟΝ ΑΓΡΙΟΝ	μέσον	307	τι' ϹΕΛΙ
ϹΕΛΙΝΟΝ ΑΓΡΙΟΝ ΕΤΕΡΟΝ		308	τια' ϹΕΛΙ ΡΟΝ fi
ϹΚΟΛΥΜΟϹ		309	τιβ' ϹΚΟ d
ϹΙΝΗΠΙ		310	τιγ' ϹΙΝΗ figura
ϹΙΝΗΠΙ ΑΓΡΙΟΝ Η ϹΚΟΡΔΙΟΝ	ΜΑ foliorum 6, olim 8	311	τιδ' ϹΙΝ ϹΚΟΡ
ϹΤΑΦΥΛΙΝΟϹ ΚΗΠΑΙΟϹ		312	τιε' ϹΤΑ ΠΑΙΟϹ
ϹΤΑΦΥΛΙΝΟϹ ΑΓΡΙΟϹ		313	τις' ϹΤΑ figura
ϹΦΟΝΔΥΛΙΟΝ	μέσον	314	τιζ' ϹΦ t
ϹΕΡΙϹ ΗΜΕΡΟϹ		desunt	[σέρις ἥμερο
ϹΕΡΙϹ ΑΓΡΙΑ		folia duo	[σέρις ἥμερ
ϹΟΓΧΟϹ ΤΡΑΧΥϹ		315	τιθ' ϹΟΓ
ϹΟΓΧΟϹ ΤΡΥΦΕΡΟϹ		316	τκ' ϹΟΓ figura
ϹΚΟΡΔΟΝ	ΜΒ foliorum 8, olim 10	desunt folia duo	[σκόρδον ὀρ [σκορπιοειδ
		317	τκβ' ϹΑΡ fi
		318	ϹΚΟΡΠΙ textus
		319	ϹΤΟΙΒΗ
	μέσον	320	ϹΤΟΙΧΑ
		321	ϹΚΟΡΔΙ
		322	ϹΤΡΑΤΙΟ ΥΔΑΤ

[r]ecto continetur	Folio verso continetur	
-ΝΟΝ ΑΓΡΙΟΝ figura	CΕΛΙΝΟΝ ΑΓΡΙΟΝ ΕΤΕΡΟΝ textus	
-ΝΟΝ ΑΓΡΙΟΝ ΕΤΕ- -gura	CΚΟΛΥΜΟC textus	
-ΛΥΜΟC figura	CΙΝΗΠΑΙΟΝ ΚΗΠΑΙΟΝ textus	
-ΠΙ ΚΗΠΑΙΟΝ	CΙΝΗΠΙΟΝ ΑΓΡΙΟΝ Η ΚΑΙ CΚΟΡΔΙΟΝ ΜΕΓΑ textus	
-ΗΠΙΟΝ ΑΓΡΙΟΝ Η -ΔΙΟΝ figura	CΤΑΦΥΛΙΝΟC ΚΗΠΑΙΟC textus	
-ΦΥΛΙΝΟC ΚΗ- -C figura	CΤΑΦΥΛΙΝΟC ΑΓΡΙΟC textus	
-ΦΥΛΙΝΟC ΑΓΡΙΟC	CΦΟΝΔΥΛΙΟΝ textus	
-ΟΝΔΥΛΙΟΝ figura	τιη΄ CΚΟΡΔΟΠΡΑCΟΝ figura; textus	
-ος figura]	[σέρις ἀγρία figura; cf. N f. 153^{r}]	De his foliis v. p. 69. 174.
-ος et ἀγρία textus]	[σόγχος τραχύς textus]	
-ΝΙΚΟC ΤΡΑΧΥC figura	CΟΝΙΚΟC ΤΡΥΦΕΡΟC textus	
-ΝΙΚΟC ΤΡΥΦΕΡΟC	τκα΄ CΚΟΡΔΟΝ ΟΜΟΙΩC textus	
-οίως figura]	[σκορπιοειδές textus]	De hoc folio v. p. 174.
-ς figura]	[σαραπιάς figura]	
-ΑΠΙΑC textus	τκγ΄ CΚΟΡΠΙΟΥΡΟΝ ΕΤΕΡΟΝ figura	De f. 317^{v} s. v. p. 103 s. n. 3 104
-ΙΟΥΡΟΝ ΕΤΕΡΟΝ	τκδ΄ CΤΟΙΒΗ figura	
- textus	τκε΄ CΤΟΙΧΑC figura	De f. 319^{v} v. p. 123 adn. 1.
-C textus	τκς΄ CΚΟΡΔΙΟΝ figura	
-ΟΝ textus	τκζ΄ CΤΡΑΤΙΩΤΗC Ο ΕΝ ΤΟΙC ΥΔΑCΙΝ figura	
-C Ο ΕΝ ΤΟΙC -tus	τκη΄ CΤΡΑΤΙΩΤΗC Ο ΧΙΛΙΟΦΥΛΛΟC figura	

Index vetustus	Numeri: fasciculorum recentes	Numeri: foliorum	Folio r
ΥϹϹѠΠΟΝ	ΜΖ	358	ΥΑΚΙΝΘϹ
Φ	foliorum 16		
		359	ΥϹϹѠΠ
ΦΥϹΑΛΛΙϹ		360	ΦΥϹΑΛΛΙ. .d
ΦΛΟΜΜΟϹ			
ΦΛΟΜΜΟϹ ΕΤΕΡΟϹ		361	τξε′ (m. r. ΕΤΕΡΟϹ
		362	continuatur
		363	ΦΥΤΕΥΜ
		364	(m. r. τοα*)
		365	ΦΟΙΝΙΞ t
	μέση	366	ΦΑΚΟϹ c tis
		367	ΦΑΚΟϹ ε ΤѠΝ t
		368	ΦΥΛΛΙΤΙϹ
		369	ΦΑΛΑΓΓΙϹ I.
ΦΑϹΙΟΛΟϹ		370	ΦΥΛΛΟΝ I.
		371	ΦΑϹΙΟΛϹ
Χ			
ΧΡΥϹΟΚΟΜΗ		372	ΧΡΥϹΟΚΟ figura
ΧΑΛΚΑϹ		373	ΧΡΥϹΑΝΘ figura adi
ΧΕΛΙΔΟΝΙΟΝ	[ΜΗ]	deest folium unum	[χελιδόνιον fi
	foliorum 7, olim 8	374	τοθ′ ΧΕΛΙ ΚΡΟΝ
		375	ΧΡΥϹΟΓΟ
		376	ΧΡΥϹΑΝΘ ϹΟΝ te
	μέση	377	ΧΟΝΔΡΟ
		378	ΧΟΝΔΡΙΛ

ecto continetur	Folio verso continetur	
·Ϲ textus	τξβ' (m. r. τξς) ΥϹϹΩΠΟΝ figura	De f. 358v v. p. 123 adn. 1.
ϽΝ textus	τξγ' (m. r. τξζ) ΦΥϹΑΛΛΙϹ figura	
Ͻ textus	τξδ' (m. r. τξη) ΦΛΟΜΜΟϹ figura; synonyma	
τξθ) ΦΛΟΜΜΟϹ Ͻ figura	ΦΛΟΜΜΟϹ textus	
textus idem	τξς' (m. r. το) ΦΥΤΕΥΜΑ figura	
Α textus	τξη' ΦΑΛΗΡΙΟΝ figura	
ΦΑΛΗΡΙΟΝ textus	τξθ' (m. r. τοβ) ΦΟΙΝΙΞ figura	
extus	το' (m. r. corr. τοβ*) ΦΑΚΟϹ figura; textus	
ontinuatur textus	τοα' (m. r. corr. τοβ**) ΦΑΚΟϹ ΕΠΙ ΤΩΝ ΤΕΛΜΑΤΩΝ figura	
ΕΠΙ ΤΩΝ ΤΕΛΜΑ- extus	τοβ' (*** add. m. r.) ΦΥΛΛΙΤΙϹ figura	
Ͻ textus	τογ' ΦΑΛΑΓΓΙΟΝ figura	
Ν textus	τοδ' ΦΥΛΛΟΝ figura	
textus	τοε' ΦΑϹΙΟΛΟϹ figura	De f. 370v v. p. 81 (cum adn. : 108 adn. 1. 131 adn. 4. 170 a
·Ϲ textus	τος' ΧΡΥϹΟΚΟΜΗ Η ΧΡΥϹΙΤΗϹ textus	
ϽΜΗ Η ΧΡΥϹΙΤΗϹ	τοζ' ΧΑΛΚΑϹ textus	De f. 372v textu v. p. 86 adn. 2.
ϿΕΜΟΝ Η ΧΑΛΚΑϹ	τοη' ΧΕΛΙΔΟΝΙΟΝ textus	
gura]	[χελιδόνιον τὸ μικρόν figura]	
ΔΟΝΙΟΝ ΤΟ ΜΙ- extus	τπ' ΧΡΥϹΟΓΟΝΟΝ figura	
ϽΝΟΝ textus	τπα' ΧΡΥϹΑΝΘΟΝ Η ΕΛΙΧΡΥϹΟΝ figura	
ϿΟΝ Η ΕΛΙΧΡΥ- xtus	τπβ' ΧΟΝΔΡΟϹ figura	
textus	τπγ' ΧΟΝΔΡΙΛΗ figura	
tus	τπδ' ΧΑΜΑΙϹΥΚΗ figura	

Numeri		Folio recto continetur	Folio verso continetur	
fascicu-lorum recentes	foliorum			
ξ foliorum 8, olim fortasse 14	456	p. 241 I, 20–35	p. 241 I, 35–54	
	457	p. 241 I, 54–II, 26	p. 241 II, 26–41	
	458	p. 241 II, 41–242 I, 10	p. 242 I, 11–II, 1	
	459	p. 242 II, 1–11	p. 242 II, 12–22; subscriptio	De f. 459ᵛ v. p. 48. adn. 1. 148. 150 a[...] 183 n. IX.
		F. 460ʳ–473ʳ INCERTI AUCTORIS PARAPHRASIS IN OPPIANI HALIEUTICA (v. p. 7. 150–153. 175 ss. n. IV. V. VI. 183 n. IX)		
	desunt folia fortasse sex	[vacabat]	[l. III v. 1 ss.]	De foliis deperditi[...] p. 151. 152.
		[continuabatur]	[continuabatur]	
		[continuabatur]	[continuabatur]	
		[continuabatur]	[continuabatur]	
		[continuabatur]	[continuabatur]	
		[continuabatur]	[continuabatur usque ad v. 603]	
μέση	460	l. III v. 604–648	vacat	De f. 460ʳ v. p. 151. 183 n. IX.
	461	l. IV v. 1–44	v. 45–92	De f. 461ʳ v. p. 151[...]
	462	v. 92–146	v. 147–196	
	463	v. 196–241	v. 242–288	
ξα foliorum 8	464	v. 289–337	v. 337–389	De f. 464ʳ v. p. 58 a[...]
	465	v. 389–444	v. 445–507	
	466	v. 507–567	v. 567–616	
	467	v. 616–668	v. 668–693	
	468	l. V v. 1–45	v. 46–98	
	469	v. 98–152	v. 152–216	
	470	v. 216–287	v. 288–341	
	471	v. 341–387	v. 387–435	

	Numeri: fasciculorum recentes	Numeri: foliorum	Folio recto continetur	Folio verso continetur	
	[3Γ] foliorum 2, olim 8	desunt folia duo	[libri I initium; ed. Duebneri p. 107, 1 ss.]	[continuabatur]	De his foliis v. p. 154.
			[continuabatur]	[continuabatur usque ad p. 109, 6]	
42 I.		474	p. 109, 6–30	p. 109, 30–48	De f. 474r v. p. 154. 158 adn. 3; de signo f. 474r inscripto v. p. 34 (cum adn. 1). 37. 63 n. 6.
		desunt folia duo	[p. 109, 49 ss.]	[continuabatur]	
			[continuabatur]	[continuabatur usque ad p. 111, 13]	De hoc folio v. p. 67 n. 4.
		475	p. 111, 13–28	p. 111, 29–48	De f. 475 v. p. 67 n. 4; de f. 475v v. p. 158 adn. 1. 171 s. adn. 1.
v.		desunt folia duo	[p. 111, 49 ss.]	[continuabatur]	De his foliis v. p. 67 n. 4. 156.
			[continuabatur]	[continuabatur usque ad p. 113, 29]	
	3Λ foliorum 6, olim 8	476	p. 113, 30–53	p. 113, 53–114, 36	
		deest folium unum	[p. 114, 36 ss.]	continuabatur usque ad p. 115, 4; finis libri I]	
52.		477	libri II initium; p. 115, 5–33	p. 115, 33–116, 11	De f. 477r v. p. 158 adn. 1. 171 s. adn. 1.
		478	p. 116, 11–39	p. 116, 39–117, 11	De f. 478v v. p. 54 adn. 3.
		479	p. 117, 11–41	p. 117, 41–118, 11	
		480	p. 118, 11–39	p. 118, 39–119, 8	De f. 480r v. p. 158 adn. 1.
		deest folium unum	[p. 119, 8 ss.]	[continuabatur usque ad p. 120, 12]	De f. 481r v. p. 158 adn. 1. 171 s. adn. 1.
I.		481	p. 120, 13–35	p. 120, 35–121, 9	
	3E foliorum 4, olim 6	482	p. 121, 10–35; finis libri II	vacat	De f. 483v v. p. 70. 157. 158. 171 s. adn. 1.
		483	vacat	pictura aves XXIV repraesentans	De his foliis v. p. 154. 155 (cum adn. 1).
		desunt folia duo	[libri III initium; p. 121, 36 ss.]	[continuabatur]	
			[continuabatur]	[continuabatur usque ad p. 124, 14]	
		484	p. 124, 14–125, 4	p. 125, 4–42	
		485	p. 125, 42–126, 22	p. 126, 22–38; finis libri III; [subscriptio detrita]	De numero f. 485r addito v. p. 52. 54; de f. 485v textu et subscriptione v.

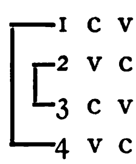
CAPUT XXXIV. CONSPECTUS SUPPLEMENTA.

A. Postquam in partis primae capite V (p. 41 s.) in universum demonstravimus paginas, quae aliquando villis vestitae erant, easque, quae carni obiectae erant, certas ad normas distributas esse, hoc loco in conspectus, qui praecedit, supplementum tabulam subiciendam curavimus, ex qua quomodo latera illa carnis et villorum in singulis membranarum fasciculis sese excipiant sive olim exceperint, exactius etiam perspiciatur.

Qua in re fasciculos, in quibus integer foliorum numerus iam non extat, asterisco * praemisso notavimus (cf. p. 41). Deinde latus carnis *c*, latus villorum *v* littera designavimus. Siglis igitur *c v* exprimitur in folio, de quo agitur, paginam rectam respondere lateri carnis, versam lateri villorum; litteris autem *v c* contraria consecutio indicatur. Collatis schematibus, quae hac tabula proponuntur, cum eis, quae in ipso conspectu indicantur, facili negotio singularum membranarum et servatarum et deperditarum species atque proprietas cognosci poterit.

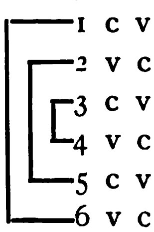
I. FASCICULI FOLIORUM QUATERNORUM.

Horum omnes, videlicet compages non numerata f. 8—11 (de qua v. p. 73), fasc. *IΔ*, **ΞB* (de quo v. p. 157 cum ádn. 3), hoc schema exhibent:

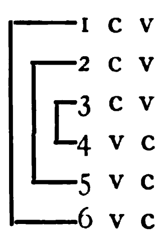

II. FASCICULI FOLIORUM SENORUM.

Schema I invenitur in fasc. non numerato f. 2—7 (de quo v. p. 156 adn. 2); **N*, *NΔ*, **ΞE*:

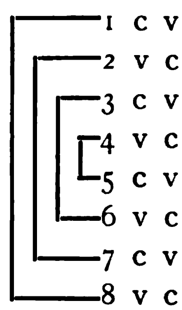
Schema II invenitur in fasc. *ΔΔ*:

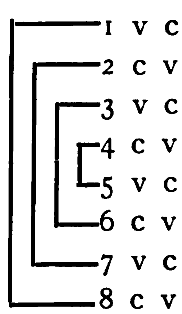
III. FASCICULI FOLIORUM OCTONORUM sive QUATERNIONES.

Schema I invenitur in fasciculis 41 his:

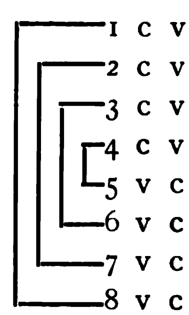
**Z*, **Θ*, *IE* (de quo v. p. 42), *IZ*, *IH*, **IΘ*, *K*, *KA*, *KB*, *KΓ*, *KΔ*, **KE*, **KS*, **KZ*, *KH*, **KΘ*, *Λ*, **ΛA*, *ΛB*, **ΛΓ*, **ΛE*, *ΛS*, *ΛZ*, *ΛΘ*, *M*, **MA*, **MΔ*‘ *ME*, **MH*, **MΘ* (de quo v. p. 64 *b*), *NA*, **NB*, *NΓ*, *NE*, *NS*, *NZ*, *NH*, *NΘ*, *ΞA*, **ΞΓ*, **ΞΔ*.

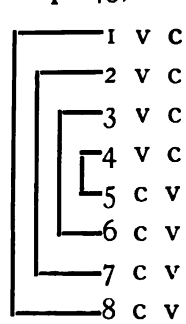
Schema II invenitur in fasc. *A* (de quo v. p. 42. 74), *B*, *Γ*, *H*:

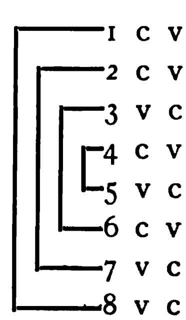
Schema III extat in fasc. *IB* (de quo v. p. 43), *IΔ*:

Schema IV extat in fasc. *I* (de quo v. p. 43):

Schema V extat in fasc. *Δ*, *MΓ*:

IV. FASCICULI FOLIORUM DENORUM.

Schema I extat in fasc. *MB*:

(f. 1—5) c v v c c v v c c v
(f. 6—10) v c c v v c c v v c

Schema II extat in fasc. *S*:

(f. 1—5) c v v c c v v c v c
(f. 6—10) c v c v v c c v v c

Schema III extat in fasc. **E*:

(f. 1—5) c v v c v c v c ?
(f. 6—10) ? c v c v c v v c

Schema IV extat in fasc. *ΔH*:

(f. 1—5) c v c v v c c v v c
(f. 6—10) c v c v v c c v v c

V. FASCICULI FOLIORUM DUODENORUM.

Fasc. **IΓ*, **MS* videntur hoc schema exhibuisse:

(f. 1—6) c v v c c v v c c v v c
(f. 7—12) c v v c c v v c c v v c

VI. FASCICULUS FOLIORUM QUATTUORDECIM.

Fasc. **Ξ*, in quo accuratus foliorum numerus sane non constat (cf. p. 151), ita comparatus est:

(f. 1—7?) c v v c c v v c ? ? ?
(f. 8—14?) ? ? ? v c v c c v v c

VII. FASCICULUS FOLIORUM SEDECIM.

Fasc. *MZ* hanc speciem habet:

(f. 1—8) c v v c c v c v v c c v v c c v
(f. 9—16) v c c v v c c v v c v c c v v c

B. Conspectus supplendi causa hic repetendum duxi indicem fragmentorum ex Crateuae opere herbario deprompторum, quae in conspectu C littera adscripta significantur; de quibus supra cap. XIX (p. 88 ss.). XXIV copiosius disputatum est [1]. Indicavi autem folia et argumenta et paginas editionis a M. Wellmanno propositae in commentatione, cui inscriptum est *Krateuas* (*Abhandlungen der königl. Gesellschaft der Wiss. zu Göttingen, Philol.-hist. Klasse* NS II 1, 1897).

18r	ἀριστολοχία μακρά	p. 11.	29r	ἀργεμώνη	p. 19 s.
19v	ἀριστολόχιον	p. 12.	30r	ἀρνόγλωσσον	p. 18 s.
25r	ἀχίλλειος	p. 14 s.	31r	ἄσαρον	p. 17 (cf. 6 s).
26r	ἀνεμώνη ἡ φοινικῆ	p. 15 s.	33r	ἀστέριον	p. 20.
27r	ἀσφόδελος	p. 16 s.	40r	ἀναγαλλίδες	p. 18.

C. E re denique visum est componere excerpta ex Galeni περὶ κράσεως καὶ δυνάμεως τῶν ἁπλῶν φαρμάκων libro sexto, quae in partis secundae capite XX (p. 93 s.) diligentius iam tractata [2] in ipso conspectu G littera adposita significavimus. Indicantur autem hoc indice folia codicis nostri et argumenta fragmentorum conlata cum capitibus paginisque editionis a C. G. Kuehnio curatae in Medicorum graecorum operum vol. XI (1826).

16r	ἀλόη	1, 23	p. 821, 12—822, 14
19v	ἀριστολοχία	1, 56	p. 835, 15—836, 17
20r	ἀρτεμισία	1, 62	p. 839, 17—840, 5
22r	ἀμβροσία	1, 27	p. 824, 1—824, 2
23r	ἀψίνθιον	1, 75	p. 844, 3—844, 17
24r	ἀβρότανον.	1, 1	p. 799, 10—807, 5
25v	ἀνεμώνη	1, 44	p. 831, 11—831, 17
27r	ἀσφόδελος	1, 71	p. 842, 10—842, 15
28r	ἄνηθον	1, 45	p. 832, 1—832, 17
28v	ἀργεμώνη	1, 54	p. 835, 10—835, 11
30r	ἀρνόγλωσσον	1, 60	p. 838, 4—839, 3
30v	ἄσαρον.	1, 63	p. 840, 6—840, 8

---

[1]) V. praeterea p. 7. 29. 105 s. n. III. 109—118 (passim). 120 adn. 2. 3. 124. 133 cum adn. 1. 134. 168. 180. n. VII. 185. 188 cum adn. 1.

[2]) V. praeterea p. 7. 89. 105 s. n. III. 109 s. 168. 180 n. VII. 188 adn. 1.

32r	ἀμάρακον	1, 26	p. 823, 16—823, 18
33r	ἀστὴρ Ἀττικός	1, 69	p. 841, 16—842, 4
34r	ἄρκευθος	1, 57	p. 836, 18—837, 3
35r	ἄλιμνον	1, 22	p. 821, 3—821, 11
38r	ἀνδράχνη	1, 43	p. 830, 11—831, 10
39r	ἄγρωστις	1, 3	p. 810, 9—811, 9
40r	ἀναγαλλίς	1, 39	p. 829, 1—829, 7
42r	ἀδίαντον	1, 7	p. 814, 14—815, 1
70r	ἄγχουσα	1, 4	p. 811, 10—813, 10
71r	αἶρα	1, 10	p. 816, 1—816, 6
72r	ἄκανθος	1, 14	p. 818, 12—818, 15
73r	ἄκτη	1, 21	p. 820, 17—821, 2
74r	βούνιον	2, 13	p. 852, 13—852, 16
75r	βούφθαλμον	2, 14	p. 852, 17—853, 4
76r	βούγλωσσον	2, 12	p. 852, 9—852, 12
82v	βάτον	2, 4	p. 848, 1—849, 3
94v	γεντιανή	3, 2	p. 856, 4—856, 7

His accedebat teste codice Parisino gr. 2286 (f. 9v) in membranae, quae inter f. 78 et 79 periit, pagina versa fragmentum de herba, quae βήχιον appellatur, cui in Kuehnii editione respondet l. VI cap. 2, 7 (p. 850, 15—851, 7).

CAPUT XXXV. DE HERBARUM NOMINIBUS ARABUM ET HEBRAEORUM LITTERIS TRANSSCRIPTIS ADDITAMENTUM.

Herbarum figuris plerisque post medium saeculum XV accessisse nomina graeca Arabum litteris reddita supra (p. 26. 63 n. 4) significavi. Quas quidem adnotationes in codicis re critica minime spernendas esse ex iis apparet, quae a se observata C. Wessely benignissime mecum communicavit. Qui illos imprimis locos respexit, quos supra p. 61 adn. 3 enumeravimus et in conspectu quoque codicis accuratius recensuimus, scilicet ubi saeculi VI librarius figuris titulos addere omiserat, is vero, qui codicem anno fere 1406 tractavit, vocabula vel nulla vel falsa adscripserat.

1) Atque primum quidem is, qui titulos Arabum litteris scripsit, falsa vocabula a. 1406 adiecta repetere satis habuit:

f. 163ᵛ a. 1406 adscriptum: κοτυληδών, idem litteris Arabicis: *qûṭûlîṭûn*; scribendum erat κοτυληδὼν ἑτέρα;

f. 197ᵛ a. 1406: κρίσιον, idem litt. Arab.: *qirišiyûn*; scribendum erat κύτισος.

2) Nonnumquam vero vocabulum, quod anni 1406 scriba vel ignoraverat vel falsum posuerat, ex adnotatiunculis graecis aliquanto posterioribus corrigere vel supplere potuit librarius Arabs:

f. 80ʳ a. 1406 additum: τοῦτο οὐκ ἐγράφη; manu altera saec. XV recte: βρίον θαλάσσιον, idem litt. Arab.: *wirî awun ṯalašiyûn*;

f. 164ᵛ a. 1406 falso: κοτυληδὼν ἑτέρα; manu altera saec. XV recte: κυκλάμινος, idem litt. Arab.: *kiqlâminûs*;

f. 279ʳ a. 1406 falso: ποταμογείτων ἕτερος; manu altera saec. XV recte: ῥάμνος βοτάνη, idem litt. Arab.: *râmnûs*.

3) Neque desunt loci, ubi librarius Arabs falsos titulos a. 1406 additos de suo correxerit:

f. 47ᵛ a. 1406 falso adscriptum: ἀνθυλλίς; librarius Arabs et falsum nomen exhibet *anṯilîs* et rectum subiungit *asqilipiyâs*, id est ἀσκληπιάς;

f. 162ᵛ a. 1406 falso: κενταύριον τὸ μέγα; litt. Arab. recte: *qanṭauriyûn ṣaḡîr*, id est κενταύριον μικρὸν sive λεπτόν;

f. 165ᵛ a. 1406 minus recte: κυκλάμινος; litt. Arab. melius: *qiqlâminûs aḫar*, id est κυκλάμινος ἑτέρα;

f. 339ᵛ a. 1406 falso: τράγος ὁμοίως; litt. Arab. recte: *tiṯî mâlûs ḫarah kiyâs*, id est τιθύμαλλος χαρακίας.

Ex his, quae C. Wesselyi officiositati debentur, mihi quidem colligendum videtur eum, qui titulos graecos Arabicis litteris reddidit, hoc negotio haud temere neque omnino imperite functum esse, sed postquam in codice valde iam mutilo tractando librarium anni 1406 in herbarum nominibus adscribendis interdum lapsum esse animadvertit, pleniorem eiusdem recensionis librum figuris illustratum adhibuisse, in quo vera vocabula invenerit. Cuius generis codices ex ipso C, cum integrior esset, expressos Constantinopoli saeculo XV extitisse iam supra (p. 69. 172) suspicati sumus; sed possis

etiam de exemplari, quod ex codice adfini N fluxerit, haud inepte cogitare (cf. p. 187). —

Occasione hac oblata liceat mihi adiungere in summis foliis 1ᵛ et 2ʳ legi nomen idem litteris Hebraicis scriptum *Mošeh ben Mošeh*, quo quidem significari videtur homo Iudaeus, penes quem codex fuerit, antequam ad *Iudaeum Hamonis Suleimanni, dum viveret, medici filium* pervenerit (cf. supra p. 27. 29 s.). Fieri autem potest, ut herbarum nomina graeca Hebraicis litteris transscripta non Hamoni, id quod supra (p. 27) coniecimus, sed Mosi huic Mosis filio debeantur.

CORRIGENDA.

P. 46		l. 14	a marg. inf.	pro 'figura' scribendum erat 'descriptio'.
Ibidem		l. 13	„ „ „	pro 'descriptio' „ „ 'figura'.
P. 48		l. 14 s.	„ „ „	delenda sunt verba 'litterae . . . indicis — principales et'.
P. 54	n. 4	l. 1	„ „ „	pro 'f. 387^{v}' corrigas: 'f. 327^{v}'.
P. 62	adn. 2	l. 1	„ „ sup.	pro 'f. 239^{v}' „ 'f. 239^{r}'.
P. 104	n. 3	l. 16	„ „ inf.	pro 'f. 102^{r}' „ 'f. 109^{v}'.
P. 137		l. 7 s.	„ „ sup.	scribendum erat: 'in membrana, quam inter f. 387 et 388 excisam esse . . . colligitur'.
P. 137	adn. 1	l. 1	„ „ „	pro 'f. 488^{r}' corrigas: 'f. 388^{r}'.
P. 143	adn. 2	l. 2	„ „ „	pro 'f. 36^{r}' „ 'f. 36^{v}'.
P. 201 s.		l. 11	„ „ „	pro '30 (cum adn. 4). 37. 91' corrigas '57 (cum adn. 2). 68 s. 172'.

De Dioscuridis codice observationes palaeographicae.

SCRIPSIT

CAROLUS WESSELY.

Dioscuridis codex Constantinopolitanus cum mira antiquitate et ingenti magnitudine tum eo inter omnes eius generis libros praestat, quod certum quoddam aetatis definiendae indicium prae se fert; itaque inprimis utilis est hic liber ad studium rei palaeographicae. En habes materiam ingentem antiquissimam uni eidemque tempori adscribendam, unde iam non ex uno alterove exemplo sed ex satis longa exemplorum serie leges quibus scriba in omnibus iis signis exarandis utebatur, quibus legentes adiuvantur sublevantur scribentes, cognoscuntur. Sed in his minimis rebus cum et materia abesset et res ipsa avocaret, haud ita multum studii collocatum est, quamquam ex Dioscuridis codice certe multa multo copiosius inlustrari exponi demonstrari poterant. Itaque et res ipsa monet et occasio suadet ut in haec omnia neglecta despecta contempta diligentius inquiramus. Ingentem autem materiam eorum quae observavimus in capita nonnulla distribuimus. Agitur autem de signis spiritus, de volis quibus singulorum vocabulorum, nominum, syllabarum ambitus circumscribebatur, de apostrophis, de υ et ι litteris, de interpunctionibus, aliis.

Cum ea tantummodo respexissemus, quae a prima manu exarata sunt, de accentu nihil scripsimus; nam antiquum accentus exemplum exstat nullum.

Sed ne legentium animi defatigentur, rem ita exponimus, ut lege brevi praemissa exemplorum seriem subiungamus.

DE VOCABULORUM SYLLABARUMQUE INTER SE DISTINGUENDARUM ADIUMENTIS.

Ut arte circumscribatur vocabulorum peregrinae originis ambitus, quo facilius ab aliis distinguantur uncus in fine additur. Cuius rei exstant exempla haec:

γλαδιολα' 148r *συνωβεα'* 248v.

κεμελεγ' 115.

εμ' μακεδ' 270v *γοιδ'* 156r *χουδοδ'* 245v.

λαυαθ' 278v *λαυαθ' θαλβαθ'* 231r *γυμμαθ'* 57r 80v *βουινεσαθ'* 70r *μιθ'* 305v *σεμιθ'* 243v *μοθοθ'* 373v *ανωθ'* 335v *σαμ' ψωθ'* 143v *ασοηθ'* 30r

ζιγ'γιβερι' 200r.

ιεγκ' 84v *αστιρ'κοκ'* 281v *ταυρουκ'* 281v *ατιειρ'κοκ'* 30r *ασουρηκ'* 117v *ϊεσκ'* 85v.

σουμαγδελαλ' 209r *ϊεβαλ'* 39r.

αβηναμ' 80v *καναριαμ' ακουλαμ'* 333v *απινουλαμ'* 43r *αρσελαμ' αργεμωνιαμ'* 85r *αρτεμισιαμ'* 21r *αριστολοχιαμ'* 18r *ατειρ' νοιχλαμ'* 97v *βενεριαμ'* 59r 166 *βερβηνακαμ'* 268v *εχλωτορειπλαμ'* 77r *θισαρικαμ'* 30r *ῆρουκαμ'* 117v *καυταμ'* 32r *κολουμβαμ'* 201r *κικουταμ'* 188r *κηπαμ'* 186r *καπιλλαρεμ'* 43r *καρωταμ'* 312v *κορ'νουλακαμ'* 338v *κιτραριαμ'* 271v *κουνουλαμ'* 247v *λαπ'παμ'* 242v *λεντικλαμ'* 365v *μαυριαριαμ' στρουμαριαμ'* 96v *νωναριαμ'* 64r *μιλ'λ'εφολιαμ'* 32r 237r *νεπεταμ'* 128v *μουραριαμ'* 176r *ορκιτουνικαμ'* 26r *πεμ'φεμφθαμ'* 268v *περιτρεσσαμ'* 31r *ρουταμ'* 161r *σαγγουιναριαμ'* 179r *σαταριαμ'* 261v *σιχ'χαμ' σιχκιριαμ'* 311v *σατουρειαμ'* 138v *φαιρουλαμ'* 239v *φιλικλαμ'* 43v 100v.

αγρεστεμ' 135r 181r 206r 241v 299v *ατριπληκεμ'* 51r *εριωνεμ'* 104r *ϊουνκιναλεμ'* 255v *κακκιατρικεμ'* 179r *ουρ'τικασλαβωνεμ'* 93r *ουσουβεμ'* 380r *πονεμ'* 20r *σαεμ'* 359r *σαγγυιναλεμ'* 39r.

αμουτιμ' 243v *γαοονινιμ'* 315v *ατιρ'σμουνιμ'* 293r *ανωνιμ'* 284v.

αθἀλιουμ' 71r (scilicet *Α'Λ* speciem praebet *Λ'Λ* litterarum) *ακουᾶτικουμ'* 336v *ακουτουμ'* 87r *αλιστρουμ' ρουστικουμ'* 176r *αλιουμ'* 316r *αλιουμ' κερ'βινουμ'* 116r *αλιουμ' βιπερινουμ' αλιουμ' κολοβρινουμ'* 249v

αιλιουμ’ μαρινουμ’, αιλιουμ’ αγρεστεμ’ 132v αιλιουμ’ 177r αλκουβιακουμ’ 112v αλβουλιουμ’ 27r αμιουμ’ αλεξανδρινουμ’ 60r ανησσουμ’ 50r ανηθουμ’ 28r αρφηδασουκιουμ’ 35r ασιφολ’λιουμ’ σανγυϊναλεμ’ 39r απιουμ’ ρουστικουμ’ 109r; 157r 248v 305v 306v αυριμετελ’λουμ’ 306v κυριονηκουμ’ 97v αχχιουειμ’ 338v αψινθιουμρουστικουμ’ 23r αψινθιουμ’ ποντικουμ’ (sic cum duobus uncis) 24r βακκουμ’ 358r βαιτουμ’ 77r βελετρουμ’ αλαβουμ’ 114r βενεριαμ’ πεπερακιουμ’ 59r βερβασκλουμ’ 360v βουλ’βουμ’ 132v βουλουκρουμ’ λεντουμ’ 124v βουτιιουμ’ 230r ολουκρουμ’ λακτουκις 196r γλαδιολουμ’ ιριναγρεστεμ’ 241v γλαδιολουμ’ σεναλεμ’ 240v εβισκουμ’ 17r ελεκεβραμ’ 38r επικιουμ’ 99v ερ’βουλουμ’ 109v ζουορ’ρινσοιπετ’ λιβιουμ’ 34r ηλιουπουμ’ 292r ηρ’ρατικουμ’ 143v θυμ’μουμ’ 137v θυρβηλουμ’ 165r ϊουνκουμ’ μαρινουμ’ 245v ϊντουβουμ’ σιλ’βατικουμ’ 296r κολοφωνιουμ’ σανελουμ’ 331v κουμινουμ 180r κυμινουμ’ αγρεστεμ’ κυμινουμ’ σιλβατικουμ’ 181r κυπρουμ’ μιλ’βατικουμ’ απιουμ’ ρουτικουμ’ 22r κορουμ’ σιλβατικουμ’ 25r κολεμεστρουμ’ 67r κεντουκλουμ’ 93r κερκλατικουμ’ 110v κερ’βιοκελ’λουμ’ κερ’βινα 121v καπιτουλουμ’ καρδους 125v καννναβεμ’ 168r κολικλουμ’ μαρινουμ’ 185r κινκουαιφθαλιουμ’ 272v στρουμουμ’ ατιρ’σμουνιμ’ κουκουβαλουμ’ 293r λουππινουμ’ 133v λυκιστρικουμ’ 37r λαβρουμ’ καρδουμ’ 99v λεονϊνουμ’ 210r παπαβερκλουμ’ 210r λιβουλουμ’ 381v λινουμ’ αγρεστεμ’ 206r μιλλεφολ’λιουμ’ 25r μοιμ’μοιμ’ μοχμουτιμ’ 38r μινερ’βιουμ’ 123v μενταστρουμ’ 131v μιουμ’ 143v 270v μαρ’ρουβιουμ’ 274v μιλλεουμ’ 192r ναστουρκιουμ’ 187r ολυσαθρουμ’ σαθρωουμ’ 122v οινομαγριουμ’ 177r ορκιτουνικαμ’ 26r ουολουκρουμ’ 129v 182r ομβιλικουμ’ βενερις 163r οπουμ’ ρουστικουμ’ 209r ουαρ’γουγουμ’ 383v ουστικουμ’ αγρεστεμ’ 299r ουερ’τεμνουμ’ μουλ’γηθρουμ’ 296r ουακκινουμ’ 358r πορρουμ’ 277v πανικουμ’ 117r πρεσηπιουμ’ 63r παπαβερ νηγρουμ’ 222r πεδεγαλλινακιουμ’ 170r πολεϊιουμ’ απουλεϊουμ’ 86v ρωσμαρινουμ’ 204r ρορανδρουμ’ 282v ρουβουμ’ 82v ρουστικουμ’ 176r ρικινουμ’ 171r ρουμιγαστρουμ’ 244v ραπουμ’τερραι ραπουμ’ πορ’κινουμ’ ουμβιλικουμ’ τερραι 165r σαβουκουμ’ σεβα· σκοβηημ· 73r σαναριαμ’ 290r σανδονικουμ’ 45r σαταριαμ’ τελουμ’ 261v σαξιφραγαμ’ 290r σατουρειαμ’ θουμμουμ’ 138v σεχιναστρουμ’ 85v σιλ’βατικουμ’ 181r 296r σουπερκιλιουμ’ βενερισ 237v σκανδουλακιουμ’ πεδεγαλλινακιουμ’ 140v σολαστρουμ’ 48r σουκινουμ’ 31r σουμ’ 37r σουπερκιλιουμ’ βενερις 25r σουπερκιλιουμ’ τερραι 42r σπάραγουμ’ 227r σωλισεκουλουμ’ 32r ταντουμ’ 41r τερ’ραιμαλουμ’ 19r τερμιναλιουμ’ 119v τριβολουμ’ ακουᾱτικουμ’ 336v τρινουμ’ λιτουρ’βιουμ’ τιουμ’ 64r τριφαριουμ’ 303v τριφολ’λιουμ’, τριφολ’λιουμ’ ακουτουμ’ 351v τριφολιουμ’μινους ϋσσωπουμ’ 359r φαινουκλουμ’ ηρ’ρατικουμ’ 143v φαβιολουμ’ μαρινουμ’ 226r χουλουμαλουμ’ (α del.) 273v ωκιμουμ’ ακουλτικουμ μινωρεμ’ 107r ωκιμαστρουμ’ 385v ανδραφαξ’ 51r μερτρυξ’ 84v οροβαξ’ 265v ρουμηξ’ 243v ρουμιξ’ ρουστικα 142v κονσακρατριξ 148r σαλυξ 70r σικουπνουξ’ 125v ραδιξ’ μουρικα 148r ραδιξ’ σαναρια

295r σαλιξ’ μαρινα 37r σαλιξ εκυϊνους 146 σουλκιραδιξ’ 92v σεντιξ’ 82v.

ασπειρ’χιλλοο’ 25r γυμ’μαο’ 127v δουβαο’ 371v θαμακο’ 32r.

αντουευρινβεσωρ’ 76r αστηρ’ αττικος 33r αψαφερ’ 313v βακχαρ’βακαρ’ 31r γιζαρ’ 74r ε̄πυερ’ 42r κερ’κερ’ 40r κικερ’ρουστικουμ 99v κουσσιμεζαρ’ 299r κοψαλεμαρ’ 176r λατερ’ 359r παπαβερ’ 222v 224v παπαβερ’ νιγρουμ’ 237r πιπερ’-αγρεστε 37r πλανταγωμινορ’ 30r σεμουερ’ 212r σενωδιο̄νωρ’ 296r σενεορ’ 99v σημιναλις μινορ’ 257v σιστραμεορ’ 143v σκοιαρ’ 125v σοβερ’ 338v τιβουρ’ 322r αμουζειγαραφ’ 244v ζεραφοιστ’ 206r ναροτ’ 75r βουρ’χουματ’ 371v νουκουβατ’ 349v ουστιλ’λαγω’ ρουστικα 98v τριψαγω μινορ’ 382v.

Sed non solum vocabulis peregrinis verum etiam graecis hic uncus in fine additur eadem scilicet de causa. Sequitur autem vocabulum aliud aut a vocali littera incipiens aut a consona; hoc enim nihil interest. Hic usus inprimis in nominibus propriis plurimus fuit quamquam in Dioscuridis codice exemplum legitur unum ερμησιαναξ’ σαφεστατα 394r. Aliorum exemplorum iam sequitur conspectus scilicet vocabulorum usitatissimorum qui desinunt in vocalem litteram:

τ̄’ μεγα 133v προστεθισα’πεσσου τροπον 132v εχοντα’ϊασει 441r αυτου του. σωματος 431v ουτος εοι’ | 410r κολλα’ελ’κη 310v εικη’μεν· 399r ουδεμια’ θεμις 395r στελλει’και 327r δριμυ’αιδωδιμωτερα 97v χρωτα’ και νεαρον επιπλατ’τει: 100v ιαται’ τουσδε 175r.

Deinde eorum qui in consonam desinunt:

λιαν’ αηδης 171r σκιαιναν’ η̄γουμενην 467r ην, προσψαυση 406v χωριζομενην’ εκλειπαρουσαν 464r μελουσιν’ αποψυγεντα 454r ολερον’ τη γευσει 299v λευκον’ μεσημβρια 344v μειζον’ ον 109r δευτερων’ ᾱγωγον 249v.

θριδαξ’ ευστομαχος 135v θριδαξ’ ημερος 135v (rubrum) θριδαξ’ ἱμερος θριδαξ’ αγρια 8v οποπαναξ’ συνλεγεται 280v λαξ’ 38r σμιλαξ’ 182r σμιλαξ’ λεια 332v 333r απαξ’ ϋπεκαυσ[477r καθαπαξ’ 402r καθαπαξ’ το 440r καθαπαξ’ θελοντι 430r καθαπαξ’ηδε 440r καθαπαξ’προς 446r καθαπαξ’ ανθρωπινου 447v καθαπαξ’ προση̄κει 454v καθαπαξ’ ευρισκεται 448r] παξ’ κομιζει. 444r παναξ’ ηρακλειος 9v βαθραξ’ 426r φυλαξ’ ε̄διτο 406r φαλαγξ’ την 431v εξ’ ριζαι 265v εξ’ | μετ’ οινου 224r η̄ εξ’ απο (l. ἢ ἐξ ἀπό) 350r εξ’ η επτα 368r εξ’ ή (l. ἐξ ἤ) 381r εξ’ λευκην 335v βηξ’ τε 442r ναρθηξ’ 239v (rubrum) 240r ϋσπληξ’ 484r σκωληξ’ η 484r σφηξ’ και 422v ελιξ’ καρ | πος 175r φοινιξ’ 365r βεμβιξ’ αρα 422r βεμ’βριξ’ ουτος 422r τοις περιξ’ αρωματιζοντα 125v κηυξ’ συνεχως 480r καλυξ’ μεγαλη 340r νυξ’ φανισα 462v ονυξ’ 64 272v.

αταρ’δη 443r 453v αυταρ’επιτα 391r αυταρ’αλος 392r γαρ’ | 98v γαρ’ 403r 410r 424r γαρ’αι 465v γαρ’αν 400r 436r 441v 469v 470v 478r γαρ’

αλ'θησαιο 388v γαρ' αλισκονται 481v γαρ' αλοντες 462r γαρ' αλ'λα 451r γαρ' | απασας 462v γαρ' αποστρεψαι 388r 390r 392r γαρ' αριστον 430r γαρ' ατερ'πες 481v γαρ' αυτοις 478r γαρ' αυταις 471r γαρ' αυτους 467v γαρ' αυτον 408v γαρ' αυτην 119v γαρ' γνοιη 469v γαρ' βεμ'βρ'ιξ' 422r γαρ' βαρυτατη 406v γαρ' δη 405v 411v 414r 415v 429v 439r 444r 451v 452r 454v 455v 457r 458r γαρ' διᾱμενοι 422r γαρ' δηλαδη 425r γαρ' δικην 453r γαρ' δικτυα 471r γαρ' ει 481v γαρ' ειτ̄σαι 388r 390r γαρ' εις 470r γαρ' εκ 476r γαρ' ελατ'τους 477r γαρ' ελαιας 464r γαρ' ε̄μεινε¯ 392r γαρ' εν 390v 465r 479v γαρ' εξακεσεο 391r γαρ' ε̄μεινε¯ | 392r γαρ' εμ'βαλ'λει 467r γαρ' επανατασις 418r γαρ' επακολουθει 440r γαρ' επαυτην 332r γαρ' ερ'μιας 391r γαρ' εστιν 73r 105r 392r 401r 433v 471r γαρ' ζηλωτυπειν 462v γαρ η̄ 467r γαρ' η̄διον 464r γαρ' η̄γαστηρ' 451r γαρ' ην 458r γαρ' | ηδη 419r γαρ' θεος 389v γαρ' θηλεια 399v lin. 7 inf. γαρ' ιριδι 240v γαρ' ιον 399r γαρ' και 52r 398v 412v 437r 444r 445r 446r 447v 470r 474v 480r 482r γαρ' κυανουν 41r γαρ' κεν 463r γαρ' καρ'πος 425r γαρ' λεγεται 390v γαρ' μετα 30r 445r γαρ' μη 298r 457r γαρ' μερος 460r γαρ' μετεω̄ριζει 283v γαρ' μακρων 388r γαρ' μιζοσιν 477r γαρ' οταν 389r γαρ' οι 462r γαρ' οιον 401v γαρ' οις 450r γαρ' ολ'μην 448v γαρ ο̇ρα 468v γαρ' ουκ 372v γαρ' οτε 403r γαρ' ο̄δυναι 408v γαρ' ουτως 115r 440r γαρ' ουτος 421r 479r γαρ' ουν 399r 426v 445r 456r γαρ' πανυ 419v γαρ' παραπλησια 396r γαρ' πανονται 300r γαρ' πειρωμενοι 469v γαρ' πεπληκται 466r γαρ' πετρος 463r γαρ' πεφυᾱσιν 389r γαρ' πικραν 467v γαρ' πολυποδας 163v γαρ' ποτου 484r γαρ' πρωτον 450v γαρ' ραστωνην 444r γαρ' σκαφους 461v γαρ' σφηκες 417r γαρ' συν 452v 462v γαρ' το 403r 459v 463r 484v γαρ' τα 427v 435v 467r 478v γαρ' τη 444r γαρ' της 398r 464rv γαρ' την 421v 423v γαρ' του 261v 452v γαρ' των 458r 480v γαρ' τοις 435r 485r γαρ' τους 464v 471r γαρ' των 471v γαρ' τουτο 457r γαρ' τουτων 463r γαρ' τι 463v γαρ' τις 48r γαρ' τινα 463v 465v γαρ' τινας 477v γαρ' τριαινη 470r γαρ' τοι 432v γάρ' τοιουτος 419v γαρ' ϋδωρ' 480v γαρ' ϋπο 395r 467v γαρ' φησιν 394r γαρ' φθονεροι 392r γαρ' χειρι 466v γαρ' χολερισιν 337v γαρ' ψυγμον 389v γαρ' ως 394r 468v 485r γαρ' ων 411r τοιγαρ'ουν 396v 418v 435v 452r 454v εαρ'εστι 427v δελεαρ'αυτοις 461v 464v δελεαρ' διξε 466v δελεαρ' εντευθεν 464r δελεαρ' εστιν 484r δελεαρ' προς 460r δελεαρ' μεμηχανηται 463r δελεαρ' φερονται 465r η̄ | παρ' βατραχου 426v η̄παρ' σκληριας 46r φρεαρ'ο 411v ανηρ' φησιν 429r ανηρ' θυγατερα 474v α̅νηρ' εχομενος 475r ανηρ' π[delet.] 'β'οτανης 389r η̄γητηρ' | τοις 468v μητηρ' ορωσα 463r δεήμητηρ' 472r μητηρ' αυτον 472r μητηρ' ελ'κομενη 472r μητηρ'ως 472r δημητηρ' εισε | λευσινα 444r δημητερ' αχθεσθεισα 411v γαστηρ' του 444r γαστηρ' ϋπομεινασα 442v πατηρ' εφεστηκεν 478r θυγατηρ'προς 394r κρατηρ' παντως 451r αστηρ' αττικος 33r χειρ' δυνατη 398v χειρ'ανδρος 429r.

περ' διεισιν 440^r οπερ' 15^v οπερ'εκ'σπογ'γισας 299^v ὀπερ' ενχρισμα· 281^v οπερ' καθιεμενου 76^r οπερ' καταντλουμενου 139^v οπερ' πλειστον 45^r οπερ' του 373^v ὤσπερ' τριτις 148^r οπερ' χυλιζονται 355^v εφ οπερ' ὠηθησαν 464^v απερ' ἤδει 429^r ἄπερ' εσθιομενα 304^v | ἤπερ' 402^v ἤπερ' το 402^v ηπερ' ο 418^v αλ'λ ηπερ' αν ἤ 462^r ηπερ' διλειας 454^v ἤπερ' νεαζουσι — 482^r ησπερ' ετυγχανεν 408^v ησπερ' παρεχεται 425^r ωνπερ' ἔχων 406^r ονος ἄφ ωνπερ' 406^r οισπερ'ουν 453^r ουπερ' | δη 426^r ουπερ' εποιουντο 415^v ουπερ' εσχεν 412^v ουπερ' εταχθη 423^v ουπερ' ἴωθεν 430^v δηπερ' προσῆκει 440^v διοπερ' ρησ | σι 83^v εανπερ' τινος 430^r ειπερ'τι 466^v ειπερ' αυτη 472^r ειπερ' επισ-κεψαμενος 425^r ειπερ' ειης 436^v ειπερ' εθελοις 461^r ειπερ' αναθαρ'ρησειεν 372^v ειπερ'εχοι 456^r επειδηπερ' 86^v επειδηπερ' αμα 373^v ἵναπερ' | ποιειται 400^v καιπερ' ο | ρων 485^r καιπερ' οντες 464^r καθαπερ' αλ'λοισ 439^r καθαπερ' ἔκεινος 421^r καθαπερ' εκ'πυρος 405^r καθαπερ' ελαιας 35^r καθαπερ' επι 119^v καθαπερ' η 402^r 421^v καθαπερ' και 397^r 429^v καθαπερ' πτεριδος 67^r καθαπερ' σκορ'πιου 292^r καθαπερ' ταυρος 455^v καθαπερ' τον 457^r οιονπερ' και 415^r οιονπερ' η 456^v οιᾶπερ' αυτη 413^r οιανπερ' εστιν 450^v οθενπερ' του 455^r οθενπερ' φασι 440^r ὄσονπερ' χειρ' χωρει 449^r ὄσαπερ' ανηρ' 461^r ωσπερ' 99^v 147^r 237^r 247^v 276^v 296^r 349^v 389^r 396^v 471^v ωσπερ' αι 482^r ωσπερ' αλ'ληλοις 460^r ωσπερ' αμπελου 327^r ωσπερ' αστηρ 125^v ωσπερ' βαλανους 265^v ωσπερ' δαυκον 259^v ωσπερ' ἐκεινος 408^v ωσπερ' εκεινοι 465^r ωσπερ' εκλελησμενη 467^r ωσπερ' ελλεβορος 328^r ωσπερ' ερις 469^v ωσπερ' ετι 462^v ωσπερ' ἔφην 396^v ωσπερ' εχον 471^v ωσπερ' η ακακια 355^v ωσπερ' η ἴρις 59^r ωσπερ' ηθροισθησαν· 466^v ωσπερ' θαψια 147^r ωσπερ' ἴῶθασιν 372^v ωσπερ' και 136^v 349^v ωσπερ' καλαθισκους· 472^r ωσπερ' | κιχωριου 48^r ωσπερ' κορυμβου 246^v cf. 376^r ωσπερ' λοχου 460^r ωσπερ' 'μεν 451^r ωσπερ' μινθου 121^v ωσπερ' μη | κωνος 26^r ωσπερ' ο 350^r ωσπερ' οι 465^r ωσπερ' ουδε 462^v ωσπερ' ουν 442^r 450^r ωσπερ' | παπαλον 15^v ωσπερ' πλεκτανας 67^r ωσπερ' πρασα 132^v ωσπερ' πυρος 374^r ωσπερ' οξοπαφον 163^r ωσπερ' ορ'μιαν 465^v ωσπερ' ραφανος 64^r ωσπερ' σταφυλινος 28^r ωσπερ' ὀκορ' | πιων 24^r ωσπερ' τι 468^v ωσπερ' τινες 462^v ωσπερ' τινας 481^v ωσπερ' τα 56^r ωσπερ' το 164^r ωσπερ' του 275^v ωσπερ' τετμημενη 123^v ωσπερ' ὕπο 465^v ωσπερ' ψαμ'μον 465^v.

πυρ' ακανθα 308^v πυρ' αναψαμενοι 467^r πυρ' αρχει 445^v πυρ' εκ'λαμ'πουσιν 403^r πυρ'. ελεου. δε 396^v πυρ'ην 396^v πυρ' κατακλεισαντες 471^v πυρ' ποιησειεν 472^v πυρ'τω 470^r.

ὕδωρ' 94^v 414^v 448^v 466^v ὕδωρ' | αγει 159^r το ὕδωρ'αδην 441^r ὕδωρ' ακρον 480^v ὕδωρ'δυνα¯ | τες 480^v εις ὕδωρ' εκ'λυων 455^v ὕδωρ' επομενοι 477^r ὕδωρ' η 455^v ὕδωρ' ἤδε 457^r ὕδωρ' θολοιο 454^v το ὕδωρ' και 298^r ὕδωρ' και 354^r ὕδωρ' και 452^r το ὕδωρ' και 394^v ὕδωρ' κατω 165^r ὕδωρ' μετα 299^v ὕδωρ' μολισ 468^v το ὕδωρ' οιμαι 454^v το ὕδωρ' περισχιζομενο¯

481v ϋδωρ' της 479r ϋδωρ' του 476r ϋδωρ' τω 469v ϋδωρ' φυσημασιν 467v ϋδωρ' ψυχρο¯ 300r ϋδωρ' ωσπερ' 465v ϊχωρ' οιοσ 473r νυκτωρ' εφισταμενοι 469r.

αλαις' κα | θαρτικοι 332r απλως' | ἒοικεν 456v σαρκος' πλαδαρας 88v ο· σηψ' πανυ 400v σηψ' σαυρος 422v αφλεγμαντος αιμορ'ραγειας 25r.

Quae cum ita sint mirum non est quod etiam ουκ' vel ουχ' vocabulum hoc unco ab iis quae secuntur distinguitur. ωσπερ' ουκ' απο 485 ουκ' εθελειν 462r ουκ'εις 59r 412v ουκ' εκεινου 432r ουκ' ενεστι 427v ουκ' επειχειρουσιν 478r ουκ'ετ εχει· 470r ουκ'ετ' ενοχλουντων 467v ουκ' ητ·τον 19r ουκ' ισχυον 470v ουκ' ϊσχυον 469v ουκ' ϋπειξας 476v.

ουχ' απλως 440r ουχ' ετερως 481v ουχ' ο 405r ουχ' οια 437r ουχ' οιοντε 400v 431v ουχ' οιοστε 405v ουχ' ολιγοι 470v ουχ' οσον 467r ουχ' ουτω 101v. Cf. Crönert memoria graeca Herculanensis p. 9 sq.

Inprimis huius unci usus est in praepositionibus distinguendis nihilque interest utrum cum verbis compositae sint necne.

EK: εκ' | [256v εκ' βαθους 139v εκ' βοιωτιας 394r εκ' γαιης 391r 392r εκ' διος 405v εκ' διαστηματων 72r 94v 111v 150r 151r 159r 268v 274v 303v εκ' διάστηματων 381v εκ' διασ | στηματων 296r altera σ littera minor est addita; iam de hac re cf. Crönert l. c. p. 10 n. 2. εκ' διαστηματω¯ | 146r 278v εκ' διαστηματος 56r 129v εκ' θωρακος 42r 137v 310v εκ' θαλασσης 480v εκ' κακοτητος 388v εκ' καρ'κινου 421r εκ' μεγαλων 286v εκ' μεγαλοιο 388v εκ' μερους 147r εκ' μεσων 241v εκ' μεσης 401r εκ' μεσου 56r 281v εκ' μετανειρας 411v εκ' μητρας 25r εκ' μιας 19r 274v 280v εκ' μηρινθου 484v εκ' μοσχου 453v εκ' μοσχων 374r εκ' μυκτηρων 145r 180r 182r 215r εκ' μυκτη | ρων 269v εκ¯μυκτηρων 277v εκ' νυμ'φων 406r εκ' παντων 448v 468r 479v εκ' παντος 403r 450v εκ' | παντος 394v εκ' | περιτομης 139v εκ' πλαγιων 25r εκ' πλευμονος 86v εκ' πληγης 425v εκ' πολεμου 470r εκ' πυκνοτατων 469r εκ' ριζης 248v εκ' ρινων 239v εκ' τε 393r εκ' του 16r 111v 267v 280r 299v 351v 374r 400r 409v 412v 415v 455v 456v 468r 474v 476v εκ' των 107r 157r 281v 398r 421r 449r 480r εκ' της 377r 412v 456v 471r 480v 481v εκ' | των 275v εκ' τουτου 299r 372v 447v 454v 457v εκ' ταυτης 441r 450v εκ' τινων 472r εκ' τουτων 152r 292r 427v εκ' τροφης 478v εκ' τοκεων 143v εκ' τοκων 132v εκ' φρυνου 457v εξ' ανθηματα 316v εξ'ιπ'ποκρατους 452r εξ' | οσον 17r εξ' ϋπογνου· 435r εξ' ϋπνου 401r.

εκ'λαμ'βανουσι 89v εκ'βλαστησεις 278r ἒκ'βλα | στησιν 82r διεκ'βασιν 466v εκ'βολην 153r 251v εκ'βαλειν 430v εκ'βαλλει 18r 156r εκ'βαλ'λει 62r εκ'βαλ·λει 19v εκ'βαλ'λουσι 389v εκ'βαλ'λουσιν 141v εκ'βαλ'λιν 338v εκ'βαλλιται

94v εκ’βεβλημενη 463v εκ’βληθεντα 455r εκ’βαλλου | [256v εγ’βαλ’ | [λ]ουσιν 389v (margo) de γ conf. εγ’λιχομενη 96v, εκ’γονα 457r εκ’δεχονται 399v 478v εκ’δερι 309r εκ’δημιαν 464r εκ’δημειας 476r εκ’διδαχθεντας 394r εκ’διδαχθηναι 480r εκ’διδαχθειεν 478r εκ’διωκειν 397v εκ’δραμων 463v εκ’θλειβε 299v 455r εκ’θλειβομενα 299v εκ’θλιβηναι 279v εκ’θλιβεν 279v εκ’θλιβοντες 89v εκ’θλιβισα 139v εκ’θλειβεισα 298r εκ’θλιφθεισα 359r εκ’θλειβεται 455r εκ’θλιβομενων 274v προσεκ’θλειβων 299v εκ’θρεψη 463v εκ’κλεινουσαν 474v εκ’κλειvε 468v εκ’κλεινουσαι 466v εκ’κλιναι 469r εκ’κλεινειν 477v παρεκ’κλεινοντες 469v εκ’καλουνται 478v εκ’καυλισθισαι 135v εκ’κειμενον 460r εκ’κρεινεσθαι 449r εκ’κρινομενην 403r εκ’κρινι 313v εκ’κρινειν 480v εκ’κρινουσειν 479r εκ’κρινομενοις 455r εκ’κρινομενοις. | 455r εκ’κρισις 451v 454v εκ’κρισεις 449r εκ’λεαναντες 298r εκ’λελησμενη 467r εκ’λεγου 15v 60r 413v ε̄κ’λειπουσαι 466r εκ’λογισμου 410v εκ’λυων 455v εκ’λυομενων 455r εκ’λυειν 437v εκ’λιγματα 104r εκ’ | λικτω 337v εκ’λικτω 141v 310v εκ’λιχομενη 247v εγ’λιχομενη 96v εκ’λιχομενον 104r εκ’λει | χομενον 133v εκ’μαλασσει 48r 65 εκ’μελετησαντα 394r εκ’μιμεισθαι 449r εκ’μυζα 455v εκ’μυζηθεν 415r εκ’μυζηθειή 437r εκ’νιτρωθεντας 301v εκ’πεμ’πων 461r εκ’πεσουσα 449v εκ’πεσιν 443r εκ’πιπτιν 299v εκ’πεφυ | κασιν 127v εκ’πεπληγμεναι 470v εκ’πεπληγμενους 462r οψιν εκ’πε | πληγμεναι 466v εκ’πηδησας 460r εκ’πηδωσειν 484v εκ’πλαγιων 15v διεκ’πλειν 465v εκ’ποδων 396v εκ’πτυει 472r οπερ’εκ’σπογ’γισας 299v εκ’ταραχθειη 470v εκ’τεινουσειν 472r εκ’τειναι 461r ϋδατων εκ’τινεται 460r εκ’τεταται 427v 450v εκ’τεμιν 442v εκ’τεμοντες 465v εκ’λιλ’λομεναις 27r εκ’τινασσει 46r 98v 133v 237r 269v εκ’τιτρωσκει 141v εκ’τρεπεσθαι 394v 399v εκ’τρεφουσαις 479v εκ’τρεφει 461r εκ’τρυχων 458r εκ’φερεται 468v διεκ’φυγοιεν 478v διεκ’-φευ | γουσιν 469v εκ’φανες 477r εκ’φερι 339r εκ’φρονα 452v εκ’φρονες 445r εκ’φυσεις 323r εκ’φυσις 215r εκ’χεομενον 27r εκ’χεων 478r εκ’χωρησαι 421r.

εξ’ανθη 381r εξ’σωζειν 425r εκ’σωζειν 412r εξ’οζει 408v.

EN: εν’ποσιν 298r εν’απυρεξια 23r, deinde cum adsimilatione εμ’μεσω 163r 164r.

εμ’βαλλε 441r εμβαλ’λει 467r εμ’βαλ’λων 441r εμ’βαλλων 464v εμ’βαλων 398rv 412v 425v 427v 463v 466r εμβα | λων 461v εμ’βαλη· 465v εμ’βαλ’λομενον 398v εμ’βαλλοντας 425r εμ’βαλ’λεσθαι 399r εμ’βαλλουσιν 462v εμ’βαλ’λετω 425v εμ’βαλλε 441r εμ’βαλεσθω 425r 426r εμ’βληθεντα 398r εμ’βολη 22r εμ’βαλευομενον 24r εμ’βαδευσειν 484r εμ’βρεχομενος 313v εμ’βρομον 120v εμ’βρυα 18r 19r εμ’βρυων 118v εμβροιᾱ 295r.

εμ’μηνα 21r 26r 27r 31r 37r 49r 55 86v 103r 111v 114r 115r 137v 142v 154r 158r 162r 165r 177r 244v 247v 248v 292r 295v 300r 303v 304v 310v 312v 321r 337v 376r 382v 388v 389v εμ’ | μηνα 31r εμ’μηνων 21r 27r 50r 122v 249v 251v 269v 270v 316v.

εμ'πειρει 466^r εμ'πελιος 420^r εμ'πεπηγεναι 463^r εμ·πεσουσα 440^r εμ'πεσοιεν 401^v εμ'πε | σσοντος 466^v εμ'πηδασθις 421^v εμ'πικροι 234^r εμ'πιπτει 466^r εμ'πιπτουσιν 462^r 467^v εμ'πρησαι 469 εμ'πιμ'πρασθαι 450^v εμ'πεσω̄ 461^r εμ'πλαστρους 19^v εμ' | πλαστρους 171^r εμ'πλεκεται 22^r εμ'πλεγμενας 64^r εμ'πληκτος 448^v εμ'πλησθαι 467^v εμ'πλησας 466^r 484^v εμ'πλησαντες 469^v εμ'πλησαι 471^r εμ'πνους 472^v εμ'ποδων 442^r εμ'πο.. 456^r εμ'ποιειν 440^v εμ'ποιῆσαι 420^r εμ'προσθε 26^r εμ'πτω | κεν 476^r.

εμ'φαινοντας 331^v εμ'φερης 65^r 80^v 135^r 166^r 265^v 303^v 401^v 412^v εμ'φε | ρης 254^v εμ'φερη 25^r 53^r 59^r 61^r 159^r 296^r 365^r ε̄μ'φερη 358^r εμ'φερες 93^r 101^v 102^r 116^r 140^v εμ'φερεσι 263^v πρ]οσεμ'φερης 262^v παρεμ'φερων 135^v εμ'φορειται 405^v εμ'φορηθεις 464^r εμ'φρασσοντα 449^v εμ'φραττεσθαι 446^r εμ'φυσα 399^v l. 25 inf. εμ'φυο̄μενον 455^v εμ'φυει 423^v εμ'φυεται 460^r εμ' | φυεται 418^r εμ'φυτευομενους 440^v παρεμ'φε | [248^v εμ'ψυχοι 469^v.

εν'καθαιρει | 332^r εν' | πτυση 62^r.

εγ'καθισματα 21^r εγ'κειμενος 162^r εγ'κειμενα 257^v εγ'κειται 471^v εγ'κλυζομενος 163^r 175^r εγ'κυος 165^r 256^v ανεγ'κριτον 390^r εγ'χεων 458^r εγ'χεουσιν 466^r εγ'χριο̄μενος 381^v εγ'χυλον 309^r εγ'χυματισθεις 368^r.

ΚΑΤΑ: καθ'εψομενον 159^r καθ'εψομεναι 202^r male καθ'αιρει 115^r.

De *ΠΑΡΑ* praepositione dubitare licet. Vocalis enim littera in omnibus quae exstant exemplis elisa est: παρ'οσον 402^r παρ'ϋδασιν 374^r παρ'εστιν 37^r παρ'εοικεν 58^r; idem de *ΥΠΟ* dicendum est: ϋπ'εισιν 27^r.

ΣΥΝ: συμ'μελιτι 23^r. συγ'γραμμασιν 461^r συγ'χεις 461^r συγ'χριομενον 180^r συγ'χυσεις 190^r συγ'χωρουν 398^v συγ'χωρουσης 442^r συγ'χωρουμενος 443^v συγ'χωρι 439^r συγ'χωρειν 414^v συγ'χω | ρισθαι 449^r.

συλ'λαβεσθαι 448^v συλ'λαβειν 478^r (ibidem αλ'λο) συλ'λαβων 477^v συλ'λαξασαι 480^r συλ'λεγεται 134^v 278^v συλ'λ'εγεται 349^v συλ'λεγουσιν 465^v συλ'λεχθεισας 481^r συλ'λιθους 400^v.

συμ'βαιῆ 480^r συμ'βαινει 395^r 403^r 450^v συμ'βαν 409^v συμ'βαινοντα 409^r συμ'βηναι 476^v συμ'βεβηκεν 38^r συμ'βαλων 457^r συμ'βληθεντα 425^r συμ' | μαχος 476^v συμ'μετρος 39^r 471^r συμ'μιγνου 399^v l. 6 inf. συμ'μιγεντων 396^r συμ'μιξεις 478^v συμ'πας 35^r συμ'παν 398^v συμ'πασι 441^r συμ'πλακεισαι 465^v συμ'πλεκεται 193^r.

συμ'φερον 410^v συμ'φορα 457^r συμ'φοραν 464^r συμ'φορασ 446^r 474^v συμ'φορων 394^r συμ'φοραις 412^v 461^r συμ'φυτον 92^r 286^v (rubrum).

ΥΠΟ: ανϋπ·οιστος 440^v ϋπ'εισιν 27^r vide supra.

ΥΠΕΡ: δε ϋπερ' 161^r ϋπερ' αυτης 474^r ϋπερ' αυτων 462^v ϋπερ' δυο 61^r ϋπερ' διπηχυν 161^r ε̄θος ϋπερ' ειασεως 474^v ϋπερ' νηξεως 480^v ϋπερ'

ξυλου 469v ὑπεῤ παιδων 472r ῦπεῤ παν 474v ὑπεῤ | σπιθαμην 238v ὑπεῤ σφων 399v ὑπεῤ του 481r υπεῤ τους 474r ὑπεῤ τον 463r ὑπεῤ τας 401r ῦπεῤ της 479v.

ὑπεῤαιρει 408r μακαρων ὑπεῤασπιζοντο 389r ὑπεῤβολην 394v ὑπεῤ-βαλουσι¯ 477r ὑπεῤεχων 336v 428v ὑπεῤεχειν 437r ὑπεῤε̄ | χωσιν 94v ὑπεῤκυ | πτουσειν 477v μητε ὑπεῤμεγεθη 469r ὑπεῤνηχεσθαι 469r ὑπεῤσαῤ-κηματα 310v 321r ὑπεῤτερουντα 468r ὑπεῤφυῆ 460r ὑπεῤχαιροντες 474r.

Iam addo praepositionis latinae *ΤΡΑΝΣ* exemplum quod eadem ratione tractatur τρανσ'μαρινουμ 232r.

Etiam partes singulas vocabulorum compositorum sic distinctas esse docent haec: μυοσ'ωτιοις 231r παμ̓πολλων 394r παμ'-πολ'λων 462r πυῤαμητω 96v iamque accedunt alia vocabula, in quibus uncus haud recte ponitur καθ'αιρει 263v συνκα'θεψομε | νη 27r μηποτεμ̓ εμ̓ψειν 398v συῤ ιγ̓γας 323r ηῤυγ̓γιου 283v μεγαῤεων 455r αποβαλ̓ουσα 469 πεῤινοστουντες 481v latinum τιντιναβουλουμτ̓ερραι 216r μετ̓α | [255v φυραθ'εισαι 441v ε̄δ'ιτο 406r ακρολοβ·οι 210r ελ·αφου 425 εσθ·ιο̄μενη 338v κυνοκεφα·λου 28r εδω·διμος 28r λιβαν·ω·τω· 27r υδατο·σεως 80v οπτημε·νων 298r συντ̄ρ̄εμιν 442r πινε·ται 27r στρο·φους 35r.

Hunc uncum cum signo illo cui nomen est diastole comparari posse putaverim. Neque absunt exempla antiquissimi huius signi usus. Ponitur in linea ipsa inter singula vocabula inter se distinguenda:

ψυχρω> το δε 277v και κωνου, σουσ | 456v τϊ, ψαμωδες 15v ή, λαχανοις 134v λαμ̓πρϋνι> και βηχας 316v πουτια, λογον 276v θαμνωδεις, ων 215r βοτρυοειδη, σποδω 96v καθ εαυτον, η μετα σκαμμωνιας 115r λυσιτελεστατον, ην 451r σκιαδιον, ως 259v μεν, των 21r μεν, ονινησιν 424v φιλονικιαν, επιλαμβανεσθαι 409v πυξοειδεις, ως 92r ϋπογλϊσχρα, εν αυτων, καρπος, ως 134v χρη, περι φυλλα, ειπερ ξηραναντες, εν 134v ιδιως, κνεωρον 134v κρα | ματος, αγον 134v πυξοειδεις, ωσι 92r sed haec signa in δε, βοηθι, αφεψη | θεν, συν οξι, πινομενον, βοηθει 283v et δει σκοπειν, και αναιρειν, a secunda manu exarata esse videntur quae saepissime his usa est. Hic notavi: ϊκα, | νως 93r.

Inter ea quae modo observavimus, *apostrophi* usum commemorandum esse puto cuius exempla haud ita multa exstant.

αλλ' εαν 430r αλλ' εκεινοις 475r αλλ' εν 475v αλ'λ' ουκ' 432r αλλ' ενηλλαγμενως 440v αλ' λ·ουν 442r αλλ' ευκολωτερον 484r.

αμ' αυτω 429v αμ' ελαιω̄ 453r αμ' ηλιοτροπιου 429v.

δ' αυτοισι 389r *δ' εν φημη* 411v.

ειθ' ουτως 452v *ενταυθ' απαγαγοντες* 410v.

καθ' αυτο 208r *καθ' εαυτην* 291r *καθ' ολιγον* 454v *κατ' οσφρησιν* 223r *κατ' ουλοι* 177r *καθ' αιγος* 429r *καθ' ολου* 50r *καθ' υγροτητα* 39r.

μετ' αλφιτου 27r *μεθ' αλων* 30r *μεθ' αλος* 93r *μετ' ελαιου* 106r 220r *μετ' ελ'λεβορου* 148r *μετ' ισου* 186r *μεθ' ηδονης* 464r *μετ' οινου* 34r 56r 96v 112v 119v 129v 145r 165r 162r 163r 183r 195r 221r 224r 227r 237r 242v 329v 336v 437r 442v *μετ' οιν|ου* 412v *μετ' οινομελιτος* 285r *μεθ' οινου* 195r 380r *μετ' οξους* 153r 197r 214r 262v 285r 310v 344r *μετ' |οξους* 241v *μεθ' υδατος* 104r 193r 194r 195r 226r 326r *μεθ' ῡδατος* 221r 254v *μεθ' ϋδατος* 80v 237r 244v 276v 321r 381v *μεθ' |ϋδατος* 237r 310v *μεθ' ϋδατος* 450r *μεθ' υδρομελιτος* 148r 195r 196r *μεθ' ῡδρομελιτος* 195r *μεθ' ὑδρομελιτος* 195r *μεθ' ϋδρομελιτος* 356v *μετ' ωου* 261v *μετ' ῡδατος* 162r.

τ' εξανιατον 388v *οποτ' αν* 410v *τοτ' αν* 468v *οτ' εις* 391r *οτ' αν* 400r *μητ' αγαν* 401v *τ' αυτων* 439r *τ' αυονιτιδος* 441r.

παρ' ανθρωπων 393v.

ταυτ' εξει 405r.

δ'αυτης 27r *δ'αυτοι* 148r *δ'ϋπαξαι* 391r *ριζα δ'ϋπεσ[* 266v *δ'οσμη* 96v *δ'οτι* 75r *δ'υπισιν* 115r *δ'υστερα* 139v *συγ' εναντιος* 400r *οι γ' αυ* 440v *δ'αυ* 455r *μηδ' εθνους* 439r *μηδ' οτ' αν* 400r *ηδ'αυτω* 392r *τ'ουνομα* 157r.

κ' ευθυς 389r.

ουκετ' ανεχεται 409v *ουκετ' εχειν* 484r *εσθ' η* 465v *εφ' υγροις* 331r *εσθ' οτε* 111v.

ϋπ' ερπετου 412v *ϋπ' ουδενος* 124v *απ' οστεω¯|* 261v.

μεντ' αν 432v 449r.

Mediis verbis, ubi plures se excipiunt consonae saepissime apostrophus vel punctum ad secernendas syllabas addita sunt; cuius rei Guilelmus Crönert in memoria graeca Herculanensis p. 18 cum multa exempla contulit tum ego ex Dioscuridis codice exscripsi haec:

Β' Β: *αβ'βοι* 132v.

Γ' Γ: *αγ'γελι* 460r *διαγ'γελ'λει* 44v *απαγ'γελω* 394r *προαγ'γελ'λοντος* 458r *αγ'γει* 442r 484v *αγ'γελειας* 470r *αγ'|γειλαντες* 476v *ε̄παγ'γελειας* 476v *διαγ'γελ'λει* 411v *διαγ'γὲ λ'λει* 452v *διαγ'γελλοντες* 439r *προσαγ'γελ'λοντος* 458r *αγ'γιον* 431r *αγ'γιω* 195r *αγ'γιοις* 136v *αγ'γοθεσιαν* 342r *καταγ'γαλλος* 234r *αμπετογ'γος* 93r *αξουγ'γιας* 25r *μετα ἀξουγ'γιας* 33r *γαγ'γραινας* 78r 283v 339r *γαγ'γραινων* 93r *γαγ'γραινικας* 366r *γογ'γρους* 479r *γογ'γυλη* 8r 375r *γογ'γυλιδι* 19r *γογ'γυλιδα* 88v *εγ'γιζοντα* 304v *εγ'γονα* 409v 415r *εγ'γυς* 392r 399r 401r 402r 412v *εγ'γυθεν* 470r *ελμιγ'|γων* 24r *ζιγ'γιβερι*

200r *ιγ’γυναλις* 33r *κλαγ’γανοντων* 481r *λιγ’γουαι* 76v *λιγ’γουᾱ* 141v *λογ’γινα* 214r *ῆρυγ’γιου* 432v 457v *ηρ’υγ’γιου* 283v *ῆρυγ’|γιου* 427v *ηρυγ’γιον* 15v *ῆρυγ’γην* 125v *ηρυγ’γιον* 125v rubrum *ορυγ’γιον* 125v *σπογ’γους* 472v *σπογ’γωδεις* 332r *σφογ’γοτομων* 372v *σπογ’γισας* 299v *στραγ’γουριαν* 153r 234r 253v 255v 276v 384v *στραγ’γουριαις* 122v *στραγ’γουριωσιν* 273v *στραν’γουρουντα* 390r *στραγ’γουριωντας* 59r *στ]ρογ’γυλος* 251v *στρογ’γυλος* 379r 413v *στρογ’|γυλος* 241v *στρογ’|γυλον* 318r 461r *στρογ’γυλον* 85v 159r 202r 234r 254v 278v 413v *στρον’γυλη* 413v *στρογ’γυλη* 8 78v 19r rubrum (sed *στρογγυλη* 18v) 64r 163r 238v *στρογ’γυλην* 29r 96v 141v 264v *στ·ρογ·γυλη* 19v *στρογ·γυλης* 19r *στρογ’γυλης* 19r *στρογ’γυλα* 47r 181r 361v *στρογ’γυλων* 14v *στρογ’γυλας* 45r 237r *στρογ’γυλωτερα* 285v 130v *στρογ’γυλουν* 130v *στρογ’γυλωτε|ρον* 61r *στρογ’γυλους* 73r *ϋποστρογ’γυλον* 85v 274v *ϋποστρογ’|γυλοι* 27r *υποστρογ’γυλα* 19r *συγ’γενι* 393r *συριγ’γας* 317r 323r 339r *ο’ξυγ’γιω* 38r 56r *ραγ’γαδας* 16r *συγ’γενειας* 439r *λιγ’γουᾱ* 141v *συρ’ιγ’γας* 323r *]αλ’πιγ’γος* 257v *φαλαγ’γιον* 313v 369v 416v 417r *φαλαγ’γιου* 431v *φαλαγ’γιων* 428r 431v *φαλαγ’γοειδες* 417r *φαρυγ’γα* 134v 339r *φαραγ’γες* 400v *φεγ’γεος* 390v *φεγ’γος* 388v 390r 418v *φθεγ’γεται* 418r *φθεγ’γομενη* 475v *φθεγ’γεσθαι* 476v *ευφθογ’γους* 475v *φαλαγ’γιοδηκτοις* 13v 227r 237r 245v *φαλαγ’γι|οδηκτοις* 233r *φαλαγ’γιοδηκτους* 13v 56r 136v 358r *φυγ’γανουσι* 445r *διαφυγ’γανουσι* 421r 454v.

Γ’ Κ: *αγ’κη* 449r *αναγ’κη* 400r 412v 462v 467v 468v 471r *αναγ’κης* 402r 408r 409r 453r *αναγ’καιον* 452v 475v *ᾱναγ’καιοις* 389r *αναγ’καζε* 458r *αναγ’καζουσιν* 468r *αναγ’καζομεναι* 481r *ᾱναγ’καζει* 415r 462v *συναναγ’καζει* 463r *αναγ’κασθωσιν* 421r *ηναγ’κασας* 461r *καταναγ’καζει* 398r *καταναγ’κη* 174r (rubrum) *καταναγ’κην* 123v *αγ’κυλης* 408v *αγ’κιστρου* 461rv *αγ’κιστρον* 463r 469r *αγ’κιστρω* 463v 464v 469r 471r *αγ’κιστρα* 471r *αγ’κιστρων* 465r *αγ’κιστροις* 465r 467r 485r *αγ’κιστρευθεις* 463v *αγ’κωσι* 457r *ηνεγ’κεν* 409v 436r *θριγ’κος* 14v *ιεροβρυγ’κας* 84v *ογ’κος* 408v 450v *ογ’κω* 150r *ογ’κοι* 372v *ογ’κω̄* 28r *εξογ’κουσιν* 465v *ωγ’κωμενην* 403r *ογ’κουται* 406v *εξογ’κωσεις* 469v *ογ’κουσθαι* 450v *παγ’κρατιον* 320r *σογ’κος* 315r 316r.

Γ’ Λ: *αρηογ’λωσσον* 8r.

Γ’ Μ: *φλεγ’ματος* 442r *ρηγ·ματα* 241v.

Γ’ Ν: *γιγ’νονται* 431v.

Γ’ Ξ: *ε̄πισφιγ’ξαντες* 477r *κλαγ’ξασα* 429r *συριγ’ξι̅* 313v *φαλαγ’ξ* 416r

Γ’ Χ: *αγ’χειβαθεις* 468v *αγ’χουσα* 8r 432v *αγ’χουσαν* 220r *αγ’χουση* 427v *αγ’χουσης* 112v 252v *ᾱπαγ’χομενων* 484v *αγ’χυνωτα* 365r *δαλιαγ’χες* 440v *συναγ’χικων* 359r *συναγ’χικοις* 23r 186r *συναγ’χεικοις* 300r *κυναγ’χη* *κυναγ’χιον* 68r *κυναγ’χιτεις* 24r *παρδαλιαγ’χες* 68r *μελὰγ’χολικων* 108r *λαγ’χανει* 402v *κεγ’χρος* 192 *κεγ’χρον* 485r *κεγ’χρου* 117r 364r *κεγ’χρειναν* 411r *κεγ’χρηται* 485r *κεγ’χρινας* 410rv *εγ’χελυς* 465v 479r *ρινεγ’χυτης* 26r *ρινεγ’χυσιαν* 374r

ελεγ'χεται 15ᵛ 193ʳ *ελεγ'χος* 402ᵛ *ρεγ'χειν* 409ʳ *τριγ'χια* 484ᵛ *τριγ'χους* 271ᵛ *τριγ'χων* 109ᵛ *θριγ'χοις* 14ʳ *λογ'χη* 213ʳ *λογ'χιτιν* 214ʳ *λογ'χοειδες* 234ʳ *σογ'χος* 10ʳ *τυγ'χανει* 399ʳ 402ʳ 412ᵛ 413ʳ 414ᵛ 417ᵛ 422ʳ 425ʳ 429ʳ 430ʳ 435ʳ 439ᵛ 442ᵛ 449ʳ 453ʳ 454ᵛ 456ᵛ 457ᵛ 458ʳ *τυγ·χανει* 435ᵛ *τυγ'χανειν* 223ʳ 437ᵛ *τυγ'χανουσιν* 410ᵛ 427ᵛ 453ᵛ 471ᵛ *περιτυγ'χανουσιν* 453ʳ *ετυγ'χανεν* 394ʳ 408ᵛ 442ᵛ *τυγ'χανετω* 437ᵛ 449ʳ 451ʳ *τυγ'χανοντα* 455ʳ 456ʳ *τυγ'χα | νοντα* 408ᵛ *εν' | τυγ'χανοντα* 398ᵛ *τυγ'χανοντων* 453ᵛ *τυγ'χανοντος* 442ᵛ 447ᵛ *επιτυγ'χανουσης* 441ʳ *εντυγ'χανει* 394ᵛ *εντυγ'χανει¯* 443ʳ.

Δ' Μ: *οδ'μη* 398ᵛ 406ᵛ *οδ'μην* 413ᵛ 452ᵛ 454ᵛ *οδ'μης* 396ʳ 458ʳ *Καδ'μος* 426ʳ.

Δ·Ρ: *αφεδ·ρος* 63ʳ.

Θ' Μ: *ενθ'μοι* 219ʳ.

Κ' Κ: *κακ'καβουμ'* 36ʳ *αλικακ'καβον* 41ʳ *σικ'κιρια* 28ʳ *δικοκ'κον* 377ʳ *κοκ'κοι* 96ᵛ 103ʳ 265ᵛ *κοκ'κους* 292ʳ 392ʳ 455ʳ *κοκ'κους* 265ᵛ *κοκ'κοις* 435ʳ *κοκ'κων* 134ᵛ *κοκ'κυων* 455ʳ.

Κ' Λ: *εκ'λασεν* 476ᵛ.

Κ' Μ: *ακ'μη* 400ʳ *ακ'μης* 396ᵛ *ακ'μην* 299ᵛ *ακ'μας* 395ʳ 413ᵛ 465ʳ 469ʳ 477ʳ *ακ'μαις* 466ᵛ 471ʳ *ακ'μαιον* 309ʳ *παρακ' | μαζει* 373ᵛ *ακ'μαζουσα* 409ʳ *ακ'μασα¯ | τα* 465ᵛ *κεκ'μηκυϊαν* 481ʳ *λικ'μητηριοις* 465ᵛ *ϊκ'μανη* 282ᵛ *ενικ'μον* 299ᵛ *τη ϊκ'μαδι* 299ᵛ *ενικ'μαζεσ |* 299ᵛ.

K̅ Ρ: *ακ̅ροσπελος* 80ᵛ.

Κ' Τ: *ακ'τεας* 426ʳ *ακ'των* 478ʳ *ακ·τινος* 430ʳ *ακ'τινων* 480ᵛ *ενβακ'τρον* 98ᵛ *βακ'τριω¯* 463ʳ *εκ'τεον* 37ʳ *εκ'τος* 334ᵛ *εκ'τον* 425ᵛ *πλεονεκ'τηματα* 475ᵛ *εκλικ'του* 277ᵛ.

Κ' Χ: *βακ'χης* 413ʳ.

Λ' Β: *αλ'βα* 82ʳ 166ʳ *χαλ'βανης* 396ᵛ 437ʳ 457ʳ *αλ'βινους* 93ʳ *ελ'βουνιον* 98ᵛ *κιλ'βιον* 427ʳ *σιλ'βακιουμ* 383ᵛ *σιλ'βατικα* 310ᵛ *σιλ'βεστρις* 285ᵛ *στιλ'βοντα* 43ʳ 158ʳ 372ᵛ *στιλ'βει* 390ʳ *στιλ'βουσα* 66ʳ *στιλ'βουσαν·* 15ᵛ *βολ'βος* 105ʳ 132ᵛ 238ᵛ *βολ'βον* 105ʳ *βουλ'βους* 238ᵛ *βολ'βω* 105ʳ 126ᵛ 358ʳ *βολ'βων* 434ᵛ *βολ'βοειδης* 297ʳ *βολ'βπω* 97ʳ.

Λ' Γ: *αλ'γη* 390ʳ *αλ'γουν* 469ᵛ *αλ'γηδων* 372ᵛ *αλ'γηδοσιν* 463ʳ *αλ'γηδονας* 410ᵛ *αλ'γημα* 136ᵛ *αλ·γημα* 281ᵛ *αλ'γηματος* 388 *αλ'γηματα* 27ʳ 30ᵛ 46ʳ 279ᵛ *αλ·γηματα* 281ᵛ *αλ'γειν* 450ᵛ 461ʳ *αλ'γουσι* 419ʳ *αλ'γουντες* 474ᵛ *αλ'γουντος* 40ʳ 33ʳ 63ʳ *αλ'γουντι* 41ʳ *αλ'γησειεν* 472ʳ *αλ'γησιν* 128ᵛ *κεφαλαλ'για¯ |* 128ᵛ *κεφαλαλ'γιαν* 153ᵛ *κεφαλάλ'γιαν* 31ʳ *κεφαλαλ'γιας* 36ʳ 165ʳ 293ʳ 300ʳ *κεφαλαλ' | γιας* 50ʳ *κεφα | λαλ'γουσιν* 237ʳ *κεφαλαλ'γιαν* 37ʳ *οδονταλ'γιας* 44ʳ 142ᵛ 249ᵛ 307ᵛ *οδονταλ'γιαις* 27ʳ 259ᵛ *ο̅δονταλγιας* 244ᵛ 373ᵛ *ο̅δονταλ'γειας* 299ʳ *οδονταλ'γιαν* 262ᵛ (sed *οδονταλγιας* 272ᵛ) *ωταλ'γιας* 36ʳ 56ʳ 261ᵛ *ω̅ταλ'γιας* 128ᵛ *προς ω̅ταλ'γιας* 273ᵛ *ωταλ'γιαις* 247ᵛ 274ᵛ 277ᵛ 299ʳ *μυαλ'γιας* 261ᵛ *επαλ'γες* 417ᵛ *αμελ'γει* 455ᵛ *μουλ'γηθρουμ'* 296ʳ.

Λ' Δ: ελ'δια 98r.

Λ' Θ: ακααλ'θα 372v αλ¦θεα 16v αλ'θησαιο 388v αλ'θισκον 17r δυσαλ'θων 256v δυσαλ'θης 454v ελθειν 399v 429r 464v 474r 476v επελ'θει¯ | 389r εξελ'θειν 75r διεξελ'θειν 460r συνδιεξελ'θειν 461v διελ'θειν 408r 481v ϋπελ'θειν 468r προελ'θειν 398v προσελ'θειν 391v 394v 445r ελ'θοι 400r 448v απελ'θοι 422r ϋπερελ'θοι 456v παρελ'θοι 459v ελ'θη 80v ελ'θων 405v 406r 408r 409v 410v 411v 429r 449r 455v ελ'θων 415r ϋπελ'θων 394r προσελ'θων 408r 476v κατεπελ'θων 409v επελ'θων 465r εξελ'θων 424v ϋπεξελ'θων 472v ελ'θοντα 409r 484r ελ'θοντες 421r εξελ'θον 404r ϋπελ'θοντα 471v εξελ'θοντος 407v επελ'θοντος 409v ελ'θουσα 400r 472r ϋπεισελ'θουσαν 440r επανελ'θουσαι 471v ἐπελ'θουσης 463v παρελ'θουσης 422v προσελ'θουσης 429r.

Λ' Κ: αλ'κιβιος 415r αλ'κιβιον 112v 428v 429r αλ'κιβιαδιον 62 70r αλ'κιβιου 415r Αλ'κμηνης 429v αλ'κυονες 482r αλ'κυονων 479v χαλ'κος 423r χαλ'κην 99v χαλ'κης 427v 472r χαλ'κη 469r χαλ'κας 10r 372v χαλ'καις 436v χαλ'κου 456r χαλ'κω 247v 465v 481r χαλ'κειῶ 471v χαλ'κευθεντα 469v χαλ'κευ 430v χαλ'κοκροι 157r διχαλ'κον 308r χαλ'κις 271v χαλ'κωματι 177r χαλ'κιτην χαλ'κανθον χαλ'κανθεμον 372v ελ'κος 351v 415r ελ'κη 19v 27r 30r 39r 64r 118v 177r 250v 268v 274v 281v 301v 310v 323r 382v 389v ελ'κεσιν 28r ελ'κει 469v 485r ανελ'κει 464v ελ'κειν 472v ανελ'κειν 473r ανελκειν 465r εξελ'κοις 448v ελ'κεται 463v 470v ανελ'κεται 469v εφελ'κεται 405r εφελ'κεται 461v 484v ανθελ'κεται 469v ελ'κων 16r 19r 26r 96r 120v 129v 436r ελ·κων 19r 25r (minoribus litteris) ελ'κω¯ 141v 417v καιεδοιᾶ ελ' | κωθεντα 16r ελ'κοντος 455r 424v 399r ελ'κοντας 470r εξελ'κοντας 478v ελ'κοντω¯ 472r εξελ'κονται 460r ανελ'κονται 462v 466r εφελ'κονται 470v ελ'κουσα 433v ελ'κουσι 462r εξελ'κουσειν 467v 471r 475r ἐξελ'κουσι 461v ανελ'κουσι 461v ανελ'κουσι 464r ανελ'κουσιν 464r 465v εισελ'κωσιν 448r ελ'κωθωσιν 82r ελ'κομενον 408v εφελ'κομενων 466v ανθελ'κομενου 469v ελ'κομενη 472r εφελ'κεσθαι 471r ελ'κυσθησεται 471r εξελ'κυσει 467r ανελ'κυσει 462r ελ'κυσαι 139v ανελκυσαιεν 469v κατελ'κυσθιεν 469v εξελ'κυσθιεν 462r ανελ'κυσθεν 473r ελ'κυσθεντος 372v εφελ'κυσθεντες 484v εξελ'κυσθεισαν 471r ελ'κωσις 298r ελ'κωθωσιν 82r ελ'κινα 271v ελ'κωτικη 307v ελ'κωτικην 38r 307v ειλκωμενα 27r 313v ειλ'κωμενης 277v ειλ'κωμενας 88v ειλ'κυσεν 99v 157r ολ'κη 18r 19r 268v 298r 300r 338v ολ'κας 402r ολ'κης 49r 115r 136v 263v 278v 310v 469v ολ'κην 108r 262v 398v 428r 431r ολ'κον 476v.

Λ' Λ: αλ'λα 98v 136v 385rv 397v 400r 400v 401v 405v 408rv 409v 410v 412rv 413rv 414r 415r 416v 423r 425r 426rv 427v 432rv 433v 435rv 439r 440rv 441v 442rv 443r 444r 445r 446r 449rv 451r 452rv 453r 454v 455r 456v 457v 458r 463v 465rv 467rv 468rv 469rv 471v 472r 473r 476v 477r 478r 479rv 480r 482 485r αλ¯λα 441r αλ'λ επι 470v 471v αλ'λ'αγαπησει 394r αλ'ληδυ 482r αλ'λϋδατι 477v αλ'λ'ετι 415r αλ'λ επι 408r αλ'λ ειπερ 461r αλ'λ ουκ' ισχυον

470v αλ'λ'ουκ' 432r αλ'λ ϊσχυς 468v αλ'λου¯ 454v αλ'λουκ 468r αλ'λος 470rv
477v 482r 484v αλ'λου 105r 479v αλ'λον 372v αλ'λω 452r αλ'λη 62r 257v
429r 432v 433v 463r 466r αλ'λης 430v 455r αλ'λε | [407v αλ'λουδε 485r αλ'λο
415r 417v κατ αλ'λον 465r αλ'λοι 388v 405v 411v 418r 427r 456r 466r 470r
474r 480v αλ'λων 349v 394r 400r 401v 408r 411v 425r 426v 427v 461r αλ'λοις
108r 337v 400v 408r 439r 441r 448v αλ'λοις 16r αλ'λους 52r 462r 470r 485r
αλ'λαις 414v 432v 475v αλ'λας 401r 414r 465v αλ'λοτριον 485r αλ'λαχου 455v
αλ'λοτι 485r αλ'λαχοσε 400v αλ'λοσε¯ 464r αλ'λοτε 401v 405v 436r 448r 450r
455v αλ'λως 23r 277v 394r 395r 398v 401r 403r 405r 412r 418r 420r 428v
436r 453r 456r 463v 464v 469 αλ'ληλα 148r 182r αλ'ληλων 147r 298r 427r
434v 436r 461r 464v 465v 478r 481r αλ'ληλοις 43r 409r 431v 460r 463v 465r
469v 470r 471v 476r αλ'ληλαις 64r 466v αλ'ληλους 409v 461v 476v απα'λ'λατ-
τειν: 433r ϋπαλ'λαττειν 401v ᾱπαλ'λαγηναι 406r απαλ'λαξης 389r απαλ'λαξεις
388v εναλ'λαξωσι 421r απαλ'λαξει 436v απαλ'λασσει 449v διαλ'λατ'τει 402r
αλ'λασκειν 372v αλ'λοιον 401v 402r αλ'λεξαγιστος 471v αναγαλ'λις 8r
αποβδαλ'λων 442r βαλ'λων 437r βαλ'λοντες 470r βαλ'λεσθω 435r βαλ'λι 338v
βαλ'λομενη 471v βαλ'λειν 472r εκβαλ'λουσι 389v εγ'βαλ' | [λ]ουσιν 389v (margo)
ε κ'βαλ'λιν 98v 338v εκβαλ'λι 19r εκ'βαλ'λου | [εκ'βαλλουσιν 256v ἐπιβαλ'λων
425v επιβαλ'λων 443v επιβαλ'λειν 441r 466v ἐπιβαλ'λουσιν 470r επιβαλ'λοντες
466v 477r επιβαλ'λομενη¯ 395v εμβαλ'λει 461v εμ'βαλ'λει 461v 464v 465v
εμ'βαλ'λομεν 437v εμ'βαλ'λετω 425v εμ'βαλ'λουσιν 463r ενβαλ'λων 448r
εμ'βαλ'λων 441r 450r sed εμ'βαλλε 441r εμ'βαλ'λοντα 451r εμ'βαλ'λοντες
461v 462r εμ'βαλ'λουσειν 479v ανεμ'βαλ'λοντες 462r μεταβαλ'λει 444r μετα-
βαλ'λειν 421r μεταβαλ'λεται 400v μεταβαλ'λιν'αυτα 38r περιβαλ'λει 462v 463v
περιβαλ'λομενοι 421r περιβαλ'λουσιν 461v 465v 466v περιβαλ'λιν 165r προ-
βαλ'λομενος 461v προβαλ'λομενο¯ 467r 476v προσβαλ'λειν 431r συμ'βαλ'λοις
432v συμ'βαλ'λον 388r συμβαλ'λομενον 451v γαλ'λοι 29r 59r 237v γαλ'λιαν
320r γαλ'λικη 94v γαλ'λινακια 267v ανουγαλ'λικου 286v γναφαλ'λου 93r
θαλ'λειν 397r θαλ'λου 45r θαλ·λασσαν 79v αιγιθαλ'λους 475r ᾱειθαλ'λουσης
441r ευθαλ'λη 432r θρυαλ'λις 435r καβαλ'λατιον 167r καλ'λος 462r καλ'λι-
γεμεθλον 389v καλ'λιβλεφαρα 279v καλ'λιριον 177r καλ'λιστον 299v 388r 426v
457v περικαλ'λεστατον 476v ημεροκαλ'λες 132v κορυδαλ'λιον 8v κορυ | δαλ'λιδες
484v κρυσταλ'λον 455r κρυσταλ'λιο¯ 383v τιθυμαλ'λος 349v 350r (rubrum)
τιθυμαλ'λω 426r τιθυμαλ'λις 349v τιθυμαλ'λιδα 350r τιθυμαλ'λου 13r τιθυ-
μαλ'λος, τιθυμαλλος 10r μαλ'λον 28r 82r 139v 180r 214r 246v 279v 283v
301v 399r 401v 402r 414v 452v 453v 462v 465v 469rv 470r 472r 475v 482r
παχυμαλ'λον 336v οξαλ'λις 432v παλ'λαιοι 426v παλ'λοντα 477v παλ'λαδιουμ'
123v φαλ'λαινη 418v φαλ'λωδη 98v σφαλ'λομενοι 456v σκυταλ'λιον 163v
ελ'λυχνιον 239v ελ'λεβορου 31r 49r 66r 148r 307v 371v ελ'λεβορος 115r βδελ'λα
455v βδελ'λης 455v βδελ'λων 437r μελ'λη 480r μελ'λον 470v μελ'λοιεν 462v

μελ'λοντας 372v μελ'λοντες 372v μελ'λουσιν 399r 464r μελ'λωσειν 481r μελ'λοντι 456v μελ'λοντος 388rv 390r 443r σιτοσπελ'λος 57r 127v ακροσπελ'λος 57r στελ'λιν 40r στελ'λει 161r 321r στελ'λι 310v διαστελ'λων 455v αντελ'λιν 388v 390r αντελ'λοντος 390r φακελ'λους 465r ιουπικελ'λους 34r.

αχιλ'λιος 24v 25r (rubrum) σκιλ'λα 126v 298r sed σκιλλα 297v σκιλ'λης 298r 434v 448r σκιλ'λαις 462r σκιλ'λη 15v ποικιλ'λομενη 401v σκιλ'λιτικον 298r καπιλ'λους 42r ιλ'λυρικη 148r βριχιλ'λατα 255v τραγατιγιλ'λους 166r οιστιλ'λος 271v ουστιλ'λαγω' ρουστικα 98v.

ολ'λυται 404v απολ'λυμενον 419v απολ'λωνος 154r 435v 439r 482r 485v απολ'λιναρις μινορ' 36r κολ'λα 16r 267v 321r 381v κολ·λα 62r κολ'λαν 161r κολ·λαν 16r κολ'ληtικη 39r 58r κολ'λητικης 73r κολ'λητικην 296r κολ'λιτικη 25r κολ'λωδη 92r 134v κολ'λωδης 337v κολ'λυριον 30r κολ'λυριου 162r κολ'λυριοις 293v 295v κολ'λουρια 96v κολ'λησιν 15v 286v κολ'λωσα 276v πολ'λη 21r 64r 435r 462r 463r 471r πολ'λου 405v 471v πολ' | λου 415r πολ'λης 412v πολ'λην 16r 399r 408v 444r 446r 465v 470r πολ'λω 60r 100v 101v 237v 336v 447v 463r 470v πολ'λαι 427r 463r πολ'λοι 412v 419v 396v πολ'λα 124v 110v 157r 308v 391r 401v 402v 435v 446r 471r 476r πολ'λων 426r 429v 449r πολ'λοις 19r 137v 463r πολ'λοισιν 390r πολ'λαις 462v 470v πολ'λους 103v 462r πολ' | λους 273v πολ'λας 141v 293r 374r 464r πολ'λαπλουν 440v πολ'λ 453v πολ'λακις 409v 418v 423v 431v 440v 448r 449r 456r 461r 466r 468v 474v (πολ'λακει) 469r (πολ' | λακεις) 471v 476v 477r 478r 482r αγασυλ'λον 46r ανθυλ'λιον 149r βηρυλ'λιος 26r γηθυλ'λιδος 453r ερ'πυλ'λος 397r 414r ερπυλ'λος 110v (rubrum) 397r ερ'πυλ'λω 337v ερπυλ'λον 302v κορυλ'λιδες 484v σκυλ'λιον 216r σερπουλ'λου 110v φυλ'λον 27r 76r 85v 149r 160r 161r 165r 274v 383v 302v 415v φυλ'λου 240v φυλ'λω 278v 279v φυλ'λο [103r φυλ'λα 15v 19r 21r 22r 26r 29r 30r 31r 32r 34r 35r 36r 37r 39r 43r 49r 53r 56r 67r 68r 70r 73r 75r 78v 82r 89v 94v 96v 97v 99v 105r 106r 107r 110v 111v 112v 119v 121v 122v 124v 125v 127v 129v 132v 134v 139v 141v 145r 147r 148r 149r 150r 151r 152r 154r 157r 159r 161r 163r 165r 177r 181r 182r 213r 214r 237r 241v 256v 267v 268v 270v 272v 273v 274v 278v 280v 281v 282v 285v 286v 291r 292r 293r 296r 304v 307v 308v 310v 312v 318r 319r 337v 338v 339r 348r 349v 351v 358r 360r 378r 381v 384v 385v 388r 412v 413rv 415v 424v 425r 427v 428v 432v 434r 444r 448r 450r 455v sed φυλλα 26r 59r 62r 68r 222v 238v 269v φυλ'λων 13r 30r 62r 82r 120v 99v 111v 134v 143v 163r 241v 249v 263v 274v 275v 286v 299r 301v 303v 307v 308v 316v 323r 335v 351v 373v 428r 429r 452v φυλ'λοις 27r 74r 83v 93r 98v 101v 102r 112v 131v 140v 153r 166r 177r 291r 301v 349v 356r 380r (sed φυλλα) 403r 426r 429v 432v 434v 452v 462v 464r — φυλ'λος 250r φυλ'λαρια 109v 158r φυλ'λαριᾱ 38r 303v φυλ'|λαρια 123v φυλ'λαριων 14v 33r 74r 297r φυλ'λαριοις 137v φυλλαριοις 72r φυλ'λαρῑα 278v φυλ'λαδας 31r αποφυλ'λον 47r αφυλ'λον 238v

355v 392r ευφυλ'λος 427v επιφυλ'λιδα 124v λευκοφυλ'λος 24r λεπτοφυλ'λος 8v 337v λεπτοφυλ'λον 8r 14v μελανφυλ'λον 72r μελισσοφυλ'λον 305v -ου 429v μελιφυλ'λου 441r μηλοφυλ'λου 237v μυριοφυλ'λον 9r οξυφυλ'λον 84v πενταφυλ'λον 9v 272v (rubrum) πενταφυλ'λου 129v 432v στενοφυλ'λω 119v τριφυλ'λον 351v 413v 436v φυλ'λοφαρες 274v χιλιοφυλ'λον 25r πλατυφυλ'λος 337v ψυλ'λοις 383v ψυλ'λους 336v.

Λ' Μ: αλ'μη 445r αλ'μησις 269v αγαλ'ματα 388r αλ'μαιας 275v αλ'μεας 135v 239v αλ'μεαν 122v βοη̄θαλ'μον 296r οφθαλ'μος 320r οφθαλ'μον 164v οφθαλ'μου 429r οφθαλ'μοιο 389r οφθαλ'μοι 403r ο̄φθαλ'μοι 418r οφθαλ'μους 401v 453v 465r 468v ο̄φθαλ'μους 386v 401r 403r οφθαλ'μοις 269v 408v ο̄φθαλ'μοις 400v 461r οφθαλ'μων 13v 23r 26r 27r 31r 132v 305v 319r 388r 389r 409r ο̄φθαλ'μων 58r 279v 386v 440v 461v 462r ο̄φθαλ'μικα 336v οφθαλ'μικας 279v οφθαλ'μικα 89v 96v οφθαλ'μοειδη 75r οφθαλ'μοειδως 372v βουφθαλ'μον 13r 372v 390r βουφθαλ'μων 75r ζωοφθαλ'μον 13r αιλιουροφθαλ'μον 41r αιμαοφθαλ'μου 40r ϋοφθαλ'μον 33r ψωροφθαλ'μιαις 16r αλ'μευθισα 88v παλ'μας 440r τελ'μασι 30r τελ'ματωδεσιν 130v ελ'μιν 116r 130v 141v 249v 316r ελ'μι¯ ¦ 141v ελ'μις 13v 359r ελ'μεις 237v ελ'μινθας 70r 156r ολ·μα 381v ολ'μον 412v 437v ολ'μην 448v πουλ'μωνια 84v καταολ'μα¯ 446v.

Λ' Π: θαλ'πην 452v θαλ'πων 477v θαλ'πουσι 400r θαλ'πουσαις 478v θαλ'πουσαι 478v θελ'πηλη 148r κολ'πων 16r κολ·πους 30r κολ'πους 389v κολ'ποισιν 392r κολ'ποίς (ι del.) 479v κολ'ποις 463v κολ'πον 466r 470r.

Λ' Σ: βαλ'σαμον 437r αλ'σην 244v βαλ'σαμενη 75r αλ'σιν 108r 249v 316v συναλ'σιν 130v συναλ'σι¯ 154r αλ'σιλειον 36r ασφαλ'τιον 272v 351v ασφαλ'του 413v ασ'φαλ'του 351v 396r 413v βαλ'σαμον 441v.

Λ' Τ: βελ'τιον 148r βελ'τιους 281v κελ'τοι 460r φιλ'τατε 394r φιλ'τρα 163r μιλ'τος 433v πολ'τω 114r μουλ'τιλαγω 348r.

Λ' Φ: αλ'φον 27r 269v αλ'φο¯ 335v αλ'φους 70r 111v 117r 249v 301v 316v 405r αλ'φων 94v 133v δυσαλ'φων 141v αλ'φιτα 101r 300r 464v αλ'φιτου 27r 36r 128v 156r 293r 305v 386v αλ'φιτον 299r 389r αλ'φιτο¯ 309v αλ'φιτω 86v 133v 295r 381v αλ'φιτων 13v 337v 443v αλ'φιτω¯ 149r αλ'φιτοειδες 389r αδελ'φα 417r ἀδελ'φων 405v δελ'φινες 472r 479r δελ'φινα 461v 471v δελ'φεινες 471v δελ'φινιας 95v σιλ'φιου 398r 430r 436r 450r 451r σιλ'φιον 449r κολ'χικου 438v 447v κολ'χικον 105r 448r κολ'χοις 105r κολ'χιδι 59r.

Μ' Β: αμ'βουξου 196r αμ'βλυωπιαις 23r 41r αμ'βλυω̄πιας 135v αμ'βλυωπουντας 165r αμ'βλυνθεισης 478r αμ'βλυωττοντας 467v αμ'βλυτερας 402r αμ'βλυντηρας 389r αμ'βλυνι 28r αμβλυωτην 223r εξαμ'βλωσκειν 165r πολυαμ'βλυω̄πες 386v αμ'βροσια 21v (rubrum) βραμ'βης 162r λαμ'βανε- 388v 392r 433v 445v 450r λαμ'βανει 448v επιλαμ'βανει 408v 409r 422r αναλαμ' | βανει 88v ϋπολαμ'βανει 446r λαμ'βανιν 283v 412r 430v 456v μεταλαμ'-

βανειν 454v επιλαμ'βανειν 410v αναλαμ'βανουσιν 148r λαμβανετω 390r 456r αντιλαμ'βανομενα 271v λαμ'βανομενος 115r 261v 273v 283v λαμ' | βανομενος 128v αναλαμ'βανομενος 147r λαμ'βανομενη 119v 138v 298r 371v ενλαμ'βανομενη 242v λαμ'βανομενου 316r 390v λαμ'βανομενοι 461v λα]μ'βανομενον 269v; 30r λαμ'βανομεναι 141v λαμ'βανοντες 50r λαμ'βανοντα 412r λαμ'βανονται 119v λαμ'βανεται 82r 298r απολαμ'βανεται 332r παραλαμ'βανεται 34r; 273v λαμ'βανων 436r 449r λαμ'βανω¯ 437r επιλαμ'βανεσθαι 409v αναλαμ'βανεσθαι 437v καταλαμ'βανεσθαι 440v λαμ'βανοιτο 432v κραμ'βη αγρια sed κραμβη ϊμερος, θαλασσία 9r; 183r κραμ'βης 450r 456r κυνοκραμ'βη 158v 159r (rubrum) εμ'βρυα 86r 140v 281v εμ'βρυᾱ 70r 137v 382v εμβροια 94v εμ'βροια 114r 115r 281v 300r εμ'βρυων 96v εμ'βροιων 21r μεσημ'βριαν 408r 410v φαεσιμ'βροτου 388v φαεσιμ'βροτου 390r ακεσιμ'βροτον 390v ομ'βρων 99v 402r ομ'βρος 432v βομ'βοϊδη 53r βομ'βουσιν 415v φερομ'βρον 299r θρομ'βους 137v θρομ' | βουται 449v θρομ'βωθεν 450r στρομ'βια 426v στρομ'βους 472r φερουμ'βρος 136v ταλουμ'βρον 275v παλουμ'βαρις 267v κολουμ'βινα 268v θυμ'βρα 138v θρυμ'βης 426v θυμ'βρας 108r θυμ'βρης 414r σισυμ'βριου 131v κολυμ'βατιαν 425v κολυμ'βαλιαν 425r κολυμ'βοι 485v κορυμ'βοειδη 371v κορυμβο¯ 390v κορυμ'βοις 147r κορυμ'βου 246v κορυμ'βους 122v ακροκορυμ'βους 390v κυμ'βαλα 390v κυμ'βαλιος 163r κυμ'βαλιον 164r.

Μ' Μ: φλαμ'μουλα 123v αμ'μωνιακω 281v το ἀμ'μωνιακον 46r γουττα αμ'μωνιακα 46r αμ'μωνα 46r αμ'μωδεσι 62r 147r αμ'ματισας 389r σκαμ'μωνιας 455r σκαμ'μωνιον 139v σκαμ'μωνιᾱ 457r γραμ'μαι 416r γραμ'μας 122v συγ'γραμ'μασιν 461r ή ψαμ'μος 472r ψαμ'μω 400v ψαμ'μον 402r 465v συνεστραμ' | μενα 383v συνεστραμ'μενος 434v σεκεμ'μενη 138v θρεμ'μα 99v θρεμ'ματων 47r 394v θρεμ'ματα 388r θρεμ'ματ[388r θρεμ'μασι 410v σουδεμ'μουρ 13r στρεμ'ματα 82r 238v στρεμ'μασιν 72r στρεμ'μασι¯ 292r στρεμ' | ματα 177r κρεμ'μανη 298r πλημ'μελειας 409v ειλημ'μενων 484v συνειλημ'μενων 96v κατιλημ'μενοις 442v διειλημ' | μενον 26r διειλημ'μενους 145r διειλημ'μενας 59r διειλημ'μενος 94v περιειλημ'μενον 72r 134v περιειλημ'μενους 273v αποθλιμ'μα 334v αποθλιμ'μα 279v διερριμ'μενος 237v τετριμ'μενη 154r 297r τετριμ'μενον 388r συντετριμ'μενον 473v κομ'μι 338v ομ'ματων 461r 469r φλομ'μος 10r 243v κρομ'μοιων 247v 269v κρομ'μυου 114r κρομ'μυον 9r κρομ'μαϊους 278v κρομ'μυωδους 115r φλομ'μω 119v θυμ'μουμ' 137v κεκαλυμ'μενον 460r cf. ουολουκρουμ'μαιους 129v et τριφολιουμ'μινους 208r.

Μ' Ν: δικταμ'νους | 102r.

Μ' Π: αμ'πελον 96v 444r 445v 455r αμ'πελω 448r αμ'πελοις 115r αμ'πελιος 434r αμ'πελιδος 480r αμ'πελωσιν 335v αμ'πελινον 456r αμ'πελοπρασιν 209r αμ'πεχοντα 453r αμ'πλακιωτι¯ 390v αμ'πουλ'λακια 35r λαμ'ποντος 462v λαμ'παδι 461r λαμ'πομενον 391r εκ'λαμ'πουσιν 403r λαμ'πρως 442v λαμ'πρϋνι 316v λαμ'πρυνει 19r 249v καμ'πυλους 471r καμ'πυλον 226r 469r

320r φλοιον ὑποπικρον 280v ποσως ὑποπικρος 373v σπερ᾽μα ὑποπλατυν ὑποδασυν 351v καρ᾽πος ὑποπλατυς 140v ὑποπ¯λα| 29r σχοινος ὑποπνοιον 245v ὑποποικιλον 56r ὁμοιᾱ ὑποπορ᾽φυρος 126v ανθη ὑποπορ᾽φυρα 317r μελανι. ὑποπορφυρον 73r η ὑποπορφυρον 292r ὑποπρωτον 94v ὑποπυρρον 97v ὑφ εαυτης 405v ὑπωχρα 49r λευκα ὑπωχρα 361v ὑποσκιοις 14r δασαια. ὑποστενα 286v 110v μικρα ὑποστενα 350r ὑποστριφνοι 92r ὑποστρυφνον: 39r και ὑποστροφας 411r ὑποστρογ᾽γυλον 14v 274v και ὑποστρονγυλα 310v ὑποστρογ᾽γυλα 41r εμφερες ὑποστρογ᾽γυλον 278v ὑποστρογ᾽|γυλοι 27r δ᾽ὑποστρογ᾽γυλον 85v διαστηματων ὑποστρογγυλα 303v ὑποτραχεᾱ 66r ὑποτραχαια 31r και ὑποτραχυν 286v αποδιδους ὑπουρ᾽γεια 468v πολ᾽λακις ὑπουρ᾽γοι 471v ὑποφλεστον 354r και ὑποφορας 381v ταις ὑφαλοις 464v ὑφαλικος 48r εριωδους|ὑφεσεως 282v ταις ὑποχαις 484r μεν ὑποχαις 463v ὑποχονδριων 38r και ὑποχονδριον 310v και ὑποχονδριᾱ 321r προς ὑποχονδριων 279v θερ᾽μη ὑποχονδριων 337 αρχομενας ὑποχυσεις 379r ὑποχονδρια 23r.

και ὑπερυθρος 315v καρ᾽|που ὑπερυθρου· στυφοντος 281v ανθη ὑπερυθρα 168r ὑπερυθρα 112v ὑπερυθρον ὑποκενον 150r η̄ ὑπερυθρον 310v πηχιαιον ὑπερυθρον 109v ανιησιν ὑπερϋθρον 196r ε|χει ὑπερυθρον 272v ναρθηκος ὑψηλον ὑπερυθρον 280v κενους ὑπερυθρους 145r ορθιους ὑπερυθρους 350r κλωνιων ὑπερυθρω¯|185r καρ᾽|που ὑπερυθρου 281v δι εψεματος ὑπαλιφομενος 193r αλ᾽λα ὑπαλ᾽λαττει 401v εχθρους ὑπαλυξεις|391r χαλεπω· ὑπανακρουεται 451v δ᾽ ὑπαξαι 391r ὑπαγει 16r αλ᾽λα ὑπαφριζων 449v σφυρου ὑπελ᾽θων 394r αυτην ὑπελ᾽θοντα 471v ζυγον ὑπελ᾽θειν 468r ορο.φον ὑ|πεξελ᾽θων 472r ουκ ὑπειξας 476v αντισπασεις ὑπειξῃ 470r βασιλευσιν ὑπεικουσιν 479r επωφελης ὑπεκλυει 433v -μασιν ὑπεκυψεν. 461r αλ᾽λα ὑπεξαγει 433v και ὑπεξαγειν 412v ὑπεξαγου|σα· 45r ὑπεστι 64r δε ὑπεστιν 123v δ᾽ ὑπεστιν 381v ριζα ὑπεστιν 143v 317r 385v ὑπεστιν 308v δε ὑπεστιν 252v ὑπισιν 114r δ᾽ ὑπισιν 286v ριζαι ὑπισιν 141v δε ὑπεισιν 200r καρ᾽πον ὑποβαλων 455r αφεψηματος ὑποβιβαζουσιν 337v ατοπον ὑπογραψαι 223r ερυθρον ὑποδακνοντα 124v ως ὑπε|δειξαμεν 129v ὑποδικνυσι 406v τινας ὑποδικνυναι 460r ἴσασιν ὑποδεχομενον 419v ὑποθυμωμενη. 71r ὑποθυμιω̄μενον 60r ὑποθυμιωμενη 98v ὑποθυμιωμενος 153r και ὑποθυμιαται 249v αρ᾽χομενοις ὑποκεισθαι 237r γονιοειδης ὑποκειμενος 315v τους ὑποκεχυμενους 165r εστι· ὑποκινουμενον 403r λαβουσαι ὑποκουφιζουσιν 481r ᾱερα ὑπολαμ᾽βανει 446r γονεις ὑπολαβοντες 478r ετεραν ὑπομειναιεν 372v αν ὑπομινειεν 408r ρηξεις ὑπομενει 403r μετεσχηκως ὑπομενει 451v ρηξις ὑπομενοντες 447v ᾱνασχεσθαι ὑπομεινιεν 397v τινα ὑπομινα 401v ρηξις τινας ὑπομεινωσιν 429v σηψιν ὑπομινασα 408v γαστηρ᾽ ὑπομεινασα 442v δυση̄χοις ὑπομενουσι¯ 471r συμ᾽φορας ὑπομνησεις 474v ὑπο|νομων 94v ὑποπινπλανται 86v και ὑποπιμ᾽πραται 454v μελη ὑποπιμ᾽πραμενα 457v ὑποπιμ᾽πραται 454v ταυτα ὑποσταντι 449v ταχιστα ὑποστρεψειεν 464v ωοις ὑποστορ᾽νυσιν 477v ην ὑπο-

λιθαρ’γυρω 156v 293v αναγαρ’γαρισμα 359r αναγαρ’γαριζομενη 265v ληθαρ’γικων 309r εναρ’γως 394r πελαρ’γ[πελαρ’ ’[γο]ι πελαρ’γων πελαρ’γοις 476v αρ’γυρον 441r σπαρ’γανον 385v σαρ’γων 464v σαρ’γους 466v sed σαργους 464v ερ’γα 388v 417r ερ’γον 372v 398v 461v ερ’γων 390r 402v ερ’γασαντο 405v ερ’γαζεται 115r 128v 409r 423v 448r 469v απερ’γαζεται 410v 449r απερ’γαζομενον 449r ερ’γαζομενοις 478r ερ’γαζοντο 453v ερ’γαζομενων 394r συνερ’γαζεται 298r ενερ’γης 154r ενερ’γεστερον 310v ενερ’γεστερων 98v ενερ’γεστατον 321r ενερ’γοτερα 405v ενερ’γοτεραν 399r ενερ’γει 182r ενερ’γως 178r 273v ενερ’γει ’261v ενερ’γων 311v συνερ’γουσαν 283v συνερ’γει 128v ερ’γασιμοις 270v 335v φιλερ’γο¯ 388v ευερ’γασιας 476r ϋπουρ’γοι 471v περ’γαια 29r μερ’γινα 124v στερ’γυθρον 163r στερ’γηθρον 388r στερ’γην 415r στερ’γουσειν 482r ᾱπειρ’γωσιν 466v διειρ’γουσα 439r εξειρ’γειν 446v ειρ’γαζοντο 415v ειρ’γασατο 468r εξηρ’γασται 114r μελιτ’τουρ’γον 422r ϋπουρ’γεια 468v ορ’γη 401r 460r ορ’γανου 139v ορ’γησων 409v καπνογορ’γιον 157r γορ’γον 401v ορ’γυϊας 477v ορ’γειᾱ 439r γεωρ’γοι 466v γεωρ’γοις 465v γεωρ’γουντες 447v γεωρ’γουσι 455r γεωρ’γουμενη 426r γεωρ’γειαν 478r.

Ρ’Δ: καρ’δα 456r καρ’δαμον 9r 359r 398v 453r καρ’δαμω 104r 310v καρ’δια 418r καρ’διαν 403r 405v 416v 468r 475r καρ’διακον 82v επικαρ’διους 125v καρ’δους 125v ονοκαρ’διον 99v καρ’δαμω καρ’δαμινην 302v σαρ’δινια 307v σαρ’δονιον 306v σαρ’δονικαις 261v ναρ’δος 426r ναρ’δω 452v ναρδον 437r ναρ’ | δος 437r παρ’δαλεις 66r 68r παρ’δαλιαγ’χες 66r κερ’δος 451r 481v χερ’δαν 125v περ’δικιον 9v λαουβιρ’δε 304v σκορ’δον 10r 434r σκορ’διον 310v σκορ’ | δ 262v σκορ’διζοντα 310v σκορ’δοειδες 297 λυκοσκορ’δον 9r ελαφοσκορ’δον 8v 68r οφιοσκορ’δον 9v 68r 116r αγριοσκορ’δον 116r κονκορ’διαλις 29r χορ’δονας 130v ακροχορ’δωνων 99v ακροχορ’δωνας 137v ᾱκροχορ’δωνας 298r 339r ακροχορ’δονας 130v πορ’δαλεως 468r.

Ρ’Ζ: χουρ’ζητα 372v.

Ρ’Θ: αρ’θρα 46r 139v 388v αρ’θρων 46r αρ’θροισιν 388v παρ’θενοι 462v παρ’θενιον 32r 427r παρ’θενιυς 433v ναρ’θηκος 46r 425v ναρ’θηκος 46r ενερ’θε 401v ορ’θος 389r ορ’θον 304v 388v ορ’θο¯ 389r ορ’θα 281v ορ’θην 453r διορ’θουται 381v ορ’θοπνοια 24r ορ’θοπνοιᾱ 359r ορ’θοπνοεικοις 46r 180r ορ’θοπνοϊκοις 137v ορ’θοπνοιας 119v 295r ορ’θουμενην 401r ανορ’θως 462r πορ’θμον 470r ορ’θρουσθαι 471v.

Ρ’Κ: αρ’κτιον 74r αρ’κταιον 432r αρ’κτεον 432v αρ’κτοι 468r αρ’κτου 439v αρ’κουν 425v αρ’κευθου 425r αρ’κευθιδα 34r αρ’καδιας 64r 280v αρ’κεισθαι 372v αρ’κεσειεν 468v αρ’κουσιν 300r αρ’κουντος 467v σαρ’κες 399r σαρ’κος 88v 464v σαρ’κων 78r 409r 421r 457r σαρ’κας 408r 479r σαρ’κοκολ’λαν et αρ’γεμωνιαμ’ 58r σαρ’κοι 19r σαρ’κωδες 299v σαρ’κωδεστερα 245v ευσαρ’κον 115r σαρ’κηματα 310v ναρ’κα 431v καρ’κινος 421r 426r καρ’κινου 421r καρ’κιναδος 478r αυταρ’κες 339r 425v αυταρ’κη 466r διαρ’κες 372v ναρ’κωδης 212r χαρ’ | κηδονι

His exemplis proxime accedit εὔστομαχος 78r, accedunt alia in quibus punctum υ litterae imponitur in initio syllabarum: καΰστρου 427r κηῡκος 480r κηΰκα 480r κρατεὑας 25r (rubrum) πραΰνει 44r 115r 132v 142v 150r 268v 381v πραΰνι 86v 244v 315v 316v 373v πραῡνει 176r πραὑνει 190r πρα | ὑντικα 41r sed πραυν̓ο′υσι· 175r ανΰποιστος 440v ανΰποστατος. | 399v ενΰπαῤχουσης 412r καθΰπνουσι 453v ενὑπνια 264v ευΰπνον 50r ενΰδροις 94v τοιαὑτα 449v καθαὑτο 440v νηχεσθαι αὑτοις 477r.

Sunt denique nonnulla exempla ubi in mediis vocabulis ϋ, ὑ, ῡ exstat: λαμ̓πρΰνι 316v και ΰποθΰμιαται 316v τοὑτου 442v συν-οὑσια 399v ΰποπλατΰν 139v θηλΰφονον μΰοκτονον 66r ακκΰσιτον 47r πανὑ 450v επιδικνὑουσιν 467v οξὑ όπεῤ 281v .. αχρὑ . φορος 432v δεὑρυπικη 245v δε ῑνωμνΰει 432v και ανωδῡνος 136v ὑπερὑθρα | 271v δΰοϊν 203r τὀΰπισω 15v ταῡτα 117r; in σκολΰμος 308v et ακανθϊοις παπΰροις 282v ϋ ab altera manu videtur exaratum esse; confer etiam και οὑτως 429v.

De ϊ littera.

Idem quod de ϋ littera diximus, quadrat in ϊ litteram, est igitur in initio vocabulorum velut in his:

ϊαμα 38r ϊανθους 78r 206r και | ϊανθους 186r ον ϊαπετου 468r ϊασεις 19r ϊαται 26r 27r 48r 50r 109v 129v 153r 165r ϊᾱται 249v εναιμα ϊαται 145r στρεμ̓ | ματα ϊαται 177r κυνοδηκτα ϊαται 172r πιτυρα ϊαται 228r ερυσιπελατα ϊαται 220r τραυματα ϊαται 146r πυρικαυτα ϊαται 177r στραγγουριαν ϊαται 338v 329r καταπλασσομεν· ϊαται 273v αλφον ϊαται 269v διδυμων ϊαται 181r τηματ. ϊαται 165r ηπατι ϊαται 272v αλφους ϊαται 186r αλωπεκιας ϊαται 316v βηχας ϊαται 329r δυσεντεριωντας ϊαται 319r διδομενος ϊαται 176r καταχριομενος ϊαται 269v ερπητας ϊαται 156r κοιλιας ϊαται 222v λεπρας ῑαται 70r 183r φλεγμονας ϊαται 224r ψωρας ϊαται 272v ωταλ̓γιας ϊαται 56r κατακλυματα ιατς 167r ϊατε 16r 75r και ϊασαιτ 422v θεᾱσαμεναι ϊασαντο 476v ουτως ῑαται 429v ωσαυτως ϊασεντ̓αν 448r εχοντὰ ϊασει 441r παρα ταυτην ϊᾳσει 415v την ϊασιν 412r ϊᾱσασθαι 405v δινοπαθουντα ϊασασθαι 448r καταπλαττομενον ϊασθαι 336; 47r ϊατρικη 85v την ϊατρικην 110v 193v 250r βλαβη ϊατρικας 393r δυὸ ϊατροι 67r των ϊατρων 436v 467r ϊωνται 48r 133v 176r 322r καυματα ϊωνται 270v ποαν ϊωνται 373v.

το ϊβηρικον 468v εσπεραν ϊβηρια 230r θηρωσιν ϊβηρες 460r ϊβις 327r πτερον ϊβεως 272v αιμὰ ϊβεως 37r ἰβεως ονυξ̓ 272v.

ϋγαϊα 115r.

την ϊδεαν 407v 408r ϊδοις 398r κεφαλην ϊδοις 401r οῤνιθων ϊδοις 408r εστι̅ |

Ρ’ Ν: προδιαρ’να 115r θυμαρ’νολι 143v αρ¯νιον 30r ερ’νος 392r κυβερ’νητην 469r στερ’νων 479v στερ’νοις 449v στερ’να 480r κιρ’νων 441r κιρ’νασθω 426r ορ’νις 415v 474r 475r 476v 485r ορ’νιν 476v ορ’[ν]ιν 476v ορ’νεων 467v 474v 475v 476r 477r 478r ορ’νεω¯ 481v ορ’νεω 445r ορ’νιθος 452r ϋδωρ’ ορ’νιθος 441r ορ’νιθαις 449r ορ’νεον 445r 480r 480v ορ’νεοις 480r ορ’νιθων 408r 485r κορ’να 29r κορ’νουλακαμ’ 338v ϋποστορ’νυσιν 477v σμυρ’νη 27r σμυρ’νης 425v σμυρ’|νης 27r ζμυρ’νου 122v σμυρ’ναια 337v σμυρ’νιδος 451r σμυρ’νιον 432v.

Ρ’ Ξ: σαρ’ξιν 477r αρ’ξηται 132v ηρ’ξατο 428r υπαρ’ξει 406r.

Ρ’ Π: καρ’πος 30r 44r 47r 51r 63r 82r 92r 97v 103r 104r 111v 112v 124v 140v 152r 162r 216r 238v 241v 248v 251v 272v 278v 281v 285v 312v 313v 319r 334v 336v 338v 339r 349v 350r 358r 360r 381v 425r 432v 434v 435r 442v 451r 455r 484v καρ’πος 30r cum lineola duplici; καρ·πος 34r 242v καρ’πο¯ 120v καρ’|πος 123v 349v καρ’που 82v 96v 130v 216r 299r 398r 414r 432v 453v καρ’|που 281v 292r καρ’πω 381v 413r καρ’πον 15v 41r 57r 67r 73r 98v 103r 106r 107r 124v 127v 130v 166r 240v 245v 276v 282v 286v 318r 336v 356v 380r 389v 398r 413r 426r 437r 450r 451r 455r καρ’|πον 356v καρ’πων 445v καρ’πους 476r καρ’πιζου 389v καρ’ποφορον 391r λεπτοκαρ’πος 320r λεπτοκαρ’πον 24r ομ’φακοκαρ’πον 56r μηλικαρ’πον 19r καρ’ποτερον 21r λεπτοκαρ’φος 55r αρ’πασθισης 444r αρ’παζουσειν 478r αναρ’παζουσιν 478r εξαρ’παζειν 432r αρ’πας 469r αρ’πης 443r τεαρ’πην 472v ερ’πι 13v ερ’πιν 110v ερ’πει 463v ερ’πων 110v ερ’ποντα 39r ερ’ποντας 273v τερ’πεται 444r τερ’πομενοι 467v ανερ’πυζων 476v ατιερ’περζοια 274v προσερ’πηνα 273v ερ’πητας 36r 82v 271v 273v 293r ερ¯πητας 269v sed ερπητας 161r ερ’πυλ’λος 397r 414r 435v (rubrum) 436v 448v· σερ’πουλλου 20r ερ’πυλ’λω 337v ουερ’πιδιον 268v ἐξερ’πυσας 409v ερπετον 430r ερ’πετου 413v ερ·πετου 62r ερ’πετα 110v 154r 247v 269v ερ’πετας 272v ερ’πετοις 395v 396r 397r 398r 400r 408r ερ’πετω 410r ερ’πετων 120v 165r 177r 385v 393r 394r 396rv 397v 398v 402r 408r 411v 412rv 414v 427v 430v ερ’πετοδηκτοις 27r 61r 154r 177r ερ’πετοδηκτους 129v ερ’πετοδηκτων 153r εξηρ’τηται 479v ἐξηρ’πται 469r σκορ’πιος 10r 419r 421rv σκορ’πιου 66r 244v 292r 296r 386v 435r σκορ’πιον 394r 419v 421r σκορ’|πιου 420r σκορ’πιους 95v σκορ’πιω 66r σκορ’πιων 24r σκορ’πιουρος 434v σκορ’πιουρον 130v 385v 435r 292r (rubrum) σκορ’πιοδηκτοις 150r 244v σκορ’πιοπληκτους 142v σκορ’|πιοπληκτους 136v.

Ρ’ Ρ: αρ’ρην 19r 265v αρ’ρεν 9r 24r 41r αρ’ρενος 265v 399v 413r 425r αρ’ρενες 464v 477v (margo) 478v αρ’ρενα 425r 480r αρ’ρενων 478v αρ’ρεσειν 478v αρ’ρενικον 388v θαρ’ρουντα 424v θαρ’ρουσιν 462v 478r θαρ’ρησαντες 470v αναθαρ’ρησαντες 372v αναθαρ’ρησειεν 372v επιθαρ’ρυνουσιν 372v μαρ’ρουβιουμ’ 274v καταρ’ροφουμενος 150r 315v καταρ’ρεον 443r διαρ’ρει 394v 410r χειμαρ’ρου 470r αρ’ρηγενι 124v διαρ’ροιας 241v διαρ’ραγεν 404v διαρ’ρηξετε 469v καταρ’ρω 359r τερ’ρε (sed τερραι) 42r φελτερ’ραι

162r φιεῤρει 162r διεῤριμμενον 247v γεῤρη 443r ανεῤραγη 466r ηῤρατικα 150r κιῤρος 293r κιῤρα 355v ασιῤρισοι 41r βοῤραν 480r αιμοῤρους 402v 403r αιμοῤρω 405r αιμοῤροουσιν 249v 316r αιμοῤρουσιν 116r αποῤραγειη̄ 469r αιμοῤραγιας 91r 145r 180r 215r 322r 323r αιμοῤραγι | ας 273v αιμοῤ-ραϊας ϊστησι 16r αποῤρεον 281v ᾱποῤρεοντος 415v αποῤρει 479r αποῤρητον 392r ποῤρω 427v 474r 476v 478r 479v ποῤρωθεν 462r 468v 470r 471r μουῤρα 99v πυῤρον 215r 417r πυῤρα 241v πυῤρωδης 126v συῤρεοντος 450v τυῤρηνικον 470r.

Ρ̓ Σ: αῤσενες 477v 478r ευθαῤσως 469r καθαῤ | σις 139v καθαῤσις 114r καθαῤσιν 134v 165r 295r 339r 374r ακαθαῤσια 447v αῤσενος 413v αῤσενκανθον 86v ανιαῤσεξε 255v ταῤσων 485r τεταῤσωμενον 381v μεῤσινη 278v πεῤσευς 442v 443r πεῤσιας πεῤσειας 442v πεῤσιαις 418v πεῤσικην 119v πεῤσικον 140v χεῤσυδρω 406v χεῤσυδρον 408v χεῤσος 468r χεῤσου 462r χεῤσω 406v 480r χεῤσον 470r 473r χεῤσι 463v χεῤσιν 408v 465v χεῤ-σειν 485r 472r χεῤσαιου 336v χεῤσαιοις 477r χεῤσε | οις 477r χεῤσεου 468r χερ·σεων 471v φεῤσεφονιον 268v μυκτηῤσιν 309r κατακιῤσαι 166r οῤσινη 138v γοῤσοσιον 88v ουῤσιον 281v 355v θυῤσιον 137v 174r 354v θυῤσοειδης 72r θυῤσοειδες 49r θυῤσιτην 385v μυῤσινω 43r.

Ρ̓ Τ: αῤτι 398v 412r 452v 453r 456v αῤτια 456v αῤτιφυει 348r αῤτι-φυης 121v αῤτιβλαστων 281v αῤτηριας 249v αῤτου 156r 305v 336v αῤτισ-κους 126v αῤτεμις 394r αῤτεμησιαν 21r 22r αῤτεμωνη 29r αῤτηριας 309r 316v αῤτυσεις 117v καῤτερα 440r 442r καῤτερος 409r καῤτερως 472r προσ-καῤτερουσιν 461v απαῤτωσιν 466r απαῤτωσειν 484r καπαῤτων 468r εξαῤ-τησας 461v εξαῤτωσιν 466v προσκαῤτερειν 462v παρομαῤτουσιν 464r πα-ρο | μαῤτυρουντων 463v ομαῤτουντες 461v μεμαῤτυρηται 37r διαπεπαῤται 466r σπαῤτω 484v σπαῤτη 138v καθαῤτϊκα 300r καθαῤτικην 139v καθαῤτικοις 16r αποκαθαῤτικη 180v αποκαθαῤτικην 15v φθαῤτικην 282v φθαρ·τικων 269v τεταῤτεους 99v τεταῤταιου 270v 351v τεταῤτον 244v 268v 307v 399r λαεῤτου 432r λαεῤτιαδη 391r ουεῤτεμνουμ̓ 296r μεῤγινη 182r τεῤταναγετα 21r σκιῤτωσιν 464r ατιῤτοπουρ̄ρις 335v φοῤτικον 397r φοῤτους 465r φοῤ-τιων 406r χοῤτωδες 383v ποῤτουλακαμ 38r οῤτηνσαι: 269v οῤτυγας 158r κυῤτου 372v 462v κυῤτος 461v κυῤτον 464v κυῤτους 471r κυῤτοις 455r 467r κυῤτων 461v κυῤτην 358r μυῤτον 134v μυῤτα 435r μυῤταδος 413r 451r μυῤτω̄ | 464v ουῤτικας 93r.

Ρ̓ Φ: καῤφος 392r καῤφη 480r 484r καῤ | φη 154r καῤφοειδη 272v πεῤφρει 145r οῤφευς 410r οῤφητικη 88v μοῤφαι 402r μοῤφην 427v μοῤφη̄ 417r μορφας 400v 484v πολυμοῤφος 388r μυριομοῤφον 25r θοῤφαθ̓σαδοι 285v ποῤφυρα 70r 427v ποῤφυ | ρα 93r ποῤ | φυρα 26r 61r ποῤφυραι 472r ποῤφυροις 372v ποῤφυριζον 149r ποῤφυρουν 33r 37r 63r 157r 241v 307v 310v 351v ποῤφυρον 247v ϋποποῤφυρος 126v ϋποποῤφυρα 317r υποποῤ-

φυρον 382v πορ᾽φυριζοντι 37r πορ᾽φυριδα 385v πορ᾽φυριωνος 485r πορ᾽φυρανθες 358r πορ᾽φυροειδες 48r 62r 312v πορ᾽ | φυροειδους 358r επιπορ᾽φυριζοντας 137v διαπορ᾽φυροις 96v.

Ρ' Χ: αρ᾽χη 71r 125v 440r αρ᾽χην 394r 405v 453v 468v αρ᾽χης 280v εναρ᾽χη 89v εναρ᾽χαις 382v αρ᾽χαρα 165r αρ᾽χεται 383v 402v 405v 431v 450v 452v αρ᾽χε | ται 418v αρχιβελ᾽λιον 70r αρ᾽χονται 427r 482r αρ᾽χωνται 453r αρ᾽χομενα 271v 377r αρ᾽χομε | νης 133v αρ᾽χομενου 373v αρ᾽χομενοις 237r 351v αρ᾽χομενους 31r καταρ᾽χουσα 70r υπαρ᾽χον 117v υπαρ᾽χοντα 119v ϋπαρ᾽χοντος 450r υπαρ᾽χει 428r ῡπαρ᾽χει 427v ϋπαρ᾽χετω 413r 441r 449r ενϋπαρ᾽χουσης 412r ϋπαρ᾽χουσι 435r ερ᾽χε | [407v ερ᾽χομαι 399r ερ᾽χομενος 394r ερ᾽χομενη 399v 412v ερ᾽χομενης 429r ερ᾽χομενοι 394v ερ᾽χομεναι 415v ερ᾽χομενων 392v ερ᾽χομενοις 434v ερ᾽χοιντο 473r ερ᾽χεσθαι 476r ερ᾽χεται 401v 402r 405v 406rv 408v 417v 418v 423v 428v 442r 468v διερ᾽χεται 422v 453v ε̄πανερ᾽χομενος 424v επανερ᾽χομενου 408r επανερ᾽χεται 406r προερ᾽χεσθαι 139v εξερ᾽χεται 423r ηρ᾽χοντο 394r ορ᾽χεων 109v 177r ορ᾽χησεως ορ᾽χησειν ορ᾽χουμενοι 485r εξορ᾽χαδος 442v κορ᾽χορου 426v κυνοσορ᾽χιας 317r κορ᾽χορον 41r.

Σ· Λ: ονυχας̣ λε | πρους 142v.

Σ· Μ: σκορπιους̣ μετα 301r.

Σ· Π: παχυσ·πιθαμιαιον 253v τρισ·ποθεισας 30r δυσεντεριας. πομα 215r σπ̇ανοι 125v ωσ·περ 185r.

Σ· Σ τεσ.σαρα 440v καλαμοειδις̣ στρογγυλους 73r.

Σ· Τ: σκωληκας.τους 154r μεθυσθεντας̣ τε, εξοινος̣ τις 440v.

Σ' Φ: ασ᾽φαλ᾽του 397r.

Τ' Μ: εντετ᾽μημενα 210r.

Τ' Ρ: τετ·ραγωνον 381v.

Τ' Τ: απαλλατ᾽τει 426v απαλ᾽λατ᾽τει 445v απαλλατ᾽τειν 433v απαλ᾽λατ᾽τομενην 402v ᾱπαλλατ᾽τει 300r απαλ᾽λατ᾽τομενον 410v ατ᾽τα 440v ατ᾽τεω 439r ατ᾽τικον 333r ατ·τικου 40r ατ᾽τικων 475v δρατ·τεσθαι 410r ελατ᾽τον 65r 100v 138v 139v 153r ελατ᾽τους 477r ελατ᾽τονα 152r 172r 202r ε̄λατ᾽τοι 411r λατ᾽τον 260v θαλατ᾽ταν 299v θαλατ᾽τη 344v 366r 480r θαλατ᾽της 372v 419v 421r 423v 430v 464v 478v θαλατ᾽τειᾱ 477r θαλατ᾽τιᾱ 328r 457r θαλατ᾽τιας 432r θαλατ᾽τιαις 468r θαλατ᾽τιον 432v 466r θαλατ᾽τιων 468r 470v 471v θαλατ᾽τιοις 147r 479v θαλατ᾽τευειν 471r θαλατ᾽τουρ᾽γους 430v παρα θαλατ᾽ | τιοις 35r παραθαλατ᾽τιοις 184r θατ᾽τον 395r 478r θατ·τον 405v θατ᾽τ[ον 477r μαλατ᾽τομενον 139v]ατ᾽τε 404r πλατ·τοντες 223r πλατ᾽ | τομενη 39r αναπλατ᾽τειν 222v αναπλατ᾽τοντες 117v αναπλατ᾽τουσιν 342v ᾱναπλατ᾽τεται 373v καταπλατ᾽τιν 27r επιπλατ᾽τειν 100v 383v επιπλατ᾽το[264v επιπλατ᾽τιν 339r επιπλατ᾽τομενον 28r πλατ·τομενον·ιασθαι 33v επιπλατ᾽τεται 292r επιπλατ᾽τομενος 292r επιπλατ᾽τομενα 145r 277v επίπλατ᾽τομενος 183r επιπλατ᾽τε | ται 119r καταπλατ᾽τει 415r καταπλατ᾽τιν 291r καταπλατ᾽τεται 43r 158r 242v 359v

καταπλατ'τομενη 163r 165r καταπλατ'τομενα 190r 264v 335v καταπλατ'τομενος 190r καταπλατ'τομενον 273v 383v καταπλατ'τομενοι 379r σπαρατ'τομενον 408r τατ'τουσειν 481r τατ·τεσθω 435v αντετατ'τετο 476v ταρατ'τι 110v ταρατ'τοντες 466v ταρατ'τομενον 462v εκ'ταρατ'τομενον 466r εκταρατ'τοντες 467v συνταρᾶτ'τεις 461r φαρ'ματ'τειν 467v εκφρατ·τει 94v φρατ'τονται 466v φυλατ'τει 397r διαφυλατ'τει 424v φυλατ'τι 453v φυλατ'τειν 99v φυλατ'τομενος 430v 461v φυλατ'τοντες 460r φυλατ'τεσθαι 65r 156r 298r φυλατ'των 407r.

Βετ'τονικη 8r ἔρετ'τοντες 466v ερετ'τουσιν 470v ερετ'τωσιν 461v ερετ'τομενη 422v θετ'ταλιας 412v.

ητ'ταται 462v διητ'τηθεισα 442v ητ'των 482r ητ'τον 28r 82r 102r 117r 131v 154r 261v 394v ητ·τον 16r 19r 224r ητ·τονα 112v ητ'|τον 297r ητ'της 470r ητ'τημενους 465r πλητ'τει πλητ'τειν 422v πλητ'τουσι 432r εκ'πλητ'τουσιν 464r πλητ'τομενας 465r πητ'τει 199r ρητ'τι 299r ρητ'τει 250v 366r ῤητ'τει 139v ρητ'τει 38v περιρητ'τει 226r.

διτ'τον 15v 30r 41r 51r διτ'την 361v μελιτ'ται 415v 422r μελιτ'τας 417r 422r μελιτ'ταις 426r 453v μελιτ'των 453v κυπαριτ'του 424v 425r περιτ'τωματα 448r περιτ¯τωματα 425r περιελιτ'τομενους 152r φριτ'τειν 476r φριτ'τοντες 463v φριτ'τουσι¯ 466r ψιτ'τακοις 475v.

ἅρμοτ'τει 70r αρμοτ'τει 30r 94v (margo) νεοτ'τους 472r 475v 476v 478v 479v νεοτ'|τους 474v ν]εοτ'τους 476v νεοτ'τοις 409v 476v νεοτ'των 441r 475r 476v 476v (margo) νεοτ'τ̇ευουσειν 479r νεοτ'τευσαντων 476v.

κηρυτ'τιν 461r διορυτ'τιν 115r νεωτ'τοις 478v ο̄νιροτ'τουσιν 135v ονειρωτ'τουσιν 188r γλωτ'τα 418r γλωτ'|τα 442r γλωτ'τη 440r γλωτ'ταν 78r 448v τη¯γλωτ'ταν 406v.

Φ'Φ: χουφ'φοιστ 26r.

Χ'Μ: δραχ'μης 195r 274r 332r δραχ'μας 264v δραχ'μων 195r.

Χ'Χ: βαχ'χης 451r σιχ'χαμ 312v.

De Ϋ littera.

Saepe υ litterae imponitur aut punctum unum aut duo quae interdum minus diligenter exarata lineolae speciem praebent; hic usus est inprimis in vocabulorum initio cuius exempla exstant haec:

οτι ϋακινθος 435v ῡακινθος 358r ϋακινθον 101v ϋακινθος 92r.

εν ϋγια 137v 222v την ϋγιαν 442r την ϋγειαν 452v προς ϋγειαν 450r ϋγία 131v ϋγείας 23r μηποτι ϋγιης 426v φρονειν ϋγινα 456v εις την ὑγινη χ̇ρησιν 188r ανϋγιασθωσι 356v ϋγιαζω 82v αν ϋγιασθωσι 356v ἐξομ'φαλους ϋγιαζει 383v τε ϋγιαζει 295r αφθας ϋγιαζει 82v.

της ὑγρας 425ᵛ λεκανη ὑγρον 299ᵛ το ὑγρον 222ᵛ το ὑγρον 299ᵛ 415ʳ 453ᵛ εχον ὑγρου 80ᵛ και ὑγρως 285ʳ χαλκωματι ὑγρον 177ʳ τραχυσματικη ὑγρα 162ʳ με̄ | ὑγρον 415ʳ αιμα ὑγρανθηναι 454ʳ πανὑγροις 154ʳ ὑγροτερον 28ʳ σταζειν ὑγρον 440ᵛ δι ὑ | γρου 455ʳ βουγλωσσου ὑγρον 76ʳ αυτου ὑγρουται 74ʳ ὑ ' γρουται·και 74ʳ.

ὑδωρ' 444ʳ το ὑδωρ 94ᵛ 414ᵛ 441ʳ 455ʳ 465ᵛ 477ʳ το ὑδωρ 480ᵛ το ὑδωρ' 159ʳ 298ʳ 394ᵛ 448ʳ 452ʳ 454ʳ 457ʳ 467ᵛ 468ᵛ 481ᵛ το ὑδωρ' 466ᵛ το ὑ | δωρ 441ʳ μαλιστα ὑδωρ' 479ʳ ὑδωρ'εστω, ὑδωρ'χην [444ʳ εις ὑδωρ 476ʳ εις ὑδωρ' 455ᵛ γαρ' ὑδωρ' 480ᵛ γης ὑδωρ 479ʳ (margo) και ὑδωρ 165ʳ και ὑδωρ 171ʳ και ὑδωρ 218ʳ επινηχομενον ὑδωρ' 299ᵛ μυριον ὑδωρ' του 476ʳ τοτε ὑδωρ' τω 469ᵛ καθαρσις ὑδωρ' και 354ʳ ὑδωρ' ερ'χε | τ [407ᵛ κοιλιαν ὑδωρ 344ᵛ εφ' ὑδωρ' 407ᵛ ὑδατος 19ʳ 24ʳ 30ʳ 237ʳ 405ᵛ ὑδα | τος 19ᵛ τε ὑδατος 469ᵛ του ὑδατος 405ᵛ 414ᵛ 454ᵛ 455ᵛ το]υ ὑδατος 299ᵛ και ὑδατος 186ʳ 441ᵛ δυσιν ὑδατος 383ᵛ η ὑδατος 195ʳ 196ʳ ή ὑδατος 16ʳ ῆ ὑδατος 383ᵛ γλυκεος ὑδατος 165ʳ μεθ' ὑδατος 276ᵛ 310ᵛ 321ᵛ 381ᵛ 424ᵛ 436ʳ 450ʳ μεθ' ὑδατος 15ᵛ μεθ ὑδατος 364 μεθ ὑδατος 19ʳ 221ʳ μεθ' ὑδα | τος 254ᵛ μετ' ὑδατος 162ʳ μετα ὑ | δατος 34ʳ μεθ' ὑ | [443ᵛ εψεσθαι ὑδατος 366ʳ κρατηριον ὑδατος 285ᵥ πρωτου ὑδατος 298ʳ απο ὑδατος 293ᵛ ψυχρου ὑδατος 230ʳ δι ὑδατος 300ʳ χλιερον ὑδατος 300ʳ ὑδατι 58ʳ 119ᵛ 133ᵛ 443ʳ αλ'λ ὑδατι 477ᵛ δε ὑδατι 281ᵛ 479ʳ δ' ὑδατι 388ᵛ τω ὑδατι 94ᵛ 470ʳ θαλασσιῶ ὑδατι 477ᵛ κοσκινου ὑδατι 299ᵛ φασιν ὑδατι 468ʳ μεν ὑδατι 442ᵛ κακων ὑδατι 426ᵛ προβραχεν ὑδατι 104ʳ εν ὑδατι 31ʳ 145ʳ 178ʳ 290ʳ 351ᵛ 448ᵛ εν ὑδατι 222ᵛ 334ᵛ εν ὑδατι 94ᵛ 204ʳ 328ʳ 362ʳ 381ʳ ἔπιχεας ὑδατι 428ᵛ συν ὑδατι 181ʳ 237ᵛ 240ᵛ 274ᵛ 359ʳ 447ᵛ και ὑδατι 130ᵛ 133ᵛ 318ʳ και ὑδατι 206ʳ προτερον ὑδατι 396ʳ τω ὑδατι 348ʳ 406ᵛ ὑδατι· ῆ 274ᵛ δυσιν ὑδασιν 277ᵛ τε ὑδατι 242ᵛ διειμενος ὑδατι 223ʳ εμετον | ὑδατι 300ʳ ὑδατα 99ᵛ τα ὑδατα 215ʳ ωσπερ' ὑδατα 99ᵛ των ὑδατων 249ᵛ 316ᵛ 460ʳ 467ᵛ 477ʳ 480ʳ στασιμω ὑδατων 367ʳ εν ὑδασιν 158ʳ 304ᵛ 305ᵛ τοις ὑδασιν 322ʳ παρ'ὑδασιν 374ʳ τουτουὑδαιρος 447ᵛ ὑδατωδη 136ᵛ ὑδατωδες 134ᵛ αλλα ὑδατωδες, μεν ὑ. 431ʳ αγει ὑδατωδη 348ʳ και ὑδατωδη 159ʳ τοις ὑδατωδεσι 257ᵛ ὑδατωδεστερα 16ʳ τοις ὑδερω 450ᵛ επινεμενου ὑδερον 410ᵛ και ὑδια δε | χεται 447ᵛ ποντιον ὑδμα 392ʳ ὑδραγωγος 132ᵛ 380ʳ ψυκτικη ὑδραγωγος 381ᵛ της ὑδρας 429ᵛ την ὑδραν 429ᵛ τους ὑδρηλους 408ᵛ ὑδρηρα 49ʳ τοποις ὑδρηροις· 106ʳ ὑδρηρον 107ʳ ὑδρομελιτι 321ʳ συν ὑδρομελιτι 126ᵛ συν ὑδρωμελιτι 371ᵛ συν ὑδρομελιτι 199ʳ μεθ' ὑδρομελιτος 272ᵛ 356ᵛ μετα ὑδρομελιτος 165ʳ 275ᵛ μετα ὑδρομελιτος 300ʳ ολ'κης ὑδρομελιτι 310ᵛ ὑδρωπικην 50ʳ ενὑδροις 267ᵛ 272ᵛ 281ᵛ 414ᵛ 432ᵛ κοριον ενὑδρον 42ʳ ενὑδρος 302ᵛ 324ʳ ενὑδρος 336ᵛ μετα ὑδρο|-νιτρω 191ʳ ή ὑδρος 408ʳ ὑδρω 408ᵛ ὑδροσελινον 109ʳ και ὑδροστασιμοις 343ʳ ανὑδροις 436ʳ προς ὑδρωπα 389ᵛ και ὑδρωπας 247ᵛ 359ʳ αρχομενοις ὑδρωπιαν 351ᵛ ὑδρωπικοι 283ᵛ ὑδρωπικην 50ʳ ὑδρωπικοις 23ʳ 31ʳ 37ʳ ὑδρω-

πικοις 195r *δυσουρουσιν ϋδρωπικοις* 382v *και ϋδρωπικοις* 126v 312v *και ῡδρωπικοις* 200r *ϋδρωπικων* 299r *καταπλασμα ϋδρωπικων* 115r *επι ϋδρωπικων* 298r *και ϋδρωπιωσιν* 316v.

ϋϊω 167r *στεατί ϋϊω* 267v.

αι ϋλαι 394v *την ϋλην* 442v *καθ ὑλοις* 472v *διϋλισας* 80v *ϋλωδη* 129v *ϋλωδες* 61r.

αυτοις ϋμην 401v *κυκ'κυων ϋμενας* 455r *εν ὑμενει* 238v.

ῡοντος 432v.

του ϋοσκυᾱμου 453v *παραπλησιοις· ϋοσκυαμου* 385v *ō ϋοσκυαμος* 453r *περι ϋοσκυαμου* 438v *ϋοσ|κυαμου* 74r.

ϋπερ 61r 96r *ϋπερ'ποδων* 462r *παις ϋπερ'παιδων* 472r *κουφοτητα ϋπερ'* 469r *κοινον ϋπερ'* 469v *ενθεντες ϋπερ* 463r *οικουντας ϋπερ'τον* 463r *δε ϋπερ'* 300r 310v 321r 477r *δε ῡπερ'* 479v *μητε ϋπερ'* 469r *δρωσειν ϋπερ* 372v *μεικρον ϋπερ* 477v *πελαρ'γων ϋπερ* 476r *θηλαις ϋπερ'* 475r *ε̄θος ῡπερ'* 474v *ειποντας ϋπερ'* 480v *αφιασειν ϋπερ'του* 481r *τροφης ϋπερ* 474r *πολεμειν ϋπερ' αυτης* 474r *εαν ῡπερ||[* 252v *αφυλ'λον ϋπερ'* 238v *και ὑπερ'* 401r *και ϋπερ* 464v *τοις ϋπερ'* 462v *τοις ῡπερ* 285r *τινες ϋπερ* 462r *την ϋπερ* 399v *φυλ'λαρια ϋπερ* 278v *μακαρων ϋπιρ'* 389r *αναγραφει ὑπερ* 198r *εστιν ϋπερ'αιρει* 408r *καν ϋπερβη* 165r *θερμης ϋπερ'βολην* 394v *γης ϋπερ'εχειν* 437r *ουτος ϋπερ'εχων* 428v *μειζων ϋπερεχουσα* 153r *φυομενος ϋπερ'εχων* 336v *τις ϋπερελ'θοι* 456v *ϋπεριϊπταται* 484v *ϋπεριϊδων* 408v *ϋπερκυπτουσαν* 406v *θηριων· ϋπερ'τερουντα* 468r *ωστε ϋπερ'φυη̄* 460r *μικρον ϋπερφαινοιτο* 469r *πελαγεσιν ϋπερχαιρειν* 477v *θηλαις ῡπερ'χερουσειν* 475r *τεθηκοτων ϋπερ'χαιροντες* 474r *τε ϋπερχαιροντες* 470v.

ϋπερικον 255v *ῡπερικον* 270v 356v *ōμοιᾱ ϋπερικω* 164r sed *υπερικον* 357r.

ϋπο| 19v 248v *ϋπ'ουδενος* 124v *ϋπο* 96v 129v 247v 427v 444r 469r *ὑπο* 225r *ϋπ ενιων* 85v 435v *ϋπ αλ'λων* 408r *δ' ϋπεσ|[*266v *σωμα ϋπο* 430r 452r *σχημα ϋπο* 413v *πληγεντα ϋφ* 401v *τα ϋπο* 403r 477v *κανταυθα ϋπο* 437r *τοιαῦτα ϋπο* 449v *δια ϋπο* 392r *αυτικα ϋπ* 410v *δε ϋπο* 165r 406r 435v 463r 455v 459v *δε ὑπο* 194r 379r *ουδε ϋπο* 408r 439r *τε|ϋπ* 466v *γαλακτι ϋπ* 444r *αναδυεται ϋπο* 472r *θρηνειται ϋπ* 435v *παιεται ϋπ* 429r *πειραται ϋπο* 418v *γιγνωσκεται ϋπο* 137v *φλεγεσθαι ϋπο* 406r *αδικεισθαι ϋπο* 312v *θερονται ϋπο* 471v *ᾱφιε̄ται. ϋπο* 454v *και ϋπο* 445r 454v 464r 469v 472v *φιλειται ϋπο* 435r *θερεσθαι ϋπο* 432v *εστι ϋπο* 413r *εκτινει ϋπο* 269v *ōφθαλ'μοι ϋπο* 418r *πληγεντι ϋπ'ερπετου* 412v *εχομεναι ϋπ* 415v *αλλ'ϋπο* 468r *τυχη ϋπο* 420r *οχλουμενη ϋπο* 450v *μερη.ϋπο* 449v *βρεφη ϋπο* 392r *τον ϋπ* 426v *αυτον ϋπο* 278v *θανατον ϋπο* 432r *δεινον ϋπ* 417r *ξυλον ϋπο* 466r *ενοχλητον ϋπο* 469v *φαρμακον ϋπο* 443v *κυρτο̄.|ϋπο* 462r *κνεισθεν ῡπο* 436v *δαν ϋπο* 433r *οποταν ϋπο* 429v *λιαν ϋπο* 406v *γλωτ'ταν ϋπο* 448v *ορνεον ϋπο* 484r *ορνεων ϋπο* 478r *πολλων ϋπο* 422v *τουτων ϋπ* 399r *των*

ὕπο 450v ὕπο τινων· ὕπο δε αλ'λων 426v ουν. ὕπο 423r 436v λεγουσιν ὕπο | 423r πληγισιν ὕπο | 428r εξαρ'παζειν ὕπο 432r διατριβειν ὕπο 470v νειν ὕπο 466v παλιν ὕπο 445v δηχθισιν· ὕπο 112v ōδυνην ὕπ 409v την ὕπο | 299v την ῡπο 455v την ὕφ 461r το ὕπο 431r ωσπερ' ὕπο 465v γαρ' ὕπο 395r 467v αυτας ὕπο 399v πληγεντες ὕπο 386v 405r πληγε¯ | τες ὕπο 408v πληγεντας ὕπο 426v πασχοντες ὕπ 423v επιγομενος ὕπο 473r σαρκες ὕπο 432r τις ὕπο 426v 479r κυστις ὕπο 450v δηχθεις ὕπ 401v 405r βλαβεις ὕπο 449r καταληφθεις | ὕπ αναγ'κης 408r πληγεις ὕπ 399v 422r διαλυομενης ῡπο 441r εκ'ταυτης ὕπο 450r λιμνης ὕπο 406v μολις ὕπο 469r τινος ὕπο 469v διωκομενος ὕπο 408v γενομενος ὕπο 485r πιεζομενος ὕπο 410v ος ὕπο 404v τρυγονος ὕπο 432r μερος ὕπο 408v ουτος ὕπο 418v 421r δηχθεντος ὕπο 431v ταις ὕπο 436v τοις ὕπο 247v 283v 413v 427r 428r τοις ὑπ 399v κατιλημ'μενοις ὕπο 442v προβατοις ὕπο 478v κερατιοις ὕπο | 251v αγροις ὕπο 323r ξενιοις ὕπο 444r ταις ὕπο 436v τους ὕπο 310r 413r 415r αυτους ὕφ 461r αυτους ὕπο 440v παπ'πους ὕπο 443v μηδαμως ὕπο 466r δεινως ὕπο 419v κακως ὕπο 455r λιθου ὕφ 394r κεντρου. ὕπο 432r κεντρω ὕπο 432r πινεσθω ὕπ 451r αντω ὕπο 222v λογω ὕπο 435v μαλιστα ὕφ 405v.

προς ὕπαγωγην 359r και ὕπαφριζοντας 440v ὕπεγλυειν 37r την ὕπεισελ'θουσαν 440r απαξ'ὕπεκαυσ[447r καλ'λιγενεθλον ὕπενβρυᾱ 389v τε ὑποβιβαστικον 195r πλειστον ὕποβρυχιοι· 479r και ὕπογλαυκα 373v κυκλω ὕπογλαυκα 268v βαρυοσμα. ὕπογλισχρα 68r δε ὕπογλυκυς 266v ηδη ὕπογλωσσα¯ 388v ὕπογυου 435r πολυκαυλος ὕποδασυς | 274r πτεριδι· ὕποδασυ 266v λευκη ὑποδασυς 361v σπερ'μα ὕποπλατυν ὕποδασυν 351v εκθλιμματα ὕποδηματων 186r λαχανον ὕποδριμυ 333v ευρωτιων. ὑπο δριμοις 193v ὑποζυγιων 82r 141v η ὕποθεσις 393r ὕποθυμιώμενη 33r παχυν ὕποκαινον 286v στρογγυλος ὕποκατω 275v διπηχιαιος ὕποκενος λεγομενη ὕποκισσις 355v ὕποκισσιν 354v 355v ὑποκισσιν 356r δυσθραυστος ὕποκιρρος 148r παχυν ὕποκιρρο¯ 327r ὕποκιρρον 119v ὕποκολοβος 148r ὕποκουφος 285r εστιν ὕποκυλος 237v ὕπολιπαροι 49r τρυφερωτεροις ὕπολιπαροις 374r ακροσχιδεσιν ὕπολιπαροις 140v τρυφερα ὕπολεπτα 75r 112v ὕπολευκος 35r 224r δε ὕπολευκος 308v δε ὕπολευκον 140v μεγαλου ὕπολευκος 121v ὕπολευκα 123v ὕπολευκον 61r 87v 119v εκτος ὕπολευκον 280v τρυφερον ὕπολευκον 159r χνουν ὕπολευκον 286v ανθος ὕπο | λευκον 105r ὕπολευκα 26r 159r τετμημενα ὕπολευκα- 267v και ὕπολευκα 307v ευω̄δη ὕπολευκα 303v και ὕπολευκοι 72r ὕπολευκους 59r και ὕπολευκους 120v αμφω¯ | ὑπολευκον 188r ὕπομηκης 61r καρπος ῡπομη | κης 329r μηκων ὕπομηκεις 162r ὕπομηκεις 27r ὕπομηκη 19r 33r 268v γονυ. ὕπομηκη 99v εχει ῡπομηκη 233r λευκον ὑπομηκος 193r λευκον ῡπομηκες 364r πρασιω ὕπομηκεστερον 303v ὕπομηκες ὕπομηκεσιν 72r ὕπομικρα 25r βρυωδεις ὑποξανθοι 256v μακραι ὕποξανθοι 141v ὑποξυστον 15v επιμηκη ὕποπαχυν 272v εν ὕποπετροις 296r ὕποπικρον 70r 312v γευσει ὕποπικρος

320r φλοιον ὑποπικρον 280v ποσως ὑποπικρος 373v σπερ᾿μα ὑποπλατυν ὑποδασυν 351v καρ᾿πος ὑποπλατυς 140v ὑποπ¯λα| 29r σχοινος ὑποπνοιον 245v ὑποποικιλον 56r ὁμοιᾱ ὑποπορ᾿φυρος 126v ανθη ὑποπορ᾿φυρα 317r μελανι. ὑποπορφυρον 73r η ὑποπορφυρον 292r ὑποπρωτον 94v ὑποπυρρον 97v ὑφ εαυτης 405v ὑπωχρα 49r λευκα ὑπωχρα 361v ὑποσκιοις 14r δασαια. ὑποστενα 286v 110v μικρα ὑποστενα 350r ὑποστριφνοι 92r ὑποστρυφνον: 39r και ὑποστροφας 411r ὑποστρογ᾿γυλον 14v 274v και ὑποστρονγυλα 310v ὑποστρογ᾿γυλα 41r εμφερες ὑποστρογ᾿γυλον 278v ὑποστρογ᾿|γυλοι 27r δ᾿ὑποστρογ᾿γυλον 85v διαστηματων ὑποστρογγυλα 303v ὑποτραχεᾱ 66r ὑποτραχαια 31r και ὑποτραχυν 286v αποδιδους ὑπουρ᾿γεια 468v πολ᾿λακις ὑπουρ᾿γοι 471v ὑποφλεστον 354r και ὑποφορας 381v ταις ὑφαλοις 464v ὑφαλικος 48r εριωδους| ὑφεσεως 282v ταις ὑποχαις 484r μεν ὑποχαις 463v ὑποχονδριων 38r και ὑποχονδριον 310v και ὑποχονδριᾱ 321r προς ὑποχονδριων 279v θερ᾿μη ὑποχονδριων 337 αρχομενας ὑποχυσεις 379r ὑποχονδρια 23r.

και ὑπερυθρος 315v καρ᾿|που ὑπερυθρου· στυφοντος 281v ανθη ὑπερυθρα 168r ὑπερυθρα 112v ὑπερυθρον ὑποκενον 150r ῆ ὑπερυθρον 310v πηχιαιον ὑπερυθρον 109v ανιησιν ὑπερΰθρον 196r ε|χει ὑπερυθρον 272v ναρθηκος ὑψηλον ὑπερυθρον 280v κενους ὑπερυθρους 145r ορθιους ὑπερυθρους 350r κλωνιων ὑπερυθρω¯| 185r καρ᾿|που ὑπερυθρου 281v δι εψεματος ὑπαλιφομενος 193r αλ᾿λα ὑπαλ᾿λαττει 401v εχθρους ὑπαλυξεις| 391r χαλεπω· ὑπανακρουεται 451v δ᾿ ὑπαξαι 391r ὑπαγει 16r αλ᾿λα ὑπαφριζων 449v σφυρου ὑπελ᾿θων 394r αυτην ὑπελ᾿θοντα 471v ζυγον ὑπελ᾿θειν 468r ορο.φον ὑ|πεξελ᾿θων 472r ουκ᾿ ὑπειξας 476v αντισπασεις ὑπειξῃ 470r βασιλευσιν ὑπεικουσιν 479r επωφελης ὑπεκλυει 433v -μασιν ὑπεκυψεν. 461r αλ᾿λα ὑπεξαγει 433v και ὑπεξαγειν 412v ὑπεξαγου|σα· 45r ὑπεστι 64r δε ὑπεστιν 123v δ᾿ ὑπεστιν 381v ριζα ὑπεστιν 143v 317r 385v ὑπεστιν 308v δε ὑπεστιν 252v ὑπισιν 114r δ᾿ ὑπισιν 286v ριζαι ὑπισιν 141v δε ὑπεισιν 200r καρ᾿πον ὑποβαλων 455r αφεψηματος ὑποβιβαζουσιν 337v ατοπον ὑπογραψαι 223r ερυθρον ὑποδακνοντα 124v ως ὑπε|δειξαμεν 129v ὑποδικνυσι 406v τινας ὑποδικνυναι 460r ἴσασιν ὑποδεχομενον 419v ὑποθυμωμενη. 71r ὑποθυμιωμενον 60r ὑποθυμιωμενη 98v ὑποθυμιωμενος 153r και ὑποθυμιαται 249v αρ᾿χομενοις ὑποκεισθαι 237r γονιοειδης ὑποκειμενος 315v τους ὑποκεχυμενους 165r εστι· ὑποκινουμενον 403r λαβουσαι ὑποκουφιζουσιν 481r ἀερα ὑπολαμ᾿βανει 446r γονεις ὑπολαβοντες 478r ετεραν ὑπομειναιεν 372v αν ὑπομινειεν 408r ρηξεις ὑπομενει 403r μετεσχηκως ὑπομενει 451v ρηξις ὑπομενοντες 447v ἀνασχεσθαι ὑπομεινιεν 397v τινα ὑπομινα 401v ρηξις τινας ὑπομεινωσιν 429v σηψιν ὑπομινασα 408v γαστηρ᾿ ὑπομεινασα 442v δυσήχοις ὑπομενουσι¯ 471r συμ᾿φορας ὑπομνησεις 474v ὑπο|νομων 94v ὑποπινπλανται 86v και ὑποπιμ᾿πραται 454v μελη ὑποπιμ᾿πραμενα 457v ὑποπιμ᾿πραται 454v ταυτα ὑποσταντι 449v ταχιστα ὑποστρεψειεν 464v ωοις ὑποστορ᾿νυσιν 477v ην ὑπο-

στορησασθαι 397v ὑποστροννυσθαι 37r και ὑποστρω¯ | ννυμενη 154r τουτον ὑποστορνυμενον 397r ὑποστυφουσα 135v 296r σισυμβριω ὑποστυφων 235r ὑποστυφουσαν 150r ὑποστυφειν 38r ευμεγεθης ὑποτιοζουσα 176r ην ὑποτασσεσθαι 445v ὑποτιθεν 92r προϋποτιθεντες 281v κομης ὑποτεθεν 230r λειαν: | ὑποτεθεν δε 397r ὑπεθησα¯ | 96v εαρος ὑποφαινομενου 394v πλατυτερα ὑποφυνισσομενα 122v πορ᾽φυροειδες. ὑποφοινιζον. 62r γλωτ᾽τα ὑποφλεγομενη 442r ο]ρ᾽νις ῡπεφευγεν 476v οποταν ὑποφυεσθαι 453r ῡποχυλιζειν 92r και ὑποχωρειουται 344v ερ᾽πετων ὑποχωρησει 396v ὑπαρχ[441v ὑπαρ᾽χει 28r 131v 269v τοπος ὑπαρ᾽χει 269v βοτανη ὑπαρ᾽χει 428r αλ᾽λ᾽α ῡπαρ᾽χει 427v ὑπαρχει 446r καθ αυτην ὑπαρχει 441v τραχυς ὑπαρχει 427v ὑπαρ᾽χετω 441r δε ὑπαρ᾽χετω 442v ἐλεας ὑπαρ᾽χετω 442v μετρο¯ | ὑπαρ᾽χετω 441r ελ᾽κων ὑπαρχετω 436r σταθμου ὑπαρ᾽χετω 431r σταθμος ὑπαρ᾽χετω 449r αν ὑπαρ᾽ξει 406r εισι ὑπαρ᾽ | χουσι 435r τριων ὑπαρ᾽χοντος 450r διουρητικον ῡπαρχον 230r ὑπαρχουσα 102r πληκτικη ὑπαρχουσα 102r δε ὑπαρχειν 193r κηπευτου ὑπαρχων 110v ὑπεπλον 103r ἀπαλ᾽λαγηναι· ὑπισχνειται 406r.

ὑπνο | 28r τε | ὑπνος 417v και ὑπνου 402v του ὑπνου 415r 481v βαλανιου ὑπνον 222v εις ῡπνον 223r αρκεισθαι· ὑπνον 372v προς ὑπνον 442r καρηβαριας ὑπνον 454r τον ὑπνον 394v ὑπνω 401r εξ᾽ὑπνου 401r σιτον ἡ ὑπνων 399r καθολου ὑπνωτικος 136v ὑπνοποιος 31r ὑπνο | ποιον 28r ῡπνοποιει 234r.

ὑπτιος 389r δε ὑπτιος 388v ὑπτιον 388v ὑπτιος 9v μακρα ὑπτια 340r μαχαιριον ὑπτιο¯ 299v.

ὑπωπιον 139v ὑπωπια 16r και ὑπωπια 359r ὑπωπιᾱ 78r και ὑπωπιᾱ 309r και ὑπωπια 190r μελιτι ὑπωπια 316v.

ὑς 66r το υσσωπον 320r βοτανη ὑσσωπον 433v ὑσσωπου 62r και ὑσσωπω 130v εμφερες ὑσσωπω 247v εοικυϊα ὑσσωπω 246v συν ῡσσωπω 70r.

ανθει· ὑστερον 105r αυτον ὑστερον 409r μικρον ὑστερον 476v εχι ϊον ὑστερον 415r καλως ὑστερον 437v ὑστερων 20r ὑστερα 48r ὑστεραν 65 ῡστεραν 172r περι ὑστεραν 37r περι ὑστεραν 285r την ὑστεραν 334v ὑστερας 32r 86v ὑδατος ὑστερας 381v καθαρσι | ὑστερας 371v προς ὑστερας 297r και ὑστερας 162r 269v και ὑστερας 172r σκληριαν ὑστερας 277v ανωδυνιαις ὑστερας 267v πληθος ῡστερας 85v τα ὑστατα 470v και ὑστινος 433v ὑστερικα 49r ὑστερικαις 388v 390r και ὑστερικα 329r ὑστερικας 30r τας ὑστερικας 281v και ὑστερικας 309r των ὑστερικας 265v πνιγος ὑστερικης 261v.

τε ὑσπληγα 484r αλλ᾽ ὑσπληξ᾽ 484r και ὑσπληξ 484r ἡ ὑσπνος 413r.

ανθος ὑφασμασιν 372v καλαθισκους ὑφηναντες 472r χροαν ὑφαιμον 70r.

ὑψος 48r δε ὑψος 94v 153r το ὑψος 22r 238v 464v το ὑψος 168r 218r προς ὑψος 477v εις ὑψος 145v 401v 414r 427v τα ὑψη 482r ὑψηλος 63v γενους. ὑψηλος 428v ὑψηλον 99v τινα ὑψηλον 460r και ὑψηλοτερα 256v εν ὑψηλοτατοις 265v.

His exemplis proxime accedit *εὔστομαχος* 78r, accedunt alia in quibus punctum *υ* litterae imponitur in initio syllabarum: *καΰστρου* 427r *κηΰκος* 480r *κηΰκα* 480r *κρατεΰας* 25r (rubrum) *πραΰνει* 44r 115r 132v 142v 150r 268v 381v *πραΰνι* 86v 244v 315v 316v 373v *πραΰνει* 176r *πραΰνει* 190r *πρα | ΰντικα* 41r sed *πραυν̀ο΄υσι·* 175r *ανΰποιστος* 440v *ανΰποστατος.* | 399v *ενΰπαῤχουσης* 412r *καθΰπνουσι* 453v *ενΰπνια* 264v *ενΰπνον* 50r *ενΰδροις* 94v *τοιαΰτα* 449v *καθαΰτο* 440v *νηχεσθαι αΰτοις* 477r.

Sunt denique nonnulla exempla ubi in mediis vocabulis ϋ, ύ, ῡ exstat: *λαμ̓πρΰνι* 316v *και ΰποθΰμιαται* 316v *τοΰτου* 442v *συνοΰσια* 399v *ΰποπλατΰν* 139v *θηλΰφονον μΰοκτονον* 66r *ακκΰσιτον* 47r *πανΰ* 450v *επιδικνΰουσιν* 467v *οξΰ ὀπεῤ* 281v .. *αχρΰ.φορος* 432v *δεΰρυπικη* 245v *δε ἔνωμνΰει* 432v *και ανωδῦνος* 136v *ΰπερΰθρα* | 271v *δΰοΐν* 203r *τὀΰπισω* 15v *ταῦτα* 117r; in *σκολΰμος* 308v et *ακανθΐοις παπΰροις* 282v ϋ ab altera manu videtur exaratum esse; confer etiam *και οΰτως* 429v.

De ï littera.

Idem quod de ϋ littera diximus, quadrat in ï litteram, est igitur in initio vocabulorum velut in his:

ΐαμα 38r *ΐανθους* 78r 206r *και | ΐανθους* 186r *ον ΐαπετου* 468r *ΐασεις* 19r *ΐαται* 26r 27r 48r 50r 109v 129v 153r 165r *ΐᾶται* 249v *εναιμα ΐαται* 145r *στρεμ̓ | ματα ΐαται* 177r *κυνοδηκτα ΐαται* 172r *πιτυρα ΐαται* 228r *ερυσιπελατα ΐαται* 220r *τραυματα ΐαται* 146r *πυρικαυτα ΐαται* 177r *στραγγουριαν ΐαται* 338v 329r *καταπλασσομεν· ΐαται* 273v *αλφον ΐαται* 269v *διδυμων ΐαται* 181r *τηκτ. ΐαται* 165r *ηπατι ΐαται* 272v *αλφους ΐαται* 186r *αλωπεκιας ΐαται* 316v *βηχας ΐαται* 329r *δυσεντεριωντας ΐαται* 319r *διδομενος ΐαται* 176r *καταχριομενος ΐαται* 269v *ερπητας ΐαται* 156r *κοιλιας ΐαται* 222v *λεπρας ῑαται* 70r 183r *φλεγμονας ΐαται* 224r *ψωρας ΐαται* 272v *ωταλ̓γιας ΐαται* 56r *κατακλυματα ιατ;* 167r *ΐατε* 16r 75r *και ΐασαιτ* 422v *θεᾶσαμεναι ΐασαντο* 476v *ουτως ῑαται* 429v *ωσαυτως ΐασεντ̓αν* 448r *εχοντὰ ΐασει* 441r *παρα ταυτην ΐᾳσει* 415v *την ΐασιν* 412r *ΐᾶσασθαι* 405v *δινοπαθουντα ΐασασθαι* 448r *καταπλαττομενον ΐασθαι* 336; 47r *ΐατρικη* 85v *την ΐατρικην* 110v 193v 250r *βλαβη ΐατρικας* 393r *δυὸ ΐατροι* 67r *των ΐατρων* 436v 467r *ΐωνται* 48r 133v 176r 322r *καυματα ΐωνται* 270v *ποαν ΐωνται* 373v.

το ΐβηρικον 468v *εσπεραν ΐβηρια* 230r *θηρωσιν ΐβηρες* 460r *ΐβις* 327r *πτερον ΐβεως* 272v *αιμὰ ΐβεως* 37r *ἰβεως ονυξ̓* 272v.

ΐγαΐα 115r.

την ΐδεαν 407v 408r *ΐδοις* 398r *κεφαλην ΐδοις* 401r *οῤνιθων ΐδοις* 408r *εστῑ* |

ϊδειν 467r εστι¯ | ιδιν 401v εστιν ϊδειν 419v κεπ φος ϊδειν 445r ζοφοειδες ϊδεσθαι 391r επιτιθει· ιδη 436r το ϊδιον 366r των ϊδιων 475r 482r ϊδιως 16r 78v 225r μελαιναν ϊδιως 108r και ϊδιως 177r αγει. ϊδιως 354r ειπερ᾽ ιδιως 134v ϊδος 41r οι ϊδιωται 175r εχουσι ϊδρουσιν 453v τραχεα | ϊδρουντας 226r ο̄πως ϊδρωση 165r τους ϊδρωκοτας 469v ε̄χων ϊδρωσας 458r αποκρινομενος ϊδρως 165r τουτων ϊδρως 453v ϊδρωτα 255v και ϊδρωτας 78r ριζα ϊδρωτας 220r ελαιου ϊδρωτας 220r προς ϊδρωτας | 269v και ϊδρωτικος 176r.

ϊε̄βαλ 39r ϊερα 267v 388r ϊε̄ρας 17r ϊεραν 268v κατα ϊεραν 89v αυτην ϊεραν 268v ον ϊερον 372v χαλεπην ϊερην 390v αεξομενην ϊερην 392r παρ αυτην ϊερο¯ 439r το ϊερω 389v ϊερος 482r (margo) ϊερακιον 150r ϊερακιον το μεγα et ϊερακιον το μικρον, ϊρις ϊον (sed ιππομαραθρου ιππουρις) 8v ϊέρακιον 9r τουτο ϊε̄ρακιον 136v ϊερακων 474v οι ῑερακες 480r ᾱναιρουσειν ϊεραξιν 477v τοις ϊεραξειν 474v ϊερακοποδιον 212r ϊερομυρτον 234r ϊεραπολιτη 24r επ εκεινα ϊεσο 451r.

βασταζουσιν ϊητροι. 388r.

τουτου ϊθι 414v παιδος ϊθυνων 461r κητος ϊθυνει 468v.

εχεοδηκτοις ϊκανος 70r παραφουαδας ϊκανας 121v ϊκα, | νως 93r ϊκανως 79v 241v 408v κολ᾽λωδης ϊκανως 337v απεψηθεισης ϊκανως 455r φλεγμα ως ϊκοσει 134v μαλα ϊκανως 456v δε ϊκανως 383v ανδρας ϊκανως 461v γαρ ϊκανως 398r μεντὸ ί ϊκανως 248v τραχεσιν ϊκανως 402v ϊκανον 397v 430v ανθρωπους ϊκανη 433v πιαινειν ϊκανη 435r δε ϊκανη 440r ϊκανην 70r βοηθειν ϊκαναι 432v ανατριφθεισαι . ϊκανωτατα 398r]θερον ϊκανον 430r.

το ϊκμασαι 110v τη ϊκ᾽μαδι 299v ϊκελος 367r ναρκισσω ϊκελον 391r αγ᾽χουση ϊκασται 427v ο ϊκτις 474v (margo) των ϊκτεινων 474v περι ϊκτινου 474v (margo) και ϊκτινος 174r ϊκτερος 475r χροιᾱ ϊκτερος 454v ϊκτερον 15v 51r και ϊκτερον 153r 274v συν οινωϊκτερον 154r επι ϊκτερου 298r βηχας ϊκτερον 104r πινομενος ϊκτε | ρικους 313v διαθεσεσιν . ϊκτερον 176r και ϊκτερω 291r 295r και ϊκτερον 143v 165r 234r 247v 273v και ϊκτερο¯ 381r δε ϊκτερον 268v θηριᾱκοις ϊκτερον 358r ρωθωνας ϊκτερον 300r χυλισθεις ϊκτερον 360r και ϊκτερους 217r πινομεναι ϊκτερους 142v 244v ϊκτερικοις 43r 158r διᾱφοριν ϊκτερικους 372v διδοται ϊκτερι | κοις 70r ω̄φελι ϊκτερικους 265v ϊκτεριτις 204r παραγεγονοτα ϊκτινον 474v.

ϊλαθι 461r δε ϊλαρον 409v λογος ϊλαρος 409v ϊνουδ̄λουκρουμ᾽ 108r την ϊλυν 466r τη¯ ϊλυν 442v και ϊλυν 466r ϊλλυριω¯ 94v.

μεν ϊμαντι | 96v ϊμαντωδη 104r και ϊμαντωδεις 103r περι ϊμαντοποδος 480v τα ϊματια 147r τοις ϊματιοις 129v πλειοσι¯ | ϊματιοις 165r και ϊματιοις 56r ϊματιων 120v προσαψασθαι ϊματιων 394r μετα ϊματιων 376r των ϊμα | τιων 271v των ϊματιων 223r σερις ϊμερος 10r αγριά ηδε ϊμερος 26r ϊμερον 8v 293r ϊμερου 26r εστιν ϊμερον 316r κραμβη ϊμερος 9r κανναβις ϊμερος κυμινον ϊμερον 9r του ϊμερου (ϊ corr. in η m. 2) 299r ει ϊμιλιτριον 299r.

επιπλατ'τιν ϊνα 339r *συνστρεφομενα ϊνα* 279v *ϊνα* 230r 451r 453v 480r (margo) *κηρυκες ϊνα* 372v *ακ'μας ϊνα* 469v *χωριου ϊναπερ'* 400v *λαβοντες ϊνα* 405v *τονον . ϊνα* 469v *αυτην ϊνα* 105r *θαλασσα¯ ϊν ευμενης* 471r *πυρ'* | *ϊνα* 230r *αυτοις ϊνας* 134v *μαχαιριον ϊνωδες* 240v *εν ϊνδια* 200r *ϊνδιαν* 16r *τη ινδια* 15v.

της ϊξιας 449r *οι ϊξευται* 484v *ϊξον* 56r *ουτε ϊξου* 485r *καταχρισθεντα ϊξω* 484v *χυμον ϊξωδης* 414v *περι ϊξειας* 448v.

ϊυβις 113r *ϊοβισμαδιους* 174r *ϊοβισβαρ'βα* 371v *τα ϊοβολα* 50r *τα ϊοβολα* 181r *ϊοκρυ* 132v *τε ϊονειον* 470r *επ αυτην ϊοντες* 469r *āθλον ϊοντας* 372v *δε ϊος* 401v 447v *δε ō ϊος* 405r *ϊον λευκοϊον* 69r *ϊον* 8v *ϊον αγριον* 149r *εχει ϊον* 427v *εχι ϊον* 415r *τον ϊον* 425v *ομοιον ϊω* 400v *και ϊω* 415r *του ϊου* 236r 297r 409r 410v *φλομ'μος ϊουδεα* 243v *εν ϊουδαια* 332r *ϊουλιδων* 465r *ō ϊουλος* 422rv *δε ϊονθους* 86v *και ϊονθους* 277v *ϊουνκισαλεμ'* 255v *ροσα ϊουνονις* 177r *ϊουρβαρουμ* 216r.

οπερ ϊπ ποκρατης 180r *και ϊππομαραθρου* 425v *ϊππομαραθρον* 425r *το ϊπποσελινον* 425v *ϊδρωκοτας ϊπ'πους* 469v *οι ϊππουροι* 465r *τουτο ϊπποφαες* 354r.

οσον ϊπτασθαι 467r *η ϊπτα[ται* 478r *προσϊπταται* 484r *μια ϊπτα[ται* 481r (margo) *περι ϊπταμενου* 409v *και ϊπτανται* 479r.

ϊρις 59r 148r 436v (rubrum) *η ϊριδος* 359r *θωρακος ϊριδος* 274v *μετα ϊριδος* 183r *ϊριδι* 19r 59r *εχει ϊριδι* 241v *μετα ϊρινου* 236r *ϊρινου* 23r *μετα ϊρινου* 237r *συν ϊρινω* 175r *την ϊριν* 437r *ϊριν αγριαν* 241v *ϊρωνη* 79v.

ϊς 82v *εχει ϊσα* 344v *τας ϊσας* 194r *την ϊσην* 397v *ες ϊσον* 428v *το ϊσον* 396r *δε ϊσον* 274v *ορθιον ϊσο¯* 216r *ορθος ϊσος* 146r *ϋδατος, ϊσου* 30r *εξ ϊσου* 389v (margo) *των ϊσων* 277v *των ϊσοδυναμουντων* 139v *πολιου ϊσορρεπες* 389v *τον ϊσοστασιον* 450r *λαβων ϊσοσταθμον* 427v *ϊσαρον* 96v *νομην ϊσασιν* 419v *ϊσατις* 161r *ϊσιακοι* 45r *ϊσει* 30r *παρ'ϊσθμιοις* 271v *τουτο ϊστεον* 471v 481r *σφοδρου ϊσταμενου* 410v *φοραν ϊσταν* 365r *τραχηλω ϊστασιν* 244v *ποιοτης ϊσταται* 450v *διϊσταται* 479v *εμ'ποδων ϊσταται* 442r *ϊστανται* 115r *εναντιος ϊστατο* 389r *ϊστασθαι* 139v *ϊστησι* 13v *ϊστησι* | 43r *ϊστησιν* 30r 50r 70r 82v 91r 158r 245v 378r *αιμα ϊστησιν* 128v *τε ϊστησιν* 82v 235r *αρμοζει ϊστησιν* 82v *πεπιστευται ϊστησι δε* 358r *τραχηλω ϊστησιν* 142v *αυτου ϊστησιν* 277v *καλαμον ϊστησιν* 484v *κοιλιαν ϊστησιν* 72r 158r 265v 378r *κλυζομενον ϊστησιν* 272v *-λιαν ϊστησιν.* 269v *αιμορραγιας ϊστησιν* 145r 217r *νομας ϊστησιν* 250v 317r *κακοηθιας ϊστησιν* 317r *εγχριομενος ϊστησιν* 107r *λαμ'βανομενος ϊστησι¯* | 273v *τοις ϊστιοις* 476r *ϊστο*|*ρ* 99v *ϊστορειται* 145r 166r 194r *ταυτης ϊστορειται* 344v *αρηγει. ϊστορειται* 145r *ποιειν ϊστοριται* 268v *πληθος ϊστοριται* 125v *αγονους ϊστοριται* 278v *οραν ϊστορειται* 333r *ϊστορουσιν* 233r *δε ϊστορουσιν* 174r *πινομενα ϊστορουσιν* 351v *αυτικα ϊστορησωμεν* 122v *δε ϊστορησαν* 227r *δ' ιστορι* 304v *θηλυγονειν ϊστορει, μεχρι ϊστοριας* 370r *τραυματι* | *και ϊσχαιμονας* 120v *και ϊσχαιμος* 215r *και ϊσχαιμον*

365r ϊσχει 30r 64r πληγεντα ϊσχει 416v δηχθεντα ϊσχουσιν ϊσχυραι 418r γαρ ϊσχει 470r τουτοις ϊσχει 431v ϊσχαδων 199r και ϊσχια|[262v ϊσχιαδος 281v ρηγματα ϊσχιᾱδας 241v ϊσχιαδα 285v παθη. ϊσχιαδας. 285r και ϊσχιᾱδας 133v και ϊσχιαδι 376r και ϊσχιᾱδα 389v και ϊσχια|δων 46r ϊσχιαδας 46r προς ϊσχιαδικους 140r τους ϊσχιαδικους 210r 328r ϊσχιαδικοις 195r βοηθει ϊσχιαδικοις 111v παραλυτικοις ϊσχιαδικοις 261v και ϊσχιαδικοις|272v φυλλα ϊσχι|αδικοις 381r και ϊσχιᾱδικοις 385v και ϊσχιᾱδικων 299r επι ϊσχιαδικων 191r χυλισθεισα ϊσχιαδικων 328r κριθινου ϊσχιαδικων 332r αιρει ϊσχιακους 137v ϊσχιᾱκοις 154r καθαιρει ϊσχιᾱκοις 154r προς ϊσχιᾱκους 356v και ϊσχνα 204r ϊσχνοι 104r ϊσχνον 79v λ]επτον ϊσχνον 261v μιζονα ϊσχνο¯|373v μια ϊσχνη 240v ίσχνη 325r καί ίσχνοτερα 200r και ϊσχνοτερα 136v κλωνιοις ϊσχνοτερον 101v ημισυ ϊσχνοτερον 369r ϊσχυει 410v τρεποντος ϊσχυει 406v και ϊσχυει 408r κονυζα. ϊσχυει 397r καταλαμναν ϊσχυει 468r μηδεν ϊσχυειν 417v ϊσχυση 425r μη ϊσχυη 471v πλιστον ϊσχυοντα 468r ουκ ϊσχυον 469v καλ'λιστον ϊσχυσαι 457r ουκ ϊσχυσουσειν 477r ουκ ϊσχυον 470v ουκ' ϊσχυον 469v αλ'λ ϊσχυς 468v σπερμα ϊσχυν 201r τε ϊσχυν 468r καταλαμναν ϊσχυς 468r την ϊσχυν 395r τα μεντοίσχυρα 397v τρο|μος ϊσχυρος 409r ελασσονες ϊσχυρος δε 477v ραβδους. γλισχρος ϊσχυρος 103v ϊσχυρως 48r 158r 194r τηκει ϊσχυρως 344r ηδυ ϊσχυρως 330r μηλινα. ϊσχυρως 372v θερ'μαντικα ϊσχυρως 154r ενδοθεν ϊσχυρως 375r γευσι¯|ϊσχυρως 381r οιον ϊσχυρως 469r γαρ' ϊσχυρως 139v βσρυοσμος ϊσχυρως|251v οντων ϊσχυ|ροτερων 468r κατακτηναι. ϊσχυροταται 471r αυξηθεντες ϊσχυσωσιν 479r και ϊσχυτεραι 479r.

ϊτα 111v 409v της ιτεας 215r και ϊταμοι 471r εν ϊταλια 67r 476v ϊτια δενδρος 145r.

ο̄ ϊφικλος 429v.

ϊχθυς 153r (477r 479r margines) και ϊχθυς 463v εστιν ϊχθυς 468v περιστρεφων ὁ ϊχθυς 468v του ϊχθυος 465v ϊχθυν 454v τον ϊχθυν 372v 421r 468v 469r 477v ληφθεντα ϊχθυ¯|477r τον ίχθυ¯|464r καλα ϊχθυν 372v ποιει. ϊχθυν 463v οι ϊχθυες 464r 466r 467v τινες ϊχθυες 461r μετα ϊχθυων 122v ϊχθυων. ως 465v εικονας ϊχθυων 485r τηρησας ϊχθυων 477v ᾱνεμων.- ϊχθυων 473r ταλαιπωρων ϊχθυων 464v τοιουτων ϊχθυων 462r των ϊχθυων 454v 461v 463v 465r 467r 478v των ϊχθυω¯ 467r 478r τω¯|ϊχθυων 467r τοις ϊχθυσιν 466v 471v αλλοις ϊχθυσειν 471r πολ'λακις ϊχθυσιν 477r εν ϊχθυσιν 466r τους ϊχθυας 348r 461r 467r 471r 480v ταλαιπωρους ϊχθυας 467v τους ϊχθυς 477r αιρουσιν ϊχθυδια 485r οι δε. ϊχθυθηρα 165r ουδε ϊχνος 431v του ϊχνους 422v τα ϊχνη 463v φθιτων ϊχωρ' 473r ϊχωρας 43r καταπλασσοντα ϊχωρας 228r ϊχωρο|ρρουντα 23r ϊχεωνυμον 276v.

εχιδνης ϊω̄δους 456r (ε)ϊω̄θαμεν 372v ωσπερ' ϊω̄θασιν 372v πλεκειν ϊωθασιν 461v.

ϊ ponitur in vocabulis compositis velut in his:

προσϊοντα 485ʳ *προσϊοντες* 475ʳ *προσϊοντος* 481ᵛ *επϊοντας* 139ᵛ *προϊον* 443ᵛ 448ʳ *προϊσι* 442ʳ.

ενϊσταται 334ᵛ *αφϊστησιν* 374ʳ *καθ' ϊστησιν* 165ʳ *προσϊστηκει* 476ᵛ *εφϊσταντων* 322ʳ.

προϊστορησαν 373ᵛ *ανϊδοις* 401ᵛ *προσϊεται* 454ᵛ *προϊεται* 173ʳ *προσϊασιν* 460ʳ *ἀνι | ησιν* (ϊ corr. in η) 296ʳ *ανϊησιν* 134ᵛ.

iam accedit diphthongorum conspectus in quibus ϊ exaratum est:

δαναϊς 153ʳ *δε ετεραϊα* 299ᵛ *τεταρταϊζουσιν* 268ᵛ *τριταϊζουσιν* 268ᵛ *επαϊουσιν* 464ʳ *δαϊφρον* 390ᵛ *θηβαϊκων* 366ʳ *πρωταγοραϊα* 393ʳ *ουολουκρουμαϊους* 182ʳ *ουκ επα | ϊοντας* 482ʳ *παλαια* 321ʳ *ελαϊνον* 437ᵛ *ελαϊας* 37ʳ *αιμορ' ραϊας* 16ʳ *επαϊκεστερα* 126ᵛ *μαϊους* 344ᵛ *ολισαθρουμαϊους* 280ᵛ *αγχουσαϊδου* 70ʳ.

νηρεϊδων 479ᵛ *κεινεϊ προστιθεμενη* 165ʳ.

πριαπηϊον 149ʳ *ραπιδηϊον* 210ʳ *οδυσσηϊ* 391ʳ *αιγιαληϊ σκορπιω* 419ᵛ *ληϊων* 466ᵛ.

διϊ 405ᵛ.

οϊνηρου 437ʳ *οϊνου* 441ʳ *μετα οϊνου* 30ʳ *βοϊων* 441ʳ *ευβοϊκη* 381ᵛ *μεντοϊ* 436ᵛ *λευκοϊον* 9ʳ 236ʳ 435ᵛ *λευκοϊω* 211ᵛ *λευκοϊοις* 236ʳ 297ʳ 381ʳ *λευκοϊου* | 328ʳ *βομβοϊδη* 53ʳ *οφθαλμοειϊδη* 13ʳ *αλφιτοϊς ισχιαδικους* 187ʳ *δυοϊν* 203ʳ (*δυϊν* 321ʳ 332ʳ 344ᵛ) *διαροϊζομενοις* 13ᵛ *ορ' θοπνοϊκοις* 137ᵛ 145ʳ *ορθοπνοϊκους* 96ᵛ *αιμοπτοϊκους* 286ᵛ 355ᵛ *λιμοπτοϊκους* 239ᵛ *ροϊκαις* 25ʳ.

κουϊνους 143ᵛ *εκουϊνους* 146ʳ *οξϊουϊ* 182ʳ *βουϊναλα* 260ᵛ *λαπτουκαψατουϊνα* 212ʳ *γρουϊνα* 84ᵛ.

θυϊα 223ʳ 299ᵛ 425ᵛ 426ʳ *θυϊαν* 427ᵛ *κυνομυϊαν* 383ᵛ *μυϊας* 417ʳ *εοικυϊα* 45ʳ 63ʳ 246ᵛ 285ʳ 344ʳ *εοικυϊα* 417ᵛ *εοικυϊας* 52ʳ *εοικυια* 284ᵛ *εοικυϊαι* 402ʳ *πεφυκυϊαι* 374ʳ *πεφυκυϊας* 59ʳ 452ʳ *τεθνηκυϊας* 461ᵛ *πεπτωκυϊας* 484ʳ *πεποκυϊας* 441ᵛ *κεκ' μηκυϊαν* 481ʳ *νενευκυϊαι* 254ᵛ *ανενευκυϊας* | 85ᵛ *εξηνθηκυϊαν* 370ʳ *ϋϊω* 167ʳ *υϊω* 343ʳ *στεατι ϋϊω* 267ᵛ *ϋϊου* 129ᵛ *υϊκους* 61ʳ *σαλιξ' εκυϊνους* 146 *ειλιθυϊης* 390ʳ *δρυϊς* 382ᵛ *δρυϊ ὅμοια* 382ᵛ *χαμαιδρυϊ* 344ʳ *δρυϊ οδε* 375ʳ *δρυϊαιαν* 408ᵛ *δρυϊνα ἤ, δρυϊνον, δρυϊνας* 408ʳ *πιτυϊ* 48ʳ *δυϊν* 321ʳ 332ʳ 344ᵛ - *τυϊκους* 389ᵛ *αιμοπτυϊκους* 61ʳ *οργυϊα* 401ᵛ *οργυϊας* 479ᵛ 477ᵛ margo, *ορ' γυϊας* 477ᵛ *ρυϊσκεται* 403ʳ.

πρωϊ 279ᵛ.

Invenitur nonnumquam etiam post consonas:

ερβαρηγϊα 30ʳ *ϋγϊα* 131ᵛ.

γλαδϊολουμ 241ᵛ *διϊ' τον* 41ʳ *ιρουνδϊνινα* 125ᵛ *και δϊ' ουρω̄* | 290ʳ *ροδϊνω* 388ᵛ (sed ut videtur a m. 2).

ακανθϊς 72ʳ *λιθϊωσιν* 200ʳ.

λυκϊας 476ʳ.

κολῐαν, κοιλῐας 183^r *σετιαλίς* 149^r *μερκουριαλῐς* 202^v *λῐβανω* 71^r *αλῐ-μοκτονον* 281^v *βελῐοκανδο* 237^v.

νομῐζοντες 134^v.

και νῐτρου 183^r *οθονῐον* 104^r *ενκυμονῑ* 389^v *οιονῐ* 27^r *οιονῐ αιμασσοντα* 356^v *τουτονῐ* 408^r 409^v.

επί τω 448^v *επῐ τετραγωνω¯* 41^r *ε̄πί φαλαγ᾽γιων* 24^r.

ῐρῐν αγρῐαν 241^v *μαμουλαρῐα* 72^r (m. 2?) *ε̄ρῐων* 295^r.

τῐσῐ 15^v *ουτωσῐ*: | 468^r *ονοσῐρεως ονοσῐσεως* 301^r *πουσῐαιλου* 398^r *λῠσῐ-μαχιον* 271^v (ῠ a m. 2).

καθαρ᾽τῐκα 300^r *παραιτῐται* 177^r.

σαννουχi 76^r.

Iota adscriptum quamquam raro invenitur punctis tamen superpositis insignitum est: *εν λυκιωῐ* | *μετα* 119^v *εν οικωῐ πινομενος* 73^r *συν οινωῐ σκορπιο̄πληκτοις* 95^v; iam notemus ῐ falsissime positum in *εισῐδιᾱπυροι* (scilicet legendum est *εἰσὶ δ*) 400^v *μηῐλικρινη* 193^r *κα-θοποτεραῐν* 422^v (sed ῐ deletum).

Saepissime autem puncta duo imposuit manus altera cuius usus pauca exempla adfero: *ἀνῐκητον τρῐχες* 28^r *ἀμῐ* 60 *ολῐγωρος* 68^r *μέλαινα.ῐ. ἐνδοθεν* 286^v.

De spiritu.

Spiritus et asperi et lenis significandi varia sunt genera, saepissime autem utriusque spiritus signum est lineola vocali superposita; idem valere punctum superpositum quod lineolam illam satis apparet ex iis exemplis quae in vocabulis attulimus cum aliis tum his: *αγει αν εκαλεσαν ελαιον εοικεν ετι εχουσα ονος ἐφησει η καθιεμεν ενλουομενον* adde *ὁ ο̄ ὁ, ὁσα ο̄σοι ὁσον*, raro aliae formae observari possunt velut *ἐχων* 299^v *η* (id est *ἥ*) 418^v *ᾱγρια* 29^r *ἄ.δ.ρακτου* 63^r.

Sed id in primis tenere debemus nullam esse differentiam in spiritu leni et aspero significando id quod sescenta docent exempla, neque obstant pauca illa atque casu quodam fortuito exarata vocabula *ὁ καρ᾽πος* 358^r *ὁσον* 103^r *ὁμοφυλων* 462^r; nam eadem ratione exarata sunt haec in quibus lenis spiritus eadem forma est: *ἀλθεᾱ* 385^v *ἐποχῆ* 50^r *ἐχι* 310^v *ἐρουσα* 146^r *ὁρεσιν* 265^v *ὠκιμοειδες* 107^r *παιδιώ* 456^v.

Haec atque alia facillime docet materia a nobis in iis quae secuntur congesta; et primum quidem spiritus in initio vocabulorum positi.

Ά.

και ᾱβλαβεις 468r.

ᾱγε 434r αγρου. ᾱγε 441r ᾱγει 32r 351v ᾱγον 74r ᾱγειν 290r ανθρωπον ᾱγει 442r ρουν ᾱγει 50r ἀλιεων ᾱγωνται 464r ποτον ᾱγει 475v δευτερα ἀγει 303v πληγεντα ᾱγει 409v ἐμ᾽βρυά ἀγει 137v εμβρυα ἀγει 86v εμμηνα ᾱγει | 111v αιμα ᾱγι 250v αιμα ᾱγει 83v ουρα ἀγει 116r 120v ουρα ᾱγει 249v ουρα ᾱγου | σιν 72r γαλα ᾱγει 143v ῆ ριζα ᾱγι 26r χρονια. δυσουρια ᾱγει 31r ποιει. ᾱγι 359r και ᾱγων 468v και ᾱγουσα 401r της ᾱγρας 429r ᾱγρας ε̄αυτην 429r λεγομενης ᾱγρειας 398r κανναβις ᾱγρια 168r ᾱγρια 29r της ᾱγριας 135v λιχηνας ᾱγριους 309v ο̄ ᾱγριος 435r ελ᾽κομενον ᾱγριων 408r ᾱγρωστις 39r ῆδυοσμον ᾱγριον 8v εστιν ᾱγριωδες 315v της ᾱγρωστιδος 155r σελινον ᾱγριον 10r τις ᾱγρευσαι 484v τη ᾱγηρω 441r δικην ᾱγνοουντες 453r καταμηνιων ᾱγωγον 118v; 249v.

κτυπος ᾱδειν 482r και ᾱδειν 481r χρονιον ᾱδελφον 462v των ἀδελ᾽φων 405v ζωντων ᾱδεως 455r τις ᾱδεως 468r ενοχλειτω ᾱδοντι 482r μηδεις ᾱδοντος, γλυκτερον ᾱδουσιν 482r το ᾱδιαντον 432v ἀδιψον 50r αντι ἀ.δ.ρακτου | 63r αὐτοις ᾱδιαβροχοις 477r του ᾱδικησαντων 463r.

μην ᾱει 477r ε̄οικεν ᾱει 456v το ᾱει 397r και ᾱειθαλ᾽λουσης 441r τω ᾱετω 409v τω ᾱε̄τω 409v του ᾱε̄του 409v ουτε ᾱε̄τον 468r τον ᾱερα 457r το¯ | ᾱερα 446r τον ᾱε̄ρα 477r τρωθεντος ᾱερους 437r τους ᾱε̄τους 482r των ᾱετων 477r (margo) των ᾱε̄των 481v χερ᾽σεοις ᾱε̄τοις 477r.

τον ᾱῆδη 470v ταις ᾱῆδοσειν 475v ατ᾽τικων ᾱῆδονων 475v.

φερωνυμον ᾱθανατου 390v και ᾱθλειον 466r δε ᾱθλου 372v τον ἀθλον 372v ειτα ᾱθροισας 436v ουτε ἀθυμους 472r.

των ἀιπολων 435r.

ῆ ᾱκακιᾱ 355v ριζας ᾱκανθου 427v τας ᾱκανθας 399r λευκης ᾱκαν | θης 308v ανιστωντες ᾱκανθας 466v ἀκανθια. αραιως ἐξεχοντα 15v την ᾱκανθαν 411r ὑψηλον ᾱκανθωδη 99v ᾱκατοις 469r ταις ᾱκατοις 478v τας ᾱκατους 470r τας ᾱκιδας 338v 447v ᾱκατοις ᾱκεισειν τε 469r σχοινων ᾱκιδας 461v τουτου ᾱκεσιν 406r οφθαλ᾽μων ᾱκεσασθαι 389r του ᾱκινδυνου 415r ηι᾽τημενους ᾱκολουθι 465r δε ᾱκοντες 471r τουνομα ἀκονιτον 441r εστιν ᾱκος 389v αυτων ᾱκουσειεν 470r κισσης ᾱκουων ω̄ | ηθην 475v και ᾱκρατου 459v παλαιος ᾱκρατος 445r και ᾱκρατον 446r ῆ ἀκρις 421v των ᾱκρεμωνων 82v πιστακιων ἀκρεμονας 435r μελαινομενην ᾱκριβως 405v ᾱκριβως ῆδε 405v τε ἀκριβως

460^r κυϱ̓τον ᾱκϱιβως 464^v τη ἀκϱιδι 403^r τα ᾱκϱα 125^v την ᾱκϱαν 405^v το ᾱκϱον 421^v ταις ᾱκϱοταταις 479^r και ᾱκϱοχοϱ̓δωνας 339^r πϱος ᾱκϱο χοϱ̓δωνας 298^r ταις ᾱκταις 482^r τας ᾱκτας 465^v της ᾱκτινος 464^r.

την ἀλαζονειαν 417^r εμ̓μηνα ᾱλγει 154^r ἀλγι 26^r τω ᾱλευϱω 452^v μετα ᾱλευ | ϱου 57^v 127^v το ᾱλευϱον 133$_v$ δε ἀλιψαμενους 391^v ειτα ᾱλιψαμενος 398$_r$ ἀλθεᾱ 385^v εστιν·ᾱλλα 477^r κητους ᾱλυσεις τε 469^r και ᾱλων 71^r τω ᾱλωπεκιων 316^v.

συμ̓βαλων ᾱμα 457$_r$ κυτισσον ᾱμα 426^r τε ᾱμα 410^v 435^r η ᾱμαϱακος 425^r φυλλα ᾱμαϱακι 412^v ᾱμεθυστον 306^v οι δε ᾱμελαῆτι παντες 472^v και ᾱμηχανειαν 440^r ογ̓κος ᾱμηχανος 408^v ἀμ̓μωνιακον κεϱατων ᾱμοιϱος 402^r παλιν ᾱμοιβαδον 469^v.

οιον ἀν 423^r ᾱναγ̓καζει στεϱ̓γειν ᾱναγ̓καζει 415^r cf. πϱοσᾱναγκαζω̄ 458^r γαϱ ᾱναγ̓κη 471^r πεϱιμενειν ἀναγ̓κη 412^v κϱυφιμοισιν ᾱναγ̓καιοις 389^r σαϱ̓γον ᾱναδυονται 466^v πληγμα ἀναιϱει 402^v και ᾱναιϱειν 237$_r$ και ᾱναιϱεισθαι 422^v φασσας ᾱναιϱουσειν 477^v ᾱνακα | θαιϱει 47^r οινω ἀναλαβώ | 415^r φλεγμενοντων ᾱναλημ̓φθισα 310^v δι ᾱναπαυσεως 476$_r$ και ἀναϱκωδις 95^v ειτα ᾱνασπασας 415^r και ᾱνα | πλαττεται 373^v και ᾱναστομοι 381^v ποτε ᾱνασχεσθαι 397$_v$ επιμηκεστεϱα ᾱνατϱιπτα 120^v αλλα ᾱναχωϱειν 398$_r$ πϱασον ᾱνειμενως 314^v νεοτ̓τους ō μεν ᾱνελειν 476^v πολυς ᾱνελ̓κειν 465^r δι αυτων ᾱνελ̓κουσι 464^r σφοδϱοτατος ᾱνεμος 480$_r$ κατ ᾱνεμον 139^v τοις ᾱνεμοις 477^v πϱοπενποντων ᾱνεμων 473^r τους ᾱνεμους 490^v λιϱιου ᾱνεχειν 452^v δε ᾱνιησι 373^v δε ᾱνι | ησιν 296^r δολος ἀνιεται 281^v αυτης | ᾱνισταμενους 470^v ειτα ᾱνιωμενοι 479^v τελευτην ᾱνοιγνυται 479^v καϱφος ᾱνυγει | 392$_r$ εν ἀνωδυνιαις 267^v ἀνευ 28^r φϱαζεσθαι ᾱνωγα 390^v τις ᾱνηϱ̓ 475^v.

μετα ἀξουγ̓γιας 33^r.

διχθεισῑ | ᾱπαντα 399^v ον ᾱπασαν 479^v τϱοφιμωτεϱα ᾱπλυτος δε 135^v των ᾱπλανων 394^v κυάθου ἀπνευστι 425^v ϋδατα ᾱπο 99^v τα ᾱπο 21^r 402^v εχουσα ᾱπο | 141^v παιονα ᾱπο 291^r εντμηθισα ᾱπο | 298^r φοινηεσσα ᾱπο 401^r τε ᾱπο 470^v ωστε ᾱπο 484^r δε ᾱπο 398^v κομη ᾱπο 383^v τη ᾱπο 442^v και ἀπο 394^v — ται ᾱπο 269^v καλειται ἀπ 411^v δοξιεν ᾱπο του 425^r μεν ᾱπο 476^v γευσιν ᾱπ αυτων 454^v την ᾱπο 400^r τοσουτον ᾱπ 412^v ō ᾱπο 394^r το ᾱπο 402^r τουτο ᾱπο 414^v ᾱνασπασας ᾱπο 415^r εχοντες ᾱπο 411^v της ᾱπ 408^r κε | φαλης ἀπο 403^r διαγωγης ᾱπο 394^v ταις ᾱπο 402^r τοις ᾱπο 291^r 425^r 453^r τους ᾱπ 470^v αντικϱυς ᾱπο 414^v ως ᾱ | πο 480$_v$ (margo) ειδως ᾱπ 147^r των ᾱπαγ̓χομενων 484^v και ᾱπαλ̓λαγηναι 406^r χϱονιους ᾱπαλλατ̓τει 300^r τε ᾱπαϱτησαντες 464^r ιχθυων ᾱπατην 480^v μηδεν ᾱπεοικεναι 405^r ληῖων ᾱπειϱ̓γωσιν 466^v μυων ᾱπεχομενοι 479^v βοϱας ᾱπεχομεναι 480^r βοστϱυχος ᾱπηῶϱηται 480^v πεϱιπεσων ᾱπηχθημεναι 400^r διᾱδϱαντες ᾱπιασι 412^v ανθϱωποις ᾱπιϱατον 468^r το ἀποβϱεγμα 282^v τουτοις ᾱποβϱεχθεις 448^v το ᾱποζεμα 303^v φυλ̓λα ᾱποζεσθεντα 291^r και ᾱποθεσις 350^r εις ᾱποθεσιν

35r κοκ'κους ἀποθλειβων 455r το ἀποθ'λιμ'μα 334v αυτου ἀποκαθαιρει 386v ικτερους ἀποκαθαιρουσιν 142v και ἀποκαθαρτικη 120v δε ἀποκλαυσθεν (λ del.) 302v θατερα ἀποκλειειν 410v ἀποκρουστικην 22r και ἀποκρουεται 38r δε ἀποκτειναι 405v ηρωδιον ἀποκτινειεν. επιδη 480r ραστα ἀποκτα- | θηναι 471r γεννσιν ἀποκωλυειν 470r ἀποληφθηναι: 484v πετραν ἀπολιψουσιν 464v ωκεανον ἀπολιποντα 468v μελ'λωσειν ἀπολιμ'πανειν 481r και ἀπομυζησαντα 453r τις ἀποξεσας 430r ουδε ἀποξυσασθαι 406r τινα ἀποπεφυκοτα 336v λιαν ἀποπνει 408r χαλινων ἀποπτυουσιν 469v την ἀπορευσασαν 468v και ἀπορρεοντος 415v και ἀποσμηξαι 450r ταυτα ἀποστ[390r (margo) και ἀποστηματα 128v στρεφομενη ἀποτιθεται 275v αρ'μοζει ἀποτιθεται 313v αυτα ἀποτιθενται 242v θηρειᾶ ἀποτιθεμενα 406r και ἀποτινασαι 481r αυτους ἀποτρεποι 482r και ἀπου | λοι 267v cf. ἀπουλοι 16r ειῶθεν ἀποφευγουσα 467r και ἀποφευγουσιν 460r κυτινον ἀφυλ'λον 355v αυτο ἀποψαν 335v και ἀποψυχεται 442r ουτος ἀποχωρησειεν 474r ως ἀπωλε | [448v θειω ἀπυρω 71r.

δε ἀρα 452r ει μη ἀρα 476v εστιν ἀρα 439r δεινον ἀρα 413r τουτον ἀρα 450r εκεινης ἀρα 434r πως ἀρα 476v τοιουτοις ἀρα 403r ἀετου ἀραμενος 409r σαρ'ξιν ἀρεστερα 477r αιμα ἀρεως 31r επεσχισμενα ἀρεως 150r μονον ἀρηγειν 433v τον ἀριθμον 460r αυτοις ἀριστα 467r της ἀριστερας 372v ἀριστολοχια 413r ωσπερ ἀριστολοχιας 218r και ἀρωματικας 298r και αρωματιζοντα ἀπερ' 304v πασιν ἀρωγο- 388v.

τους ἀσεβεις 472r προστιθεμενη ἀσυνλημ'ψια- | 128v δε ἀσ | φαλ'του 351v προχωρει ἀτακτως 458r γαλα ἀτυρωτον 128v.

τε ἀυ 457r τε ἀυ 441r ομ'φαλον αὐτον 440v ταυτα αὐτο 430r ἀυτο 484v δε ἀυτου 36r.

τον αὐχενα 440v.

απαλα ἀφαλαγ'γιοδηκτοις 245v δε ἀφανως 461r αυτας ἀφερειται 466r ουτως ἀφειδως 472r ἀφε | ψημα 37r δε ἀφεψημα 61r 70r 86v 250v το ἀφεψημα 25r 32r 65r 92r 119v 120v 133v 244v 351v το ἀφεψημα 28r 59r 142v ριζης ἀφεψημα ἀχρι 272v του ἀφεψηματος 337v συκων ἀφεψηματος 359r ἀφιεται. ὑπο 454v τε ἀφιεται 461r θηραν ἀφιεται 454v ειδος ἀφιεις 409v ἀφιησι 454v οπος ἀφιησιν 453v αυτον ἀφικηται 469v τε ἀφειπτανται 481r ἰσχυσωσιν ἀφιπτασθαι 479r ἀφιστησιν 19v ἀφιστησι 26r ἀφιστησιν 249v ονυχας ἀφιστησιν 377r λεπρας ἀφιστησει 34r θεραπευει. ἀφιστησιν 316v καρπος ἀφεψηθεντα 44r και ἀφλεγμα- | τον 296r και ἀφλεγμαντα 41r ἀφλεγμαντος 25r και ἀφοβοι 471r ἀφροδιτης 302v ἀφροι 70r αναπνεοντες ἀφρον 469r δειπνον ἀφρος 445r τοτε ἀφρονιτρο- 437r (ρ post φ del.) θεραπειας ἀφυτεριζουσης 448r δε ἀφυην 465v.

το ἀχθος 466r ἰσορρεπες ἀχθος | 389v χριομενη ἀχλυς 382v αρ'μοζει ἀχρι 300r και ἀχριον 468v κεφαλην ἀχρησ | 261v νωτου ἀχρι 420r αλος ἀχνην 455r.

εναποβραχεντος ἀψινθιου 449r.

Ἀ.

φυγοιμι ᾱ 466v πολ'λοι ᾱ 412v εστιν ᾱ μη | 474r προτονου ᾱ μητε 469r θρακην ἀγνιζει 481r ᾱγνευουσαις 37r ᾱγνος διᾱ το 37r και ἀγνου 437r χρυσανθεμον ᾱγνον 392r του ἅγνου 397r ᾱγνου 414r.

ο̄ ᾱλιευς 463r οι ᾱλιεις 461v 466v 472r 480v των ᾱλιεων 464r των ἀλιεων 471r νων ᾱλιεω¯ | 462r ἀλιέα 473r τον ᾱλιε̄α 473r τους ᾱλιεας 463v 466r σαγηνην ᾱλιε̄ας 478v ᾱλιε̄ας εξελ'κοντας 478v τοις ᾱλιευσιν 471v τοις ᾱλιευσειν 372v 471r 480r οι ᾱλιαιετοι 477r ουτως ᾱλισκονται 466v δε ᾱλισκονται 465r των ᾱλοντων 471r οξυβαφον οι ἁλες 437r του ᾱλας 455v μετα λᾱων 137v η ᾱλων 455r.

τη ᾱλω 394v την ᾱλω 415r 465v.

ᾱμ αυταις 435r ακεισειν· ᾱμα 472r αρκευθου ᾱμα 425r απολλυσθαι ᾱμαξης 422v.

μετα ᾱπαλης 36r και ᾱπα | λωτερα 35r.

αυτην ᾱπασαν 411r 467v της ἡμερας ᾱπασης 467v ε̄ρυθρον ᾱπαντα 470r παλιν ᾱπαντα 479v τουτους ᾱπαντες 479r δε ᾱπαντων 467r ᾱπερ' 304v κωλυει ἁπτεσθαι 23r.

ἲατρικην ἁρμοζει 250v και ᾱρωματιζοντα ᾱπερ' 304v αλ'λης ᾱς 455r δεινον ᾱψηται 440r δε ᾱφθας 336v ενμηνα ἀυτη δε ἡ ριζα 119v.

'Ε.

ωρα ε̄ᾱρος 442r δε ε̄ᾱρος 466r του ε̄ᾱρος ε̄πισταντος 478r την ἑαρος 458r του ἑᾱρος 458r εργασιμοις ε̄ᾱρος 335v επιοντος ε̄αρος 476v θηριου ε̄αν 62r τουτων ε̄αν 461v ποιειν ε̄αν 242v.

και ἐβασιλευεν 405v.

κτυπον ε̄γειροντες 470r δρακοντες ἐγενοντο 426r και ἐγλιχθεν 137v δε ε̄γνωσα¯ | 476v νυν ἐγω 434r.

το ε̄δαφος 471v κομιζειν ε̄δει 476v φυσιν ε̄δεξατο 453v παντες ε̄δωρησαντο 390r.

θαλασσαν ἐθελον 470v βαλ'λειν ἐθελοι 472r ο̄ραν | ε̄θελειν 474v στρομ'βους ἐθελουσαι 472r ουδε ε̄θελοντας 463v αυτω ὀνομα ε̄θετο 435r ἳεραξειν ε̄δος 474v.

μηκωνα ε̄καλεσαν 350r οι παλαι ἐκαλουν 435r αυτην ἐκ' | βαλοντας 430v ειτα ἐκει 469v τοις ε̄κει 410v καθαπερ' | ε̄κεινος 421r ωσπερ' ἐκεινος 408r ε̄πικυψας ε̄κεινος 476v την ε̄κεινου 481r προς ε̄κεινο 480r αυτον ε̄κειναι 427v ποαν ε̄κεινην 475r πολ'λην ε̄κεινην 444r μειξειν ἐκεινην 474v ε̄κεινης 434r ω̄ρας ε̄κεινης 394v ε̄χουσα ε̄κεινης ε̄λασσον 405v περ'σειας ἐκεινης 442v ταρι-

χευθεισης ε̄κεινης 430r αυτω ε̄κεινω 409v δε ε̄κεινα 405r τοις ε̄κεινων 461r 481v τοις ε̄κεινοις 446r θηρωντες ε̄κεινους 477r ορ᾿φευς ε̄κιθαριζεν 410r αυτων ἐκρινων 40r πότε ε̄κων 480r.

φυλλοις ε̄λαια 153r των ε̄ | λαιας 37r της ε̄λεας 455r η πρημαδιας ε̄λεας 442v δε ε̄λαιον 27r ε̄λαιω̄ 454r η̄ ε̄λαιω 300r και ε̄λαιω 316v και ἐλαιον 298v ἀκανθαν ε̄λατ᾿τοι 411r θεων ε̄λασσουμενοι 468r των ε̄λασσονων 471r δε ε̄λατ᾿τον 109v ἵμερου ε̄λασσο̄ 299r μεχρι ἐλαστου 15v ευθυς ε̄λαυνομενων 464v και ε̄χινον ε̄λαφου 425r τε ε̄λαφοις 400r ἐλα | χεν 406v ας ε̄λεγομεν 448r ερ᾿γων ε̄λεγ᾿χος 402v οπερ᾿ἐλεγ᾿χεται 15v κοσσυφον ε̄λεη̄σειεν 462v παθος ε̄λεη̄σαντων 474v και ἐλευσεται 390r τη ἐλευσινι 411v αυτην ἐλ᾿θων 415r.

στομα ε̄μει 451v το δε ε̄μον 439v δε ε̄με | τον 300r προς ε̄μετον 451r πραως ἐμεσαι 300r αυτην ε̄μ᾿φερη 358r.

τα ἐν 446r τα ἐν 92r γειτονα · ἐν 468v ὑποστυφουσα ε̄ν 296r γης ε̄ν 476r τησδὲ ἐν ορι 457r χλωρα ε̄ν οις 151r δε ε̄ν 338v 439r τιθεται ἐν 94v η̄ ἐν 436r αυτη ἐναντιου 402r ὕστερον ἐνελ᾿θοντα 409r δε ε̄νεργως 315v καμπυλους ε̄νεχεσθαι 471r τε ἐνσχεθὲἰσαι 472r ὕδατος ε̄νεχθειη̄ 405v τε ε̄νοχλουσι 402v τη ε̄νωρικω 413v οιον η̄ ε̄ν ψαμ᾿μω 400v δε ε̄νωμνὕει 432v πορφυρον ε̄νιοις 63r αιτινες ε̄ν 141r.

δε ε̄ξ 384v δε ἐξ 316v ἴου ε̄ξ 409r ζητων ε̄ξ 410v τω ε̄ξ αυτων 455r ουσης ε̄ξαιρεισθαι 139v τοιονδε ἐξηυρηται 465r τροπος ε̄ξηυρηται 476r πληθος ε̄ξ 242v δε ἐξηρ᾿πται 469r πλειστη ἐξης 15r μακρας | ε̄ξοδον 372v αλ᾿λα ε̄ξοιστρωσι 397v και ἐξομ᾿φαλους 383v και ε̄ξω 400r και ἐξω 421r τη ε̄ξω 448r ε̄ξωθεν 78r στομα ἐξαγαγων 415r δε ἐξανθηματα 301v αλιευσιν ε̄ξειναι 471r γην ε̄ξελαυνουσιν 471v το ε̄ξελ᾿θειν 75r μεν ε̄ξελ᾿κου | σι 461v πολ᾿λακις ἐξενεχθηναι 469r φοινικουν ε̄ξερεθιζειν 40r ποθεν ε̄ξερ᾿πυσας 409v ἀδειν ε̄ξη 482r.

δε ε̄οικεν ο̄δε 421r ε̄οικεν ἀει 456v σπερ᾿ματος ἐοικως 22r φυλ᾿λα ε̄οικοτα 310v λινω ἐοικοτα 350r κρινω ἐοικοτα 132v τον ε̄οικοτα 436r απλως᾿ | ε̄οικεν 456v.

ειτα ε̄πειδαν 467r γαλα ε̄πιδαν 448r τουτο ε̄πιδαν 435r δε ε̄πιδαν 422r πιων ἐπιδαν 456v ανθειν ε̄πειδαν 435r παρ᾿θενιος ε̄πιδαν 433v αυτικα ε̄πιγεται 472v πιειν ε̄πιγομε | 484v τροφην ε̄πιγομενοι 479v ἴχθυς ε̄πιγουσι 477r οραν ε̄πιγομενον 462v μικρον ε̄πειτα 433v πλαγιος ε̄πεσεν 476v ε̄πι 24r ε̄πι 30r τα ἐπι 78r ειτα ε̄πι 478v πλεονα ἐπ 383v κεχυμενα ε̄πι 41r ἐχοντα ἐπ ακρου 27r καμ᾿πτοντα ε̄π ακρου 484v μικροτερα ἐπ ακρων 73r φυλ᾿λα ε̄πι 132v σπερμα ε̄πι 37r αλ᾿λα ε̄πι 415r τε ἐπι 406v 472r τε ε̄πι 372v 411v 434r 468r 481r δε ε̄π 350r 409v 463v 480v δε ε̄πι 97v 482r ποτε ε̄πι 475v ουτε ε̄πι 468v δε ε̄π ακρας 57r δε ε̄π ακρω | 276v δε ε̄π ακρον 381v και ἐ | πι 408v και ε̄πι 427v και ἐπ ακρου 91r και ε̄ | π ακρων 85v και ἐπι ὀφθαλμιωντων 13v φαινει ἐπ 431v τουτο ε̄πιπλασθεν 100v αυτο ἐπι 13r του ἐπι 458r εξω ε̄πι 430v καν ε̄πι 464r βροιαν ε̄πι 477v τελευτεαν ε̄π 470v

μεν ἐπι 372v την ε̄πι 414v μελανην ε̄πι 445r αγωγην ε̄πεχουσιν 279v σεσησμενην ε̄πι 299v ειπειν ε̄πι 470v ναυσιν. ε̄πι 468v πεπτωκοσιν ε̄πι 140v ανιησιν ἐπ 265v ε̄χουσι¯ | ε̄πι 477r μεγιστον ε̄πι 470v ουν ε̄π 442r οστρακον ε̄πι 471v ανδρων ε̄πι 481r των ἐπι 468r παντων ἑπι 415r τεκνων ε̄π 400r ιας ε̄πι 383v 477v εμ᾽πλησας ε̄πι 467r οις ε̄πι 477r αυτοις ε̄πι 372v δεσποζοις ἐπι 473r παντος ε̄πι 480r ωφελιμος ε̄πι 32r ϊσχυρος ε̄π 409r ως ε̄πι 485r πεισαντες ε̄παγ᾽γελειας 467v τε ἐπαγουσιν 462r αναπνο | ης ἐπαγειν 400r πλεον ε̄παγεται 396r τε ε̄παϊουσιν 464r εξει· ε̄πακολουθουντα 405r ουτως ε̄πακολουθηση 409v καρ᾽διαν ε̄παλιψας 468r μη ἐπαλεξησαι 457r και ε̄παναζευξεις 411r αυθις ε̄πανελ᾽θουσας 471v αυθις ε̄πανερ᾽χομενος 424v ε̄πανηκοντα 462v σταφυλης ε̄πανθουσ[431v παλιν ε̄πανιᾶσιν 476r νομης ἐπανιουσας 464r ῶφελει ε̄παντληματα 133v ε̄παχθης 435r δε ε̄πεξιοντος 468r ε̄ᾶρος ε̄πελ᾽θοντος 466r τελευτης ἐπελ᾽θουσης 463v μεν· ε̄πελ᾽θοντος 409v πολλαις ε̄πεμ᾽βαντες 469r συνεστραμ᾽μενος ἐπεῶρουμενος 434v]|νος ε̄πιβαλοι 430r ειτα ε̄πιβαλ᾽λων 425v οινον ἐπιβαλ᾽λουσιν 470r ἡγουμενην ε̄πιγελων 467r τε ε̄πιγε | νομενη 442r ματην ε̄πιδακνειν 469v τε ε̄πιδησας 485r γουν ε̄πιδοθεισα 433v ριπτουμενους ἐπιδραμοντες 478v ε̄πιθυμις 137v θαλατ᾽τευειν ἐπιθυμια 471r ποτε ε̄πικαθησθαι 474v συνκρισιν ε̄πικαιουσα 154r βοθροις ε̄πικαλυπτει 472r οστρακον ε̄πικεισθαι 484r ε̄γειροντες ε̄πικελευομενοι 470r ε̄πιλαμ᾽βανη 449r κατα σφας ε̄πιλαθομεναι 415v ραστα ε̄πιλανθανονται 481v και ε̄πιλημ᾽ψιαις 149r δυναμεως ἐπιλελησται 470r σκευαζομενον ε̄πιμελως 428r δακτυλεᾶ ε̄πιμηκη 121v και ε̄ | πιμηκεστερα 110v χλειαρον ε̄πινηχομενον 455v μενειν ε̄πιοντα 476v πυρικαυτα ε̄πιπλασθεις 356v σπογ᾽γους ε̄πισκεψαμενος 472v και ἐπισκιοις ο̄χθαις 460r τοιωσδε ε̄πισκοπευσιν 469r ους ε̄πισπαται 469v ηκιστα ε̄πισιανται 410r μεμνηνται ε̄πιστημης 479r αναβιβαζειν ε̄πιστημονα 460r εαυτην ε̄πισφαξαι 474v ποσιν ε̄πισφιγ᾽ξαντες 477r ἐμ᾽μηνων ε̄πισχεσιν 24r ᾱφυστεριζουσης ε̄πιτασιν 448r και ε̄ | πιτεθεισα 375r ε̄πιτηδεος 15v καταπλαστος ε̄πιτηδιος 92r και ἐπιτιθεμενη 99r πεπυρωμενον ε̄πιτιθεις 436v κοιλιας ἐιπι | θεμενη 38r δε ε̄πιτεθικασι 433v λια ε̄πιθεμενα 82v αλιεων ἐπιτρεποντων 469v πινειν ε̄πιτρεπετω 455r ποσειν ε̄πιτρεχει 480v ον ε̄πιτρεχει 470r αυτοις ε̄πιτρεχει 456v τοιουτου ἐπι | τριβουσι 402v τη ε̄πιφανια 316r ε̄πιφερο | μενων 22r αυτην ἐπιχειρησαντος 400r δε ε̄πιχεὸ | μενου 298r ως ε̄πιχανοντος 469r κοψας ε̄πιχεας 428v αφρων ἐπιψυχομενων 446r μαλιστα ε̄πωδυνος 422r πανυ ἐπωφελης 433v ενταυθα ε̄πληξεν 411v φιλην ἐποιησεν 457r ε̄ποχη¯ 50r.

ε̄ρεβινθος ε̄χει 435r δε ε̄ρεγμου 156r ουραν ε̄ρεισαμενος 476v πριο̄νος ε̄ρισθεντος 469v μεν ε̄ρετ᾽ | τοντες 466v εισιν ἐρημοι 440r δε ἐριον 453v μετα ε̄ρινου 297r εστιν ῶ ο̄ι ε̄ριοπλυτοι 295r των ε̄ρϊων 295r δε ε̄ρυθρος 134v δε ε̄ρυθροι 435r δε ἐρυθρον 413r φεγ᾽γος ε̄ρυθρο¯ 388v ποιουντος ε̄ρυθρον 470r τοι | ουτο ε̄ρυμα 46r η ε̄ρυσιμου 359r προς ἐρυσιπελατα 293r και ἐρυσιπελατα 301v κυματων ἐρομενος 472r δε ε̄ρουσιν 466v ϊχθυας ε̄ρουσι¯ | 467r

νεφελας ε̄ρουσιν 468^r ō ε̄ρως 463^v (rubrum) ουδεν ἐρωτος 461^r δι ε̄ρωτα 464^r των ἐρωμενων 462^v οιον ε̄ρωμενη προς ε̄ραστην 423^v τε ε̄ρωτικοις 461^v την ε̄ρωμενην 462^r οι ε̄ρωδιοι 480^r.

οικιας ε̄σπουδακοτες 469^r γενος ¦ ἐστι 457^r νυκτος ε̄σωθε˙ 302^v.

δε ε̄τερον 174$_r$ δε ε̄τι 471^r αλ'λ ε̄τι 415^r μεικροι' ἐτι 477^v παρθει'ιον ἐτι 427$_r$ του ἐ | τους 399^v σφαιρια ε̄των 175^r.

μικρα ε̄φ 323^r τα ε̄φ 441^v εχουσας ε̄φ 351^v τε ἐφ 481^v παρα ε̄φ 450^v δυο ε̄φ ημερας 152^r δε ἐφημερας 106^r ε̄φ ου 97^v πηχιεον ε̄φ ου 240^v πορ'θμον ε̄φ 470^r φυλ'λων ε̄φ ου 308^v τετραγωνα ε̄φ ων 321^v φυōμενα ε̄φ ων 335^v ακριβως ἐφεδρευοντας 461^v πελαγους ἐφελ'κεται 461^v ουτως ε̄φελ'κεται 484^v δεθεισαν ε̄φελ'κεσθαι 471^v ϊχθυσιν ε̄φελ'κομενω¯ 466^v τε ε̄φελ'κυσθεντες 484^v ουκ ἐυ χρηστον 15^v αυτην ἐφορ'μησα¯ 469^v ταχιστα ε̄φορ'μωσιν 460^r αρ'ρεσειν ε̄φορ'μωσειν 478^r ασθματος ε̄φυπνωσασης 456^r παιδιοις ε̄φυδροις 37^r ανδρες ε̄φημισαν 388^r λοιπων ἐφικεσθαι 462^v κιχων ε̄φι.. 390^r.

ε̄χι 336 ε̄χων 37^r ε̆χων 24^r ἐχουσα 15^v ε̄χουσα 62^r ειδεᾱ ε̄χι δε 401^v φυλλα ε̄χει 34^r 107^r 124^v 162^r 291^r 313^v φυλλα ε̄χει 59^r φυλ'λα ε̄χει 34^r 141^r 358^r φυλλα ε̄χοντα 41^r φυλλα ε̄χουσα 296^r 338^v μελανα ε̄χει 245^v ανδραχνη ōμοια ε̄χει 349^v μοι | ρα . ε̄χει δε 401^v γαστερα ε̄χων 431^v ξηρα ε̄χουσα 39$_r$ μικροτερα ε̄χει¯ | 62$_r$ ᾱριστα ε̄χει¯ 467^r λεπτα ἐχουσα 434^r δε ε̄χι 122^v 350^r δε ε̄χει 46^r 60^r 97^v 148^r 150^r 151^r 162^r 242^v 270^v 272^v 273^v 282^v 355^v 382^v 383^v 385^v δε ἐχει 22^r 38^r 78^v 93^r 99^v 116^r 119^v 120^v 149^r 348^r 360^r δε ε̄ ˌχει 272$_v$ 293^v δε ε̆χει 58^r 100^v 165^r 255^v δε ε̆χι 310^v δε ε̄χουσα 21^r 359^r δε ε̄χω¯ 461^v τε ε̄χομενον 474^r ποτε ε̄χοι 430^v ωστε ε̄χει 471^r βουληθηναι ε̄χει 410^v και ε̄χων 392^r και ε̄χει 406^v οι ε̄χει 469^r ὁ ε̄χεις ¦ 402^r ευ ε̄χειν 460^r τουτου ε̄χει 421^v απολλω ε̄χον 299^r πυρω ε̄χοντα ¦ 127^v — εαν ἐχει 427^v προσηγοριαν ε̄χων 481^r προσθεν ε̄χει 415^r μεν ε̄χει 49^r ξηραντικην ἐχει 40^r μεγαλην ε̄χει 420^r κεφαλην ἐχει 428^v ακ'μην ⁺ε̄χων 299^v αυτην ε̆χουσα 146^r δυναμιν ε̄χει 30^r δυναμιν ἐχει 22^r δυναμιν ε̄χον 101^v δυναμιν ε̄χων 349^v κλησιν ε̆χοντες 411^v πλεον ε̄χειν 399^v φλοιον ε̄χουσαν 96^v φυλλον ε̆χει 149^r ραμνος ἐχει (ς corr. in ν) 388^r κυᾱνον ἐχουσα 41^r στερ'γήθρον ἐχουσι¯ 388^r πλεον ἡ ōσον ε̄χειν 401^v τον ε̄χειν 423^v τον ε̄χοντα 467^r δριμυτατον ε̄χων 277^v στικτον ε̄χει 423^r μερων ε̄χω 440^r ᾱνεμων ε̄χοι 479^r ωνπερ' ε̄χων 406^r — ολιγας ε̄ | χοντα 140^v πολ'λας ε̄χουσα 141^v γραμ'μας ε̄χων 122^v μωλοπας ἐχει 456^v παρα χειρας ε̄χης 412^v περιπεπτωκοτας ε̄χομενη δε 412^v αναγ'κης ε̄χει 402^r κεραστης ε̆χει 402^r αυτης ε̄χω¯ ¦ 474^v χωριοις ε̄χει 72^r μηκος ε̄χουσα 405^v πορους ε̄χουσι¯ 477^r τους ἐχοντασ 308^v γενεσεως ε̄χων 468^v οικειως ε̄χον 432^v πονηρως ε̄χων 458^r πονηρως ἐχων 458^r απληστως ε̄χων 405^v — ϋπο ἐχεων 428^r διαφθειρονται ε̄χι 432^r του ε̄χεως 402$_v$ τιτρωσκει ε̄χις 415^r ερπετων ἡ ε̄χις 400^r δε ε̄χιοδηκτοις 62^r φυλλα ε̄χουσα ε̄χινω 338^v ε̄χεōδηκτοις 336^v ως ἐχυρον 466^v.

ʽΕ.

ᾱγουσα ε̄αυτη̄ |401r καθ ε̄αυτο 446r πλησιον ε̄αυτης 414v διαυγεστερον ε̄αυτου 442r των ε̄αυτων 421r τας ε̄αυτων 484v ορωντας ε̄| αυτην 401v τοις ε̄αυτης 457r τοις ε̄αυτου 441v ευθεως ἑαυτου 415r.

και ἑδρας 479r παλιν ε̄καστοι 478v δε ἑκαστον 436r καθ ἑκαστη̄ 139v και ε̄λωδεσι 310v ε̆μω|διας 38r οδηγιας ε̄νεκα 468v κατα ε̄να 299v ε̄να 404r φυλ᾽λα ε̄ξ 39r τε ε̄ξ 474v τον ε̄ξης 475r ε̄ξης 29r βοηθειν. ε̄ξει 428r ἑοις 389r εφεξης ε̄πτα 479v ἑρπητας 30r τον ἑταιρον 473r πλειστα ε̄τερα 469r 485r γε ε̄τερος 458r δε ἑτερα 146r δε ε̄τερον 43r δε ε̄τερων 465v δε ἑτερος 470r δε η̄ ε̄|τερα 427v και ε̄|τερου 462v και ε̄τερον 102r θεραπευοντι ε̄τερον 351v οι ε̄τεροι 461v δε ε̄τεροι 480v ριζαν ε̄τεραν 467r παν ε̄τερον 474v ουδεν ε̄τερον 462v τον ε̄τερον 476v 472r]υσιν.ε̄τεροι 474r πλανηθεντες ε̄τερα 129v κολοιους ε̄τερους 484v τοις ἑτεροις 472v ξυλοις ε̄τεροις 471v θηραθεις ε̄τερος 484r ως ἑτεροσε 428v μαλα ε̄τοιμως 478v.

εσθιομενα ἑφτα 304v ριζα ε̆φθη 27r αμα ἑψων 457r σκαμ᾽μωνιᾱ ε̄ψισθαι 457r ριζα ἑψηθεισα 31r φλεγματα ε̄ψηθεισα 26r δε ε̄ψηθεισα 299r ελ᾽κη ἑφθη 301v τη ἑψησει 272v φακη ε̄ψηθεν 301v λαχανευεται ε̄φθη 308v επιπλατ᾽τεται ε̄ψηθεντα 119v και ε̄φθη 298r 338v και ε̄φθον 51r και ε̄ψησας 450v περιρυωσι ε̄ψομενον 399r μελιτι ἑφθω 371v ελαστου ἑψηματος 15v ε̄φθης 50r ε̄ψηθεισα 94v μιχθεν ε̆φθη 134v αυτων ἑφθαι 142v αυτω̄ | ἑφθαι 244v ην ε̄ψηθη 448r οινω ε̄ψηθεις 457v θλασαντες ε̄ψουσιν 355v ὁ χυλος αυτης ἑψηθεις 378r ριζης ἑψηθεντες 133v συν οροβοις ἑφθος 118v κατἑψηθεισης 441r κατεσκευασμενον ε̄ψεσθαι 398v.

ʼΗ

η̄ 24r 62r 117v 124v 125v 139v 440v ἡ 26r η̄ αλ᾽λως 412r η̄ αυτου 405v η̄ διᾱ 37r η̄ μελιτος η̄ χολης η̄ ριζα 300r η̄ μεθ᾽ ὕδατος 321r η̄ ο̄ιος 448r η̄ οξους 437r η̄ ο̄ξυκρατον 300r η̄ πτι¦σανης 46r η̄ σικυων 24r η̄ τυχον 399r η̄ ωχρα 313v φαρυγ᾽γα· η̄ γλωσσαν 339r αναξυριδα· ἡ λαπαθον 244v κυναια η̄ 159r κλωνιᾱ η̄ 337v τριᾱ η̄ τεσσαρα ο̄μοιᾱ 66r ενδεκα η̄ 106r φυλ᾽λα η̄ 351v μελανα η̄ 26r τινα ἡ 423v ὕγινα η̄ 456v μηλινα· η̄ 297r μητερα η̄ 464r αλ᾽φιτα η̄ 300r επτα η̄ 265v τιθυμαλλιδα η̄ 350r ερ᾽γα η̄ ᾱθηστελ᾽λουσα 388v.

τε η̄ 462v πεντε η̄ ε̄πτα 73r πεντε η̄ εξ 107r; 350r ενιοτε η̄ 273v προσφερε· η̄ 455r βοτανη η̄ 453r παραστaιη η̄ 471v ὕπομιναι η̄ 401v επιχριομενη η̄ 310v μελιτι η̄ οξει 78r τυρου η̄ σιλ᾽φιου 430r λαγωου η̄ βοραν 409v καρδαμου η̄ ἴριδος 359r ελελισφακου η̄ δρυος 296r αλ᾽φιτου η̄ αρ᾽του

156r δυω η τρια 285v μελικρατω η οινω 265v οριγανω η ερ'πυλλω 337v ροδινω η 267v — ετεραν·η 467r Ασειαν η 439r ἐφημισαν ἡ βοτρυειτιν 388r εν· η δυω 298r συναντησαιεν η 372v θυσειεν η βωμω 471v κατελ'κυσθιεν· η 463v φλεγμονην η μυσιν 334v βαδιζειν η 462r δηχθισιν· η 427v ποσιν η 476v ηχουσειν η 476r ουδεν· η 409v βαρουμενον· η 412r ροδον η ροδα 279v (rubrum) σιτον η ὑπνων 399r μαλ'λον η 475v χωριον η τι 400v λευκον· η ὑποπορφυρον 292r πλεον· ἡ 372v πινομενον η 180r οιον η 408v σπιθαμιαιον η 310v αγριον η 310v μελαμ'πρασιον ἡ βαλλωτη 9r κολιανδρον ἡ κοριον 8v πλασσομενον η και 46r κικωριον· η σεριδα 378r πορφυρουν. η λευκον 310v εξ' η 381r ηπαρ' η 469r — μακροτερας η 476r επαγ'γελειας η 476v ευνας η δια 463v εντετυχηκοτας· η 448r τεσσαρας η πεντε 349v μητρας η πρωὶ 279v φαλαγ'γοειδες ἠ κανθαροειδες 418r πτισανης η βρωθεν 277v πλεισταις η κοντοις η κωπαις 467r αυτοις η συλ'λαβειν 478r αυλοις η κιθαραις 482r πηχεος η και 67r παιδος η ανδρος 464r σταφιδος η ρητινης 60r αιπολος η θηρατης η δρυτομος 470r ελυμος η ελεβιον 8v μικρος η 382v πλιστος η 382v 463v ὑδατος | ἡ ὠου 293v σπιθαμιαιους η 297r πηχεους· η και 296r σχοινους η 472v οξους η ὑδατος 383v ως η διελ'θειν 481v πηχεως η 351v συνεχως η συν 116r θηλεως η ταυτης· 413v.

ηπερ' αν η 462r μερος η 436v ικανως η 433v οποταν η χλωρα 429v οποτ· αν η 410v κὰν ἡ 397v.

παντελως ἡγαγεν 433v.

ηδη 388v ενδον ηδη 450r ανελ'κειν ηδη 473r μεν ηδη 482r απερ' ηδει 429r του ηδρου 21r.

κεινουμενην ηεϊ 422v νομας ηει 476v ηελιου 390v φαεσιμ'βροτου ηελιου τε 388v ηεν 399v l. 7 inf.

αντι ηθνου 56r δι ηδων 450r.

ηλεκεβρα 335v και ηλους 237r κνηφη ηκνις 9r τεταρτος ην 461v τιμης ηξιώθη ἡνεσιφυλλω | 389v αναρ'παζουσιν ηπιγμενως 478r ορ'[ν]ιν. ηπειγετο 476v.

ὑποδακνοντα ηρεμα 124v γευσει ηρεμα 152r ουτε ηρεμιν 442r εμβρισαντες ηρεμουντας 466v ηριδανω 460r ηρυγ'γιον 8v ηρυγ'γιου 432v 457v του ηρυγ' | γιου 427v φλεγομενην ηρυγ'γιου 432v και ηρυγ'γιου 457r δε ηρωδιοι 480v εκων ηρωδιον 480r ηρυγ'γην 125v.

βουνιον ητοι 74r αναστρεφομενων. ητοι 441r τον ηχον 408r απερ'γαζομενον ηχειν 449r συν ηχω 469v.

ʽΗ.

η 16r η μεν η δε 34r η δε ποα 39r ἡ ὑδρος 401r ἡ αλοή 16r η ακρις 421v ἡ βοτανη 29r η γαρ'δη 414r ἡ δε 401v (rubrum) ἡ διψας 405v ἡ δυναμις 28r η εν 400r η εχις 400r η θαλασσα 465v η μητηρ' 472r η μεντοι

437v η̄ ριζα 26r 30r 297r η̄ δε ριζα 92r η̄ τροφη 449v ανεχουσα η̄ αγχουσα 432v ομματα η̄ ριζα 266v κοπισα η̄ ριζα 139v ρειζα η̄ σκορ|πιου 435r παραπλησια ἡ 396r αλ'φιτα η̄ οξυκρατον 300r ἡ ϋσπνος 413v μιμησεις η̄ φυσεις 475v κοιλανθεισα η̄ ψαμ'μος 472r — δε η̄ 119v 148r 466r 481v δε η̄ θαλασσα 468r δε ἡ κεφαλη 72r τε η̄ ριζα 106r δε η̄ ριζα 155r δε ἡ ριζα 119v δε η̄|ριζα 97v δε η̄ ποᾱ 247v δε ἡ ποα 57r 130v ηδε η̄ 435v τε ἡ 413v 426r τε η̄ φορα 477r τε η̄ βοτανη 432v δε ἡ βοτανη 293r δε ἡ κλησις 402v ουτε η̄ ρωμη 468r δε η̄ σαλαμανδρα 456v –- ταυτη η̄ 415v ακτη η̆ 73r χρυσοκομη ἡ χρυσιτης 371v χυλιζομενη η̄ 126v τυχη ἡ 399r και η̄ 129v 286v 402r 423r 433rv 434rv 435rv 436r 443v και ἡ καρ'δια 418r και η — κεφαλη 426v και η̄ κολυβατια 432v και η̄ βοτανωδεστερα 73r και η Λιβυη̄ 467v δισση η μεν 359r και η̄ ριζα 373v 381v 398r 441v και η πωα 386v ποιει η̄ 441r αρ'μοζει· η̄δε 92r ότι η̄ 411v — ἡ κομη 63r τουτου ἡ κομη 25r αυτου η̄ κομη 383v κησσου ἡ λεγομενη 355v τυυτου η κομη 349v — οποταν ἡ 442r μεν η̄ γη 468r ην η̄ ριζα 412v αυτην. η̄ προτερον 415r εστιν η̄ εν κιλικια 359r εστιν η̄ ποα 302v εστιν ἡ βαρυτατη 200r φησιν ἡ 394r μονο̄|η̄ γλωτ'τα 418r οιον η̄ πορφυρα 427v τριφυλ'λον η̄ ο̄ξυ . . . 10r οιον ἡ πισσα 443v τοινυν η̄ βοτανη 415r 453r ᾱπαντων ἡ θηρα 467r εχιδνων ἡ ε̄χεω̄ 413v ενιων η̄ αυτη 435v χλιε̄ρων η̄ δε ριζα 307v — γαρ'η 451r 467r — κυνας η̄ χερ'σος 468r διαρ'ροιας ἡ ριζα 241v τικτουσης η̄ μητηρ 463r ταυτης η̄ ριζα 39r η̄ ριζα 44r εν ταυταις ἡ πυκνοριζος 148r ποσις η 459v ορ'νις η θαλασσια 477r ενιοις η̄ χροια 400v πιοντος ἡ ψυχη 448v ακονιτος ἡ βοτανη 440r πυρος η̄ κεφαλη 405r ϊχνος η̄ πληγη 431v ονοματος ἡ 440v και ϋστινος ἡ βοτανη 433v ασχετως η̄ 480r αγρωστεως η̄ ριζα 39r ακριβως η̄ δε 405v εχει· ἡ μεντοι 427v.

μεν η̄γητηρ' 468v πτησεως ἡγεμονες 481v και η̄γεμονες 481v κρυψειεν· η̄γει 467r δε η̄γειται 478r δε η̄γουμενοι 410v σκιαιναν' ἡγουμενην 467r η̄γουμενην ε̄πιγελων 467r η̄γουνται 478r.

η̄δε 71r 457r ἡ δε 19r και η̄δε 425v 435r πραΰνει· η̄δε 150r ακοπον η̄δε|91r ετων· η̄δε|300r χαριν ἡδε η̄ λεγομενη 412v μυον ηδε η̄ βοτανη 426v ψαμ'μον η̄δε 402r γαρ' η̄διον 464r εοικοτα η̄δυοσμω 272v μιζονα η̄δυοσμου 304v ως η̄δε 426r ομοιως· ἡδε 440r λιχηνας η̄δε 437r ο̄φθαλ'μοις η̄διστε 461r οξαλ'λις η̄δε 432v.

τριτον η̄κοντες 476v θανατον η̄κειν 410v ποθεν η̄κουσειν 476r πετραν η̄κοι 467r γαλακτι η̄κιστα 415r πεπεριν (ν del.) ἡκιστα 450r μελας η̄κιστα 428v τουτο η̄κιστα 456v.

οταν ο̄ η̄λιος 420r ανασχειν η̄λιον 482r του η̄λιου 349r 406v 429v 432v 471v ἡἐήλιοιο 390r εν ἡλιω 386v εν η̄λιω̄ 309v οι δε η̄λιου 46r δε η̄λιοσυπιος 349v.

επι η̄μερας 247v 268v τινας η̄μερας 293v αυτης η̄με|ραν 470v ενατην

η̄μεραν 402v *και η̄μερινον* 390v ō *η̄μερος* 135r *δε η̄μερου* 300r *του η̄μερου* 109r *τη η̄μερω* 136v 299r *τω η̄μερω* 135r *και η̄ η̄μερος* 98v *ον η̄μερωτερον* 461r *τοις η̄μερωτεροις* 414r *κριους η̄μερωτατους* 468r *βοτρυσι η̄μεριδος* 434r *συγ᾿γραμ᾿μασιν η̄μεροτη|τος* 461r *της η̄μετερας* 475v *πληθος η̄μισυ* 339r *εις η̄μυσυ* 441r *τριων η̄μι.* [299r *ανθεμωδι η̄μισυ* 103v *μετα η̄|μιονου* 291r *η̄μιο-νιον* 291r *των η̄μιōνων* 468r *τρια η̄μιοβολια* 285v *ελαχιστη η̄μιōβελιον* 300r *και η̄μεις* 461r *τα η̄μιν* 476v *ουδε η̄μιν* 472r *απολαυειν η̄μιν* 439v *θεσπισαν η̄μιν* 389r *ολως η̄μιν* 459v *πραος η̄μιν* 461r *ε̄παλιψας η̄μιν* 468r *παιδες η̄μας* 421r *ληθην η̄μας* 425r *πατριδας η̄μων* 439r *ειτα η̄ν* 424v *η¯* | 337v *εκεινης η̄ν* 442v *α̅ε̅των η̄νικα* 481v *και η̄νικα* 480r *την η̄ονα̅* 470r.

εστιν η̄περ᾿ 482r *μενουσης· η̄περ* 481r *σηπιας η̄περ᾿* 454v *και η̄παρ᾿* 46r *απο ἡπαρ* 426v *ἡπατος* 59r *λυει η̄πατι* 125v *ευκολωσειται η̄παρ᾿* 469r *η̄παρ* m 1; spiritum alterum et accentum addit m 2: 23r *και η̄πατικους* 129v 313v *και η̄πατικους* 92r *και η̄πατικοις* 145r 333v *βοη̄θουσα ἡπατικοις* 295r.

η̄ρας 267v *της η̄ρας* 410r *η̄ρακλεωτικη* 9v *τη η̄ρακλεωτι* | [246v *η̄ρακλιον* 296r *γονὸς ἡρωος* 273v.

ἡσυχη 299v *ὑπερυθρον η̄συχή* | 109v *ενοχλουντων η̄συχειαν* 467v *συγ᾿χω-ρουμενος η̄συχαζειν* 443v *αυτη η̄ς* 441r.

η̄τις 85v *εκατερα η̄τε* 40r *δρακοντιου ἡτις* 97v *καθαιρων· η̄τις* 442v *ομοια η̄τις* 317r.

δε ῑ pro *ἰ* et *ἱ* dubitare licet, nam vix unum alterumve certum exemplum huius usus adferri potest; scilicet in *ουτως ῑαται* 429v *καλαμον ῑστησιν* 484v *πληθος ῑστοριται* 125v *πυρ᾿ῑ·να* 230r fortasse punctum vel puncta duo in *ι* littera posita sunt usitatissima illa, quae lineolae speciem praebent, itaque haec exempla nequaquam certa sunt.

Iam de *ῡ* littera idem dicendum est:

O.

αρ᾿κουσιν ὀβελοι 300r *κρεμαστηρας ὀβολος* 449r.

ὀδοντας 19v *των ōδοντων* 470v *αριστον ōδοντων* 359r *ερ᾿κος ōδοντω¯* 388v *τοις ὀδουσι* 406v 415r *τοις ōδουσι* 423v *τοις ōδουσιν* 460r *και ὀδοντας* 19r *μεν ōδοντας* 401v *τους ōδοντας* 423v 431v 471r *και ōδονταλ᾿γιας* 142v 244v 373r *και ōδονταλ᾿γειας* 299r *ελ᾿κοντας ōδυνητε* 470r *ειτα ōδυνηθε¯* 469v *και ὀδυνηθεν* 469v *αλ᾿λως ōδυνη* 412r *ōδυνην* 33r *εις ōδυνην* 409v *πληγει-σιν ōδυνην* 402v *γαρ᾿ ōδυναι* 408v *ὕπο ōδυνης* 469r *και ōδυνων* 415r *τας ōδυ|νας* 402r *ὀφθαλ᾿μων ōδυνας* 386v *νευρων ōδυνας* 388v *ταις ὀδυναις* 470v *και ὀδυρωμενοι* 473r *λαερ᾿τιαδη ōδυσσηϊ* 391r *ōζων* 270v.

και ο̄λιγοις 372v ως ὀλιγην 468v νεμονται. ὀλιγοι 400v ϋπεξαγειν ο̄λιγον 412v τις ο̄λιγη 439r η ο̄λυρας 485r τι ο̄λιγον 39r.

το ο̄νομα 99v 140v 427v 435v 437r 439r 443v ο̄νομαζεται 34r πολλων ὀνομαζεται 414v την ὀνομαζομενην 437r αυτω ο̄νομα 410r δε ο̄νον 405v χρησαμενους ὀνινησιν 398r συνεχως ο̄νιροτ'τουσιν 135v.

μεν ο̄ξος 455r παρειη̄ ο̄ξος 414v μετα ο̄ξους 110v 133v 337v μετα ὀξους 128v δευτερο¯ | ὀξους 451r μεν ο̄ξι 414v τεφραν ο̄ξει 456r συν ὀξει 109v συν ὀξει 187r δε ο̄ξει 450r και ο̄ξει 386v ὀξιουειν 129v δριμυς ο̄ξυδορ'κης 157r κεφαλης ο̄ξυ 476v και ο̄ξειᾱι 472r την ο̄ξιαν 470v θανατος ο̄ξυτερον 399v συντονως ο̄ξεις 400v τη ο̄ξυφυλλω 70r μετα ο̄ξυμελιτος 136v.

το ο̄πισμα 15v ὀ | πον 29r ενχρισθεισα ο̄πτη 298r και ο̄ | πτος 457v ειης ο̄πω 436v.

το ὀεροσελινον 248v το ο̄ριγανον 426v αφεψηματι ο̄ριγανου 316v φυλλα ο̄ρινα 276v τοποις ὀρινοις 13r εστιν ο̄ρινη 359r κυκλαμινη ο̄ρινη 8v το ὀρεινον 182r της ο̄ριου δη ο̄ριος 414r συν ο̄ροβινω 147r το ο̄ρος 481v σπευδοντας ο̄ρους 461v ϋψηλοτατοις ὀρεσιν 265v τοις ο̄ρεσιν 468r 471v δυο ο̄ρων 440v των ο̄ρων 469v δε ο̄ρτυγες 476r βοθρον ο̄ρυξαντες 484r ριζα ο̄ρυσσεται 96v.

δι ὀστρακω¯ 458r της ὀσμης 467r.

δοκουσιν οὐ 440v ουτως οὐδε 422r οπως οὐν 434v των οὐρων 450v μεν ο̄υ | χην 449v

τους ο̄φις 395r ϋπο ο̄φεσιν 413r ϋπο ὀφεων 415r 427v τρωσαντος ο̄φεως 426v των ο̄φεω¯ 399r ο̄φθαλ'μοι 418r ο̄φθαλ'μοις 468v ὀφθαλ'μων 27r οι ο̄φθαλ'μοι 418r οιονει ο̄φθαλ'μον 164r και ο̄φθαλ'μων 58r 132v των ο̄φθαλ'μων 461v 462r των ο̄φθαλμων 440r εν ο̄φθαλ'μοις 400r μεν οφθαλ'μοις. 461r κεφαλης ο̄φθαλ'μων 279v τοις ο̄φθαλ'μοις 468v τους ο̄φθαλ'μους 403r τους ὀφθαλ'μους 401r προς ὀφθαλ'μων 386v νωτα ο̄φθειη̄ 469r ερημον ο̄φθηναι 428r φυλατ'τομενος ο̄φθηναι 430r δυο | ο̄φρυων 401v τα ο̄φθαλμικα 89v τα ο̄φθαλ'μικα 336v και ο̄φθαλμικαις 66r.

δι ο̄χλου 455v.

της ο̄ψεως 464v 470v 478v των ο̄ψεων 466r αυτην ο̄ψει 401r σχοινιων ο̄ψιν 466v τας ὀψις 28r τα ο̄ψα 247v.

ʻΟ.

ο | 103r ο̄ 27r 338v ο̄ ϊουλος 422v | ο̄ των 435r ο̄ δε 30r οφιν· ο̄ δε 476v εκρυπτετο· ο̄ δε 394r ο̄ θηρατης 485r ο̄ αλιευς 467r — ενταυθα ο̄ λογος 426r ταυτα ο̄μοιως 426r αρα ο̄ χυμος 437r αρα ο̄ αγρωστης 417r θηριακα ο̄ προσφωνει 393r οιδηματα ο̄ καρπος 242v — δε ο̄ 299r 349v 360r 439r δε ο̄ ϊος 405r δε ο̄ λογος 457r οδε ὀ λογος 423v δε ο̄ κυρ'τος 461v δε ο̄

χυλος 127v ποτε ο̄ 401v η ὁ χυλος 139v εν η ο̄ καῤπος 350r ε̄φ ου ο̄ καρπος 97v και ο̄ 381v 422v 451r και ο̄ βυθος 423v και ο̄ βολ̓βος 105r και ο̄ καυλος 293r και ο̄ καῤπος 349v και ο̄ ο̄πος 349v και ὁ πληγεις 422r και ο̄ σωζων 401v και ο̄ φλοιος 299r και ο̄ χυλος 34r 373v και ο̄ δεσμος 437r και ο̄ χοασπης 435r γενηται ο̄ θανατος 422r ω̄φελι ο̆ καῤπος 358r κτεινει ὁ χυλος 154r αποφραγηναι ὁ τε λαιμος 459v — ενεῤγοτεραν ο̄ πληγεις 399r λιαν ο̄ ϋοσκυαμος 453r αν ο̄ 299v πεποιηκεν ο̄ ζευς 480r κινδυνον ο̄ θαλατ̓τιος 465r κυκλον ο̄δευει¯| 392r ων ο 476r περιστρεφων ὁ ϊχθυς 468v αυτων ο̄ ε̄ρως 461r γονατων ὁ αστεριος 416r ωσπερ ὁ λευ|κος 115r θηρατας ο̄ 467r ϋδρας ο̄ ιφικλος 429v ποας ο̆ χυλος 38r ποδας ο̄ θανατος 453v ικανας ο̄ καυλος 121r ης ο̄ χυλος 145r ταυτης ο̄ χυλος 157r αυτης ο̄| 412v ϋγιης ο̄ 426v καυλυς ο̄ 429v πληθος ο̄ ο̆|[476v λαμ̓βανομενος ο̄ χυλος 128v καῤπος ο̄ και ο̄ 425r ανδρος ὁδυπορουντος 388v ουτος ο̄ ε̄ρως 461v 463v οινος ὁ καλουμενος 23r καταχριομενος ο̄ χυλος 165r νεοτ̓τους ο̄ μεν 476v ως ο̄ λογος 435v πονηρως ο̄ δηχθεις 425r χρονιως ο̄ χυλος 271v πολυ ο̄ κεραστης 402r μυθω ὁ ζευς 480r (margo).

την ὁδον 401r 405v την ο̄δον 402r των ο̄δων 402r ταις ο̄δοις 155r της ο̄δοιποριας 476r αυτοις ο̄δηγος 468v.

ο̄θεν 99v 303v στυπτικην ο̄θεν 36r ψυκτικην ο̄θεν 271v 293r επικινδυνως ο̄θεν 156r φαρυγγι ο̄θενπεῤ 455v.

ὁι 26r θηρωνται· ὁι 372v.

δε ο̄λη 268v και ο̄λων 38r και ο̄λον 456v και ὁλος 406v δηγματα ὁλη 27r καμνοντα ὁλον 388v εσθιειν ο̄λως 458r ρηθεντω¯|ο̄λως 459v των ο̄λων 461r το ὁλον 383v τις ὁ|λως 399r.

εις ο̄μειλειαν 423v ο̄μοιον 44r φυλ̓λα ο̄μοια̃ 127v σπερματια ο̄μοια̃ 164r τρια̃ η̄ τεσσαρα ο̄μοια̃ 66r κορυμ̓βοειδη· ο̄μοιαν 371v δρυϊ ο̄μοια̃ 382v βολ̓βω ο̄μοια̃ 126v κισσω ο̄μοια 68r περικλυμενω ο̄μοια 124v δακρυω ο̄μοιον 261v εχει ο̄μοια̃ 338v ϋπολευκον ο̆μοιον 105r παντων ο̄μοια 307v ριζαν ο̄μοιαν 132v μεστας̇ ο̄μοιας 373v κινδυνοις ὁμοια̃ 467r των ο̆μοφυλων 462r ο̄μοιως 38r τε ο̆μοιως 456r μελιτ̓τας ο̄μοιως 417r ομοιως ο̄τε 448v κλαδοι ο̄μου 426r ταχος ο̄μου 466v φυλ̓λοις ο̄μου 452v κοψας ο̄μου 415r δε ο̄μως 401v 468r.

αυτον ὁν 397r ὁ ο̄|νος 405v.

τα ο̄πλα 461r ὁπεῤ 15v αυτοις ο̄περ 457v οξὺ ὁπεῤ 281v τε ο̄πλισαμενοι 469r οτι ὁπηνικα 405v μεγαλη· ο̄ποθεν 422v των ο̄ποσα 478v ο̄ποταν 456r καμ̓παις· ὁποταν 403r ο̄που 107r ο̄ που 135v ουτος ο̄που 348r τις ο̄|πως 422v περιβαλ̓λιν ο̄πως 165r.

ποντον ο̄ρα 372v γαῤ ὁρα 468v ακριβους ο̄ραν 462v ουδε ο̄ραν 468v μηδε ο̄ραν 474v αυτοιν ο̄ρατοιν 417r τοις ο̄ρωσι 440v αυτον ο̄ρωσιν 470r κρατει· ὁραν 440v.

ὑγρον ο̄ς 415r παντα ο̄σαπερ' 461r ο̄σον 402r γυναικια ο̄σα 334v παντα ο̄σα 98v δε ὁσοι 400v και ο̄σα 300r 449v αυτου ο̆σον 103r χερ'σαιου ο̄σον 336v τοσουτον̇ ο̄σον 449r μετρον ο̄σον 437v ες ο̄σον 405v αυτης ὁσα 317r οινω ὁσον 85v θαρσησας ὁσιως 471v.

ιδειν· ο̄ταν 469v χυλιζεται ο̄ταν 96v ο̄τε 35r αυτην ο̄τι 412v και ο̄τι 426r εχθρα ο̄τι 397v ονομαζουσιν ὁτι 336v ως ὁτι 406v 413v.

και οὑτως 429v.

'Ω.

σε γε ω̄ Πρωταγορα 459v εθελοις ω̄ βασιλευ 461r.

οπερ' ω̄ηθησαν 464v αντιπνεων ω̄θει 470r.

ω̆κιμοειδες 107r μελανα ω̄κιμου 293r τω ω̄κιμω 448v.

και ω̄μα 304v της ω̄μης 298r μοσχον ω̄μην 475v και ω̄μον 469r ὠ | μον 87v και ω̄μαι 244v πεπτικον ὠμων 28r τω¯ | ω̄μοφαγων 468r και ω̄μοτριβους 399r — και ω̄νομασται 237v 349v δε ω̄νομασθαι 373v εμφεριας ω̄νομασται 148r.

επιβαλ'λουσιν ω̄ξικοτα 470r.

τα ω̄α 457r 478v των ω̄ων 466r των ω̄ω¯ 477r ω̄περ'τριτις 148r επι ω̄ρας 335v ο̄ ω̄ριων 394r τω ω̄ρωπω 426r.

ὠτι 27r και ω̄τα 468v περι ω̄τα 359r ειλ'κωμενα ω̄τα 313v ο̄φθαλ'μων ω̄των 279v εν ω̆σιν 154r και ω̄τακιδας 480r προς ω̄ταλ'γιας 273v προς ω̄ταλγιαν 269v καταπλασσομενον ω̄ταλ'γιας 128v τας ω̄τιδας 470v.

ω̄φελει 145r ω̆φε | λει 31r ω̄φελι 24r ω̄φελι ϊκτερικους 265v ω̄φελε.. 36r οινω ω̄φελι 265v μαλιστα ω̄φελειν 429v ησσον ω̄φελει 426v αλωπεκιαν ω̄φελει 165r αυτον ω̄φελησις 458r ορθοπνοιαν ω̄φελει 278v ξηρανθεν ω̄φελει 453r μεθ υδατος ω̄φελει 104r σπληνικους ω̄φελει 133v ενχρισις ω̄φελι 293r φαλαγ'γιοδηκτους ω̄φελι 358r ομοιως ω̄φελει 441r στυφοντος ω̄φελειν 451v πορι̇ζομενης ω̄φελειας 412r — ω̄φελιμως 132v καταντλιται ω̄φελειμως· 93v ϊσχιᾱκοις ω̄φελιμως 119v υδρωπικοις ω̄φελιμως 126v ω̄φελειμως 292r δε ω̄φελιμως 153r αυτην ω̄φελιμωτατον 410v μεν ω̄φελιμωτατον 457v γενηται· ω̄φελιμωτατον 435r των ω̄φελιμωτατον 448v.

δε ω̆χρον 272v κεντουμενον ω̄χριαν τε 461r — ωστε ο̄ψε 475v ανθη ω̄χρα· 30r.

'Ω

ω̄ 484r θολον ω̄ το ὕδωρ' 454v συριγμον· ω̄ 475v ελαϊνον ω̄ δει κοπτεσθαι 437v καλουσιν ω̄ 376r αυτος ω̄και 451r επωφελεστατον ω̄ πινει¯ | 451r.

λιαν ω̄πλισμενον 461r και ω̄ραιον 372v ω̄ρα 442r τη ω̄ρα 435r την ω̄ραν 462v ακανθας ω̄ραν 415r μιας ω̄ρας 273v 292r της ω̄ρας 394v 412r 424r 435r σκυλακοδρομος ω̄ρη 390r πρωτας ω̄ς 481r.

Iam vides saepissime in initio vocabulorum spiritum positum esse; accedunt alia exempla ex quibus apparet spiritum etiam in mediis vocabulis compositis ita adhibitum esse ut ea pars quae a vocali littera incipit ab antecedente distinguatur.

— ἁ: περιᾱγηται 469^r προᾱγειν 370^r προσᾱχθεν 299^v διᾱγειν 455^r 480^r συνᾱγειν 432^v — ναυᾱγησαντω̄ 465^r — προσᾱγορευουσιν 429^v 455^r προσᾱγορε[433^r προσᾱγορευουσειν 372^v — διᾱγωνιζομενοους 429^v — τρισᾱθλιος 462$_v$ — διᾱναστας 415^r συνᾱναφυρεντων 452^v προσᾱναγκαζω̄ 458^r ενᾱποδρασαι 481^v.

— ἀ: εισᾱῤπασῃ 460^r — προσᾱπτομενη 307^v περιᾱφθεν 33^r προσᾱ | φθισαν 66^r προσᾱψαμενης 434^v προσᾱψαμενου 418^v προσᾱψηται 416^r προσᾱψονται 432^r.

— ἑ: διένηνοχεναι 410^r διέξελευσομαι 414^r συνδιε̄ξελ̓θειν 461^v ενε̄ργειν 442^r διε̄ισιν 440^r ανε̄χει 402^r επέχουσιν 78^r.

— ἐ: προσε̄δρευοντας 463^v καθ̓ ε̄ | ψηθειση 45^r καταε̄ψηθις 441^v διε̄ψομενα 381^v.

— ἡ: προση̄γοριαν 478^r 480^v προση̄γορειαν 402^v 429^r δυση̄χοις 471^r.

— ἡ: διη̄κει 427^v προση̄κει 424^v 440^v 454^r προση̄κουσαν 474^v ευη̄λιοις 64^r ανη̄λιοις 428^v προσή̓λιαζομενοις 136^v.

ἵημι: ανιήσιν 97^v 150^r ᾱφιε̄ται· ὕπο 454^v ανιήσιν 140^v 268^v 305^v 348^r 349^v ᾱνιη̄σι 373^v αφιη̄σιν 105^r ᾱφιη̄σιν 453^v ανιη̄σιν 105^r 151^r his adde quae sub ϊ littera enumeravimus: ᾱνι | η̄σιν 296^r ανΐησιν 134^v προΐται 173^r προσΐεται 454^v.

— ὁ: τριόβολον 241^v ημιο̄βελιον 300^r ημιο̄νων 468^r περιο̄ρυχθισα 139^v.

— ὀ: διο̄ 39^r περιο̄δων 278^v προσο̄μοιος 477^v διο̄περ 480^r προο̄ραν 399^v περιο̄ραν 433^v διο̄τι 412^v 440^v 453^r.

— ὑ: ενύπνια 264^v; huic exemplo addenda sunt ea in quibus puncta duo ϋ litterae superposita sunt: ευϋπνον 50^r καθϋπνουσι 453^v ανϋποιστος 440^v ανϋποστατος. | 399^v ενϋπαῤχουσης 412^r εν ϋδρυις 94^v.

— ὡ: πολυω̄νυμος 389^v αμ̓βλυω̄πες 386^v αμ̓βλυω̄πιας 135^v αμβλυω̄πιας 40^r 309^v αμ̓βλυω̄πουντας 137^v ευω̄δης 31^r 34^r 143^v ευω̄διας 415^v ευω̄δη 119^v 303^v 312^v ευω̄δεις 49^r 148^r ευω̄δεστερα 153^r περιω̄δυνουντων 23^r (ευω̄διμος 121^v ευω̄διμετερον 269^v) cf. βοτρυ | ω̄δης 82^r βρυω̄δη 100^v.

— ὠ: προσω̄μιληκοτα 441^r συνω̄μολογηται 468^r.

Sed multo maior est numerus eorum vocabulorum in quibus mediarum syllabarum vocales signo spiritus distinctae sunt, etiamsi ab iis altera pars vocabuli compositi non incipit.

Α. ἔᾱρος 335v ωρα ἔᾱρος 442r την ἑαρος 458r του ἑᾱρος 458r του ἔᾱρος 478r δε ἔᾱρος 466r — εᾱσει 425v εᾱσαιτο 473r ουκ εᾱ σινεσθαι 435r δελεᾱζοντες 462r ειδεᾱ 401v — θεᾱμα 470v θεᾱσασθαι 402v θεᾱσαμεναι 476v θεᾱσαμενοι 466v θεᾱσηται 401r εθεᾱσατο 462v — κρεᾱσιν 67r κρεᾱ | διοις 66r λεάινοντας 383v νεᾱρος 434v νε | ᾱρων 39r — στεᾱτι 271v στεᾱτι 309v φρεᾱτος 405v ωκεᾱνος 462r.

κοτηᾱτα 39r.

διᾱ της 478v ᾱδιαβροχοις 477r διᾱδραντες 412v διᾱθεσιν 244v 381v διᾱθερ᾽μενουσης 464r διᾱκρατουμενα 316v διᾱκυρ | τινος 139v διᾱ | καθηρασα 433v διάλυεσθωαι 15v διᾱλυει 475r διᾱλυομενους 440v διᾱλυτικον 305v διᾱ-μένοι 473r διᾱμενουσι 409v διᾱμυδησῃ 408v διᾱνοιας 456v εισὶ διᾱπυροι 400v διᾱπυρὸν 441r διᾱπιραντες 472r διᾱπτηναι 481v διᾱρηξιεν 465r διᾱστασεως 469v διᾱστηματων 73r 381v διᾱσωζειν 434v διᾱσωζεται 429r ενδιᾱταται 411v διᾱτιθεμενω 455r διᾱτεμων 477v διᾱφθειρειν 400v 471v διᾱφθαρεντων 467v διᾱφθιρει 463v διᾱφθειρονται 478r 480r 485r διᾱ-φθοραν 400r διᾱφορει 128v 142v 295r 299r διᾱφορειν 429v διᾱφοριν 372v διᾱφοριν 123v 372v διᾱφερειν 471v διᾱφορα 411v διᾱφορας 413v διᾱφο-ρητικην 38r διά | φορητικον 336v διᾱφορως 456r διᾱφευγοντων 471r διᾱφυγ᾽γα-νουσι 422r 454v διᾱφυγοντα 466r διᾱφυγουσα 400r διᾱφυγοι 401r διᾱφυλαξαι 457r διᾱφυλατ᾽τειν 400r διᾱ | χυτικην 93r διᾱχωρουσαν 433v — αλωπεκιας ἴᾱται 249v ἴᾱσασθαι, ἰάσασθαι 405v θεᾱσαμεναὶ ἴασαντο 476v ἴᾱσι 415v καθειᾱσιν 465v 479v καθιᾱσειν 469v αφιᾱσειν 478r ανειᾱθη 124v αιᾱν 391r αιγιᾱλοι 419v αιγιᾱλους 472r αιγιᾱλοις 480v αιγιᾱλον 478v αριᾱνοι 98v αλ᾽λοιᾱ 418r ανιᾱται 451v αντιᾱδας 388v ασκαριάδας 154r βιάζομενοι 462r ηλιᾱ-κων 480v θηριᾱκων 437v θηριᾱκοις 358r ἴᾱπετου 468r και ἴσχιᾱδα 389v ἴσχιᾱδας 241v ισχιάδας 44r και ἴσχιαδικοις 385v ἴσχιᾱδικων 299r ἴσχιᾱκοις 119v ἴσχιᾱκους 356v κοιᾱνουν 125v κοιᾱθους 299v κυλιᾱκους 355v λιᾱ | θεισα 96v οιᾱπερ᾽ 413r οιάδη 394v πλησιᾱζουσι 408r πλησιᾱζοντος 372v πλησιᾱσαν 470r πλησειᾱσει 484r πλησιᾱσειεν 472r πλησιᾱζει 485r πλησιᾱζουσαν 471v πλοιά | ριου 423v σκιᾱδια 139v σκιᾱδιον 381v σχιᾱδας 104r 270v τοιᾱδε 451v ὑγιάζει 383v υπωπιά 78r φλοιᾱ | ροι 445r χλιᾱρου 384v χλειᾱρω 455v.

βελουᾱκος 98v κυᾱθον 300r κυάθον 425v κυᾱθων 30r 152r 273v κυάθων 30r κύᾱμων 68r κυᾱνεον 416v κυᾱνον 41r ουᾱτος 389v σκευᾱσιαν 126v σκευᾱζομενοὶ 428r κατασκευᾱσαι 428r κατασκευᾱσις 414v παρασκευᾱζουσι 402r παρασκευᾱσαντες 462r παρασκευᾱ | ζειν 398r παραφυᾱδας 351v 373v πεφυᾱσιν 389r υᾱκινθος 95v ὕᾱκινθον 435v ῡᾱκινθος 358r ὕᾱκινθον 101v ὑά | κινθωδεσιν 72r ὑοσκυᾱμου 453r.

Ε. του ᾱε̄του 409v τω ᾱε̄τω 409v ουτε ᾱε̄τον 468r αε̄των 477r ᾱε̄των ἥ̄νικα 481v χερ᾽σεοις ᾱε̄τοις 477r τους ᾱε̄τους 482r ᾱε̄τονυχον 123v τον ᾱε̄ρα

477r τον ᾱλιε̄α 473v αλιε̄υων 463v ᾱλιε̄ας 478v αναδυ̇ε̄ται 468v δαφνοέφις 103r δακτυλιε̄ον 74r αγρας ε̄φιε̄μενοι 478r θραυε̄ται 404v ειε̄ται 477v ἴε̄βαλ' 39r ἴε̄ρας 17r ἴε̄ρακικος 96v καταδυέται καταδυε̄ται 469v κατεσθιε̄ται 473r κατακλειε̄ται 484r καθιε̄μενον 76r καθιε̄μενη 298r κελευε̄χα | 456v λαχανευε̄ται 51r μυε̄λος 398v ναιτε̄αοντες 389v πιστευε̄ται 480r περιπιε̄σας 299v προςαγορευε̄ται 415v 443v προει|έται 72r ρυε̄τε 468r σβεννυε̄τω 441r ταλαιπορείαν 405v ὑε̄νοψωλον 385v φαε̄σιμ'βροτου 388v φυε̄ται 103r 281v 349v φυέται 383v 434v χλιε̄ρων 307v.

Η. ταις ᾱηδοσειν 475v ατ'τικων ᾱηδονων 475v την ᾱηδη 470v βιηφι 388r βοη̄θαλ'μον 296r βοη̄θειαν 432v βοη̄θειας 407r βοη̄θι 291r 315v 338v 351v βοη̄θει 41r 53r 149r 247r 339r 386v 445r βοη̄θει 283v βοη̄θιν 37r βοη̄θειαν 451v βοη̄θουσα 295r βοη̄θουσιν 244v βοη̄σομενοι 482r δεη̄ση 422r δεη̄σει 481v ε̄λεη̄σαντων 474v κακοη̄θη 118v αποκυη̄θηναι 399v ειησαι 388r ειη̄σαι 390r ιη̄|σιν 78v ανιη̄σιν 14r 351v ᾱφιη̄σι 454v ποιη̄σας 441r 467r ποιησει 398v 469v εμ'ποιη̄σαι 420r ποι|η̄σωμεν 298r ποιη̄τικην 116r 316r ποιη̄τικον 23r ποιη̄τικος 118v ποιη̄τικαι 135v εποιη̄σε 457r ε̄ποιη̄σεν 457r πεποιη̄κεναι 478v ποιη̄ματα 393r αρτοποιη̄|θεντα 68r πεσσοποιη̄σαμεναι 389v ποιη̄φαγος 420r.

Ι. Υ. de his litteris conferas velim ea quae in capitibus quae sunt de *ϊ* et *ϋ* exposui.

Ο. γευο̄μενω 154r γευο̄μενοις 433v δεο̄μενω 450v δεο̄μενους 451v Διο̄νυσω 440v εγ'χριο̄μενος 381v εσθιο̄μενη 135v εσθῑο̄μενη 338v εσθιόμενοι 265v εσθειο̄μενους 479r εμ'φυο̄μενον 455v συν οινωϊ σκορπιο̄πληκτοις 95v ενλουόμενον 133v ενχεο̄μενον 271v εσχιο̄μενον 316v ἐχειο̄δηκτοὺς 34r ε̄χεῡδηκτους 336v ε̄χεοδηκτοις 116r εχεο̄δηκτους 385v εχεόδητους 41r των η̄μιο̄νων 468r ταϊο̄βολα 50r ελαχιστη η̄μιο̄βελιον 300r ηπιόδωρος 390r θηριό | δηκτοις 37r θηριο̄δηκτοις 58r 247v θηριο | δηκτους 59r ϊδιο̄φυτον 123v κεο̄μενο̄ | 419v κεο̄μενω 396v λαρσαο̄ρα 177r μυόθηραι 411v νεο̄γνων 415r νεο̄τητα 400r 406r νεο̄ | τητα 405v νεο̄τητος 405v πιστευο̄μενης 372v πλειόσιν 402r πλεο̄ναζει 96v ποιο̄της 443v πριο̄νος 469v προχεο̄μενον 415r σειο̄μενοις 471v σενωδιο̄νωρ' 296r σκορπιο̄πλη | κτοις 95v συνχριο̄μενος 122v φυο̄μενα 335v φυο̄μενος 64r φυο̄μενον 244v φυόμενη 440r ενχεῡμενον 279v χριο̄μενον 316v χυο̄μενον 295r ϊνουο̄λουκρουμ' 108r.

Ω. αλοω̄νος 399r ᾱπηω̄ρηται 480v επεω̄ρηθεισῃ 420r ανιω̄μενος 452r βοιω̄τοις 433v βοω̄σιν 445r βρυώνιαν 437r γλοιω̄δες 298r διω̄κει 247v 261v 388v 484v διω̄κει 237r διω̄κειν 396r 397v διω̄κοντες 485r διώκειν 153r διω̄χθεντα 394v αποδιω̄ξασα 472r διω̄νης 452v ειω̄δες· 74r ειω̄θε 122v ειω̄θεν

467r εἴω̄θαμεν 372v ειω̄θασιν 466v 467v ειω̄θοτων 481v και ἴω̄ 415r ἴω̄θασιν 372v ελιω̄νεας 358r ηρακλεώτικη 247v ἠξιώθη 426r θεώμενοι 470r θεω̄ρησειεν 470r θηριω̄δες 468r θυμιω̄μενον 396r ἴκτε | ριω̄σιν 75r ἴω̄δους 456r κνεω̄ρον 134v καταλιω̄θεισης 441r λανώθεν 82r μεω̄τις 465v μετριω̄τεραν 134v μετεω̄ριζει 283v μελανχολιω̄σιν 386v ομοιω̄ται 136v στρατιώτικον 25r τεθνεω̄τα 479v ὑποθυμιώμενη 33r ὑποθυμιω̄ | μενα 37r ὑποθυμιω̄μενον 60r.

Etiam in fine vocabulorum vocalis littera, a qua ultima syllaba incipit, lineola vel puncto illo quo spiritus insignitur distincta est.

— α: ουκ εᾱ 445r 459v ουκ ἑᾱ 391v θεά νεμεσις 388r θεά πληθουσα 390r ελαφους ἢ θεᾱ 466v θηλεᾱ 477v μηλεά 120v διδακτυλεᾱ 121v δριμεᾱ 36r 295r νεμεᾱ 428r προνομεᾱ 468r εννεᾱ 420r κρεᾱ 457r ευρεᾱ θησει 411v δασεᾱ 38r 123v πλατεᾱ 336v πηχυεᾱ 268v πηχυέᾱ 413v — τετραδακτυλιαιᾱ γυμνα 165r σπιθαμιαιᾱ 107r 271v 272v παλαιᾱ 177r σκωπα ρηγϊᾱ 74r 382r πλαταιᾱ τραχαια 125v κηπαιᾱ ανδραχνη 275v τη δε ετεραϊᾱ 299v στεραιᾱ 351v πρακταιᾱ 469v τραχαιᾱ ὑπολεπτᾱ 112v — βειᾱ 469v ακριβειᾱ 412r ορ᾽-γειᾱ 439r ρακειᾱ 454r λειᾱ 92r 104r 177r λειᾱ 58r πεταλειᾱ 426v σικελειᾱ 414r θηλειᾱ 477v (margo) θελειᾱ | 41r καυλειᾱ 434v παρισθμειᾱ 459v δεξειᾱ 372v ανδρειᾱ 480r γηρειᾱ 443v θηρειᾱ 394v 396v 397v θηρειᾱ ἀποτιθεμενα 406r σφαιρειᾱ 242r θερειᾱ 408r δυσχερειᾱ 396r πορειᾱ 402r χρειᾱ 425r 435v 437v θαλασσειᾱ 479r δασειᾱ 427v θαλατ᾽τειᾱ 477r βραχειᾱ 454v εοικυειά 31r συνεχειᾱ 246v 467v — λειᾱν ἢ ρειζα 413v ὀξειᾱ; 472r κοχλειᾱι 452r αμη ανειᾱς 443v — βιᾱ 120v 421r βολβιᾱ 240v διᾱ 339r 356v 372v 403r 414v 436v 467r 469r 485r διᾱ παντος 408v 455v διᾱ παντων 426v διᾱ το 37r διᾱ την 105r 139v 442r 471v διᾱ του 415r διᾱ της 468v διᾱ των 467r διᾱ τουτο 28r 481v διά τουτου 415r παιδιᾱ 453r 471v αναιδιᾱς 468r σκιαδιᾱ 73r 121v ελ᾽δια 102v ραβδιᾱ περι 22r ἢ ἀκακιᾱ 355v κιλικιᾱ 35r 87v ενοικιᾱ | λεγεται 47r σκιᾱ 298r 430r λυκιᾱ 162r λιᾱ 132v 279v 300r 351v 382v λιά 437r κεφαλιᾱ 137v τελιᾱ 300r ανθηλιᾱ 75r καυλιᾱ 75r 132v 425v μιᾱ 373v 477r μιᾱ μετα 35r ερημιᾱ 482r θυμιᾱ 292r επιθυμιᾱ 455v 471r προθυμιᾱ 470r ουρανιᾱ 148r επιφανιᾱ 316r μηνιᾱ 338v καταμηνιᾱ 351v οβλαμινιᾱ 82r κλωνιᾱ 337v 384v κυδωνιά 120v βαριᾱ 469r κλωναριᾱ 74r δελλιαριᾱ 153v φυλ᾽λαριᾱ 25r 38r 303r αγριά 38r αγριᾱ 166r βενεριᾱ 302v θηριᾱ 88v 398v τριᾱ 128v 351v τριᾱ 67r τριᾱ ἢ και 127v παραπλησιᾱ λιπαρωτερα 105r παραπλησιά δασυτερα 292r παραπλησιᾱ 120v θαλασσιᾱ 468r οσιᾱ 426r αιτιᾱ 408v 435v αρ᾽τιᾱ 456v καταποτιᾱ διδους 300r τροφιᾱ 468v λοχιᾱ ἵστησιν 43r παχιᾱ 308v θαψιᾱ 414r χριᾱν 430r σηπιᾱς 454v — βοᾱ 435v ποᾱ 157r 215r 308v 310v 315v 324r 355v 435v 467r ποᾱ δε ἄβρωτος 34r ἡ δε ποᾱ αυτης 39r δε ἡ ποᾱ 247v — δακρυᾱ 461r κρομυᾱ 453r εμ᾽βρυᾱ 70r 382v εμ᾽βρυᾱ 134v ἐμβρυᾱ 137v ἐμβρυά ἀγει

137v εμβροιᾱ 292r 295r ὒπενβρυᾱ 389v και ἐμ'βρυᾱ 137v δακρυᾱ 338v δικτυᾱ 466v 478v — οιᾱ 418v 437r 443v 477r οιᾱ. ναυς 469r Ευβοιᾱ 471v ατιερ'-περζοιᾱ 274v ομοιᾱ 67r 141v 236r 241v 299r 338v 350r 385v ομοιᾱ 107r 378r 384v ομοιᾱ πτεριδι 43r ομοιᾱ ωᾱ 477v (margo) ομοιά μετα 48r ο̄μοιᾱ 124v 126v 164r 296r 338v 382v βασιλικη ο̄μοιᾱ 73r φυλ'λα ο̄μοιᾱ 127v τριᾱ η̄ τεσ-σαρα ο̄μοιᾱ 66r σπερματια ο̄μοιᾱ 164r εχει ο̄μοιᾱ 338v δρυϊ ο̄μοιᾱ 382v βολ'βω ο̄μοιᾱ 126v κινδυνοις ὀμοιᾱ 467r ροιᾱ ποτε 474v καροιᾱ 73r χρειᾱ δεχεται 448r χροιά 456v χροιᾱ 454v δυσπνοιᾱ βηχει 31r ανομοιᾱ 132v λιγ'γουᾱ 141v ζωᾱ 423v πωᾱ 304v 305v ωᾱ 400r 445r 478v.

— ε̄: μιγ'νυε̄ χρυσον τε 441r μιγνυε̄ 437r συνχριε̄ 388v ωφελησειε̄ 443r δρυές 453v διαπορθμευέιν 440r.

— η̄: συμ'βαιη 480r αθηναιη̄ 388r κατασταιη̄ 432r φαιη 463r δεη̄ 468r ειη̄ 399r 432v 466r 468v 471r 482r ειη̄ν 451r θειη̄ 475r 484r παρειη̄ 414v ενεχθειη̄ 405v (ὒδατος ε̄νεχθειη̄) θεραπευθειη̄. | 436v 449r ξηρανθειη̄ 431r εκ'μυζηθειη̄ 437r οιηθειη̄ 464r οφθειη̄ 471r νωτα ο̄φθειη̄ 469r απορ'-ραγειη̄ 469r πιη̄ αποθνησκει 282v κραδιη̄ 391r γνοιη̄ 469v σχοιη̄ 467v διδοιη̄ 465r δοιη̄ καιρον 462v βοτανη̄ 440v βοη̄ 466v 470r ακοη̄ 309v κακωση̄ 339r ηνιχ οδευη̄ 388v πορευη̄ 392r ἲσχυη 471r σκευη̄ 471r και η̄ λιβυη̄ 467v λιβυη̄ 46r ὒπερφ'υη̄ 460r.

— ο̄: δυο̄ 30r 153r 398r 402r 425v 428v 437v 461v 481r 484r δυό 67r μεγαλοιο̄ 390v.

— ω: σεμεθεω̄ 92r αιλεω̄ 28r προς ηώ | 115r ἲώ 415r αιω 390v ελαιω̄ 180r 298r 453r ε̄λαιω̄ 454r τριταιώ 30r παιδιω̄ 481r παιδιω̄ 456v λεπιδιω̄ 339r χαλ'κειω̄ 471v θειω̄ 468r λειω̄ 78r πλειω̄ 471r ερειω̄ 34r πρασειω̄ 415v μελανθιώ 160r μελανθιω̄ 385v συν ψιμιθιω̄ 293v βατρακιω̄ τρυφερω 373v γυναικιω̄ γαλακτι 136v ηλιω̄ 78v 299v 461r εν ηλιω̄ 309v φασηλιω̄ κατ ακρον 160r πηλιω̄ ε̄πειδη 412v σκορπιω̄ 419v σισυμβριω̄ 102r αγριω̄ 337v αγριω̄ εοικος 102r σκολοπενδριω̄ 338v θηρειω̄ 410v θηριω̄ 291r θειριω̄ 409v εριώ 332r εριω̄ 132v χωριω̄ 399v 437v θαλασσιω̄ 477v 479r παιών 399r δυω̄ 128v 300r τραχυω̄ και 63r γυμνω̄ 462v μετρω̄ 441r ξηρώ 269v σικυω̄ C6r κρομ'μυω̄ 71r.

Eadem autem ratione insignitae sunt nonnumquam vocales litterae vel post consonas, quamquam ab iis syllaba non incipit; etiamsi id raro fit, haec tamen exempla observare possumus: θᾱλασσιο¯ | 45r ανᾱλογον 401r θερ'μηνᾱσα 477r δυνᾱται 422r ανατρεχει σᾱφες 470r μελάγ'χολικων 108r κάταμακρόν ολυμ'πο¯ 388r τάλλα 82v κάν ή 397v (ubi tamen punctum crasin potest significare) ειναᾱ μη 470v ενᾱ 466r κειμενᾱ 418v τά 304v κτινασῑ 388r την ηονᾱ 470r τυχοντά 440r τά εμ'μηνα 304v.

αγε̄ι 136^{v} *δε̄ οση* 405^{r} *δὲ εψηθις* 366^{r} *γενναται δὲ προς* 30^{r} *δὲ καρπον* 276^{v} *οι δὲ ουνιφερα* | 162^{r} *οι δὲ* 99^{v} *το μὲν* 83^{v} *διακρινεται δὲ τω* 29^{r} *κατ ολιγον ω̄θε̄ι* 468^{v} *κέδρινων* 396^{v} *πνιγομένους* 23^{r} *νέαροι* 441^{r} *εισὲν* 334^{v} *συνλημ'ψέσιν* 71^{r} *αλ'λοσε̄ φερεσθαι* 464^{r} *επιτελέιν* 440^{v} *γλυκε̄ι* 26^{r} *ουτως τὲ* 279^{v} *οιδηματα τὲ* 268^{v} *οραν τὲ οι* 440^{v}.

θη̄ριω̄δες 468^{r} *προση̄μαινουσιν* 480^{r} *σήμαινουσῑ* | 469^{v} *ϋπερυθρον η̄συχή* | 109^{v} *κολ'ληττική· και* 25^{r}.

γαλο̄φωτιδαν 265^{v} *πινόμενη* 18^{r} *πονὸς* 281^{v} *μονόκλωνον* 388^{v}.

κωνω̄δης 22^{r} *τυλω̄δεις* 309^{r}.

DE INTERPUNGENDO.

Vetustissimorum codicum scriptura cum continua sit summam legentibus difficultatem praebet et vocabulorum et enuntiatorum eorumque partium inter se distinguendorum; iam ut legentes in enuntiatis recte cognoscendis subleventur, variae in Dioscoridis codice rationes adhibentur: aut enim ponitur inter singula vocabula punctum aut spatium adest vacuum aut utrumque; sed antequam de modo ac ratione quae in his rebus observatur verba facimus id quidem dicendum est scribam ad interpungendum adstrictum non fuisse, veluti in f. 448^{r} nullum omnino vestigium adest neque spatiorum vacuorum neque interpunctionum aut propter scribae socordiam aut propter inopiam membranae; itaque de Dioscoridis codice idem dicere possumus quod K. H. A. Lipsius [1]) de aliis vetustissimis codicibus uncialibus quas dicunt litteris exaratis diligenter observavit: Die Interpunction geschieht in der Regel durch einen einfachen Punkt, der bald mehr in der Mitte steht, bald mehr nach oben oder unten gerückt ist, aber, wie es scheint, mehr zufällig, und ohne dass man berechtigt wäre, eine *στιγμὴ τελεία*, *ὑποστιγμή* und *μέση στιγμή* nach Art der alten Grammatiker zu unterscheiden.... die Interpunction steht oft am unrechten Platze oder fehlt da wo sie stehen sollte, besonders am Ende der Zeilen. — Der cod.

---

[1]) Grammatische Untersuchungen über die biblische Gräzität Lips. 1863 p. 68 sq. et not. 3.

Vatic. drückt die Interpunction.... meist nur durch einen kleinen Zwischenraum, cod. Sin. zuweilen durch einen Punkt in der Mitte der Buchstaben, noch öfter aber nur durch kleine Zwischenräume aus, welche der Corrector öfters zur Beifügung von Punkten benützt hat [1]). Sed cum de interpunctionibus aliisque minutiis pauci pauca scripserint, accuratius nobis inquirendum est in tantam codicis Dioscoridei materiam qua usi interpungendi modum ac rationem qualis ineunte post Chr. n. saeculo sexto fuerit explanare possumus [2]). In iis quae secuntur spatia vacua eorumque magnitudinem sp. litteris adscripto litterarum numero quae exarari ibi poterant, significabimus.

Dioscoridis codicem haud ita multo post stichometriam ab Euthalio inventam scriptum esse constat. et profecto multa quae huic propria sunt in hac interpungendi ratione observari possunt, scilicet propter eos qui distinctiones non didicerant apud magistros saecularium litterarum colis et commatis verba distincta sunt, ita ut non solum enuntiata tota inprimis subiuncta sed etiam partes enuntiatorum vel minoris ambitus quo facilius intellegerentur et recitarentur, punctis insignirentur.

Ponitur autem punctum in titulis: *γαληνος*. 34^r (rubrum) *αλεξιφαρμακα . ευτεκνιου* 459^v *κρατευας . ριζοτομικος* 27^r *ραμνος* sp. 2 *παρθενιον .* 427^r (rubrum) *βαθραξ'* sp. 1 *ελιχρυσος* sp. 2 *μυ ουλης·* 426^r.

Ante vel post invocationes: *τοσαυτα . ω θεοφιλεστατε βασιλευ . οιδα* 473^r *ειπερ' εθελεις ω̄ βασιλευ . γαληνοις σκηπτροις* 461^r *θυσομεν τα χαριστηρια — δωροις ευφρενοντες . ερως θεων πανουργοτατε* 461^r.

Postquam animi legentium in ea quae secuntur conversi sunt: *τα λεγομενα ταυτα εστιν . ως ην ανηρ* 429^r *ωδε· αμα* 426^v *το μεν ειδος τυγ'χανει τοιονδε . εμ'φερης εστι* 412^v *κρατευας δ' ϊστορι περι αυτου . πωᾰ θαμνιοειδης* 304^v *ερμηνια .* 394^r *προφηται· βρεφοκτονος* 153^r *κολοφωνια .*

---

[1]) Raro inveniuntur puncta duo inprimis in fine linearum *σουιβιτις*: sp 2 *Πολλας* 175^r *σωματι*: 408^v *φελτερ'ραι*: 162^r.

[2]) De interpungendi ratione, quae ante haec fere XVIII saecula, scilicet cum Iliadis papyrus Harrisiana scripta est, in usu erat, scripsi in programmate gymnasii Vindobonensis III a. 1897 cui titulus est: „die Lesezeichen der Iliashandschrift II h"; multa quae ibi observavimus similia sunt iis, quae de codice Dioscoridis mox exponemus.

οι δε . δακτυλιον κολοφωνιουμ' . προφηται . αποπλευμονος . αιγυπτιοι . σανελουμ' 331^{v} αιγυπτιοι . κετι 153^{r} αιγυπτιοι . βελλου 154^{r} βετρουμνι . οι δε . κονσαλικο 115^{r} οσθανης . ειλουσιν . η προγονος απολ'λωνος 154^{r} οι δε . τευκριδος . sp. 2 ποα 344^{r} θυμιαμα . οι δε' κρειοθεος . οι δε ἥλιουστρος . 46^{r} οι δε sp. 1 χαμαισυκην sp. 1 οι δε sp. 1 μηκων ροιας . οι δε sp. 1 οξυτονο¯ ρωμαιοι . παπαβερ' sp. αιγυπτιοι sp. ναντι sp. 222^{v} οι δε sp. 1 αγριοφυλλον . προφητ(αι) sp. 1 αγαθος δαιμω¯ τελουμ' sp. 1 ρωμαιοι sp. 2 σαχαριαμ' 261^{r} ορεστιον sp. οι δε πολυριζο¯, πρωτιον sp. οι δε μελανοριζο¯ 115^{r} γονοσορου . sp ρωμαιοι sp. μενταστρουμ 154^{r} οι δε . sp. 1 ναρκην καλουσιν . sp. 1 οι δε . sp 1 λιμνησιον . sp. 1 οι δε sp. μαρωνιο¯, οι δε sp. 1 πληκτρωνιας . οι δε χειρωνιας . sp. οι δε . sp. λιμνηστις, προφηται . αιμα ηρακλεους . ρωμαιοι . φιερ'ρει . οι δε ουνιφερα; οι δε . φελτερ'ραι: 162^{r} Οι δε . κισσαν sp. 1 θερμον . sp. 1 οι δε . sp. 1 κισσοφυλ'λον . sp. 1 οι δε . χελωνιο¯; οι δε . sp. 1 ἴχθυοθηρα . sp. 1 οι δε . κυλληνη . ζωροαστηρ . τρυμ'φαλιτις οσθανης ασφω . προφηται . μυασφω . sp. 1 αιγυπτιοι . sp. 1 θεοκε . ρωμαιοι . sp. 1 ραπουμ' τερραι . sp. 1 οι δε . sp. 2 ουμβιλικουμ' τερραι . οι δε . ραπουμ' πορ'κινουμ' . οι δε . θυρβηλουμ' . οι δε . αρ'χαρα 165^{r} οι δε sp. 1 κιθαραν sp. 2 οι δε . sp. 1 κισσαρον . sp. 1 οι δε sp. 1 χρυσοκαρπος; οι ·δε sp. 1 ποιητικη . οι δε . κορυμβηθρα . οι δε sp. 1 νυσιον | οι δε . διονυσιον . sp. 1 οι δε sp. 1 ἴθυθηριον . sp. 1 οι δε sp. 1 περσις οι δε sp. 1 κημος . sp. 1 οι δε ασπληνος sp. 1 ρωμαιοι . σιλβαματερ 175^{r} Οι δε sp. 2 κυνος βατον sp. 2 οι δε sp. 2 καπρηαν . κορακος μηλον sp. 2 οι δε . sp. οφιοσκορδον. sp. 1 οι δε . φυλλοσταφυλον . sp. 1 οι δε . sp. 1 πετρεον . sp. 1 οι δε ολοφυσο¯ | οι δε . ολιγοχλωρον sp. 2 οι δε sp. 1 ακονιτον sp. 2 οι δε ιππομανες . sp. οι δε . τριχομανες sp. προφηται | ποτερα . sp. 1 οι δε πευθηραν sp. οι δε . καρδια λυκου | οι δε . πολυειδους . sp. 2 οι δε . αλοσκορδον . οι δε . κρινον . οι δε . θλασπι . οι δε . κυνοσανθος . ρωμαιοι . σιναπεπερικουμ' sp. 1 οι δε . ἴντουρις αφροι . sp. 2 ερβιαραουθ' 173^{r} οι δε . αιγυνος . sp. 1 Οι δε . sp. 1 ηθουσα sp. οι δε απολυουσα | οι δε . δολια . sp. 1 οι δε sp. 1 αμαυρωσις . sp. 1 οι δε . παραλυσις . sp. 1 οι δε sp. 2 | αφροον : sp. 1 οι δε . κρηιδιον . sp. 1 οι δε . κοιτην . sp. 1 οι δε . sp. 1 κατεχομενιον . sp. 1 οι δε αβιωτον . sp. 1 οι δε sp. 1 αψευδης . sp. 1 οι δε sp | αγεομορον . sp. οι δε αμερωνον . sp. οι δε . ενζυμον . sp. οι δε | τημορον . sp. οι δε . ουκανθες sp. οι δε . sp. οικομενον . sp. οι δε — δηΐφουσα . sp. οι δε . πολυανωδυνος . sp. οι δε . sp. δαρδανις | οι δε . sp. καταψυξις . οσθανης . βαβαθυ . αιγυπτιοις | απεμφυ . sp. ρωμαιοι . sp. κικουταμ' . sp. οι δε . ατερναλις . sp. οι δε | ηντινα . sp. οι δε . δοκοιζηνα : 188^{r} σπανοι . sp. 2 κροβουλα . sp. 3 γαλλοι sp. 3 δακοι sp. τευδιλα 154^{r} χαμαιπιτυν . sp. 1 βοιωτοι δε . sp. 1 γοργυνιας | προφηται . sp. 1 γονος ηρακλεως . sp. 1 ρωμαιοι . sp. 1 ρουσκ'ο'υμ' 234^{r} οι δε sp. ἴουνκουμ; ρωμαιοι sp. 1 ἴουνκιραδικεμ 200^{r} γαλλοι sp. 2 σουίβιτις : sp. 3 Πολλας εχει 175^{r}.

Si oratio ad novum procedit: *καλουσιν· ¦ ποα αυτη* 62r *αλ'ληλαις· | φυεται* 64r *φερει· καυλους* 66r *ανορ'μα· φυεται* 91r *καταπλασσεται· αιμορραγιας ιστησιν* 91r *πορφυρα· φυεται* 93r *εν τω γλυκει· τουτο επικλασθεν* 100v *πολιουσθαι· ριζα ᾱχρηστος* 109v *·παραμυθιται· εψηθεισα* 110v *τους πινοντας· εχεοδηκτοις βοηθει* 111v *αρμοζει . λαμ'βανομενου* 116r *ευστομος . φυεται* 122v *σωζει . ενιοι* 129v *τοποις . θαμνος* 147r *αχρηστος . φυεται* 152r *ομοιον . . χαμαιλεοντι . φυεται* 178r *χαρ'κηδονι της σπανιας . κλωνιον* 181r *ονινησιν . καθαιρει* 238 *κυνα . ῆλιασθεντων* 247v *καλουμενον . δυναμιν εχει* 249v *ϋδατωδεσι . δυναμιν* 257v *στρουθιω · φυεται* 262v *ουρα . ῶμον* 305v *εμ'φερη . φυεται* 313v *ζην . φυλλα* 322r *γευσιν . φυλλα* 324r *αποκαθιστησιν . αρ'μοζι* 336v *ωνομασθη . πεπληρωται* 348r *μιζων . ραβδους* 351v *εψεσθαι . ποιειτω* 398v *παρασκευᾱ | ζειν . χρηστεον* 398r *λειαν* . sp. | *ϊασασθαι* 405v *παρεχεται . και οιον* 408v *σφοδρα . ϋπνος* 409r *ερ'χομεναι . και τα ταυτης φυλλα* 415v *μετρον . εχετω* 425v *απαλλατ'τειν . εστι ραμνος* 433v *σπερ'μα κνειδων . νυν έγω* 434r *βοτανας . ειτα* 436r *προθυμιας εντος . ουκουν* 439r *παιδων . ραχιου* 439r *πιστευση . ανελ'κεται* 463r *θηρα . τοτε* 465v *θηριον . κεραυνω* 470r; his adde haec *υποστρογγυλων . δυναμιν* 14v *θανασιμα . ή μακρα* 19r *. βαρους . πικρον* 24r *ριζα . ρυπτι | κης* 27r *ους . αλ'φον* 27r *ερπετοδηκτοις· αιμως* 27r *ανθος . | προπτωσις* 41r *εχεοδηκτους . πινομενον* 41r *χρωνται · εστιν* 45r *ναρ'θηκος . γεννωμενος* 46r *ποά . ιστησιν* 49r *παυειν . αρμοζει* 58r *μενειν . αι αποθε | νουσα* 63r *επιμηκεσιν . ποσως* 67r *δυσπεπτα ρησσι . σχιαδικους* 71r *ρηγμασιν . ευθενουσιν* 72r *οδοντας . χρησις* 85v *γερανιον . εχων* 85v *αφροδισια . αλ'μευθισα* 88v *επιχωριοι . εις* 89v *εν σκια . θερμαντικη* 96v *θεραπευει . αποτιθεσθαι* 99v *λαχουσα . παχος .* 99v *εμ'ποιους . βηχας* 104r *τεσσαρων · . πληθος* 110v *οριγανω · πλην* 110v *κηπευτος · σαμψουχιζων* 110v *καιρω . μαλεεστεροι* 111v *αγριου . φυεται* 120v *σφαναιρωδη ᾱκανθας* 125v *αλ'γησιν . | πραϋνει* 128v *καρπον . απατωμενοι* 134v *ποθεντες . στομαχου* 133v *κεφαλιᾶ . ανθους* 137v *ϋπο παντων . θαμνισκιν* 137v *εκ περιτομης . λιποθερ'μων · οιδημα* 139v *μαλαττομενον . το εν λιπαις* 139v *ϋπο λιπαροις . καυλον λεπτο¯ | ανιησιν . δισπιθαμιαιον* 140v *ποθεν . πληθος* 140v *διεστωσας . ανθη* 147r *διπλασιονος . ελκη* 148r *πραυνει . η* 150r *λεια . εν* 154r *λειοι . αγουσι¯* 171r *προσδεθεισαι . καλον τι* 372v *λοιπον . αλ'γηδων* 372v *μηλινα . ϊσχυρως* 372v *αυτον . ασχετους* 440v *χωριων . κατω* 451v *πεφυκυϊας . καλειν* 452v *προσοικοι . ε̄πι* 460r *τροφη . συνηδομενοις* 460r *εκ'κειμενον · αλ'λοιον* 460r *ορ'[ν]ιν . ηπειγετο* 476v *ορ'νεοις . πρωτους;* 480r *μακραν . εκ' μηρινθου* 484v *βουλοιτο . θηλην* 484v *ερουσειν . νηχομενους* 485r — *κηπευεται* sp. *ϊστησιν* 55r *καθαιρει* . sp. *διδοται* 139v *αυτης* sp. 1 *σπληνα τηκει* 173r *φλεγματιζει·* sp. 1 *οδοντων* 173r *διαθεσεσιν* sp. 1 *ϊκτερον* 176r *πινομεναι ·* sp. 1 *εμμηνα* 176r *κεγχρω* sp. 1 *φυεται* 194r *ριζης* . sp. 1 *φυονται* 194r *ακανθωδη ·* sp. 2 *καυλους* 199r *ουρητικον* sp. 1 *κατα* 209r *ησυχη* . sp. 1 *φυεται* 452v *φαξεως* sp. 1 *ριζα* 253v *οζουσα* sp. 1 *φυεται* 264v *πρασιον·* sp. 1

φυεται 303v εσχεν. sp. 1 ποα εστιν 320r γευσει. sp. καθαιρει 325r θαλατ'τη sp. 1 φυλλα 344v χαμαιδρυί sp. 1 λεπτοφυλλος 344r γλωτταν. sp. 2 φυεται 346r λυχνιτις sp. 1 ὑπο 361v ἴσχυρως sp. 1 ριζα 381r ονομαζειν· sp. 1 τριπτον 399r εσεμνυνεν. sp. 2 | περιφανες 405v ταυτα· sp. 2 λαμ'βανε — φθειρει· sp. 1 φυεται 134v ελλεβορου· sp. 1 εοικεν 352r θηλυγονειν sp. 1 ιστορει 370r; in eo vocabulo quod sequitur maior littera exaratur πολυ· sp. 1 Εστιν 185r φυεται sp. Εν τραχεσι τοποις 201r πυκνον sp. 1 Ευχρηστον; αφθας· Ο δε 203r ἴαντικην sp. 1 Εαν 204r φανη· sp. 3 Ερασιστρατος 223r αχρηστος sp. 1 Ολος 218r γιγνεται· sp. 3 | Την 402v

Novum enuntiatum cum nonnunquam a pronomine vel adverbio demonstrativo incipiat, dici potest etiam ante οὗτος οὕτως similia punctum poni: πασιν· ουτος μαλιστα.. αγει. ουτος ουν 421v στυπτικοι sp. 1 τουτου ο καρπος 342r θαμνοις· τουτου 278v ο τοπος.. ο υπερ τον δρακοντα· της κομιδης τουτον ηξιωσθαι λογος 409v γεννωμενον· τουτων ō καρπος 24r συμπασι· τουτοις 441r νεμεται· sp. 1 τουτους 421v ἐπιστημων· ουτος δε 460r καντατλημα· αυτη.. ωφελει 88v βολ'βοειδης sp. 1 αυτη sp. 1 σφοδρα 236r ακορω· αυτη βοηθι 338v φυεσθαι· αυτη που 414v η βοτανη· αυτη 441r εψηθεντων κρεων· αυτη πιμελη 441r γινεται· ταυτης η ριζα 53r μελανα· ταυτης τα φυλλα 68r πεδερως. ταυτης 72r πολις· ταυτης τα ανθηλιᾶ 75r κροκιζοντα· ταυτης 89v γεντιανη· ταυτης της ποας 94v (in margine) ὑδρηροις· ταυτης τα φυλλα 106r χωριοις. ταυτης ο καρ'πος 152r ριζα στρογ'γυλη· ταυτης 163r θυμβρα sp. 1 ταυτης τα φυλλα 195r ὡς σμιλαξ· ταυτης ο καρπος 196r πολλω· sp. ταυτης τα φυλλα 197r αρουραις sp. 1 Ταυτης η ριζα 210r τοποις· sp. 1 ταυτης η ριζα 213r 262v παχος πικρα sp. ταυτης κεφαλια 224r λεπτα· ταυτης τα φυλλα 268v παραπλησιον. sp. 2 ταυτης τα φυλλα 341r θηλην· sp. 1 ταυτης το ανθος 343r μαλακην. sp. 2 ταυτης τα φυλλα 354r βοτανη. sp. 2 ταυτης 414r καλειται σιδη. ο καρ'πος ταυτης 435r ὑπνος. ταυτη δε 413r ουσα. ταυτην φασιν 121v εχουσαι. αυται 256v εφθω. sp. 1 αυται δε 191r μελαινας. ταυταις χρωνται 67r κεινειν. sp. 1 ταυτας 399r πετραις. τουτο καταπλασσομενον 217r τραχεσιν. τουτο δε 171r κορυφης. τουτο τε 461v χλειανθεν. τουτο 452r δηπου. ταυτα 398r αννησσω. τουτου το σπερμα 160r ενπορ'φυρον. τουτου | 95v σφαλλομενοι. τουτο ἧκιστα δυνανται 456v δρομου. τοιουτον αρα 411r φρενων ερημους. τοιαυτα ατ'τα 440r καταπλαγεντα· τοιαυτα 470v δυναμιν. τοσαυτη σχεσις 468v πορευεται. τοσαυτα μεν δη 448r λογος. οδε 432r ερ'πετων. ουτω 397v προς ευτοκειαν ταις γυναξιν. ουτως ἀριστολοχια κεκληται 413r αριστοι δε ουτοι τοξευειν. ουτως 463r αλισκεται. ουτω.. εθος 465r κρανοκολαπτου. ουτω 418v γαλακτος ουτω 451v εντερον. ουτω τε 465v σχοινου φερειν δυναμενης το ἄχθος. ουτω τε 466r χωριων.. αρκουν. ουτω τε 466v ουκ ο | ρωμενη. ουτω τοι 467r δελ'φινα· ουτω 471v

εκτεινουσιν . ουτω τε 472r *πλησιασειεν . ουτως* 472r *αυταῤκη . ενταυθα* 466r *στοματι . εντευθεν* 461v *προσευξαμενοι . τοτε* 469r *εντερον. ωδε* 484r *διδου πιειν· ῶδε μεθ' ϋδατος μεντοι* 424v *ταυτης . ωσαυτως δε* 450v *κλαδοις. τον αυτον δη τροπον* 432r *λημ̓φθεντες . το αυτο ποιουσι* 381v *ποσις οινου . αυτο ουκ εᾶ κακουργειν* 459v

Id quoque dici potest punctum poni ante nova enuntiata in quibus per *δή* vel *μέντοι* vel *οὖν* vel *εἶτα* vel *μήν* vel alia nova sententia adiungitur: *κλαδοις . ετεθη δη* 429v *πεπερι . τα φυλ̓λα δη* 434r *εσει . ᾶγε δη* 434r *τον σμηνον . ησει δη* 435r *χρησιμον . ουδεν δη* 452r *τροφην . αταῤ δη* 453v *τουτο . τοτε δη* 453r *κοιλων . εῤγαζοντο δη* 453v *γιγνωσκιν . περι δη* 454v *παθος . οτε δη* 461r *θαλασσαν . α δη* 468v *αυτην . παντος δηπου* 450v.

φυλ̓λα εχει ομοια στρυχνω . πλατυτερα μεντοι 36r *ενϋδροις . αυανθειη μεντ̓αν* 432r *καῤπον . λεγεται μεντοι* 426r *βατραχος . βοσκεται μεντοι* 457v *ϋπο τον αυχενα . βαρυ . | νεται μεντοι* 418v *ξηρανθεντα . κοπεντα μεντοι* 398r *συν οξι . εν ηλιω δει μεντοι* 335v *κελευε . και μεντοι* 455v *φυτου . και μεντοι* 443r *το δεινον . και μεντοι* 436v *δραχμης . ῆ μεντοι* 437v *εχει . ῆ μεντοι ριζα* 427v *ουδεν . των μεντοι* 456v *γεννησαμενον . το μεντοι* 417v *ουρα¯ . ο μεντοι δηχεις* 405r *καυλιον . αλ̓λοτε και αλλοτε σπερμα . ετι μεντοι* 414v *επιμελως . μετα μεντοι* 414r *σεσελιδι . πλου¯ πλατυτερον ʽμεντοί* 313v *εῤπετου . ειναι μεντοι* 413v *διαφερει μεντοι την ανω κοιλιαν . αγων φλεγμα . καθαιρει μεντοι* 115r *γενεσθαι . μεντοι* 443r *Πραμνιος . ετι μεντοι* 445r — *αναστρεφομενων . ητοι νεοτ̓των* 441r.

κνησμος . καταποθεν μεν ουν 448r *εμ̓ποιῆσαι . ο̄τω ουν* 420r *ανατρεχοντα . ουτως ουν* 464r *δυσχερων . αταρ ουν . και* 426v *λειαν . αταρ ουν* 435r *εμ̓βαλλε : | Αταρ ουν* 441r *πεφυκεν . συσπειρωμενη τοιγαρουν . και* 401r *ουκ εχων αυτον . τοιγαῤουν* 435v *ερημια . λυει δ ουν* 443v *κυνηγετουντος . δ ουν αυτου* 429r *κρατι . τουτου δη ουν* 429v *τα θηρειᾶ ταυτα . της γουν αποφορας* 397v *ευρισκεται βραδυς . οδυνωμενος γουν* 411r *ενηλ̓λαγμενως . το γ ουν* 440v *κατακλινοντες . ναυτης γου¯* 480r *τοποι . αταρ ουν . και* 458r *δικην . ενεστι δη ουν ταυτα .* 394v *εῤπετων . κατα δη ουν* 430v *γιγνεται . ουτοι . ουτοι δη ουν* 445r *εμ̓ποιῆσαι .* sp. 2 *ο̄τω ουν* 420r *πισσης . ετι μην της υγρας* 425v *ριζαν . ετι μην* 432v *χλωρον . ετι μην* 435r *πνευματων .* sp. 2 *ετι μην* 445v *λαχανα . ετι μην* 453r *σωματος . ου μην* 477r *νεοσσοις . ου μην* 482r *καμνοντι . ου μην αλ̓λα* 426v *απολεσθαι κακως . ναι μην* 425v *ταχυ . ναι μην* 443r *καμνοντα . ναι μην* 450r *θηλη . ναι μην* 451r *θανατου . παραιτησαμενον την μελαιναν ψηφον . ναι μην προσχρηστεον . . ονου γαλακτι . και μαλαχης* 455r *χροιᾶ . ναι μην αλ̓λα* 456v *διαφορειν ταυτην . ετι μην . και* 429v *εναποβραχεισης . και κονυζης ετι μην* 450r *σπασμος παρεχει . ετι μη¯* 458r *ανθρωποι . ετι γε μην*

394r ενεχθειη̄ . φερεται γε μην 405v εγειρεται . ερευθος γε μην 408v εκ'λεγεσθαι . επει γε μην 413v πορος . η γε μην 450v.

καλειται ᾱπ αυτων . ελοπες τοινυν . οι μεν 411v κενον . του τοινυ¯ αιματος της χελωνης . το μεν 431r δοκεις . αυτην τοινυν 428r εκεινου . λαμβανων τοινυν 449r συμ'φορα . ρητινην τοινυν 457r μετεωριζεται . αμ'φοτερους τοινυν 448r αναιρει . χρησθαι τοινυν 452v θελει . ο τοινυν καταπιων 455v θεραπευει . sp. 1 καλουσι γε μην 435r στρεφειν . πεπιστευται γε 429v.

θεραπιας . επειτα 427v αυτω . επειτα 448r ρηγνυται . επιτα 449v σφοδρα . επιτα 448v καρ'πω . επειτα και 455r ϋπαφριζοντας . επιτα 460v βραχεισαι . sp. 1 ειτα κοπεισαι 328r οδοντα . ειτα 390r (margo) αρ'τεμις . ειθ' 394r μιξεως . ειτα 398v αυτα . επιτα 400r ποταμον . ειτα 405v ελ'κοντος . sp. 2 ειτα 424v θυϊα . ειτα λεαινων 425v 426r καθαρου . ειτα 425v δαυκος ομοιως . ειτα 433r χρησαιτο . ειτα 436v κεχρησο . ειτα 437r πινειν . ειτα 451r γαλακτι . ειτα 451r ναρ'δω . ειθ' ουτως 452v]| τω . ειτα 456v μοσχον ω̄μην . ειτα 475v ωμην . ειτα 475v δεξαμενος . ειτα 476v παραψαυσει . ειτα 478v φιλονικουσειν . ειτα 478r ευθυς . ειτα 484v.

Interpungitur simili ratione saepissime ante *ΔΕ*, *ΚΑΙ*, *ΚΑΙ-ΔΕ*, *Η* neque multum interest utrum totae sententiae an sententiarum partes ab antecedentibus distinguantur.

ΚΑΙ.

Eodem modo quo apud nos hodie quoque usus est interpungebatur ante και, si novum enuntiatum incipit: θρυπ'τι δε και χρωματα η ριζα . και εξανθηματα καταστελλει 165r ε̄χει . και η τουτου τις πορεια τοιαυτη φαινεται . το δε δηγμα 402r του σωματος πνοην . και περι μεν το τετρωμενο¯ 408v οφθαλμοι δε ϊλαρον βλεπουσι . και ο πωγων επανθει 409v γαυρειαν δοκει . και τρισστοιχοι μεν εισιν οι οδοντες αυτω . 409v την κεφαλην κεκλειμενην ως ετερως εχει . και επ αυτης ανεχει το κεντρον . και κρυπτειν αυτο πειραται 418v ανθρωποις εστι · και ᾱναιρει δηγμα . λογος δε 422v σαυρας εστι το μεγεθος αυτης · και το δηγμα ομοιως πονηρον 423r σπασμοι δε περι τα αιδοια συντονοι γιγ'νονται · και αιμα ᾱπουρει 431v περι τα σκελη · και απο τουτων ϊσχει 431v κυτισσος · και ταυτην μιγνυε̄ 437r δε ε̄ρυθροι . και γιγνεται η βοτανη της βοιωτιας μεν 435r ελλεβορον τον μελανα-και τουτον επιδαν κατασταιη ξηρος 437r ϊερο¯ κλαριου · και το ο̄νομα απο κλαρου ετεθη 439r αυτικα γιγνονται . και ο λογος αυτοις ου σωζει την ταξιν· οι δε 445r ευρησις προς την βοη̄θειαν · και βοτρυς — ουκ εστιν

βοηθει¯ αδοκιμος · και ταμιον δε 451ᵛ κεχηνασι δ ουν δια παντος. και τα χειλη την προτεραν αυτων ου φυλατ'τι ταξιν 453ᵛ επανθει ταις παριαις ερευθος · και βραχειᾶ μεν των ουρων εκκρισις γιγνεται 454ᵛ παρομαρ'τουσιν· και τις ουκ αν γελασειαν 464ʳ ναυς — διᾶρηξιεν ζαλη . και τας διεσπαρ'μενας περιεπουσιν των σανιδων · καὶ προς αυταις αλισκονται 465ʳ οι ἴχθυες . καὶ ει το κλυδωνὶον 466ʳ ενορ'μωντες · καὶ αυτην ᾶπασαν ανακεινοιεν την θαλασσαν 467ᵛ καμνει λιμω . και πολεμειν αναγ'κη 468ᵛ προς δε αυτω τω πυθμενι της θαλασσης εστιν . και τροφης ἀσχετως ερα . τις δε 468ᵛ την τροφην κἀθειασειν . και το κητος . . ἀιρει και ἀλισκεται . και αντισπα . διαρρηξετε . ουκ ἴσχυον . προς τον βυθον 469ᵛ ἀνἀστρεψαι γαρ ἀυτην ὔπελ'θοντα δει . και τοτε ωσπερ' εχον οστρακον ἔπι την θαλασσαν μεταστρεψαι τηδε ουκετι ραδιον 471ᵛ λιχνοταται δε εισὶν αι πορ'φυραι . και της θηρας επ αυταις τοιουτος ο τροπος 472ʳ αρ'πην προτινει . και αποτεμων . αυτικα επιγεται τοις ετεροις . ως 472ᵛ ὄραν ἔθελειν αντο . και απιστος μεν . κρατει δε ο λογος περι αυτω¯ 474ᵛ μενειν ἔπιοντα τον οφιν· κἀι μικρον ὔστερον προσελ'θων ἀνεσοβεὶ 476ᵛ ὔπερκυπτουσειν της θαλασσης · και προς ποτον ου χρηταὶ ποταμοις 477ᵛ προσδεξαμενοι· και τις ἔξηρ'τηται 479ᵛ ἔπιλανθανονται · και διᾶ τουτο εἰσὶν εν πλαναις ἀει · και τι κερ'δος αυτοις 481ᵛ θυρων ουσων εκατερωθεν δυο · και δελεαρ' εστιν 484ʳ αἰρουσειν οι ἴξευται · και αλ'λος κολοιων θηρας τροπος 484ᵛ

Diversum autem est interpungendi genus illud quo ante *και* punctum ponitur etiam tum cum partes similes eiusdem orationis velut verba, substantiva, adiectiva, adverbia duo hac particula inter se coniunguntur.

Verba duo: *κινι . και . . παρηγορει .* 28r *επεχει . και . . θεραπευει . και* 82ᵛ *λεπτυνει . και εκφρατ'τει* 94ᵛ *συνορμα . και ποιει* 117ᵛ *μετα ἴχθυων σκευαζεται . και μονη ταριχευεται* 122ᵛ *εκτινασσει και κινει . και* 133ᵛ *καλειται . συλ'λεγιν δε χρη περι τον πυραμητον . και αποτιθεσθαι . ξηραναντας* 134ᵛ *διαφορει . και θυμους αιρει* 137ᵛ *αγουσιν . και σκορ'πι | οπληκτους βοηθουσιν* 142ᵛ *γαλα ᾶγει . και αποκαθαιρει* 143ᵛ *αιμορραγιας στελ'λει . και φαγεδαινας στελ'λει* 161ʳ *ἴαται . και αλ'φους αποκαθαιρει . και λεπρας σμηχει . τα τε προσωπα* 177ʳ *αγουσιν . και βοηθουσιν* 244ᵛ *αποκαθαιρουσιν . και λιθους τρυπτουσιν* 244ᵛ *ἴστησιν . και ουρα κινει . εστιν δε* 245ᵛ *εξαγει . και ουρα αγει* 249ᵛ *λεπιδας αφιστησιν . κ(αι) απουλοι τα παλαια* 261ᵛ *πραΰνει . και ρυπαρα ελ'κη καθαιρει . αιψηθισα* 268ᵛ *εφιστησιν . και οδυνην πλευρων παραιτιται* 274ᵛ *εξουρειν ποιει .* sp. I *και σπληνας . . τηκει εν εριω . συν αλ'φιτω δε* 295ʳ *ζμηχει . και ουλας . . αποκαθα [ιρει* 299ʳ *επιθες . και . . διαιρει . και εκθλειβε* 299ᵛ *αποκαθαιρει . και κεφαλαλ'γιας απαλατ'τει* 300ʳ *κινι . και . . αγι* 304ᵛ *αφιστησιν . και στιγματα εξαιρει* 307ᵛ *καθαιρει . και παχος ποιωδες ποιει* 310ᵛ *ανακαθαιρει . και απουλοι* 321ʳ *ουρα ᾶγει ποθισα . και . . ωφελι* 358ʳ *ἵνα μενη το πνευμα . και . . φερωσειν πονον . του δε ᾶθλον* 372ᵛ *αγει . και . . ποιει*

380r δει δε . . βρεχειν εν κοτυλαις . sp. 1 και παντη . . επιπλατ᾽τειν 383v επενηνοχως ετυγ᾽χανεν . και κατα του σφυρου ϋπελ᾽θων 394r φαινεται . . σφαιρα . και . . μετιοντος τινος δικνυται 394v μεταβαλ᾽λεται την ειδεαν . και δοκει φαινεσθαι 400v ισχουσι τε αλγηδονες τον πληγεντα απαυστοι . και όλος ογ᾽κουται 406v τον θανατον ήκειν . και διαλυεσθαι . ναι μην 410v Ο δε χειρων ουτος . . κενταυρος ην . και πατρος γεγονεν εκ᾽ του κρονου . sp. 2 εν δη τω ορι 412v ρυεσθαι . και ϋπεξαγειν 412v επιφερει . και . . απιασι 412v πυῤρον εστι . και ως σφηκος φερει 417r εμ᾽φυεται . και οδυνην παρεχει 418r αγει . και φλεγομενον τε εστιν 419v διαίταται . και μενει 423r παιουσι φυλ᾽λοις . και γελωτα δη εχουσιν οι παιζοντες . και . . παρεχουσι . οτι 434v ε̄ρεβινθος ε̄χει . και εστιν ε̄παχθης 435r παυλα . . εσται . και παντελης καταληψεται 436r κοπτεσθω παντα . και μιγνυσθω 437v το με̄ πρωτον λυγμον ποιει . και άμηχανειαν . . αγει 440r αλ᾽λα γαῤ επακολουθει . . φερεσθαι και σταζειν 440v νεκρωδες ποιει . και . . δεχεται 447v συῤρεοντος του κακου των ενδον . και συνισταμενου 450v βοσκεται μεντοι την δροσον . και τω θερει . . θαμνους διωκει . ωχροι δ ουν 457v εξοζει . και χωρει . δια του στοματος 457v εμ᾽φυεται τε α̃κριβως αυταις . και ου μεθιησιν ελ᾽κομενας . οι δε 460r ϋπεκυψεν . μεχρι και της θαλασσης εκ᾽τειναι τα ο̄πλα . και διδαξαι 461r ε̄φικεσθαι . και αναδησασθαι στεφανον 462r χωριζεσθαι ουκ εθελουσιν . και επι το σκαφος ανελ᾽κονται . ει δε 462v σκιῤτωσιν μεθ᾽ ηδονης . και εκ᾽πλητ᾽τουσιν 464r πλησιασαιεν . sp. 1 και την πετραν α̅πολιψουσιν 464v επιτηδωσιν τε αθροαι . και περιβαλ᾽λουσιν . ωσπεῤ παρθενοι . χρονιον αδελφον 462v επαφιασιν τοις κυμασιν . λιθον ενθεντες . και προστρεχουσιν τα νωτα τε παρακνωνται . και ουτως 465r ταραξαντες τε αυτους . και συναγαγοντες 467r δεδιεναι . και φευγειν 465v τα των κητων μεγιστα κατα μεσα τρεφεται τα πελαγη . και επι πλειστον ου καταδυεται 468v διατριβει . και ανελ᾽κεται 469v ετερα βεβληται . και αλ᾽λη διαπεπαῤται 466r χειρωσαμενου . . το ανθρωπινον . κ(αι) . . επαφεντος το βελος . φιλονικησαντος τε . επιδη 461r δεδοικασειν . και συῤραγεισαι νικωνται 468r ωστε τοις αλιευσιν ε̄ξειναι ε̄φελ᾽κεσθαι . και σιδηρω διᾱφθειρειν 471v μηδε καταδυνειν δυνασθαι διᾱ την των φολιδων ξηροτητα . και παρα των α̅λιεων αλισκεσθαι 471v κατεσθιει . και περιειπταται 472r αποσοβει . και διωκει . και τις αν ειποι λεγειν αυτην . ορας ω τεκνον 472r προς αγραν οῤμαν . και βατραχοις επιτιθεσθαι 474r διαφθιρουσειν τους νεοτ᾽τους . και λυπουσει 474v οῤμωσι̅ . . τας χειρας . και διαφθιρουσειν 474v ϊασαντο λαβουσαι . και . . απεπτη 476v ανασπα . και κατεσθιει 477v αιρει . και ειε̃ται 477v αφιᾱσειν . και παλιν αναῤπαζουσιν 478r οιηθωσιν . και χωρουσιν 478v εκ᾽διδαχθειεν . και τις αν εικασειεν 478r προσκομιζουσιν ταις θαλ᾽πουσαις . και δρωσειν 478v χρωνται . και˙ εχουσειν 480v τειθεναι τας καλειας . και . . βρεχειν 480r ει τις αποτεμοι γλωσσαν χαλ᾽κω . και φαγειν δοιη 481r αγνιζει μια . και ανακραζει . ουτω τε α̅φειπτανται 481r οι κυκνοι . . ταις α̅κταις τρεφοντ(αι) και ταις λιμναις . και αντιχουσειν 482r

ορθουται . και . . ἐφελκεται . ωστε 484v ωστε αποπτηναι μη δυνασθαι . και αιρεισθαι 484v περιρηγνυται ταις σανισειν . και διᾶφθειρονται 485r.

Substantiva duo: *συν οινω . και . . φλεγμονας . και φυματα . και 27r βηκας . και ρηγματα 27r ερυσιπελατα . και ερπητας 36r περι σπληνα . και ηπαρ 46r εν τω ταυρω ορει γενναται . και εν ταποσιρι της αιγυπτου . 45r σπερματων . και τιλματων . εστιν θεραπευτικη . 58r ὕς . και λυκους . και 66r αυτους . αλωπεκας . και παρδαλεις 68r πιτυρα . και ψωρας 78r μελαντηρον . και ακανθωδη μικροτερον . ομοιον βοος γλωσση . οπεῤ 76r το ανθος . και ο καρπος . 82v θεραπευει ελκη . και ταλλα . . 82v πανει . και . . σκληριας . και αποστροφας 86v οδους . και οικοπεδα . 93r καταπλασμα . και το αφεψημα . 93r σπεῤμα . και τα φυλλα 97v ραγαδας . και συριγγας 99v πηγανου . και οινου 94v ακρωτηριοις . και συνσκιοις 94v σισυμβριου . και λελισφακου . ηδιστη 102r θυμου του σκληρου . και θυμβρας 108r οῤχεων . | και δακτυλων 109v αγι δε ουρα . και παχεας εσθ' οτε δε και αιμα . λουεσθαι μεντοι 111v μετα σησαμοειδους . και θαψιας χωλου η αλικος . και 114r μετα . αλευρου . και οινου 115r εν τραχεσιν . και γεωλοφοις 115r εν τω ελικωνι . και παρνασω 115r ενπνευματωσαισι̅ | και θηριων δηγμασιν 119v δυναμιν αγει την αυτην τη σκιλλα . και σκευασιαν 126v αγει ουρα . κ(αι) εμμη ¦ να 125v ο χυλος . και ο οπος 139v αιμοῤρα | γιας . . εκ̓ μυκτηρων . και δυσεντεριας 145r βελτιον δε ἡ μακεδονικη .* sp. 1 *και εν ταυταις ἡ πυκνοριζος 148r βοηθει στομαχω καυσουμενω . και οφθαλ̓μων φλεγμοναις 149r πορφυρουν . φυεται εν πανισκιοις . και τραχεσι τοποις . δυναμιν δε 149r αλεκτρυωνας . και οῤτυγας 158r περι θωρακα . και βηχα . και αιμοπτυεικοις 160r κεφαλαλ̓γιᾶς . και προς τους υποκεχυμενους 165r φλεγμονας πανει . και σπαργωντας μαστους . ερυσιπελατα . σβεννυσι 171r συν οξει εψομενα . και αρτω 175r σπεῤμα προς στροφους . και ενπνευματωσεις 181r συνκολλᾶ καταπασσομενη στρεμ̓ματα σφυρων . και περι τα αρθρα χρονια αλγηματα 238v τραυματα . και καταγμᾶτα . ανᾶγι δε και οστα . και 241v χοιραδας . και παρωτιδας 244v δει δε προανατριβειν νιτρω τον τοπον . και οξι 244v διαθεσιν · και αλ̓σην στομαχου 244v ο δε χυλος . . παριθμια και κιονιδας . και αφθας θεραπευει · και 247v προς ῶταλ̓γιας ποιει · και προς τα ελκη 273v ε | ν εστικη της λιβυης · και εν · μακεδονια 280v ακοποις . και κεφαλαλ̓γιϰ(αι)ς δυναμεσι . περιρησσι ¦ ϰ(αι) ανθῤακ̓ας . αρμοζι 281v αμ̓μωνιακω . ϰ(αι) κηρωτη . δοκιμαζεται δε 281v στραγγουρια . και λυγμω .* sp. 2 *και ἴκτερω . και 291r κλωνια τριᾶ η τεσσαρα . και εκ τουτων μασχαλας 292r κεφαλαλ̓γιας . και στομαχον 293v προς ᾶκροχοῤδωνας . και προς χεμεθλαν . ενχρισθεισα 298r οινον . και ἐλαιον 298r αποστεματα . και ᾶρωματικας δυναμῐς 298r ενκλυσμα . και ōδονταλ̓γειας 299r μεγαλην . φυεται εν οικοπεδοις . και αμπελωδεσιν τοποις . ολος δε 299r προς . . βηχα .* sp. 1 *και ρηγματα . και σπασματα . και 310v αλας μιξον .* sp. 1 *και στιμεως 300r κατακνισθεισας . και τα νεμομενα ελ̓κη ἐφθη δε εξανθηματα . και πυρικαυτα . και 301v τρυφεροτερον .* sp. 1 *και αιδωδιμον* sp. 1 *καυλος*

γονιοειδης 315v προστεθις δε ενεργως δακτυλιου . sp. 1 και μητρας και φλεγμονας βοηθι 315v συριγγας . sp. 1 και τα φλεγμαινοντα παρηγορει 317r καρδαμω . sp. 1 και ϋδατι 318r στραγγουριαν ἰαται sp. 1 και λιθους 341r ο καῤπος . και ō οπος 349v ᾱποθεσις . και τουτου ομοια τοις προειρημενοις 350r αγει χολωδη . και κοπριᾱ 356v φλεγμονας διαφορει . και ϋπωπια . . καταπλασθεισα . συναγ̓χικων τε 359r κενταυριον μεγαν . κενταυριον λεπτον . 389v (rubrum) εῤπετων ειδη . και τας απο τουτων βλαβας 393r φροντιδος αποστερησειεν . και προσετι τιμης . αλ̓λ̓ . . 394r του θερους . και της ω̄ρας 394v εν μελιτη που . και τω ελικωνι 394r καρδαμου τε επιμειξας νεαρου . και δοῤκιου το ϊσον 396r βρυον . και το ōνογυρον 397r και ή ριλα δε του σιλ̓φιου . και ελελισφακος εμ̓βληθεντα . και ταυτα . . βοηθει . ιδοις δ αν | 398r εις την σωτηρειαν . τον της κεδρου καῤπον . και το πευκεδανον . και 398r εκ της νομης . και της τροφης 399v δυσβατα των χωρειων . και τας αιμασιας 400r την μεν ουν διαιταν ποιειται . και τας καταδυσεις ο αιμορρους ουτος . εν δαπεδοις τε 402v ō δυναται τοιουτοις ᾱρα συσχεθηναι κακοις . και οιοις αν τις . . διαφυγοι . πρωτον μεν γαῤ οιδενεται . μετα δε . . δικνυσιν . 403r πρωτον μεν γαρ βαρυτατη τις οδ̓μη . και δυσωδης λιαν αυτου δια παντος χωρει . επιτα δια του βαθους ϊοντος του δεινου . και 406v εν ταις αισχατιαις . και τοις αλλοις τοποις 408v επι τας δρυς καταφευγων εῤχεται . και επι τας φηγους . και χρηται 408v μη μονον ταχει . | [και] μεγεθει . αλλα και . . ειδει . και αυτη | 410r υποστροφας συνεχεις . και ε̄παναζευξεις 411r συμ̓φοραις . και κακοις 412v προσχρωμενος . και διαμιγνυς 414v βοη̈θημα . και σωτηριωδες 414v ευω̄διας . και των ταυτης καλων 415v ϋπνου . και ōδυνων 415r εχομενον μεγαλη μεν φρικη . και οιον απο χαλαζης 420r ō θανατος επιλαμ̓βανει αυτον τε ομοιως . και μελιτ̓τας αποβαλουσας το κεντρον 422r το της τενθρηδονος κεντρον . και το της αμ̓φικεφαλου σκολοπενδρης . 422v ōριγανον . και τα στρομ̓βια 426v ϋπο των σκορπιων . και των φαλαγ̓γιων 428r κρυμνην . και γρασσον 429r ος του τε οφθαλ̓μου μεταξυ τυγ̓χανει . και της ρεινος 429r φυλ̓λα οποταν η̄ χλωρα . και ην σκολοπενδριον βοτανην . ο καυλος 429v λαγωου . και δορκαδος 425r ναῤθηκος καυλιᾱ . και ιπ̓ποσελινου 425v δορκαδος και ταυτης νεογνου . και νεβρω̄ τα περιτ̄τωματα και ε̄χινον ε̄λαφου . μερος εστιν εχινος ελαφου 425r καῤπος ō της κεδρου . και ō της αῤκευθου 425r αγχουσα sp. 6 βατος αῤκταιον sp. 2 και sp. 1 αι λοιπαι 432r θυλακις λεγομενη . και πεπαιτις αλλη 432v κοριου της αγριας . και σκοροδο̄ 434r πλησιον της ραμνου . και αυτης της ραμνου 434v καυλειᾱ . και ασπαραγος 434v γαμος . και τα ε̄πι τουτοις 439r ερισυμος βοτανη . καί των αγριω̄ ερεβινθων καῤπος 435r νυγματος . και ασκου 436v τριφυλ̓λον . και τον του οπιου χυλον . ο σταθμος 436r ο σταθμος τρις οβολους ελ̓κων ϋπαρχετω . του οπίου τουτου . και τον εοικοτα τω κροκω . ἐρπυλ̓λον ομοιως . και κρηθμον . και 436r κινναμωμον . και σφονδυλιον 437r δαφνης καρπον . και ης το ōνομα βοτανης κυτισσος 437r χρυσον

τε αυ πεπυρωμενον. και αρ᾽γυρον 441r των νεων. και των διαφθειρομενων ανθρωπων 445v εκ᾽κρισεις απερ᾽γαζεται χαλεπας. και οια των ωων τυγ᾽χανει τα διεφθαρμενα 449r τριων οβολων. και τουτου δηλαδη του σταθμου. εστω 450r ομοιως και εχινοι.. και το κτενων γενος. οι γαρ᾽ 452r πραμνιου ουτως ονομαζομενης. και αλ᾽λης χρησιδος. και οινω 455r μαλαχης τω χυλω. και κεδρὶνης 455r ναρκωδες γιγνεται το σωμα. και ο̄λον ασθενες. και κομιδη 456v τρυγα. και ορνιθες 456r των παλεων. και η̄ρυγ᾽γιου 457r αυταρκες προς σωτηρειαν. και σπληναν γενοιτο 458r πυλαι τοις δικτυοις εισιν. και φυλακες των πυλων. και 460r οικουντας ϋπερ᾽ τον τιγρητα. και το βακ᾽τριω¯ φυλον 463r πὶμελη. και σωματι συμμιγη 464v καταχριει τους φωλεους τω φαρ᾽μακω. και τας θαλαμας 467r ακροπολιν. και τας οικιας 469r ακανθαν. καὶ τους σκολοπας 470v βοστρυχας. και ω̄τακιδας 480r σκοπελοι. και αι φαραγ᾽γες 482r εν ερημια βοῆσομενοι. και ε̄πι ακτες (l. -αῖς) 482r.

Adiectiva et participia duo: καρπον.. εοικοτα. βαρυοσμος δε οδη. και.. πικροτατη και 15v βαλανοις̣ ομοιαι. δριμιαι τη δυναμι. και θερμαντικαι. κινουσι δε και ουρησιν. και εμ᾽μηνα ποθισαι. και.. πασματα και.. βηχας και ρηγματα δραχμης· | 27r ελεφαντιωντα. και ρευματικα. και. αρμοζει. ισχει δε.. αιμορραγιαν. νομας 30r λυθεν δε οξει. και επιτεθεν 46r προς τα ϊοβολα· και προς τας ενπνευματωσεις 50r μιζω δε εστιν αυτου. και δριμυτερον 75r περιχριομενον. και στοματικον 92r θλασθεισα. και βραχεισα 94v δε ο̄πτη και ἑφθη. και 96v αγει δε το φυλλον αυτου ξηρον. και νεαρον ποθεν 103r εν ορινοις. και τραχεσιν χωριοις 116r καρκινωδη· και κακοηθη 118v ϋπολευκον. και ϋποκιρρον 119v ευώδης. και αρωματιζουσα. φυεται εν παιδιοις. και εν τραχεσι τοποις. δυναμιν δε εχι 125v ϋποπορ᾽φυρος πικρα. και πυρ᾽ρωδης προς την γευσιν. φυλλα 126v ϋπνωτικος. και ανωδυνος 136v καυλωδεστερα. και λευκοτερα 136v εμμηνα. και δευτερα 137v δριμυ. και θερ᾽μαντικον 140v εψηθεισαι και διακλυζομεναι 244v ελαττον μεντοι και στενοτερον. και αποξυ 240v λευκους. και ευτροφους 250v ομοια πολλα εχουσα. και υψηλοτερα 256v νεφρητικους και κυστιν αλγουντας. συνεψηθισα δε 265v εστιν σπιθαμης εχουσα. και μιζον 267v ωμον. και ταριχευθεν 269v αρ᾽μοζι αιμοπτοϊκοις. και στραγ᾽γουριωσιν αγι 273v σκληρον. και δυσαποστατον. ριζα 278v ενχεο̄μενον. και προσκλυζομενον 279v ερευκτικη δε εστιν. και ουκ ουρητικη 283v πεπωμαμενη. και καθιε̄μενη. εις κλιβανον. λαμβανεται δε 298r]αντες. και κοιλανανες. κατα τουτου 299v περικλυσας. και περιπιε̄σας 299v ανωδυνοις. και θηριακαις. και βηχει 305v μιγνυται δε θηριοδηκτοις. και τοις λιθαργυρον πεπωκοσιν. πνευματων εστιν διαλυτικον. 305v μικρον. και δυσοσμο¯ | 307v φυεται εν ορινοις τοποις. και ε̄λωδεσι 310v ϋποστρογγυλα. γωνιας εχοντα. και 310v χλωρα λια. και ξηρα δ᾽ εψομενη 310v γλισχων. και σαρκωδων 335v εψηθισα δε συν οξι. και διακλυζομενη 339r εν ἡλιω. και τας επιγινομενας ξανθας. και λεπτας ποιει 339r καυλον πηχιαον. και μιζονα 373v ο χυλος

μιγις μελιτι . και εψηθις 373^{v} *ριζα αφεψηθισα* sp. 1 *συν οινω* . sp. 1 *και διδομενη . . αρηγει . και εχιδνοδηκτοις ομοιως* 381^{v} *λευκη . και αχρηστος* 385^{v} *οι φαγοντες αυτο . και πληγεντες* 386^{v} *εμβληθεισαι . ελαιω καμ᾽παι . και ανατριφθεισαι . ϊκανωτατους* 398^{v} *χαλεπωτερα τυγ᾽χανει . και βλαβερωτερα* 399^{r} *κεκορεσμενη . και ϋπνου ποτε μετασχειν θελουσα .* 399^{v} *ως τεφρα γιγνο ¦ μενη . και αυθις μη . λινοειδης . και αλ᾽λοτε μελενομενη . και αλ᾽λοτε* 401^{v} *πυρωδες εστι¯ | ϊδιν τους οφθαλ᾽μους αυτης . και γορ᾽γον βλεπο¯ ¦ τας* 401^{v} *σπευδη . αλ᾽λοιον ολ᾽κας επιπεσοντος αυτη εναντιου . και δυσχερους πνευματος* 402^{r} *διδου πινειν τω εγ᾽γυς . και παρα το δεινον εκινο ελ᾽θοντι |* 412^{v} *δηχθισιν . ϊκανως βοηθει* sp. 2 *και το λεγομενο¯ |* 413^{v} *περιβεβλημενα τα ταυτης . και περικειμενα* 415^{r} *αιρομενη τε εις ϋψος . και αδρους τρεφουσα τους κλαδους . ανθη δε* 427^{v} *ουτοι πανταχου ορωνται . κινουμενοι τε οι παπ᾽ποι . και ρειπιζομενοι* 443^{v} *αγλαυκη . και μελανην* 445^{r} *μεταποιουμενοι . και κατεσθιοντες* 445^{r} *υπαφριζων . και σπαιρων* 449^{v} *πολυ . και συνεχες* 457^{v} *οινον εγ᾽χεων . και παρεχων πινιν* 458^{r} *αγωνιζομενοι . και προς το περας επιγομενοι του σταδιου . ου τον κρατουντα* 462^{r} *οι κεφαλοι ανεξομενοι . και . . ολιγωρουντες* 462^{r} *νικωντα εκαστην . και ταρατ᾽τομενον την ψυχην* 462^{v} *φιλονικουντες αλ᾽ληλοις . και προς το δελεαρ᾽ επιγομενοι* 465^{r} *κεχηνοτας . και προπηδαν αλ᾽ληλων επιγομενους* 465^{r} *εριδοντας . και την εριν αναδικνυντας . πονος ουν* 465^{r} *εκ᾽ταρατ᾽τομενον . και ϊλυν εχοντα* 466^{r} *ασθενουντι . και ουδε ο̄ραν ετι δυναμενω* 468^{v} *ευνοεικως . και μονον ουχι φθεγ᾽γομενος* 468^{v} *ο̄ρωσιν . . θεωμενοι . και προς τα της αγ᾽γελειας αισια κεχηνοτες* 470^{r} *κατενεχθεντος χειμαρρου . και ποιουντος* 470^{r} *αλ᾽ληλοις τε εισιν φιλοι . και προς θηραν ϋπουρ᾽γοι τοις ανδρασιν.* sp. 2 *ευγουν* 471^{v} *την χροιαν λευκος . και τοις τας φασσας α̅ναιρουσειν ϊεραξιν προσομοιος* 477^{v} *λευκοι τε εισιν . και ως αι περιστεραι βραχεις . οι δε τουτων μεν εισιν μειζους και ϊσχυροτεροι . πυκνοτατοις δε* 479^{r} *μουσικοτατους παντων ορνιθων . και ϊερους καλουμεν* 482^{r} *σοφον τι μηχανωμενοι . και χαριεν* 480^{v}.

Adverbia duo vel similia: *περι τα δενδρα ανω . και και* (sic) *κατω νεμομενη . καρ᾽πον δε* 124^{v} *νεωστι . και προσφατος* 455^{r} *εισιν αι τουτων εγ᾽γυς διατριβαι ναι μην . και παρα την αμ᾽μον . η δε* 402^{r}.

Hunc locum vel maxime idoneum esse puto ad aliam observationem adiungendam. Ponitur enim punctum inter similes partes orationis quae modo cum *καί* particula coniunguntur modo sine ea enumerantur.

καυλους δε ανιησι . πηχιαιους και μιζονας . παχους μεγαλου δακτυλου . λιπαρους 13^{r} *φυλλον . . εχι . . παχυ . λιπαρον . εν τω* 15^{v} *ξηραντικην . στυπτικην . των σωματων . κοιλιας* 15^{v} *ϊσχιασι . δυσουριαις . |* 24^{r} *γλισχρα . πολυοσμα* 25^{r} *υποστρογ᾽γυλοι . βαλανοις ομοιαι* 27^{r} *της ριζης . προσλαβων οινου παλαιου . γλυκεος . και σμυρνης . και κροκου .* 27^{r} *μακρας . δυσθραυστους* 37^{r} *βοηθει . ωφελει και* 41^{r} *ϊκτερικοις . δυσουρουσιν .* 43^{r} *θρυπτει δε και λιθους .*

κοιλιαν ϊστησι¯ | και εμ᾽μηνα . και λοχια ιστησιν . και αγωγας . καταπλατ-
τεται . και . . δασυνει . χοιραδας . . συν κονια . συν λαδανω . . σμηχομενον 43^r
πραϋνει . και πυρι | καυτα . και χεμεθλα 44^r ομοια . στενοτερα 49^r μελαν πυρω-
τικον . πινομενο¯ 50^r θερ᾽μαντικην . | ενυπνον . ανωδυνον . ουρητικην . υδρω-
πικην . διαψυτικην . αδιψον . 50^r στροφους . και ρηγματα . σπασματα . σπληνας
τηκει · ωφελει και 59^r θερμαντικην . ξηραντικη¯ | 60^r πτυϊκους . κοιλιακους .
στομαχικους 61^r πορ᾽φυροειδες . ϋποφοινὶκί᾽ζον 62^r ποθεισα . κεινει και ουρα .
ποιει και 64^r ϋπομελανα . λιπαρα 72^r πολυχυλον . οινωδη . οστις 73^r πολυκλω-
νον . ευμηκη 74^r ανθη μηλινα . μιζονα 75^r δυναμιν δε ἐχει στυπτικην . ϊδιως
αρμοζουσαν 78^v εμ᾽φερης . δυναμιν εχουσα 80^v ποα γνωριμος . στυφι . ξηραι-
νει . 82^v στυφουν . ξηραν 82^v ακανθωδεστερον . δριμυ πυρωτικον . 83^v επτα . |
χνοωδη . δισπιθαμιαια . | 85^v στρογγυλον . γλυκειαν . εσ ¦ θιομενην 85^v τροφι-
μος . πνευματικη 88^v ϋποστριφνοι . γλυκιαι χυλιζομεναι 92^r ομοια . ϋπερυθρα .
τα δε 94^v θερμαντικην . στυπτικην . δυναμιν δε 94^v ρηγματα σπασ | ματα . βηχας .
καταρρουν . ποθισα δε 96^v καυλον δε εχει | λιον . ορθον . ως διπηχαιον . και
παχυν ως βακτηρια¯ 96^v σπιλωτα . καυλον σπιθαμιαιον . ϋποπυρρον · πιπεροειδη .
97^v προστιθεμενη . ϋποθυμιωμενη 98^v καρ᾽κινωματα . κρυπτα σκληρωματα παρω-
τιδων . μασθων . διδυμων φλεγμονας . 104^r μελανα . στρυφνο¯ | 107^r ρηγματα .
ηπατος φλεγμονην . 110^v επιμηκεστερα . και μικροτερα . ανθη δε 110^v μακροι .
τετραγωνοι . τραχις . ομοιοι 111^v μελαν . ριζα λεπτη μικρα 111^v καυλια . λεπτα.
πολλα . προς λογο¯ 112^v καταπλασσομενος . αλφους και λιχηνας . και λεπρας
πραϋνει 115^r επιληµ᾽πτικους μελανχολικους . μαινομενους 115^r λιβανωτου . η
κηρου . και κεδρινου ελαιου 115^r χλωρα . πλατανοειδη 115^r δριμιαν . θερ᾽μαν-
τικην 116^r ευωδη . μεγαλην . δριμιαν 119^v ϊματιων . υπολευκα . ευωδη 120^v
γλυκια . ευωδιμος 121^v καυλος δε κοιλος . τρυφερος ϋψηλος 122^v ϋποφυνισ-
σομενα . κομη μεση ανθους . κορυμβους 122^v γραμ᾽μας ε̄χων . φυλλα πλατυ-
τερα 122^v συνεστωτα . . μελαν . επιμηκεστερον . δριμυ αρωματιζων . ριζα λεπτη
122^v φυλλαρια . . το . μηκος . δασεᾱ εριω̄δεστερα 123^v ριζαν σκληραν . παχιαν .
φυεται 124^v κληματα πολ᾽λα . λεπτα ακανθωδη . ως παλουρος . η̄ βατος 124^v ριζα
επιμηκης σφοδρα . μελαινα κατα την ε̄πιφανιαν · ε¯ | δοθεν λευκη . 125^v κυκλω
οξυτατα . σκληρας ων το χρωμα λευκο¯ | 125^v θερμαντικην . ξηραντικην . οθεν
128^v και λυγμους . και εμετους . και χολερας 128^v καρπον στρογγυλουν . απο-
κρεμαμενον 130^v σκορπιοπληκτους και φαλαγ᾽γιοδηκτους 136^v πλατιαι . μα-
κραι 141^v σκληρα . στυπτικη 145^r πικρα . οπιζομενη 147^r λευκα ϋπολευκους .
γωνοειδως . . . διεστωτας 147^r χολωδες . φλεγματωδες 147^r αποκαθαιρει . ελμινθα
κτεινει 154^r χολερα και ριγεσιν . και προς τα θανασιμα 154^r δασυνει . χοιρα
δας διαφορει 158^r συν κονια . συν λαδανω 158^r ανθεσιν . ριζα παχεια
στεραια 162^r φυλλα φερει παραπλησια τη μελεα . δυσωδη | καυλους μα-
κρους κενους · καρπον στρογγυλο¯ | 168^r παρωτιδας . φυγεθλα . και αποστη-
ματα . σπληνικοις τε 172^r ερυθρους . ριζας ξυλωδεις . μεγαλας . πλειστας

173r εκκλητικα . πεπτυντικα . διψωδη . ασωδη . αποκαθαρτικα . ευκολια . 186r
μικροτερα . ὑπολευκα 198r ὑποκυλος . διαπυκνος . ως 237v χρησιμον . διουρη-
τικον 230r πορφυρα . στυχηδονα . απ αλ'ληλων διεστωτα 240v συν μιλτω
]τικην . δικτιικην 249v συν μιλτω και λιβανωτου . εψηθεντα . οδονταλ'γιας
διακρατουμενα . εν τω στοματι κου . φιζουσι¯ 249r γ]ρηγορει . ωμον τε και
ε̄φθον . εσθιο| 249v μικρα . μακροτερα 255v στρογ'γυλος . ποικιλος 251v καρη-
βαρισκος. κοιλιας στατικος 250v . . οφυλ'λος . λεπτος 250v]κοις . σκοτωμα-
τικοις . επιλημ'πτικοις . κε | 261v φυλλα . . εντετμημενα . κυκλω ὑπογλαυκα
ριζα . ὑπομηκη δε 268r κατακαυματα . φυγεθρα 271v επεχει . διαφορι χοιρα-
δας σκληριας . οιδηματα 272v καθ εαυτα . και μετα ροδινου 274v φυεται
περι τα οικοπεδα . και θρινκεια . τουτου τα φυλ'λα 274v κακοχυλον .
δυσονιρον 277v αμαυρωτικον οψεως γινεται . και κακοστομαχον, αρηγει . .
πινομενος . ο χυλος . και αυτα δε καταπλασσομενα ωφελει . βοηθι 277v σπληνας
εκτηκει . κοπον λυει . και ωφελει 278v εκ' μιας αρ'χης . λευκας . η και ὑπερυ-
θρας 280v ποτιζομενος . κ(αι) εμ'μηνα τε αγει . και εμ'βρυα φθιρει 281v σπασ-
ματα . ρηγματα . πλευρας αλ'γημα . βηχας . στροφους 281v πικροτερος τη γευσει .
ενδοθεν λευκος ¦ εξωθεν κροκιζων . λιος . λιπαρος . ευθλαστος . ταχαιως δε
διειεμενος . βαρυοσμος . ο δε μεγας . φαυλος 281v ευστομος . ουκ ευστομαχος .
ερευκτη δε 283v εμετικον . ουρητικον . σπληνος καθαιρετικον 283v μελιτι . και
νομας . και υπο|πια αιρει . και εχεοδηκτοις, βοηθι . αλωπεκιας 283v λαμβανο-
μενος . επεμετικωτερος . αρμοζει, ὑδρωπικοις . καταπλασθεις . ευθετι δε 283v
γεννητικη . και θερμαντικη 283v σπασματα . ρηγματα . σπληνικοις 285r ριζα . .
επερευθεστερα . ανοσμος . χαυνη . ὑποκουφος . εστιν δε 285r παχυν . ὑποκαινον
286v τραυματων . και νεοτρωτων 286v ακροχορ'δωνας . και θυμια . καὶ 292r ποδα-
γραις . και στρεμ'μασι¯ 292r προς ἐρυσιπελατα . και ερ'πητάς 293r μιζονα · και
πλατυτερα . καρ'πος . . κιρ'ρος . πινεται 293r καταπλασσομενον · και ο̄ καυλος
δε αυτου μιγις προς ερυσιπελατα . και ερπητας συν ψιμιθιω̄ . και λιθαρ'γυρω
και ροδινω sp. 1 ενβρεχομενον 293r ζεσθεν . τη ρητινη τηχθεν 298r δασεα .
σκληρα . ευω̄δη 303v επισπασθαι . αποφλεγματιζειν διαμασηθεν . μιγις δε 309r
ενπικρὰ κατα την γευσιν . καυλιον σπιθαμιαιον 310v συν ελαιω δε εμ'βρεχο-
μενος . τη κεφαλη αρ'μοζει φρενητικοις . ληθαργικοις . κεφαλαλγιας επεχει δε
και 313v ϊκτερικους . και ἥπατικους ῡστερικην πνιγα . και ορθοπνοϊκους επι-
λημπτικους . 313v θερ'μαντικη . δικτηκη . φυσωδη κοιλιας . ταρακτικην . ξηραν-
τικην στομαχου . και ποντικην . διψους ελ'κωτικη¯ 316r ξενισμους . και αρτη-
ριας 316v φυλλα μακρα . ανθος λευκον . ριζα ἰσχνη 325r στριφναι . σκληραι .
φυονται δε παρα ποταμοις . και οικοπεδοις 336v αμ'φοτεροι δε στυφουσιν .
ψυχουσιν . εισιν τε 336v πλατυφυλ'λος . κολ'λωδης 337v μετα ο̄ξους . και τοις
ιξιαν ποιουσιν μετα οινου . και εμ'μηνα τε 337v ϊαται . και θρυπτι .
και . . αγι . λαμβανεται δε 338v ριζα¯|λευκην . λεπτην . παραπλησιαν 338v
αρ'μοζι . και προς πτερυγια και ἀνθρακας . φαγεδαινας . γαγ'γραινας .

συριγ᾽γας . και 339r τεσσαρας η̄ πεντε . λεπτους ερυθρους . | οπου λευκου μεστους . κεφαλη ανηθοειδης 349v κεφαλην πυκνην . περιφερη . εν η ο̄ καρ᾽πος. ωσπερ᾽ οροβος ποικιλος . ανθη λευκα . ολος δε 350r ραβδους εχων σχοινωδις . | παραφυᾱδας εχουσας 351v κερεαν εχων . ριζα λεπτη . μακρα 351v δυσεντερικους . αιμοπτοϊκους 355v ειδος εστιν ϋπερικου . διαφερον κλωσιν 356v φυλ᾽λοις λεπτοις . ανθη μηλινα 356v σπερματιον . ομοιως φυσαις ποιρρον . περιφερηλιον . ως 360r διπλαι . δασειαι 361v κομην κορυμ᾽βοειδη . ο̄μοιαν 371v θερ᾽ | μαντικην . στυπτικην . η̄πατικοις 371v τρυφερα τις ποιᾱ . θαμνοειδης sp. I *λιους ᾱναφερουσα καυλους και φυλλα δε προσχιδη . ανθη μηλινα . ϊσχυρως στιλ᾽βοντα 372v πλειονες . κροκοειδις την χροαν . ναρ᾽πος ωσπερ᾽ της κερατιτιδος . ταυτης ο χυλος μιγις 373v παραφυᾱδας φυλ᾽λων μεσταςֹ ο̄μοιας 373v καυλον τετ᾽ραγονον . πολυγονατον . τα δε φυλ᾽λα 381v γονυ τεταρ᾽σωμενον . ομοια μυγαλης . κεχαραγμενα δε . . μακροτερα .* sp. I *βαρυοσμα .* sp. I | *σκιαδιον δε 381v ϋδραγωγος . κακοστομαχος . | μελιτι δε 381v μαλασσει . και ᾱναστομοι . και διορθουται τα περι την διαθεσιν . και ο̄ καρ᾽πος δε 381v φυεται εν τραχεσι τοποις . και πετρωδεσι χωριοις , εστιν δε θαμνισκος σπιθαμιαιος . | φυλλα εχων μικρα τω σχηματι . και τη σχεσι* sp. I *382v αρθριτιδας . παρωτιδας . φυματα . οιδηματα . . μετα ροδινου . και οξους η ϋδατος . 383v προκλητικον . δυσμεταβλητον . καταπλασσομενον δε 386v παρ ανθρωπων πονηρων . και τας . . βοηθειας . και αντιπαθις θεραπειας . ο δε σκοπος 393r εκ᾽διδαχθεντα σε . και εκ᾽μελετησαντα . τα ονησιμα . ου γεωργος . ουχ υλοτομος αποστερησειεν . και 394r καμνουσι . δυσθυμιαι τε ε̇ | νοχλουσι . και . . συνεχει δυσχερη . μολις τε και δυσχερως 402v απαγορευων τοις παρουσι . και ουκ εχων 405v παλιν ϋποκεινουμενην . και αλ᾽λοτε ϋπερκυπτουσαν 406v οντινα τροπον χρηται . και ταις θαμνοις . προς το ε̄ | καθευδειν . ϋδρω δε εοικως 408v τοιαυτα . αττα εστιν . κεντρα εχουσι . οις παιουσι 419r αβροτονον . αμαρακον · πολιον 424v κολυμ᾽βαλιον . ϊππομαραθρον . 425r η τε δη κονυζα . και οι της α᾽κτεας κλαδοι 426r ϊσοσταθμον . | μοιραν . και ριζας 427v εχιον . ανχουσα 427r* (rubrum) *σεληνονοριον . χαμαιλεον λευκος και μελας . 428r τριφυλλον . οπιον . ερ᾽πυλ᾽λος 435v βοτανη ναρδος καλουμενη . χαλ᾽βανης τε δη ριζας . και πυραιθρον 437r λεγουσι τους σιληνους επιτελειν . τρυγωντας και εμφυτευομενους οινου . και 440v φερεται . ϋποφερεται 454v μελι . και χαλ᾽βανης ριζας . και 457r βατραχου λιμνεου του επι των βρυων ανιοντος . και προαγ᾽γελλοντος 458r η̄μερωτερον . και πυρος δυνατωτερον . οια συγ᾽χεις 461r σκυθρωπαζειν . και ανακηρυτ᾽τιν . ϊλαθι 461r δακρυᾱ τε ᾱφιεναι συχνα . και στενιν 461r εμ᾽βαλη . και των μεν τας κεφαλας . ουρας δε . . διατεμων . ουδεν μαλ᾽λον διαλυει το στιφος . και ταις χερ᾽σιν δε . . αναλημψεται μεμιγμενας 465v κατεσθιεσθαι . και αντι ταφου γαστερα εμ᾽πλησαι 471r νικωμενος . σπερων τε 472r αυξανομενης της σεληνης . και φθινουσης 472 .*

Eodem modo spatium vacuum interponitur:

σφοδρον . sp. *πικρον 46r μηλινα .* sp. *μιζονα 75r εν τραχεσι τοποις . ομοια*

ϑυμω . ελατ᾽τον δε και αναλωτερα . φερουσα σταχυν 138^{v} μικροτερα . χνοωδη . ακαυλον επι γης εστρωμενον . sp. φυεται 167^{r} τραχυσματικη . sp. ϋγρα 162^{r} μαλασσει . sp. εμπνευματωσεις λυει . ουρα κινει . συν πτισανη δε 172^{r} μικρου μηλινου μεγεϑος . sp. 2 εχει ριζαν μικραν sp. φυλλα 174^{r} κατεσχισμενον τα φυλλα . sp. 2 ριζαν λεπτην . στυπτικη¯ | λαχανευεται δε 179^{r} γαλακτωδους sp. ϊσχιαδικοις τε 195^{r} ευωδεις sp. ενπικροι sp. κυπαιρω 200^{r} μειζονα sp. γωνιωδη sp. ομοιον κορυμβην sp. φυλλων . . σπερματος sp. ριζαι δε 200^{r} λιϑοσπερμον sp. πλατυτερα 201^{r} γνωριμον . sp. εστιν δε . . πυκνον sp. ευχρηστον . . χρησιμον sp. 203^{r} δυναμιν . . ϑερμαντικην sp. αποκαϑαρτικην . sp. 2 στυπτι | κην 208^{r} μασχαλας . . πολλας sp. φυλλα 208^{r} καυλον λεπτον . sp. ορϑιον ϊσο¯ | 216^{r} σπερματα . . λευκα sp. 2 | γλυκεα εν τη γευσει sp. ριζα λεπτη αχρηστος sp. ολος 218^{r} και ϊσχιαδικοις sp. ϊκτερικοις . sp. φαλαγ᾽γιοδηκτοις 227^{r} παϑη . ϊσχιαδας sp. αιματος πτυσιν sp. ασϑμολυγμους sp. δυσεντεριας 285^{r} κρατιστον το ατερηδονιστον sp. ενγλισχρο¯ | 285^{r} καταχριεται sp. πινεται 309^{v} λιχηνας sp. και αχωρας . πιτυρα 316^{v} κινει . sp. αρ᾽μοζει και δυσουρουσι¯ 312^{v} σησαμω πικρον sp. κιρρον sp. ριζα λεπτη . sp. καϑαιρει 326^{r} ελλεβορου δε μελανος οβολοι δυο sp. αλοης (δραχμη) α 332^{r} αφεψημα αυτου . sp. κυστει χρησιμον . sp. και νεφρητικοις . και η̅πατικοις 333^{v} καλουσιν . καυλος βραχυς sp. φυλλα κροκω ομοια sp. ριζα 340^{r} μικροι πυρροι sp. κατα μεγεϑος οξεις 342^{r} καυλον σπιϑαμιαιον sp. 1 ανωϑεν επεσχισμενον 344^{v} ον ενιοι καρυειτην καλουσιν . sp. 2 προσεμφερης sp. δαφνοειδης sp. λευκος τω ειδει sp. τα δε φυλλα ομοια εχει μυρσινη sp. μειζονα δε και στεραια sp. επ ακρου . . ακανϑωδη sp. κληματα δε 346^{r} καλουμενος sp. αμφιλαφης . . μεστος sp. ϋπερυϑρος τους καυλους 347^{r} τα δε φυλλα του της πιτυος sp. ο̅μοια . τρυφερωτερα 348^{r} και ϋδατος και πηγανου . sp. πινωμενη sp. αρηγει . . πνευμονικοις . ασϑματικοις . βηχι . χρονια 359^{r} φυλλα εχει ομοια στρουϑιω sp. μικροτερα δε κ(αι) καρπον πολυν τετμημενον sp. ριζαν διπλην επιπολεον . sp. ηντινες 363^{r} γονατωδη sp. καλαμοειδη 364^{r} σπερμα ϊσχνοτερον μεντοι πολυ sp. ριζιον λεπτο¯ | 369^{r} ανϑος . . λινου sp. χυλος κροκωδης . | δριμυς . δηκτικος ποσως ϋποπικρος . και δυσωδης 373^{v} βοηϑι σπασμασιν sp. βηξι . σπληνι εσκιρωμενω . sp. δυσουρουσιν 382^{v}.

Sed iam ad *καὶ* particulam ipsam redeamus. Iam secuntur alia exempla ex quibus apparet ante **και** interpungi: **καιρον . και το μεν κατωτερον των φυλ᾽λων υψουμενα . δε κατα την κεφαλην 13^{r} φαρ᾽μακα . και 19^{r} αρτεμισια διττη μεν εστιν . και 20^{r} της υστερας . και ϑρυψιν λιϑων 21^{r} εν απυρεξια . και 23^{r} εν γλυκει . και . . ϊαται . και 26^{r} διουρητικην . και 27^{r} φλεγμονας . και 27_{r} κολπους . και . . φυει 30^{r} μετα του στυφιν . και 30^{r} χαμαι | κλεινεις . και 35^{r} βοη̅ϑιν . και 37^{r} πεπερι . και 37^{r} ϊαμα . και 38^{r} ενχεης . καϑερι . και 40^{r} ατ᾽τικου . και αμβλυωπιας βοηϑει 40^{r} επιστατικα . και ρινενχυτης . . και πανει . εαν 41^{r} . . λυει . | και τους 46^{r} ρυπαριαν .**

και 46r χαμαιπιτοις. και δασυτερα και τραχεα. το δε 48r σπασμασιν. και 49r αποκαθαιρει. και τα επισκοτουντα ταις κοραις. | 59r περιαπτομενα. και μεμασημενος 62r πετρωδεσιν. και | 72r ειναι. και 74r ϊαμα. και ὁ χυλος 78r προστιθεις τω μυκτηρι. sp. και καθ εαυτο μεντοι ποιει 80v μεσως. πεπιρος εσθιομενος. και 82v διαμασωμενων των φυλλων. και επεχει 82v γυναικιον. και 82v ενφερη. και 85v αγει. και 86v ποθισα. και σπωμενοις βοηθι. 86v ευθετον. και 88v περιχριομενον. και 92r ωφελειμως. ποιει 93r αι ριζαι. και 95v δι οθονιου. και εψηται 94v. τη συνστασει. και αποτιθεται 94v δραχμης. sp. και προς οδυνας 94v ευθετι. και 94v ηψημενα δε εν οινω. και 96v φαγεδενικα. και μαλιστα 96v εχι. και εριωδη 98v αφεψηθισα. και 99v ακανθωδη. και εξωθεν 99v οθονιον. και οπτηθε¯ | 104r θεραπευει. και 109v του κηπευτου ϋπαρχων. και 110v και τα φυλλα παυει. οσφυος αλγηματα. και 112v ερεθιζει. και 114r καταιθις. και μετα τριτης εξερεθις 115r καταπλασσεται. και 116r ισχαιμονος. και αποκαθαρτικη 120v περικλυμενω ο̄μοιᾱ. και κληματα 124v καταπλασθισα. και παρηγορει. επιτεθεντα. κατα του μετωπου 128v ερεθιζει. | και αυγμους 128v λεαινει. και 128v εναποκαυσθεν αυτω. και 128v λαμ'βανομενος οξους. και ελ'μινθα κτινει 128v σπερμα. . κατω νενευκος. και ενεχεσθαι ξηρανθεν. ταυτης 129v βοηθι. και 135v ποιει. και προς επικαυσις χριομενον 136v γινεται. και 138v καταπλασθεισα. και λεπρας αφιστησιν 139v εκ'θλιβισα. και ξηραινειν 139v φλυκταινειν. και 139v χρονιοις. και 139v καταμηνια. και. . φερει 140̄v διαφορουσιν. και χοιραδας 142v αποκαθαιρουσιν. και 142v κατα παντα ομοιον. και τη δυναμι τω μικρω λαπαθω. εψηθεν δε 142v συν μελικρατω. και θαμνος 147r λεπτυνουσιν. sp. 1 και φθοροποιο¯ | 148r επιφανιαν. και σκωληκας κτεινει 154r θηριωδη. και αλωπεκιας 158r μετ' οινου. και μαλιστα προσλαβων θαλασσιον 165r αλωπεκιαν ω̄φελει. και προς τρεμ'ματα 165r διαφορειν sp. 1 και ο φλοιος 168r μα | λασσει sp. 1 και 177r καθιστησιν. sp. 1 και του ξυλου 183r αβρωτος: αμβλωπουσι δε βοηθει. και 183r καταπλασσομενον sp. 1 και κηρια αποκαθαιρει 187r λαμβανομενον. sp. 1 και το α | φεψημα 206r προσθετω. sp. 1 και τας. . αιμορ'ραγιας 215r τραχυτερος sp. 1 και ο εκ του κομεως 223r ϊαται sp. 1 κ(αι) | 224r ανθρακας. και κηρια ρητ'τει 250v οι δε μελανες. κ(αι) προς τους εφιαλτους πνιγμους. | κ(αι) προς. . ποιουσι¯ | 265v ϊστησιν. και των φθαρτικων φαρ. | [μακων 269v παρορ'μα. και 277v καταπλασθεντα. και περὶ ρ'ηττει 277v αρμοζι. κ(αι) προς ϋστερικας πνιγας 281v καταπλασσομενη. κ(αι) ο καρ'πος 281v αμ'μωνιακω. κ(αι) κηρωτη. 281v καθ' εαυτην. και μετα η̄μιονου σπληνος 291r φυλλα τραυματων κολ'λητικην. και ᾱφλεγμα¯ | τον τηρειν 296r πρασιου. και σπερ'μα μελαν φυεται 296r περιαιρουμενων. και εψεται εντμηθισα 298r εκθλειβων. και αυτα εκ'πιπτιν 299v ποδαγρας διᾱφορει. και ϊσχιᾱδικων 299r βαρυ τε εστιν. και φυλλο(ν) | 299v τιθε εν ηλιω̄. και οταν συνστη 299v επιτιθεται sp. 1 και προς οιδηματα δε και οφθαλμων φλεγμονας. sp. 1 καταπλαττεται

δε 301r καταπλασσεται . και προς στρεμματα . μετα 301r χρυσω . ομοιον . και 307v εμ᾽μηνων και δευτερων αγωγον . sp. 1 και ϋποθϋμιαται 316v σηπεδονας . και 317r συ¯ συκη φυλλων . και κυμινω 316v τω ὑδατί . sp. 1 και οι προγεγραμμενοι 348r ποιει . και . . επιπλάσθεις 356v στυπτικωτερος . και θηριᾶκοις ϊκτερον τε αποκαθαιρει 358r ριζαν . sp. 1 και αυτην ε̄μ᾽φερη 358r λαμ᾽βανομενη συν ϋδρωμελιτι ἑφθω . sp. 1 και εν συνκαθαρσι ϋστερας 371v ομοιον ακτη . sp. 1 και τω ανθι 381v εστιν ᾱκος βρουχοις . και ουᾱτος 389v πνοιη . sp. 1 και ταυτα μεν 391v ειδη τουτω¯. | και ποια βοτανη ποιου θηριου θεραπευει πληγη¯. 393r εν θρακη . και εστιν 396v προσοισης ελαιον . και η̄ μεν φυσις 396v καθαπερ᾽ και την βοτανην ην απημονα φυλατ᾽τει . και τουτον παρα της πειρας εσχηκαμεν 397r της αυτης οντα δυναμεως . και ταδε. ¦ 397r συνπεπλεγμενα . και εν ειδεσιν τισιν . . προεψησαι 398v διαπυροι . και συντονως 400v νεβροις . και πανταχου 400r αλ᾽λας . και δη και 401r φοβερα τε γαρ᾽ εστιν ηδε . και 401r ου μονον σκολειαν . και ταις αποκλεισεσι 402r επιγομενου . sp. 2 και δι αυτων τουτων. | του αιματος 403r το κακον . sp. 1 και μεταδιδωσι τω παντι . δηλαδη σωματι : 405v τριχας . και 405r διελ᾽θειν . και ως το με¯ ιδειν αυτον βραχυτατος 408r σηψιν υπομινασα πολλην . και διαμυδησῃ 408v βαθος του ϊου . και το παν επινεμομενου 410v ειχεν αντρον η εκατη. και οι γιγνωσκο¯ | τες 410r λαμ᾽βανοντα . sp. 1 και εκ᾽ του ευθεος 412r σπερ᾽μα . και 413v φυεσθαι . . εν συνσκιοις . . φιλει . και απο του συλ᾽λαμ᾽βανεσθαι προς ευτοκειαν 413r δραχμη . και ταυτα 413r σπερ᾽μα του ασφοδελου . και εχοντος 414v τοις ο̄δουσι . και το με¯ 415r η πρασις αυτη . και τας πρωτοτοκους . λεγεται 415r πανυ σφοδρα . και λευκω εν οινω αναλαβω | 415r μελιτ᾽τας αποβαλουσας εν τω πληγ᾽τειν . και ταυτας το κεντρον 422r εις ο̄μειλειαν . και φυτα 423v η σμυραινα τοις οδουσι κακα ερ᾽γαζεται . και οι πασχοντες 423v κυπαριτ᾽του τω καρ᾽πω . και ελαφου 425r ειδεναι . κου ουκ αν μη ποτε ϋγιης 426v επιμελως εχε . και του ανθους 426v λεγεται γαρ᾽ ουν και μυον ηδε η βοτανη . και της κατα τας ακτας κονιλης 426v ετι μην . και η̄ . . κεφαλη 426v εστι παρ αυτοις το γυγου . σημα . και οι . . οικουντες 427r πολ᾽λαι . και μεντοι και του καυστρου πηγαι 427r γευσασθαι . και ου πανυ λευκην . ωφελει δε 428v η βοτανη προς την του ηλιου τρεπεται δια παντος φοραν . και οιον ερωσα της ακτινος 429v λεγουσι . και λιμωνα 429r ωφελι διδομενα . και η ποσοτης του σταθμου 431r ει μετα της πενταφυλ᾽λου επιλεγομενης λαμ᾽βανοιτο . και του ερυθρου 432v φιλειν᾽ και τας λευκας τας απηχθημενας γυναιξιν . οτι 433r προσφορον γιγνεται εις το σωζειν . και κιχορον αλ᾽λη 433v ϋπεκλυει . . η ριζα . και διᾱκαθηρασα τον κακοπαθουντα 433v φερουσα . και 434r βολ᾽βων τα ξηρα . και ης το ονομα 434v ᾱμ αυταις . και θρυαλλις 435r μιγνυς ποτε δε ἑκαστον . και καθ αυτο πινειν 436r πυτια . και ο ποταμιος 437r ασκου . και ο̄ δεσμος γεγονως 437r κρομυου . και 437r φασι τας ψυχας διαπορθμευειν τον θανατον .

και ο θεσμος 440r πολ̓λ̓ απλουν νομιζει. και τα δυο ο̄ρων οιεται τεσσαρα 440v τα αυτα. και μιγεν 441v του λαγωου. και 441v βλαστους. και πηγανον 441r ονομα. και διαυγεστερον 442r επισχειν .. δυνησεται. και σφι 442v οιμαι λαμ̓πρως ωφελης. και τον χυλον. ναι μην 442v προς ϋπνον. και ᾱποψυχεται 442r λωβαται γαρ αυτων την ϋγιαν. και του βαδιζειν αρα αυτους 442r ασφαλες. sp. 1 και 443r ου μην αλ̓λα τοι. και δινοπαθουντι 444r τη αγρα δολερα τε ουση. και διαφυγ̓γανουσι 445r επωφελεστατον τω καμνοντι. και χιων 445v ευωχουνται του γλευκους. και τω των αμ̓πελων 445v χροιᾱ δεχεται. και το προϊον 448r πιπτει και α | πλως 449v τους κλωνας της βοτανης κοπτων. και πεπερι[ν] η̄κιστα 450r λεγω. και μεντοι 451r βοη̄θηματων. και πρωτον μεν 451r ναπυ τε ομοιως σωζει. και αι λεγομεναι γηθυλ̓λιδες 453r επανθει τοις μελεσιν. και δυσαλ̓θης χροιᾱ 454v αλ̓λοτε αλ̓λαχου. και δη 455v ᾱλων εκ̓λυομενων. και τουτων το ϋδωῤ 455v αμελ̓γει το αιμα. και ποτε μεν 455v κρυσταλ̓λω μασητεον. και λιπαρου γενομενου διϋγρου. λιαν ως ποτον προσφερε. η̄ 445r λαμ̓βανετω. και μεντοι 456r εκιθαρισεν. και μεν δη 457r ην που τισιν δοθη. και πισσα 457v γιγνονται. και τη θαψια. την χροιαν την αυτην εχουσι 457v ου κατα λογον. και τουτοις τοινυν 458r φαινοιτο. και πονηρως 458r οῤγη τις προς το δικτυον ἐπαναγει. και κατεμνειν αυτο 460r κεκαλυμ̓μενον. και ουδε 460r τον αριθμον. και τα δικτυα 460r μιξειν. και πρωτον μεν 460r επιτυχθηναι. και 462r πολ̓λη. και ο μεν επιβρισας 462r αλ̓ληλοις. και παρα των αλιεῡων 463v πετραν δε οραν ο σαργος. και ουχι κυῤτο¯ | ηγουμενος 464v ερως .. συναπτων. και ταις αιξειν αναγ̓καζει τους σαῤγους επιμενεσθαι 464r ανελ̓κει. και .. ε̄ρησω¯ ει καθ ενα εξαπατων. και λανθανειν ᾱει δυναιτο 464v φυλ̓λοις. και ουκ εθελουσι 464r εμ̓βαλ̓λει. και ο μεν κυρτος 464v ταυτα πασχουσιν τοις ιπ̓πουροις. και οι πομπιλοι 465r ερουσειν. και ταις των ακανθων ματην πεποιθοτας ακ̓μαις. εκατεραι γαῤ 466v δια του νωτου φερει την αιχμην ετερα. και .. ανεῤραγη 466r θηρατας ο̄ δη. και 467r των θηριων κρατουσιν ανθρωποι. και πτηνᾱ παιζευοντες 468r ουρα. και καλειται μεν 468v ᾱκεισιν τε ο̄πλισμενοι και τριαιναις. και βουπληγας 469r αῤπας. και 469r οδυνωμενοʺ. και αναπνει 469v συν η̄χω διειο ˌτος αυτο. και της ανυσθισης ολ̓κης 469v ετερος. και την χωρητικην 470v εν ταις δυση̄χοις ϋπομενουσι¯ ζαλαις. και ουκ αποχρη 471r πονος κατα των ελασσονων εστιν. και συμ̓μετρα 471r δοραι. και ουκ αν διαρραγειη 471r ου πολ̓λη τις τροφη. και αντι των αιγιων ασκων 471r μολυσμος των ομωροφυων εστιν. και ουδεν 471v μοχθησει σπαιρουσα. και περιττως 471v χαλ̓κειω̄. συν αυτοις. και οι δελ̓φεινες 471v εκ̓πτυει το κυμα. και κοιλανθεισα η̄ ψαμ̓μος 472r πολεμουμεθα. και φευγειν αμεινον τους ᾱσεβεις. και ουδε 472r ἐρομενος. και τα ϋστατα πνεων. ουκ απολιπει δε 472r ο των φθιτων ϊχωῤ οιος τη δυσωδιᾱ. και αποπνιξαι 473r οῤμαν. και 474r ῡπομνησεις. και ουκ εθελειν 474v ως των μυῤμηκων απολιπειν. και

τους ἑαυτων φωλεους αιρουμενων ει νυκτεριδος τις θειη καρ᾽διαν 475r εις χαριτος αμοιβην. και ανδρων πολ᾽λακις εισιν οι πελαρ᾽γοι προθυμοτεροι 476v εκ᾽δημειας. και 476r ευερ᾽γεσιας. και περι αυτων 476r βορα χρωμενοι θαλατ᾽τειᾱ. και τους ἴχθυας.. θηρωντες 477r θηρας. και παρεχουσειν οι γριπες. κατα της θαλατ᾽της ριπτοντες 478v εκ᾽καλουνται προς μειξειν. και τη προτροπη μολις ενδοντες 478v καταδυσαι. και τους ἴχθυας διωκουσειν 479r διᾱφθειρονται. και τας ῶδας δε ει καταπαυειν μελ᾽λοιεν. κηυξ᾽ συνεχως επιπουσαι σιγωσιν. κηῡκος δε 480r μεσοι δε ἑτεροι. και τοις μεν 480v ᾱπηῶρηται. και ζωντες απαντες 480v αφιασειν ὑπερ᾽ του μη χωριζεσθαι. και ει τινὸς καμνουσης 481r ως ανδρων στιφος. και αλλοτε ᾱθροισθεισαι 481r παλιν εις μηκος. και λιθους 481r καρτερουντες αυτην. και ποιουσειν 481v ταυρον. και ταυτα μεν 481v ειη. και ο των κυματων κτυπος 482r οι δε τας μορ᾽φας ορωντες κολοιους ἑτερους νομιζουσιν. και εις το ελαιον καταπταντες 484v διαναπαυεσθαι. και παγισειν 485r επισπασαι ενος ο θηρων. και το δικτ[υον 485r θηρωνται και οι λινουροι 485r.

ΚΑΙ—ΔΕ.

δοθεν. και κρεμαμενον δε 47r πανει. και κρατηθεν δε 47r πανει. και τας ρηξεις δε 50r μυκητες. και γαλα δε 105r σωμασιν. και βαλανοι δε 114 προ του ξηρανθηναι το σπερμα sp. και εκθλιβεται δε κοπτομενον. sp. και συστρεφεται εν ηλιω. sp. εστι δε 188r ὑδωρ. sp. και ο οπος δε 218r διατρισαι sp. και εκ πλαγιων δε 223r ποιει. και αι κεφαλαι δε 279v.. κοιλια. καταπλασσομενη. κ(αι) ο καρ᾽πος δε 281v αγει. και το σπερμα δε 283v κοιλιαν, και ἑφθη δε 298r ελαχιστον. sp. και ο φλοιος δε 299r βραχυτερα. και το σκιαδιον δε 323r τριχας. sp. και το ᾱποθλιμ᾽μα δε 334v λεπιδιῶ και προκουφω. και η ριζα δε 339r

Η.

αγνευουσαις. ῆ δια το 37r συν ροφηματι. η φακη καθεψηθεισῃ 45r δυσουριαν. η εμ᾽μηνων εποχη¯ | 50r ομοια κυκλαμινω. ῆ σικυῶ 66r λἴβανω η σμυρ᾽ | νη· η λιβανωτω 71r δισπιθαμαιους. η και μιζονας 95v μετ᾽ οινου. η ροφηματος 112v συν.. ροφηματι. η χονδρω 114r εκλειχομενον . sp. 1 η πινομενον 133v σταφυλης: η μελιτι 134v μετα αλευρου δοτεον. η ρωγι 134v η ριζα. η ὁ χυλος 139v ο χυλος. η ἡ ριζα 139v ελ᾽κυσαι η μεταπω-

ροποιησαι 139v πλευμονα . η̄ πλευραν . η αρ'θρα . η̄ ποδας . χρησιμευει δε . και 139v ψιμυθιω . η λιθαργυρω 156r κονιορτωδες ὑπαρχειν sp. η, εψεματος 193r υδρομελιτος sp. η ὑδατος . sp. θηριοδηκτοις 195r τεταρ'τον . ο ενιοι ζαλιδα . η αναξυριδα . η̄ λαπαθην 244v απ ακρου . η | [245v πεντε η̄ εξ 265v επτα η̄ οκτω . η ε̄ 265v ορνιθι . η | 266v σευτλιω . η μαλαχη . προς καθαρσιν . ξηρα | 266v συν ϋδατι . η̄ κυλιζομενα χλωρα 274v πενταμερως . η 280v λευκον . η̄ ῡποπορφυρον 292r πηχεους . η̄ και μιζονας 296r εμ'φερη . ανθη μηλινα . η̄ λευκα 297r εν . η̄ δυω 298r πηλον . η 298r αγει δε δυσει μησει . η̄ ε̄λαιω . η̄ ερινω διεις . κολοισκυμασθαι . τοις δε 300r ελαιου . η̄ μελιτος 300r φλεγμονας . η̄ παλης; 305v πορφυρουν . η̄ λευκον η̄ ϋπερυθρον 310v αλ'φιτου . η̄ αρ'του 305v λευκα . η̄ ωχρα 313v περιχριομενη . η̄ μεθ' ϋδατος καταπλασσομενη . προστεθεισα δε 321r ϊνα μη . . κακωση την φαρυγ'γα . η̄ γλωσσαν . αιρει δε και μυρμηκας . και ακροχορδωνας 339r ανθη μη | λινα . sp. η λευκα . sp. φυεται 335v τιθυμαλ'λιδα . ή μηκωνα 350r ωω̄ ξηρων . η μεσπιλων . η κυδωνιων sp. ή απιων 366r μοχθειν πλεον . ή κινδυνευειν . ους πρωτον μεν 372v κικωριον . η 378r τρια . η πλεονα 383v γιγνεται παρ αυτα και εν ερημιαις . η και προ των χηραμων . η̄ καταδυσεων 391v ανθρωποις . η τυχον αλοων οστις ουν . η λικμων τον σιτον η ϋπνων . η παιων 399r προάλιψαμενω . η 399r κτυπον τινα αλ'λως . η ψοφο̄ 401r ελ'θων επι πηγην τινα . η̄ αυτου φρεατος 405v παραγιγνομενυυ η̄ αυθις επανερ'χομενου 408r δρυϊνας : ή ϋδρος 408r θηραν λαγωον . η̄ βοραν προβατου τιθεμενω . ποθεν εξερπυσας επισιν 409v ουδεν . η̄ τοσουτον 409v λυμενεται ουδεν . η̄ τοσουτον 409v χροιαν . η 413v αυτην . η̄ 415r θηρωντι . η̄ εν ορι διατριβο̄ | τι 436r μετ οινου φυραθεντα η̄ οξους . και επιπλασθεντα . ινα δη 437r εκ μετανειρας γενομενον . η̄ οιην θεραπευις 411v ριζᾱ . η̄ 433r εντετυχηκοτας . η̄ 448r πεφυκεν . η τους . . εντετυχηκοτας . η̄ 448r τεχθη . η πληγης αιτιαν παρασχουσης . η νοσου επιλαβουσης εις την τουτων φθοραν . θεραπευθειη μεντ αν 449r μη βουλομενον . η τους δακτυλους εμ'βαλ'λοντα . ή πτερω χρωμενον . η̄ βιβλινον 451r εσθιοντες αυτου . η τα το σπερ'μα αμπεχοντα . η̄ ταπικειμενα 453r ε̄φελ'κεται . η δικνυναι 461v ωσπερ' παρθενοι χαιρουσιν . η νεωστι γευσαμενη τις γαμων . και 462v αποφευγει . η̄ και καλυπτι 467r ριζαν ε̄τεραν . η̄ 467r ϊθυνει . η την αυτην . . αρ'χην 468v κατελ'κυσθιεν . η το κητο; μη βουλομενον ανελ'κυσαιεν . αλ'λα 469v δελ'φινες . η κυνες . και 479r καθευδειν . η 485r.

ΔΕ.

Huius usus exempla sunt sescenta . inprimis ante articulum cum *δε* coniunctum punctum ponitur: *κινι* . sp. 1 *ο δε* 21r *ο̄ χυλος . ο δε* 30r *διωκουσιν . ο δε καρπος* 34r *διαφθορει . ο δε καρπος* 51r *χεμεθλας . ο δε* | 88v *ϊστησιν . ο δε χυλος* 107r *γινεται . ο δε γε εστιν* 110v *ποθις . ο δε*

καῤπος 111v χασκιν . | την δε χροαν 132v αρμοζει . ο δε χυλος 150r καθαιρει . ο δε χυλος 153r αυτων . sp. 1 *ο δε χυλος 156r ϊδρωση . ο δε . . ιδρως 165r λευκον . ο δε μελας 175r αγει .* sp. *ο δε χυλος 175r ενχριομενος . ο δε καρπος 176r χριομενος . ο δε 176r τραυματικα . ο δε χυλος 177r ταρακτικον . ο δε χυλος 183r βαπτιζομενα .* sp. 1 *Ο δε χυλος 186r αιμορραγιας .* sp. 2 *Ο δε 190r εμμηνων .* sp. 1 *αναλημφθεντα δε . . . θεραπευει* sp. 1 *συν μελιτι δε αφθας .* sp. 1 *ο δε 203r κροταφων .* sp. *ο δε οπος . . λημφθεις* sp. *οιον οροβος 222v γευσει . ο δε 223r αρμοδιον .* sp. *ο δε ζωμος 228r φαλαγ̓γιοδηκτους και γαλα κατασπα .* sp. 2 *ο δε καρπος 228r θεραπευουσιν . Ο δε χυλος 230r ριζαι . . καταπλασθεισαι .* sp. *κυνοδηκτα θεραπευουσιν .* sp *ο δε χυλος 230r ω̄νομασται . ο δε καυλος 237v τεθλασμενη . ο δε καρπος 241v ωφελι . ο δε χυλος 247v ετων . η δε τελιᾱ χρησις 300r ωφελει . το δε . . αψεψημα . . σμηκτικον . και καταντλουμενον . ω̄μοιως δε 301v ριζα . το δε λευκον 301v ωφελι .* sp. *ο δε χυλος αυτου συν μελιτι αρμοζι . προς τε αμβλυω̄πιας ποιει 309v αρμοζουσιν .* sp. 1 *ο δε χυλος 315v ακινδυνως .* sp. 2 *ο δε καρπος 328r τα ο̄φθαλ̓μικα .* sp. *ο δε καῤπος 336v εϊω̄θαμεν . ο δε 372r παυει* sp. *ο δε χυλος 380r εκρυπτετο . ο̄ δε 394r ανϋποστατος . | ο δε θανατος 399v ευφορος δε εστιν .* sp. 1 *ο δε των εῤπετων 400v αγκυ | λοι . ο δε ϊος 401v ο̄δον . ο δε 402r ευανθους . ο δε που 405r επισιν ο δρακω .¯ | ο δε εσθιειν μεν . ε̄πελ̓θοντος . ουκετ̓ ανεχεται 409v τιτρωσκει ε̄χις εις τον μηρον .* sp. *ο δε 415r αναιρει . ο δε 417r τω λυκω . ο δε γε λυκος 417r κιρνασθω . ο δε οινος μετρον εστω . δεκατον 426r χαμελεων . ο δε λευκος 428v αναλαμ̓βανεσθαι . ο δε σταθμος 437v εαν δε το γαλα . . παγεν . μη αποβλυζηται . ο δε πνιγμος 451r προσκαῤτερουσιν . ο δε τριτος 461v εμ̓πιμ̓πλαται . ο δε 465r ο μεν ανατεμνει την γην . ο δε 478v καταχρισει . ο δε 484v βουλη ϋπτιωσαι* sp. 2 *του δε 224r ϊστησιν . του δε καρπου 265v τετρωβολον . του δε 139v ωφελει . του δε χερσαιου 336v απαλους . του δε οξεως με¯ | 395r φαινεται . το δε δηγμα του θηριου . του δε πελιδνον ποιει 402r εν πορφυρα . τω δε 115r διαστηματων . τον δε καρπον 159r ιπ̓ποτροφουσιν . τον δε καρπον 336v φυλακει . τον δε 476v κινει .* sp. *οι δε 133v ον συροι μεν απολιπον καλουσιν . οι δε λινον 134v καλουσιν .* sp. *οι δε 175r συνεψηση . | οι δε 162r αυτον . οι δε 193r μετ ελαιου .* sp. *οι δε καυλοι 239v μιγνυουσι . οι δε 300r ρανθεν . οι δε 336v θηρωνται . οι δε 372v επιγεται . οι δε 464r α̅υτο . οι δε 484v τεσσαρας . κοιλοι δε πως εισιν . οι δε 401v χροιαν . οι δε 402r αλ̓ληλους . οι δε 409v κοιλωματα . οι δε 460r θηλειαν . οι δε 462r ανδρασιν . οι δε 463v α̅πειῤγωσιν . οι δε 466v πλησιαση . οι δε 472r σπαραττεται . οι δε 473r ολεθριοι . οι δε 474r τοκον . οι δε 479v]ς . οι δε 477r ϊχθυας . οι δε 480v αποκαθαιρει . των δε 143v πυριαις . τους δε παχεις . χυμουση 19r.*

κακοστομαχον . η δε 24r φοινικαια φερι ται ανθη . η δε 26r ϋφαλικος . η δε 48r τραυματα . η δε 48r αυτο . η δε ριζα 62r αῤμοζει . ἡ δε ριζα 92r

χλοη . ἡ δ οσμη 96v σκια . η δε ριζα 96v χλιερω . η δε ριζα 133v επιπλαττομενα . sp. η δε ριζα 145r πραϋνει . sp. η̅ δε 150r μετ ελαιου . η δε λεπτη ἴαται : 153r δισσον ειδος εστιν αυτων : sp. η μεν γαρ εστιν αγρια 172r τραυματα . η δε ριζα 177r θερινη . η δε 183r σβεννυσιν . sp. η δε ποα 188r σπερμα λευκον sp. 1 η δε τις αγρια 222v σκορδοειδες . sp. η δε ριζα 236r διαφορει sp. 1 η δε ριζα αυτης sp. 1 κοιλας 264v καταπλασσομενον . sp. η δε ανωτατη δυναμις 285r ωταλ'γιαις . η δε ριζα 299r δυσωδη . η δε ποᾱ 308v φυεται εν . . τοποις . η δε εν κριτη 338v ᾱναπλατ'τεται . η δε ριζα πινομενη συν οινω . | και οδονταλ'γιας δε πραϋνει 373v εμμηνα . η δε ποα 378r εστιν . η δε 401v ψαμ'μον . η̅ δε ως ερ'χονται . διαλ'λατ'τει 402r ομοιως . η̅ δε 440r αυτην . η δε 444r ϊχθυσιν . η μεν γαρ' 466r ηθροισθησαν . η δε σκια 466v στελλει . την δε 41r κομην . την δε ακανθαν 336v περ'σιαις . την δε κεφαλην 418v των ϊχθυων . την δε γευσιν 454v διακλυζομενος . της δε ριζης 173r κεφαλης . της δε 466r ευρησθαι . τη δ ολη φυσι εοικεν ναρ'θηκι . ϊσχνοτερας δ'αυτης . μαλλον : ο καυλος . και 139v μενειν τον τοπον . τη δ'υστερα 139v εις αλ'μεας . εκ'καυλισθισαι . αι δε 135v αγει sp. αι δε ριζαι . . συν οξει sp. στελ | λουσιν 203r γιγνομενον sp. αι δε 230r θεος . αι δε 465r μενουσιν εν ταις καλειαις . αι δε 478v γιγνονται . τας δε 417r.

ειναι . της καθαρωτερας . το δε 15v ανθη ωχρα . το δε 30r συν οινω . το δε 37r ξηροτητα . το 'δε' σπερμα 39r κολλα . το δε 39r λιαν . το δε 43r εις διακλυσμα sp. 2 το δε | σπερμα 61r οιδηματα . το δε 61r ραβδιων . sp. το δε 63r κατασπα . το δε 70r ουρητικος . το δε σπερμα 88v αψαμενω . το δε 92r αψαμενω . το δε ανθος . ϋακινθω ομοιον . καρπος 92r δακτυλου . το δε 94v εξανθηματων . αχωρων . το δε αυτο 133v φυεται . το δε σπερμα 140v διαλυει . το δε σπερμα 156r γευσιν sp. το δε 160r βραμ'βης . το δε 162r προσαπτομενα . sp. 2 το δε σπερμα 172r θωρακος . sp. το δε 172r ομοιουται . το δε 174r εκκαθαιρει . sp. το δε 175r παραιτϊται . το δε σπερμα 177r ενπεσσω . sp. το δε σπερμα 183r πινομενον : sp. το δε ανθος 183r επιλαμβανομενη . sp. το δε 183r πικρα . το | δε κλημα αυτης επικονιζει . sp. 1 Οθεν 184r ο δε χλωρος κυαμος . sp. 1 κακοστομαχωτερος | και φυσωδεστερος . sp. 1 το δε αλευρον . . καταπλασθεν . sp. καθ εαυτο δε 190r ακακιας . το δε σπερμα 222v ωφελει . sp. το δε σπερμα 226r ωφελει sp. το δε 228r πρω | τω sp. το δε τριτον 244v ποιει . sp. το δε 254v τετραδακτυλιεα . το δε 252v καλ'λιβλεφαρα . το δε 279v εως αν υ οικος προσταλη . το δε λεγομενον ελατηριον 299v το αυτο . sp. 1 το δε 316v μαλακα . sp. το δε ανθος 327r συνεστραμ' | μενα . το δε σπερ'μα 383v δοκει . το δε δη παχος 401v αιμορ'ρω . sp. το δε ειδος μονον . τα 405r νεο̅τητα . το δε 406r ασκαλαβωτης sp. το δε δηγμα 411v την ᾱλω . το δε γιγνομενον ην εν θερι . ερ'χεται ουν 415r οινω . το δε 413v γην . το δε 420r το ονομα . το δε 427v τοις ποσιν . το δε δηγμα αυτου οδυνην ου ποιει . ουδε ϊχνος 431v χρησιμον . το δε παγεν . ει ξηρανθειη̅ 431v θερα-

πευειν δοκει . το δ ουν μεγεθος 437^{r} διδοτω . το δε 442^{v} αιμα ϋγρανθηναι . το δε δερ᾽μα 454^{r} εθελουσιν . το δε 460^{r} αποσμηχει . τα δε 26^{r} στενων . τα δε 33^{r} λεπτοφυλλος . τα δε 63^{v} ελ᾽κωθωσιν . τα δε φυλλα 82^{r} επ ακρου του καυλου . τα δε 112^{v} ω̄φελει μετ᾽ οινου . κινει και ουρα . τα δε 145^{r} το ὑψος πηχεος sp. 1 τα δε φυλλα 168^{r} καταπλατ᾽τομενοι . τα δε φυλλα 175^{r} λεανθεντα . τα δε 175^{r} αγει . τα δε φυλλα 183^{r} αλφους . sp. τα δε 190^{r} χολην . τα δε φυλλα λεπρας αφιστησιν . sp. 2 | ταριχευεται δε 196^{r} καθαιρει . τα δε φυλλα 226^{r} . . ται᾽ τα δε φυλλα 256^{v} πινομενον . τα δε φυλ᾽λα 270^{v} προστιθεμενη . τα δε φυλ᾽λα 312^{v} βεβλαστηκεν . τα δε φυλλα 348^{r} συναγει . sp. τα δε φυλλα 362^{r} θεραπευει . και . . βοηθει sp. τα δε 362^{r} εγ᾽χριο̄μενος . τα δε φυλλα . προσφατα . και απαλα 381^{v} ανθος sp. τα δε φυλ᾽λα 413^{v} ποιει . τα δε ερ᾽γα 417^{r} παιδιω̄ . . του βαδιζειν αρχομενω . τά δε γε της διανοιας . και ταυτα εξησθενηκοτα . και . . αρτια̅ . και ου πανερυθρον . αλ᾽λα 486^{v} βυθου . τα δε 472^{r} κινει . των δε ριζων 227^{r} βατου . τοις δε 450^{r} παρεχεται . τοις δε 433^{v} πινομεναι sp. 2 των δε φυλλων διδοναι προς σπαραγματα . sp. 1 και προς τας . . . διαθεσεις sp. 1 και 195^{r}.

Deinde ante substantivum cum δέ coniunctum; id quidem observari potest *ante eadem substantiva* iterum atque iterum interpungi: ναυσιν . ε̄πι τους αιγιαλους δε 468^{v} ειλκυσεν . επ ακρου δε 99^{v} μηλιζοντα . επ ακρω δε 104^{r} και ϋπολευκα . επ ακρων δε 123^{v} εμφερη . ε̄π ακρου δε 139^{v} μειζον . | υποδασυ . φυλλα εχον σεληνω εμφερη . επ ακρου δε 170^{r} εμφερη . sp. 1 στενοτερα δε και βαρυοσμοτερα . sp. 1 επ ακρω δε 188^{r} το ῡψος . κενου sp. 1 παχος δακτυλου . sp. 1 επ ακρου δε αυτου μασχαλαι sp. 1 φυλλα δε επιμηκη sp. 1 ομοια 218^{r} οξυ . επ ακρου δε 234^{r} τεσσαρων sp. 1 επ ακρου δε 236^{r} καλαμινθης . επ ακρου δε 262^{v} μικροτερα . sp. 1 επ ακρων δε 326^{r} φυλλα . αλσινη δε 231^{r} κινει sp. μετα αλφιτου δε 220^{r} καθαρτικην sp. 1 ανδρεας δε 223^{r} φυλλαδας . ανθη̄ δε 31^{r} γεννω | μενη . και βαπτουσα τας χειρας . ανθη δε 70^{r} ωσπερ᾽ πρασα . ανθη δε 132^{v} εσχηκεν . ανθος δε 140^{v} περικλυμενη . ανθει δε ερυθρον . και οιον η̄ υσπνος . ταυτη δε κεχρηνται 413^{r} τυγ᾽χανει . απολλωνος δε 439^{r} αγει . συν αριστολοχια δε 281^{v} εντερον . αρ᾽χη δε 440^{r} τοποις . sp. 1 και το αφεψημα δε της ριζης . συν οινω 234^{r} κηκιδι . sp. 1 το αφεψημα δε περιχυθεν . sp. 1 ποιει φθειρας 232^{r} εοικοτες . βορα δε 477^{r} αγει . sp. 2 | βουβωνες δε 402^{v} διαφθειρει . βουλη δε 468^{v} μεταχειριζεται . βουπληγει δε 470^{r} της ω̄ρας ανθους . βοτανη δε εστιν η οινανθη . και 435^{r} αιμα δε δι ουρων αγει . βωας δε πιενει 250^{v} πανουσιν . sp. 1 μετα γαλακτος δε προστιθεμενα sp. υστερας πονους θεραπευει 197^{r} επιστασθαι . γαλα δε 474^{v} σωζε . γληχων δε 434r αρμοζι. γυναιξι δε 128^{v} ελ᾽μιν . γυναιξιν δε 141^{v} εκ᾽βαλ᾽λουσιν . sp. 1 γυναιξιν δε 256^{v} εμφερειαν του σπερματος . sp. 1 δενδρον δε εστιν . . . μεγεθος εχον . sp. 1

φυλλα δε 171r μετωπου . sp. 1 και διδυμων δε 190r ειχεν εκαστος την εαυτου . διϊ δε εμελεν 405v μυε̄λος ελαφου . δραχμαι δε 398v λιψανα . δρομος δε 465r φυτευουσιν αυτο επι των οικηματων . δυναμιν δε ἑχι ψυκτικην . 13r ειδους . δυναμιν δε 46r λεγομενον . sp. 1 δυναμιν δε 59r πυρωδες . | δυναμιν δε 60r τοποις . sp. 2 δυναμις δε 62r φακου. | δυναμιν δε 63v φυλαττεσθαι . δυναμιν δε 65r στρεφεται . δυναμιν δε 78v οικοπεδα . δυναμὶν δε 93r βρωσιν . δυναμιν δε 97v περι τας πολεις. | δυναμιν δε 109v οφιοσκορ᾽δον . δυναμιν δε 116r χωριοις . δυναμιν δε εχει 120v μακροτερα δε . δυναμιν δε η ριζα εχει 126v εν πετρωδεσι τοποις και εν λεπτοις . δυναμιν δε 137v περιφερειαν . ανθη μηλινα . . ϋπομηκεσιν . δυναμιν δε 150r προσκειμενον . sp. 1 δυναμιν δε 159r τοποις . δυναμιν δε 180r νησων sp. 1 δυναμις δε . . . θερμαντικη sp. 1 αναστομωτικη διουρητικη sp. 1 λιθιωσιν 200r βαρυοσμα sp. 1 δυναμιν δε 204r γνωριμον . δυναμιν δε 206r πολλω sp. 1 φαρμακωδες εν τη γευσει sp. 1 δυναμιν δε 208r εσχισμενα . δυναμιν δε 214r γνωριμον sp. 1 δυναμιν δε 221r ωφελιμον sp. | δυναμιν δε 228r μακροφυλλοτερα sp. 1 δυναμιν δε 231r τοποις. δυναμι¯ δε 248v τοποις . sp. 1 δυναμιν δε 255v ϋπογλυκυς . δυναμιν δε 266v των ϊματιων . δυναμιν δε 271v φοινικουν . δυναμιν δε 273v παρα ποταμοις . | δυναμιν δε 282v φυομενον . δυναμιν δε 290r γαλακτινον . δυναμιν δε 307v ξυλωδη . sp. 1 δυναμιν δε 310v την περιφερειαν . δυναμις δε 315v ευωδης sp. 1 δυναμιν δε . . εχει θερμἀντικην . sp. 1 πινομενον δε 329r αλευρω sp. 1 δυναμιν δε 332r καλουμενην sp. 1 δυναμιν δε εχει 344r κλωνας μικρους sp. 1 δυναμιν δε 352v ε̄ψουσιν . και τα αλλα ποιουσιν ως . . . λυκιου . δυναμι¯ δε ε̄χει 355v κηπευτικη . ἀριστη δε . . . γεννωμενη . δυναμιν δε 359r καταχριστων . sp. 1 δυναμιν δε συν οικω αυστηρω sp. 1 365r ριζα . . δακτυλου το παχος . sp. 1 δυναμις δε αυτης sp. 1 και χρησις sp. 1 ψυκτικη 381v μελανθιω̄ . δυναμιν δε 385v — πορφυρα . εκ᾽κρισις δε 454v καταφερομενους . συν ελαιω δε 313v προστιθει . ελξινη δε εστι βοτανη . και λεγεται 414v καυλοι sp. εντεροις δε 228r θηριον . θανατον δε 406r κισσοειδη . θυλακια δε 182r ᾱνεμων . ϊχθυων δε 473r αποκομιζοιεν . τους ιπ᾽πουρους δε 465r βαλ᾽λων . ιππολιχην δε 437r μαλιστα . καλαθισκος δε 442v γεννωμενη . καρ᾽δαμην δε 324r μηλινου . καρπος δε 68r αν θή μηλινα . ο καρ᾽πος δε 123v εκληθη . sp. 1 καρ᾽πον δε 166r φυλλοις . sp. 1 καρπον δε 172r φυλλα . . . εστρωμενα και απεσχισμενα . καρπον δε επι ραβδιοις . μικρο¯ 174r επεσχισμενα . sp. 1 | καρπον δε 191r του επιμηκους sp. 1 καρπον δε 218r φοινικουν . sp. 2 καρπος δε 241v παραπλησιον . καρπον δε 242v παχυ σπιθαμιαιον᾽ sp. 1 καρπον δε 253v και ᾱβροτονοι . και πυρωδεις τη γευ | σι . και αρωματιζουσαι . καρ᾽πος δε 281v εχοντα sp. 1 ελισσεται δε . . . και η προτερα sp. 1 καρπον δε εχει . . . μικρον sp. 2 αει δε 333r ομοιον . καυλιον δε 27r περιφερειαν . καυλια δε 151r μελαντερα . καυλον δε 67r πριων . καυλον δε 162r κοι | λον . καυλον δε 163r εστρωμενα . καυλον δε 176r σκληροτερα sp. 1 καυλον δε 200r

τιθυμαλλοις . sp. 1 καυ|λον δε 218r ιου . καυλον δε 236r ϊνωδες . καυλον δε 240v τραχεια . καυλους δε 296r πορ᾽φυρουν . καυλον δε 307v ϋποπικρον . καυλον δε 312v μεντοι . καυλου δε 360r πολις . ο καυλος δε 372v θαμινοι . sp. 1 κεφαλια δε 330r εοικοτα . κεφαλην δε 350r ερει . τας κιχλας δε 463r τυγχανει . κλυβασις δε 414v περιφερεστερα . κλωνας δε 349v σταχυν δε εμ᾽φερη δειραις sp. 1 κλωνας δε 365r φυλ᾽λον . . δασυ . . και μακροτερα . κλωνας δε 383v εντερων sp. 1 κοιλιας δε 365v οινου sp. 1 κοιλιαν δε 195r καταλιῶθεισης . κοτυλη δε 441r βρωμασιν τω¯| οδοντων . sp. 1 κουφιζωνται αλγηματα . κηρω δε 339r τους δε γαλαιους . κυνων δε 463v τα φυλλα εοικοτα εχει . λεπτοτερα δε 336v μυρινον . λιβους δε 265v εμ᾽πρησαι . μεγεθους δε 469r εσται σοι θεασθαι . μελη δε 405r ϊαται . συν μελιτι δε 156r μετα γλυκεος . και ΰστεραν αναστομοι . sp. 1 συν μελιτι δε 172r ευζωμω sp. 1 αποσμηχον λεπρας|και λιχηνας . συν μελιτι δε 187r σκελων . τον μελων δε . . οντων ασθενεστερων . και αποχωρει . ενθα 482r φορει . μηκος δε . . . παλεστων εννεα . την σπειραν 408r νεοτ᾽τους . νηρεΐδων δε 479v οι την λημνον επισταμενοι . νησος δε εστι 410r λωτου . υδ᾽μην δε 413v κλαδοις . οδμην δε 435r εκ᾽βαλ᾽λουσιν . συν οινω δε 141v σταφυλωματα στελλει . sp. 2 συν οινω δε 190r ασκληπιος . ονομα δε 429v ποιει . συν οξει δε 177r συν ϋδατι . συν ο|ξει δε 181r ϊσοδυναμουντων . οπου δε 139v μαλακον . οσμη δε 102r δριμειαν . οσμην δε 178r βλαστησιν . οσμη δε 351v σχημα . ϋπο οφεων δε 413v ποδος . παχος δε 402v παρηγορει . παρωτιδας δε 36r παχος . πεταλον δε 197r εναποκλιει . τη πετρα δε 464v αναδραμων . οι πλοκαμοι δε 461r ηπται . ποιη δε 279v κελ᾽τοι . ποταμω δε 460r δερην . πτεροις δε 467r η ριζα . κατισιν . πυξω δε 413v εχει . εν πυρι δε 456v χρωνται sp. 1 ραβδοι δε 204r μεγαν . ριζαν δε και βραχιαν . 78v μεικρα . ριζα δε 64r διαζεσθισα ῆ κεφαλη . η ριζα δε 99v σχεσει . ριζας δε 100v φερει . ριζαι δε 106r ξηρενεσθαι . ριζαι δε 114r αρωματιζων . ριζα δε 122v γευσιν . ριζα δε 176r ακρηπαλος . sp. 1 η ριζα δε 193r θυμβρα sp. 1 ταυτης τα φυλλα χρη συλλεγοντα sp. 2 ξηραινειν . ων εστιν . . . χρησις . m 2 ριζαι δε 195r πορφυριζοντα sp. 1 ριζα δε 220r ανεμωνης sp. 1 κεφαλη δε . . . ηττον . . της ανεμωνης sp. 1 καρπος πυρρος sp. ριζα δε 224r κωνιω . sp. ριζα¯ δε 233r ουρα . ριζα δε 292r φερει sp. 1 ριζαν δε 354r φερων . sp. 2 ριζαν δε 428v ελ᾽κι . τα τε ριπτωματα δε 437r μυελου . sp. 1 ροδινου δε 398v τρεφει . σικελιαν δε 460r εκαλουν . σμηνον δε 435r την ειδεαν . sp. 1 σαυρας δε 423r κατεσθιει . τοις σκοπελοις δε 477v χωρει . σπασμοι δε 431v διεμφερη . sp. 2 σπερμα δε | 168r επωνομασται sp. 1 σπερμα δε . . . μηκωνος sp. 1 ριζα δε . . παχεια sp. ι φυεται δε . . τραχεσιν . δυναμιν δε 226r ζεας | ϊσχνοτερα μεντοι τη γευσει sp. 1 και τα φυλλα ομοια της ζεας sp. 1 σπερμα δε υπομηκες sp. 1 δυναμιν δε . . . υδατος sp ι ποιει 364r κλωνες διεστωτες απ αλληλων sp. 1 ανθη λευκα . . ενστομα sp. 1 σπερμα δε 369r πορφυριζοντι . σπερμα δε 37r καταπλασθεισαι . σπληνας δε συν οξι . και ενδεματι τινες χρωνται . τη ριζη

244^{v}]ατος . σπληνικοις δε 262^{v} ταξεως . υγρα δε 38^{r} εγειρεται . φλυκτεναι δε 402^{r} φυλλοφορους . φλοιος δε 103^{r} το ὕψος . | φυλ'λα δ ἐχων 22^{r} ποντικον . | προ αυτου . sp. | φυλ'λα δε 67^{r} μειζονα . φυλλα δε 129^{v} σπερματα sp. 1 ανθη φοινικα εοικοτα ανεμωνη sp. 1 φυλλα δε 210^{r} ακανθα εστιν πλατεια sp. 1 φυλλα δε εχοντα χαμαιλεοντι ομοια τω λευκω sp. 1 ητις αρτιφυης εσθιεται εφθη συν ελαιω sp. 1 και 294^{r} ϊσχυς . τας φωκας δε 468^{r} χελωνης αιμα . χελωνης δε 430^{v} μεστη . χρησις δε 350^{r} γευσει sp. 2 χυλον δε 89^{v} ροδινω sp. 1 ωταλ | γιας δε 175^{r} ε̄πιτρεχει . ταις ωτιλαις δε 470^{r}.

Ante adiectivum cum δέ coniunctum:

πεπανθηναι . sp. 2 αβλαβης δε η βοτανη προς γευσιν sp. 1 δυναμιν δε 293^{r} μετα γλυκεος . αδιψον δε 92^{r} τιτρωσκει . αλ'λος δε 470^{r} νηχομενους . αλ'λου δε 485^{r} λευκοι . αλ'λοι δε 480^{v} πλοκαμος . αλ'λοις δε 480^{v} πυραμητον . αριστος δε 114^{r} τελματωδεσιν sp. 1 αριστη δε 200^{r} πρασιαν ενιοι sp. 1 καλουσιν . sp. 1 αριστη δε η κωος . και σμυρναια και κρητικη 337^{v} αναφορικων . αυταρκης δε 298^{r} τα μεν φυλλα εχει ομοια κριθη sp. 1 βραχυτερα δε 365^{r} σκευή . βραχυτεραι δε 471^{r} θηριοδηκτοις . συν γλυκι δε 247^{v} θαλασσειᾶ μεν τροφη . γλυκει δε 479^{r} αμι . γνωριμον δε 60^{r} ωκιμω sp. 1 δασυτερα δε 55^{r} ονομα τεθειται . αφ εκαστου δε 425^{r} πτεριδι . ελαττον δε 100^{v} τροπον . ελασσων δε 471^{r} ελξι | νης sp. 1 ελατ'τονα δε sp. 1 κλωνια διγονατα μασχαλας πολλας πυκνας εχοντα sp. 1 τον δε καρπον sp. 1 η μεν . . . πολυν sp. 1 η δε 202^{r} ομοιον . sp. 1 ελαττοτε | ρον δε 234^{r} φυλλα μεν εχει ομοια κισσω sp. 1 ελατ'τονα δε και επιμηκη προς τα του περικλυμενου sp. 1 θαμνος 330^{r} παιδων sp. 1 ενεργεστατον δε 188^{r} διαθεσεις . sp. 2 ενεργεστερον δε 222^{v} ποτίζομενον . ενιοι δε 339^{r} λευκοϊω . sp. 1 ενπορφυρον δε 211^{r} θερμαινει . επιεικεστερον δε 104^{r} ϋδατος . ετερου δε 298^{r} τοποις . ευχρηστοτερον δε μιζον . δυναμιν δε 30^{r} μανδραγορας . ητ'τον δε 261^{v} πηχυε̄ᾱ . η θηλεια δε 413^{v} ϋπερ'μεγεθη . ισχυρον δε 469^{r} ϊαται . sp. 1 μετ' ισου δε 186^{r} καθεψηθεισα . κακοστομαχος δε 183^{r} ποιειν . την κατωτερω δε 240^{v} επιμηκη . (sp. 1) κοινη δ' αυτων δυναμις ψυκτικη sp. 1 οθεν 222^{v} κοστω sp. 1 κουφοτερα δε 284^{v} ποιει sp. κρατιστος δε 223^{r} κρινοχλωρα . δε 132^{v} ϊαται sp. 1 λεια δε 220^{r} πλεονασθεντες . λεια δε σφαιρια 175^{r} κεχηνοσιν μεν sp. 1 λευκον δε 213^{r} ευμεγεθεστεροι . λευκα δε 479^{v} καταχρισθεισα . λεπρους δε 377^{r} γλωσσας . λεπται δε 472^{r} αγριω . λεπτοτερον δε 87^{v} ηριγερον | τος . λεπτοτερα δε 237^{r} ως αψινθιον . λιχρον δε 24^{r} επικαλυπτει . λιχνοταται δε 472^{r} πυρος . μακροτερα δε 381^{r} φυλλα ομοια θριδακει sp. 1 μακροτερα δε 220^{r} φυλλα ομοια πρασω sp. 1 μακροτερα δε 200^{r} φυλλα δαφνη εοικοτα . μαλακωτερα δε 103^{v} τα φυλλα ομοια εχει κισσω sp. 1 μαλακωτερα δε 333^{r} τιθυμαλλου sp. 1 μαλλον δε 332^{r} την ὁδον . μεγιστη δε 401^{r} πλατανω sp. 1 μειζονα δε 171^{r} ευωδη . sp. 1 μειζωνα δε τα προς τη ριζη sp. 1 παρα μακρον δε 195^{r} εχει . ως ξιφειου . μειζονα δε 148^{r} διεφθαρ'μενον . μελας δε

εστιν την ειδεαν . και ϋπο πλεκταναις φερεται . ϋποφερεται δε 454^{v} αλθεας . μελανωτερα δε 168^{r} της ρωας . εν μεσω δε 265^{v} ταξιν . ξηρα δε κατα την πρωτην . και στρυφνα τη γευσει . πασει δε 94^{v} ωσκει sp. 1 *ζηραι δε 256^{v} παρασκευαζων . ξηρον δε . . απουλοι ελκη . 16^{r} δυσεντεριαν . ολη δε 25^{r} καθαιρει . ολη δε 285^{v} συνστασει* sp. 1 *ολη δε 185^{r} προσκειμενα .* sp. 2 *ολος δε . . μειζων* sp. 1 *κινουσι λαχανευομεναι .* sp. 2 *καθεψομεναι δε 202^{r} κτινει . εν προσθετω δε 300^{r} τοτ᾽ αν μαλιστα νικηθειη . παντα δε 468^{v} κατακτινι . παντες δε 470^{r} παραφυαδων . παν|των δε 244^{v} ετερον ειδος κοτυληδονος εστιν . παχωτερα δε 164^{r} σφοδρον . πικρον δε 46^{r} παιδα . πλιστα δε 463^{v} ἔχει . ποιῆφαγος δε εστιν και σιτειται την γην · το δε 420^{r} λυκιον . πολλοι δε 92^{r} φερονται . συν πολλη δε 465^{r} εοικος . . μυρ᾽μηκι τουτο . πυρρο¯|δε εχει τον αυχενα . το δε αλ᾽λο 417^{v} ελαιας . στενοτερα δε και μαλακωτερα . και 147^{v} ιριδι . στενοτερα δε 59^{r} φυλλα εχει εμφερη . στενοτερα δε 167^{r} δυναμιν . . την αυτην τη ακακια .* sp. 1 *στυπτικωτεραν δε . και ξηραντικωτεραν .* sp. 1 *ποιουσαν 355^{v} ελξινη . ταπινοτερα δε 213^{r} ευζωμω ομοια . τραχεα δε 264^{v} ενσπερ᾽μον . υποπικρον δε 45^{r} αγριος . ϋποδεεστερον δε 311^{v} μεγαλοιο . | ϋστερικαις δε 388^{v} γη . φοβερωτατους δε 468^{r} καθαρσιν . ψιλοι δε 339^{r} μαλασσει . ωμον δε 142^{v} κοιλιαν* sp. 1 *εψηθεν ωμον | δε 244^{v} παρεχουσαν, ανθος . ην που φιλετερον μεν αλλοι . φιλαλ᾽ληλων δε αλ᾽λοι 427^{r}.*

Ante pronomina et numeralia cum *δέ* coniuncta:

βαρυοσμος . αμφοτεραι δε 153^{r} ενερ᾽γης . αμφοτερων δε 154^{r} ουχ ομοιος . | τραχεια . αμφοτερων δε 172^{r} ως ερεβινθον . αμφοτερας δε 174^{r} καρδαμον . sp. 1 *αμφοτερων δε 187^{r} προ αυτης . αμφοτερων δε 245^{v} θατερου :* sp. 2 *αμφοτεροι δε 336^{v} χρησθαι* sp. *καθ εαυτας δε 222^{v} δι αυτης* sp. 1 *ενιοι δε 223^{r} αποκαθαιρει* sp. 1 *ενιοι δε επλανηθησαν* sp. 1 *νομισα¯ | τες 226^{r} σπερμα .* sp. 1 *φασιν δε θνησκειν .* sp. 1 *ενιοι δε 227^{r} νηστευσιν .* sp. 1 *ενιοι δε 328^{r} μυακας .* sp. 1 *ενιοι δε 332^{r} ἀκακιᾶ* sp. 1 *ενιοι δε 355^{v} σκορ᾽πιουρον εκαλεσαν . ετερα δε 130^{v} θρεμ᾽μασι . μηδεις δε 410^{v} πισσα . οιᾶ δε 443^{v} ερυθρα .* sp. 1 *πας δε 175^{r} διαιταν . τουτων δε 400^{v} καταληφθεις αλω . μετα ταυτα δε 410^{v} προσοικοι . ἔπι τουτοις δε 460^{r} μαθων . συ δε 473^{r} ουτως . τινες δε 80^{v} εν τω μελανι . τιναις δε 141^{v} παρακ᾽μαζει . τινες δε 373^{v} μετριον . τις δε 461^{r} τρεφει . τις δε 468^{r} αγ᾽γειλαντες . τισειν δε 476^{v} πληρες ευωδιας . τοιουτο δε 59^{r} μετα τινος | δριμυτητος* sp. 1 *τοιαυτη δε 200^{r} σπογ᾽γωδεις* sp. 1 *τοιουτος δ᾽ εστιν 332^{r}.*

Ante adverbia cum *δέ* coniuncta:

τριχων . αμα δε 183^{r} αρμοζουσαν sp. 1 *αλλως δε 223^{r} τυχη ; αλλως δε 424^{v} κεχρησο προς τον τουτου ποτον . αλ᾽λως δε 458^{r} λανθανειν . . . δυναιτο* sp. 2 *την αλλως δε 464^{v} εξωθεν . ενδοθεν δε 82^{r} κτεινει .* sp. 1 *ενιοται δε 261^{v} δηχθεντας . ιδιως δε 24^{r} φλεγμα αγει . ϊδιως δε 354^{r} διαφθειρονται . ειλεως δε 468^{r} πινειν . καθαπερ δε 451^{r} βοηθει . | μαλιστα δε 62^{r} τοποις .*

μαλιστα δε 165r πλατανω. μαλλον δε 67r ϊστασθαι. μαλ'λον δε 139v λαμβανομενοι. νυν δε 461v ποθισα μετ οινου. ομοιως δε 112v ϋψος. ομοιως δε 48r παρδαλεις. παραχρημα δε 68r πεφυκεν. ου παραχρημα δε 402v ερχομενη. ποτε δε 399v συν οινω | ποτε δε 436r προχωρει. ποτε δε 455r γλωσσαν ει τις φαγειν δοιη τω μηπω λαλουντι παιδιῶ. παντως αυτου ταχεως λυσει την σιῶπην sp. 2 σοφα δε 481r πενται. σπανιως δε 272v αυτην. τοτε δε 406v ταξεως. τοτε δε 460r καλειων. τοτε δε 479r μηλινα. ταχεως δε 109v ϊατροι. το τριτον δε 67r ομοιον κροκου ανθει. υστερον δε 105r δια πα¯ | τος. φοβερως δε 408r οθεν δε και το ειδος. τινες δ' 378r.

Ante coniunctiones cum *δέ* coniunctas:

εστιν. ει δε 469r ανελ'κονται. ει δε γε 462v ευκολως. ει δε 471r τυχη. ει δε 399r λυπει. sp. 2 επειδαν δε 440r προσετεθη. ην δε 408r εριφοι. ἡνικα δε 464r πλητ'τει. οπως δε 422v.

Ante praepositiones cum *δέ* coniunctas:

λευκοτερα. απο δε 110v λεγω. αφ ου δε 450r βρωθειση. δια δε το ϋποστυφειν 38r χολην sp. 1 εις δε 332r πλανωσιν. sp. εις δε 193r ξυλωδεις. sp. 1 *Εις* δε 201r το πρωτον. εν δε τω πεπλανθηναι. κροκιζοντα 96v κυτιδα. εν δε 99v εκβλαστησιν. sp. 2 εν δε 230r ανιεται. εν δε 261v πολ'λαι. εν δε ταις νυξιν 463r χωριον. ενεκα δε 406v μετ' οινου sp. 1 επι δε των πυρεσσοντων 221r καταχριομενον. επι δε 249v ϊριν. επι δε ταυταις 437r εκ'διδαχθηναι. επι δε 480r τετρωται. κατα δε 466r μεθ' υδατος. κατα δε 193r καθαιρει. μετα δε ερινου αλευρου 183r θεραπευει. μετα δε 156r κατασκευ | αζει. sp. 1 μετα δε 190r διαμενει sp. μετα δε 228r χυμιωμενης. μετα δε 396v επεθεσαν αυτην. sp. 1 μετα δε 405v λιαν. μετα δε 408v επιμελως. μετα δε 426r ευζωμον. | παρα πολυ δε 109v θηραν. περι δε 429r την μονοκλωνον εχοι. περι δ'αυ ποσιν 388v κυπρινη. προς δε 23r παυει. προς δε τα ϊοβολα 181r χρωθεθα. προς δε 298r προσμιγνυμενων. προς δε 366r ως προειρηται sp. 1 προς δε χονδρων 366r γεννητικος πνευματων. δυσπεπτος ... μαλακτικον. προς δε 371r τικτει. προς δε 460r θαλασσιῶ. προς δε 479r τριγ'χια. προς δε 484v αρ'τι απαγορευσαντων μεν νηπιων. του τετραοδιζειν. προς δε την ορ'θην 453r ϊαται. συν δε μαννη 109v συν μελιτι. συν δε συκω 269v ϋγιαζει. συν δε παναχι 295r ᾶπεχομενοι. συν δε 479v ϋπο τινων. ϋπο δε 426v.

Ante participia cum *δέ* coniuncta:

νικησειεν. αιρεθεντος δε 469r αγονους ϊστοριται. ποιειν. αλιφομενα δε 278v μετα μελιτος κατα του αιδοιου. αχρι δακτυλου | .. παραιτει τε. αναζεσθεν δε 269v αιμουντες. μη αποκαθισταμενων δε 300r κατολισθενει. ανιλειχθεισα δε 484v μενειν. απαλ'λατ'τομενον δε 410v περιπεσων. ᾶπηχθημεναι δε 400r περιφυες. αυξομενον δε 302v αρηγει. αφεψηθισα δε 381v ροουντα ῶταλ'γιαν. αφεψομενον δε 23r κολ'χοις. βρωθεισα δε 105r πλυθεισα. διητ'τηθεισα δε

442^v ελλεβορου φωκικου. μεταποιῆ. τεο¯ | δοτεον δε 454^v αρμοζει. εγχριομενος δε 183^r καρπον. εμ᾿βαλ᾿λων δε 450^r λιβυῆ. ενκριτεον δε 46^r ελαιω. sp. 1 επιχρισθεντα δε 226^r βρωθεν. εσθιομενον δε 277^v καυσομενον. εσθιομενα δε 163^r αιρουσιν sp. 1 εφθοι δε... εκλυουσιν sp. 1 και ο εξ αυτων οπος 379^r ϊαται. sp 1 εφθα δε 228^r καταπλασσομενον. εψομενον δε 307^v λευκαινει δε... τας ουλας. εψηθεισα δε 154^r ϋπεθησα¯. | ηψημενα δε 96^v βρωθεν. sp. 1 εψηθεν δε 186^r την ὁδον. μεγιστη δε ουσα ανωθης εστιν. ῆ... γιγνεται μετα ραθυμιας. βαρυνομενους δε 401r αχει. εχεοδηκτοις δε 116^r καρ᾿δαμω. ζεσθεισα δε 178^r πλατυνομενον. θαυμαστον δε 476^r μηκει. θηρωντος δε 401^v ϊσχαιμος. θυμιαθεισα δε 215r ανασπασαι. καθελ᾿κομενοι δε 477^r ειρηται sp. 1 ενιοι δε... πινουσιν sp. 1 καθεψηθεισα δε 332^r τριμμα. καλουμενον δε. sp. 3 | μυττωτον 316v τοποις. sp. 1 καταπλασθεισα δε 176^r λευκωματα. sp. 1 καταπλασθεν δε 254^v προστιθεντες. sp. 1 καταπλαττομενοι 379^r δυναμεως. καυθισης δ᾿ 27^r καθαρσις. ανατρεπουσα στομαχον ϊσχυρως. sp. 1 κοπεις δε και καταπλασθεις. ϊανθ᾿ο΄υς και εφηλις καθαιρει. τα δε 171^r ἑαυτου. λαβων δε 415^r αμα ταις. | χελιδοσι φυεται. ληγουσαις δε 373^v λογον. λυθις δε 450^r οραν επιγομενον. νικωντα δε 462^v προβαλ᾿λομενος. ορωντες δε 461^v αλ᾿γησειεν. οδυνωμενη δε 472^r πικρα προς γευσιν. sp. παλαιουμεναι δε 148^r πνευμα. πελιδνωθεντων δε 453^v χλωρος. πεπανθεις δε 82^r θερμαντικη. πεπτικη. ποθισα δε 86^v ωφελει. sp. 3 | πινομενον δε 237^r φλοιος. ειτα αλεσας και ευχροιας ποιητικον. πλεινασθεν δε 250^v γευσιν υποστυφον. ποθεν δε 265r κακοστομαχος. προστεθεις δε 134^v ο δε καρ᾿πος πινομενος. σπληνα τηκει. προστεθεισα δε 111^v πραϋ'ι. και γαλα κατασπα. προστεθις δε 315^v καταπλασσομενη. sp. 1 προστεθισα δε εμ᾿μηνα κινει. τραυματα κολλα᾿ ελ᾿κη καθαιρει. συν μελιτι 310^v καταχριομενον. sp. 2 συμμιγομενον δε 208r δασυνει. συνε | ψηθεν δε ελαιον. και 27^r διαμασηθεισα. συνχριομενη δε 259^v νιπτει. ταραξας δε 299^v ουρητικωτερον. ταριχευθεντα δε 183^r ευῶδεις. τμηθεισαι δ᾿ 148^r τρεψεται. sp. 1 τρωσας δε ηντινα και τυχη. ο δε 408^r καιρω ῡοντος δε 432^v βοῆθει. εμετικον τε φαρμακον.. σκευαζεται. και... εν χαλκω κυπριω | εν τοις ϋπο κυνα η λιασθεντων επι ημερας τεσσερακοντα. υποστροννυμενη δε 247^v λειαν: | ϋποτεθεν δε 397r φυλ᾿λα. φερομενα δε 455^v ρητ᾿τει. φυ. ραθις δε 250^v.

Ante verba cum *δέ* coniuncta:

ροφουμενος. αγει δε ουρα αιματωδη. σμηχει δε; τηκει. λυθεν δε 46^r τοποις. αγει δε 103^r και ϋστερας αλγηματα. αγει δε 162^r υδατος... επιρροφουμενου sp. 1 αγει δε 218^r μιγνυται. αγουσι δε | 240^v διακλυζομενη. αγει δε 257^v αποβρασθεις. αγι δε 275^v διαχριει. αγει δε 300^r ϊσχιαδικους sp. 1 αγει δε 328^r ϋστερικαις. αγι δε 351^v ποιει. ᾱγι δε... πινομενον. sp. 1 βιβρωσκεται δε 359^r ρηγμασιν sp. 1 αγει δε 376^r μιγνυων αναγρου.. ᾱγε δε 441^r χωρια. αρμοζει δε 49r χυλιζειν. sp. αρμοζει δε 92^r κινδυνωδες. αρμοζει δε 139^v σμυρνεον. αρμοζει δε

162r αρτους sp. 1 αρμοζει δε 237r πανει. αρμοζει δε 250v πικρος. sp. 1 αρ᾽μοζει δε 299r στεφανους. αρμοζει δε 301r ριζα λεπτη αχρηστος sp. 1 φυεται εν εργασιμοις χωριοις sp. 1 αρμοζει δε 381r θερ᾽μηι θαλαττηι. αιρι δε 139v στομαχου. συν οινω. αιρει δε 181r αναλημφθεν. sp. 2 αιρει δε 206r ἱρινου. αιρει δε και φακους και λε|πρας. και 237r επιροφουμενου sp. 1 αιρει δε 285r εκτινασσειν. sp. 1 αιρει δε 318r χρησθαι. sp. 1 αιρει δε 335v ευστομαχος δε μαλλον. αιρει δε 377r μελιτι. αιρει δε 382v περι πλευμονιας. αναγει δε και τα εκ θωρακος. sp. 1 μιγνυται 172r αποσμα. ανακαθαιρει δε 26r αποσμηχουσιν. ανακολλα δε 378r ποιει. αναστομοι δε και υστεραν. χρησιμη δε 261v σαμοθρακην. ανεχουσι δε 410r τυγ᾽χανει. απεχει δε 439r παρορμαν. sp. 1 αποκαθαιρει δε 254v ωμον. sp. 1 αποκαθαιρει δε και φακους. και εφηλιν 302r ωμον. αποκαθαιρει δε 324r αγει . . . κατα κοιλιαν sp. 1 αποκτε¯|νει δε 348r τυγ᾽χανει. sp. 1 αποπνει δε 413r αιγιλωπας. αποτιθεται δε 57r τριπτος. αποτιθενται δε 134v ασθενεστερον μεντοι. αποτιθεσθαι δε 136v ωσπερ᾽ θαψια. αποτιθεται δε 147r φυλλα λεπτα πυκνα. αυξεται δε 145r νομη. αφεξεται δε 394v θεραπευει. ᾱφιστησιν δε 249v 316v παραιτιται. βοηθει δε 46r ανωδυνοις. βοηθι δε 88v χαραδωδεσι. βοηθ῾ε΄ι δε 396r ποθεν. βοηθει δε 237r μακρα. γενναται δε 94v αφιησιν. γενναται δε 105r λαμβανονται. γενναται δε 119v οξει. sp. 2 γενναται δε 108r μιας ημισιας. | Γινεται δε 147r μιγνυται. sp. 1 γενναται δε 235r ζεσεις. και φλυκτεναι . . φλυονται. γιγνεται δε 406v αρτηριας. δει δε 92r φυγεολων. παρωτιδων. δει δε 93r μελιτι εφθω. δει δε 199r αρμοζουσιν sp. δει δε 222v σφοδρα. δι δε προαλιψαμενον το προσωπον και τας ρυσιδας. ουτως πλησιαζει¯ | 269v οψα. δει δε 366r εκαλεσεν. δευτερευει δε το αιγυπτιον. ειτα 180r τοποις. δικνυται δε 397r ταπινος. διαγ᾽γελλει δε 411v καρ᾽πον. διακρινοις δ᾽ αν 425r επιτυχειαν. διατριβουσειν δε 480v ουκ αηδεις. διαφερει δε 59r καθαιρει. διδοται δε 139v λυσει. διδοται δε 180r κεκραμενον οινω sp. 1 διδοται δε 195r ϊστοριται. διδοται δε 268v πινεται sp. 1 διδοται δε 329r επικλινεστερα. επ ακρω δε του καυλου ωσ῾ει΄|σφαιρια εν οις ο καρ᾽πος. διδοται δε 334r ϋστερικαις. αγι δε και καταμηνιᾱ. διδον(αι) δε δει 351v θεραπευειν. διδοται δε 385v του ευροντος.| διδοτε δε 429r δι?ου .¦ διδου δε 436r προσοικοι. δικνυται δε 427r ελαιω. διωκι δε 24r ποθεν. sp. 1 διωκει δε 237r νομιζον|τες. δοκι δε 23r ανακαθαιρει. δοκει δε 47r και ῡδατωδη. sp. 1 δοκει δε 202r ευρισκεται. δοκι δε. τα φυλ᾽λα 267v τοποις. δοκι δε 267v]. δοκι δε 299v φυλλοις sp. 1 δοκει δε 353r διαμασωμενη. δοκι δε 373v διολλυσιν γενη. δρα δε 417r αχρηστοι. δυναται δε 43r ημερου. δυναται δε 54r κιχωριου. sp. 2 δυναται δε 48r ακροχορ᾽δονας. δυναται δε 130v ενχλωρου. δυναται δε 138v αχρηστοι. δυναται δε 153r ειλ᾽κυσεν. δυναται δε 157r ουτε ανθο; φερει. ριζα αχρηστος. δυναται δε 158r διπηχυν. δυναται δε 161r στυφο¯|τη γευσει. δυναται δε 216r εχει. δυναται δε 246v πολυχρηστον. δυναται δε 272v γευσιν. δυναται

δε 281^{v} τοιουτο . sp. 1 δυναται δε 309^{r} ακροχορδονας . δυναται δε 318^{r} βιβρωσκεσθαι . δυναται δε 360^{r} μαλθαια . sp. 1 δυναται δε 168^{r} ομοιᾶ . δυναται δε 384^{v} εν ολιγω . δυναται δε 412^{v} δυσεντεριωντας ἰαται . εγ᾿κλυζεται δε 319^{r} θερμαντικοις . εκλεγου δε 261^{v} γευσει . εκ᾿λεγου δε 60^{r} γιγνεται . εμ᾿φρασσεται δε 450^{v} ἵδρως . ευρισκεται χροα χολωδης . ενχυματιζεται δε 165^{r} χρησιμος . sp. 1 ενχυλιζεται δε 230^{r} θανασιμοις . sp. 2 εξεραν δε 228^{r} ōρμα . sp. 1 Εοι|κεν δε 187^{r} εσχισμεναι . sp. 2 Εοικεν δε 323^{r} ἵσταται . Εοικεν δε 442^{r} ιαται . επεχει δε 183^{r} οσμη . πρωτευει δε το κρητικον . επεται δε 50^{r} αγκιστρον . επιβουλευειν δε 463^{r} επισταμε σωζειν . επισταμε δε 432^{r} αυτων . sp. 2 επιτιθε|ται δε 190^{r} φεγ᾿γος . ερ᾿χεται δε 418^{v} χρωμενος . sp. 2 ερ᾿χομαι δε 399^{r} εξ επιλογης sp. 1 και αναψαν παλιν επιπορευεσθαι . ευρισκεται δε 223^{r} τουτω . ευρισκεται δε 396^{v} θλιβομενη . sp. 1 εψεται δε 165^{r} θεραπευσαι . εχι δε 115^{r} περικεχαλασμαινα πο|σως . εχι δε 121^{v} ευωδες . sp. 1 εχει δε 235^{r} λεγομενη . εχει δε 245^{v} βουγλωσσου . εχει δε 286^{v} ελ᾿κωτικη . εχι δε 307^{v} αδροτερον . sp. 1 εχει δε 323^{v} ενεργεστερον . εχει δε 329^{r} φυεται εν κρητη μονη sp. 1 εχει δε 341^{r} μοι|ρα . ἒχει δε 401^{v} θατ᾿τον . εχει δε 405^{v} διᾶφορα . sp. 1 εχει δε 411^{v} προσαγορευεσθαι . sp. 2 εχει δ ουν 413^{v} της νυκτος . εχει δε 418^{v} αναιρει . εχει δε 422^{v} βοηθειν . ἒξει δε 428^{r} διαφθειρονται . ἒχι δε 432^{r} ἴαται . εστι δε 50^{r} λαχανευῆται . εστι δε 51^{r} αποφλεγματιζει . εστι δε 103^{r} εν οικοπεδοις . ταριχευεται δε . . . εις βρωσιν . sp. 2 ταραττει δε . . . στομαχον . εστι δε| 193^{r} στομαχικαις . sp. 1 Εστι δε 193^{r} θανασιμον . sp. 1 εστι δε διουρητικον sp. 1 κοιλιας τε ὑποβιβαστικον . θεραπευει δε . . πινομενη . και 195^{r} ταπινον . εστι δε 244^{v} διαφυγοι . εστι δε 399^{v} λαγ᾿χανει . εστι δε 402^{v} πλησιον απολεπτυνεται δε εις την ουραν . και εστιν μυουρος . εστι δε 403^{r} προσαγορευθισα . εστι δ᾿ ουν 415^{r} προσαγορευεται . εστι δε 426^{v} ουχ οιον τε ειναι μη πονηρον . ειδοτι σοι και ταυτα διεξελευσομε . εστι δ ουν 431^{v} ουδεν . εστι δε 434^{r} ἵδειν . εστι δε 445^{r} χωραν . εστι δε 447^{v} ὕπαγει δε γαστερα . εστιν δε των 16^{r} επιτεταμενης . εστιν δε και λεπτομερης 20^{r} θερους δε ανθι . ενιοτε μεν αρτεμισιαν . εστιν δε 21^{r} χολωδη . εστιν δε 23^{r} ευρυσιπελατα . εστι δε 31^{r} εν καππαδοκια . εστιν δε 45^{r} τοποις . εστιν δε 70^{r} εοικοτος . εστιν δε 108^{r} αρτισκους . εστιν δε 134^{v} γαλακτι . εστιν δε 136^{r} ελαια . εστιν δε 153^{r} εμετον᾿ εστιν δε 171^{r} ἵαται . sp. 2 | εστιν δε 176^{r} ταριχηρου . sp. 1 Εστι- | δε 186^{r} τριχας . sp. 1 Εστιν δε 186^{r} αννησσω . λευκο|τερον δε sp. 1 ριζα κοιλη και ου βαθια sp. 1 Εστιν δε 188^{r} η ποα sp. 1 Εστιν δε 215^{r} θριδακος sp. 1 εστιν δε 223^{r} κομμει . sp. 1 εστιν δε 230^{r} οξους . εστιν δε 261^{v} αιματωδες . εστιν δε και ωκυτοκιον . την αυτην δε 278^{v} κοιλιαν . εστιν δε και αλεξιφαρμακον . ολ᾿κη 298^{r} ενυγρα . εστιν δε 307^{v} οδους . εστιν δε 323^{r} ευζωμου . εστιν δε 324^{r} αναιρουνται sp. 1 Εστιν δε 332^{r} εσχηκεν . sp. 2 εστιν δε 340^{r} ειδος ὑπαρχον sp. 1 εστιν δε 354^{r} εψομενος sp. 1 διαφερει δε . . . μελαν sp. 1 δυναμιν δε . . . ὑδατος αποχεομενου . sp. 1 λυτικον . . . αφεψημα sp. 1 εστιν

δε 366r χωριου . εστιν δε 465v βοηθησειν . εισι δε 40r περιφερη . εισιν δε 41r εσθιονται . sp. 1 εισιν δε 234r περεωνεω . εισιν δε 323r τρεφει . εισι δε 418v κερα δυō . εισι δε 402r των δυσχερων . sp. 1 ειῆ δ αν εχουσα 432v φαρ᾽μακον . εστω δε 428r ποτον . εστω δε 444r καρδαμω . sp. 1 ζεσθεισα δε 178r του γαλακτος . ηδονται δε 415v απερ᾽γαζεται . ηχει δε 449r εκπεφυκασιν . θεραπευει δε 57r τρις ημερας . θεραπευει δε 115r εκ᾽πεφυκασιν . θεραπευει δε 127v θρυπτειν . sp. 1 θεραπευει δε 234r ε̄ᾱρος . sp. 1 θεραπευει δε 335v νομος . εθεσπισεν δε 445v λεπτυνονται . θηρωνται δε 472r συστασεως . θρυπ . τι δὲ 165r δυσουρουσιν . θρυπτει δε 43r τηκει . ϊαται δε 165r φλεγμαντωδη . ϊαται δε 313v κακουργειν . ϊαται δε ο οινος αυτο εκ του παραχρημα . ην μη φθαση 459v προστιθεμεναι . ϊωνται δε 48r αρ᾽καδιας . ϊστησιν δε 64r αρηγει . ϊστορειται δε 145r τοποις sp. 1 ϊσχυ | ρως δριμυ . sp. 1 ϊστορειται δε 194r διαμασωμενα . sp. 1 βοηθει δε και θηριοδηκτοις επιτιθεμενα . sp. 2 ϊστορειται δε 197r προσ-τιθεμενα . sp. ϊστορειται δε 197r ευθετει sp. 1 ϊστορειται δε 200r διδοται sp. ϊστορουσιν δε 233r ϊσταν . sp. 1 ϊστορουσιν δε 365r ῶφελι . και ωταλγιας . ϊσχι δε 293v πινομενη sp. 1 ϊσχει δε 376r πταρ᾽μικον . καθαιρει δε 103r πνιγωδεστερος . καθαιρει δε δι εμετων ᾶγων ποικιλα . μιγνυται δε 114r ξηραι-νομενος . καθαιρει δε 147r οινω . καθϊστησιν δε 165r ϋπεγλυειν . καλειται δε 37r λυει . καλειται δε 85v χρωνται . sp. 2 καλειται δε 222v κυπριον . δευτε-ρευει το εν Αιγυπτω . καλειται δε αμαρακον . ποα εστιν 301v εγ᾽γυς . καλυπ-τονται δε 401v ως οροβος . | καμπτεται δε 174r η μελικρατου . κατακλινειν δε 165r πραϋνει . καταπλασσεται δε 132v αποτιθενται . καταπλατ᾽τεται δε 242v ισχυρως sp. 1 καταπλασσετ(αι) δε 344r ϋγιάζει . καταπλασθεισα δει δε 383v νομαδες . καταχριουσι δε 447v πονον . κατασταζειν δε 481r μιγνυται . κεεται δε 279v διδοναι . κεκτηται δε 139v εστω . κεχρηται δε 457r ορυσσεται θερους . και . . ξηραινεται . κινει δε 119v μαλαγμασιν . κινει δε 295r ῡδωρ . κινουσι δε 171r θεραπευει . κινουσι δε 175r προσενεκτεον . κινει δε 200r καταπλασμα . κολ᾽λα δε 381v ϊσχει . κοπτεται δε 64r απελαυνειν . κτεινει δε 153r ψιλοι τριχας . κτεινει δε 175r ορ᾽θοπνοια . κτινει δε και ελ᾽μις . sp. 1 και συν μελιτι δε . . ποιει . αγι δε 359r πικραζων . λαχανευεται δε 87v παραδισοις . λαχανευεται δε 122v μεντοι . λαχα | νευεται δε 314v πλεον . ε̄λαχεν δε 406v μηλεα sp. 3 βοτρυωδει sp. 2 λεγεται δε . . ποιειν sp. 1 το δε θηλυγονο¯ 370r κυτισος γιγνεται . λεγει δε 457r διωκει . λευκαινει δε 154r φαλαγγιοδηκτοις sp. 1 λυει δε 369r πραυν᾽ο᾽υσι . μελαινουσι δε 175r εψηθεν . μιγνυται δε 24r εμβρεχο-μενον . μιγνυται δε 36r προστεθεντος . μιγνυται δε 66r ιστησιν . μιγνυται δε 91r υπαρχουσα . μιγνυται δε 102r μαλασσει sp. 1 μιγνυται δε και μελιτωμασιν sp. 1 τα αυτα δε 224r εμ᾽μηνα . μιγνυται δε 248v πληρη οσμης . μιγνυται δε 261v εν οινω . επι δε του τεταρ᾽ταιου τεσ | σαρα . ως λυοντα τας περιοδους . μιγνυται δε 351v κεφαλαλγουσιν sp. 1 μιγνυται δε 353r εκτινασσει . sp. 1 μισγεται δε 183r ποιουσα sp. 1 μισγεται δε 210r διαφευγει . sp. 1 νεμεται δε 405r

κυματα . νεμονται δε 478r τουτο . | ξηραινεται δε 279v πραγματος . οδωδεν δε
443v πικρα δε προς γευσιν . ομοιωται δε 136v στεφανωματικος . ωνομασται δε
110v πνευματωσις . ōνομαζεται δε 34r ριζα . οπιζονται δε 261v απορ᾽ρεον .
φυλ᾽λα προϋποτιθεντες . εις κεκυλαμ᾽μενο¯ εδαφος . αναιρουνται τε ξηρανθεντα .
οπιζουσιν δε 281v εστιν . ορα δ ουν 403r τοποις . ōρυσσεται δε 119v προπι-
νομενα . παραδιδοται δε . ōτι 124v ποιειν . παραινει δε 45r αλφιτω sp. 1
παρακολλα δε 367r ωφελουσιν sp. 1 παρηγορει δε 366r περιαντλουμενον .
παρηγορουσιν δε 142v ονειρωτ᾽τουσιν sp. 1 παριησιν δε 188r παρηγορει .
sp. 1 παριστησιν δε | 206r αυτη sp. ποιει . . καταπλασσομενα sp. και περιχρι-
σηται δε 228r οσμη . πρωτευει δε το κρητικον . επεται δε 50r την γευσιν .
πρωτευει δε 114r πυρετοις . sp. 1 πυρεσσουσι δε 285r συν οινω . sp 1 πυρεσ |
σουσιν δε 290r εκ᾽χωρησαι . πασχουσιν δε 421r αρμοζει . παυει δε 110v
εστιν . παυει δε 120v πεπωκοσιν . παυει δε 49r μεθ᾽ῦδατος sp. 1 περιαπτεται
δε 221r ελκωτικον sp. 1 περιιλιττεται δε 196r των επ αυτου . sp. 1 περιεχει
δε 393r ερ᾽γαζεσθαι . περιραινουσιν δε 115r ποιουσιν sp. 1 πινεται δε 222v
ενεργουσα . πινεται δε 261v στελ᾽λει . πινεται δε 321r βοηθει . πινεται δε
368r τυγ᾽χανειν . πινειν δε δει τουτο . και ταυτα εις οινον . καθ εκαστον δε
437v τοποις . πλανωνται δε 134v παυει . ποιει δε 153r αυξεσθαι . ποει δε
158r μειζονα . ποιει δε 164 επιτιθεται . ποιει δε, επιθεμενα . sp. 1 κινει δε
172r μετ οξυμελιτος sp. 1 ολκη δραχ᾽μης ποθεισα . ποιει δε και πεψιν . εαν
δε 195r εμμηνα . sp. 1 ποιει δε 200r αφεψηματος . sp. 1 ποιει δε 227r βρω-
ματα . ποιει δε 261v μαλακωτερα . ποιει δε 273v χρωματι sp. ποιει δε προς
ευπνευματωσεις sp. 1 στομαχου 285r ης . και δυναμις . ποιει δε 308v παρηγορι
sp. 1 ποιει δε 310v ϋποπικρος . ποιει δε 320r παρηγορει . ποιει δε 321r κα-
λουσιν, ποιει δε 356v αποθεσιν . sp. 1 ποιει δε 360r ξηρα . ποιει δε 24r
καταντλουμενα . ποιει δε 44r πνευματουντες . | ποιουσι δε 78r νομας . ποιει
δε 78v χρωνται . ποιει δε 80v λυκιον . ποιει δε 92r και μαλακοις . ποιει δε 93r
συ¯ | κριτικως . ποιει δε 96v δρακοντιω . | ποιει δε 97v καρ᾽πον φερει . ποιει δε
98v συν σιτο . ποιειται δε 114r εμμηνα . ποτιζεται δε 136v φλεγμονας . πραυνει
δε 133v φαρ᾽μακον . προσαγεσθω δε 454r ομ᾽φαλος . προσερχεται δε 56r κομι-
ζομενος sp. 1 μη προσεχειν δε 332r σπλη | νας ϊαται . ρινεγχυτειται δε 175r
προκειμενα . ρυεται δε 442v δυο η τρια . σκευαζειν δε 199r ενϊσταται . ˋσ́μηχι
δε 334v προσπολυτηρει . sp. 1 σμηχει δε 190r και ω̃νομασται . εν ευριποις . .
φυεται . συλ᾽λεγεται δε 349v καλειται . συλλεγιν δε χρη 134v κοπεισα . sp. 1
συναγει δε 162r ριζα δε λεπτη μια . αχαριστος . συναγεται δε 275v ποιει sp. 1
συνεψεται δε 218r εκ᾽θειβεισα . συνκαθεψεται δε 298r ποιει . συνπιεζιν δε . . .
δει 386v οινου λευκου . συντιθεται δε 376r κεφαλαλγ̀έ́ις ˋέΐσι . ταριχευονται δε
239v βλαβησεται . τεμνεται δε 124v ϋδωρ αγει και ουρα . sp. 2 τεμνεται δε
344v αφλεγμαντον . τηκει δε 214r αιρει . τρεπει δε 60r προσενεχθεν . τρεπει
δε 180r αποβρεχε . τρεφουσι δε 458r εχεσθαι . τρεφει δε 467r βοηθει . φασιν

δε 40r διαχει . φασιν δ' 75r μικρα . φασιν δε 123v αρμοζον . φασιν δε 212r σπερμα . sp. 1 *φασιν δε 227r οι ῑερακες . φασειν δε 480r λιθου . φερει δε 396v εμ' βαλεσθω . φερουσι δε αυτην κηποι . και των ανδηρων οι πλειονες . πυτιᾱ τε 425r εξισι μεν αιμα δια ρινων . εξις δε ομοιως . . . δια των ωτων . φερεται δε 405r]ην . φησιν δε 262v θερους* sp. 1 *φυλλοροει δε φθινοπωρω .* sp. 1 *τουτου 333r αυτω* sp. *φωγνυται δε εις οφθαλμικα* sp. 1 *επ' ο | στρακου 223r καρπον . φυλατ' τεσθαι δε 245v λαμ' βανομενη . φυλατ' τεσθαι δε 298r πταρ' μου . φυλασσονται δε 386v μωραι . φυεται δε 106r τροφη . φυεται δε 158r λιβανω .* sp. 1 *φυεται δε 176r λοιπον . φυεται δε 180r βοηθειν* sp. *φυεται δε 197r επιστελλειν . φυεται δε 216r βουβωνων* sp. 1 *φυεται δε 221r διερριμ' μενος . φυεται δε 237v κεκληται . φυεται δε 338v ομοιον* sp. 2 *φυεται δε 344r σταχυας επτα η οκτω* sp. 1 *φυεται δε 365r ϋπαυστηρον . φυεται δε εν παλισ | κιοις .* sp. 1 *πετρωδεσι . δυναμιν δε 371v τα φυλλα δριμεα . ριζαι αχρηστοι . φυονται δε 154r λεπτα .* sp. 1 *πεφυκε̄ δε 185r ομοιαν* sp. 2 *χρησιμευει δε 284v αρμοζειν . χρησθαι δε 174r διδοται . χρωνται δε 163r καθϊστησιν . χυλιζεται δε 165r αυτην . χυλιζεται δε 139v συνχριομενος . χυλιζεται δε 309v θεραπευουσιν . χυλιζεται δε 336v οξυωπιαν .* sp. 2 | *χυλιζεται δε 373v αναιρουν .* sp. 1 *βοηθειται δε ακρατω . χυλιζεται ουν 188r νεον . χωριζεσθαι δε 463v αναιρει* sp. 1 *ποιει . . εμβρεχομενος* sp. 1 *ωταλγουσιν δε 222v ωφελει . | ωφελει δε 426v λαμ' βανομενοις . ωφελι δε 115r μελ' λοντος . ωφελησειε̄ δ αν 443r.*

Iam secuntur aliae observationes de aliis coniunctionibus. Interpungitur autem non solum ante *ΔE* sed etiam ante *MEN*, vel *MEN — ΔE* velut in his: *ποτε μεν χολωδεις . ποτε δε αιματωδεις εμετους γινεσθαι . διψα τε 409r μειρακιον περιβαλ' λει . νυν μεν . . . καλινδουμενον . νυν δε 463v τοις μεν οποιον δη λιθος . τοις δε 400v εστι γενη δυο της βοτανης ταυτης . και ο μεν του . μελανος 428v η μεν τις αγρια . η δε σπαρτη 111v φυσιν . μετα μεν δη τουτων των βοτανων . η ἀμαρακος εμ' βαλεσθω . φερουσι δε 425r.*

Interpungitur ante articulum cum *μέν* coniunctum:

ωμης . sp. 1 *ο μεν ουν 173r δευρο . η μεν ουν 445v γιγνεται . ανεχεται μεν ουν 454v δισσον ειδος . ο μεν 336v των ϊχθυων τινα . ο μεν αλους 461v αλλα και φυτον εστι κροτων ουτω λεγομενον . θ τον μεν καρ' πον . . . φερει 429v τινα . η̄ μεν 399v των βοηθηματων των παρα σου . η με̄ δη των θανατηφορων 394r ωχροτερον .* sp. 1 *η μεν εντεριων 191r ϋποκισσις .* sp. 1 *η̄ μεν τις κιρ' ρα ποᾱ . αφυλ' λος 355v ευμεγεθεις . την μεν επιφανιαν 286v καρ' πον στρογγυλον .* sp. 1 *ριζας δυω . την με̄ | 240v διτ' τον . το μεν 51r ειδος . το μεν τι αυτου καλιται . σχοι | [245v διττον .* sp. 1 *το μεν 301v ᾱψηται . το με 440r ᾱλιαιετοι . το μεν ειδος 477r επιπλατ' τομενα . του μεν του σπερματος*

277v καλουσιν . sp. 1 *τα μεν 220r 238v ονομαζουσιν . τα με¯ 256v εκπεπληγμενους . τα μεν πρωτα ποῤρωθεν οραν θελειν αυτο . κατα μικρον δε 462r χροια . τοις μεν 400v*.

Ante substantiva, adiectiva, pronomina, praepositiones, adverbia, verba cum *μέν* coniuncta:

δοκει . δοξαις μεν 446r ελεαν . εμπαλιν θερους μεν 429v αλ̓λα και τω ειδι . μηκους με¯ | γαρ μετρον παρεχεται 401v λεγουσι . ποταμος μεν 410r αι δε θυειαι . τροφης μεν . . . ορεγονται . και ουκ α¯ ποτε λιμωτ̓τουσαι κορεσθειεν . τους δε 479r χαριν : | Εμοι μεν ουν 412v κλοπην του πυρος . αλ̓λοι μεν 405v συλλεγουσιν sp. 1 *ενιοι μεν 223v τοις όδουσι . πρωτον μεν 406v ονομαζουσιν . πρωτον μεν 447v αναγαγοντες προς αναπαυσιν . ταυτα μεν ουν 410v προς το μιμησασθαι αυτου το λευκον και κουφον . εις μεν 300r ακμας . προς μεν 477r δυναται . ανωλεθρος μεν 422r η δε μακρα . | ηττον μεν 19r χρω¯ | ται . νωθρων μεν ηδη των σκελων . τον μελων δε αυτοις 482r νεμονται . όλιγοι μεν 400v ο δε κυρηναικος και σικελικος* . sp. 1 *ασθενεστεροι μεν εισιν τη δυναμει* sp. 1 *πολυχυλοι δε 193r γενους . ϋψηλος μεν ορατια 428v της τελευτης επελ̓θουσης . αγουσι μεν 463v ο δε ονομαζουσι βασιλισκον . αποῤρειν μεν τας σαῤκας 408r ποιει διαιταν . αναινομενος μεν 406v κατασκευασαι : εξει μεν 428r ελ̓θων . επιτιθεται μεν 409v η αλκυων . μετεβληθη μεν εις οῤνεον . του δε 480r ιματια . φυεται μεν 147r ταλαιπωρουμενον . νυν μεν 461v γιγνεται . ποτε μεν 399v ϋπαλ̓λαττει . και | ποτε μεν 401v οι δε* sp. 2 *ύπ οφεως καλουσιν* sp. 2 *φυεται μεν εν τω σιτω και ταις αρουραις* sp. 1 *φυλλα εχον 352v*.

Interpungitur etiam ante *ΓΑΡ* cum articulo, substantivis, adiectivis, pronominibus, adverbiis, verbis coniunctum: *γιγνομενον . ο μεν γαῤ 470r δακτυλοις . ο γαρ δολος ᾱνιεται . δυναμις δε αυτου εστι¯ θερμαντικη . λεπτυντικη . μαλακη . οθεν 281v ομοιως . οι γαρ 466v μυρια . οι μεν γαρ 480v εστιν . τοις γαῤ 477r περιπεσειν τινα . η μεν γαρ 399v φυο̄μενης* . sp. 1 *ή γαῤ δη 414r ποιησωμεν* . sp. 1 *η γαῤ μη ουτως οπτηθισα βλαβερα μαλιστα προς τας εντος ειδους δοσεις αυτη* . sp. 1 *οπταται δε 298r προσαγορευε̄ται . αι γαῤ δη μελιτται 415v καμνουσων . και . . . την σπουδην νεμομενων . αι μεν γαῤ 478v ελειν . τας γαῤ πετρας 463r τουτου δυο ειδη . το μεν γαῤ εστιν 315v ταχει . τα γαῤ δικτυα 471r μουσαις φιλην έποιησεν φιλην . τω¯ | γαῤ 457r θεραπευτον . των γαῤ 445r — ποιει . ϊχθυν γαῤ 463v εμηχανησαντο . κλαδους γαρ 464r θανατον της επιθυμιας αντιλαμβανουσιν . ως και τους ορνιθεις μεν αγρευο̄μενους . παγας γαῤ 462r εμβρυα φθειρει* sp. 1 *συνουσιαν γαρ ορμα* . sp. 1 *εοι | κεν δε 187r αποτελειν* . sp. 1 *εισεν* . sp. 1 *ην γαῤ ουν 399r εν πολεμω . τοιαυτη γαρ 470r την της γλωσσης εξιν* sp. 1 *τουτο γαρ 332r εφεδρευοντα . μια γαρ 462v ουκ αν τις ελοι κεχωρισμενην . εις μιαν γαρ 465v πανακες . εν γαῤ 429v και οι πασχοντες υπ αυτης*

εισιν αλιεις τα δεινα. μετα γαρ 423v επιλαβουσης εσπερας. περι γαρ᾿ τα πρωτα της νυκτος 467r διεκ᾿βασιν. ει γαρ 466v αγρεουσιν. δακοντος γαρ᾿ 471r τιθησιν. εξασθενουντων γαρ 458r ταδε δη κατα τους σκορπιους. λεκτεον γαρ᾿ 419r φρικωδες τι εστι. sp. 2 ϋποκινουμενον γαρ᾿ το κατω δικνυσι γενιον. και σκειαν παρεχον 403r περι μεσημ᾿βριαν. ϋπηνεμον γαρ τι χωριον εξευροντες. οι δε 410 — πινειν διδου τω πεφαρμαγμενω. ανωλεθρον γαρ᾿ 457r κακοις. μηδεις αγνοηση νηπιων. ενιοι γαρ 453r κατακτηναι. ϊσχυροταται γαρ 471r ως και πολεμοὺς αιρισθαι. ουδεν γαρ.. αλγινοτερον. ουδε τις.. αφορμη. ουδε 463r ηδ επιπομπας. παντα γαρ᾿ 388r εγ᾿χυλον. προσφατον γαρ 309r τον θηρα. ταχυτατος γαρ᾿ 411r την ακονιτον ουτω ονομαζομενην. πικρα τι γαρ 440r γενηται. ῶφελιμωτατον γαρ᾿ 435r — ερπετων. βαρυνεται γαρ 398r γενεσθαι. | γαρ 443v αναλωτος με[ν] | νει. δαπανηθηναι γαρ υπο πυρος. επι 395r ψαυσιν. δυναται γαρ 242v επιγομενος. εισδεξαμενος γαρ᾿ 463r εναποτιθεται. γαρ᾿ 459v φερει. sp. 2 ε̄ξελθων γαρ᾿ 424v εστι. ε̄οικεν γαρ 405r εμοι μεν ουν δοκει δια τουτο. και πανακιον προσειρησθαι. επιλεγεται γαρ 412v μοριον. ερεισαι γαρ᾿ 452v ναρ᾿δον. εστι γαρ᾿ 437r αρμοτ᾿τει. εστιν γαρ᾿ πικρα. 94v κητους. ηγειται γαρ᾿ 468v μηχανωνται προς την των ιχθυων α̅πατην. εισταντι γαρ᾿ 480v αυτην. κατεσθιουσειν γαρ᾿ 471r ο̄μοια. λανθανειν γαρ᾿ 467r ειδος. sp. 1 λεγεται γαρ 175r ονομαζομενης. | λεγεται γαρ᾿ 426r ριπτουντες. μεμυκοτα γαρ 479v κακον. πευσι γαρ᾿ 450v αναγκαζει. περι[τι]νοστει γαρ᾿ | απασας αει. φυλακης ενεκα 462v παχη sp. 1 περιπατειτω δε ο πιων sp. 1 δει μεντοι προσεχειν διδοντας sp. 1 φθειρει γαρ 327r ϋποβιβαζουσιν. | γαρ᾿ 337v κρεασιν ωμοις. φαγοντες γαρ 67r — λαβοντες ϊνα αυτη χρωντο. sp. 1 | αβουλειας τε και αφροσυνης εργον ερ᾿γασαντο. ου γαρ᾿ 405r ϊχθυν. ου γαρ 469r ποικειλα. ου γαρ᾿ 477r μελισσοφυλλο̄ λεγουσι. και γαρ᾿ δη ταυτα οινου. μεταστυφο̄τας ῶφελειν δυναται 451v επιβουλευειν δε τοις αυτου γαμοις την καριδα. ο κοσσυφος οιηθεις. θαμα γαρ 463r πολιον. ο̄τε γαρ᾿ 425r περιβαλ᾿λει. κυκλωσασα. ουτως γαρ 462v μοχθω. ουτω γαρ᾿ 470v ελαφριζοντες τον πονον αυτοις. ουτω γαρ᾿ 478r πελαγος. τοτε γαρ᾿ 467v θαλασσαν. τοτε γαρ᾿ 479r.

Interpungitur etiam ante *ΑΛΛΑ*:

οιχησεται.. σου διατριβοντος εν υπαιθρω σοι. και εν τη επαυλει. αλλα 394v ουκ ανεχονται αι βοαις φαγουσαι ησυχιαν αγειν. αλ᾿λα ε̄ξοιστρωσι 397v χολη. αλλα 403r αποτελει. sp. 1 αλλα γαρ᾿ 403r ανθεσι. αλ᾿λα 405r τη χροια. αλ᾿λα 408v ποτον. αλλ 408r καταποθη. αλ᾿λ ου χρη 410v ερ᾿πετων. sp. 2 | πληγην παραδεξαμενοις. sp. 2 αλ᾿λα και 412r ριζαν δε ουκ εχει. παχιαν. αλ᾿λα 415r δηχθεισιν. αλ᾿λα 433v παντελως η̄γαγεν. sp. 1 και ο καρ᾿πος του παλιουρου. αλ᾿λα 433v λυπη. αλ᾿λα 433v γιγνεσθω. αλλα 435r απεκτεινεν. αλ᾿λα 435v θαλασσης. αλ᾿λ εστι 439r τοις ο̄ρωσι. αλλ᾿

440v δοκουσι . αλλ 440v γευσωνται . αλλα 440v μελιτος . αλ'λα μην 441r ησυχαζειν . αλ'λ οια δη φασι 443v δοκει . sp. 2 αλλα γαρ' 446r συγχωρισθαι . αλ'λα 449r βουπρηστιν . αλ'λα 450v οδμη . αλ'λα 457v διάτεθησεται . αλ'λα 458r φυλατ'τοντες ευκοσμιαν . νηχονται μεν εν ταξει . αγκιστρω δε ου προσΐασιν επιβληθεντι . αλλ αποφευγουσιν . ειδοντες 460r βιαζομενος . αλλ' ηδη 463v χελωνας . . ταις θαλατ'τιαις δε ουδ αν θρασυς τις ᾱδεως απαντησειεν . ειταμους τρεφει κυνας ή χερσος . αλλ' ουκ αν τις συνκρινειεν . ολεθριον εστιν το της χερ'σεου δηγμα πορ'δαλεως . 468r κητους . αλ'λα 469r οδοντας . αλ'λ οψε ποτε 470v αυτους . αλ'λ 471v αυτον . αλ'λ 472r επειχειρουσειν . ϊχθυσειν . αλλ' αποχρη θηρα 478r αιρεσθαι . αλ'λ ασκειν 372v διεκ'φυγοιεν . αλλ 478v μελιφυλ'λου καλουμενης . αλλα 441r οποταν ϋποφυεσθαι . αυτοις το πρωτον οι οδοντες αρ'χωνται . αλ'λα 453r εκρυπτοντο φωλεοις . αλ'λ εξορμαν καρηβαρου¯ | τας . και αμ'βλυωτ'τοντας . ειτα 467v ρωμη . προς τα των ανθρωπων βουλευματα . αλλ' 468r προσπεφυκοτα . αλ'λα 472r εστιν . αλλα 477r ου . . μονον . αλ'λα 479r επιτιθεναι τη χερ'σω . αλ'λ ουδε 480r πεφυκυΐας . αλλα και 59r.

Deinde ante *TE* articulo, substantivis, verbis, adiectivis, adverbiis, praepositionibus adiunctum:

τη υστερα . ο τε χυλος τα αυτα ποιει . εστιν δε 162r ερχεται . ο τε ϋπνος . . ελ'κων τω θανατω παραδιδωσιν 417v πασχοντα . ο τε δη στομαχος 440r πινειν . του τε καταγαγειν πεπληρωμενην την γαστερα . και κενουν 450r εκ'πεπληγμενοι . τους τε χαυλιοδοντας 470v πυρ ποιησειεν εν νυκτι . τους τε επι ταις πετραις σπογ'γους ε̄πισκεψαμενος . 472v ανανθισης μεντοι . της τ' αυονιτιδος 441r βασιν . τοις τε συνσπασμοις 453v διάφορει . αι τε ριζαι 142v πασχοντα . sp. 2 αι τε γαρ' ο̄δυναι 408v ΐαται sp. 1 τας ται απο σκορδων . . . οσμας 269v κατα κοιλιαν . το τε αφεψημα 137v πινομενη - τα τε κατα γαστερα 265v πεποιηκεν . και αρμονιαν ενταυθα ο̄ λογος λεγεσθαι . και οτι δρακοντες εγενοντο . και . . ομολογει . ανθη τε 426r — βοηθι . αιμορραγιας τε . . επεχει 269v συχρω . αλευροις τε 457r εις το μη αυξεσθαι . ατοκιοις τε 106r φερομενον . μαννης η λιβανωτου μιγεντος . αφροδισια τε 277v οδυνας πεφυκεν εμποιειν . βαρυτης τε δεινη . . επι τουτοις . και των κροταφων παλ'μος 440v εις ληθην ερ'χεται . βηξ' τε ἐπιγε | νομενη 442r σπερμα . βαλσαμου τε 437r ᾱσυνλημ'ψια¯ ερ'γαζεται . γλωσσαν τε τραχιαν 128v αλ'γειν αμετρα βιαζομενος . δακρυᾱ τε ᾱφιεναι 461r θηρατρον . δρομων τε εμ'πιπτυουσι 462r φθορια . εδραν τε 165r εμ'μηνα αγει . sp. 1 ελ'κη τε κατουλοι . sp. 1 συν 177r βοηθι . ελ'μις τε 137v ρηγματα και σπασματα . sp. 1 *Εμμηνα* τε 173r επιλημ'πτους . sp. 1 εμμηνα τε αγει και εμβρυα sp. 1 και . . . ποιει 329r χυλισμα . sp. 1 ερπητας τε 188r αποφευγοντες . ζεφυρου τε αυραις 394v βουλεται . ζηλοτυπιας δε 462v επιμελως . ιρις τε 426r εξαγει . κεφαλαλγιας τε 332r κυπαριττου εστω φυλ'λα και πανακιο¯ | ή βοτανη . sp. 2 καστορος τε

ομοιως . του ζωου 424^{v} λυκαψος . κιχαμος τε 432^{v} επιτασσοντας . λοφους τε 141^{v} παρηγορι . μαστους τε . . ανιη̄σιν . κινι τε ουρα . ω̄μον . . ποθεν . και 305^{v} κροτωνος . μελισσοφυλλου τε 429^{v} δυναται ωφελιν . ρουν ται ερυθρον επι-στανιν 281^{v} κτινει . συ | ριγγας τε καθαιρει 115^{r} ϋφηναντες . στρομ᾽βους τε βαλοντες 472^{r} νωθεις . συν ταχει τε ᾱθροισθεντες 464^{r} βαρυτης . . ουρων εποχην σφοδρα . sp. 1 ϋπνος τε 409^{r} αρ᾽κεισθαι . ϋπνον τε 372^{v} εαν προσαψη-ται . . σωματι . φρικην τε και . . . ειληχεν εμποιειν 416^{r} διεκπληρωθημεν . οικου 439^{r} κτινει . προστιθεμενος . πταρμους τε 114^{r} αγει . sp. 2 εν πυρετοις τε 230^{r} δραχμων δηπου δυο . πυτιας τε λαγωου δραχμης 431^{r} πολυ ρεεσθαι δε και την γαστερα . πνευματων τε εν αυτη γιγνεσθαι διαδρομας συχνας . α και στηριξαντα 440^{v} παντα . ποδες τε 446^{r} ραφανον την αγρειαν . ναπυ τε 453^{r} μελιτος sp. 1 προς νομας τε 366^{r} παραφροσυνης . sp. 1 ξηροτης τε ουν 409^{r} εκκαθαιρει sp. 1 ονυχας τε 206^{r} ωφελι . οιδηματα τε παλαια . . . πραϋνει 268^{v} επιλαμ᾽βανει . ολιγωριαι τε 409^{r} ευφυλ᾽λος . αιρομενη τε 427^{v} βοηθει . sp. 1 αρθριτικοις τε 272^{v} σπληνος . επιλημπ᾽τοις τε 82^{r} περιαπτον . sp. 1 επιχαριν τε 166^{r} ροφημασιν . sp. 2 ερπετοδηκτων τε εστιν αντιφαρ-μακο̄ | πινομενον . sp. 2 Θυμιαθεν δε 187^{r} διδοται . . ϊσχιαδικοις . . μεθ᾽ ϋδρομελιτος . ϊκτεριωντα τε καθ᾽ιστησιν 195^{r} πινομενη . κολ᾽λητικη τε 58^{r} οδον-των . κυκλοτερεις τε αυτην διαιρουσιν τροχοι . ἱνα 469^{r} πλειω̄ τα γενη . λαβροι τε 471^{r} αρ᾽χεται οδυνας παρεχειν᾽ | τουτο τοις ποιουσιν αυτο . λιτρωδης τε τις αυτικα 450^{v} βροχον . μεσον τε 484^{v} φυλλα εχει . . . ομοια . πλατυτερα τε ανθη 236^{r} ξυλω . . . βραχει . μολιβδον οι αλιεις προς το ακρον εγ᾽χεουσιν . πυκνας τε γλωχινας ενπηξαντες . μηκειστης απαρ᾽τωσιν σχοινου 466^{r} κεχω-ρισμενω . σεβοντι τε 470^{v} εν ημεραις εφεξης ε̄πτα . τικτουσαις τε 479^{v} παρορ᾽μα . ϋποθυμιωμενον τε ταις ρισιν . κεφαλαλγιας πανει 50^{r} αψινθιω . ουτως τε 45^{r} εμ᾽πιπτει τω εσμω . κατ αυτην οντι μαλιστα την ϊλυν . και ταις ακεισειν πλειστας εμ᾽πειρει . ουτω τε 466^{r} τρεπεσθαι . εντος τε 410^{v} πραϋνει . και μαστους . . ωφελι-μως sp. 1 γαλα τε σβεννυσιν 190^{r} γευσει sp. 1 ευχερως | τε διειμενος . . . λευκος sp. 1 ου ταχυ στρεφομενος . . ως κηρος sp. 1 εν τε 223^{r} αναδησαμενοι . μεγα τε βοωντες 470^{v} αποπεση sp. 2 καθαιρει τε εμετους . . λαμβανομενος sp. 1 ϊδιως δε 225^{r} το αφεψημα πινομενον . αντιπασχι τε 305^{v} παλ᾽μος ανϋποιστος κρατει . οραν τε 441^{v} ε̄αρος επελ᾽θοντος . μιγνυνται τε αλληλαις . και 466^{r} κρυψειεν . η̄γει τε 467^{r} καθιστησιν . sp. 1 *Εις* τε ανακολλημα 190^{r} μερη . ϋπο τε 449^{v} τριαιναις . διᾱ τε της η̄μερας 467^{r} αναστησας . προς τε τη ου | ραν ε̄ρεισαμενος 476^{v}.

His addenda esse, quae coniunctionibus τε — και coniuncta sunt, manifestum est: πινομενη τε . και εξωθεν επιτιθεμενη 70^{r} θρυπ-τει . . . λιθους . κοιλιαν ϊστησιν . κυνοδηκτοις τε βοηθει . και ρευματι συν αιματος . κεινει δε 158^{r} βοηθι δυσεντερικοις . ωμη τε και εφθη 338^{v} καρ᾽πος .

καυλιαδες τε και μυρ᾽τα 435r *της συκης . χαμεπιτυος τε της οριας . και ταυτης* 441r *οι λοιποι λαροι . νομης τε και ἕδρας* 479r.

Deinde ante *ΟΥΤΕ*, *ΟΥΔΕ*, *ΜΗΤΕ*, *ΜΗΔΕ*:

ραβδιων . ουτε 43r *δωδεκα . ουτε δε* 106r *στιλ᾽βοντα . ουτε δε* 158r *καρπος . . ως πεπλου* sp. 1 *ουτε δε ανθος εχει* sp. 1 *ριζα λεπτη* sp. 2 | *αχρηστος* sp. 1 *δυναμιν δε* 379r *επιβαλ᾽λειν σε χρη . ἄβροτονου ουτε δη* 441r *μερος επιλεξαμενοι . ουτε σφοδρα στενον* 460r *χωριζεσθαι . ουτε* 462r *πορ᾽ρωθεν . ουτε ἕπι παν ερ᾽χεται* 468v *επισταμενον . ουτε* 469r *ελειν . ουτε* 471r *εμ᾽βαλ᾽λουσειν . ουτε* 479v *ουτε ανατινειν τον τραχηλον . ουτε* 482r *αγραν . ουτε* 485r *σιγωσιν . κηῦκος δε φωνης . μητε ἕγω . μητε αλλος ακουση* 480r *τα πολλα . και μητ᾽ αγαν τας ειλυσπωμενη δε ως τα πολλα . και μητ᾽ αγαν εκτινομενη . μητε . . . εχουσα . αλ᾽λοιον εικη . και . . . σωζουσα . εις ὕψος αιρεται . . τον αυχενα .* sp. 1 *ενορα δε δεινον τι* 401v *τουτω τω θηρειω . μηδ᾽ οτ᾽αν* 400r *ἕπανελ᾽θουσαι . μηδε* 471v *επικαθησθαι τω δενδρω . μηδε ὅραν* 474v.

προσψαυσειεν ελ᾽θουσα μελεσι . ουδε γαρ 400r *ποιει . ουκουν ουδε* 408r *τουτο . ουδε εστιν βραδυ . και πεφυκασι* 416v *εξηρηται . ουδε* 439r *προσΐεται . ουδεν ουδε ανεχεται* 454v *κατακτινειν : ουδε* 463v *ταχιστα . ουδε γαρ* 465r *πρακταιᾶ . ουδε* 469v *ἕπιθυμιᾶ . ουδε* 471r *ουκ απολειπει . ουδε ει φοβει¯ τις αυτην ῆ και βαλ᾽λειν ἕθελοι* 472r *πολλακεις δε τις αυτων . εις τον ποντον αλαμενος . ουδε επανισειν θηριω περιπεσων . αλ᾽λα* 473r *τριφυλλον . ουδεν εα παθειν τον δηχθεντα . ουδε ὑπομειναι* 413v.

Deinde ante *ΔΗ*.

αλ᾽λοι . . . αλ᾽λως ονομαζομενοι ευρισκονται . ουτοι δη 456r *ην μεν τρυγα . η σκω* | *ρια κεκληται . φερων δη* 441r.

Interpungitur ante relativa et interrogativa, velut *ΟΣ*:

προσαγορευουσι . ος κεομενος 395r *ραντηρος . ος* 429r *του εν τη θαλασση . ος δη* 454v *αι πηλαμυδες εισδυνουσαι . τον . . . κρυμον αποκλινουσιν . ος και* 466r *ανδροκτονου .* | *ος* 471v *ευωδιας . ος αποπνεοντα .* | *ποιει δε* 276v *ευοσμον . ου το ανθος* 91r *λαχανον εστιν γνωριμον* sp. 1 *αγριον . . . ευστομωτερον του λἀπαθου* sp. 1 *ου τα φυλλα* 219r *παχυν . εφ ου* 241v *θανατικου . ου ραδιως* 456v *τον του ποιμαινος . μιμησατο συριγμον . ω* 475v *ωκεανον τον γειτονα . ἐν ω* 468v *φοινικουν . ον ἕαν τις* 62r *ἴσχυρως .* sp. 1 *ον δει συναγειν* sp. 1 *αρχομενον* 191r *τιθυμαλ᾽λος . ον ενιοι . . . εκαλεσαν* 350r *αρτιφυεις . ολοι ολυνθοι τε ερινεου . οι πρωτης οπωρὰς πεπαινονται* 432v *σπογ᾽γους ἕπισκεψαμενος . οι . . . φυονται . και εμ᾽πνους οντες . ως και . . προσπεφυκασιν . ταις σπιλασιν* 472v *απο χωριων και βαθεων αλ᾽λως . εν οις κωνωπες γιγνοντε* 412r *ανδρασιν . οις* 466v *καλαμους πλειστους εκτρεφων . προς οις αι θυνναι . . . κατε-*

σθιουσιν 466r κεκρατημενους . οις . . . ουκ ενι τις βασις . ουτω γαρ' 467v ποδες εισειν . οις 477r τους τραχηλους καθειασιν . οις εστιν 479v δυō . οις 484r ριζης . περι ους 95v σικελοι . ους η νησος τρεφει . σικελιαν δε παραμιψαντες . επι παντα χωρουσιν . θηρα δε 460r ριζαν ἕτεραν . ῆ 467r κομην . sp. 1 ην καλουσι βλαχνον 395v τρυγονα . ην θεασαμενοι . και προσπτασαι . περικαθεζονται 484v ποαν λιπαρωτατην . ην 467r τροφην . ην ενγραυλιν ονομαζουσιν . η συντροφον εχει το δεδιεναι 465v στεφανια sp. 1 ης το σπερμα 211r κηπευτη . ῆς 222v θηραν . ης τοιοσδε τις ο τροπος εστιν 466r χαραδραις αναγκη προσκαρτερειν . ων 462v νενευκυΐαι . εν αις 254v ραβδους . . δυσθραυστους sp. 1 αις δεσμευουσι 328r λεπται . περι ας φυλλα 204r γυναικες . ας 462v λεπτους . ο καλουσιν 21r δικνυσιν . ō δυναται 403r ρυτη . ο πηγανον λακεδαιμονιοι λεγουσι 413v σεμνον . ο γιγνεσθαι . με⁻ | εν νεμεᾱ 428r αλ'λα τουτω ποτε μεν ōζος τω ανθρωπω το τε χιον . ο φαγητεον 455r μειρακιον . ο την τροφην περιβαλλει . νυν μεν 463v ἔριων . ου η ριζα 295r τοιουτον . ω 484r κλωβω . εν ω 484r ζωω sp. 1 εξ ου 171r εξ ακρου . εν ω, εντεθλασμενον . εξ ου 140v λευκαι . ων και ῆ χρησις . ποιουσι δαιλιαι πινομεναι 286v ποιῆματα δυο . ω⁻ ¦ το μεν 393r ζωων . ων τα μεν . . ωμα 452r ϋᾱκινθωδεσιν . εξ ων 72r φυλλα ερυθρα . εφ ων 127v σκιαδι . εφ ων 176r λοβοι τηλιδος . εν οις σπερματια μεικρα . καρ'δαμω παραπλησια 104r πηχιεο⁻ | και μιζονα . μαραθρω εοικοτα σκιαδια . εν οις 313v τοις ποιμνιοις εκ'πεμ'πει . οις ενδιαιτημα φιλον οι λοφοι . επιδαν γαρ' 464r.

ΟΙΟΣ: χωριων . οιος 115r δισκοειδες . οιονει 140v μελαιναι . οιονει 115r ϋπ' ερπετου . ϋφ οιου 412v ῄ μιζον . οιον 26r λεπτα . sp. 1 οιον 181r χλωρον . οιον 400v χαλεπην . οιο⁻ | 408v προσαγορευθισα . εστι δ' ουν τα μεν φυλλα εξ εαυτων . οιον ακανθας 415r πληγμα . οιον 419v αγνοειτω . οιον 452v ερ'γαζεται . οιον 469v γλωχεινας . οιον 469v ερ'γαζεται . οιον εστιν ιδειν . ōταν 469v ακανθος . οια . . εμφερης 54r μητε εν επαυλει . οια ποιμενων 394v κρεπαλων τυχη . οια μεν λεγουσι' 440v οδμην δε τοιανδε παρεχεται . οιανπερ 454v.

ΟΣΟΣ: τα λευκα . οσα στυφεως χρηζει 78v λεπτας . οσον δειπηχεις . τα δε 134v ποιων . οσα 135r ουρητικωτατος . οσον το τριοβολον 241v εν οινω . οσον . ιε̄ . κοκ'κοι 265v τοσουτον . ες ōσον 405v τον πληγεντα ᾱγει . εις οσην πειραν 409v τοσαυτην . οσην 409v μορφας πλειστας . οσας 400v παχος . sp. 1 οσον σπιθαμης.

ΟΣΤΙΣ: μελαινα sp. 2 ητις 112v βολβω . ευμεγεθη . ητις 132v ερυθραι . αιτιναις ει· 141v ελλεβορου sp. 1 αιτινες 195r βρωθεισαν sp. 1 ητις 233r ριζαν εμ'φερη βολ'βω . | ητις πεπισteυται 358r κυαμιεα τω μεγεθει . sp. 1 ατινα 378r.

ΟΣΤΙΣΟΥΝ: εμ'ποιῆσαι . sp. 2 ōτωουν βαρυτατον εστι 420r εις πειραν ερ'χομενος . οστισουν 394r.

ΟΣΠΕΡ, *ΟΠΟΙΟΣ*, *ΟΠΟΣΟΣ*: γλωσσαν sp. 1 οπερ 332r εναποτιθεται

γαῤ το δεινον η σμειλος τοις μοριοις του ανθρωπου . ουπερ 459ᵛ της μιας μεν ουσης . ῆπερ αυτας ῆγνισεν αθροισθεισας 481ʳ γρασσον . απερ εστιν 429ʳ ϋπερϊδων . ησπερ' 408ᵛ εχουσι . ϊδρουσιν αθροον και δυσωδες . οποια της μηκωνος . οπος 453ᵛ πιειν . οποσον 429ʳ καιηϊν . οποσα 435ʳ η ϊν̓δων́ . οποσα 435ʳ.

ΟΠΟΘΕΝ: η μυγαλη . ōποθεν 422ᵛ.

ΠΟΘΕΝ: τιθεμενω . ποθεν 409ᵛ ειποι . ποθεν 476ʳ.

ΟΘΕΝ: ξηραντικην . στυπτικην . οθεν 30ʳ δυναμιν δε εχει . στυπτικην . οθεν 36ʳ οφθαλμοειδη . οθεν και ωνομασται . φυεται 75ʳ παπ̓πους . οθεν 109ᵛ μηκονιω . οθεν 136ᵛ οφθαλ' | μοειδη . οθεν 75ʳ υποστυφουσαν . οθεν 150ʳ συν οξει . | οθεν 186ʳ τριγωνιν sp. 1 εν προκαρπιοις sp. 1 οθεν 213ʳ ηρεμα . sp. 1 οθεν 235ʳ διαφορει φυγαιθρα οθεν και 240ᵛ θερμαντικη . οθεν 247ᵛ δυναμιν . sp. 1 οθεν 254ᵛ πονου . ōθεν 307ᵛ στυφει . οθεν 319ʳ ψυχων τη δυναμει sp. 1 οθεν 367ʳ συνοικειν ουκ εθελει . οθεν αναγ'κη 462ᵛ.

ΕΝΘΑ: πηγην . ενθα 442ᵛ *ΕΝΘΑΠΕΡ*: ρυμη . προσφυσα ενθαπερ αν τυχη . 455ᵛ.

ΕΝΤΕΥΘΕΝ: δυναται . εντευθεν 406ʳ.

ΠΟΤΕΡΟΝ: ακροωμενος . ποτερον 467ʳ.

ΠΟΥ: την ᾶπ αυτου τυχη και μετασχη βορας αυτου . sp. 2 που κεισεται 408ʳ.

ΟΠΟΤΕ: θηριον . οποτε 399ʳ.

Interpungitur ante coniunctiones velut

ΕΙ: καθαρσις . ει μεν ουν 300ʳ κυαθον . ει δε 300ʳ επιμελως sp. 1 ει δε μη ταρασσει την κοιλιαν sp. 1 και ανατροπην 366ʳ συναναλαμβανει . ει δε μη 414ᵛ προσκεχρησο . ει δε 414ᵛ κομιζουσα . ει δε 462ᵛ τοις ποιμεσιν εθος . . . περισκοπειν . ει παντα αυτοις ειη σωα 465ʳ αλισκονται sp. 1 ει τις αλιευοι . 465ʳ φοβησαντες . ει και 466ᵛ κεινται αθροοι . ει μη τις 466ᵛ αιρουμενων . ει 475ʳ εξεληλασθαι . ει 477ᵛ ραδιως . ει μη 484ʳ επικτυπουντες . ει γαῤ 469ᵛ.

ΕΙΤΕ: ευρων τι πρωτον . ειτε ο χρησαμενος περισωθεις . αλ'κιβιος ην . ου μην αλ'λ' ετι 415ʳ καλιας . ειτε 476ᵛ ειτε επι της γης . ειτε ēπι της θαλασσης 481ʳ πεῤινοστουντες . ειτε ανδρος 481ᵛ επιχειροιεν . ειτε 482ʳ.

ΕΑΝ: συναγει . εαν τις 162ʳ ποιειν . εα(ν) | 194ʳ ϊαντικην sp. 1 εαν 204ʳ πινομενον . εαν δε 249ᵛ σκοτωματα . εαν 261ᵛ πινομενον . εαν δε 316ᵛ πιετω . εαν δε 392ʳ ξηραν . εαν τε 412ᵛ λαιμου . εαν δε 451ʳ αποβλυζειν . εαν παραιτου 456ᵛ εαν τις δω καταπιν . ϋπ̓ ουδενος . . βλαβησεται 124ᵛ ποιουσιν . καν εγκυος 141ᵛ ποιουσιν . sp. 1 καν εγ'κυος 256ᵛ φευγει . ην τις εχοι 388ᵛ περιεσεσθαι σοι . ην βουληθης . επιθεις 395ʳ ϋπομεινιεν . κάν ῆ θρασυτατον των εῤπετων . ουτω 397ᵛ θερειᾶ . ην μονον 408ʳ αλ'κιβιου . sp. 1 ως ην

αλ'κιμος τις 415r λωβωνται μεντυι το σωμα . ην τινος ψαυσωσι . 421r ϊσχυση πινομενα . καν οπωσουν 425r αποβραχεισα . ην τις 426v ονινησιν . ην 427v κινδυνον ου τυχοντὰ επαγει . ην τινι δως πινειν . 440r δυνησει . καν η 457r χωριζεσθαι . ην μεν γαρ 461r ορωντες οι κεφα | λοι . καν αυτης εξελ'κυσθιεν 462r ουδεν τοις ανθρωποις ᾱπιρατον . ην τε ἐπι της γης . ην τε επι της θαλασσης 468r.

ΕΠΕΙ: λεγεται . επι δοκι 115r προβατα . επαν . . . πιὴ αποθνησκει 282v.

ΕΠΕΙΔΗ: ψυχροτροφον . επειδη 194v λεγι . επιδη γαρ 394r ἥρωδιον ᾱποκτινειεν . επιδη 480r.

ΕΠΕΙΔΗΠΕΡ: ω̄νομασθαι . επειδηπερ 373v.

ΕΙΠΕΡ: ατολμον . ειπερ' 466v. vide infra.

ΟΤΕ: μενει . οτε 439r λογος . οτε δε 449r.

ΜΕΧΡΙΣ, *ΑΧΡΙ*: εκ'βεβλημενη . μεχρις αν τις 463r προσορ'μιζονται . μεχρις σταθερας 481v κινησει δε και αυτος ορχουμενος τα μελη τα εαυτου . μεχρις αν 485v αρμοζει . αχρι 86v χρησθαι . μεχρις αν 479r.

ΕΩΣ: εις το ους . εως μιν 115r.

ΩΣ: μετεχοντα . ως 82v ανενευκυιας . ως γερανων κεφαλας . συν 85v προστιθεμενη . εστιν δε και τραυματικη . ως το λυκιον . 94v η ριζα . ως κολλυριον . . . προστιθεμενη . εστιν δε 94v σκορπιοπληκτοις . ως ουδεν ετερον . φασιν δε 95v κατα χροαν . ως εοικεναι δρακοντι . και πλεοναζει 96v βοτρυοειδη . ως επιφυλλιδα . πεπᾱ | θεντα 124v καρπος ως μυρ'τον . μεικρος: 134v εξοχαι sp. 1 ομοιαι λοβοις . ως 254v ομοιους . ως 265v μονοκαυλους . ως το πολυ 267v σκευαζομενον . sp. 1 ως τα λοιπα παραχυλισματα 313v αιμορ'ροουσιν . ως ουδεν ετερο̄ αρ'μοζι 316r καυλον . . παχυμαλ'λον . ως λωτου 336v ποιει . ως και τοις δηχθεισιν ποτιζουσιν . τινες 351v παραιτουμενον τους πονους . ως αν δεραπευοντι 351v ριζαν . . λεπτην . ως ελ'λεβορου 371v επιθαρ'ρυνουσιν δε . . αυτον . ως αγωνιεισθαι μελ'λοντες 372v φυλ'λα . ως λαχανα καθαιρει 381v ελ'θων . . πλησιον . ταυρος ως τις διψων 405v σκορ'πιον . ως 419v τοιουτος . και ϋφαιμον τε . ως δοξειεν 448r ανε̄χειν . ως περι την του ζωου κορυνην εδωκεν . αλ'λα 452v πλειστοι των σηπεων εσμον . ως επι τι συναλεξει δωματιον . μιξει τε 462r βιᾱζομενοι . ως τινες 462r προσεδρευοντας . ως αν 463v χωρι κατ αυτης ρυμη πολ'λη . ως 463r εις μιαν . . περιπλοκην . ακριβως αλ'ληλω(ν) εχονται προσδεθεισαι . ως μηδε σκαφος αυτων δυνασθαι εκ'πλειν . αλ'λ ωσπερ' 465v ᾱκανθας . ως μη τινα ραδιως επιβαλ'λειν . τω 466v εις τον θρακιον σπευδουσιν πορων . ως παντων . . βαθυτατον . και 466r πορων . ως παντων 466r αναγκαζουσιν . ως ε̄χυρον τι χωριον 466v φαρ'ματ'τειν επιβουλης ενεκα τας κρηνας ειω̄θασειν . ως αν συντριψαιεν . οτε δη ποικιλων φθειρομενων αυτων νεκρω̄ 467v περιστρεφει . ως αν ει 469v χρωννυσειν λυθρω . ως κατενεχθεντος χειμαρ'ρου 470r επισπωνται την σχοινον . ως αν 473r καταδυνουσιν . ως οι κυβιστωντες 479v εκ'κρινουσειν . ως και 479r

στομασιν . οταν δεη σειγης . ως ουχ ετερως 481v ανασχειν ἥλιον . ως εν ερημια¯ 482r.

ΩΣΤΕ: βοηθησειν . εισι δε ρυπτικης . ωστε 40r ευρασθαι . προφυλαξαμενος των δεινων . ωστε 394v ονινησιν . ωστε 398r ξηρανθεντες sp. 1 ωστε 398v διαρηγνυει . ωστε 471r γελωμενη . ωστε 471v νηχομενοι . ωστε 477r νεοτ'-τευουσιν . ωστε 479r θησειν . ωστε 484v βραχεντες . ωστε 484v τριχων . ωστε 405r λαμ'βανει . ωστε 418v επισκευασθεισης . ωστε 455r προσηκει . ωστε 454r κυβερνητην . ωστε 469r ωζικοτα . ωστε 470r.

ΟΤΑΝ, *ΟΠΟΤΑΝ*: καρπον δε μελανα . οταν | πεπανθη ριζα αχρηστος . φυεται 103r ποντον . οταν 471v καμ'παις . ὀποταν οιχεσθαι . απιον που δεήσειεν αυτο . την μεντοι κινησιν . ο αιμορ'ρους 403r σπερμα . οποταν 413v φωνη . οποταν δε 413v επαφριζοντι . οποταν 442r παρεχουσι . ōποταν 456r συλ'λεγουσιν . οταν 465v.

ΙΝΑ: δριμυτητας . ει¯ | επιμασηθεν 269v χωριου . ϊναπερ 400v σωματι . sp. 2 ϊνα 423v ανθρωποις . ϊνα φρονοιεν 426r τουτω . ϊνα δη 446r μαζους . ϊνα δη 451r τροχοι . ϊνα 469r πονον . ϊνα 469v.

ΟΤΙ: προειληφασιν . οτι οι φαγοντες 386v διετεθη . οτι 394r ϋπαρ'ξει . ενπληγηναι παρ αυτου . οτι 406r χερ'συδρω . ōτι 406v καλουσιν . οτι 408v αυτην . ōτι 412v διδωσιν την προσῆγορειαν . οτι 429r των ἀιπολων . οτι 435r ιπ·πων . οτι 437r ονομα ετεθη τω μαντιω . sp. 3 οτι δε 439r δηλοι . οτι 440v πιστευēται . οτι 480r εκ'θρεψη . οπο | τι 463v.

ΔΙΟ, *ΔΙΟΤΙ*: μετα δε ετεροι δρυϊαιναν τον αυτον λεγουσι . διο 408v παναχιον . διότι 412v προσαγορευται . | διōτι 453r ασθμαινουσι . διοτι 457v ωθει . διο 468v θερμαντικον . διο 37r φαρυγ'γα . διο 134v ευειδη . διο 166r παραστυφων . sp. 1 διο 193r] | κη . διο 259v φυλλα . . κυκλοτερη . διο 372v.

ΩΣΠΕΡ: φυλ'λων . ωσπερ' 99v καθ εκαστον γονυ . ωσπερ αστεριων κυκλον . τα πρωτα 111v καυλων sp. 1 ωσπερ 120v επιμηκη . ωσπερ' 121v περιγραφοντα . ωσπερ' το μειζον αειζ(ω)ον τη γευσει . στυφοντα καυλον και ανθη . και σπερμα τι 164r] τανας . ωσπερ 266v περιβαλ'λουσιν . ωσπερ 462v αλοντα . ωσπερ 465v αποφευγει . ῆ και τινι καλυπτι ποā την κεφαλην του λοιπου σωματος . ωσπερ 467r σχοινιων . ωσπερ' 472v θρηνωδες . ωσπερ' 482r.

ΕΙΠΕΡ, *ΚΑΙΠΕΡ*, *ΚΑΘΑΠΕΡ*: αρ'ρενα . ειπερ' 425r νεμεσθαι . καιπερ 480r κατακλειθεντα . καθαπερ 397r νενευκειν . καθαπερ' 429v αιρεται . sp. 1 καθαπερ 414r.

Ante *ΩΣΑΥΤΩΣ*, *ΟΥΤΩ*, *ΟΜΟΙΩΣ*: δοιης . ου | τω 428v ημερας sp. μ sp. ωσαυτως 194r αιρει . ομοιως 26r στρεμματα . ομοιως επιτιθεται 82r πνιγμον . sp. 1 ομοιως μηκωσιν . ανεγραψα δε 105r σχημα εχεος κεφαλη . ομοιως 112v ερυθρους . ομοιως και ο χυλος 162r μετα μελιτος εφθου . sp. 1 ομοιως 195r ποιειν : ομοιως επιτηδευενιν 202r η δε λευκη . ομοιως 335v.

Sed ne falsa exsistat opinio unum monendum est . cum in iis quae antecedunt interpungi ante relativa interrogativa coniunctiones diceremus, non causam ipsam interpungendi sed signum quoddam indicavimus quo interpungendi occasio cognoscitur . nam interpungendi causa est partium orationis distinctio . distinguuntur autem inter se vocabula syllabae sententiae minoresque sententiarum partes [1]).

Sententiarum partes velut subiecta et praedicata: *αιματωδη . φυονται* 62r *προσαγομειη . κρατυνει* 86v *ξυσμα εσθ οται δε και αιματωδη .* sp. 1 *εμβρυα τε φθειρουσιν προστιθεμεναι . οδονταλγιας τε διακλυσμα . εαν τις καθαρας αυτην και παραπλασας πηλω . εναποζεσας τε εν οξει δω διακλυζεσθαι εαν δε δω πιν* sp. 2 *καθαιρει* 191r *πινομενον δε επι πλειονας ημερας .* sp. 1 *εμμηνα κ(αι) γαλα . και ουρα αγει . παυει και δυσπνοιαν* 237r *η δε ανοθεν αδροτερα . φυεται μαλιστα εν αρουραις . δυναται δε* 240v *εν συμποσιω αποβρεγμα . ευδιαγωγοτε | ρους ποιειν ϊστοριται* 268v *ωνομασται . ᾱχαμαιπιτυς* 270v *δριμυ γενηται . το ϋδωρ' και* 298r *αυτη . ōπταται* 298r *ο καρπος και αι ρωγες συν οινω ποθεισαι.* sp. 1 *κοιλιακους και ροικας ωφελουσιν διαθεσεις'* sp. 2 | *ενιοι δε* 342r *ομοιον* sp. 1 *καυλος δε λειος ολος .* sp. 1 *επανω περικειμενον* 343r *ο δε ηλιοσκοπιος λεγομενος .* sp. 1 *ανδραχνη ομοια εχει τα φυλλα* 349v *ο θαμνος και η ριζα . οπου . . μεστη* 350r *κονυζα . ϊσχυει* 397r *ουδε ο βεμβιξ' . . ετι ζην δυναται . ανωλεθρος μεν γαρ' διαμενει .* sp. 2 | *περισωζων αυτο . ακεντρος δε* 422r *τυγχανει . προσφερης* 435v *ō χωρος ουτος . κληρος εγενετο* 439r *ορωσιν . οι προς την πυραν αγοντες τα λιψανα .* 466r *εισιν δε των ριζων βελ'τιους . αι λευκαι . και ξηραι . τε* 281v *και εστι . της κρητης το χωριον* 413v *τουτο εστιν . επωφελεστατον* 452v *ευρεθωσι . αλ'λοι* 456r.

Deinde substantiva plerumque obiecta, accusativi genetivi dativi casus: *πιγομενους . αρμοζει* | 23r *θεραπευει . τα ρυπαρα* 27r *ϊστησιν . ουρα* 28r *γαλα . κατασπα* 28r *τραυματα . κολ'λωσειν . και βοηθησειν* 40r *διαφορητικωτερον . ϊατε* 75r *επωνυμιαν . εσχηκεν* 94v *δευτερα . θεραπευει* 111v *η ποα* sp. *αιμορροιας στελλει* 176r.

---

[1]) Iam vides in Dioscoridis codicem idem quadrare quod K. H. A. Lipsius (grammatische Untersuchungen über die biblische Gräcität) de antiquissimis librorum sacrorum codicibus statuit velut p. 110 „So ist in der Apposition häufiger als jetzt geschieht, interpungiert; desgleichen vor oder nach Nebenbestimmungen des einfachen Satzes; und ebenso bei asyndetischer Aneinanderreihung . . wo nach jedem Nomen interpungiert ist . . , je zwei Nomina paarweise verbunden . . ebenso . . auch vor oder nach Participien und vor Infinitiven."

εκτῖνασσει. sp. 1 σπληνα 187r δωπιν sp. 2 καθαιρει 191r οι ρωμαιοι ο̄υτεπονικην. καλουσι¯ 194v καθαιρει sp. 1 κακοστομαχον 199r διαφορει sp. 1 ερπητας 206r αγει. εμμηνα 247v ρουν το¯ ερυθρον. ισταντια. στομαχικοις 265v εσχισται. τα φυλλα 265v συνπεριτρεπεσθαι. τα φυλλα 292r το ᾱποζεμα των φυλ᾽λων. εμ᾽μηνα.. ἀγει 303v φυεται.. φυλλα πλατεα. γεννων ιπ᾽ποσελινω εοικοτα 304v συνεργει δε. συνλημψιν 312v ομοιαν. εχουσα κομην 320r εμ᾽μηνα κινει. τραυματα 321r τηρει. ερυσιπελατα 322r ρευματιζομενα sp. 1 στελλει 327r στραγγουριαν ἳαται sp. 341r ὓπογλαυκα. την χροαν 373v ταυτα τα θηρεια̃. ου προσελευσεται 394v επόνομαζουσιν. sp. 1 την ἶσην 397v τα του θερους εργα. μετα χειρας εχων 399r ἐχι δε ενερ᾽θε του μετωπου. σημεια δη τινα. οιον 401v κατασκευαζουσι. sp. 2 τον θανατον 409r ῆ κεφαλη. τον τετρωμενον απαλ᾽λαττει 426v την βοτανην. επαμυνει 429v βοηθημα. λαμ᾽βανω¯ | βοτανας 437r η τροφη. ακλειστον χωριον οθενπερ᾽ διῑεισιν 440r τους περιτυχοντας. ευροις αν 440v το ὓδωρ᾽. κιρ᾽νων 441r τον καιρον. γνοιη 461v εθεα̃σατο. προσελ᾽θουσας. ωσπερ᾽ 462v ακολουθησουσιν. παραπλησιον τι 466v χωρον τινα πληθει κομωντα φυτων. σχοινοις περιβαλλουσιν πτερα τε εξαρ᾽τωσιν αυτων. ως 466v ῆγουμενην. ε̄πιγελων 467r και τας θαλαμας και την θαλασσαν δε αυτην. της δυσοσμιας εμ᾽πλησας 467r συνηπται. τας ακ᾽μας 469r πρεποντα. περιτιθεασιν 469r σκυμνιον. αγρεουσιν 471r.

της μεν στρογ᾽γυλης. ητ᾽τον 19r οινου. η ριζα 27r φακου. | περιεκτικα 63v κυπαρισσου. βοστρυχωδεστερον 83v επι μεν τεταρταιου. τεσσαρων κλωναριων 273v παχος ποιωδες εκ θωρακος. ποιει 321r τοπος. θεσσαλιας 400v του λαιμου. χορηγει 415r λυμενεται των ζωων τουτων. τοις ανθρωποις τινα 423v ερημον οφθηναι. φυλλων 428r πλ·ευκινης. ε̄πιλαμ᾽βανη 449r λαγωου. ετ ευω̄χεισθαι 450r απωθεντας. της συμφορας 474v.

προσεκ᾽τεον. κηρω 37r διδοται συν υδρομελιτι. σπληνικοις.. ωφελιμως: 126v αγ᾽γιοις. προσηλιαζομενοις 136v δακτυλοις sp. 2 | ληφθεντα και ποθεντα 175r χρησιμος sp. 1 αμβλυωπουσι¯ | 186r οινω sp. 1 θεραπευει 190r φυλλα εχει ομοια sp. 1 πιλισκοις | 213r υπαρχον sp. 1 ερπετοδηκτοις 230r τοποις. sp. 1 τηρει | 237v ποιει λαμβανομενη. βησσουσιν και.. γεννωσιν. εν θωρακι. ωδε 283v λευκα ο̄μοια̃. λευκοΐοις 297r επιτιθεται. ε̄χεο̄δη | κτοις 298r της κακοπαθειας. αιτια̃ γιγνεται. πανταπασι 408v ομοιος. αιγιαληΐ 419v το κεντρον αυτου κοπιδει. εοικεν. και εννεα̃ εισιν 420r εξω φερονται. | βια̃ 421r παρα ποδας ο θανατος εφισταται. τουτοις.

Deinde substantiva vel ea quae substantivorum vice funguntur cum praepositionibus:

ωνομασται δε αειζων. δια το αιθαλες. των φυλλων 13r συν οινω. συν χρισμα τε ριγουντω 24r μετα αξουγ᾽γιας παλαιας. τα παλαια των ελ· κων 25r εκ᾽χεομενον. εις 27r πυκνωσιν. ηλιω ανατριφθε¯ | τα. εν ωθονιω 27r φαρμακων. και προς ωτα πυορροουντα. καθ εαυτον. και συν λιβανωτω. και

μελειτι . και οινω . και . . αρμοζει 27r *προς πνευματωσεις . κοιλιαν ϊστησιν* 50r *πτυση . εις* 62r *ο καρπος εν . . οινω . σκορπιοδηκτους ωφελεν* 63r *ωφελει . συν αλφιτω* 71r *αχυρωδη . προς την* 94v *μετα ϋδατος . | εκ' βαλλιται εμβροια* 94v *η ριζα . αντι κωνιου* 94v *μετα οξυκρατου* . sp. 1 *ενιοι* 99v *καταπλασσομενη . συν* 97v *σκωληκια . κατα μεση¯ των εντεριων* 99v *συν ταις ριζαις . τριχας ψιλοι . δι δε* 100v *προς . . ελ'κη . συν κριθη και μελιτι . καταπλασσομενος* 118v *και ϋδατι . μετ ο | ξους* 133v *φυματα ται ρητ'τει . μετα θιου καταχριομενος* 139v *καταπλαττομεναι . μετ' ελ'λεβορου* 148r *συν . . σουσινω κοινω . σμιχομενον . . ποιει τριχας αυξεσθαι* 158r *μετ' οινου . πυρεσσουσι μετ ϋδατος* 162r *διπηχη . και τριπηχη . παραφυαδας* 162r *φυλλα τριβεντα . μετα παλης αλφιτου . οφθαλμων οιδηματα* 171r *εκαστον αυτων* sp. 1 *επι κλωνιων υπερυθρω¯* 185r *αιμορροειδων* sp. 1 *αντι* 186r *κωρυκιος* . sp. 1 *εκ' κιλικης δευτερος* 193r *εις δε την ϊατρικην χρησιν* sp. 1 *αριστος ο προσφατος* . sd. 1 *ευχροος* 193r *εις το βαρυσταθμησαι* sp. 1 *λιθαργυρου η μολυβδαινης* . sp. 2 *Ελεγ'χεται δε* 193r *φυλλα σμικρα* sp. 1 *παρ οις σπερμα . . ομοια* sp. 1 *φυεται* sp. 1 | *Εν τραχεσι τοποις* . sp. ½ *δυναμιν δε* 201r *φλεγμονας τας εν μητρα . εις ενκαθισμα* 206r *ωσπερ καππαριν* sp. 1 *εν ω τρια σπερματα* 218r *φυλασσων* sp. *μετα το σβεννυσθαι* 223r *εκ'τινασσει* sp. 1 *συν ουρω επιτεθεν* . sp. 3 237r *κυπριω . εν τοις* 247v *τεσσερακοντα . ϋπο* 247v *φθειρει . συν αφεψηματι* 249v *θεραπευει . συν* 255v *δια το ευχρηστον εν καθαρμοις ειναι . εις περιρασμα* 268v *περι οδυνιας . συν αλφιτοις καταπλασθεν πραυνει* 269v *συνστρεφομενων εν ηλιω . προς τα αυτα* 274v *εις . ενκαθισμα χρησιμευει . προς μυσι¯* 277v *σφοδρα . προς* 280v *καρπος δε καθεκαστως . εκ μεσου του ναρθηκος* 281v *κομιζεται . ριζα μελαινα* 285r *καυλον ανιησιν εκ διαστηματων . τα φυλλα δασαια* 286v *αρ'μοζι . . σκορπιοπληκτοις . μετα οινου πινομενη . και προς ατονιαν* 292v *συνεχως προσφερειν . δε οινελαιο(ν)* 300r *κακοχυδα* . sp. 1 *δια το* sp. 1 *εν αυτοις νιτρωδες* 301v *προς ποδαγραν* . sp. 1 *μετ' οξους δριμεως* 310v *φθειρας κονιδας φθειρι . συν αφεψηματι* 316v *σπασματα . συν καρδαμωμω . . και ρητινη . ξηρὰ* 321r *κατα τοπους . ευρισκεται τις* 337v *εκαλεσαν . φυεται μεν . εν παραθαλασσιοις τοποις . κλων δε σπιθαμιαιος . ορ'θιους* 350r *αγι δε και παχος . κατα κοίλιαν το αφεψημα* 359r *ουκ εσθιουσιν . δια το μασηθεν και τεθεν εν ηλιω . σκωληκια γεννα(ν)* 386v *ανασπωμενη . δι οσφρησεως* 386v *ο δε σκοπος εν αμ'φοτεροις τοις ποιημασι . προς σωτηριαν εξευρηται* 393r *πληγηναι τον ωριωνα . ϋπ αυτου διεκελευσατο . και* 394r *δυναμενα διασωζειν σχημα . ϋπο τουτοις κινουμενους* 401v *προσπτεοντι . κατα παντος . δε παρεχεται του σωματος τριχας . ναι μην* 405r *τοπους παρ οις εποιειτο την διαιταν . επι τους ξηρους ερ'χεται* 408v *χασμη τε* sp. 1 *προς τουτοις* 409r *εν τη ελευσινι . παρ αυτο το φρεαρ'* 411v *οποσον αυταρκες εστι . και προς θεραπειαν* 412v *ως ὀτι μαλιστα επιζητει ταυτην ορινων . απο και αποκρημνων* 413v *σωζομενον . ε̄π . αυτου* 413v *εκ' των ελυτρων . ανηκαν* 421r *καθεστηκοσι . μετα το δηχθη-*

ναι. εχωμεθα δε 425^r ονινησιν τους πληγεντας ϋπο θηριου. ην μεντοι. εις οξος 426^v βριθουσαν. δι ασθενειαν. κατω 428^v μελιλωτων λεγεται. αμ' ηλιοτροπιου 429^v τιτρωσκεται αμ' αυτω. ϋπο της υδρας 429^v τεσσαρων ολκην δραχμων. τη σκευασεια προσβαλ'λειν δει. αγριου μετα κυμινου 431^r ϋπο πηλεγονου. αποθανειν 432^r οποσα αρωματα φερει. συν ταυταις μιγνυε. και πιστακιων 435^r εξ' ϋπογυου. συνκομισθεν. και 435^r μεθ ουτινος ουν τουτων. ο λαμ'βανων εσται 436^r ην τυχη τι των θηρειων τουτων. προσψαυσαν 436^r βρυ.. νιαν. επι ταυταις γλυκυσιδην τε την βοτανην. και ελλεβορον 437^r λιά. μιον ετερα. μετ εκεινων αρα 437^r της ανειας. εξ οίνηρου τυγ'χανετω 437^r παρα σφι. τελειται 439^r αιρειν δοκει. κατα ιχνους 440^v γιγνεσθαι. επι την 442^r ϋπαρ'χετω τουτο. εις τοσουτο 442^v εξ αιθιοπιας. μετα το την της μεδουσης εν'τεμιν κεφαλην 442^v κυστις ϋπο πνευματων. | οχλουμενη 450^v εις εμε καθηκοι. δια παντος θεσμους τε και νομους 459^v προς κολωνον τινα ϋψηλον σκοπον. | αναβιβαζουσιν 460^r εκ των μεγιστων αγγιων' δια πνευματος ανασπωντες 465^v καθιασιν. το ξυλον. ϋπο του βαρους 466^r κρατησειαν. επ αυτην. ϊοντες ευθαρ'σως 469^r ει.. συν τοις αλλοις ϊχθυσειν. φωκην περιβαλοιεν 471^r ας εν τοις ōρεσιν. ανατρεπει 471^v προβατοις ϋπο των ποιμενων. μετα τας εν ταις νομαις συμ'μιξεις χωριζομενοις 478^v παρα τον καιρον χαριζονται 479^v αλισκονται ραδιως. παρα των τηρειν ειωθοτων 481^v.

Deinde attributa, adiectiva pronomina substantiva genetivi casus alia.

ψιλον. υψος 67^r πυκνοτερον. ριζιον 87^v κλιβανοις. ημιφυγεσιν 89^v σπιθαμιαια. ανθη 107^r αντικυρα sp. 1 σησαμοειδης 115^r φυλλα.. τριā η και τεσσαρα. ēνιοτε και ερυθρα 127^v συνκριτικην. δυναμιν 139^v συν οινω δε πινομεναι. τριω(ν) | δραχμων 141^v γεολυφα. πλεονα 162^r καυλια. τετραδακτυλιαια 165^r πληρης | αλητης. sp. 1 ευπνους sd. 1 εν τε τη διαισει τας χειρας βαπτων sp. 1 ουκ ευρωτιων. ϋποδριμοις. ο γαρ 193^r δεκα. sp. 1 ποιει.. προς φθισιακους sp. 1 αιμοπτυεικους 195^r μαλακας. sp. 2 τα δε φυλλα.. μικροτερα sp. 1 υπολευκα sd. 1 ακανθωδη τοις περασιν sp. 1 το δε 198^r ϊσχνα sp. 1 ενδοθεν λευκα sp. 1 εν δε 204^r απο του χασματος τω κατω sp. 1 χειλει ωσπερ γλωσσαριο(ν) 213^r κεφαλην sp. 1 καυλον ανιησιν μακρον ορθον sp. 1 παχυν 220^r θυλακις sp. 1 επιμηκης 222^v καρπον μελανα εχει. περιφερη 245^v]τος. δριμυς 248^v ϋπολευκα. ενπεφυκοτα 267^v μηλινον. σπερμα 280^v κλωνια δε δυω η τρια. σχοινωδη εχι λεπτα 285^v σκιαδιον εχων. ανηθω παραπλησιον 312^v ριζαν. | ομοιαν 375^r ταυτα āγαπητα. οικητηρεια 394^v ελαφου. του.. εχοντος 395^r καρδιαν. ωγ'κωμενην εχει την γαστερα. αυθις 403^r ταυτ' εξει. ēπακολουθουντα 405^r ειναι. αι προς θρακην νησοι 411^r ηδε η λεγομενη. χειρωνιος. 412^v ϋγρον. εκ'μυζηθεν 415^r ο δε οινος μετρον εστω. δεκατον του χοος 426^r αρτιφυεις. ολοι 432^v τοιαυτα. ατ'τα 400^v ξηρα. συκα

450v τον λοφον ϋποδικνυον . πανμεγεθες τι 469r τουτο . του θαλασσιου . κρατος θεου . και μητε 470v κυκλοτερεις εισειν . αντυγες 484r.

σκληρια διδυμων . | δι ϋδατος επιπλασσεται . τα φυλ'λα δε 37r αυτης . ο χυλος 82v το αφεψημα . | των ακρεμωνων 82v φυεται κατα βρυωδη μερη . των παλαιων δρυων 100v ρηγματα . ῆπατος 110v εν ρατανινη . της ϊταλιας . 111v περοδων . τα 278v καρπου . sp. 2 τεσσερας κοκ'κους 292r κοπον . ανδρος ὀδυπορουντος 388v φαινεται τοις ερπετοις . | της βοτανης πνοιη 391v πλημμελειας . ειδος ᾱφιεις 409v πελαγους . | της θρακης . κατ αυτα 410r παραλυσιν . των γονατων 416r τουτων . το αυταρ'κες 425v εν σκαφιδι . οινου 426r η μυρικη του εν τω ω̄ρωπω . τιμης ῆξιωθη 426r μεταφρασις . ευτεκνιου . σοφιστου | 437v φριττει τη ρωμην . του παντα μεν . . αναπλησαντος 461r ονομαζεται καταρακτης των νηχομενων 477v.

Deinde participia et infinitivi

ερ'πι τας νομας . οφθαλμων φλεγμονας . πυρικαυτα . ποδαγρας καταπλασσομενα τα φυλλα καθ εαυτα . και μετα αλφιτων . ο δε χυλος . . . διδοται . και διαρθιζομενοις . και δυσεντερικοις . στρογγυλας τε . . . ϊστησι και ρουν γυναικειον . εν προσθετω 13v μελανος . ελ'λεβορου . εοικυεια οσμη . κινναμωμω . ωφελει δε 31r χρονιοις . επεχομενοις 37r πινομενον . ασθματικοις 43r κτεινει . ϋπεξαγουσα . κουφως . δυναται δε 45r εοικυια αβροτονω τω μικρω . περιπληρες σπερματων . ϋποπικρος . και κακοστομαχος 45r επιτιθεμενη . διακοπας θεραπευειν 58r κινει . αρμοζον προς πλευρας πονον και θωρακος . και ηπατος 59r ωχρον . sp. 1 ριζα λεπτη 63r λεπρας . συν οξι καταπλασσομενη 70r υποθυμιωμενη . συνεργει 71r τοις βησσουσει . μελικρατω απεψομενον 76r πωα εστιν . εχουσα φυλ'λα 78v ϋποθυμιαθεν . εν | βροια κατασπα . 83v λαπαθοειδη . αντεμ'πλεκομενα . καρπο(ν) | δε ποιει 96v επιδαν τοξευθωσιν . νεμηθεισαι 98v προστεθισαι τη εδρα . εμετους κινουσιν 114r εφθος . προς φλεγμονας 118v παυει προσκλυζομενον . κνησμ'ο'υς | τους περι τα αιδοια 120v πινομενη . συν νιτρω 130v λαμ'βανομεναι . πλατιαν ελ'μι(ν) | εκ'βαλ'λουσιν 141v διαπαρεισαι . αποτιθενται 148r κυανιζοντα . ριζας γονατωδεις 148r πλασθεισα . σκορ'πιοδηκτοις 150r πινομεναι δε και καταπλασσομεναι . αρηγουσιν 154r πινομενον . βοηθει 154r καταπλασθει | σα . υπωπια αποκαθαιρει 154r συν ολιση σμυρνη sp. 1 κινει ποθεν καταμηνια . sp. 1 ο δε χυλος 172r ανυχθεν sp. 1 εχει κοκκους 173r πινομεναι . sp. εμμηνα 176r καταπλασσομενα . | ερπετοδηκτοις βοηθειν . ποιει 177r εφθον . sp. 2 η ριζα αυτου 179r επιπλασθεν . συν μελιτι 181r διαχριστος . κινει και καταμηνια αγει 186r διουρητικον . θερ | μαντικον . sp. 2 ευστομον . sp. 1 ευστομαχον . πεπτικον . sp. 1 μιγνυμενον 189r αρτιοποιηθεισα . sp. 1 πολτος δε σκευασθεισα . κοιλιαν ιστησι . sp. 1 ουρα τε κινει . sp. αποκαθαρθεισα δε 192r ανθος κροκω ομοιον . sp. 2 σπερμα λευκον . . γεγωνιωμενον sp. 2 τουτου 199r φυλλα . sp. 1 κλωνια δε | ξυλωδεις . sp. 1 *Εις δε ακρον* . . καυλοειδης sp. 1 εχουσα

210r εαν τις αυτην | εψησας ΰδατι sp. 1 δωη πρωτον των γυμνα | σιων sp. 1 Ειτα ακμαζων λουη sp. 1 και οπω 204r (θερμαντικην sp. 2 ϊκτερου ϊατικην sp. 204r) φυλλα ομοια λωτω τω γεννωμενω. sp. 1 σπερμα εοικος 208r καθαπερ κονδυλους τινας sp. 1 φυεται εν αρουραις sp. 1 ταυτης ριζα 210r φυλλα ως τα της μηκωνος sp. 1 ριζαι μελαιναι 210r πιαστηρος sp. 1 θλιβοντες εν θυια sp. 1 και αναπλατ'τοντες τροχισκους sp. 1 καλειται δε το τοιουτο. μηκωνιον sp. αδρανεστερον του οπου. sp. 2 οπιζοντας δε δει μετα τας δροσους sp. ανιγμασθηναι 223r μηκων αφρωδης sp. ϋπο δε τινων ηρακλια καλουμενη sp. 1 καυλον εχει | σπιθαμιαιον και τα φυλλα.. εοικοτα sp. καρπος δε.. αφρωδης. sp. 1 ριζα λεπτη και επι πλειου. sp. 2 ταυτης 225r πεπαινεσθαι. sp. 1 εχοντα τα εντος οστωδες. sp. 1 κλωνια 234r εν φυλλα. sp. ριζαν παραπλησιᾱ | αγρωστει. sp. 1 γευομενω στυφη sp. 1 υποκιρρος. sp. 1 δυναμιν 234r εαν τις επι της χρησεως. λαβων τρυβλιου πληθος ξ̄ξ αυτου διεις τε ϋδατι.. καταπλασση. τινες 242v συνεχη εχον. εγ'κειμενα 257v ενσταζεται. συν ροδινω | και μυαλ'γιας εντιθεμενος 261v τεταρσωμενα. sp. 1 φυλλα ολιγω |[262v σπερμα μελαν. ριζα πη |[262v τετραγωνον sp. 1 ανθος sp. 1 |[| εμφερες sp. 1 καυλον τε 264v ριγη περιοδικα. πινομενον 269v εντεθεν. πνιγας 269v προστεθισα. προς ωταλ'γιας | και πυορροειας ποει. 273v πινομενος. αρμοζει 273v αμ'φιλαφης. οπου μεστος λευκου. φυλλων ομοιον τη ανδραχνη. περιφεραις δε 275v παραιτι τε και των οδοντων αλ'γηματα. εντιθεμενος τοις βρωμασιν. οφθαλμων τε 281v διαφορει. συν μελιτι ανεθις. εστιν δε 281v ανθη λευκα. η μηλινα. και καρπον. περι τον καυλον. ολος δε 286v τροπον τουτον. τως αμα τω αψασθαι αποπηδωντας σικυους εκλεγων. αποτιθεσο μιαν νυκταν. τη δε ετεραια 299v φυλλα εχουσα sp. ομοια.. θερμαντικα sp. 301r στροφουμενων. ξηρα δε τα φυλλα επιπλασθεντα. συν μελιτι. αιρει ϋπωπια και εμμηνα αγει. εν προσθετω. προς δε 301r ερπουσα επι γης sp. 2 φυλλα δασεα 301r χιονωδεστερον. και μακροκαυλεστερον. εντομας εχον 307v μιγνυται δε δυσκολως. δυσηκοος τε και ηχους.. επιτιθεμενον τη ακοη̄.. ωφελι 309v εντετμημενα την περιφερειαν ποσως. εν τη οσμη σκορ'διζον 310v επιτιθεμενα. τα φαγεδενι και ελκη ανακαθαιρει 312v συνεχως. η συν τω οινω λεανθεν. και ποθεν. καταπλασσεται. προς τε ταυτα. και επι των λυσσοδηκτων. ωφελιμως 316r καρπον.. εν τω μελανι sp. 1 τα ενδον εχει λευκα. τουτου κοκκους ιε sp. 1 εαν τις 327r γινομενον sp. 1 φυλλα εχει παραπλησια sp. 1 πλατυτερα δε και παχυτερα καυλον μειζονα του Μασσαλεωτικου ναρθηκος. sp. 1 επ ακρω δε τουτω sp. 1 καρπος.. ευωδης sp. 1 δυναμιν δε.. εχει 331r λαμβανομενος sp. 1 διδοται και προς ενεργεστεραν καθαρσιν 332r καυλια μικρα. κατα γης εστρωμενα 336v φυλλα πλατεᾱ. μοσχον εχοντα μακρον. καυλον δε 336v εσθιομενη. προσβαλ'λι 338v φυεται παρα θαλασσαν sp. 1 θαμνισκος.. μειζων sp. 1 φυλλα ουκ εχει 342r στεατι πεπαυμενω sp. 1 κατακαυματα θεραπευει sp. 1 φυεται εν ελεσιν 343r ϊστορειται το ανθος sp. 1 τρεις της ημερας

μεταβαλλειν το χρωμα sp. 1 Εωθεν . . φοινικουν sp. 2 ριζα δε θερμαντικη γευομενω sp. 1 ητις πληθος sp. 1 κατα κοιλιαν 344v καρπον ομοιον ὑπερικω . οζοντα ρητινης 356v φυλ᾽λα ομοια βολ᾽βω · καυλον σπιθαμης 358r ριζα . . ητις καταπλασθεισα επι παιδων . ανηθους τηριν πεπιστευται 358r πονον . πραϋνει συν οξι διακλυζομενη . λυει δε και τας περι ωτα . ενπνευματωσις 359r σπασμασι και θλασμασι sp. 1 και βηξει . . αρηγει sp. 1 οδονταλγιαις τε αρμοζει διακλυζομενη sp. 1 ηδε 361v 262r φυλλα . . λιπαρα . δασεα sp. 1 εις ελλυχνια χρησιμη . sp. 2 των μεν ουν πρωτων δυο sp. 1 η ριζα στυπτικη sp. 1 οθεν διαροειζομενοις sp. 1 οσον εν ποτω sp. 1 διδοται δε 361v δις᾽την sp. η μεν . . λευκοτερα sp. 2 | η δε μελαινα sp. 1 και της λευκης sp. 1 η μεν θηλεια sp. η δε αρρην sp. 1 της μεν φυλλα παραπλησια εστιν κραμβη sp. 1 δασυτερα . δε πολλω sp. 1 και πλατυτερα και λευκα sp. 1 καυλος υποδασυς sp. ανθη . . ὑπωχρα sp. 1 σπερμα μελαν sp. ριζα δε 361v καταπλασθεις . sp. 1 μετα δε μελιτος κολπους κολλα sp. 1 εσχαρας περιρηττει sp. 1 ελκη ανακαθαιρει sp. 1 συν οξει δε 366r φυλλα ομοια λαπαθω sp. 1 επιμηκεστερα sp. 1 ευθαλη sp. 1 στεραια εξ᾽ η επτα λιαν ενδοθεν sp. 1 εκ δε . . λεπτους sp. φυεται . στρυφνη sp. 1 ουτε . . φερει sp. 1 ταυτης τα φυλλα . . ποιει sp. επι τετραποδων τε 368r εκ γης ὑστερον sp. 2 συνερχονται sp. φυεται εν γεωλυφοις sp. 1 ταυτης τα φυλλα 369r ελαιας τα φυλλα sp. καυλον λεπτον βραχυν sp. 1 ριζα(ν) δε λεπτην sp. 1 ανθος λευκον sp. 1 καρπον . . μηκωνος sp. το δε 370r προ-τινι . | τη δεξειᾱ . και λαβων . . ελαιον . ουτω τε . . ὁρα . το τε εργον . και το βαθος επισκεπτομενος . 372v κυβειστησας . ελκεται 372v πινομενη sp. ἲσχει 376r το αυτο ποιει sp. 1 βαπτομενης . . βελονης 378r μετα στεατος τραγιου . καταπλασσομενα 381v βοηθι . . εν αρ᾽χαις . αγει και εμ᾽μηνα sp. 1 και εμ᾽βρυᾱ σπληνα τηκει . συν οξει ποθισα . προς δε τα θηρια . συ(ν) | οινω . . δυναται . και εις καταποτια . 382v εστιν . θερμαντικη 382v παλλας . . κουρη διος αιγι-οχοιο . | παλλαντα κτινασᾱ μαχαις κρατερηφι βιῆφι | 388r ἀλιψαμενους . ουκ εα φοβεισθαι 391v αποτιθεμενους την φροντιδα . νεους μεν γιγνεσθαι 395r πτεριν . επιβαλ᾽λομενη(ν) τω πυρι . και θυμιωμενην 395v προσαγορευουσι . απ αυτης της ριζης θεμενοι την επωνυμιαν . εστι γαρ᾽ 396r οταν ποιηση . και θεασηται . φως ποτε αιφνιδιως φανεν . αυτικα . . διανισταμενην αυτην οψει και γοργον βλεπουσαν . συναγουσαν τε 401r εν . . τραχεσιν . . χωριοις . . θαμ-νωδεσι τε . ουχ᾽ ηκιστα και οριοις τοποις . ομως εν τουτοις καταδυομενος 402v γιγνεται . μεστος δε ἐπι τον αυχενα των κατω μερων . εις λεπτοτητα . . αποτελευτων . sp. 2 κερατα δε δυω κατα του μετωπου . λεπτα μεντοι ταυτα και αφανη . και τα των ακριδων . μιμουμενα . ο αυτος δε 403r εν λιμνη ποιουμενω . τους εν ταυτησι . βατραχους . μετα δε 406v ονος . καταλαμβανο-μενος δε ὑπο διψης πικρως . και . . ανερ᾽χεται επι τον φωλεον . ως 406r χερ-σιν . σηψιν ὑπομιναсα πολ᾽λην . και διᾱμυδηση 408v πορευεται . ζητων 410v

καυμα δυναμενον . την απο των φυτων ολιγον αποστησαντες 410v *καθ η(ν)* |
δει λαμ'βανειν τας βοτανας . ετοιμως αφηγησομαι σοι . και συν ακριβειᾱ . ιν
εαν ποτε 412r *λυμενεται . τα σπερ'ματα . κειρων τοις ο̄δουσιν επι πολυ . και*
αυθις 424v *ναρ'δος εστι βοτανη . ο σταθμος εστω . ταυτης δραχμη . και ποταμιος*
καρ'κινος 426r *ἧπαρ βατραχου διδομενον . ουχ ησσον ω̄φελει* 426v *τη βοτανη ..*
sp. 2 | *διδωσιν* 429r *λυγιζομενους τον αὐχενα και παρασυρομενους την φωνην.*
μεθυσθεντες 440v *βακχαι οιστρηθεισαι . αλλα* 445r *βοηθησαι . αμυναι* 450r
αποιση το κερ'δος . εναποβρεχων 451r *παντι τω προσωπω . τηκομεναι* 454v *ᾱει*
μελ'λοντι τω πιπτειν . παιδιω αν τις εικασειεν 456v *τα μελη ϋποπιμπραμενα*
αυτων εστιν . ασθμαινουσι πολυ . και 457v *ε̄τερος των βατραχων . ο τας θαμ-*
νους επιων 458r *ανδρω(ν)* | *παραταξεις . νεοι και μεσηλικες* 460r *ηναγ'κασας .*
ειτε σε γαμων νομιστεον πατερα . θεων τε ειναι πρεσβυτατον . και του χαους
απαντων προπηδησαι των αλ'λων . ταυτη τη χρηστη λιαν ω̄πλισμενον 461r
λαμπαδι . ειτε παρα της Αφροδιτης τεχθηναι . οξυν ουτω και πτερωτο(ν) . |
πραος ειης 461r *ειπερ' εθελοις ω̄ βασιλευ . γαληνοις σκηπτροις πασα(ν) μετα*
του παιδος ϊθυνων την ϋφ ηλιω̄ μεταδουναι . της συντροφου σοι . . . η̄μερο-
τητος . παντως θυσομεν 461r *καν ερετ'τωσιν σθενει παντι . οι τουτο ποιειν*
τεταγμενοι . κυρ'τον δε 461v *οι σκαροι . . ερωτικοις κεντρουμενοι βελεσιν .*
παντοθεν σπευδουσι 461v *την εναντιαν ανανηχεσθαι . φιλονικει την ουραν .*
προβαλ'λομενος . ορωντες δε 461v *παγας . . οις ταυτης μελει της θηρας . παρα-*
σκευᾱσαντες . μιαν τε ορνιν ενθεντες και καλυψαντες . πολ'λους ελ'κουσι 462r
κυνες ας ἡ δια των ρινων αντιληψις αγει των δεσποτων . ηγουμενας . 463v
μητηρ . . ουδε την θεαν της κορης ανεχομενη . περινοστει το δωματιον ευχο-
μενη . στενουσα 463r *επιγελωντα τον αλιεα . ωρα σοι . . επιμελεισθαι φυλακης .*
ωρα σοι εντρυφαν . οικοι τε μενοντι 463r *λιχμωμενοι . σκιρ'τωσιν* 464r *θηραν .*
και τι κατ αυτων τοιονδε ε̄ξηυρηται . καλαμων τινας φακελ'λους συνδησαντες
465r *τα σπερ'ματα . προς το πνευμα ανακεινωσιν . λευκην την αλω δικνυντες .*
ωσπερ ορατε 465v *επαφιασιν τοις κυμασιν . λιθον ενθεντες . και προστρεχουσι(ν)*
ταις των καλαμων χεταις 465r *αλισκονται . τον κτυπον εκ'κλεινουσαι* 466v
προμηθευς ον ϊᾱπετου παιδα φασιν . ϋδατι μειξας γην . και τινι θειω̄ χρειματι
την καρ'διαν ε̄παλιψας η̄μιν . ϊσοθεον το ζωον ειργασατο . ειτε 468r *ει γαρ'*
γνοιη̄ το κητος καταδυεν . ματαιον αυτοις ποιησει τον μοχθον . 469v *προσε-*
λαυνουσιν τα σκαφη . πολ'λην τινα κραυγην . . ε̄γειροντες 470r *οδοντας θεω̄-*
μενοι . τριστοιχει πεφυκοτας 470v *παντες δε οπλιται . βαλ'λοντες και τυπτοντες*
το θηριον εγ'γυθεν . το δε της μεν αμετρητου δυναμεως επιλεληστai . και ουκ'ετ
εχει ᾱποκωλυειν τας ναυς . τηδε 470r *καταβας και το ελαιον αποπτυσας . ορα*
472v *οικτιρουσειν . και τα ι'ς χαλ'κες διᾱπιραντες οξεως ακεισειν . ᾱμα τω παιδι .*
διαφθειρουσιν 472r *γης δεσποζοις επι τοις θεμελιοις . ασειστα . ρειζωθεισης*
473r *θεων ε̄λεη̄σαντων . ᾱνηκεν το δενδρον* 474v *την μειξιν εκ'κλεινουσαν . τω*
της μητρος εαυτην ε̄πισφαξαι ταφω . ειτα 474v *ανηρ' θυγατερα εχων ονομα*

σιδην . ειδεν εις την κορην 474^v ει μη ᾱρα τις αγνωστα η̄μιν προς αλ'λη-λους φθεγ'γεσθαι λεγοι . . . τα θηρια . ο δε τεκνων μεν ουκ οντων ετι τοις πελαρ'γοις . επι τας αῡτας νομας η̄ει τοις κεκληκοσειν . νεοτ'τευσαντων δε 476^v ᾱγουσειν αυξηθεντας . εν ωτοις αρ'ρεσει νεμεσθαι φιλον . και μερισθεντες 478^v θηλιαι . και του ε̄αρος ε̄πισταντος . επιγενομεναι ε̄φορμωσειν . και 478^r θεων βουλησει μεταβληθεντες εις | ορνις . της παλαιας ετι μεμνηνται επιστημης 479^r υπερ' νηξεως εριζει(ν) δυνασθαι σφισειν τον ποσιδωνα . την επιστημην αποβαλειν 480^v ει πλησιον ων τυχοι . την αυτην ειδως . . τελευτην 482^r.

παρασκευᾱζουσι . γιγνεσθαι | 402^r ᾱπαλ'λαγηναι . ϋπισχνειται : sp. 2 παρεξειν 406^r σκορ'πιον εκ' καρ'κινου γιγνεσθαι . αλιεων παιδες η̄μας διδασκουσι 421^r το διδομενον τω δηχθεντι . και εις οινον πιειν . χαμελεων βοτανη λεγεται 428^v εξεστι . των τ' αυτων απολαυειν 439^r ουδε τροφης μεταλαμ'βανειν . ναυτιων οιος δε εστιν και μυσατ'τομενος 454^v χωρειν . ε̄πιγομενους 460^r επιχειρει . νευειν 461^v ευκαιρον εστιν . αναδραμειν . και τινος αποδησαι πετρας 470^r προς το ε̄δαφος τραπηναι . θελουσα 471^v.

Deinde adverbia.

λιαν . καταπλατ'τομενη . 15_v απλουν τω καυλιω . σφοδρα μικρον . 21^r βαρυοσμυν . ϊσχυρως 48_r τας μεντοι sp. 2 ορεξις 88^v επεσχισμενα . μακρως 94^v φυλ'λα εσχισμενα . μαλιστα 129^v μελανα . ϊσχυρως λεια(ν) 158^r παρατριβομενος . sp. 1 ταχιο(ν) 186^r κατωθεν sp. 1 φυλλαρια ροδοειδη sp. εχοντα 198^r συνεχως . η συν τω | 249^v ανατριφθεισαι . ϊκανωτατα 398^r και ανισχουσιν αι πλειαδες . μολις 399^v ταξιν του ειναι . αει 400^r οδμην δε βαρειαν . ϊκανως και ανϋποστατον 408^v πληγεντι . αυτικα 410_v λεαινων πανυ σφοδρα . πτισανης κοτυλην 425^v εχοντα . δευρο 437_v εκομισεν . ποτε ναρθηκος 448^v απολιμ'πανεται . κατα πολυ 457^v μολιβδον . εξοπιθεν εμ'βαλων 461^v πλατις σφòδρα . ασκους 469^v μεχρις . απιπον το θηριον . 470^r ᾱποχωρησειεν . κοινη 474^r η̄πιγμενως . ελαφριζοντες 478_r χρωμενοι . σφοδρα 481v.

Interpungitur inter protasin et apodosin:

και εαν πληξη την καρ'διαν . τουτο οδυνασθαι ποιει 416_v ει δε . . μελ'λοιεν . τις ουκ αν ε̄λεη̄σειεν 462^v ει φοβηθειεν . ακριβως συμφρατ'τονται . κειμενοι πλαγειοι . και ανιστωντες ακανθας . 466^v ει ακουσειεν . παντως ᾱν υπ εκ'πληξεως . . δραμοι . και θεωρησει 470^r — επειδαν δοκη . λαβων τις 467^r.

Inter duo plurave membra enuntiati paria interque periodi partes: αναγαλλιδες αμφοτεραι . τραυματικαι . αφλεγμαντοις . . επιστατικαι . νομων εφεκτικαι . ο δε χυλος 40^r εφθον . | κοιλιας μαλακτικον 51^r φαλαγ'γιοδηκτους . πινομενα μετ' οινου . και 56^r φυλλα . . λευκα . σπερμα | σκληρον 56^r καθεισμα . ως η ιρις . προς τα γυναικεια αρμοζει . ο δε 59^r συν οινω . αγει και εμ'μηνα . μιγνυται δε 60^r φυεται εν . . τοποις . φυλλα . εχουσα . στενοτερα δε . . λευκοτερα . δασεα 61^r ϋπολευκον . κενον ενδοθεν . επ ακρου δε

αυτου κεφαλη προσεστιν ακανθωδης . εχινω εμφερης υπομηκης . ανθη 61v *λοβοι κερατωδεις . ἴσχνοι ως τηλιδος . εν οις σπερματα μειχρα .* 104r *εστιν δε κεφαλια κουφα . ουρακους | εχοντα ως τριχας . καθαιρει δε πινομενον* 108r *μικροτερα . ανθη δε γευσαμενω δακνι . οσμη αριστη ριζα αχρηστος . φυεται* 110v *καυλος εστιν . . γεγωνιατωμενος . φυλ'λα διδακτυλεᾶ* 121v *μηλινον . | σπερ'μα ϋποπλατϋν . τω του ναρθηκος ομοιο(ν) |* 139v *πορφυροειδη . ριζαν μελαιναν . γογγυλιδι παραπλησιαν υποπλατυν . ητις* 165r *εστρεμμενος . ακανθας αγκιστροειδεις εχων ως βατου . φυλλα στρογγυλα . καρπον δε ομοιον ελαια* sp. 1 *ōς ανυχθεις . λευκον προιεται ανθος* 173r *επι ημερας . μ̄ . αγει δε οι ρον και διαχωρει . ἴσχιαδι . . βοηθει* 173r *ρηγμασιν .* sp. 1 *ποδαγρας* 176r *καυλον εχουσα τετραγωνον . φυλλα μακρα* 194v *μελιτι* sp. 1 *αργεμα νεφελια* sp. 1 *λευκωματα* 207r] *οικως . καρ'πος εν κερατιοις* 251v *πρασιζει . και βοτανωδης αποφοραν εχων .* 238v *πυρετοις . πυρεσσουσι δε μελικρατω . φθισικοις μετα . . μελιτος . στομαχικοις* 285 *απο μιας ριζης . τριπηχεις η τετραπηχεις . λιπαρους* 331v *κισσω .* sp. 1 *μαλακωτερα μεντοι και τριγωνοειδη* sp. 1 *ανθη . . βαρυοσμα . ριζα . . οσον βραχειων* sp 1 *λευκη βαρυοσμος οπου μεστη . συλλεγεται δε ο οπος της κεφαλης* sp 2 | *απο της ριζης . . κοιλοτητα* sp. 1 *συνρει γαρ'* 332r *εσθιομενον .* sp. 2 *ευκοιλιον* 333v *ο καρ'πος . . συναχθις . | και ξηρανθις . . κοπ[τ]εις τε . κουφως . και αποβρασθις . . αποτιθεται* sp. 1 *και τα φυλλα* 339r *οπους μεστους* sp. 1 *φυλλα φακοειδη* 379r *το δε σπερ'μα μελαν σκληρον . φυέται εν αρουραις· δυναμιν δε εχει ψυκτικην . ωφελει δε* 383v *και σφας συμμεμυκεν . ως τα πολλα . οιαν τοινυν* 401r *τον τοπον τουτον . οι ταυτη καλουσιν . και δρυες περιεστασι πληθος αυτων πολυ . και εστιν* 409v *πτερα στενα και χλωρα . και οιᾶ κεκονιμενην χροιαν εχοντα* 418v *αριστολοχια . ἴρις* sp. *ναρδος . | και* sp. *αι* sp. *λοιπαι* 436v *πολεις . ως εισιν ἐρημοι . και οικοι παρ ους ακονιτος βοτανη . ενταυθα φυομενη εστιν . δησαι δε ἴκανη τα χαλινα . τοτε* 440r.

Interpungitur in finibus capitum enuntiatorum versuum:

ευμεγεθην . sp. | 96v *ἴαται :* 153r *βρωθεισα . |* sp. 2 185r *πεπωκοσιν . |* 247v *πεπλασμον . |* 251v *ρουτα ορ'τηνσαι :* 269v *φαρμα . | [κων* 279v *ϋφασμασιν : |* 372v *ελασση .* sp. 2 388v *ἴητροι .* 388r *φασματα δεινα . αι | ματε* 388v *εχ | θρος . εστιν ακος* 388v *ωσπερ' . |* 389r *ονομαζει .* 390r *δεχεσθαι : |* 395r *ποι | ἡσαμενους .* 395r *πισεσθαι : |* 398v *κεφαλην . |* 399v *ἡ διψας .* 405v *ερ'πετω . |* 410r *ποιειται . |* 410r *συνθετους . |* 414r *τοιᾶδε . |* 451v *δεινη . |* 453r *ἔδεξατο .* 453v *θαλασσα : |* 465v *θηραται : |* 467v *ακουσιας : |* 468r *ουτωσΐ : |* 468r *εξηφθαι : |* 470r *ειασεως : |* 474v *δενδρω : |* 474v *χρονον : |* 475r *δωρηματα : |* 475v *ᾶναπαυσεως : |* 476r *ασπαζονται : |* 477v *νηχομενοι : |* 477r *καλιας : |* 480v *αλισκονται : |* 484v *τροπον : |* 484v *λινου : |* 484v *ᾶποληφθηναι : |* 484v *χαλαδρον : |* 484v *αγραν : |* 485r *θηραται : |*485r.

Interpungitur in rubris capitum inscriptionibus: αρτεμισια . μονοκλωνος . αρτεμιδος . τοξιτις | ϊερα . βοτρυειτης 388r βραθυ . κυπαρισσος . χαμαικυπαρισσος 389v δικταμνον . δικταμνον 389r μαλαχη . αγρια 389r ασπις φοινισσα . 400v απεοικεναι . δοκει το ειδος 406v ναρδος sp. καρκινος sp. ποταμιος μυρικη sp. κονυζα 425v.

Inter vocales easdem: καταπλασσομενα . αρμοζει 36r.

Numerorum distinguendorum causa: τριτης ταξεως . ϋγρα δε . β . 38r διδον(αι) | δε δει του μεν σπερ᾿ματος . η̄ . . των φυλ᾿λων . δ . 351v της . ᾱ . 16r δε . ᾱ ., . β . ταξεως 20r της . γ̄ ., της . β . 23r . γ̄ . 24r 31r . β̄ . 28r 30r 32r της . γ̄ . ταξεως 28r 32r 34r η δε . δ̄ . 70r μεν . γ̄ . ταξεως 71r καρ᾿που . λ̄ . κοκ᾿κοι 96v ημερας . μ̄ . 173r κοτυλων . β̄ . και 195r κυαθους . γ̄ . 199r αριθμω sp. λ̄ . sp. πητ᾿τει δε 199r οσον . ιε̄ . κοκκοι 265v καρπον . ῑ . η ιβ̄ . 265v επτα η̄ οκτω . η ε̄ 265v εφ ημερας . μ̄ . 270v 278v 291r πληθος β̄ 285r μερη . η̄ . 298r δε β̄ 332r αλων . κ̄ ολκων 332r κοκκους . ζ̄ . 392r ανὰδραμας . β̇ . οινου 425r παλαιου . β̄ . 425v γενη γ̄ 480v (margo).

Iam secuntur alia interpungendi exempla, quorum in numero sunt ea quae vel vocabulorum singulorum inter se distinguendorum causa facta sunt:

μισγουσι : δυναμιν 15v μη . δε ποτε 22r συν . πλεκει 23r φυματα . μετα 24r χρυσοειδες . της 24r εστιν . εγ᾿καθιμα | 25r ωφελι . 27r ενκαθιμα . τοδε 28r προς . λυσσοδηκτους 33r καθ᾿αιρειν . ουρητικος 34r αυτων . ρινενχυτος 40r παχεων . συνστελλει 42r λιβυη̄ . ενκριτεον 46r διπλα . εν 47r σολαστρουμ sp. 2 δισση 48r τριχων sp. 1 θεραπευει 56r φλεγμονων . εστιν 58r πλασθεισα . ι . αται . sp. 70r ζηρενοντω(ν) | 71r συν ω | ου 78r εν τη γευσει . καυλον 78v πυρρους . ριζαι μακραι 92r κλωνιοις sp. 1 ϊσχνοτερον 101v σισυμβριω̄ . sp. 1 κλωσιν 102r μεταξυ sp. 1 σισυμβριου και λελισφακου 102r εκ᾿λιγματα . προβραχεν 104r ανωθε μερων sp. 1 κλωνα 107r σπαρ | τη . εν 111v φυλ᾿λοις . καυλια λεπτα 112v κριθινου δὲ αλευρου 115r γλὼσ᾿σαν sp. 1 πταρμους 148r μετα . συνκρισιν 154r πλοκας . sp. 1 φυλλα φερει 168r φυεται . . εν . . τοποις . sp. 1 εοικουσα τη ημερω | 184r κισσος sp. 1 εχει 185r κεφαλης . sp. 1 κυνοδηκτων 186r ϋπολευκων . sp. 1 σπερμα 188r λαμβανομενον . sp. 1 συναλαμβανομενη 191r ολυμπου sp. 1 τριτος 193r καυλο̇ν εχοντα 194v τον τροπον τουτον sp. 1 κνηκου λευκου ξ(εστην) ᾱ sp. 1 θασιων 199v ευθετει sp. ϊστορειται 200r ασουμες . | 201v φυλλα . λεπτα 204r παραδισοις . sp. 1 ος χυλισθεις 207r λιβυη sp. 1 καυλον φερων 208r σπερματα sp. 1 οσον . . τον αριθμον sp. 1 λαμβανομενα 218r μηκωνος sp. 1 λειον . . συν οινω sp. 1 ρευμα 222v ποθεισα sp. ϊσχιαδικας 226r γαρ . ο καρπος 242v ενπορφυρον . εσ | [247v] ερ᾿βου sp. 5 γνωριμος 250v γευσιν . sp. 2 | [261v καταριθμειται . ανιησιν . | [263v κατιλημμενον . εμ᾿φερεσι 263v εν οινω . αισχαρας 268v δρυει .

πλη(ν) | 268v λινοζωστι . δασαια 271v περι . τριγ'χους 271v φυματι τις 272v πεπλου . | πυρωδης 275v λευκον . | οπον 281v μιγις δε πισση . ενπλαστρος εστιν 281v λια . καταπλασσομενον . και 293r καταπλαττομενοι . ελ'κωτικην και σχαρωτικη(ν) μετα πονου . οθεν 307v ηλιοτροπιον το μικρον sp. 1 φυεται 318r ανθος ερυθρον . δυναμιν εχει η ποα θερμαντικην . ποτιζομενη 321r περιφερειαν . ποσως εν τη οσμη 321r ανθη μικρα λευκα . sp. ι φυεται εν αγροις 323r συν μελικρατω sp. 1 καταπλασθεν 326r αρμοζει . . μετ ελαιου και ανδραχνη sp. 2 συνχρισθεισα 327r συν μελιτι δε ᾱφθας . παρισθμια 336v των αλ'λων . δυναμιν εχων την αυτην . ουχ ουτως 349v τα . φυλ'λα 350r προσᾱγορευουσιν . κοινης νομης ειναι πιστευōμενης . τοιονδε 372v ϊητροι . αρχομενου θερεος 388r εις . οβολον 398v οτι ουν . | αχριστος 399r την πειραν . συνηγμενη(ν) 401v αυτοις ϋμην. sp. 2 ουκ αν διᾱφυγοι 401v εστι . ε̄οικεν 405r διένει . ο ζευς 405v τινος . οιωνος 408r απεργαζεται . επιων και λυμενομενος 410v εισιν ετεροι και τυφληναι . | αλλοι 411v κενταυριον και . αριστολοχια 412r μετεχειν . εσθανομενος 413v και . ελξινη 414r κεκληται . προσθεν 415r θερ'μοτερος τυχη ϋπο τω του σκορ'πιου . τις τω τουτου πληγματι γενηται . ουκ αν 420r υπομεινωσιν . η χειμεθλα . επωδυνα 429v δε . ονομαζεσθαι 429v κοτι'ληδονος . μαλιστα 429v αμα . ταις 432v σκορπιουρος sp. 2 σιδη και αι sp. λοιπαι 434v ταις . μικραις 435r τροφην . παρα . . τουτοις . η οινανθη 435r ως . αυτως 437v περιπτωματα . επιχρεισθεις 437r ταυτη τη βοτανη . προς 440v τα . αυτα 440v πεφυκεν . τινες 440r προσω̄μιληκοτα . εμ'βαλ'λων 441r ϊασει . μεστην 441r οστις . επισχειν 442v του . επιπασθεντος 443r πολεμον . εμπεσον 447v γλευκος . εναποβραχεντος ᾱψινθιου . η τερεβινθινης ρητινης . η 449r δεινη . | 453r των παντων . ολεθριωτατους 454v μεχρις αν . εισαρ'παση 460r εισ'οδοις 461v τε . αυτας 464r της αισθησεως κλεπτομενης . την ερωμενην 464v ϊχθυων . προς ταις . πετραις οικουντων 464v ευξινος . εσθ' η μεω̄τις εμ'βαλ'λει λιμνη . καλαμ'ο'υ 465v ανελ'κονται . δεινον ει και ανηλεης . ειη̄ τις θεαμα 466r οι ϊχθυες εμ'πιπτουσιν . ουδενος αυτοις . . αρ'κουντος 467v ημιν . ϊσοθεον 468r ελεφαντα . . ισχυοντα . ζυγον ϋπελ'θειν . . αναγ'καζουσιν . και . . κτηνη . κατ ουδεν ασθενεστερα τω(ν) . . θηριων . ϋπερ'τερουντα δε . ην τε μεγεθος . ην τε θρασος . εξεταζη τις 468r αν . αλ'λως 469r οια̅ . ναυς 469r νενικημενον . εκδησαντες ελκουσειν 470v γυγης ορνις εστιν . αναβοαν αει . . δοκων 481r.

Iam vel in syllabis inter se distinguendis punctum ponitur velut: κα . εισα 27r προαυ . της 21r αφ'εψηματι 249v τεσ . σαρα 440v εθεσ . | πισεν 445v ελ'θοι . | εν τουτο 448v μεταποιη̄ . τεο(ν) | 454v κρα . ματος 134v; nonnumquam inutile et ineptum: τελ sp. υ sp. τικην . lege τε λυτικήν 15v οπουτ · ετροβολον 332r σωμαλ · επτη lege σῶμα λεπτή 468v ουδαμ'α 439r επειγοντα . ϊσαινοντες τε lege ἐπείγονται σαίνοντες 464r εν θυλακιοισ . ικοιαμοις 241v μ . εντοι 240v εν τω στοματι κου . φιζουσι(ν) 249v μι | γ . νυμεναι 222v προσειη . | σειν 469v τρινα . κρια 460r ευκολωσ . ειται

469r; idem iam de unco haud recte posito supra observavimus.

Quoniam puncto etiam foliorum enuntiatorumque finis significatur, hunc locum maxime idoneum esse puto quo de variis eiusmodi signis disputetur; in iis quae secuntur ff litteris foliorum, fe enuntiatorum finem significavimus.

Nullum omnino signum invenimus his locis: σπεῤματιο(ν) | ff 60r πονουσιν | ff 198v αυτη(ν) | fe χρισματι | ff 204r πεσσω | ff 236r χωριοις | ff 326r καλουσι(ν) | ff 335v τουτου | ff 346r φιλτρον | ff 363r ποιει | ff 364 καταπλασσομενα | ff 381v αυτοιν ὀρατοιν | ff 417r.

Raro uncum: αλοαμ̓ | ff 15v πανουσιν̓ | ff 183r λοιπαι, | ff 435v.

Punctum unum: καθαρτικη. | fe 25r θρυβι. | ff 39r ευθετει. fe 52r χρησιμως. | ff 59r αλγειν. | fe 63r μετριως. sp. | fe 72r τμητικη. | fe 72r διαφορητικης. fe 73r δυναμιν. | fe 77r χρηζει. | fe 78v ϋπεδειξαμεν. | ff 129v ουρητικον. ff 170r βοηθημα. | ff 192r αγειν. | ff 201r ωφελουσιν. | ff 203r προς περιοδους. | ff 272v απαντα. fe 390r της εσπερας. fe 394v ηῤχοιτο. | fe 394r θυμια. | ff 395r εδεξατο. fe 397r διᾱφθειρειν. fe 400v ποιει. | ff 400v ταλαιπορειαν. | fe 405v επακολουθησει. | fe 409v ρυεσθαι. | fe 415r εκτετακται. | fe 415r ουτος. | ff 417r αιγιᾱλοι. | ff 419v διδου πιειν. ῶδε μεθ' ϋδατος μεντοι | ff 424v διᾱσωζεται | fe 429r ποτω. | fe 430r ουτως. | fe 43̣ δηθεν. | fe 434v βοᾱ. | fe 435v αμυγδαλαις. | fe 435r πινειν. | fe 436r ασφαλες. | fe 436r μελανθον. | fe 442v]τειαν | fe 442v ᾱγει. | fe 442r κομιζει. | fe 444r αυτον. | fe 448r χορηγειαν ζωης. | fe 452v τουτο. | fe 457r καριδα. | fe 463r αλιεας. | ff 466r αναριπτουσιν. | 479v margo.

Punctum unum floribus insequentibus exornatum: μορον. — | ff 400v τριχας. ✱ ff 200r ᾱκιδας. ▹ ▹ ▹ ▹ ▹ — ▹ ▹ | ff 338v συν οινω; | ff 213v.

Saepissime puncta duo alterum alteri superposita: την ριζαν: fe 15v ριγει: fe καλιται: fe 19r αποκρουστικην: 22r θερμοτερος: 23r στεφανοις: 22r σωματος: | ff 23r ϋστερην: 24r σκευασιαν: 24r γενιοφυες: 24r δυσεντεριας: 25r αφιστησιν: 26r αλωπεκιας: 27r μελιτι: ff 27r μηχει: | 27r παυει: ff 28r καταπλασσομενα: 29r ή οσμη: 31r στυφει: ff 33r οδυνην: ff 33r της ᾱταξεως: 34r στεφανοις: 36r πλατ̓τομενη: 38r εστιν: | ff 38r ϋποστρυφνον: | ff 39r καθερει: 40r τροφη: | ff 43r οινω: ff 44r εριφω: 45r ελαιω: ff 46r απελαυνει: ff 47r ϊαται: ff 48r πραϋνει: ff 49 σπεῤματων: ff 50r θεραπευει: ff 51r πινομενα: 53r αυτης: 54r θεραπευει: 55r χοιραδας: ff 56r ξηρανθεις: ff 57r πινομενη: ff 58r αποκαθαιρει: 60r ερπετοδηκτοις: ff 61r εκ̓βαλ̓λει: ff 62r φακος: ff 63v δυσχερως: ff 64r εκ̓μαλασσει: ff 65r παρακαλουμενον: ff 66r λυκοι: ff 67r ισχια: ff 68r μελικρατου 74r εστιν: 74r οξει: ff 78r δεομενας: ff 79v δυσωδιας: ff 80v ποδαγρικοις: 86v οντος: ff

89v *τοποις*: ff 91r *επιτηδιος*: ff 92r *δυσεντεριαν*: ff *καταπλασσομενον*: ff 93r *ανγιω*: ff 94v *γινεσθαι*: ff 95v *δακνεσθαι*: 96v *εντεχνεστερον*: 101v *θηριακοις*: ff 102r *πινομενοι*: ff 103r *περιπλασθεντος*: ff 104r *βοηθηματος*: ff 105r *πεντε*: ff 106r *ενσταζομενος*: ff 107r *παμ'φυλια*: ff 108r *κηπευτον*: ff 109r *επιτηδιος*: *εμμηνα* 110v *καθεστηκεν*: ff 117r *κοιανουν*: *ευρισκεται* 125v *διαφορει*: | ff 125v *καταπλασσομενη*: ff 130v *ϋπαρ'χει*: ff 131v *ομοιοειδες*: 134v *αυτης*: *συλ'λεγεται φυσει*: *ραβδους δε* | *ομοια*: *πλην στενοτερα και λιπαρωτερα*: | *κολ'λωδη*: *ανθη* | *μεικρος*: *στρογ'γυλωτερος* | *χλωρος*: *αυθις δε ερυθρος*: *το δε σκληρον*: *και μελαν*: *το δε εντος λευκον*: *οπερ* | *τριφθεν*: *καιει δε* | *εν σκια*: *διδοντα δε* | *οξους*: *τα δε* | *ϊνας*: *καθαιρει δε* | *υδατωδες*: *μετριωτερον δε* 134v *ō ἥμερος* 135r *περιειλημμενον*: `*εχων*´ *επ ακρου* 137v *αγ'γειου*: *ορυτ'τοντας* | *δε* 139v *μεγαλη. παχους φλοιος*: *δριμια* 139v *αποφορας*: *δε* 139v *προερ'χεσθαι*: *δυναμιν δε* 139v *μεντοι*: *ριζα μελαινα* 139v *πληροι*: 139v *ομοια*: *εφ ω ανθος* 139v *εν ϋδατι*: ff 145r *δυναμιν*: ff 146r *καθαρσεις*: ff 147r *μελιτος* ff 148r *επι παιδων*: 149r *αρηγει*: 150r *προειρημενω* ff 151r *ποθεισα*: 152r *ενσταζομενος*: 154r *ταις ōδοις*: ff 155r *φλεγμονας*: 156r *αγει*: 157r *ϋδατωδη*: ff 159r *αρμοζει*: ff 160r *ερυσιπελατα*: ff 161r *λυκιου*: 162r *φιλ'τρα*: ff 163r *αειζον*: ff 164r *τα δενδρη*: ff 165r *ελαιω*: ff 166r *μαλακτικη*: ff 167r *ενσταζομενος*: ff 168r *ευωδες*: *λαχανευεται δε* 170r *εχει*: *καρπον δε* 171r *εμ'πλαστρους*: *καθαρθεντες δε* 171r *φλεγμονας*: ff 172r *ελκος*: ff 173r *γυναικας*: ff 174r *βοηθει*: ff 175r *δριμυτατω*: ff 176r *ανθεντα*: ff 177r *ωφελουσα*: ff 178r *εσθιομενον*: ff 179r *συγ'χριομενον*: 180r *καταπλασσομενον*: ff 181r *δυναται*: ff 187r *κινει*: ff 193r *βρωσιν*: ff 196r *ποιει*: ff 199r *γινεται*: ff 202r *γινεσθαι*: ff 212r *πινομενη*: ff 214r *τοποις*: 216r *κινει*: ff 220r *ασπαραγος*: ff 227r *μαλασσει*: ff 256v *ασθενεστερον*: ff 257v *αρμοζει*: ff 259v *θεραπευει*: ff 260v *θερμω*: ff 261v *διαμασωμενη*: ff 262v *τρισιν*: ff 263v *ατοκιον*: ff 291r *απογλυκαινομενον*: ff 314v *κυνοσορ'χιας*: ff 317r *καταπλασσομενη*: ff 318r *οφθαλ'μων*: ff 319r *αντιδοτοις*: ff 320r *κριτικον*: ff 321r *ϊωνται*: ff 322r *αποκλυσθεν*: ff 324r *θηριοδηκτα*: ff 334r *κεφαλης*: ff 374r *αυτα*: ff 376r *ευθετον*: ff 377r *ποιει*: ff 380r *ωφελειν*: fe 391r *σωτηριαν*: fe 391v *προσελ'θειν*: fe 391v *ϋποφαινομενου*: ff 394v *γιγνεσθαι*: ff 395v *θεμις*: ff 395r *δυναται*: ff 396r *εξοιστρωσι*: ff 397v *χρονον*: ff 398r *θελουσα*: ff 399v *θηριων*: fe 400v *μακραν*: fe 402v *πραγματος*: fe 402r *θανατον*: ff 409r *δρατ'τεσθαι*: fe 410r *κεκληνται*: fe 411v *επληξεν*: fe 411v *χειρωνιος*: fe 412v *ελθοντι*: ff 412v *γεγονεν*: fe 412v *φυονται*: fe 413v *ὀνομαζεται*: fe 414v *ελ'κος*: fe 415r *εχει*: ff 423r *μορφην*: fe 427v *πεφυκεν*: fe 432v *ρειζαν*: fe 435r *ε̄θετο*: fe 435r *πληγην*: fe 436r *ω̄φελει*: ff 441r *μηδεν*: fe 440r *ανθη*: fe 449r *φυτου*: fe 450r *λεγουσιν*: 452v margo *επιτρεπε*: ff 452v *γιγνεται*: sp. fe 455r *εξευρηται*: fe 461v *δυνατωτερον*; fe 461r *περικαλυπτονται*: 462r *θηρατρον*: fe 462v *δελεαζοντες*: fe 462r *εφιεμενοι*: fe 463v *ακτισιν*: fe 464v *συνηθη*: fe 464v *χειρας*: fe 464r *εκεινοι*: fe 465r *αλισκονται*:

465ᵛ *ανασπωντες* : fe 465ᵛ *νεανιευεται* : fe 465ʳ *ευκολως* : fe 467ʳ *κητος* : fe 469ʳ *νηχεσθαι* : fe 469ʳ *ἐπιτρεποντων* : fe 469ᵛ *πελαγος* : *εφελ᾽κονται* : fe *τεκμηριον* : fe 470ʳ *θεᾶμα* : ff 470ᵛ *ελ᾽κυσθησεται* : 471ʳ *τριαινη* : 471ʳ *εσθ οται* : fe 471ʳ *αλισκεσθαι* : fe 471ᵛ *βαλ᾽λομενη* : fe 471ᵛ *οι ᾶλιεις* : fe 472 *διᾶλυει* : fe 475ʳ *διᾶφθειρονται* : fe 478ʳ *χωριζομεμοις* : fe 478ᵛ *ρειζωθεισης* : ff 473ʳ *λαρω* : fe 479ʳ *διενοχλοιεν* : fe 480ʳ *αφεικνουμενοι* : ff 481ᵛ *βουλευματα* : fe 481ʳ *τελευτην* : ff 482ʳ *πυρριαι* : fe 484ʳ *κεγ᾽χρον* : fe 485ʳ.

Haec puncta floribus exornantur:

ανθεσιν : ▸ ▸ ▸ ∽ 32ʳ *δυναμεις* : ▸ | 40ʳ *μυρων* : ∽ ff 70ʳ *λεπτομερης* : ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ 71ʳ *συνληµ᾽ψεσιν* : ▸ ▸ · ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ 71ʳ *ευθενουσιν* : ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ff 72ʳ *λεπτομερης* : ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ 72ʳ *ανθη* : ▸ | 75ʳ *ικτεριωσιν* : ▸ ▸ ▸ — 75ʳ *ειναι* : ▸ · ▸ — ▸ — 76ʳ *απεψομενον* : ▸ ·· — ◂ — 76ʳ *αγει* : ▸ ▸ ▸ ▸ — 83ᵛ *ιεγκ᾽* : ◂ ◂ ◂ ff 84ᵛ *ουδεμια* : ▸ ▸ ▸ — 85ᵛ *ουρητικον* : ▸ ◂ ▸ ·· ∽∽ ff 87ᵛ *αναλαμβανει* : ζζζ — 88ᵛ *αιδωδιμωτερα* : ζ ◂ ∽∽ ff 97ᵛ *θεραπευειν* : ▸ ·· ◂ ∽ ff 99ᵛ *επιπλατ᾽τειν* : ◂ ◂ ◂ · ∽ ff 100ᵛ *καταπλασσομενη* : ▸ ▸ ▸ ▸ ∽ 111ᵛ *ποθισα* : ζ. ∽ 112ᵛ *κινουσιν* : ▸ ▸ ▸ ▸ ff 114ʳ *ελλεβορος* : ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ◂ , ff 115ʳ *ωφελιμως* : ▸ ▸ ▸ 116ʳ *καταπλασσομενος* : ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ 118ᵛ *αποτιθενται* : ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ff 119ᵛ *οινω* : ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ∍ ff 120ᵛ *αιδοια* : ▸ ▸ ▸ ▸ ∽ 120ᵛ *ειᾶθε* : ▸ ▸ ▸ ▸ 122ᵛ *εις αλεξιφαρ᾽μακα* : ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ 124ᵛ *ωφελιμως* : ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ 126ᵛ *ξηρανθις* : ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ◂ ·· 127ᵛ *ευπομον* : ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ∽ 128ᵛ.

πυρικαυτων : ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ 132ᵛ *ιωνται* : ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ — ▸ 133ᵛ *θριδακος* : ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ — 135ᵛ *χυλισματα* : ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ∽ 136ᵛ *αντι αρτυματος* : ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ζ 137ᵛ *φερει* : ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ∽ 140ᵛ *βοηθουσιν* : ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ∽ 142ᵛ *κρηνας* : ∽ ff 158ʳ *γεννωμενον* : ∽ ❧ 188ʳ *καθιμιτομιον* : ∽ : ff 190ʳ *αρμοζει* : ∽ ❧ 191ʳ *αγ᾽γιω* : ❧ ff 195ʳ *ευχρηστει* : =ύ ff 206ʳ *βοηθει* : ❧ ff 208ʳ *αρμοζει* : ❧ ff 209ʳ *διαχριομενον* : ff 217ʳ *εσθιεται* : ❧ ff 219ʳ *κλυσμους* : ❧ ff 210ʳ *αρμοζει* : ∽ ❧ ff 225ʳ *εμφεριαν* : ∽ ❧ ff 226ʳ *πανει* : ∽ ❧ ff 228ʳ *ελξινη* : — ❧ ff 213ʳ *ειναι* : ❧ ff 233ʳ *πλειστον* : ❧ ff 235ʳ *ποθεν* : ff 237ʳ *ϋδατι* : 237ᵛ *καταπλαττομενη* : ❧ ff 238ᵛ *αλ᾽μεας* : . . . ∽ ff 239ᵛ *ϋδατι* : ∽ ff 240ᵛ *ποθις* : ζ ▸ ▸ ▸ ff 241ᵛ *επιτηδιως* : ▸ · 242ᵛ *βοηθουσιν* : ζζζ ff 244ᵛ *γαρ᾽* ff 245ᵛ cf. *καροιγαρ᾽* : ◂ ▸ ∽ ff 245ᵛ *καθεστηκεν* : ▸ ξ — ff 246ᵛ *διᾶκει* : >— ff 247ᵛ *φυομενο(ν)* : ff 248ᵛ *αυτο* : ɣ ◂ ◂ ff 249ᵛ *πανει* : ⊱— ff 250ᵛ *τοκουσαις* : >— ff 215ᵛ *στραγ᾽γουριαν* : ff 253ᵛ . . *ρατω* : ∽ ❧ 264ᵛ *ορεσιν* : Z ∽ ▸ ∽ — 3 ▸ ▸ ▸ '''' — ff 265ᵛ *δακτυλοις* : ▸ · ▸ ff 266ᵛ *μελιτει* : ▸ · ∽∽∽∽ — ff 267ᵛ *περιρασμα* : ∽ · ∽ · — ff 268ᵛ *ϊωνται* : ▸ ▸ ▸ ▸ ff 270ᵛ *προσφατα* : ▸ ▸ ▸ ▸ · ▸ ▸ ▸ ∽ , ff 273ᵛ *ροδινου* : ▸ ▸ ▸ ff 274ᵛ *αλ᾽μαιας* : ▸ ▸ ▸ , ff 275ᵛ *διδομενον* : ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ff 276ᵛ *επεχουσιν* : ▸ ▸ ▸ ▸ ff 277ᵛ 279ᵛ *ποτιζομενος* : ▸ ▸ ▸ ff 281ᵛ *τοποις* : ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ∽ ff 281ᵛ *απο-*

ϑνησκει : ▷ ▷ ∽ ∽ ff 282v *βοηθει* : ◁ — ff 283v *μετωπω*: ∽ ✻ ff 284v *ϑερμασιας* : ∽ ✻ ff 285r *καϑαιρει* : ζ ◁ — 285v *συναγουσι(ν)* : ff 286v *αρμοζει* : ▷ ▷ ▷ — 290r *προστεϑεντα* : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ζ ff 292r *κλισει*: sp. 5 f e 292r *κινει* : ✻ f f 294r *καϑαιρει* : ▷ ▷ ▷ ▷ — ◁ 295r *τηρειν*: ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ⊱ f f 296r *πεσσω* : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ — 297r *ϑυρων*: — ∽ ∽ ∽ f f 298r *δυῶ* : ▷ ▷ ∽ ff 300r *ειαται* : ▷ ▷ ▷ ∽ ff 301v *αποκλαυσϑεν*: ▷ ▷ ▷ ∽ ff 302v *πινομενα*: ▷ ▷ ▷ ∽ ff 303v *ευζωμω*: ▷ ▷ ▷ ▷ ◁ — 304v *χρησιμως*: ◁ ▷ ▷ ▷ ∽ ff 305v *αυτους*: ▷ ▷ ▷ ▷ — ◁ ff 307v *ασπαραγος*: ▷ ▷ — ff 308v *εν ἡλιῶ*: ▷ ▷ ▷ — ff 309v *κρητικον*: ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ — ff 310v *ενερ᾿γων*: ▷ ▷ ▷ ∽ 311v *ανακαϑαιρει*: , , , , , 312r *αρηγει*: ▷ ▷ ▷ ▷ ∽ ff 315v *μελικρατω*: ✻ ff 325r *ξυσματωδες*: ✻ ff 328v *ευτοκιον*: ✻ ff 329r *ϊσχυρως*: ✻ ff 330r *γεωλυφοις*: ✻ 331r *ροδινω*: ∽ ✻ ff 332r *ϊστορειται*: ∽ ✻ ff 333r *πινομενον*: ▷ ▷ ▷ ▷ — 333v *τοπους*: ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ∽ ff 334v *ᾱποψαν*: ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ — ◁ 335v *αρ᾿του*: ▷ ▷ ▷ ▷ — ▷ —, ff 336v *καταπλασϑεισα*: ▷ ▷ ▷ ▷ — ▷ 337v *βοηϑει*: ▷ ▷ ▷ ∽ 339r *τοποις*: ✻ 343r *μονου*: ∽ ✻ ff 344r *τοις προειρημενοις*: ∽ ✻᾿ ff 347r *προ αυτου*: ▷ ▷ ▷ ▷ — v —, 348r *επιτεταμενων*: ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ — ▷ —, ff 349r *προειρημενοις*: ▷ ▷ ▷ ▷ — ▷ — ◁ 350r *αντιδοτοις*: ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ — ▷ — ff 351v *μαλαγματα*: ∽ ✻᾿ ff 353r *παϑεσιν*: — ✻ 354r *γυναικιον*: ▷ ▷ ▷ — ▷ — ff 355v *πινομενος*: ▷ ▷ ▷ ▷ — ς — ◁ ff 358r *συνατμισϑεισα*: ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ∽ — ff 359r *τα αυτα*: ▷ ▷ ▷ ∽ ff 360r *φυλασσει*: ✻ ff 362r *καταπλασϑεις*: ✻ ff 366r *προᾱγειν*: ∽ ✻ 370r *ϋστερας*: ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ + ff 371v *ε̄ξοδον*: ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ +, ff 372v *ευϑετος*: ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ff 371r *αυτων*: ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ 373v *δηγμασιν*: ∽ ff 375r *τοποις*:᾿᾿ ✻᾿ ff 379r *ημερας*: ∽ ✻, ff 381r *ϑερ᾿μαντικη*: ▷ ▷ ▷ ▷ + ff 382v *ικανως*: ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ — ff 383v *χλιᾱρου*: ▷ ▷ ▷ ▷ ff 384v *αχρηστος*: ▷ ▷ ▷ ▷ ζ ff 385v *διατιϑενται*: ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ + ff 386v *χαμαιμηλον*: ▷ ▷ 388r *ϑεραπευεται*: ▷ ▷ 389r *εσται*: ▷ ▷ ▷ ff 392r *εξευρηται*: ▷ ▷ ▷ ff 393r *ϑυμιαμα*: ▷ ▷ ▷ fe 396r *κλαδοι*: ▷ ▷ ▷ ▷ 397r *βοηϑεια*: ▷ fe 398v *ζεουσαν*: ff 401r *σωματι*: . . fe 405v *ε̄πακολουϑουντα*: ▷ ▷ ▷ ff 405r *ποιει*: ▷ ▷ ▷ ▷ + ff 406r *νεκρος*: ▷ ▷ ▷ ff 408r *παρεχονται*: ▷ ▷ ff 411r *αλ᾿λος*: ▷ ▷ ▷ ff 411v *τουτοις*: . . . ff 412r *ποϑεν*: ▷ ▷ ▷ — 3 ff | *τριφυλλος*: ▷ ▷ ▷ ▷ — 413r *απιων*: ▷ ▷ ▷ ff 413r *ωφελιμωτατα*: ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ + ff 413r *ερ᾿πετων*: ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ff 414v *καλων*: ▷ ▷ ▷ — ff 415v *ϊσχει*: ▷ ▷ ▷ + ff 416v *εμποιειν*: ▷ ▷ ▷ ▷ + ff 416r *αλλων*: ▷ ▷ ▷ · ∽ ff 417v *φερει*: ▷ ▷ · · ff 418v *ησσον*: ▷ ▷ ▷ ff 419r *πλατυ*: ▷ ▷ ▷ ∽ — ff 419v *σφονδολοι*: ≡/ ff 420r *εστι*: ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ +᾿ς ff 420r *κεντρον*: ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ + ff 421r 422r *χωριον*: ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ☙ ff 421v *ηει*: ▷ ▷ ▷ ∽ ff 422v *διερ̄χεται*: ▷ ▷ ▷ ▷ ∽ ff 422v *πονηρον*: ▷ ▷ ▷ ∽ ff 423v *ε̄ραστην*: ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ☙ ff 423v *μεντοι*: ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ff 424v *ϑηριου*: ▷ ▷ ▷ ▷ ff 425r *πινειν*: ▷ ▷ ▷ ∽ ff 425v *ωφελη*: ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ff 426v *αρ᾿χονται*: ▷ ▷ ▷ ∽ ff 427r *ερ᾿πετων*: ▷ ▷ ▷ ▷ ☙ ff 427v *πιειν*:

▸ ▸ ▸ ▸ ∽ ff 428ᵛ ηγαγε: ▸ ▸ ▸ ▸ ∽ ff 429ʳ ιαται: ▸ ▸ ▸ + 429ᵛ αποθανειν: . . . ◂ ∽ ff 432ʳ επωφελεις: ▸ ▸ ▸ ▸ ∽ ff 432ᵛ κλαδοις: ▸ ▸ ▸ ▸ ∽ ff 434ᵛ ετεθη: ▸ ▸ ▸ ∽ ff 435ᵛ απαλλα: ▸ ▸ ▸ ∽ ff 436ʳ εστιν: ▸ ▸ ▸ — 438ᵛ λογοι: ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ — ff 439ʳ ακαθαρσια: ▸ ▸ ▸ ▸ — 3 fe 447ᵛ ὕδωρ: ▸ ▸ — fe 448ᵛ εσθιομενος: ▸ ▸ . ▸ — — · · · · — fe 449ᵛ καταχαλασθηναι: ▸ ▸ ▸ — ff 454ʳ ποματι: ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ∽ ff 455ʳ το ὕδωρ: ▸ ▸ ▸ ▸ 3—3—3 ff 455ʳ θανατον: ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ fe 456ᵛ πυλαις: ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ∽ ff 457ʳ χρησθαι: ▸ ▸ ▸ + ff 458ʳ σοφιστου: + 459ᵛ.

Puncta duo iuxta se posita: επιχωριοι · · ff 418ᵛ.

Lineola: καταπλασσομενα — ff 171ʳ.

Puncta tria: τραυματα ⁝ fe 16ʳ φαρμακον ⁝ fe 16ʳ τριων ⁝ 21ʳ θηρια ⁝ ff 33ʳ αποκτεινειν :· ff 215ʳ αιματος :· ff 403ᵛ αγειν :· ff 417ᵛ.

Puncta tria cum flore: οπω ⁝ ✱’ ff 352ᵛ.

Puncta quattuor: χοος . . . . ff 426ʳ.

Lineolae variae: αντιδοτοις ▸ ▸ ▸ — ff 31ʳ καταπλασθεισα ▸ ▸ ▸ ▸ — 41ʳ υποπινπλανται ▸ : ▸ ▸ ▸ ◂ ◂ ◂ ◂ -- 86ᵛ τροχισκους · ▸ ▸ ▸ ▸ — ff 117ᵥ διαφοριν ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ∽ ff 123ᵛ δριμυτητος · ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ∽ ▸ ∽ ff 138ᵛ ενχεόμενον ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ff 271ᵛ παραιτιται ▸ ▸ ▸ ff 278ᵛ προστεθις ▸ ·: ◂ ◂ ▸ ▸ ∽ ff 293ᵛ παραχυλισματα ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ∽ ff 313ᵛ ἔπιπλασθεις ▸ ▸ ▸ ▸ + ff 356ʳ δεινον ▸ ▸ ▸ ▸ ▸ ·· — ff 431ᵛ καρπων ▸ ▸ ▸ ▸ — ff 445ᵛ εις εμε καθηκοι . δια παντος θεσμους τε και νομους: ▸ ▸ ∽ ff 459ᵛ δυνησει ▸ ▸ ▸ ▸ —¦— ff 450ʳ οσπρια ▸ ▸ ▸ — ff 452ʳ.

ουλα ·▸ ▸ ▸ ▸ — ff 19ᵛ.

ωφελιμος ≻▸ ▸ ·· — ff 13ᵛ ειρημενοις ≻◂ ◂ ◂· · · · 14ᵛ ριζοτομικος ≻ccc 18ᵣ καρδαμωμω ≻cic 70ʳ λιθους ≻◂ ·· ∽ 82ᵛ ιστησιν ≻◂ ◂ ▸ ∽ 82ᵛ ητ’τον >— ff 28ʳ ριζοτομικος ◂ ∽ 29ʳ αναιρει : ⋈ 34ᵣ γεννητικον ɔ ⋈ 35ᵣ.

αποκαθαιρει · —< ff 207ʳ εκφρατ’τει · ▸ ∽ 94ᵛ.

δρα ·▸ ff 18ʳ κινει ◂ ff 225ᵛ.

ψωραν ✱ ff 29ʳ εντεχνες · ✱ ff 69ʳ γινεται ✱ ff 186ʳ χερσοις ∽ ✱ f 197ʳ ενεργειαν : ✱ ff 218ʳ τοπον : — ✱ ff 223ᵣ εστιν ∽ ✱ ff 224ʳ διουρητικοι ∽ ✱ ff 234ʳ γλαυκιω ‘ ✱ ff 254ᵛ πλειον ∽ ✱ 265ʳ ακριδας ‘ ✱ ff 341ʳ χρωνται ∽ ✱ ff 342ʳ περιαπτομενην ∽ ✱ ff 365ʳ επιπαιδων . . ✱ — 367ʳ διαρροιαν . — ✱ ff 368ʳ πυ’ρακανθος ✱ 433ʳ.

αστεριου · · · · · το ειδος εστι που · · · · το 416ʳ μυ · · · ‾‾ ουλης 426ʳ γνου · · · ͞ς 429ʳ δικνυ · · · · | σθαι 429ʳ σπου · · · ‾‾ δη 403ʳ του · · · · ‾‾ | τους 475ʳ.

De scripturae genere.

De Dioscoridis codicis Constantinopolitani aetate cum satis certa indicia exstent ex libro ipso petita, in universum consideranti id quoque statuendum est *litterarum formas* elegantissime sane exaratas proxime accedere ad eam figuram atque normam quae saeculo VI° adiudicanda est. de his rebus V. Gardthausen in Palaeographiae Graecae p. 150 sq. multa disseruit qui aliorum vetustissimorum codicum unciales quas dicunt litteras cum Dioscoridis codice Vindobonensi comparavit. ego ne longa disputatione animos legentium defatigem conspectum litterarum aliorum manu scriptorum qui aetate proxime ad Dioscoridis codicem accedunt confeci. sunt autem hae litterae petitae ex papyris Vindobonensibus Rainerianis numeris unc. 48—53 insignitis quorum aetas vario modo definiri potest. exstant enim in his papyris alia quaedam litteris quas dicunt cursivis adscripta, quae aetatis suae sat certum indicium prae se ferunt. charta pergamena autem numero unc. 48 insignita saeculo VII° maior est quippe cui a Persis quaedam litteris quas dicunt Pehlevicis superscripta sint; penes Persas autem imperium Aegypti post Christum natum saeculo VII° ineunte fuisse constat. iam sequitur litterarum conspectus in tabula addita.

Sed iam ad aliam quaestionem tractandam accedamus. quaeritur enim utrum u n a eademque m a n u totus codex exaratus sit an p l u r e s sint distinguendae. et id quidem satis constat maiorum litterarum formas unam eandemque ubique speciem praebere nisi quod uno alterove loco scriba manu defessa minore arte rem egerit. accedit quod variorum signorum quibus legentes sublevantur velut interpungendi norma et regula toto codice eadem est, idem litterarum inter se colligandorum usus. sed in minoribus litteris quae margini adscriptae sunt aliter res se habet. vir doctissimus V. Gardthausen enim p. 153 alteram manum inde a f. 388^r statuendam esse putavit »Die Dioscorideshandschrift bietet am Schluss

einige Blätter von anderem Schriftcharakter, die statt der mühsamen und steifen kalligraphischen Schrift in zugespitzter, rechts geneigter Unciale von ungemein zierlichem und elegantem Charakter geschrieben und daher auffallend an das fragmentum mathematicum bobbiense erinnern. — Die Zahl der tiefen Buchstaben (ϱ, υ, φ, ψ) ist dieselbe. Während die Grundstriche beim Dioscorides nur unten sich zuspitzten, sind sie hier von vorn herein keilförmig zugeschnitten, namentlich das Y bekommt dadurch ein fremdartiges Aussehen. Hohe Buchstaben, wie das hohe Γ und Τ, die die ähnliche Schrift des 9. Jahrhunderts auszeichnen, kommen im Text noch nicht vor; die Zahl der Ligaturen ist eine ebenso beschränkte wie im Dioscorides. Diese junge Hand zeigt aber schon einen ganz fremdartigen Schriftcharakter und kann nicht mehr zur ältesten Unciale gerechnet werden." Haec ego minus recte se habere putaverim; observavi enim iam aliis locis non in margine sed in ipso textu qui dicitur cum charta deficeret spatiumque deesset easdem litterarum margini adscriptarum formas singulas modo has modo illas exaratas esse, quas Gardthausen alterius manus esse putavit velut:

f. 175ʳ *θερμανθεντα* | : *θεντα.*
176ʳ *χοιραδας* : *δας*, *επιλημψιαις* : *ψιαις.*
185ʳ *υφαλμυρος* | : *ος*
189ʳ *αννησσω* | : *σσω*, *σταφυλινος* | : *ος.*
191ʳ *αλεξανδρινος* | : *νος.*
372ʳ *επεσχισμενα* : *ενα.*
329ʳ *ενοδοις* | : *ς.*
332ʳ *εν᾽ καθαιρει* | : *αιρει.*
342ʳ *ρωγες* : *ες.*
366ʳ *καταπλασθεις* | : *θεις.*

Cum autem haud verisimile sit unius eiusdemque vocabuli partes a duobus scribis altero saeculi sexti altero saeculi noni exaratas esse, sed potius statuendum ab uno eodemque scriba eas scriptas esse, cumque deinde litterae inde a folio 388ʳ margini adscriptae eiusdem generis sint atque eae quas modo observavimus, Gardthauseni sententiam non sequor sed litterarum varias quidem sed tamen unius eiusdemque aetatis formas hic esse statuerim.

Litterarum initialium ceteris litteris maiorum usus in Dioscoridis codice plurimus est qui hac in re praeter ceteros eximius est; cf. Gardthausen p. 141.

De *scripturae compendiis* in tanta foliorum multitudine haud multa dicenda sunt quippe quorum usus admodum exiguus sit. nam ne usitatissimum quidem illud vocabuli ἄνθρωπος compendium omnibus locis exaratum est; legimus enim ανοῦ 399^r 400^r ανοῦς 405^v ανοῖς 47^r sed ανθρωποις 426^r ανθρωπω(ν) | 392^r ανθρωπιου 398^r.

iam secuntur rara illa siglorum exempla quae exstant:

< id est δραχμη αλοης (δραχμη) ᾱ 332^r αφρονιτρου (δραχμη) ᾱ 199^r κ(αι) της ριζης (δραχμη) 332^r.

ξ/ id est ξέστης κροκου λευκου ξ(εστην) ᾱ 199^r.

κ̀ϑ′ id est κυάθου κ(υα)ϑ(ου) (ημισυ) 332^r.

κ(αι) saepius adhibetur speciemque praebet lineolae κ litterae subductae velut: κ$_s$ 30^r 42^r, ουρα . κ$_s$ εμμη|να κ$_s$ 125^v 134^v μιγνυται δε κ$_s$|165^r εστιν κ$_s$ 175^r κρεπαλης κ$_s$|183^r δε κ$_s$|192^r 207^r ϊαται sp. κ$_s$|224^r κ$_s$ 237^r ποιει δε κ$_s$|261^v μιγνυται κ$_s$ κηρω ταις κ$_s$ μαλα 261^v|κ$_s$ των 261^v δε κ$_s$ οσφραντικος 261^v δε κ$_s$ προς 261^v πονου κ$_s$ διατασεις, τηκει κ$_s$ τοις, κυστεως κ$_s$ νεφρων, δε κ$_s$ η 261^v αφεψημα κ$_s$ καθαιρει τα ξηρα κ$_s$ ρυπαρα ελ'κη κ$_s$ λεπιδας 261^v λεπιδας αφιστησιν . κ$_s$ απουλοι τα παλαια 261^v ϊκτερικους κ$_s$ νεφριτικυυς 265$_v$ καθαιρομεναις κ$_s$ καταμηνια 265^v ποιουσιν . κ$_s$ ϋπο 267^v καταπλασσομενη . κ$_s$ ο καρ'πος 281^v ποτιζομενος κ$_s$ εμ|μηνα 281^v φαυλος κ$_s$ σκληρος 281^v ποιει κ$_s$ προς 281^v|κ$_s$ προστεθισα 281^v αρμοζι . κ$_s$ προς τας ϋστερικας 281^v|κ$_s$ σκληριας 281^v κ$_s$ ακροχορδωνας, κ$_s$ αλωπεκιας 307^v margo κινει . κ$_s$ ᾱ|ναστομοι 316^v οξει κ$_s$ καταχρισθεισα 332^r οξει κ$_s$ ροδινω 332^r δε κ$_s$ 333^r κ$_s$ ταυτην 353^r φλεγμονας κ$_s$|366^r κυκλω κ$_s$ μακροτερα 381^v φ]οβους και βασκοσυ[ν]ας κ$_s$ δαιμονας κ$_s$| ηλιου 388^r οθεν κ$_s$ λαμ'βανε 388^v βασκοσυνας κ$_s$ δαιμονας 388$_v$ γινομενους κ$_s$ δαιμονας 390^r κ παντας 392^r αυτης κ$_s$ ει(ν) 394^v κ$_s$ ταυτη 401^v margo, κ$_s$ 461^r κ$_s$ μεχρι 477^v margo]γνιζει κ$_s$ αναβοα 481$_r$ κ ταις . . .|481^v margo ευφωνον κ$_s$ μουσικον 482^r margo.

Eadem est και syllabae species in his vocabulis: κεφαλαλ γικ$_s$ς δυναμεσι 281^v μηχανικ$_s$ προς 471^v κ$_s$ ρω τινι|474^v margo.

Accedit αι syllaba in fine et in mediis vocabulis: διηθισθ(αι) 94^v διαμασασθ(αι) 134^v αυξεσθ(αι) 188$_r$ αντιλαβεσθ(αι) | 469^r γιγνωσκεσθ(αι) | 476^v δυνασθ(αι) | 479^v ειν(αι) | 115^r 389^v φορην(αι) | 388^r διδον(αι) 351^v θυμιωμεν(αι) | 34^r φυομεν(αι)ς 394^v προφητ(αι) sp. 261^v ϊατ(αι) 167^r ξηραινοντ(αι) 148^v ειωντ(αι) 141^v ϋποπνευετ(αι) 114^r μιγνυτ(αι) 30^r 200^r

διδοτ(αι) 230r 265v *καταπλασσετ(αι)* | 344r *φυετ(αι)* 346r *ωνομαστ(αι)* | 372v *μεριζοντ(αι)* 461v *ανοιγνυτ(αι)* | 479v margo *τρεφοντ(αι)* 482r.

παλ(αι)α 281v *δ(αι)μω(ν)* 261v *θερμ(αι)νων* 261v *διαθερμ(αι)νο(ν)* | 301r.

Sed non solum vocabulorum compendiis scribentes sublevantur sed etiam *litteris inter se colligatis* quarum haec exstant exempla:

Α et *Υ* *ταυ|τα* 339r 439r *τα αυτα* 302v *τα αυτα* 133v *αυτον* 435v *το αυτο* 298r *αυτη(ν)*| 165r *ταυ|τη* 402r *Ταυτην* 390r margo 394r *αυ|τω* 399v *δε αυτην* 268v *αυτω* 366r *αυτους* 474v *αυ|τους* 460r *αυτω(ν)*| 465v 478r *εξ αυ|των* 402v *αυτης*| 372v *αυ|της* 470v| *δι αυ|της* 247v *κατ αυ|της* 463r *ταυτη(ν)*| 441r *ταυτῄς*| 389r *επ αυ|τοις* 475r *αυ|τοις* 469v *αυτοῖς*| 477r *αυτοματος* 389r *καυλοι*| 261v *καυλοις* 261v *παυει* 128v 389r margo *αυξηθεντι* 478r margo *τραυ|ματων* 466r *ελαυνομενω(ν)* 464v *ελαυνωσι(ν)* 464r *αλλα υπαρχει* 427v.

Η et *Κ* *μηχανηκ(αι)* 471v.

Η et *Μ* *ημερος* 135v *αλγημα* 136v *οιδηματα*| 272v *παραχρημα* 390r *ημε(ν)* 394r 457r *γημαντος* 462v *καθημενος* 477v margo *ημε|ρα* 452v.

Η et *Ν* *ην*| 73r 114r *σωστικην* 282v *επιτομην* 390v *βλαβην* 398r *την*| 467r *βλαβην* 469r *μην*| 455r *ωρην εαρινη* 390r

Μ et *Η* *οσμη* 96v *δραχμης* 195r *οσμη(ν)*| 223r *μη προ*|261v *καταμη|νια* 265v *υπομη|κης* 329r *δραχμης*| 366r *ανκυλομητου* 389v *μη*| 458r.

Μ et *Μ* *σκαμμωνια* 331v.

Μ et *Ν* *καμνουσαν* 463r.

Ν et *Μ* *εντευθενμεν ουν* 406r similem speciem praebet *Ν* et *Ι* in *ενιοι* 40r.

Ν et *Η* *μενης* 20r *ονινησι(ν)* 28r *μηκωνη* 29r *υποθυμιωμενη* 71r *ενκαθημενη* 222v *δοκιμαζομενης*| 223r *ποτιζομενη* 321r *σμυρνης* 378r *βοτανη(ν)*| 388r 389v margo *επιβαλλομενη(ν)*| 395v *χελωνης*| 457r *μεμηχανηται* 466v *τροπινη* 469v *αινη|ες* 473r.

Ν et *Κ* *ε|φηλινκ(αι)* 238v.

Ν et *Τ* *πρεποντως*|389r *εντε*|394r *αγρευθεντες*.|460r *διεφθειρεντοκον* 476v.

Τ et *Ω* *αυτω* 366r.

Η et *Μ* et *Η* *ημητων* 459.

Η et *Ν* et *Μ* *τηνμητερα* 472r.

Μ et *Η* et *Ν* *μην*| 393r.

Ν et *Η* et *Μ* *αρχηνμονη* 468v.

Ν et *Μ* et *Η* *ανμηλινα* 123v.

Ο et *Υ*; *υ* littera *ο* litterae imponitur *φυλλους*| 328r *καλουσι(ν)* 197r *βουλβους* 105r *βουληται* 456r margo; ambo speciem praebent

8 numeri τετραβολ8 332r ηπατικ8ς | 195r; nonnumquam autem *o* littera *υ* litterae superponitur αυτ̀όυ 175r καλ̀όυσι(ν) 198r φοινικ̀όυ(ν) | Ενιοτε 224r ρουσκ̀όυμ' 234r εχ̀όυ | [253v στομαχ̀όυ 366r; *o* littera sola in fine superposita *ου* diphthongum significat μαρασμ̀ό(υ) 89r.

M et *Υ* cum *o* littera superposita: καλαμ̀όυ 465v παρεμ̀όυ 427v

Pro N *littera lineolam* exarari vocali superpositam satis constat. ex ingenti exemplorum multitudine pauca notavi: πασα¯| 86v θαλασσα¯| 401v ελεξα¯ 60r εκαλεσα¯ 374r ἐξ α¯|τικυρας 115r θερμα¯| τικην 128v ακα¯|θας 333r με¯| 139v εξωθε¯ 99v 375v ποθε¯| 133v 285v προς ε¯ 86v με¯|τοι 337v ανατριφθε¯|τα 27r δυσε¯|τερων 49r οπτηθε¯| 104r συν-κοπε¯| 47r ρηγμασι¯| 19v μαλαγμασι¯| 327r αποστασι¯| 39r δυναμι¯| 397v δυει¯| 245v δυοι∸ 19r ονινησι¯| 38r αφιστησι¯| 346r φασι¯| 41r δεσμευουσι¯| 328r βοηθει¯ 30r πανει¯ 379r πινι |268v εστι¯| 92r 96v 332r ελ'μι¯|θας 133v εποχη¯| 50r γη¯| 332r καθη¯|105r λευκο¯| 15v λειο¯| 325r ο¯| 237v τραχυνο¯|τες 78r βαλο |τες 119v σφο¯|δυλω 285v ρουν το¯ 265v συ¯ 78r 147r 228r 316v 336v βοηθου¯| 305v συ¯|κριτικως 96v πυρου¯|τα 103r τω¯ 19r 168r 247v 284v ω¯| 134v επιχωριω¯ 413v ανθρωπω¯| 342r. In φλεγμονην̈|21r et αποκτε¯|νει 348r haec lineola supervacanea est; in στρα¯|γουριας scriba veterem orthographiam sequitur . nonnunquam cum puncto coniungitur δυοι∸ 19r ιστησι∸ 43r εφιστησι∸|268v τοποισι∸ 389r. haud recte posita est in καρπος βιβρωσκομενο¯ς 329r.

In fine linearum ut spatium expleatur angulus exaratur < | αλ'λου 410v.

De *I adscripti* usu notavimus θερ'μηι θαλαττηι 139v. nonnumquam *ω* litterae finali dativi punctum imponitur sed hoc nequaquam recte I adscripti vice fungi existimaveris: συν ελαιῶ 23r 24r ηλιῶ 27r σικυῶ 66r.

I littera iusto maior exarata est in κοχλιαρΙω 15v cuius rei in *Υ* littera exempla exstant plurima.

Minores litterae in textu qui dicitur adhibentur aut in fine linearum aut cum litterae vocabulaque omissa inseruntur in linea ipsa aut super linea; in fine linearum una vel plures litterae extremae vel antecedentes minores sunt usitatissimae velut: δε 15v προσα| 16r μεν| 16r οινου| 18r μητρα 18r δυναμεως| 19r βλαστοις| οιο | ομοιαι| δε| 19r ραβδους| αμ'φο 21r ποντω| 23r γεννωμενō| θεραπευει| σεσελεως| αρμοζει| βοηθη| κλειζομε σκευαζει προς| κιβωτους| 23r ευω|δες ωσπερ'| κορυμ| ευω| πινōμενος| δυσουριαις·| φαρμακω̄.| τω̄| καιθυ| σκορ'| ελαιω̄| καυθεντος| συνε| 24r περιο|δους 281v μουστους 163r εμ'φερης 54r.

In mediis vocabulis et in linea ipsa insertae: μεγαλω| 27r ϋδατια-χριαν 94v εισαλμεαν 125v αρ'του ε̄ρυσιπελατα 165r σωατα 475r προσφερεστα δρακτω 465r οξιόδονταλ|γιας 115r τας ελ'αφους 121v και αδροτερον 323r σμυραινης 423v απεχεται τα εγ'γονα 409v λαμπρυνει . 19r θεραπευει| 29r μεγεθα 31r βατος ελισσεται 124v παρηγορει 133v εψηθεις 133v περιρηττει 133v εψηθεισα 133v ποθεισα 133v ο|ξει 133v αρμοζει 135v ρ̇η̣τ·τει 139v αγ'γειου 139v δοκειν 139v βαφεις 161r τηρει|οξει 237v καταπλασθεισα 238v ποθεισα αρμοζει λειας· 238v ενύμενει 238v τεθεις 239v κεφαλαλγεις εἴσι 239v θρυπτει 295r ηδειστηγευσει 296r προτρεπειν εἴω̄θαμεν 372v πληρωσει 465v θαλασσαν επι 466r τει|θεναι 480r γλυκαιοις 30r ανκυρατι|κος 114r και τουνομα 157r πανισκιοις 158r προστι|θεμενη 236r πολιοι 390v αις 394r οτι το κεντρον 422r δυσαπουλο|τα 25r εν οινω 27r 142v πορφυρουν 154r κοι|λον 163r κοιλιακους 182r δϋοϊν 203r σκορπιοπληκτοις 212r διο και 372v διεφθειρεν τοκον 476r τους λοι|πους 480r αμβ'λυωπιας 26r αλμυρα 282v τετρυγυειαι 478v πολυπους 463v φυλλων 275v μελας 293r (rubrum) σολαστρουμ' 48r ϋσσωπου 62r μεια ο̄ξυυς ποθεισα 110v παραπιοθε 114r το σπερμα 120v σταφυλινου σπερμα|τι 125v μετα ο̄ξους πινομενον 133v βουκρα-στον 166r δυστοκουσαι| 274v κεφαλης ρουν 301v ενϊσταται σμηχιδε 334v τους της 373v εις νησσον 391r βοστρυχος 480v σκιλλης η ταυτης 126v στερ'γυθρον 163r το μακρον 186r δυναμιν της 135v κεντρω 432r θρυπτει| 42r αγριου 429r εστρα|μενα 176r οξυλαπαθον 9v καπιλλους 42r εαν τις' αρ'ρηγενι 124v την σχεσι(ν)| 132v φυραθε(ν)| 190r εχων.τουτου η ριζα 238v και οινη 434v ενσταξε 453v προσο̄μοιος ος ονομαζεται 477v αλλα|συν οινω 445v (margo) οδοντας τον 423v.

Super linea insertae, et has quidem lineolis duabus ` ´ significavimus: τραχαι`α´ αντιλαμ'βανομενα 271v την`α´κονιτον 440r φυλλ`α´ ανιησιν 97v λεγεται`ε´ιναι 47r οβολος . πλ`ε´ιονα 139v καθ' `ε´ϊστησιν 165r τας εφηλ`ε´ις 175r εν ο|ρ`ε´ινοις 238v κα·ι·`ε´νον 238v επεχ`ε´ι 239v βοηθ`ε´ι 376r ωρ'η `ε´ν εαρινη 390r ευθρυπτον `η´πατιζουσα(ν) 15v παυει `λιαν τε´ και 28r αμ'βλυωπια`ι´ς 41r αιμορραγια`ι´ς 239v εστ`ι´ως 308v δω`ι´ς 440r τα`ι´ς 472r τα`ι´ς νεαις 481r μιλ`λ´εφολιαμ' 237v βηναιφα`λ´λι-ουμ' 281v χιλιοφυλ`λ´ος 323r rubrum φυλ'λα `λ´επτοτερα 349v ορι`ν´οις 114r ουδε`ν´ ητ'τον 394v τω `ν´ειλω 424v]|σιν `ν´οθους 477r βιβρωσκο-μενον `ο´νινησιν 316v περι`ρ´ηττι 277v γλισχ`ρ´ων 335v γλω`σ´σαν 148r μα`σ´θων 27r θηλυπτε`τ´ρις 139v μενταμον`τ´ανα 153v αποζεννυμεναι `δε´ αρμοζουσιν 21r χε`με´θλα 27r αρ'γεμα με`τα´μελιτος 41r τριβ`ολ´ου 74r συν μελιτι . και `κα´θεάυτους 78r θερα`πευ´τικην 114r ουσι `δ´ε 248v στο`μα´χικοις 265v θηριο`δη´κτοις 274v καυ`κα´λις 432v η ϊν`δων´ οποσα 435r δια`μα´σω 436r απερ'γαζομενον `ον´ ηχειν 449r πεφαρ`μα´γμενω 415r πεφαρ`μα´γμενων 456v η μη των ε πων´μη 459v αλ`λη´λα . και 468v ωσ`τε´ ανελ'κυσθεν 473r το `θη´ρατρον 464v τροφη τα των ναυαγησαντω(ν)| 456r.

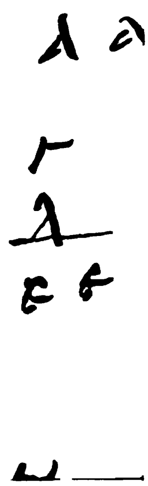
το αποζεμα. \`ενκαθισμα´ εμ᾽μηνων 249v και ε|φηλιν κ(αι) \`αλqων´ συν κνιδης 238v ταυτα \`ουδε´ οραν 454v το σ᾽περμα´ πινομενο(ν)|385v εν αυτη \`γενναται´ εκλεγου 115r κολ᾽πους. \`παρακολλα´. και 30r εχει \`ομ\`ο´ια´ δασυτερα 44r φλεγμονας \`τα´ φυλ᾽λα 268v χασκιν. την \`δε´ χροαν 132v αγωγαις. τοις \`δε´ δυσησμοις 139v]ν \`δε´ ελ᾽μιν 249v ἐστι \`δε´ και 457r σπευδουσαι \`αι´ κορυ|δαλ᾽λιδες 484v το´ πρωτον 446r ποιῆσει \`τον´ μοχθον 469v και \`προς´ τους 249v υστερας \`περι´ ποιει. 267v αυτης \`της´ ριζης 412v περιειλημμενον: \`εχων´ επ ακρου 137v λευκον \`εν μεσω´ κοιλο(ν)| 238v ουδεν \`ουδε´ απλως 399r ποιει δε \`κ(αι)´ προς 321r συν \`ερινω´ αλευρω 283v πηγνυμενα· \`πινομενα´ δε 338v φυομεν(αι)ς \`βοτανε´ εαρος 394v.

Vitia scribendi radendo correcta sunt: παλαια . . ελ᾽κη 64r και . . ελωδεσι ubi δε erasum est 216r; saepe lineola subducta punctove superposito scriba litteram delendam esse indicavit: θαμνοειδης, ε del. 21r κλωνιας, ι lineola delevit 273v; και λ· · ι· · θιου 29r (l. καὶ θείου) το χυλισμα τ·ο·χ·υ·|λισμα 94v μιγνυται. δ·ε·. οροβινω 126v κ·α·ν·ε·ν·. κανενκυος 141v οψα·ι·εως 277v (l. ὄψεως) το. δ·ε· απο|ζεμα 336v η·ε·η·λιοιο· 390r ταυτηνṫὴṅ 394r πουν· 405v διδοτ·ε·δὲ·τ· αιδε 429r τε ἐ φιλειν 433r τὴ ι´ἐη| 440v πλ·ευκινης 449r γαρ᾽ δη κ·α·ι· τ·ω·ν· και των 458r οι αλιε·ι·ς·|εις 466r; utrumque modum adhibuit in κορὰειον 305v, α lineola punctoque delendum esse significavit; χουλουμὰλουμ᾽ 273v ταχιὰς 479r (margo) δωρωνιον 304v κοπτ·εις 339r ποίηṅ 389v παιδικαι 463v ουκηκειοται· 466r (l. οὐκ ἥκιστα) χωρι·ον 466v κολ᾽ποι·ς 479v πι·νειν 480r καμνηὴ 470v χοιὺραδας 133v αναυγὺρος 238v κὺνοποδιον 273v ραβ·διον 471v αμυντικον γ·ασης μασθων 437r δε ἀποκλ·αυσθεν 302v φυλλ·α 390v εισι δε ἀπαλ·᾽λαι 455r πεπεριν· 450r αφρ·ονιτρο(ν) 437r γευσεις· 296r βοηθησεις· δ 448r τους· 441v κακοδαιμονὰ 462v περιτ·ι·νος 462v ϋπολευκον κ·α·ι·υ·π·ο·-λ·ε·υ·κ·ο·ν· και 286v οδονταλγειας διακλυσματ[ο]τ·α·λ·γ·ε·ι·α·ς· δ·ι·α·κ·λ·υ·σ·μ·α·το αφαιψημα 299r.

ποτανης, π lineola deletum, β superscriptum 389r; ραμνοṡ, ς puncto lineolaque deletum, ν superscriptum 388r; φαρ·ακρα, ρ lineola punctoque deletum, λ superscriptum 440v; μηχανωμενοṡ, ς eadem ratione deletum, ν superscriptum 467r.

in πονων ω ex ο correxit manus prima 40r.

PAPYRUS s.VI-V
ARCHIDUCIS RAINE
UNC.52

DIE MINIATUREN
IM WIENER KODEX MED. GRAECUS I.

BESPROCHEN VON

JOSEPH MANTUANI.

Im Plane unserer Publikation wäre es gelegen gewesen, diese Besprechung in lateinischer Sprache zu bieten. Nach den Entwürfen von einigen Teilen wurde ich jedoch inne, dass die lateinische Abhandlung, in welcher die heutezutage üblichen termini technici durch Umschreibungen zu ersetzen gewesen wären, nicht nur ungebürlich breit, sondern für den Leser vielfach unklar werden müsste. So fasste ich denn, bestärkt durch meinen Kollegen v. Premerstein, dem ich auch sonst manche Anregung in dieser Arbeit verdanke, den Entschluss, sie womöglich in deutscher Sprache abzufassen. Der Vorschlag fand sowol seitens der k. u. k. Direktion der k.k. Hofbibliothek, als auch seitens der Leitung und des Verlages volle Zustimmung. So erscheint denn diese Studie ausnahmsweise in deutscher Sprache.

* * *

ERSTES KAPITEL.

Der Kodex, dessen Miniaturen uns hier beschäftigen werden, war auch vom kunsthistorischen Standpunkte oft

Gegenstand mehr oder weniger gründlicher Erörterungen [1]).

---

[1]) Es sei hier die hauptsächlichste Litteratur, insoweit sie sich *kunsthistorisch* mit unserem Kodex beschäftigt, kurz angeführt. Die Beziehungen der älteren Schriften zum Kodex und zueinander werde ich an einem anderen Orte besonders behandeln. Hier seien genannt: 1) Lambecius, Commentarii, etc., (I. Ausgabe, 1669), II., 519 ff. und VI., 298 ff. – 2) Lambecius-Kollar, Commentarii, etc. (II. Ausgabe, 1769), II., 119 ff. – VI., 436 ff. – 3) De Nessel, Catalogus etc., (1690), III., 8 f. – 4) Bellori, P., Imagines veterum illustrium philosophorum, (Rom. 1685). Pars III., p. 13 ff. – Taf. 91, f. – 5) Gronovius, I., Thesaurus graecarum antiquitatum (Lugduni Batavorum, 1698), III., llll u. mmmm, Text u. Tafeln. 6) Montfaucon, Paléographie grècque, (1708) 195 ff. – 7) Gori, Thesaurus veterum diptychorum etc., IV., 60 f. Taf. 90. – 8) Seroux d'Agincourt, Histoire de l'art etc., (1823), V., Taf. 26. – 9) Visconti, Iconographie grècque, (Milan, 1824) I., 290 ff. Taf. 34–36. – 10) Hangard-Maugé, Les arts somptuaires, I., 62. – 11) Jahn, Über Darstellungen des Handwerks etc. in: Abhandl. der sächs. Ges. der Wissenschaften, phil.-hist. Cl., V., 298 ff. – 12) Waagen, Die vornehmsten Kunstdenkmäler in Wien (1867) II., 8 ff. – 13) Schnaase, Geschichte der bildenden Künste im Mittelalter, (II. Aufl., 1869), I., 237 ff. – 14) Labarte, Histoire des arts industriels (II. Aufl., 1873), II., 163, 466, besonders Atlas II., Taf. 43.– 15) Woltmann, Geschichte der Malerei, I., 184 ff. – 16) Kondakoff, Histoire de l'art byzantin (1891), I., 107 ff. – 17) Frantz, E., Geschichte der christlichen Malerei, (1887) I., 209 ff. u. Atlas, Taf. 20. – 18) Schreiber, Bilderatlas, etc. I. (Altertum), Taf 8. -- 19) Bond & Thompson, The palaeographical Society. Facsimiles of ancient Manuscripts, Ser. I., Taf. 177 — 20) Middleton, Illuminated Manuscripts etc. (1892), 48 ff.– 21) Labitte, Les manuscrits et l'art de les orner, (1893), p. 43, Fig. 41. – 22) Kraus, F. X., Geschichte der christlichen Kunst, (1896), I., 459 ff. – 23) Bernoulli Griechische Ikonographie (1901), II., 214 ff. Taf. 31 – 33. – 24) Riegl, A., Spätrömische Kunstindustrie, p. 138 ff. – 25) Wellmann, Krateuas in: Abhandl. d. Königl. Ges. der Wissenhaften zu Göttingen. Phil.-hist. Cl., N. F. II., 1 ff. mit 2 Tafeln. — 26) Venturi, Storia dell' arte Italiana, Vol. I., 144.– 27) Katalog der Miniaturen-Ausstellung (der k. k. Hofbibliothek in Wien, 1902.) – 28) Beer, R. Miniaturenausstellung in: Kunst u. Kunsthandwerk, V., 239. – 29) Diez, E., Die Miniaturen des Wiener Dioskurides in: Byzantinische Denkmäler, III. (Auch im S.-A. Wien 1903). – 30) v. Premerstein, Anicia Juliana im Wiener Dioskorides-Kodex in: Jahrbuch der kunsthistor. Sammlungen des ah. Kaiserhauses, XXIV., 105 ff. 31) Michel, Histoire de l'art, (1905), I., 208 f. – Hinsichtlich der übrigen Litteratur sei der Kürze wegen noch auf die Zusammenstellungen bei Pre-

Diese erstreckten sich aber, man kann es behaupten, ausschliesslich auf die ausser dem Inhalte stehenden Miniaturen; die Behandlung der Pflanzen und Tierbilder wurde immer nur kurz berührt, wenn es überhaupt dazu kam. Vom Standpunkte der Botanik fanden sie aber öfters kritische Würdigung. Am eingehendsten hat sich Ernst Diez mit unserem Kodex befasst; vor ihm schuf der vielseitige Lambecius auch für den Kunsthistoriker verwertbare Grundzüge. In neuester Zeit zog man, namentlich seit dem Erscheinen von Kondakoff's Geschichte der byzantinischen Kunst, unsere Zimelie im Meinungsaustausche über die »byzantinische Frage« öfter, und zwar von beiden Lagern heran, ohne dass man sich mit ihr gründlich beschäftigt hätte. Hat man sich doch bis in die neueste Zeit mit den Nachbildungen, die Lambecius in Stichen bereits 1669 geboten hatte, beholfen, ja man war sogar mit Kopien nach diesen Stichen zufrieden; mitunter kamen dabei ganz schauderhafte Verunglimpfungen des Originals heraus, wie z. B. die nach C. Ciapporis Zeichnungen angefertigten Stiche bei Hangard und Maugé. Bis zur Publikation d'Agincourt's waren alle Abbildungen von den Stichen bei Lambecius abhängig; erst dort erschienen acht Stiche nach Zeichnungen, die mit einem für jene Zeit bewunderungswürdigen Stilgefühle angefertigt worden waren. D'Agincourt hat sich auch mit dem ganzen Komplex des bildkünstlerischen, im Dioskurideskodex niedergelegten Materiales beschäftigt, wie die Auswahl seiner Wiedergaben beweist. Der geniale Mann blieb ohne Nachfolger. Später brachte Labarte eine gut verwertbare farbige Nachbildung des Dedikationsbildes in Chromolithographie, nach der Kopie von I. Schönbrunner, die dann in die meisten neueren Handbücher als Autotypie übergegangen ist. Verlässliche Reproduktionen brachten die jüngsten Publikationen von Bernoulli, Diez und v. Premerstein.

---

merstein, Anicia Juliana, und hier oben, p. 8, ferner 82 ff. und 119 ff. im kritischen Abriss desselben Autors, weiters auf den Text bei Bond u. Thompson, The palaeographical Society und schliesslich auf die Angaben bei Diez l. c., hingewiesen.

Erst die vorliegende Ausgabe bringt das gesammte Bildmaterial zum erstenmale vor die Öffentlichkeit.

Der Kodex hat eine bewegte und interessante Geschichte, über welche mein verehrter Kollege v. Premerstein in seiner eingehenden Untersuchung Aufschluss gibt. Diese Schicksale können wol den heutigen Zustand der Handschrift im Allgemeinen, der Bilder im Besonderen erklären. Es ist übrigens zu verwundern, dass die Malereien nicht noch ärger mitgenommen wurden.

Das Buch besteht aus einzelnen, gleichzeitig entstandenen Teilen, wie die paläographische Prüfung durch Prof. K. Wessely, der mir sein Resultat mündlich mitzuteilen die Güte hatte, den Nachweis erbringen wird. Es ist ein Resultat, das auch dem Kunsthistoriker über manche Schwierigkeiten hinüberhelfen wird.

Die einzelnen Teile folgen einander, in der heute erhaltenen Anordnung so [1]:

I. Fol. 1—7: Sieben Miniaturen, von denen sechs ausser dem Texte stehen, eine aber, wie nachgewiesen werden wird, zu einer späteren Textpartie gehört.

II. Fol. 8—387: Das Pflanzenbuch mit 384 Pflanzenbildern.

III. Fol. 388—392: Ein Fragment des Gedichtes »De viribus herbarum« mit einem Bilde der Koralle (ἐναλία δρῦς).

IV. Fol. 393—437: Die Paraphrase zu Nikandros' Theriaka von Euteknios, mit 67 Miniaturen; davon sind 15 Pflanzenbilder, 52 Tierbilder. Ausserdem Kopien auf Papier von zwei Reptilien (Skytale und Basiliskos), deren Originalbilder nur in kleinen Bruchstücken auf Resten der Pergamentblätter erhalten sind.

---

[1]) Ich beschränke mich hier auf eine übersichtliche Aufstellung der Anordnung, soweit sie für den Kunsthistoriker unmittelbar in Betracht kommt. Hinsichtlich des detaillirten Inhaltes auf einzelnen Blättern sei auf die erschöpfenden Angaben im vorangehenden, von A. v. Premerstein zusammengestellten „Codicis conspectus", p. 193 ff. hingewiesen.

V. Fol. 438—459: Paraphrase zu Nikandros' Alexipharmaka von Euteknios, doch *ohne* Miniaturen.

VI. Fol. 460—473: Paraphrase zu Oppianos' Halieutika, vielleicht von Euteknios, ebenfalls *ohne* Miniaturen.

VII. Fol. 474—485: Paraphrase zu Dionysios' Ornithiaka von einem Unbekannten. Sie ist durch den Ausfall mehrerer Blätter stark verstümmelt. Von der reichen Illustration sind jetzt nunmehr 23 in den Text gesetzte Bilder und eine Sammeltafel von 24 Vogelfiguren kleineren Maszstabes erhalten. Dazu kommt noch das eingangs eingefügte Pfauenbild, sodass wir im Ganzen noch 48 Miniaturen zu den Ornithiaka erhalten haben.

VIII. Fol. 486—491: Bruchstücke eines griechischen Menaeums zum Monate Januar, aus dem X—XI. Jhdt., ohne Miniaturen und ausser jeder Beziehung zum Inhalte der Handschrift.

Übersehen wir diese Einteilung bezüglich der Miniaturen, so ergibt sich, dass wir in unserer Handschrift noch heute, nach so vielen Wechselfällen, einen Schatz von nicht weniger als **507** Bildern besitzen. Diese Tatsache ist umso wichtiger, als unser Kodex als eines der ältesten bis auf eine ganz geringe Latitude sicher datierbaren Originale angesehen werden muss. Jedenfalls ist heute durch die scharfsinnig geführte Untersuchung v. Premerstein's die äusserste Grenze der Entstehungszeit mit dem Jahre 512 n. Chr. festgesetzt [1]).

Es würde den Rahmen dieser Publikation weit übersteigen, wollte man jede einzelne Miniatur gesondert zum Gegenstande der Betrachtung machen, obwol für die Kunstgeschichte ein Gewinn daraus resultieren dürfte. Ich habe vor, den vollständigen kritischen Katalog der Pflanzen und Tierbilder an anderer Stelle zu veröffentlichen; hier beschränke ich mich auf die einleitenden Miniaturen und auf eine übersichtliche Darstellung bei den Tier- und Pflanzenbildern.

---

[1]) Vgl. oben, p. 9 ff.

Zu diesem Zwecke gliedere ich die ganze Masse der Miniaturen in drei Gruppen:

I. Die dem Texte vorangehenden Miniaturen;
II. Die Pflanzenbilder;
III. Die Tierbilder.

I.

Bevor ich mit der Beschreibung der ersten Gruppe beginne, muss ich hervorheben, dass die erste Miniatur, den Pfau darstellend, von hier ausgeschlossen werden muss, wofür später die Begründung folgt. Von den übrigen sechs Bildern enthalten zwei Darstellungen von Arztekreisen, zwei auf Dioskurides bezügliche Darstellungen, eines die Verherrlichung der angewidmeten Anicia Juliana und eines den Titel.

I. Ärztekreis. (Fol. 2^b). Gesammtgrösse: 237 : 222 mm. Auf die Rahmenbreite entfallen durchschnittlich 34 mm. Dieser setzt sich aus fünf Teilen zusammen. Von Aussen nach Innen gerechnet ist die Reihenfolge diese: [1]) 1) Roter Streifen (5 mm.); 2) Goldstreifen (4 mm.); 3) Leiste mit dem Blattgewinde. Dieses — wol als Lorbeerkranz anzusehen — ist mit einem hellen, violettrosa Band umwunden. Die Kompartimente des Gewindes wechseln zwischen den einzelnen Umwindungen in Blau und Grün; ersteres ist weiss, letzteres grünlich gelb gehöht. Die Eckstücke, wol als Metallhülsen zu deuten, sind in Gold mit brauner Schattierung und Ornamentierung ausgeführt (Breite 16 mm.). 4) Goldstreifen (4 mm.); 5) blauer Streifen (5 mm.).

Der Innenraum enthält auf Goldgrund sieben Bilder von berühmten Ärzten und Botanikern:

---

[1]) Die Maszzalen sind immer „durchschnittlich" zu verstehen, denn die Linien, offenbar mit freier Hand in Farbe gezogen, variieren in ihrer Stärke mitunter ganz beträchtlich.

Cheiron.	
Machaon.	Nigros.
Pamphilos.	Herakleides.
Xenoxrates.	Mantias.

Cheiron[1]) der mythische Kenner von Arzneipflanzen, der in der Ilias (XI., 830 ff.) als Lehrer von Ärzten genannt wird. Er sitzt auf den Hinterbeinen die etwas eingezogen sind; die Vorderbeine vorgestreckt. Der Oberkörper en face, der Blick auf den Beschauer gerichtet. Der Hinterkörper sollte verkürzt sein, ist aber geradezu ins Profil geraten. Der r. Arm ist gegen die l. Brustseite erhoben, und hält einen kurzen, etwa bis zur Nabelgegend herabreichenden, nach oben wie nach unten keulenartig verdickten Mörserstössel. Der l. Arm ist in ziemlich weiter Ausbiegung nach unten gerichtet, und hält einen grossen, zylindrisch geformten Mörser mit kräftig ausladendem Rande fest. Die l. Hand hält ein zweites etwas grazileres, ziemlich langes und — soweit jetzt noch eine Beurteilung möglich ist — nur nach unten hin verdicktes stösselartiges Werkzeug.

Der Oberkörper ist rotbraun, die Modellierung, soweit noch wahrnehmbar, mit drei Tönen Aufhöhung. Der Hinterkörper dunkel blaugrau, in drei Tönen gehöht. Haupt- und

---

[1]) Vgl. Bernoulli, Griech. Ikonogr., II., 215. Taf. 32. — Diez, Miniaturen, p. 11, 18 (im S.—A.) Taf. 2, Fig. 1. In diesen beiden Schriften ist die ältere Litteratur verwertet, wie z. B. Viscontis Darlegungen, und wird hier nicht mehr besonders angeführt werden.

Barthaar war dunkelbraun, jetzt beinahe vollständig abgerieben. Dafür sind aber die Konturen der Vorzeichnung sichtbar. — Die Kleidung besteht aus einem an der Brust geknoteten, nach rückwärts fliegenden, weissen Felle.

Machaon [1]. Ebenfalls der Sage angehörig, Sohn des Asklepios (Il. IV., 193 f.), gediegener Pharmakolog (Il. IV., 218), Schüler — wenigstens mittelbar — des Kentauren Cheiron.

Er sitzt im $^{3}/_{4}$-Profil nach r., nachdenkend auf einem Steine, zu Nigros hinüber blickend. Das r. Bein vorgestreckt, das l. Oberbein im Knie hochgezogen, das Unterbein senkrecht auf den Boden gestützt. Der r. Arm ist horizontal vorgestreckt, die Hand ruht auf dem l. Knie. Der l. Arm mit dem Ellbogen auf den l. Schenkel gestützt, die Hand ruht auf einer Rolle, der Zeigefinger berührt das Kinn. Der Fleischton ist bei Machaon heller, als bei allen anderen, die Modellierung in vier Tönen durchgeführt. Haar und Bart dunkelbraun.

Die Kleidung ist ein Chiton mit weiten Ärmeln von weisser Farbe mit einem violetten Schimmer; die Beine bedeckt noch ein Himation. Die Modellierung der Kleidung in vier Tönen. An den Füssen Sandalen.

Pamphilos [2]. Arzt und Botaniker, wahrscheinlich ein älterer Zeitgenosse Galenos', etwa in der 2. Hälfte des 1. Jahrhunderts nach Chr. tätig.

Er sitzt auf einem Steine, mit dem Körper im Profil, das Antlitz beinahe en face dem Beschauer zugewendet, den Blick dagegen auf Mantias gerichtet. Das l. Knie hoch, das l. Unterbein unter das rechte eingezogen, das r. Bein vorgestreckt. Der r. Arm ruht in wagerechter Haltung auf dem r. Knie, die innere Handfläche nach oben gerichtet, darauf steht eine Rolle in schiefer Richtung; der l. Arm gerade vorgestreckt, die Hand auf das obere Ende der Rolle gelegt. Das Inkarnat ist rotbraun, mit weiteren drei Tönen modelliert. Haupt- und Barthaar schwarzbraun.

---

[1] Bernoulli, l. c. II. 216. — Diez, l. c. — Die Sandalenriemen nur spärlich erhalten; bei einigen Figuren vollständig abgesplittert.

[2] Bernoulli, l. c. — Diez, l. c.

Der Oberkörper ist nackt, nur über den l. Oberarm ist ein Zipfel des Himations gezogen, der den Unterkörper und die Beine bedeckt. Die Farbe des Kleides ist gelblichweiss, in vier Tönen modelliert. An den Füssen Sandalen.

Xenokrates [1]. Vertreter der abergläubischen Therapie, lebte um die Zeit Christi.

Er sitzt auf einem Steine, im Profil, nach r. gewendet, zu den beiden ihm gegenüber sitzenden Kollegen aufblickend. Das r. Knie hochgezogen, das Unterbein leicht nach vorn gestellt; das l. Bein beinahe gerade ausgestreckt. Der r. Unterarm ist auf das Knie gestützt, die Hand auf das obere Ende einer Rolle gelegt. Der l. Arm nach vorn gestreckt, die Hand umfasst die Rolle am unteren Ende. Inkarnat rotbraun, Modellierung wie bei Pamphilos; Haupt- und Barthaar dunkelbraun.

Der Oberkörper ist nackt. Die Kleidung, deren Anordnung ganz mit jener beim Pamphilos übereinstimmt, ist von weisser Farbe, violettrosa schimmernd; die Schattierung braun, die Spitzlichter weiss. An den Füssen Sandalen.

Mantias [2]. Arzt und Pharmakolog, wirkte im 2. Jahrhundert v. Chr.

Er sitzt auf einem Steine, im $^3/_4$-Profil nach links gewendet; sein Blick ist auf Xenokrates gerichtet; das r. Knie stärker als das l. hochgezogen, die Füsse leicht nach vorn gesetzt. Der r. Arm ist mit dem Sprechgestus der Hand gegen Xenokrates ausgestreckt; der l. Unterarm ruht auf dem l. Oberschenkel, die Hand hält in fast horizontaler Lage eine Rolle, anscheinend das r. Knie berührend. Inkarnat rotbraun, Modellierung wie bei Xenokrates; Haupthaar und Bart dunkelbraun.

Die Kleidung besteht aus einem schmutzig weissen Chiton und einem weissgrauen Himation mit violettem Schimmer. Die Gestalt ist vom Obergewande derart umhüllt, dass das

---

[1] Bernoulli, l. c. — Diez, l. c. p. 12, 18.
[2] Bernoulli, l. c. — Diez, l. c. p. 12, 19.

Untergewand nur an der Brust sichtbar ist. An den Füssen Sandalen.

Herakleides [1]). Ein Schüler des Vorangehenden, später das Haupt der Empiriker; lebte um das Jahr 100 v. Chr.

Auf einem Steine sitzend, im $^3/_4$-Profil nach l. gewendet und zu Xenokrates hinabblickend. Das r. Knie hochgezogen, den l. Fuss leicht nach vorn gesetzt. Der l. Unterarm ruht auf dem l. Knie, die Hand ist frei, der Zeigefinger nach unten gegen Xenokrates hinweisend. In der r. Hand hält er eine vertikal stehende Rolle vor der Brust. — Das Inkarnat wie bei Mantias. — Er ist bartlos; das Haupthaar dunkelbraun.

Die Kleidung besteht aus einem blauen Chiton und einem gelblichweissen Himation, der wie bei Mantias, die ganze Gestalt umhüllt und nur die Brust freilässt; die Schattentöne wie bei Pamphilos. An den Füssen Sandalen.

Nigros [2]). Hervorragender Pharmakolog, dessen Werke von den bedeutendsten Ärzten, wie von Dioskurides und von Galen benützt wurden; lebte um die Mitte des 1. Jahrhunderts nach Chr.

Auf einem Steine sitzend, im $^3/_4$-Profil nach l. gewendet, blickt er zu Machaon hinüber. Das r. Knie hoch, das Unterbein an sich gezogen; das l. Bein leicht nach vorn gestreckt. Die r. Hand hält eine Rolle um die Mitte des Volumens in vertikaler Richtung vor die Brust; der l. Arm ist vom Mantel verhüllt und macht den Eindruck, als ob er in die Hüfte gestemmt wäre. — Das Inkarnat wie bei Herakleides. — Haupt- und Barthaar dunkelbraun, weiss gehöht, möglicherweise auch ein Versuch, die Ergrauung anzudeuten, wie Diez vermutet.

Die Kleidung besteht aus einem Himation, der den r. Arm frei lässt; die Farbe wie bei Machaon.

---

[1]) Bernoulli, l. c. — Diez, l. c.

[2]) Bernoulli, l. c. — Diez, l. c.

Der Kürze wegen soll dieses Bild nach dem Vorgange Bernoullis weiterhin als »*Cheirongruppe*« bezeichnet werden.

II. Ärztekreis. (Fol. 3[b]). Gesammtgrösse: 240 : 222 mm. Auf die Rahmenbreite entfallen hievon 37 mm. Auch hier ist der Rahmen aus fünf Teilen in symmetrischer Reihenfolge zusammengesetzt. 1. Blauer Streifen (6 mm.); 2. Goldstreifen (3 mm.); 3. Leiste mit dem Ornament (20 mm). Der Grund ist Gold; die mit Hilfe des Kreises konstruierte Vierblattreihung ist zweifarbig: die beiden Blätter jedes Elementes, deren Langachse die von oben links nach unten rechts verlaufende Diagonale bildet, sind blau, die beiden anderen rosa. An den Spitzen dunkler, in der Mitte am hellsten; die Umrandung ist schwarz. 4. Goldstreifen (3 mm); 5. Roter Streifen als Abschluss des Rahmens nach dem Goldgrund der Innenfläche (5 mm.)

Die Innenfläche enthält auf Goldgrund in gleicher Anordnung wie bei der Cheirongruppe sieben Bilder von Ärzten und Botanikern:

Galenos.	
Krateuas.	Dioskurides.
Apollonios.	Nikandros.
Andreas.	Ruphos.

Galenos [1]). Berühmter Theoretiker und Praktiker, erst Arzt an der Gladiatorenschule zu Pergamos, dann seit 163

---

[1]) Bernoulli, l. c II., 217, Taf. 33. — Diez, l. c., Taf. 2, Fig. 2. — Über die Fragmente der Schrift: „Περὶ κράσεως καὶ δυνάμεως τῶν ἁπλῶν φαρμάκων" vgl. Premerstein, oben, p. 93 ff.

n. Chr. in Rom, am Hofe Marc-Aurels. Fruchtbarer Schriftsteller in seinem Fache. In unserem Kodex sind Fragmente seiner Schrift über die Mischung und Heilkraft der Medikamente enthalten. Starb bald nach 200 n. Chr. in Rom.

Ähnlich wie Cheiron auf dem ersten Bilde, ist hier Galenos an die Spitze der Versammlung gestellt. Er sitzt en face auf einem Lehnsessel, der schief zur Bildebene steht, etwa $^3/_4$ Drehung nach links. Er blickt nachsinnend vor sich hin. Das Sitzgestell besteht aus sehr schwachen Kreuzbeinen, wie bei einem Klappstuhl, hat aber eine schwer aussehende, oben gerundete Rücklehne und geschwungene Armlehnen; das ganze Möbel ist von dunkler, beinahe schwarzer Farbe. Mit der Körperstellung im Einklang ist die Drehung des langen, bis unter den Sitz reichenden Fuszschemels. Das r. Bein ist unter das l. eingezogen, das l. darüber vorgestreckt. Die r. Hand greift an eine Hochfalte des Himations, die l. ruht auf dem Oberschenkel derselben Seite und hält einen nicht mehr klar zu unterscheidenden Gegenstand. Ich glaube eine etwas entfaltete Schriftrolle in roter Umhüllung konstatiren zu können. Das Inkarnat ist dunkel rotbraun, die Modellierung wie auf dem ersten Bilde. Das lange, in der Mitte gescheitelte Haupthaar sowie der Bart sind schwarz; das Haupthaar ist einmal nass geworden und wurde in diesem Zustande verwischt.

Die Kleidung besteht aus einem hellblauen Chiton und einem weisgrauen Himation mit blassviolettem Schimmer. Die Schattierungstöne ganz ähnlich, wie bei Machaon im ersten Bilde. Die Füsse sind mit Sandalen bekleidet. Die Farbe an dieser Figur is stark abgerieben.

K r a t e u a s [1]). Hauptsächlich Naturforscher, Leibarzt Mithridates VI. Eupator, Verfasser des Rhizotomikon genannten Kräuterbuches, aus welchem auch in unserer Handschrift einige Fragmente Aufnahme fanden. Er starb zu Pantikapaion im J. 63 vor Christus.

---

[1]) Bernoulli, l. c. — Diez, l. c., p. 12 u. 20. — Ferner über das Rhizotomikon von Krateuas Premerstein, in dieser Abhandlung, oben p. 88 ff.

Er sitzt, den Blick auf den gegenüber postierten Dioskurides gerichtet, auf einem ziemlich hohen Steine, in schwacher Drehung nach r., beinahe en face, das Haupt etwas auf die Brust geneigt, da. Das l. Bein ist ganz im Profil, leicht nach vorn gestreckt und macht den Eindruck der Steifheit, etwa so, als ob der Mann lahm wäre. Das r. Bein, von dem nur der Oberschenkel sichtbar ist, erscheint von vorn gesehen in perspektivischer Verkürzung. Die l. Hand ist auf das obere Ende einer auf den l. Schenkel vertikal gestellten Rolle gelegt; die r. Hand ist wie im Sprechgestus vor die Brust gehoben; doch ist es fraglich, ob der Künstler nicht auch bei dieser Figur dasselbe vor hatte, wie bei Galenos, nämlich einen Griff in die Falten des Gewandes darzustellen. Die Sprache der Finger beim Redegestus ist eben eine andere, formelhaft-typische. Allerdings müsste in letzterem Falle ein gänzliches Misslingen des Vorhabens konstatiert werden. Das Inkarnat ist braunrot, die Modellierung wie bei Galenos; das Haupt- und Barthaar dunkelbraun.

Die Kleidung besteht aus dem gelblichweissen Himation allein, das die rechte Brustseite sowie den r. Arm frei lässt. An den Füssen Sandalen.

Apollonios [1]). Welcher Apollonios hier gemeint ist, bleibt unentschieden. Es kann sich um den Memphiter Arzt aus der 2. Hälfte des 3. Jahrhunderts vor Chr. handeln, es kann der Herophileer Apollonios Mys aus dem 1. Jahrhundert vor Chr., oder endlich A. von Pergamon aus dem 2. Jahrhundert nach Chr. gemeint sein. Visconti hält ihn auf Grund der Bartlosigkeit für den Memphiter; der eigentümliche Typus widerspricht dieser Annahme nicht.

Er sitzt im $^3/_4$-Profil nach r. gewendet, auf einem Steine und blickt auf den ihm gegenüber mit einer Schlange experimentierenden Nikandros. Das l. Bein unter das r. eingezogen, das r. über das l. geschlagen nach vorn gestrekt. Der l. Arm ruht mit dem Ellbogen auf dem l. Knie, die Hand hält eine Rolle in horizontaler Richtung, so, dass sie auf dem r. Ober-

[1]) Bernoulli, l. c. — Diez, l. c.

schenkel ruht. Der r. Arm ist in Sprechgeberde erhoben, die Fingersprache dieser Geste entsprechend; der Arm ist vom Himation bedeckt, nur die Hand ist sichtbar. Das wolgenährte Gesicht ist bartlos, das Inkarnat gelblich, in drei Tönen modellirt. Das Haar dunkelbraun.

Bekleidet ist er mit einem Chiton von bläulichweisser, und mit einem Himation von gelbbrauner Farbe. An den Füssen trägt er Sandalen.

Andreas [1]. Leibarzt Ptolemaios IV. Philopator, anstatt dessen er im Kriege gegen Antiochos III. im J. 217 vor Chr. bei Raphia getödtet wurde.

Er sitzt, den Blick zu Nikandros erhoben, auf einem Steine, im Profil nach r. gewendet; das r. Bein ist im Knie leicht gebogen, nach vorn gestreckt; das l. Knie hoch, das Bein eingezogen. Der Oberkörper ist etwas nach vorn geneigt. Der r. Arm ist ausgestreckt und ruht im Gelenk auf dem Knie; die Hand hält eine Rolle in horizontaler Richtung; der l. Ellbogen ist auf das l. Knie gestützt, die Hand stützt das Kinn. Dadurch erhält das Haupt eine Neigung in's Genick. — Das Inkarnat braunrot, in drei Tönen gehöht. Haupthaar und Bart dunkelbraun.

Bekleidet ist er mit einem Himation von bläulichweisser Farbe, welcher die r. Hälfte des Oberkörpers sammt dem Arm frei lässt. An den Füssen Sandalen.

Ruphos [2]. Ein aus Ephesos stammender Arzt, Anatom und medizinischer Schriftsteller, wirkte unter Trajan (98—117 nach Chr.) in Alexandrien.

Er sitzt, zu Krateuas hinanblickend, auf einem Steine, im Profil nach l.; das r. Knie hochgezogen, das l. Bein, im Knie leicht gebogen, ist nach vorn gestreckt. Der l. Unterarm ruht auf dem Oberschenkel derselben Seite, die Hand hält in horinzontaler Richtung eine Rolle. Der r. Ellbogen ist auf das r. Knie gestützt, der Unterarm nach oben gerichtet, der Zeigefinger der Hand berührt das Kinn. Analog

[1] Bernoulli, l. c. II., 218. — Diez, l. c. p. 13 u. 20.

[2] Bernoulli, l. c. — Diez, l. c. p. 14 u. 20.

seinem Gegenüber hat er das Haupt in's Genick geworfen. — Das Inkarnat ist braunrot, mit drei Tönen gehöht. — Haar und Bart dunkelbraun, weiss gehöht.

Seine Kleidung bildet ein bläulichweisser Chiton, darüber ein gelbbraunes Himation. Die Füsse bekleiden Sandalen.

Nikandros [1]. Stammt aus Kolophon, wirkte unter Attalos III. (138—133 vor Chr.) und ist der Verfasser von zwei auch in unserem Kodex enthaltenen Schriften, der Theriaka und Alexipharmaka, in denen er Mittel gegen Tier- und Pflanzengifte behandelt.

Er sitzt auf einem Steine im Profil nach l. gewendet. Sein Blick ist auf die Schlange, seine ganze Aufmerksamkeit dem Experimente zugewendet. Das l. Bein ist eingezogen, das r. etwas steif nach vorn gestreckt; der Oberkörper ist nach vorn geneigt. Mit der l. Hand hält er eine Pflanze vor der Brust [2], der r. Arm ist ausgestreckt, mit der r. Hand hält er einer zu ihm herankriechenden Schlange eine Wurzel hin, in welche das Tier beisst. Es ist eine unzweideutige Anspielung auf die Theriaka und Alexipharmaka. Das Inkarnat ist braunrot, die Modellierung wie bei den anderen Figuren. Haar und Bart (soweit noch sichtbar) schwarz.

Bekleidet ist er mit einem Chiton, darüber mit einem Himation, das den l. Arm bis auf die Hand verhüllt. Die Farbe beider Gewänder ist hell-rötlichbraun. Die Fussbekleidung bilden Sandalen.

Dioskurides [3]. Aus Anazarbos in Kilikien, Botaniker,

---

[1] Bernoulli, l. c. — Diez, l. c. p. 14 u. 21.

[2] Vgl. dagegen die Angaben bei Bernoulli und Diez. Es ist dies nicht die einzige Stelle, wo ich mit meinen Angaben von denen meiner Vorgänger abweiche. Um diesbezügliche Anmerkungen zu restringieren, übergehe ich solche Differenzen stillschweigend. Ich versichere nur, dass alles, was ich angebe, auf dem gewissenhaftesten Studium des Originals beruht uud dass ich persönlich sicher bin, dass es nur so und nicht anders sein kann. Allerdings ist es ungemein schwer, bei dem heutigen Zustande der Miniaturen in alle Einzelheiten einzudringen, zumal manche Absplitterungen zufällig nicht formlos sind und sehr leicht irre führen können.

[3] Bernoulli, l. c. — Diez, l. c.

Pharmakolog, Arzt und Fachschriftsteller. Wirkte unter Nero (37—68 nach Chr.) vielleicht als Arzt im römischen Heere. Er ist der Verfasser der unseren Kodex hauptsächlich füllenden Schrift Περὶ ὕλης ἰατρικῆς.

Er sitzt, im Profil nach l. gewendet, auf einem Steine, das l. Bein leicht nach vorn gestreckt, das r. Unterbein senkrecht auf die Erde gestellt. Der l. Unterarm ruht auf dem Knie derselben Seite, die Hand hält eine Rolle in horizontaler Richtung. Der r. Arm ist in der Sprechgeberde erhoben, der Daumen, der Zeige- und der Mittelfinger der Hand sind ausgestreckt, die beiden letzten eingebogen. Sowol der Blick als auch die Handbewegung sind gegen Krateuas gerichtet. Das Inkarnat ist heller, als bei den anderen, Höhung in nur zwei Tönen. Haar und Bart dunkelbraun, mit einer helleren braunen Höhung, nicht grauer Melierung.

Die Kleidung ist ein hellvioletter Chiton und ein Himation von derselben Farbe. Die Füsse sind mit Sandalen bekleidet.

Auch dieses Bild soll in Hinkunft nach Bernoullis Bezeichnung „*Galengruppe*" genannt werden.

Nunmehr sind zwei weitere Miniaturen dem Hauptautor unserer Handschrift, *Dioskurides*, gewidmet. Deshalb will ich sie kurz als erstes und zweites Dioskuridesbild bezeichnen.

I. Dioskuridesbild [1]). (Fol. 4^b). Gesammtgrösse:

---

[1]) Diez, l. c. p. 21 f. — Taf. 3, Fig. 1. Der Verf. nennt die beiden Bilder „Mandragorabilder", weil sie „die Entdeckung der Mandragora mit Hilfe der Heuresis, sowie die darauffolgende wissenschaftliche Ausbeutung der Pflanze" schildern. Ich beziehe die beiden symbolischen Figuren, die Heuresis im ersten, die Epinoia im zweiten Bilde auf Dioskurides, dessen stete Begleiterinnen bei seinen wissenschaftlichen Arbeiten sie sind. Sie stellen Geisteseigenschaften des Autors dar, dessen Werke mit ihrer Hilfe zu Stande kamen. Die wichtigste Figur im Bilde ist demnach der Träger dieser Eigenschaften. — Dass in beiden Bildern der Alraun herangezogen ist, hat seinen Grund offenbar darin, dass nach dem Glauben der Alten der Spürsinn und das eingehend überlegende Studium sich eben an dieser geheimnissvollen Wunderpflanze am meisten betätigen kann.

226: 210 mm. Davon entfallen auf die Rahmenbreite 42 mm. Der Rahmen ist aus fünf Teilen zusammengesetzt. 1. Blauer Streifen (6 mm.); 2. Goldstreifen (4 mm.); 3. Leiste mit dem Rautenmuster. Dieses besteht aus neun Rautenreihen, von denen die äusseren grün, die mittlere gelblichweiss, die inneren rosa sind. Die äusserste und die innerste Reihe am Goldstreifen ist dunkelgrün, beziehungsweise dunkelrosa, die nächsten sind beiderseits heller, die mittlere, vielleicht mit einem schwachen Gelb getönter, ausgesparter Pergamentgrund, bildet die höchste Belichtung. Dadurch gewinnt diese Leiste den Anschein, als ob sie als Rundstab modelliert wäre. Die mit ihren Ecken an dem Goldstreifen anstehenden Rauten der äussersten und der innersten Reihe bilden nun an der geraden Abschlusslinie eine regelmässige Zackung; diese füllen Halbrautenreihen und bilden beiderseits den tiefsten Ton: bei Grün sind sie schwarzgrün, bei Rosa dunkelrot (25 mm). 4. Goldstreifen (3 mm); 5. schmutzig blaugrauer Streifen (4 mm).

Die Darstellung selbst hat einen tief luftblauen Hintergrund, davor links eine flüchtig angedeutete Architectur von blauvioletter Farbe; die Gliederung des Bekrönungsgesimses sowie die Umrahmung eines rechteckigen leeren Feldes ist mit weissen Linien durchgeführt. Der Boden ist ebenfalls blauviolett.

Links steht ein vergoldeter, braun schattierter Lehnsessel von genau demselben Baue, wie jener bei Galenos. Quer vor dem Sessel steht ein ebenfalls vergoldeter Fuszschemel. Auf dem Stuhle sitzt, im Profil nach r. gewendet, Dioskurides. Das Gesicht zeigt $^3/_4$-Profil, der Blick ist auf die Heuresis gerichtet. Das r. Knie ist hochgezogen, das l. niedriger; beide Füsse ruhen auf dem Schemel, der l. etwas nach vorn gesetzt. Die l. Hand ruht auf dem oberen Ende einer auf das r. Knie gestülpten Rolle; der r. Arm ist im Redegestus gerade vorgestreckt, die Hand weist mit dem Zeige- und Mittelfinger auf die Mandragorapflanze. — Das Inkarnat ist rotbraun, mit drei Tönen gehöht. Haar und Bart schwarzbraun. — Die Kleidung besteht aus

einem langen Armelchiton von bläulichweisser Farbe; die Füsse sind mit Sandalen bekleidet. Über der Figur sieht man über dem Gesimse in weissen Majuskeln die Überschrift: ΔΙΟϹΚΟΡΙΔΗϹ.

Rechts steht eine jugendliche Frauengestalt, im ³/₄-Profil nach l. gewendet. Der r. Fuss ist etwas nach vorn gesetzt, der l. zurückgezogen. Der r. Arm weich ausgestreckt, die Hand hält eine Alraunpflanze (Mandragora) von schwarzbrauner, anthropomorpher Wurzel, grünen Blättern und roten Blüten; die gesenkte Linke weist mit dem Zeigefinger auf den gleich zu erwähnenden Hund. Ihr Blick ist mehr aus dem Bilde als zu Dioskurides gerichtet, gilt aber zweifellos dem Letzteren. — Das Inkarnat ist viel heller, als bei Dioskurides, gelblich, in drei Tönen gehöht. Das glatt gescheitelte, am Hinterhaupt geknotete Haar ist hellbraun. — Ihre Kleidung besteht aus einem goldgewebigen, bis über die Knöchel reichenden, ärmellosen und um die Hüften gegürteten Gewande; die Schattierung ist braun. Darüber ist ein rotes Tuch geworfen: es hängt vorn über die r. Schulter und kommt rückwärts unter der Gürtelgegend hervor; ein Zipfel hängt am Handgelenk über den r. Unterarm. Die Füsse bekleiden rote Schuhe. Als Schmuck trägt sie Ringohrgehänge von Gold, und eine ebensolche Armspange am l. Oberarm. Über der Gestalt in weissen Majuskeln die Überschrift: ЄΥΡЄϹΙϹ.

Zwischen diesen beiden Figuren auf dem Boden ist ein sich nach rückwärts überstürzenden Hund, mit gekrümmten Leib und nach vorn ausgestreckten Beinen dargestellt. Die Schnauze ist geöffnet, die Augen schmerzvoll verdreht. Die Farbe des Tieres ist braungelb. Um den Hals hat er ein Band angelegt, daran ist eine Schnur befestigt, die mit dem zweiten Ende an die Alraunpflanze in der Hand der Heuresis gebunden ist [1]).

---

[1]) Infolge der Farbenabsplitterung an dieser Stelle ist die Verbindung der Schnur mit der Pflanze, kaum mit voller Sicherheit zu konstatieren. Die volle Gewähr bietet die Kopie aus dem Codex Chigianus, die von

II. Dioskuridesbild [1]). (Fol. 5^b). Gesamtgrösse: 236:225 mm. Auf den aus fünf Gliedern zusammengesetzten Rahmen entfallen 35 mm. und zwar: 1. Blauer Streifen (5 mm); 2. Goldstreifen (3 mm.); 3. die Mittelleiste mit rotem Grunde und blaugrüner Ranke (21 mm.). 4. Goldstreifen (3 mm.); 5. schwarzer Abschlusstreifen gegen das Bildfeld (3 mm). — Die Eckstücke sind goldene Hülsen, braun schattiert und ornamentiert.

Bei der Darstellung ist der schmale Luftraum tiefblau; in demselben hangen, am inneren Rande des Rahmens befestigt, grazile, dunkelgrüne Guirlanden mit weissen Blüten herab.

Den Hintergrund bildet, die ganze Breite des Bildes belegend, eine dreiteilige Architektur: in der Mitte eine halbkreisförmige Nische mit vergoldeter Muschelwölbung; von der Bedachung darüber ist ein an der Front ziemlich steiler, dreieckiger Giebel sichtbar. Zu beiden Seiten schliessen sich Teile eines längeren Säulenportikus an. Auf jeder Seite tragen drei korinthische Säulen ein mit Zahnschnitt geschmücktes Epistyl, darauf sattrote Aufsätze, die wahrscheinlich aus je zwei, in der Mitte zusammenstossenden Voluten bestehend anzusehen sind. Die braune, goldkassettierte Decke des Portikus ist, logisch zwar richtig, doch mit sehr geringem Gefühl für Perspektive, in der Untersicht gegeben. Die Farbe des Gemäuers ist violettgrau; die der Säulen, von links nach rechts gerechnet zweierlei: die erste, dritte, vierte und sechste ist serpentingrün, geädert; die zweite und fünfte dunkelbraun, grün gesprenkelt; die Kapitäle sind weiss. Zur Belebung der Mauerflächen durchziehen alle Teile der Architektur, gleichmässig durchlaufend, zwei Mauerstreifen: der erste unter der Decke, der zweite etwas tiefer.

Vor der r. Abseite der Architektur steht ein vergoldeter

---

unserem Exemplare zu einer Zeit genommen wurde, als die Miniatur noch gut erhalten war. Vgl. Penzig, Contribuzioni alla storia della botanica (Milano 1905) Tav. 2.

[1]) Bernoulli, l. c., II., 214 f. — Taf. 31. — Diez, l. c., p. 23 f. — Taf. 3, Fig. 2.

Stuhl ohne Lehnen, mit gedrechselten und horizontal verspreizten Beinen; auf das Sitzbrett ist ein rosa Polster gelegt· Darauf sitzt Dioskurides im Profil nach l., das r. Knie ist hoch gezogen, das l. Bein vorgesetzt. Die Füsse sind auf einem massiv gearbeiteten, holzfarbenen Schemel gestützt, der l. ruht nur noch mit der Ferse auf der Kante desselben. Auf den Knieen liegt ein aufgeschlagenes Buch, das er mit der l. Hand hält; die Rechte führt schreibend den Kalamos und stützt sich mit den beiden letzten Fingern auf die r. Hälfte des Buches. Der Oberkörper, besonders aber der Kopf, ist über den Kodex gebeugt. Vor dem Schreibenden steht ein kastenartiges Gestell, mit einem bläulichweissen Tuche tief verhängt; auf der Platte steht ein grosses Tintenfass. Das Inkarnat ist braunrot in drei Tönen gehöht. Haar und Bart braunschwarz.

Bekleidet ist er mit einem bläulichweissen Armelchiton, von den Hüften abwärts noch mit einem weissen, braungrau schattierten Mantel. An den Füssen trägt er Sandalen.

Das Buch, in welches er schreibt, hat einen roten Einband, vom rechtsseitigen Deckel hängt ein rotes Verschlussband herab. Über dem Haupte liest man in weisser Schrift den Namen:

ΔΙΟCΚΟ
ΡΙΔΗC

Vor der Nische steht eine jugendliche weibliche Gestalt im ³/₄-Profil nach links gewendet. Der r. Fuss ist leicht vorgesetzt, der l. nicht sichtbar. Die Oberarme hält sie beinahe perpendikular am Körper, die Unterarme sind nach vorn gestreckt, mit den Händen hält sie die Alraunpflanze frei vor sich hin. Das Inkarnat ist hell, gelblich, mit drei Tönen gehöht. Das Haar ist dunkelbraun, glatt gescheitelt, am Hinterhaupte oder im Genick geknotet.

Bekleidet ist sie mit einem bis zum Boden herabwallenden Gewande aus goldgewebten Stoffe, das um die Hüften gegürtet ist; auf der Brust sind noch drei rote Ornamentreste sichtbar, die von einem nicht mehr bestimmbaren Brustschmuck her-

rühren dürften [1]). Über den Rücken fällt ein blauer Mantel, nur an der linken Seite sichtbar, herab; ein Zipfel hängt am Ellbogen des l. Unterarmes nach innen. Die Füsse sind mit roten Schuhen bekleidet. Ihren Schmuck bildet ein Goldreifen um das Haupt und einfache, grosse Ohrringe. Links vom Kopfe in weisser Majuskel der Name: ЄΠΙΝΟΙΑ

Vor der linken Abseite der Architektur sitzt auf einem. einfachen Klappstuhl, dessen Sitz rot bespannt ist, ein Maler Das Gesicht im verlorenen Profil, der Oberkörper in Rückenansicht, das l. Bein im Profil nach l., das r. eingezogen, nur auf die Zehenspitzen gestützt. Der l. Ellbogen ist auf den Oberschenkel derselben Seite aufgestützt, die Hand hält einen mit dunklem Pigment gefüllten Farbennapf. Der r. Arm ist ausgestreckt, die Hand führt, die Mandragorawurzel malend, den Pinsel. Das Inkarnat ist hell, gelblich, wie bei der Epinoia; das Gesicht ist bartlos, das Haupthaar dunkelbraun.

Bekleidet ist der Maler mit einem kurzen, rosafarbenen Chiton ohne Ärmel, der um die Hüften von einem vergoldeten Gürtel zusammengehalten wird. Die Beine sind bis über die Kniee mit weissen Beinkleidern, von da ab mit schwarzen Strümpfen bekleidet, welche ein rotes Band unter dem Knie festhält; Schuhwerk ist nicht zu sehen.

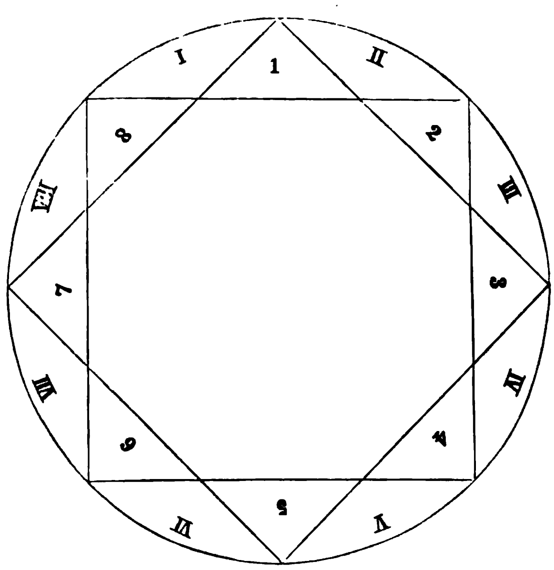
Vor dem Künstler steht eine dreibeinige, holzfarbene Staffelei; die Enden der einzelnen Stelzen bilden zusammen einen zylindrischen Kopf, der in mehrere horizontal laufende Rillen die Bundschnur aufnimmt. Die Verstellbarkeit der Stelzen ist offenbar durch Charnire ermöglicht. Die beiden vorderen Beine tragen auf Steckstiften eine Tafel, auf welcher ein weisses Blatt mit acht Reisnägeln festgeheftet ist; darauı erscheint die Alraunpflanze schon gemalt; der Künstler ist anscheinend damit beschäftigt, die anthropomorphe Wurzel möglichst getreu der Natur nachzubilden, weshalb er das ihm

[1]) Mit Diez darin die „orbiculi" zu erblicken, vermag ich deshalb nicht, weil die roten Reste nicht nur an beiden Schultern, sondern auch zwischen denselben, aber aus der Mitte gerückt, sichtbar sind. Auch die Form verrät eine Ausdehnung in die Länge, keinen Kreis.

von der Epinoia entgegengehaltene Original aufmerksam betrachtet, um noch eventuelle Korrekturen anzubringen.

Unter der Tafel steht ein kistenähnliches Gestell, darauf sieben Näpfe (Muscheln) mit verschiedenen Farben, die zur Darstellung der Pflanze erforderlich waren.

Auf diese beiden Dioskuridesbilder folgt das *Dedikationsbild* mit der Darstellung der *Anicia Juliana* [1]). (Fol. 6^b). Gesammtgrösse (Diameter des Kreises, den Rahmenring mitinbegriffen): 240 mm.; sammt den über die äussere Peripherie hinausgehenden Schlingenhälften: 266 mm. Auf den Rahmen entfallen 14 mm. Dieser ist aus zwei Teilen zusammengesetzt: aus einer roten Umfassungslinie und aus einem goldenen Flechtband. — In den Kreis sind zwei um 45° gegeneinander gedrehte Quadrate derart eingeschrieben, dass die Diagonale des einen mit der Mittellinie des anderen zusammenfällt; deren 158 mm. lange Seiten zeigen ebenfalls das Flechtbandmuster des Kreises. Durch diese geometrische Konfiguration entstehen drei Arten von Flächenkompartimenten: das oktogonale *Mittelfeld*, die acht gleichschenkligen *Dreiecke* mit einem rechten Scheitelwinkel als Quadratabschnitte und die acht

¹) Diez, l. c., p. 24, ff. Taf. 4, Fig. 1. — Am gründlichsten v. Premerstein, Anicia Juliana im Wiener Dioskorides-Kodex, in: Jahrbuch der kunsthist. Sammlungen des allerh. Kaiserhauses. Bd. XXIV. Heft 3, mit einer sehr guten farbigen Reproduktion in Originalgrösse. Daselbst ist auch (p. 105) die wichtigste Litteratur, in welcher das Bild reproduziert wurde, mitgeteilt. Ferner die Angaben v. Premersteins hier oben, p. 8.

zwischen den Dreieckschenkeln und der Peripherie liegenden *Kreisausschnitte.*

Von Letzteren hat jeder eine Höhe von 23 mm. (In der Skizze mit I—VIII bezeichnet). Sie sind von schmutzigblauen Grunde; darauf, flott komponiert und impressionistisch gemalt, folgende acht auf die Bautätigkeit Julianas sich beziehende Darstellungen.

I. *Beflügelte Putti beim Malen eines Tafelbildes.* Links eine Farbenbank. Rechts davon ein Putto, im Profil nach r., niedergebeugt und Farben in den auf dem Boden stehenden vier Näpfen zubereitend. Rechts davon steht ein Putto, im Profil nach r. gewendet, vor einer Staffelei, auf welcher eine Tafel aufgestellt ist und malt darauf eine menschliche Halbfigur. Mit der Rechten führt er den Pinsel, mit der Linken hält er den Farbennapf.

II. *Bemalung einer Hausfassade.* Links ein in schwarzen Strichen angedeutetes Haus. Rechts davor zwei stehende, im Profil nach l. gewendete Putti, der eine flügellos; beide haben den l. Arm leicht vorgestreckt, den r. höher gehoben. Hinter diesen beiden, weiter nach r. ein dritter Putto, im Profil nach r., zu einem der fünf Farbengefässe niedergebeugt, wol Farbe anrührend. Die Gefässe sind kesselartig geformt und mit einer, noch jetzt deutlich erkennbaren Handhabe versehen, was zweifelsohne auf die Grösse hindeutet.

III. *Putti bei der Tischlerarbeit.* Auf einem Gerüst von Hackenstützen liegt ein Pfosten. Auf diesem steht ein geflügelter Putto im Profil nach r., auf dem Boden ein zweiter im Profil nach l.; beide zersägen mittelst einer Schrotsäge den Pfosten.

IV. *Bearbeiten von Steinen.* Links rohes Steinmaterial; r. davon ein Stein isoliert liegend, davor sitzt ein Putto auf dem Boden, mit dem Rücken gegen den Beschauer; mit der Linken setzt er den Meissel an, mit der Rechten, die hoch erhoben ist, führte er jedenfalls den Schlägel. Die anderen Teile der Darstellung sind bis auf das Pergament abgerieben, sodass nicht einmal Spuren erhalten sind. Auch die eben be-

schriebene Szene ist nur mit grösster Mühe zu erkennen. Die Farbe der Steine war grau, braun schattiert.

V. *Herbeischaffen von Steinmaterial.* Links ein grosser mit Stricken umschnürter Stein; die Enden der Seile sind an der Welle eines Göpels befestigt, an dessen vier Hebeln sich ebensoviele Putti anstemmen und drehen: der erste (von l. an gerechnet) im Profil nach r., der zweite in Rückenansicht, der dritte im Profil nach l., der letzte en face. Rechts davon ein frei liegender Stein. Der Göpel ist dunkelbraun, die Steine wie in der vorhergehenden Darstellung.

VI. *Putti beim Versetzen von Balkenhölzern.* (Dachstuhlkonstruktion). — Links zwei geflügelte Putti im Profil nach r., beide anscheinend damit beschäftigt, mittelst Hebebäumen, an die sie sich mit den Schultern anstemmen, einen Balken an seine Stelle zu rollen. Vor ihnen ein viereckiges Gerüst in Draufsicht; auf diesem steht der dritte Putto im Profil nach r., und hantiert mit Balken; seine Gesten sind nicht mehr konstatierbar.

VII. *Vorbereitung der Zimmerhölzer durch Putti.* Zwei Darstellungen übereinander, die jedoch hintereinander zu denken sind. Oben ein Putto im Profil nach r., der einen auf zwei Zimmerböcken liegenden Balken mit einer Axt behaut. Unten ein Putto im Profil nach r.; er sitzt auf einem wagrechten Balken, der mit dem sichtbaren Kopfende auf einem ziemlich hohen Zimmerbock aufliegt, sodass der Putto mit baumelnden Beinen da sitzt; das zweite Ende des Balkens ist in der Überschneidung. In der Hand hält er ein schwächeres Holz, dessen unteres Ende auf den Zimmerbock gestützt ist, und bearbeitet es mit einem Hohlbeil.

VIII. *Musivische Arbeit.* Beinahe die ganze Breite des Feldes nimmt eine Apsis (Exedra) mit Muschelwölbung ein, deren Wand in mehrere Felder eingeteilt ist, wovon sich das mittlere und das linke unterscheiden lassen. Das ganze steht auf einem Stufensockel. Im Mittelfelde der Exedra ist eine satt polychromierte Figur, an der noch ein Teil eines roten Oberkleides, eine goldene Gloriole sowie Schriftzeichen rechts und links vom Haupte deutlich wahrnehmbar sind (links ein

Y, rechts ein formloses Gebilde). Davor, etwas nach l. gerückt, steht ein Putto, fast im Profil nach r. gewendet. Er steht auf dem r. Bein und hat das l. auf eine Stufe gestellt; die beiden Arme sind gerade gegen die Wand ausgestreckt. Da alle sonst typisch wiederkehrenden und zur Andeutung der Malerei oder Bildhauerei — und nur diese könnten ausser der Mosaikarbeit hier in Betracht kommen — nötigen Beigaben, wie Farbentöpfe und Eisenwerkzeuge fehlen, glaube ich auf das Einlassen eines Mosaikbildes schliessen zu müssen.

Nach dem Darstellungsinhalt allerdings müsste die Reihenfolge eine andere sein. Es gehören zusammen VII (das Vorbereiten) und VI (das Versetzen der Zimmerhölzer). Ferner V (das Herbeischaffen) und IV (das Bearbeiten des Steinmaterials). Dann I (Tafelmalerei) und II (Wandmalerei). Als paarlose Darstellungen unterbrechen die in gleicher Höhe vis-a-vis angebrachten Szenen III (Tischlerarbeit) und VIII (Mosaik).

Die dreieckigen Quadratabschnitte (in der Skizze mit 1—8 bezeichnet) haben je die Höhe von 20 mm.; die Fläche ist rot angelegt. In jedem derselben ist in Gold ein Buchstabe des Namens Juliana aufgetragen: im Felde 1 = *I*; 2 = *O*; 3 = *Y*; 4 = *Λ*; 5 = *I*; 6 = *Λ*; 7 = *N*; 8 = *Λ*. Jeder ist schwarzbraun umrandet.

Das Achteck ist zunächst noch von einem 3 mm. starken Streifen von schwarzer Farbe umsäumt; darauf ein achtzeiliges Akrostichon zum Preise Julianas, als Erbauerin der Kirche in Honoratae [1]).

Das ganze Feld hat einen gleichmässig angelegten blauen Grund.

In der Mitte desselben ist ein vergoldeter Prachtsessel mit Greifenbeinen aufgestellt. Das starke Sitzbrett ist ebenfalls vergoldet und trägt ein schwellendes violettrosafarbenes Kissen; Lehnen fehlen. Davor liegt ein niedriger, aber beträcht-

---

[1]) Über die Lesung, den metrischen Bau, Beziehungen des Inhaltes etc., vgl. v. Premerstein, Anicia Juliana, p. 110 ff. — Den Umfang der späteren Restaurierungen, wie ihn v. Premerstein findet, kann ich allerdings nicht konstatieren. Ferner hier oben, p. 10 ff.

lich langer und breiter Fuszschemel von der Farbe des Sessels.

Darauf sitzt in feierlich-ernster Unbeweglichkeit die gepriesene Anicia Juliana, ganz in Vorderansicht. Der r. Fuss ist etwas nach vorn gesetzt, der l. eingezogen. Der l. Oberarm liegt am Körper an, die Hand hält einen, auf den l. Schenkel schief aufgestützten Kodex in vergoldetem Einband, dessen sichtbarer Deckel eine weisse, ehedem mit einem Ornament oder einer Darstellung geschmückte Raute zeigt. Der r. Oberarm ist ebenfalls an den Körper gelegt, der Unterarm schief gesenkt; die Hand weist die volle Innenfläche dem Beschauer. Auf der Handfläche sind ganz deutliche Reste von zwei Goldmünzen [1]).

Das Inkarnat ist hell, gelblich, in drei Tönen gehöht. Das Haar ist schwarzbraun.

Sie trägt ein purpurnes (d. i. dunkelviolettes) Untergewand mit eng schliessenden, bis an das Handgelenk reichenden und hier mit Goldstreifen verzierten Ärmeln. Darüber hat sie ein zweites purpurnes Gewand, eine Dalmatika, mit weiten Ärmeln angelegt; es reicht bis zum Boden. Endlich trägt sie zu oberst einen goldwebigen Überwurf, die mit Purpurklavi gesäumte Palla, deren Streifen mit dem Umwurfteil durch eine Nadel an der Brust zusammengehalten werden [2]). Die Füsse bekleiden rote Schuhe.

Die Haartracht der Patrizierin ist gegenüber jener bei der Heuresis und Epinoia komplizierter. Das reiche Haar ist in einem kranzartig um das Haupt gelegten Wulst nach vorn gezogen; möglicherweise wird man an eine Einlage zu denken haben [3]). Die Anordnung am Hinterhaupte dürfte in

---

[1]) Vgl. dagegen v. Premerstein, Anicia Juliana, p. 106, und hier oben p. 15. — Diez, l. c., p. 25.

[2]) Über die Kleidung der Juliana vgl. die erschöpfende Untersuchung und zwingende Darlegung bei v. Premerstein, Anicia Juliana, p. 116 ff. — mit Rekonstruktionen.

[3]) Anders hat hier Molinier gesehen, der in seiner Specialarbeit: La coiffure des femmes dans quelques monuments byzantins in: Études d'histoire du moyen-âge, dédiées à Gabriel Monod (Paris, 1896), p. 61 ff., zwei Hauben, eine untere, schwarze, und eine obere, rote annimt und zum

Flechten festgesteckt gewesen sein. Über das schwarzbraune Haar ist ein tiefschwarzes Netz von rhombischen Maschen gezogen und über den Schläfen mit Haarnadeln festgesteckt; die ziemlich grossen, weissen Buckeln dürften als Elfenbein anzusprechen sein. In der Mitte über der Stirne ist ein rechteckiges, mit Edelsteinen und wahrscheinlich auch mit Filigran verziertes Goldplättchen festgemacht. Darüber folgt ein rundes, scharlachrotes Häubchen, das netzartig mit Perlen benäht zu denken ist. In der Mitte desselben, oberhalb des Netzplättchens, war eine Agraffe angebracht, wie die Goldreste beweisen; die Form ist freilich nicht mehr mit Sicherheit zu bestimmen. Das eine scheint mir aber unzweifelhaft zu sein, dass sie über das Häubchen hinausragte, und ist es nicht unwahrscheinlich, dass die Form der Absplitterungen an dieser Stelle von der früheren Form des Ornamentes bedingt, also nicht zufällig ist [1]. Über das Hinterhaupt scheint ein dünner Schleier hinabgefallen zu sein, nach dürftigen Resten zu schliessen. Den Goldschmuck beenden Ohrgehänge, die aus einem einfachen Ringe bestehen, an welchem noch eine grosse Perle angehängt ist.

Hinter Juliana steht rechts (vom Beschauer) kaum merklich nach r. gewendet, eine weibliche Gestalt. Das r. Bein ist vorgestreckt, sodass der Fuss vom Ristbug an sichtbar war. Das l. Knie ist hochgezogen, der Fuss auf einen Schemel von weisser Farbe aufgestützt. Der l. Oberarm ist am Körper anliegend, die Hand hält einen auf das l. Knie aufgestützten, mit dem Rücken nach rückwärts gerichteten rot eingebundenen Kodex; vorn, über dem weissen Schnitt sind noch Reste der Schliessenbänder zu sehen. Die r. Hand weist mit dem Zeigefinger über den Kodex hinweg, anscheinend auf den Inschriftstreifen, der die Worte: »ὑμνοῦσιν καὶ δοξάζουσιν« enthält. Das

---

Ergebnis gelangt, dass wir es mit Perrücken zu tun hätten. Ihm ist das Original wol nicht vorgelegen. Dieser Annahme folgt Diez, l. c., p. 25 und 52 f. — Richtig hat v. Premerstein, p. 121 die Anordnung dargelegt.

[1]) Vgl. Diez, l. c., p. 25, Anm. 3, der eine gegenteilige Ansicht hat. Ich komme darauf zurück.

Haupt ist gegen die Mittelaxe beinahe im ³/₄-Profil nach l. gewendet. Das Inkarnat wie bei der Julianafigur. Das schwarze Haar ist gescheitelt, am Hinterhaupte geknotet; die kurzen Vorderhaare sind frei in die Stirne gekämmt. Ihr Blick ist voll auf die Mittelfigur gerichtet. — Ihre Kleidung besteht aus einem weissen bis zum Boden reichenden Gewande (Chiton) mit eng schliessenden Ärmeln, das mit schmalen, dunkel geränderten Goldstreifen, welche zu beiden Seiten über die Schultern bis zum Saum herab laufen, verziert ist. Über die l. Schulter und den l. Arm hängt ein violettrosafarbener Mantel. Die Farbe der Beschuhung ist nicht mehr zu sehen, muss aber, wie aus Spuren hervorgeht, rot gewesen sein, wie bei den allegorischen Figuren der Heuresis und der Epinoia. Der Schmuck besteht aus einem Goldreifen, der, mit einem Mittelbuckel versehen, das Haar zusammenfasst, und aus grossen Ohrringen mit kleinen Anhängseln; um den Hals und über die Brust läuft ein feiner Goldstrich, vielleicht ein Goldkettchen andeutend. Zu beiden Seiten des Hauptes ist die Beischrift ΦΡΟΝΗ — CIC in weissen Majuskeln angebracht.

Links (vom Beschauer) steht eine zweite weibliche Gestalt, vollkommen en face. Die Stellung der Beine ist nicht sichtbar. Beide Arme halten in der Höhe der Gürtelgegend einen Bausch mit Goldmünzen gefüllt. Das Haupt ist nach links geneigt, die Augenbrauen gegen die Nasenwurzel hochgezogen, die Mundwinkel nach abwärts gerichtet: die typischen Züge bei der Darstellung des Schmerzes. Das Inkarnat, die Haarfarbe und Haartracht sowie der Schmuck entsprechen ganz jenen, bei der Phronesis beschriebenen. Die Kleidung besteht aus einem weissen Ärmelchiton, welcher zu beiden Seiten mit dreifachen, dunkel berandeten Goldstreifen, einem breiten und zwei schmalen, verziert ist; diese sind wol auch, wie bei der Phronesis, über die Schultern bis zum Saum hinablaufend zu denken. Über die linke Schulter hängt, schief über die Brust gezogen und über die beiden Hände fallend, ein graugrüner Mantel, der zwischen dem Körper und den Unterarmen einen tiefen Bausch bildet, in dem das Gold aufgeschüttet liegt. —

Zu beiden Seiten des Hauptes in Weiss die Beischrift ΜΕΓΑΛΟ — ΨΥΧΙΑ.

Vor dieser steht, im $^3/_4$-Profil nach r. gewendet, ein nakter, geflügelter Putto von demselben Inkarnat, wie die Frauenfiguren. Er blickt zur Juliana auf und hält ihr einen aufgeschlagenen Kodex hoch entgegen. Der Letztere ist in rotem Einbande und hat rote Schliessenbänder.

Auf der rechtsseitigen Hälfte liegen vier Goldmünzen, welche die offene Hand der Juliana darauf gleiten liess; die linksseitige Hälfte weist anscheinend Reste eines grünen Pflanzenbildes auf. Über dem Kopfe des Eroten steht, in Weiss ausgeführt, die Beischrift: ΠΟΘΟC ΤΗC — ΦΙΛΟΚΤΙCΤΟΥ.

Vor dem Putto, dessen Beine bis über das Knie überschneidend, kniet eine weibliche Gestalt. Sie ist aus Platzmangel, wol gegen die Intentionen des Künstlers, sehr klein geraten und ist zwischen den sechsten Inschriftstreifen (enthaltend den Vers: *Ἀνικήων, ὧν γένος πέλεις*) und die linke Schmalseite des Fuszschemels eingezwängt. Sie kniet auf beiden Knieen, hat den Oberkörper zur Erde geneigt, die beiden Unterarme sind auf den Schemel aufgelegt, während ihr Mund die Spitze von Julianas rechtem Fusse zu berühren scheint. — Das Inkarnat wird wol mit demjenigen der anderen Figuren gestimmt haben; jetzt ist der ganze Auftrag beinahe bis auf den Pergamentgrund abgerieben. — Die Kleidung besteht aus einem gelblichweissen, mit einem braunberandeten Goldstreifen geschmückten Untergewande; über den Oberkörper, das Hinterhaupt und die Arme mit einhüllend, legt sich ein weisser Mantel. Die Füsse sind rot beschuht. Über der Figur steht die zweizeilige, in Weiss aufgetragene Beischrift: ΕΥΧΑΡΙCΤΙΑ — ΤΕΧΝΩΝ.

Vor dem Schemel stehen zwei zylindrische Gefässe, nach der Farbe zu urteilen, aus Holz. So viel ich sehe, waren diese mit Geld angefüllt dargestellt; bei dem linksseitigen wenigstens lässt sich dies mit Sicherheit behaupten, weil nicht nur die Goldreste, sondern auch genau dieselbe dunkelbraune Umrandung in deutlichen Spuren zurückgeblieben ist, wie sie

die Goldmünzen im Schoosse der Megalopsychia zeigen. Schwieriger liegt die Bestimmung beim rechtsseitigen Gefäss; doch kann es, nach meiner Überzeugung nur die Alternative geben: entweder war das Gefäss ebenfalls mit Gold gefüllt dargestellt, oder — und das scheint mir weniger wahrscheinlich — leer, wodurch die Summe als bereits verausgabt angezeigt werden sollte. Das ist umso glaubwürdiger, als das Innere beider Gefässe den blauen Grund zeigt, von welchem das aufgetragene Gold abgefallen ist [1]). Wollte der Künstler die Gefässe leer darstellen, hätte er sie innen braun oder sonstwie dunkel gefärbt; denn diese Logik des Kolorites hält er sonst fest.

Das nun folgende *Titelblatt* [2]) (Fol. 7ᵇ) ist ein Kreis von 213 mm. Diameter, von tief blauer Innenfläche mit einem ornamentalen Rahmen. Auf diesen entfallen 34 mm. Er ist aus vier Teilen zusammengesetzt: 1. Ein schwarzer Streifen (5 mm.). Dann eine feine Trennungslinie in Gold. 2. Ein roter Streifen (7 mm.). 3. Leiste mit dem goldenen Lorbeerkranz (16 mm.). 4. Roter Streifen, gegen das blaue Innenfeld mit einer feinen Goldlinie abgeschlossen (6 mm). Die Leiste mit dem Lorbeerkranz ist ganz mit Gold angelegt, die Blätter mit Braun herausgearbeitet. Oben in der Mitte ist ein kleiner, die beiden Kranzenden trennender Kreis von 22 mm. Diameter eingefügt. Der Grund ist blau, darin ein achtzackiger Stern; die Umrandung ist weiss. Unten in der Mitte zwei, durch einen Stil verbundene Schalen, nach rechts und nach links geöffnet, welche nach entgegengesetzten Richtungen die Kranzteile entsenden.

Im blauen Mittelfelde ist der Titel in goldener Majuskelschrift in elf Zeilen aufgetragen. Vor dem Beginne ein Kreuz, zum Schluss ein ornamental geschwungenes, herzförmiges Blättchen.

---

[1]) Vgl. dagegen Diez, l. c., p. 26, und v. Premerstein, Anicia Juliana p. 106, sammt Anm. 1 auf derselben Seite.

[2]) Diez, l. c., p. 27 f. — v. Premerstein, oben, p. 72 f. Bei beiden auch die Titelkopie in Minuskelschrift vollständig mitgeteilt.

Die folgenden Blätter (8^a—11^a) enthalten den Index des Inhaltes und eine Wiederholung des Titels, in welch Letzterem schüchterne Versuche einer Buchstabenornamentation auftreten. Bei den schwarzen Lettern laufen zu beiden Seiten der Schäfte und Balken rot punktirte Linien; sporadisch erscheint auch ein unvermittelt aufgesetzter roter Schnörkel oder eine aus stärkeren roten Punkten zusammengesetzte Konfiguration, etwa in der Gestalt einer Traube, ebenfalls unorganisch an den Buchstabenkörper angegliedert. — Die beiden nächsten Seiten (11^b—12^a) sind leer.

II.

Auf Fol. 12^b beginnt die zusammenhängende Reihe der Pflanzenbilder. Sie sind Illustrationen zum Text und haben als Anschauungsmaterial die Aufgabe, dem Leser des Textes die daraus gewonnenen Vorstellungen zu verdeutlichen, eventuell zu korrigieren. Die Aufgabe des Künstlers war es demnach, in erster Linie die Natur nach jeder Richtung hin, in Form und Farbe sowie in deren Wechselbeziehungen und Zulfälligkeiten zu beobachten und möglichst treu wiederzugeben. Das frei künstlerische Moment tritt demnach zurück; diese Zweckkunst verlangte einen gewissen Grad von Selbstverläugnung des Künstlers. Für diese Art des Kunstschaffens bietet unser Kodex wertvolles Material. Allerdings muss dieses mehr vom Standpunkte der Natur — als der Kunstgeschichte beurteilt werden; nicht so sehr die künstlerische als die naturgetreue Ausführung kommt in erster Linie in Betracht; indessen bietet doch auch die künstlerische Seite viel des Interessanten und Beachtenswerten.

Über die *Naturtreue* der Pflanzenbilder war man zu allen Zeiten seit dem Bekanntwerden der Handschrift verschiedener Ansicht. Während sie z. B. namhafte Gelehrte, wie Sambucus, Dodonaeus, Schelhammer, Stol, van Swieten, Haller, Sibthorp und andere für gut halten, fehlt es zu gleicher Zeit nicht an gegenteiligen Äusserungen von nicht minder bedeutenden Botanikern und Ärzten, wie Crato, Clusius,

Jacquin, Weigel, Sprengel [1]). In der Tat sind die Pflanzenbücher des 16. Jahrhunderts mit naturgetreueren Abbildungen versehen, als es die in unserem Kodex sind [2]). Es ist demnach auffallend, dass man im 17. und sogar im 18. Jahrhundert noch auf eine Ausgabe der Pflanzenbilder unserer Handschrift grosse Hoffnungen setzte und mit deren Hilfe den Alten bekannt gewesene Pflanzen identifizieren zu können meinte, sich also einen Nutzen für die praktische Botanik versprach [3]). Erklären lässt sich dies nur durch den unbedingten Respekt, den man vor allem Antiken empfand. Wenn Jacquin sich um das Jahr 1763 gegen eine Publikation in Kupferstich aussprach, weil er den »geringen Wert« der Abbildungen einsah, so hat er dies natürlich nur auf den praktischen Zweck für die botanische Wissenschaft bezogen, übersah aber den grossen historischen Wert.

Nichtsdestoweniger gibt es unter den Abbildungen mehrere, welche alle Eigentümlichkeiten der Pflanze mit bewunderungswürdiger Treue wiedergeben: vom physiologischen Bau bis zur letzten Farbennuance; als Beispiel hierfür möchte ich nur die Ἀργεμώνη ἑτέρα (fol. 57[b]) nennen.

---

[1]) v. Premerstein, oben, p. 80 ff. — Crato z. B. schreibt im J. 1569 an Clusius: „quae magna ex parte magis fictae quam pictae videntur." Bei Premerstein, oben, p. 17. Dagegen hielten andere, wie z. B. de Nessel in seinem Kataloge, p. 49 die Bilder für naturgetreu; auch noch neuere Forscher sind vielfach dieser Ansicht; der letzte, der sich ausführlicher darüber äusserte war A. Riegl, Spätrömische Kunstindustrie, p. 138.

[2]) Es sei hier unter den vielen Dioskuridesausgaben des 16. Jahrhunderts nur auf die grosse des *Mathiolus* hingewiesen, in der die Holzschnitte auf Grund von Zeichnungen nach der Natur angefertigt sind. Bei einigen Exemplaren suchte man sogar durch Kolorierung der Holzschnitte den Abbildungen in Handschriften näher zu kommen. Freilich hat man andererseits wol künstlerisch wirksam, keineswegs aber der Natürichkeit Rechnung tragend, bei Exemplaren, die auf blaues Papier gedruckt waren, die schwarzen Pflanzenbilder mit Silber gehöht, also Helldunkelblätter von rein künstlerischer Wirkung hergestellt. Ja sogar kolorierte Holzschnitte hat man, ebenfalls zur Erhöhung der künstlerischen Wirkung, mit Gold gehöht. Die k.k. Hofbibliothek besitzt solche Exemplare. — Über andere Ausgaben vgl. v. Premerstein, hier oben, p. 119 ff.

[3]) Vgl. v. Premerstein, l. c.

Andere wieder, nach Fol. 43b sporadisch verstreut, sind abschreckend verzeichnet und schauderhaft koloriert, sodass sie das Original, wenngleich dieses eine algemein und sehr bekannte Pflanze ist, kaum erkennen lassen. Ein solches Beispiel wäre etwa das auf Fol. 267a abgebildete *Πολυπόδιον*.

Doch wird jetzt nach der Veröffentlichung des gesammten Abbildungsmateriales unseres Kodex für die Historiker in der Botanik sich Gelegenheit bieten, darüber ein fachmännisches Urteil abzugeben. Was bis jetzt darüber vorliegt ist mehr stichprobenmässig als übersichtlich und zusammenfassend [1]).

Für den Kunsthistoriker wichtiger ist die *künstlerische Seite* dieser Bilder.

Blättert man den Kodex durch, wird man gar bald gewahr, dass in demselben ungleichwertige Kunsterzeugnisse enthalten sind; sie weichen mitunter recht sehr von einander ab, sowol in der Auffassung wie in der Zeichnung, in der Ausführung wie im Pigment. Man sollte glauben, dass hiefür ein Schlüssel oder gewisse Grenzen zu finden wären; leider erweist sich jeder Versuch, die Gruppen von kunsthistorischen Standpunkte zu ordnen, als vollständig vergeblich.

Der erste Gedanke wäre, dass man Bilder aus verschiedenen Zeiten vor sich habe. Dem stehen aber zwei schwerwiegende Bedenken gegenüber: vorerst, dass der Text unserer Handschrift für Anicia Juliana in einem Zuge hergestellt wurde, und es somit schwer anzunehmen sein dürfte, dass man der Dame ein illustrativ unfertiges Buch überreicht hätte; dann aber der Umstand, dass sich keine bestimmten Grenzen, weder für die bessere, noch für die schwächere Gruppe nachweisen lassen und dass sich vorzügliche Bilder unter schlechteren finden und umgekehrt.

Vom philologischen Standpunkte ist die scharfsinnige Untersuchung v. Premerstein's [2]) durch ein sehr wertvolles Ergebniss gekrönt worden.

---

[1]) Darüber vgl. oben bei v. Premerstein, p. 98 ff., die ausführliche Darlegung.

[2]) Oben, p. 101 ff.

Darnach zerfällt die ganze Masse von 384 Pflanzenbildern in zwei Teile. Der erste enthält Pflanzen, welche in dem alten, ursprünglichen Index enthalten sind, der zweite solche, welche dort nicht aufgenommen erscheinen. Weiter stellte v. Premerstein fest, dass dabei eine bestimmte Ordnung beobachtet wurde, und dass die im Index verzeichneten Pflanzen niemals regellos unter die anderen verstreut, sondern immer als geschlossene Masse auftreten. Bezeichnen wir die Indexmasse mit I, die andere mit II, so ergiebt sich für die Anordnung derselben folgendes Bild nach den einzelnen Buchstaben des Alphabetes, wonach ja das ganze Pflanzenbuch geordnet ist.

ⲁ	= I + II + I.	ⲛ	= I + II.
ⲃ	= I.	ⲝ	= I.
ⲅ	= I + II + I.	ⲟ	= I + II.
ⲇ	= I + II.	ⲡ	= II + I.
ⲉ	= II + I.	ⲣ	= I + II + I.
ⲍ	= II + I.	ⲥ	= I + II (II + I + II + I + II).
ⲏ	= I + II + I.	ⲧ	= I + II + I.
ⲑ	= II + I.	ⲩ	= II + I.
ⲓ	= II + I + II + I + II.	ⲫ	= I + II + I.
ⲕ	= II + I + II + I + II.	ⲭ	= I + II + I.
ⲗ	= I + II + I.	ⲯ	= I.
ⲙ	= II + I + II + I + II.	ⲱ	= I.

Daraus geht hervor dass bei sechzehn Buchstaben die Indexmasse voransteht, beziehungsweise den Bestand bildet; bei den übrigen acht geht die Masse II voran, bildet aber nie allein den Bestand, sondern immer in Verbindung mit der Gruppe I; zuweilen, wie bei ⲓ, ⲕ, ⲙ und ⲥ ist die Zusammensetzung eine ziemlich komplizierte. Die Indexgruppe ist bei allen Buchstaben enthalten, die zweite fehlt nur bei vier derselben (ⲃ, ⲝ, ⲯ, ⲱ); in acht Fällen überwiegt die Indexmasse (ⲁ, ⲅ, ⲏ, ⲗ, ⲣ, ⲧ, ⲫ, ⲭ), in drei dagegen jene ausserhalb desselben. Daraus kann nur geschlossen werden, dass unser Kodex mindestens aus zwei Quellen schöpfte, oder von einer

Vorlage stammt, die aus mindestens zwei Quellen ihren Inhalt zusammentrug. Innerhalb dieser Sonderung ist aber ein fester Grundsatz für die Anordnung des Stoffes auch vom rein philologischen Standpunkte nicht zu konstatieren.

Aber mit dem Ergebnisse der Textkritik stimmt das Material, vom kunsthistorischen Standpunkte betrachtet, nicht.

Bei einer Gruppe von Bildern gelangt eine Reihe von Vorzügen zum Ausdruck. Die Pflanzen sind ihrem Wesen entsprechend erfasst, weich oder hart, krautig oder holzig, die Blätter häutig, lederartig oder fett; die Stengel sind, zylindrisch oder kantig, gut modelliert. Die Pflanze zeigt — man könnte sagen — eine Linear- und Luftperspektive. Das Vorn und Rückwärts ist sowol in der Zeichnung als namentlich in den Farben trefflich unterschieden und durch geschickte Überschneidungen gehoben, die Pflanze erscheint körperlich, aus der Bildfläche hervortretend: man erhält den Eindruck der kubischen Dimensionen. Die Farbe hat wol eine entschiedene Neigung zu dunklen Nuancen; indessen dürfte hier doch eine chemische Veränderung anzunehmen sein. Das charakteristische bei dieser Gruppe ist das Verstreichen des Auftrages Nass in Nass. Das Pigment ist sehr fein verrieben, fast ausnahmslos tinkturartig und deckt nicht in einem Auftrage. Als Bindemittel scheint eine fettige oder harzige Substanz mitverwendet worden sein, [1]) denn das Aussehen ist noch heute glänzig, die Konsistenz eine zähe und trotzdem harte.

Die zweite Gruppe, innerhalb welcher aber deutlich und sicher wenigstens *zwei Abstufungen* zu unterscheiden sind, ist in der Zeichnung ungelenker, vielfach steif; die Stengel mitunter wie nach dem Lineal gezogen, und obzwar schat-

---

[1]) Für die gütige Nachprüfung dieser meiner Untersuchungen bin ich Herrn Prof. Hans Macht zu grossem Danke verpflichtet. Er hat mich über die technischen Fragen vielfach beraten und war es mir eine grosse Beruhigung, meine Beobachtungen durch sein fachmännisches Urteil bestätigt zu finden. — Von einem Firnissüberzug, von dem R. Beer in seiner Arbeit (Kunst- und Kunsthandwerk, V., 239) als von einem charakteristischen Merkmal spricht — die Ansicht stammt aus Waagen, Kunstdenkmäler II., 8 ff. — kann keine Rede sein.

tiert, beinahe stets platt aussehend. Die Blätter weisen wol oft den Versuch des Künstlers auf, sie dem natürlichen Eindrucke entsprechend zu gestalten, Überschlagungen und Verkürzungen, Wellungen und Äderungen sowie das Lichterspiel wiederzugeben, doch zumeist mit geringem Erfolg, mitunter geradezu mit Misserfolg. Die Pflanzen machen den Eindruck, als ob sie die dritte Dimension nicht hätten: ein Vorn und Rückwärts ist vielfach nicht einmal versucht, und wenn dies doch geschieht, zumeist mit weniger Glück. Die Begrenzung der einzelnen Teile ist durch kräftige, oft ganz fremde Farbentöne, oft in übertriebener Weise angebracht. Die Farbe ist gröber verrieben, erdpulverig, durchwegs matt, gouacheartig und deckt beinahe immer in einem Auftrage. Die Schatten und Lichter sind bei der Mehrzal auf den getrockneten Grund aufgetragen; das fettige Bindemittel der ersten Gruppe fehlt hier durchgehends.

Doch ist festzuhalten, dass diese Gruppe zwei Abstufungen zeigt: die erste — es ist die weitaus reichhaltigere — verrät trotz der künstlerischen Inferiorität in der Ausführung zumeist gute, ja geradezu vorzügliche Vorlagen; die zweite beweist, dass der Kopist — und nur an einen solchen kann man denken — für die charakteristischen Akzidenzien weder das Verständniss noch das Auge hatte. Während Bilder der ersten Gruppe die dargestellten Pflanzen, mitunter sogar unmittelbar, erkennen lassen, ist das bei der zweiten Gruppe nicht der Fall.

Zur Begründung dieser Behauptungen hebe ich für jede Gruppe der Pflanzen eine *Vertreterin* durch eine genauere Beschreibung hervor.

Für die erste Gruppe diene der Ἄγνος (Fol. 36ᵇ). Bei diesem sind die Wurzel und die holzigen Teile der Stiele gelbbraun, dunkler schattiert, ohne Höhung; die Wurzel ist dunkler gehalten, als die Stiele. Die krautigen Teile der Stiele sind grünlichbraun, die Blätter wassergrün, dunkelgrün berandet. Die Blüten haben hellvioletten Grund, sind in zwei dunkelvioletten Tönen schattiert, und violettrosa gehöht. Die Früchte sind über braungrünem Grund erdbraun

schattiert, mit zwei helleren grünen Tönen gehöht. — Ein Stiel ist abgebrochen und eingetrocknet, und hängt mit dem anderen Teile des Astes nur noch mit dem Bast zusammen.

Fast jedes Exemplar dieser Gruppe bietet eine Reihe von individuellen Merkmalen und feinsinnigen Beobachtungen.

Für die *erste* Abstufung der zweiten Gruppe möge das Κρίνον βασιλικόν (Fol. 176^{b}) als Beispiel dienen.

Die Faserwurzeln sind gelbbraun, in einem Tone dunkler schattiert. Die Zwiebel ist beinahe ganz abgerieben; sie war bräunlichgrau, hell, mit lockerer Schuppung. Stengel und Blätter sind dunkelgrün, braun geädert, gelbgrün gehöht. Die Blüten waren weiss mit pastosem Auftrage, an den Zipfeln und an der Basis des Perigons bräunlichgrau untermalt; die Ränder sind bläulich, die Staubgefässe und Stempel bläulichweiss gestielt, die Beutel und Narben gelb; davon sind nur noch dürftige Reste vorhanden. Die Randschatten an der Zwiebel, den Blättern und Blüten sind schwarzbraun. Die Modellierung ist versucht, aber ohne besonderen Erfolg.

Für die *zweite* Abstufung dieser Gruppe führe ich den bekannten Κρόκος (Fol. 192^{b}) an.

Der Knollen ist erdbraun angelegt. Der Blütenstiel ist violettgrau, die Blätter dunkel blaugrün, am Rande hellgelb belichtet. Die Blüte erhielt einen blauvioletten Lokalton mit purpurbrauner Berandung; die Staubgefässe waren hellgelb, sind aber beinahe ganz abgerieben. Eine Modellierung ist nicht versucht.

Stellt man sich nun die Bilder nach diesen Typen übersichtlich zusammen, ergibt sich daraus folgendes Verhältniss:

1. In die erste Gruppe gehören 62 Stücke: Fol. 12^{b}—42^{b}; 56^{b}—59^{b}; 72^{b}—75^{b}; 77^{b}—90^{a}; 94^{a}—95^{a}; 111^{a}; 126^{a}; 290^{a}; 318^{b}—319^{b}.
2. In die zweite Gruppe sind dann die übrigen 322 Pflanzenbilder einzugliedern, und zwar zur ersten Abstufung etwa 153, zur zweiten 169 Bilder; unter diesen Letzteren sind aber 29 so schlecht ausgeführte Illustrationen, dass man sie innerhalb der Gruppe billig als die schlechteste Abstufung zusammenfassen

könnte. Da jedoch auch dieser Reihe beinahe alle Merkmale der Gruppe anhaften und sie sich nur durch die Sorglosigkeit bei der Ausführung von den übrigen 293 Stücken unterscheidet, lasse ich sie bei der Reihe der zweiten Abstufung [1]).

In einer Zahlenproportion ausgedrückt ergäbe demnach die ganze Masse 16.1 % künstlerisch gute und 83.9 % schwächere Bilder. Die letzteren verteilen sich in 39.9 % bessere, und 44 % mindere, beziehungsweise, wenn man noch die weitere Differenzierung der zweiten Abstufung beachten will, in 36.4 % mindere und 7.6 % schlechte Illustrationen.

Bemerkt sei noch kurz, dass bei 27 Bildern die Vorzeichnung, bei einigen reichlich, bei anderen in geringerem Masse, doch immer vollkommen deutlich, zu sehen ist [2]). Das verteilt sich auf beide Gruppen und ist bei 4 guten und 23 schwächeren, doch bei den schlechtesten nie zu beobachten.

Allein die Masse der Pflanzenbilder ist im Kodex nicht alleinstehend. Sie erhielt noch einen kleinen Nachtrag von 15 Bildchen in kleinerem Maszstabe als Illustrationen zur Paraphrase von Nikandros' Theriaka. Diese Bilderreihe erscheint beinahe geschlossen auf Fol. 394^b—398^b. Die meisten sind nach derselben Vorlage wie die grösseren Bilder im Pflanzenbuche gezeichnet und gemalt, wenngleich mitunter mit unwesentlichen Kürzungen. Man vergleiche die Abbildungen auf Fol. 36^b (Pflanzenbuch) und 396^b (Theriakapara-

---

[1]) Es sind die Bilder auf Fol. 43^b, 62^b, 63^b, 114^b, 115^b, 122^a, 124^v, 142^a, 144^b, 145^b, 147^b—150^b, 158^b, 159^b, 166^b, 172^b, 177^b, 181^b, 192^b, 201^b, (*Λινόζωστις ἄῤῥην*), 216^b, 225^b, 255^a, 258^a, 267^a, 328^a.

[2]) Fol. 94^a, 96^a, 106^b, 111^a, 138^a, 139^a, 152^a beide Pflanzen, 154^b, 155^b, 157^b, 170^b, 178^b, 179^b, 193^b, 196^b, 245^a, 290b, 295^b, 296^b, 300^b, 302^a, 303^a, 304^a, 335^a, 337^a, 358^b; die Federzeichnung auf Fol. 289^a ist eine Spielerei des Schreibers, der im 13. Jahrhundert den Text über den Alraun nachtrug. — Die noch sichtbaren Reste der Vorzeichnung bedeuten immer eine Abweichung von derselben durch den Maler, und diese ist mitunter recht beträchtlich, wie bei den Bildern auf Fol. 157^b, 178^b, 290^b, 295^b, 300^b, 302^a und 358^b, wo sogar die blind gezogenen Richtingslinien ganz deutlich zum Vorschein kommen.

phrase), darstellend die Ἄγνος benannte Pflanze, oder die Illustrationen auf Fol. 247ª (Pflanzenbuch) und 397ª (Theriakaparaphrase) mit dem Bilde des Ὀρίγανον; sie sind, man kann behaupten, ganz gleich. Dagegen weichen etwas stärker von einander ab jene auf Fol. 252ª und 397ª (Ὀνόγυρον) sowie auf Fol. 292ᵇ und 397ᵇ (Στυχνός), ohne aber die Abstammung von demselben Vorbilde verläugnen zu können [1]).

Die künstlerische Wirkung dieser Bilder ist eine bedeutend intimere, und gefälligere, als bei den grossen, meist ganzseitigen Illustrationen des Pflanzenbuches; jene wollen einem im Gedächtniss schon vorhandenen Vorstellungsbilde nur über die Schwelle des Bewusstseins rascher hinüberhelfen, nicht eine neue Vorstellung bilden helfen, wie diese.

III.

Das dem Pflanzenbuche folgende Fragment über die Heilkraft der Kräuter enthält nur eine Illustration, die am besten hier besprochen werden kann: ein Bild der Koralle, der ἐναλία δρῦς [2]). Dieses ist vor den dazugehörigen Textabschnitt postiert und nimmt die ganze Seite ein (Fol. 391ᵇ).

Wie die Pflanzen, so ist auch die Koralle, welche man offenbar auch zur Flora rechnete, einfach auf Pergamentgrund gemalt. Ein steiniges Ufer bildet den Vordergrund zur Darstellung. Dahinter ein dunkelblauer Wasserspiegel mit weissen Spitzlichtern. Am r. Rande ist ein Seeungeheuer mit eingerolltem und in eine dreiteilige Flosse endendem Schwanze, Flossenpranken, einer Kopfbildung, die jener des Delphins sehr ähnlich und mit flossenlappigen Ohren versehen ist; an der Schnauzenspitze zwei lange Schuppenstachel. Der Körper

---

[1]) Vgl. v. Premerstein, hier oben, p. 143, Anm. 2.

[2]) Vgl. Diez, l. c., p. 28 und 56; Taf. I, Fig. 2. — v. Premerstein, hier oben, p. 137, woselbst er die Vermutung ausspricht, dass auf einem jetzt zwischen Fol. 387 und 388 fehlenden Blatte ein gemalter Titel des Gedichtes sowie ein Verzeichniss der Abschnitte enthalten gewesen sei. Das ist sehr wol möglich, leider aber fehlt jede Handhabe, um das wahrscheinlich zu machen.

des Tieres ist in Vorderansicht in geschickter Verkürzung, der Hals mit dem Kopfe im Profil nach links gegeben.

Neben dem Tiere sitzt auf dem Uferboden eine weibliche Gestalt en face. Die Kniebeuge des l. Beines ist rechtwinklig, der Fuss platt aufgestellt; das r. Bein ist etwas nach vorn gestreckt, der Fuss ruht nur mit der Ferse über dem Wasserspiegel. Der ganze nackte Oberkörper ist leicht nach Rückwärts geneigt; der l. Oberarm abgespreizt, mit dem Ellbogen auf den Rücken des Seeungeheuers gestützt, während der Unterarm nachlässig in schiefer Haltung nach Abwärts gerichtet ist. Der r. Arm ist mit einer leichten Biegung im Ellbogen seitlich ausgestreckt, die offene Hand weist auf die Koralle. Das lange, in lockeren Wellensträhnen über das Genick hinabfliessende Haar ist dunkelbraun, grau gehöht. Auf der Stirne zwei schief nach Aufwärts gerichtete rote Krebsscheren. Das Inkarnat ist hell, in drei Tönen aufgehöht.

Die Kleidung besteht aus einem tiefblauen Tuche, das an den Umschlagstellen das goldwebige Unterfutter sehen lässt.

Die Ohren tragen goldene Ohrringe mit grossen herabhängenden Perlen. Den l. Oberarm schmückt eine goldene Armspange, das r. Handgelenk ein goldenes Armband.

An der l. Seite steht in schiefer Richtung, mit der Stange auf den Boden gestützt und an die l. Schulter angelehnt, ein braunes, mit Gold gehöhtes Ruder, mit der Schaufel nach oben; die r. Hand ist leicht auf die Stange gelegt.

Im Wasser vor dieser Gestalt schwimmen mehrere Seetiere: ein Delphin, fünf Fische, ein Tintenfisch, eine Seekrabbe und ein roter, kugelig aussehender Körper, der aber nicht mehr erkennbar ist; wol auch ein Seetier. Die Anordnung dieser Lebewesen ist nach der Richtung ihrer Achsen eine mannigfaltige.

Aus diesem Milieu wächst nun in sieben sich vielfältig verästelnden Hauptstämmen der Meerbaum, die Koralle, heraus. Alle Stämme und Äste verjüngen sich nach oben zu; innerhalb des Astgewirres setzen, besonders in der unteren Hälfte, fruchtartige Verdickungen an. Die Farbe ist dunkelbraun.

Eigentümlich berührt die von einer mittelalterlichen Hand herrührende Beischrift über dem Haupte der zweifellos als Meerespersonifikation zu deutenden Figur: „ὡς φασὶν ὁ ποσειδών", und das umsomehr, als der Oberkörper unbekleidet ist.

Die nun folgende Theriakaparaphrase enthält, wie oben angedeutet 52 Tierbilder, darstellend Reptilien, Fische, Vierfüssler, Tausendfüssler, Insekten, Krusten- und Weichtiere [1]).

Über diese lässt sich mit wenigen Worten berichten. Sie sind technisch solid, koloristisch glänzend, aber beinahe durchwegs fiktiv, formelhaft, zeichnerisch unbedeutend. Für die natürlichen Formen und Bewegungen der Tiere hat der Maler ebensowenig Auge und Verständniss, wie für den Bau der einzelnen Körperteile und seiner Gliedmassen. Für den realen Anschauungsunterricht könnten diese Bilder nicht benützt werden.

Die Schlangen sind alle in einer weichen Wellenlinie gegeben und unterscheiden sich zumeist nur durch die Färbung. Diese ist ausnahmslos formelhaft durchgeführt: jede Schlange ist durch eine seitlich durchlaufende Linie in eine obere, in der Regel dunklere, und in eine untere, zumeist hellere Hälfte geteilt. Dabei kommen bei jeder einzelnen entweder ganz unrichtige Farben, wie z. B. bei dem Fol. 411[a] abgebildeten σλώπος (oben braun, unten blau), oder wenigstens

[1]) Diese Bilder wurden selten veröffentlicht. Zuerst hat Lambecius in seinen Commentarii 43 diese Tierbilder, auf drei Kupfertafeln vereinigt und durch eine schlechte Zeichnung der Koralle vermehrt, veröffentlicht. (I. Ausgabe: VI., zu pag. 294; II. Ausgabe, Lambecius—Kollar, VI., zu pag. 436). Daraus de Nessel, Catalogus III., Taf. K, L, M, nach p. 8. In stilistisch getreueren Stichen teilt dann Seroux d'Agincourt, Histoire de l'art V., 26 ausser zwei Pflanzen (κάρδαμον u. βόλβος) noch aus der Theriakaparaphrase den Hirschkopf (ἐλάφου κεφαλή) und drei Reptile, die ἀσπὶς φοινίσσα sowie ἔχις καὶ ἐχίδνα mit. Aus den Ornithiaka ist der Pfau veröffentlicht. — Über die übrigen Kopien sieh eoben bei v. Premerstein, p. 144 ff.

starke Übertreibungen vor, wie bei dem Fol. 408^{a} gemalten δρυίνας ἢ ὕδρος (oben hellblau, unten satt rosa). Für die Oberseite herrscht indessen braun in allen Nuancen vor. Die Modellierung ist nicht hervorragend, aber immer verständlich; dagegen findet die Schuppung der Oberseite keine Würdigung. Besser sind die Ringschuppen der Unterseite beobachtet und dargestellt.

Wie wenig sich der Künstler mitunter um die grundlegenden Unterschiede kümmerte, beweisen Darstellungen von verschiedenen, wiewol verwandten Tieren, die sich nur durch die Farbe unterscheiden. Man vergleiche beispielsweise auf Fol. 416^{a} das κυάνεον mit dem auf Fol 417^{a} dargestellten σφήκιον. Beide sind in der Zeichnung kongruent, nur ist der erste blau, der letzte braun. Ebenso sind zwei verschiedene Skorpione (Fol. 419^{a}) nur durch die — übrigens falsche — Färbung unterschieden: der eine ist hochrot, der andere azurblau.

Selbst bei bekannten und oft vorkommenden Tieren ist die Farbe erdacht. So bei der auf Fol. 423^{a} abgebildeten σαλαμάνδρα, die braun gefärbt ist, in der Wirklichkeit aber schwarz und hellgelb gefleckt.

Die willkürliche, vielleicht im Aberglauben und in der sagenhaften Tradition begründete Phantastik sieht man bei einigen Tieren auf den ersten Blick, wie z. B. auf Fol. 422^{a} beim σφήξ. Auch beim Salamander kommt die abergläubische Anschauung, dass er Feuer auslösche, wenn er es durchschreite, zum Ausdruck.

Hinsichtlich der Technik wird man aber an die einleitenden Bilder einer-, und an die Pflanzenbilder der ersten Gruppe andererseits erinnert. Das Pigment ist pastos aufgetragen und mehrere Farben zeigen wieder das harzige Bindemittel. Die Farben sind, wenige Ausnahmen abgerechnet, lebhaft, hell und vorzüglich verteilt, sodass man den Eindruck erhält, der Maler sei mehr seinem künstlerisch koloristischen Drange gefolgt und habe eher prächtige und bestechende Farbenakkorde zusammenstellen, als naturrichtige Anschauungsbilder schaffen wollen.

Doch muss anerkannt werden, dass es auch wirklich gute Bilder giebt, unter denen etwa die σκολοπένδρα (Fol. 422[a]) die erste Stelle behaupten dürfte.

Schliesslich wären noch die zur Paraphrase von Dionysios' Ornithiaka gehörigen Vogelbilder zu nennen. Durch den Ausfall von mehreren Blättern ist diese Schrift so arg verstümmelt, wie keine andere in unserer Handschrift. Aus dem Umstande, dass die erste und die letzte Seite zerrissen, abgerieben und schmutzig ist, schliest v. Premerstein [1]), wie ich glaube mit Recht, dass die Ornithiaka ehedem ausser Verbindung mit unserer Handschrift waren und längere Zeit keine Deckel besassen.

Als erste und vorzüglichste Miniatur dieses Teiles ist das am Anfange der Handschrift eingeheftete Pfauenbild [2]).

Man hat bisher mit dem Bilde nichts recht zu beginnen gewusst, namentlich seine Stelle an der Spitze des Buches gab zu mehreren Erklärungsversuchen Anlass. Alle gipfeln darin, dass der Pfau zu den Miniaturen in symbolischen Beziehungen stehen müsse. Bisher hielt sich jene, die den Pfau als Symbol der erwachenden und wieder zur Ruhe zurückkehrenden Natur auffasste. Die erste Etappe, das Erwachen zu neuem Leben, hatte dabei den Hauptakzent. Dafür hatte man auch klassische Zeugnisse eines Plinius [3]), Augustinus [4]), Lukian [5]), Aristophanes [6]) u. a.

---

[1]) Oben, p. 154.

[2]) Vgl. Diez, l. c., p. 17, 30 f. und 62 ff. — Taf. I, Fig. 1. Das Blatt wird hier als Zierblatt am Anfange des Buches aufgefasst. Der Verf. schliesst sich der Erklärung Montfaucons (Paléographie grecque, p. 196 f.) an. — Vgl. auch Lambecius, Commentarii, (1699) II., 527.

[3]) Hist. nat. X., c. 22 „ . . cauda annuis vicibus amissa cum foliis arborum, donec renascantur cum flore."

[4]) Bei Garrucci, Storia dell'arte cristiana, I., 243 ausführlich zitiert.

[5]) Bei Bottari, Roma sotterranea, I., 52.

[6]) Historia animalium, I., c. 25 (Exzerpte). Ausgabe v. S. Lambros, p. 5.

Überdies war die Verbindung des Pfaues mit dem Wechsel der Jahreszeiten, besonders des erwachenden Frühlings, auch bildkünstlerisch belegt, wie das z. B. im Chronographen vom J. 354 das Kalenderbild für den Monat Mai beweist [1]). Allerdings ist dieses Bild noch nicht herangezogen worden. Auch in den Gräberanlagen des Orients und des Okzidents, wie in Rom und in Palmyra, kommt der Pfau als Symbol des Erwachens zu neuem Leben öfter vor, gleicherweise auch auf christlichen Sarkophagen. Jene Deutungsversuche hatten hier entschieden reiche Nahrung.

Der eingehenden und gewissenhaften Arbeit v. Premersteins danken wir zunächst ein sachlich anderes, haltbares Resultat. Aus der Zusammensetzung der Blattlagen hat er nachgewiesen, dass zwischen dem jetzigen Fol. 473 u. 474 ein Blatt fehlt, ebenso zwischen dem jetzigen Fol. 471 u. 472. Diese beiden Blätter hingen zusammen. Das eine von beiden erkannte v. Premerstein im Pfauenblatte. Denn an der Stelle, wo es jetzt ist, steht es allein, ohne alle Verbindung mit der folgenden sechsfältigen Anfangslage. Ferner enthielten ehemals die Ornithiaka in der Tat die Beschreibung des Pfaues auf der Wendseite eines jetzt ausgefallenen Blattes. Die Beschreibung entspricht vollkommen der Darstellung. Das zweite Blatt, das mit dem Pfauenblatte zusammenhing, ist jetzt verloren, nur noch ein kleiner Abschnittrest zeugt vom ehemaligen Zusammenhange.

Dieses Resultat wird auch durch die kunsthistorische Untersuchung, und zwar unzweifelhaft, bestätigt.

Der Pfau erscheint nach ganz denselben Grundsätzen dargestellt, wie alle Textillustrationen: die Pflanzen und die Tiere, ja selbst die mit einem landschaftlichen Milieu bereicherte Koralle. Das Bild ist ohne Umrahmung wie solche bei den Ärztebildern, den Dioskuridesbildern, beim Julianabild und dem Titel zu sehen sind. Ebenso fehlt der farbige

---

[1]) Strzygowski, I. Die Kalenderbilder des Chronographen vom Jahr 354 in: Jahrbuch des kaiserl. deutschen archäol. Instituts, I. Erg. Heft. (1888). Taf. XXIII. Nach der Kopie in der Wiener Handschrift 3416 fol. 5^b.

Grund, sondern das Tier ist auf blossen Pergamentgrund, aber ohne Zugabe eines Milieus, Bodens oder dgl. gemalt. Nichtsdestoweniger fällt es durch seine Grösse aus der Reihe der anderen Bilder der Ornithiaka. v. Premerstein verweist es an die Spitze der Paraphrase aus rein sachlichen Gründen, was die Kunstgeschichte mit Rücksicht auf die abweichende Grösse, reiche Verwendung des Goldes und sorgsame Ausführung nur noch erhärten kann. [1])

Der Vogel ist im $^3/_4$-Profil nach rechts schreitend dargestellt; der Hals wendet sich aber nach der entgegengesetzten Seite, der Kopf ist im Profil nach links gegeben. Die Beine sind hoch und an den Beugestellen hart gezeichnet; das r. ist etwas nach vorn gesetzt. Der Schweif ist im Rad geschlagen, das obere Drittel ist in einer von unten links nach oben rechts schief ansteigenden Linie abgeschnitten; ausserdem fehlt aus der r. Hälfte ein Auge mit einem dazugehörigen Teile des Kieles.

Der Körper ist tiefblau, die tiefsten Schatten sind dunkelblau und mit einer Reihe von Übergangstönen mit den höchsten Lichtern in Weiss zu einem Ganzen verbunden. Die Flügel sind violettrosa, die Schwungfedern rotbraun, darüber fallen dunkelblaue Deckfedern. — Der Schweif ist violettrosa, die Kiele blau, die Federaugen vergoldet, mit einem blauen Kern in der Mitte. — Eine offenbar spätere Hand hat die Enden des rechtsseitigen Peripherieabschnittes mit einer schmutzigbraunen Lasur laviert oder retouchiert und die Goldaugen abgeblendet. An den beiden Beinen sind deutliche Spuren einer mit blassbrauner Farbe gezogenen Konturierung zu sehen. Der abgeschnittene Teil ist durch ein leeres Pergamentstück ersetzt worden; darauf hat dieselbe Hand, welche die Partien rechts nachgetönt hat, die ursprüngliche Peripherie des Schweifrades mit derselben Farbe, mit der die Retouche durchgeführt ist, durch eine intermittierende Linie angedeutet. Auf der l. Seite ist ein Kielstück mit dem dazugehörigen Auge von einer späteren Hand recht ungelenk hingezeichnet.

Das Blatt war ursprünglich auf einer — der a-Seite — leer,

---

[1]) Vgl. v. Premerstein, oben, p. 155 ff.

auf der anderen enthielt es die Darstellung des Pfaues. Ein ähnliches Blatt bildet den Schluss der Miniaturen mit der Darstellung der 24 Vögel auf einer durch das Goldgerähm in ebensoviele Felder eingeteilten Fläche (Fol. 483^b); auch hier ist die erste Seite leer, auch hier bildet die Tafel das Einleitungsbild, aber zugleich auch die Illustrationstafel zum dritten Buche der Ornithiaka [1]).

Was nun die 23 Einzelbilder betrifft, die zwischen dem Pfauenbilde und der Sammeltafel (Fol. 483^b) in den Text eingestellt sind, muss im Allgemeinen konstatiert werden, dass die Auffassung, die Zeichnung, die Technik, die Farben und deren Verwendung mit den beiden Vollbildern genau übereinstimmt. Gegenüber dem Pflanzenmaler bekundet dieser eine entschiedene Neigung zu hellen Tönen; fast bei allen Vögeln dürfte die Färbung als zu hell geraten weit richtiger bestimmt sein als das Gegenteil. Darin stimmen die Vogelbilder mit den Tierbildern der Theriaka; zeichnerisch aber sind die ersteren ungleich höher, wenngleich formelhafte Züge keineswegs fehlen. Die Beobachtung der einzelnen Körperteile und Organe ist bei den Vogelbildern eine gute, die Farbenunterschiede sind zumeist bemerkt ebenso wie die Dessinierung des Federkleides. Der Auftrag ist pastos, mehrschichtig, die Übergangstöne der Modellierung Nass in Nass vertrieben, das farbige Dessin dagegen in der Mehrzahl der Fälle auf trockenen Grund aufgetragen. Die Ausführung ist eine sorgfältige; mitunter würde man in künstlerischer Hinsicht gerne ein »manum de tabula« vom Maler beobachtet wissen. Der Gesammteindruck ist bei mehreren Bildern dennoch ein etwas steifer, was besonders für die Sammeltafel zutrifft, die im Ganzen weniger Sorgfalt beweist, als die Einzelbilder; sie scheint auch durch spätere Hände gelitten zu haben.

Überblicken wir das Gesagte, können wir auch bezüglich der Anzal der tätigen Künstler einen Schluss ziehen. Sie verteilen sich so ziemlich nach dem Inhalt der Darstellung.

Der *erste* lieferte, vielleicht von einem Gehilfen unterstützt, die einleitenden Figurenbilder (die beiden Ärzte-

---

[1]) Vgl. v. Premerstein, oben, p. 156.

kreise, die zwei Dioskuridesbilder, das Dedikationsbild), wahrscheinlich auch die Koralle; dagegen bleibt es unentschieden, ob er auch am Titelbilde einen Anteil hat.

Vom *zweiten* rühren die Pflanzenbilder der ersten Gruppe her, während die zweite Gruppe von einem *dritten* hergestellt sein muss: es sind *zwei Pflanzenmaler*.

Der *vierte* Künstler steuerte die Bilder zu den Theriaka und den Ornithiaka bei, ist demnach der *Tiermaler*

Hiebei muss auch noch die Möglichkeit der Annahme offen bleiben, dass bei jeder der vier Bildergruppen mehrere technisch auf der gleichen Stufe stehende und nach denselben Vorbildern arbeitende Maler tätig gewesen sein können. Wenn wir es nicht mit Zufällen zu tun haben, dann sind bei den ersten fünf Bildern die Umrahmungen von einem anderen Künstler hergestellt, als die figuralen Teile; darauf lässt die Verschiedenheit bei der Behandlung des Auftrages, die weniger sichere Pinselführung und das offenkundig ängstliche Festhalten an Nebensächlichkeiten der Vorlage schliessen. Von diesem, oder eventuell von einem Kalligraphen könnte der Titel herrühren. Bei den Pflanzenbildern haben wir zwei verschiedene Künstler, die sich wesentlich unterscheiden, schon oben festgestellt. Allein bei der zweiten Gruppe dürften mehrere mitgearbeitet und die variierende Güte herbeigeführt haben [1]). Dagegen dürfte für die Tierbilder doch nur ein oder eventuell mehrere Künstler von gleicher Fähigkeit und demselben Können anzunehmen sein, weil die

---

[1]) v. Premerstein denkt, oben, p. 110 ff. einerseits an verschiedene Vorlagen des Archetyps, andererseits, unter Berufung auf Stadler, an getrocknete und gepresste Exemplare, die wol schon dem Archetyp vorgelegen seien und so die Verschiedenheit der Wiedergabe verursacht haben könnten. Das wäre gewiss nichts Unmögliches. Allein so viel an der Hand des Materials festzustellen geht, wird man mit der Verschiedenheit der Vorlagen unter allen Umständen zu rechnen haben, ausserdem aber die Fähigkeit der einzelnen Künstler in Betracht ziehen müssen. Keinesfalls aber berechtigen uns die Bilder an getrocknete und gepresste Vorlagen zu denken. Darauf komme ich später kurz zurück, wenn ich die technische Seite bespreche.

Arbeit dieselbe Technik verrät, und zwar bis in die nebensächlichen Einzelheiten. Das Inferiore an den Tierbildern der Theriakaparaphrase wird auf Rechnung der minderen Vorlagen zu setzen sein.

ZWEITES KAPITEL.

Der Reichtum an verschiedeninhaltlichem Bildermaterial verleiht unserer Handschrift einen weit grösseren historischen Wert, als dies bis jetzt auf Grund von Urteilen, die, besonders in der neueren Litteratur, weit mehr vom aesthetischen als vom historischen Gesichtspunkte aus gefällt wurden, zu ermessen war. Ausserdem bezogen sich beinahe alle Untersuchungen nur auf die figürlichen Darstellungen, während man den textillustrativen Teil vernachlässigte. Welch' wertvolles Material aber dieser in sich birgt, beweist deutlich die eingehende Beschäftigung mit dem Pfauenbilde aus den Ornithiaka, das irrtümlich an die Spitze des Buches gelangte; an der ihm gebührenden Stelle hätte man es wol ebenso ignoriert, wie die anderen, gleichwertigen Vogelbilder [1]). Es verlohnt sich der Mühe, auch nach allen Vorarbeiten, dem gesammten Material stilkritisch, ikonographisch und technologisch zu Leibe zu rücken.

Wir haben das Dedikationsexemplar einer Bilderhandschrift vor uns. Dieser Umstand könnte, da sowol die Zeit als auch die angewidmete Person und deren bevorzugte gesellschaftliche Stellung bekannt sind, vermuten lassen, dass ein nur ad hoc zusammengesteltes und von Künstlern ersten

[1]) Sehen wir von der sachlich eingehenden und vielfach noch immer anregenden Abhandlung unseres Lambecius ab, so bleiben nach Seroux d'Agincourt, in der neueren Litteratur Schnaase, Kondakoff, Kraus und neuestens Diez zu nennen, welche sich um die richtige Einordnung unserer Handschrift verdient machten. Doch finden wir bei allen mehr übersichtliche als eingehende Urteile. Was bei einzelnen Bildern noch zu holen ist, mag die ertragreiche Abhandlung v. Premersteins, Anicia Juliana, in der nur die Gewandung der Patrizierin behandelt wird, dartun.

Ranges ausgeschmücktes Werk, das seinesgleichen nicht hat, vorliege, d. h. man könnte versucht sein, die Bilder für erstmalig produzierte, der Künstlerphantasie unmittelbar entstammende Urschöpfungen anzusehen. Darin aber würde man sich schwer täuschen. Wir werden Bilder finden, die nicht nur als Ganzes nach Typen der vorangegangenen Kunstepochen gestaltet sind, sondern auch direkt nach Detailtypen gemalte Einzelheiten enthalten. Darin liegt eben der hohe Wert unserer Handschrift, dass sie Typen einer zur Neige gehenden Kunst aufbewahrt, dabei aber auch zeigt, wie sie eine sich umgestaltende und in einem anderen Boden wurzelnde Kunst zu verwenden und zu formen verstand.

I.

Was zunächst die beiden *Ärztebilder* betrifft, erscheinen sie uns in dem Zusammenschluss der Figuren zu einem Ganzen als bekannte ältere Typen. Aber nicht nur das, sondern sie bezeichnen auch eine Etappenstation der Entwicklung dieser Kompositionsformel. Wir finden sie seit der ältesten orientalischen Kunst [1]) durch alle Zeiten verwendet; ihre Unverwüstbarkeit ist wol dadurch am schlagendsten dargetan, dass selbst in der neuesten Zeit Karl Bitter bei einem Bronzerelief auf der für die New-Yorker Dreieinigkeitskirche modellierten Türe auf ihren Grundgedanken, wenn auch mit modernen Mitteln, zurückgreifen konnte [2]).

---

[1]) Ein köstliches Beispiel für dieses Kompositionsschema bietet eine plastische Gruppe von Cypern, darstellend mehrere Personen beim Mahle. In der Mitte stand ein Tisch, die Teilnehmer sind im Kreise um denselben angeordnet. Denkt man sich die ganze Gruppe um 45° umgelegt, d. h. auf eine vertikale Bildebene projiziert, erhält man die Anordnung, wie sie die Ärztebilder zeigen und wie sie in einer Zeit, in der man die Geheimnisse der Perspektive nicht kannte, notwendig ausfallen musste, wenn sie durch künstlerische Reflexion auf einer Fläche, sei es als Relief oder als Gemälde zur Darstellung gelangte. Palma di Cesnola, A descriptive Atlas of the Cesnola Collection of Cypriote Antiquities, (New-York, 1894) I., pl. 66, n. 432.

[2]) Hevesi, L, Oesterreichische Kunst, 1800—1900, II., p. 309.

Zwei Bilder, die unseren Miniaturen nicht nur sehr nahe verwandt sind, sondern geradezu als letzte Vorstufe zu deren Kompositionsformel dienen, sind die beiden von einander abhängigen, oder wol besser von einem gemeinsamen Vorbild abstammenden hellenistischen »Philosophenmosaike« von Pompeji und Sarsina [1]). Sie werden, wahrscheinlich mit Recht, in das 3. Jahrhundert vor Chr. datiert. Beide behandeln denselben Gegenstand: *sieben* reife Männer in gegenseitiger Ansprache, teils sitzend, teils stehend, um eine hemizyklische Exedra angeordnet; beide sind umrahmt und haben, abweichend von unseren Miniaturen, einen Hintergrund; auf dem Boden in ihrer Mitte ist auf einem Schemel ein Himmelsglobus aufgestellt. Es handelt sich demnach um die Diskussion in einer Gelehrtenversammlung. Die nähere Deutung der Teilnehmer an diesem Kreise ist noch nicht sicher, ob sie als Philosophen oder Ärzte aufzufassen seien [2]). Die Komposition aber ist grundsätzlich genau so angeordnet, wie bei unseren Miniaturen, sie bildet einen nach vornher offenen Halbkreis, in dem die Figuren mehr übereinander als hintereinander angeordnet erscheinen. Bei den beiden Mosaiken fällt das noch weniger auf, als auf unseren Miniaturen. Freilich hat das auch seine guten Gründe, denn die Figuren haben auf den Mosaiken eine veritable, halbkreisförmige Bank als Sitzplatz zur Verfügung. Und darin dürfte wol die beste Erklärung liegen, welche dieses Schema und dessen Werden in der früheren, und dessen Umgestalten in der späteren Kunst beleuchtet. Es sind Versammlungs- und Con-

---

[1]) Beide Mosaike, im Original von bescheidener Ausdehnung, — das grössere misst 85 cm. im Geviert — sind photographisch reproduziert und etzt am leichtesten zugänglich bei Bernoulli, Griech. Ikonographie, II., 36 f., daselbst auch eine Besprechung, p. 34 ff, und Litteratur. Das pompeianische Mosaik ist sehr verkleinert aber stellenweise deutlicher, auch bei Gauckler in: Dictionnaire des antiquités grecques et romaines, p. 2104, Fig. 5241 abgebildet, wo auch eine ausführliche Angabe der Litteratur beigegeben ist.

[2]) Vgl. Bernoulli, l. c. — Diez, l. c., p. 34 ff. — In die ikonographische Deutung der beiden Mosaike uns näher einzulassen, ist hier nicht der Ort.

vivalbilder, bei welchen diese Anordnung der Natur abgeauscht wurde, um von der späteren Kunst als traditioneller Formelfaktor, zu dem man auf dem Wege der Kürzung, durch Weglassung des Hintergrundes und der Bank gelangte, eingestellt zu werden.

Man erinnere sich, dass die homerischen Helden bei Beratungsversammlungen im Kreise sitzen und dass die griechischen und hellenistischen Vasenmaler dergleichen oder ähnliche Versammlungsbilder wiederholt nach demselben Schema darstellten [1]).

Aber auch der monumentalen griechischen und hellenistisch-vorchristlichen Kunst ist diese Anordnung geläufig. Will man schon den Athenaschild von Phidias nicht heranziehen, weil man immerhin geltend machen könnte, dass die Kreisform den Künstler zu dieser Anordnung zwang [2]), kann man die mehrfach erhaltenen Brunnenreliefs nicht umgehen [3]). Unter diesen bietet jenes aus der Sammlung Sabouroff nicht nur das besterhaltene Exemplar, sondern auch eine Anordnung, wie wir sie bei den »Philosophenmosaiken« aus Pompeji und Sarsina kennen gelernt haben. Die Versammlung ist im Halbkreise um einen Tisch angeordnet, auf dem der Achelouskopf, ganz so, wie bei den beiden Mosaiken die Globen, aufgestellt ist. Oben in der Mitte thront Zeus, neben ihm auf jeder Seite drei Figuren, unter

---

[1]) Ich verweise der Kürze wegen auf die handliche Publikation von S. Reinach, Répertoire des vases peints grecs et étrusques, I., 446, woselbst eine Vase des brit. Mus., mit der Darstellung einer Götterversammlung reproduziert ist. Diese ist aber keineswegs die einzige, sondern kommt nur der Anordnung unserer Bilder am nächsten. — Ausserdem vgl. noch I., p. 98—100, 103, 105, 108, 154, 158, 167, 175, 299, 405, 492, 499; II., 361, 362, wo Bilderkompositionen nach demselben Schema zu finden sind.

[2]) Reproduziert nach der Replik im brit. Mus. bei Winter, Kunstgeschichte in Bildern, I., Taf. 43, Fig. 4.

[3]) Es sind unter diesen drei Stücke, die für unseren Fall in Betracht kommen: ein Fragment aus Athen, und zwei vollständig erhaltene aus Megara. Vgl. Furtwängler, Die Sammlung Sabouroff. Kunstdenkmäler aus Griechenland, (Berlin, 1883—1887) I., Taf. XXVII und der dazu gehörige Text. Dortselbst auch die einschlägige Litteratur.

denen Pan (links), Kore und Pluto (rechts) bestimmbar sind. Also auch hier die bedeutendste Persönlichkeit in der Mitte, wie bei unseren Bildern. Die Höhlenwölbung ist muschelartig gerieft, in jeder Riefentiefung ist eine Gestalt angebracht, daher das reale Bindeglied, die halbkreisförmige Bank, fehlt. Auch die Einzelheit des Getrenntsitzens ist somit typisch vorgebildet. Ich sage *typisch:* denn sie kehrt bei allen den angezogenen Brunnenreliefs in gleicher Weise wieder. Diese gehören in das IV., spätestens in das III. Jahrhundert vor Christus. Seit dieser Zeit findet sich die Anordnung wiederholt auf hellenistischen und hellenistisch-orientalischen Mosaiken, wie z. B. im Pavimentfragment der Thermen von Medeina [1]. Bei diesem drängt die Komposition ganz unverkennbar zur Anordnung im Kreise: oben in der Mitte der alles beherrschende Kopf des Meergottes, rundherum die fahrenden Schiffe und Barken. Ahnlich ist im Grunde auch die Disposition auf dem pompejanischen Löwenmosaik aus der Casa del Centauro [2]; sie kehrt dann bei zwei Orpheusmosaiken aus christlicher Zeit in einer unseren Bildern näher verwandten Anlage wieder. Die erste der beiden Orpheusdarstellungen [3], jetzt im Museo Nazionale zu Palermo, kann von einer heidnischen Vorlage stammen; die zweite, 1901 in Jerusalem ausgegraben [4], ist durch und durch christlich. Doch nicht nur das Kompositionsschema, auch der Gegenstand selbst ist in der christlichen Kunst verwertet worden, wofür wir in

---

[1]) Abb. bei Gauckler in: Dictionnaire des antiquités, p. 2116, Fig. 5251.

[2]) Monumenta Pompeiana, Taf. 73. — Nicolini, Le case di Pompeji III., Tav. 38.

[3]) Abb. bei M. G. Zimmermann, Sizilien, II., p. 10, in: Berühmte Kunststätten, Bd. 25.

[4]) Vgl. Angelini, Un antico musaico cristiano scoperto a Gerusalemme in: Nuovo Bullettino di archeologia cristiana, 1901, p. 217 ff. und Tav. VII—VIII. Dann Strzygowski, in der: Zeitschrift des deutschen Palästina-Vereins, Jahrg. XXIV, (1901) p. 139 ff., dazu Taf. 4. — Die Abbildung bei Angelini ist heller und gibt stellenweise besser die Tonwerte an als die zwar scharfe, aber überexponierte Aufnahme im Strzygowskischen Aufsatze.

einem, unseren Bildern zeitlich näherstehenden Mosaike auf der rechten Wand von S. Maria Maggiore in Rom, einen wichtigen Beleg besitzen: die sieben, auf amphitheatralisch aufsteigenden Bänken sitzenden Philosophen, unter denen als achte Gestalt der lernende Moses erscheint [1]).

Ebenso ist dieses Anordnungsprinzip in der monumentalen Malerei verwendet; ich erinnere nur an die pompejanischen Wandgemälde, wie Herkules und Omphale [2]), zwei Mahlszenen [3]), eine Jagd [4]), an den von Tieren umgebenen Orpheus [5]), ein Bild, welches zu den Orpheusmosaiken der christlichen Zeit die Brücke schlägt und eine Spielgesellschaft [6]) im Triklinium, die sich in ihrer Anlage von den christlichen Agapen nicht unterscheidet. Und darin liegt für den Künstler gewiss ein fester Anhaltspunkt für eine derartige Anordnung: denke man sich das Triklinium wegreflektiert und infolgedessen die naturnotwendige Umgestaltung des Ruheaktes, erhält man das typische Schema. Das lag umso näher, als mit der Reminiszenz an Symposien auch die Auffassung einer gebildeten Unterhaltung verbunden war. Von fähigen Künstlern ist mit der Grundformel auch Naturbeobachtung verbunden worden, wie es z. B. Alexandros von Athen bei seiner Darstellung der Astragalspielerinnen in Herkulaneum tat [7]).

Mit besonderer Vorliebe wurde diese Formel von der christlichen Malerei namentlich bei Darstellungen des Herrn mit seinen Jüngern, angewendet. Solche Bilder finden wir häufig in den Katakomben; davon seien als Parallelen hervorgehoben, Christus mit sechs Heiligen im Deckenbild in

---

[1]) Garrucci, Storia, IV., Tav. 218. — De Rossi, Musaici cristiani, Lief. 25. —

[2]) Monum. Pompei., Taf. 9.

[3]) Nicolini, Case, IV (Suppl.) Tav. 12.

[4]) Ebenda, II., Tav. 82.

[5]) Ebenda, II., Tav. 74.

[6]) Ebenda, II., Tav. 3.

[7]) Abb. bei Rolfs, Neapel, I., 156, in: Berühmte Kunststätten, Bd. 29. — Auch Winter, Kunstgeschichte in Bildern, I., Taf. 91, Fig. 5.

S. Pietro e Marcellino [1]), dessen Komposition der Anordnung auf der gleich zu erwähnenden Barberinischen Terrakotta vollkommen entspricht; dann das Tympanonbild eines Arkosoliums in S. Domitilla [2]); der Herr mit zwölf Aposteln, in der Hermeskatakombe; ferner ein ganz ähnliches Arkosoliumbild desselben Ortes [3]), ein weiteres im Coemeterium maius, Christum unter sechs Aposteln [4]), und drei andere, den Erlöser im Apostelkollegium [5]) darstellend. Bei allen Darstellungen sitzt oder steht Christus oben in der Mitte, rechts und links reihen sich die Apostel, auf jeder Seite in gleicher Anzahl in hemizyklischer Reihe an; der Kreis ist nach unten offen.

Diese Darstellungsformel zeigt auch die Kleinplastik, deren älteste Beispiele wir in der vielbesprochenen Barberinischen Terrakotta [6]) und in der Florentiner Elfenbeinpyxis mit der Darstellung des Orpheus, die jener auf den beiden oben angezogenen Mosaiken sehr nahe verwandt ist, erhalten haben [7]). Sie bleibt in der späteren christlichen Kunst auf Konsular- und Kirchendiptychen beinahe ungeändert [8]).

---

[1]) Wilpert, Katakombenmalereien (Rom, 1904), II., Taf. 96; es stammt aus der zweiten Hälfte des III. Jahrhunderts.

[2]) Ebenda, Taf. 148 (IV. Jhdt.).

[3]) Ebenda, Taf. 152 (vor 337).

[4]) Ebenda, Taf. 170 (IV. Jhdt.).

[5]) Ebenda, Taf. 177, Fig. 1 (vor 350), Taf. 177, Fig. 2, (nach 350) und Taf. 225, Fig. 1 (nach 350). — Ausser diesen speziell hervorgehobenen sind a. a. O. noch etwa zehn andere Darstellungen hierher gehörig, unter denen jene auf Taf. 64, Fig. 1 besonders zu nennen ist. — Vgl. auch Grupp, Kulturgeschichte der römischen Kaiserzeit, II., 8, 129.

[6]) Abb. bei Garrucci, Storia, VI., Tav. 465 — Darnach bei Kraus, Gesch. der christl. Kunst, I., 203.

[7]) Jahreshefte des oesterreichischen archäologischen Instituts in Wien, IV., 128. — Venturi, Storia dell'arte, I., 441.

[8]) Grupp, Kulturgeschichte II., 535. — Ein liturgisches Diptychon aus dem 9.—10. Jhdt. im Louvre zeigt in seinem unteren Felde den Psalmen diktierenden David mit vier Schreibern: der König oben in der Mitte. Siehe Molinier, Histoire générale des arts appliqués à l'industrie, I., pl. XIII. Ein zweites, aus der Sammlung Spitzer, woselbst die Assistenz hinter dem Zelebranten in zwei Reihen übereinander geordnet erscheint, ist auch bei Kraus, l. c., II., p. 18 reproduziert.

Selbst die altchristlichen Glasfabrikanten konnten das Schema nicht umgehen wie es zwei Goldgläser bezeugen [1]).

Darnach kann es wol selbstverständlich erscheinen, wenn wir solchen Kompositionen auch in den *Miniaturen* begegnen. So im Vatikanischen Vergil n. 3225 auf Fol. 73[b], woselbst eine Beratung mit Askanius an der Spitze dargestellt ist [2]), in der Wiener Genesis das Gastmal Pharaos (Fol. 17[b]), bei dem der Übergang aus der liegenden Stellung bei Tisch in die sitzende klar zutage liegt [3]), in der Vatikanischen Feldmesserhandschrift, wo neun Feldmesser versammelt sind [4]), im Kosmas Indikopleustes an zwei Stellen: Moses mit den Leviten und die Steinigung des h. Stephan [5]). Wenn ich schliesslich die Darstellung der Matthäuswahl im Rabulakodex der Laurentiana [6]) gedenke, habe ich wol genügend Belege geboten um behaupten zu können, dass das Kompositionsschema unserer Ärztebilder nichts Neues, sondern eine allen Kunstepochen des Orients und des Okzidents geläufige Formel gewesen ist, die vorher und nachher im Gebrauche war.

---

[1]) Garrucci, Storia, II., Tav. 187, Fig. 1 u. 4.

[2]) Codices e Vaticanis selecti phototypice expressi iussu Leonis P. P. XIII. (Roma, 1899) Vol. I. Diese Handschrift wird in das IV.—V. Jhdt. datiert, geht somit unserer Miniatur voran.

[3]) Hartel-Wickhoff, Die Wiener Genesis. Beilage zum XV. u. XVI. Bande des Jahrbuches der kunsthist. Sammlungen des ah. Kaiserhauses, (1895), die farbige Tafel A (vor dem Titel) und dann nochmals Taf. 34.

[4]) Beissel, Vaticanische Miniaturen (Freiburg i. B., 1893), p. 3 f., der allerdings nur von *einem* Bilde der Agrimensorenversammlung spricht, während Diez, l. c., p. 32 zwei solche kennt. Ob ein Versehen bei Beissel oder bei Diez unterlaufen ist, kann ich, ohne das Original oder die Turnèbe'sche Publikation, die mir nicht zugänglich war, eingesehen zu haben, nicht entscheiden. Es wäre jedenfalls von Interesse sicher zu wissen, dass zwei Agrimensorenbilder der ganzen Schrift vorangegangen sind, weil dadurch auch die Zweizahl solcher Bilder als üblich nachgewiesen wäre. Die Handschrift (Cod. palat. lat. 1564) ist zwar im 8. oder 9. Jahrh. zu Fulda kopiert worden, doch wird die Vorlage allgemein in das 4. Jahrhundert gesetzt.

[5]) Garrucci, l. c., III., Tav. 145, n. 1 und Tav. 152, n. 1.

[6]) Garrucci, l. c., II., Tav. 128, n. 1.

Ebenso verhält es sich mit den einzelnen Figuren; sie haben alle die in der griechischen und besonders in der hellenistischen Kunst übliche und besonders typische Stellung der Porträte von sitzenden Philosophen und Dichtern, nur dass sie auf einem niederen Steine, statt auf einem Sessel sitzen, ausgenommen Cheiron, der überhaupt keinen Sitz haben kann und Galenos, der durch einen Lehnstuhl ausgezeichnet ist [1]), wodurch er den sitzenden Statuen sehr nahe kommt. Diesen Sessel hat der Künstler offenbar nach eigenem Geschmacke hinzugefügt, wodurch die eigentümliche Diskrepanz der Achsenverdrehung leicht erklärlich ist. Es ist ein Grund mehr zur Annahme von fertigen Vorlagen. Auch der Lehnsessel selbst, der sich auf dem ersten Dioskuridesbilde wiederholt, ist vorgebildet. So auf einem Grabmal aus Neumagen [2]), auf der Florentiner Elfenbeinpyxis [3]), und anderen, schon von Diez (p. 42 f.) angeführten Bildwerken.

Selbst die ornamentalen Rahmen lehnen sich an ältere Vorbilder an. Sowol die einfärbigen Abschlussstreifen sind, voral bei Mosaiken und Wandgemälden, regelmässig angewendet und wol nichts anderes, als die Projektion der plastischen Profilierung von Reliefumrahmungen, die uns schon auf den ornamentalen Platten der assyrischen Bauten entgegentreten [4]). In ihrer ganzen schlichten Strenge finden wir sie als Umrahmung der imagines clipeatae, besonders im

---

[1]) Diesbezüglich sei auf Bernoulli, Griechische Ikonographie verwiesen: I., p. 5, 74, Münztafel 1, num. 6, 7, 8, 15, 20, 21, 22; Münztafel II., num. 2, 15; II., p. 5, 147, 159; Taf. 15, 21, 28 und 30. Vgl. dagegen I., p. 221, wo er diese Analogie nicht zugiebt — was meiner Ansicht nach nicht stichhältig ist. Auch die römische Ikonographie bietet eine lange Reihe von ähnlichen Statuen, ferner Rhetoren und Konsularen, Werke, die mit der älteren Petrusstatue in den vatikanischen Grotten und mit der Hippolytusstatue die Reihe schliessen. Vgl. Kraus, l. c., I., 230 u. 232.

[2]) Koepp, Die Römer in Deutschland, in: Monographien zur Weltgeschichte, Bd. XXII., p. 130 u. 131.

[3]) Venturi, Storia dell'arte, I., 441.

[4]) Vgl. Place, Ninivé et l'Assyrie, III., pl. 49 u. a. — Schreiber, die hellenistischen Reliefs, Taf. 102.

5.—7. Jhdt. häufig [1]). Ja sogar den fünfteiligen Bau, mit einer Kernleiste und zwei Umfassungslinien finden wir ausser beim Philosophenmosaik von Sarsina besonders typisch durchgeführt beim berühmten Löwenmosaik der Casa del Centauro [2]). Hier ist alles nur mit zwei Farben bestritten, während unser Künstler auf eine farbenprächtige Wirkung hinarbeitet.

Die Kernleiste mit dem buschigen, bandumwundenen Kranze der Cheirongruppe finden wir schon auf dem Torus der Trajanssäule in Rom [3]), häufig bei hellenistischen Reliefs, namentlich auf Sarkophagen [4]), ferner auf pompejanischen Wandmalereien [5]) und endlich auf Miniaturen, wofür der Wiener Rufinuskodex (n. 847) ein Beispiel bietet [6]). Über die Eckstücke soll tiefer unten berichtet werden.

Besonders häufig ist das Vierblattmuster der Galenosgruppe auf älteren Monumenten. Das Motiv ist zweifellos orientalisch und ist in der Form, wie es später in der griechischen, hellenistischen und byzantinischen Kunst Verwendung fand, nur eine mit Hilfe der Kreislinie konstruierte Abkürzung der typischen mehrzackigen Rosette des alten Orients [7]). Die

---

[1]) Garrucci, l. c., III., Tav 108 ff. Strzygowski, Orient oder Rom, Taf. 1. — Ein dreifarbig umrahmtes Bild des h. Gregorius in Nuovo bullettino di archeologia cristiana, 190`, Tav. IX. und Christus zwischen den eucharistischen Gestalten ebenda, Tav. I.; nicht zu gedenken der Darstellungen auf christl. Goldgläsern und auf orientalischen, besonders koptischen Stoffen.

[2]) Monum. Pompeiana, Tav. 73. — Übrigens kehrt dieser Aufbau auch bei anderen, gross angelegten Pavimentmosaiken, wieder. Vgl. Gauckler in: Dictionnaire des antiquités, p. 2088 ff.

[3]) Petersen, Vom alten Rom, p. 47, in: Berühmte Kunststätten, Bd. 1.

[4]) Robert, Die antiken Sarkophagreliefs, II., Taf. 9, Fig. 21 c. — Taf. 13, Fig. 24 a. — Taf. 28, Fig. 69. — III/$_1$., Taf. 36, Fig. 126 a, u. a. m.

[5]) Nicolini, Case, II., 9, IV., 13.

[6]) Publiziert mit farbigen Reproduktionen von F. Wickhoff in: Jahrbuch der kunsthist. Sammlungen des ah. Kaiserhauses, Bd. XIV., p. 196 ff.

[7]) Vorgebildet ist dieses ornamentale Element auf dem Innenfelde einer assyrischen Dekorationsplatte, wo es als Flächenmuster verwendet ist. Place, Ninivé et l'Assyrie, III., pl. 49. Auf einer Fussbodenplatte aus Ninive erscheint es als Vierblatt (Layard, A second series of monuments of Niniveh, pl. 56). Wahrscheinlich sind die aus vier Knospen gebildeten Vierblattelemente unter

hellenistische und die byzantinische Kunst, besonders im christlichen Orient, scheint das ornamentale Element unverändert in seinen Bestand aufgenommen zu haben; denn so erscheint das Vierblatt auf aegyptisch-byzantinischen Stelen [1]) und auf spätrömischen Bronzen [2]).

Auch in der Kleinkunst des Orients finden wir es, in Beinritzung und Farben ausgeführt, auf einem aegyptisch-byzantinischen Brautkästchen wiederholt verwendet [3]). Ein Teil der Rahmung an der Türe von S. Sabina bietet den Beleg für sein Eindringen in die christliche Skulptur zu Rom [4]). Wunder nehmen kann der letzte Umstand nicht, da das Motiv auf den Pavimentmosaiken von Horkstow-hall, Nîmes, Oudna und Saint-Leu (= Portus Magnus) [5]), ferner im Dom zu Parenzo [6]), und schliesslich, schon etwas eckig umgestaltet, von Nennig bei Trier [7]) verwendet erscheint. Wie die christliche Skulptur kennt das Ornament auch die Malerei im Osten und im Westen: wir finden es in einer Krypta des 4. Jahrhunderts in Kyrene [8]) wie in der Bogenleibung eines Arkosoliums der Domitillakatakombe aus derselben Zeit [9]).

---

dem bekannten Stierfriese ebenso aufzufassen (Layard, The monuments of Niniveh, pl. 87). Als Streuelemente und Reihungen findet man sie auf kyprischen Vasen bei Palma di Cesnola, l. c., II., pl. 108, 110, 119 u. 146. Vgl. ferner Brunn, Griechische Kunstgeschichte, I., 34, 54, 109, 131, 139, 142.

[1]) Mémoires de la mission archéologique française, III., pl. 81. — Crum, Coptic monuments in: Catalogue général des antiquités égyptiennes du musée du Caire, IV., n. 8633.

[2]) Riegl, Spätrömische Kunstindustrie, Taf. 21—23 (Keilschnittbronzen, zwei Schnallen und ein Gürtelbeschlag).

[3]) Strzygowski, Koptische Kunst, in: Catalogue général des antiquités égyptiennes du musée du Caire, B. XII., p. 130, Fig. 189, und Taf. 11—13.

[4]) Venturi, Storia dell'arte, I., 355.

[5]) Gauckler in: Dictionnaire des antiquités, p. 2100—2114 (Fig. 5247—5250).

[6]) Neumann, W. A. u. I. Wlha, Der Dom zu Parenzo, (Wien, 1902) Taf. 49.

[7]) Baumeister, Denkmäler des klassischen Alterthums, II., p. 931.

[8]) Kraus, l. c., I., 85.

[9]) Wilpert, l. c., II., Taf. 230 (Fig. *b*).

Es wäre paradox gewesen, wenn die malende Kleinkunst bei ihren ornamentalen Kompositionen nicht auch zu diesem Elemente gegriffen hätte. In der Tat finden wir, ausser am Rahmen unserer Galenosgruppe das Element, konstruktiv genau so hergestellt, in der Wirkung aber schütterer, im Tympanon eines ornamentalen Bogens über dem Fragmente eines Eusebiusbriefes im Britischen Museum und als Abschlussfries der Wand im Noebilde der Wiener Genesis [1]).

Was schliesslich den Goldgrund betrifft, dominiert dieser schon im Mosaike jener Zeit, und dürften die beiden Bilder, die mit Ausnahme des Maasstabes sozusagen nichts miniaturenhaftes an sich haben, in einem Mosaik als fertige Kompositionen vorgelegen und vom Miniaturenmaler kopiert worden sein. Dem Mosaikstile gehört auch die helle, schillernde Farbengebung an.

Wir haben uns also an der Hand von Analogien und Parallelen überzeugt, dass für die künstlerische Anlage der Bilder sowol ältere, fertiggestellte Gesammttypen, als auch eine Summe von allerdings geschickt verwendeten figürlichen und ornamentalen Einzelheiten herangezogen wurden.

Etwas anders liegt für uns die ikonographische Seite. Durch die alten Majuskelbeischriften ausserhalb der Rahmen ist die Absicht des Künstlers, je sieben Ärzte darzustellen, klipp und klar bekundet. Und nicht nur das, sondern wir wissen auf Grund dessen auch genau, welche Persönlichkeit er porträtieren wollte.

Eine andere Frage aber ist es, ob der Künstler tatsächlich die richtigen Bildnisse brachte und ob er sie bringen konnte. Die Meinungen darüber sind geteilt. Während sie Visconti für tatsächliche Bildnisse hält, auch eine Begründung für seine Ansicht beibringt, indem er auf den seit der Ptolomäerherrschaft bestehenden Brauch, kostbar ausgestattete Bücher mit den Porträten der Autoren zu schmücken, hinweist, sogar

[1]) Add. 5111, Fol. 10^a. Neuestens bei Haseloff, Codex purpureus Rossanensis, p. 44 reproduziert, wozu p. 138, Anm. 63 die Litteratur. — Hartel-Wickhoff, Die Wiener Genesis, Taf. 6.

unser Galenosbild mit dem vermeintlichen Porträt auf einer Commodusmünze zusammenhält und übereinstimmend findet, stellt sich Bernoulli dieser Frage skeptischer gegenüber. Er macht darauf aufmerksam, dass jenes Bild auf dem Revers der Commodusmünze nach neueren Untersuchungen nicht Galenos, sondern den Heros von Pergamos darstelle. Damit freilich fällt die einzige Möglichkeit, unser Porträt kritisch zu vergleichen, weg. Wir haben demnach bis jetzt kein einziges sicher überliefertes Porträt von unseren beiden Ärztekreisen und müssten eben diese als authentisch ansehen, wenn wir die Porträtähnlichkeit zugäben.

Die individuelle Charakteristik in den Gesichtszügen unserer Ärztebilder ist ganz offenkundig, sodass Bernoulli seine skeptisch gehaltene Auseinandersetzung über den Bildnischarakter damit schliesst, dass er die Möglichkeit von Porträtzügen zugibt, nur wäre es unmöglich, das Authentische herauszuschälen [1].

Es kann kein Zweifel darüber obwalten, dass wir Porträte vor uns haben, nur ist es unmöglich zu sagen, wie viele von ihnen authentisch sind, und noch weniger, inwieweit sie die Treue der Züge bewahren. Wir müssen entschieden mit der *Möglichkeit* rechnen, dass unter den vierzehn Ärztebildern einige authentisch sein können. Von vorneherein ist die Authentizität nur bei Cheiron und bei Machaon ausgeschlossen; uns berührt es eigentümlich, beim Letzteren den intelligentesten Kopf zu finden. Dass zu diesem Idealporträt des homerischen Heilkünstlers ein realer Grieche, etwa aus Alexandrien, Modell stand, dürfte kaum bestritten werden können [2].

Der Miniaturist hatte jedenfalls traditionelle, wenn auch nicht immer gut beglaubigte oder authentische Vorlagen zur Hand, mit denen er aber ziemlich willkürlich verfuhr oder sich nicht gleichgiltige Versehen zu schulden kommen liess. Man ver-

---

[1] Bernouili, l. c., II., 219 ff. — Diesen Ausführungen schliesst sich auch Diez, l. c., p. 37 f. an.

[2] Jedenfalls hatte unser Künstler ein anderes Modell oder Vorbild zur Hand, als der Illustrator der Mailänder Ilias, der Machaon in seinem Berufe tätig darstellt. Vgl. A. Mai, Iliadis fragmenta antiquissima, Taf. 15.

gleiche das Dioskuridesbildniss in der Galenosgruppe mit dem im zweiten Dioskuridesbilde; man wird die gleiche Typik, besonders im Gesichte, nicht zu verkennen vermögen. Umso frappanter ist der Unterschied zwischen diesen beiden eben genannten und der Figur im ersten Dioskuridesbilde, trotzdem diese letztere beischriftlich ebenfalls als Dioskurides bezeichnet ist. Sie stimmt am besten mit dem Bilde des Nigros in der Cheirongruppe [1]). Eine befriedigende Erklärung hierfür ist kaum möglich. Ich denke zunächst an ein lokales Versehen beim Kopieren; denn beide, sowol Nigros wie Dioskurides, haben auf den Ärztebildern, also auch auf ihrer Vorlage, in der rechtsseitigen Oberecke ihren Platz. Jedenfalls wäre ein solcher Fehlgriff nicht merkwürdiger als die Tatsache, dass uns der Maler in zwei nacheinanderfolgenden Bildern grundverschiedene Gesichtszüge bietet und verlangt, dass wir beide für dieselbe Persönlichkeit halten. Was wir daraus mit Sicherheit entnehmen können, ist das Vorgehen des Malers, der sich immer an gegebene Vorbilder hält. Wie er es bei diesen beiden Bildern tat, so ging er höchst wahrscheinlich auch bei den anderen zu Werke [2]). Dagegen muss es unentschieden bleiben, ob und wie viel der Künstler aus Eigenem dazu getan hat. Doch kann der Anteil seiner Schaffenskraft kein sehr bedeutender sein. Die Tätigkeit der Buchillustratoren stand, wie die erhaltenen Bilderhandschriften beweisen, mehr auf gewerbsmäs-

[1]) Anders sah v. Premerstein (oben, p. 72 und 113) der im ersten Dioskuridesbilde Krateuas annimmt. Aber die beiden Physiognomien sind in ihren Einzelheiten wesentlich verschieden; man vergleiche die hohe, über der Nase etwas eingetiefte Stirne, die horizontal laufenden Augenbrauen und die ausgeprägte Adlernase bei Krateuas in der Galenosgruppe und halte dagegen die kugelig gewölbte Stirne, die bogenförmig geschwungenen Augenbrauen und die breitrückige Nase beim „Dioskurides" vor der Heuresis einerseits, beim Nigros in der Cheirongruppe andererseits; ich vermag mich dieser Meinung nicht anzuschliessen.

[2]) Der Ansicht Bernoullis II., 221 kann ich nicht beipflichten; die Untersuchung hat ergeben, dass die Bilder sowol als Ganzes wie auch in den Einzelheiten auf vorgebildeten Typen beruhen. Vgl. auch den Brief Brunns (de dato Rom, 6, III, 1858) in Ritschels Kleine philologische Schriften, III., 580.

sigem als auf künstlerischem Standpunkt. Das waren keine Miniaturenmaler, wie etwa ein Perugino, Pinturicchio, Mielich, Hufnagel u. a., sondern sichere, manuell geübte Zeichner und technisch geschulte Koloristen, grösstenteils ohne eigene Ideen. Sie übten ihre Kunst vorwiegend handwerksmässig unter der Leitung eines künstlerisch vielleicht höher stehenden, immer aber unternehmenden Inhabers einer Werkstätte, der zugleich mit Vorlagen für jene Darstellungsgebiete, für die er sie engagieren wollte, versorgt war. Diese Vorlagen kopierten bewährte Kunstwerke ebenso, wie von der Mode geforderte Bilder und machten die Runde durch die entlegensten Gebiete, mitunter schon als Entwürfe [1]). Auf solche Vorlagen sind wol kurze und summarische Malanweisungen, die für den ausführenden Künstler, sei es vom Schreiber des Buches, sei es vom Besteller oder vom Meister hingesetzt wurden, zurückzuführen; ich halte sie für Andeutungen, welche Komposition, beziehungsweise welches Stück aus der Vorlagensammlung hervorgeholt und kopiert werden soll [2]). Dieser Umstand beweist aber auch, wie geschäftsmässig selbst bei so vorzüglich illustrierten Büchern, wie es die Italaübersetzung war, vorgegangen wurde, geschweige denn bei Kodizes, die am Lager irgend eines Bibliopolen feilgeboten wurden. Es wäre unter diesen Umständen verfehlt, Bezieh-

---

[1]) Die Sitte, Bilder sowol zur Begutachtung als auch behufs der Anfertigung von Kopien zu verschicken, bestätigt der 32. Brief des h. Paulinus von Nola († 431), in dem der Austausch von Kopien und Entwürfen zwischen Paulinus und dessen Freund Severus, einem Priester von Primuliacum in Aquitanien, behandelt ist. (Migne, Patr. lat. Bd. 61, oder im Corpus script. ecclesiasticorum, Bd. XXX, Ausgabe von W. v. Hartel). – Für Andeutungen über Werkstätten vgl. Hartel-Wickhoff, Wiener Genesis, p. 88. – Kraus, l. c., I., 447. — Thiele, De antiquorum libris pictis, und Thiele, Antike Himmelsbilder, p. 1 ff.

[2]) Einen überaus wertvollen Beleg für ein solches Vorgehen hat V. Schultze in seiner Arbeit: Die Quedlinburger Itala-Miniaturen, p. 6 f. beobachtet und mitgeteilt. Ich für meinen Teil bin beinahe überzeugt, dass die flüchtig hingeworfenen Buchstaben bei unseren Pflanzenbildern denselben Zweck verfolgen. Vgl. oben v. Premerstein, p. 55.

ungen und Abhängigkeitsverhältnisse zu negieren, die wir kulturgeschichtlich vorauszusetzen gezwungen sind.

Die beiden Gruppen setzen sich aus Ärzten zusammen, deren Lebenszeiten sich auf etwa fünf Jahrhunderte verteilen, aus Männern, die den verschiedensten Richtungen ihrer Wissenschaft angehörten und ungleichen Ruf genossen. Keiner ist aus der Zeit vor Mitte des 3. Jahrhunderts vor Christus, — vorausgesetzt, dass Apollonios von Memphis gemeint ist — und die Reihe schliesst mit Galenos, also mit Beginn des 3. Jahrhunderts nach Christus. Die Verteilung auf den beiden Tafeln ist weder eine chronologische noch auf Grund der wisschenschaftlichen Richtungen geordnete; sie erscheint auf den ersten Blick wahllos.

Die Zusammenstellung gewinnt aber an Klarheit, wenn man sie mit dem Inhalte des Buches in Verbindung bringt. Die Cheirongruppe enthält Gewährsmänner Galenos', die er nennt oder sich sogar eingehend mit ihnen beschäftigt. Einer von ihnen, Pamphilos, steuerte sogar zum Inhalte unserer Handschrift die an der Spitze jeder Pflanzenbeschreibung stehenden Synonyma bei. Da Galenos auf dem zweiten Bilde als Hauptrepräsentant der medizinischen Wissenschaft, für welche unser Pflanzenbuch ein Hilfswerk bildet, dargestellt ist, so erscheinen auf dem ersten seine Vorarbeiter, die zum Inhalte unserer Handschrift in einer entfernteren Beziehung stehen. In der Galenosgruppe sind jene Ärzte und Botaniker vereinigt, von denen die meisten im Kodex mit ihren Werken vertreten sind. Aus Galenos' und Krateuas' Schriften sind Exzerpte vorhanden, auf Ruphos geht der Grundtext des Gedichtes über die Heilkraft der Pflanzen, auf Nikandros jener zu den Theriaka und Alexipharmaka zurück, aus Dioskurides ist der grösste Teil der Pflanzenbeschreibungen geschöpft. Nur Apollonios und Andreas sind nach dem jetzigen Stande der Forschung noch in kein sicheres Verhältniss zu bringen und ich stehe nicht an, diesen Umstand nur unserer mangelhaften Kenntnis ihrer Werke zuzuschreiben.

Im Bilde sind die einzelnen Ärzte durch ihren Blick in

nähere Beziehungen gebracht. Das dürfte kaum zufällig oder rein künstlerischen Motiven entsprungen sein. Auf dem ersten Bilde ist Cheiron ebenso wie Galenos auf dem zweiten, ausser Verbindung mit den übrigen; dagegen sind in Beziehung gestellt: Machaon und Nigros, wie ich vermute, auf Grund sagenhafter Suppositionen: Machaon ist ein Asklepiade, Nigros Schüler des Asklepiades. Ferner: Pamphilos zu Mantias, Xenokrates zu Herakleides und Mantias. Im zweiten Bilde Krateuas zu Dioskurides, Apollonios und Andreas zu Nikandros, Ruphos zu Krateuas; Nikandros aber scheint nur das Resultat seines Experimentes mit der Schlange zu beobachten. Fassen wir nun alle diese Beobachtungen kurz zusammen, so werden wir sagen dürfen, dass unsere beiden Ärztebilder sowol im Kompositionsschema als auch in den Einzelheiten nach älteren Vorbildern zusammengestellt sind, dass sie in dieser Auswahl und Anordnung für einen ähnlichen Zweck, wie sie ihn in unserer Handschrift erfüllen, nämlich die Autoren der behandelten Disziplin zu veranschaulichen, zusammengestellt wurden — ich denke etwa als musivische Tafeln in einer Ärzteschule — und von dort in den Archetyp, der unserer Handschrift zugrunde liegt, als Miniatur aufgenommen wurden. Es ist möglich, dass wir einzelne Kopien späterer Ordnung aus Varro's Hebdomades oder aus Atticus' Liber annalis vor uns haben, wenngleich nicht in entsprechender Treue, die ja nach dem Durchlaufen mehrerer Zwischenstufen von ihrer Ursprünglichkeit einen bedeutenden Teil einbüssen musste. Diese Zusammenstellung, wie sie vorliegt, kann vor dem 3 Jhdt. nach Chr. nicht gemacht worden sein, weil Pamphilos und Galenos mitaufgenommen sind; sie ist, soweit bis jetzt bekannt, nur in unserem Kodex erhalten.

Was schliesslich die Siebenzal, die auch auf anderen Gruppenbildern wiederkehrt, betrifft, hat mich die klar vorgetragene Ansicht Heinrich Brunn's vollständig überzeugt. Er führt sie auf die Hebdomaden Varro's zurück. Ich wüsste keine ansprechendere Erklärung zu bieten. Wahrscheinlich ist ja diese Art der Gruppiering keine Varronische Erfindung

und dürfte tiefer begründet sein, da ja die Siebenzal in der orientalischen Kultur eine hervorragende Rolle spielte [1]).

Über die technische Seite soll tiefer unten zusammenhängend gehandelt werden; hier sei nur bemerkt, dass bei den beiden Ärztebildern wol eine umfassende Absplitterung und Abreibung der Farbe, dagegen beinahe gar keine Übermalung statthatte, ausgenommen vielleicht das Hinterhaupt Galenos'. Doch ist es sehr unwahrscheinlich, dass die undeutlich vertriebene Stelle durch späteren Auftrag herbeigeführt wurde, sondern, wie schon oben bemerkt, dadurch, dass die ursprüngliche Malerei nass geworden war und in diesem Zustande, etwa bei einem Versuche die Stelle zu trocknen, den Schaden erlitt. Ausserdem haben die 1400 Jahre nach und nach einen kenntlichen Schmutzschimmer beigesteuert.

II.

In eine nähere und deutlichere Beziehung zum Inhalte des Buches rückte der Künstler die beiden *Dioskuridesbilder*. Sie sind für uns von doppeltem Interesse; sie erhärten einerseits unsere obigen Behauptungen über die Herkunft der beiden Ärztebilder. Wären diese für unseren Kodex neu kom-

---

[1]) Vgl. auch Diez, l. c., p. 36. Ob Varro auf die Pleias der späteren Litteraturhistoriker, in der sieben der besten Tragiker zusammengefasst erscheinen, unmittelbar als sein Vorbild zurückgriff, ist kaum zu entscheiden, könnte aber immerhin möglich sein. Dagegen finde ich Diezens Behauptung von der Präponderanz der Siebenzal in der spezifisch christlichen Kunst doch etwas zu einseitig betont. Dass sie oft vorkommt ist richtig; aber oft ist nur Platzmangel Schuld daran, dass nicht mehr Personen Aufnahme fanden. Den vier Fällen auf christl. Goldgläsern (bei Garrucci, II., Tav. 187) wo Christus inmitten von sechs Aposteln dargestelt ist, einer Darstellung auf dem Brescianer Reliquiar, dem Egbert-Kodex und einigen Fällen in der Katakombenmalerei stehen beinahe zallose andere gegenüber, wo Christus von zwei bis zwölf Personen umgeben erscheint. Vgl. Garrucci, l. c., II., Tav. 188—190. Wilpert, l. c., II., Taf. 7—9, 18, 56, 58, 60, 71, 73, 80, 82, 148, 152, 177, 225 u. a. Doch wird wieder zuzugeben sein, dass der Synkretismus solche Darstellungen mit sieben Personen förderte, wobei man aber auch den Einfluss Varro's und der von ihm formell abhängigen Litteratur nicht zu gering einschätzen darf.

poniert, oder wenigstens die dargestellten Ärzte ausgewählt worden, dann müssten wir eine anders disponierte Zusammenstellung erwarten; zumindest müsste Dioskurides, der Hauptautor, eine hervorragendere Stelle in der Gruppe erhalten haben. Das ist nun nicht der Fall. Der Künstler hat das wol empfunden und hat zwei neue Bilder komponiert, die den Inhalt des Buches nicht nur als einen medizinischen überhaupt, sondern als die Schrift Dioskurides' über das Spezialgebiet der Medizinalkräuter bildlich näher charakterisieren sollten. Durch diesen Umstand beanspruchen sie weiter unsere Aufmerksamkeit.

Auf den ersten Blick fällt der wesentlich abweichende Stil dieser Bilder gegenüber jenem der beiden Ärztegruppen in die Augen. Der Künstler war hier mehr auf sich selbst angewiesen, er hatte offenbar keine fertige Vorlage, die er hätte kopieren können. Er erzählt in der Formensprache und Kompositionssyntax seiner Zeit, verrät aber nichtsdestoweniger, dass er seine Darstellung nach älteren Mustern gestaltet hat.

Inhaltlich hatte der Künstler eine Fülle von ähnlichem Material vorliegen. Es sind Darstellungen, auf welchen zwei, bisweilen auch mehrere Personen vereinigt sind; in allen Fällen sind aber zwei derselben dadurch in engere Beziehung zu einander gebracht, dass die eine von ihnen spricht oder deutet, die andere darauf Acht hat. Der passive Teil erhält eine Weisung, die Enthüllung eines Geheimnisses, eine Erklärung unentwirrbarer Verkettungen von Umständen, eine Offenbarung der Zukunft, eine Traumdeutung, oder er wird angebetet, beziehungsweise verehrt. Mitunter bedient sich der aktive Teil auch leicht darstellbarer, realer Beigaben. Es sind Darstellungen die man »Inspirationsbilder« nennen könnte, wenn dieser Ausdruck auch nicht in jedem Falle genau zutreffen wird.

Sie sind in der altorientalischen Kunst vorgebildet, wie z. B. Seti von Ramses II. verehrt [1]), oder der Priester Phinasi von Ma beraten [2]), um nur zwei Belege aus der

---

[1]) Perrot et Chipiez, L'art dans l'antiquité, I., 25.

[2]) Ebenda, I., 253.

ganzen Reihe altägyptischer Bilder hervorzuholen, denen sich eine mindestens ebenso lange Serie aus den altassyrischen und chaldäischen Reliefs anschliessen liesse.

Auf altgriechischen Skulpturen begegnen wir ihnen wieder; so auf einer Metopenplatte von Selinunt: Perseus tödtet Medusa, hinter ihm steht Athene, die ihm mit ihrem Rate hilft [1]); sodann auf der bekannten dorischen Grabstele, auf welcher überdies der Verstorbene in Stellung und Armgeste lebhaft an Dioskurides vor der Heuresis erinnert, nur hält seine Rechte einen Kantharos. Das berühmte eleusinische Basrelief, das die Unterweisung des Triptolemos im Getreidebau durch Demeter und Kore darstellt, ist für unseren Fall, was den wesentlichen Inhalt betrifft, geradezu typisch [2]). Weitere inhaltlich hierher gehörige Darstellungen bieten ausser den attischen Grabstelen und Reliefs auch geschnittene Steine, wie die Verlobungsszene [3]), in welcher sich der Jüngling und das Mädchen die Hände reichen, während eine dahinter stehende Gestalt den Akt leitet. Die Terenzillustrationen mit agierenden Schauspielern [4]) und mehrere Bilder im älteren Vergil der Vatikana (n. 3225), wie Aeneas, dem die Penaten erscheinen, die Sibylle mit Aeneas und Achates, die Trojaner und Latiner vor Latinus, Juno mit der Furie verhandelnd [5]), bieten derartige Beispiele aus dem Gebiete der klassischen Miniaturmalerei.

---

[1]) Ebenda, VIII., 487 und sonst oft.

[2]) Ist, wie die spartanische Stele, beinahe in allen Publikationen über griechische Kunst, von der grossen Bruckmann'schen bis zu den kleinen Schulbüchern herab, reproduziert. So bei Collignon—Friesenhahn, Handbuch der griechischen Archäologie, p. 127.

[3]) Collignon—Friesenhahn, l. c., p. 283. — Auf die attischen Grabstelen ist Diez, p. 38 ff. näher eingegangen. Als Vertreter der übrigen klassischen Skulptur sei hier das Relief im Louvre, Homer zwischen den Personifikationen der Ilias und der Odyssee (Reinach, Répertoire de la statuaire, I., pl. 226) genannt.

[4]) Codices graeci et latini photographice depicti, Tom. VIII., Taf. 3, 4, 7—27, 32—37, 49—54, u. a.

[5]) Codices e Vaticanis selecti phototypice expressi iussu Leonis P. P. XIII. Vol. I., fol. 28*a*, 45*b*, 63*a*, 64*b*.

Aber auch formell finden sich viele Analogien, besonders in der hellenistischen Kunst, von wo aus sie sich auch in die christliche Kunst zuweilen recht wenig verändert, gerettet haben.

Es sei diesbezüglich auf das Relief der Villa Ludovisi, Paris und Oinone darstellend, sowie auf dessen dem römischen Geschmacke entsprechendere Wiederholung im Palazzo Spada hingewiesen [1]). Auf beiden ist Paris im Profil, die zu ihm sprechende Oinone en face dargestellt; neben den beiden ein Schiff, eine reale Beigabe zur Verdeutlichung der Szene.

Unserem ersten Dioskuridesbilde steht in der Anlage das lateranische Menanderrelief überaus nahe [2]). Der Dichter sitzt links auf einem Sessel; vor ihm steht ein Tisch, auf dem zwei Masken liegen; eine hat er auf die l. Hand genommen um sie sinnend zu betrachten; r. steht eine bekleidete weibl. Gestalt, die als Muse oder als Menandros' Geliebte, Glykera, gedeutet wird. In der erhobenen Rechten hält sie einen, jetzt abgebrochenen Gegenstand, nach älteren Abbildungen eine Rolle. Der l. Arm ist auf die Hüfte gestützt, Zeige- und Mittelfinger der Hand sind leicht ausgestreckt, die beiden letzten eingebogen. Sie steht gegen den Beschauer en face, der Kopf ist aber dem Dichter nach l. zugewendet. Den Hintergrund bildet eine Archtitektur, oben von einem durch flache Buckeln gezierten Gesimse abgeschlossen, von dem buschige Festons herabhängen. Hinter dem Oberkörper der weibl. Gestalt ist ein rechteckiges Gerähm sichtbar. Es sind demnach schon hier alle wesentlichen Bestandteile des ersten Dioskuridesbildes enthalten und auch die Anordnung ist diesem sehr nahe verwandt. Ein Pendant zu dieser Skulptur ist uns in einem Relief der Sammlung Pourtalès, dem sogen.

---

[1]) Baumeister, Denkmäler, II., 1169 (Fig. 1360) u. IV., 1635 (Fig. 1696).

[2]) Öfter abgebildet; so bei Bernoulli, l. c., II., Taf. 15. — Winter, Kunstgeschichte in Bildern, I., Taf. 67. — Petersen, Vom alten Rom, in: Berühmte Kunststätten, I., p. 130. — Schreiber, Die hellenistischen Reliefs, Taf. 84. — Vgl. Diez, l. c., p. 40, der in diesem Relief noch eine Darstellung des Dichters Philiskos annimmt, eine Ansicht, die nach Studniczka's Untersuchungen bei Bernoulli, II., 143 widerlegt und, soviel ich sehe, allgemein aufgegeben ist.

»siegreichen Theaterdichter« erhalten [1]), wiewol dieses vom äusserlichen Schema unseres Dioskuridesbildes weiter entfernt ist, als das erstbesprochene. Der Dichter sitzt auf einem Stuhle und wendet sich nach rückwärts, wo eine weibl. Gestalt, vielleicht als Muse anzusprechen, ein Tamburin schlagend, herantanzt; vor ihm ist ein flötenspielender Putto, hinter dem abschliessenden Vorhange kommt ein Pan mit einer offenen Schriftrolle hervor. Das Sichzurückwenden zur weiblichen Gestalt finden wir im zweiten Dioskuridesbilde, sogar in etwas übertriebenem Maasse, aber in demselben Sinne, beim Maler verwendet.

Viel näher noch, als das Menanderrelief, steht dem ersten Dioskuridesbilde die Darstellung auf einem Londoner Sarkophagfragment, das aus dem Ghetto in Rom stammt. Hier haben wir einen architektonischen Hintergrund, ähnlich verteilt, wie auf unserem Bilde: die Hauptperson sitzt auf dem Relief vor einer giebelabgeschlossenen Nische, wie Dioskurides vor einer rahmenumschlossenen Wand; die weibliche Gestalt des Reliefs steht vor einem giebellosen, einspringenden Zwischenteile, die Heuresis auf unserem Bilde vor einem niedereren Seitenflügel. Der Bühnendichter auf dem Relief sitzt, wie unser Dioskurides, auf einem Stuhle und hat die Füsse auf einen Fussschemel gesetzt. Aus der Rolle in seiner Linken liest er, während sie Dioskurides auf das Knie stützt; die Rechte des Dramatikers ist im Sprechgestus erhoben, nur weniger intensiv, als beim Dioskurides. Die weibl. Gestalt steht en face, den Kopf gegen den Dichter gewendet und hält in der Rechten eine Maske hin, ganz ähnlich wie die Heuresis ihren Alraun; die l. Hand greift in einen Faltenbausch am Beckenansatz, während die Heuresis, mit dem ähnlich nach abwärts gerich-

---

[1]) Schreiber, l. c., Taf. 86. — Diez, l. c., p. 39 zieht auch das Kapitolinische Relief mit Apelles und der sich ihm enthüllenden Pankaspe heran. Das Erstaunen des Künstlers über die Schönheit seines Modells ist wol ganz richtig, doch glaube ich besser zu tun, wenn ich dieses Relief zur Vergleichung nicht heranziehe, es sei denn als Analogie für die Malszene auf dem zweiten Dioskuridesbilde, wo es sich ebenfalls um eine natürliche Vorlage handelt.

teten Arm auf den verendenden Hund hinweist [1]. Der Tisch zwischen dem Dichter und der weibl. Gestalt ist auch auf dem Relief beseitigt. Eine ähnliche Inspiration ist auf dem Kopfe einer Memorialstele über den Bündnissvertrag zwischen Athen und Kerkyra dargestellt, wo sich einem sitzenden Manne, dem personifizierten Demos Athens, Kerkyra unter Athena's Leitung entschleiert [2].

In dieser letzten Redaktion ist diese Art von Darstellungen auch in die christliche Skulptur gelangt. Wir begegnen solchen Szenen auf einem römischen Sarkophage des Palazzo Feoli [3], auf einem Ravennater [4] und auf einem Pisaner Exemplare [5], wesentlich immer unbestreitbar gleich, im Akzidentalen allerdings lokal gestimmt; aber selbst darin stimmen die beiden Sarkophage aus Rom und Pisa bis auf Geringfügigkeiten überein. Auf christlichen Malereien kommt die Darstellung nur inhaltlich, formell gleich dagegen seltener vor; verwandt sind die Gerichtsszene in der Hermeskatakombe [6] und die Susannaszene aus Pietro e Marcellino [7], beide dem 4. Jahrhundert angehörig; am nächsten kommen jedoch die Verkündigungsbilder, die seit dem 3. Jahrh. öfter wiederkehren [8].

In der Miniaturmalerei selbst können wir ganz ebenbürtige Vorläufer unserer Dioskuridesbilder finden. So z. B. im

---

[1] Neuerdings abgebildet bei Strzygowski, Orient oder Rom, p. 51.

[2] Colignon—Friesenhahn, l. c., p. 194.

[3] Garrucci, l. c., V., Tav. 370, Fig. 4.

[4] Ebenda, V., Tav. 371, Fig. 2.

[5] Ebenda, V., Tav. 370, Fig. 3. — Auf weitere ähnliche Fälle hat Diez, l. c., p. 41 hingewiesen, obschon ich nicht alle hier heranziehen könnte.

[6] Wilpert, Katakombenmalereien, II., 247.

[7] Ebenda, II., 232. — Diese Darstellung muss aber, nach den koptischen Stoffresten zu urteilen, in der christl. Kunst der ersten 6 Jahrhunderte viel verbreiteter gewesen sein, als wir aus den Monumenten belegen können. Vgl. Strzygowski, Orient oder Rom., p. 90 ff. — Forrer, Römische und byzantinische Seidentextilien, (1891) und Forrer, Die frühchristlichen Altertümer, etc. (1893). — Mantuani, Altägyptische Textilien in: Mitteilungen des nordböhmischen Gewerbemuseums in Reichenberg, 1901.

[8] Kraus, l. c., I., 187 ff.

Vossianus zu Leiden (4° n. 38), wo das Titelbild zu Terenz' Andria einen Mann (Terenz?) zwischen zwei weiblichen Gestalten sitzend zeigt; mit einer derselben ist er im Gespräch, während die andere sinnend das Kinn mit der Hand stützt. Und den Prolog zu demselben Stücke schmückt ein Bild, in dem man einen Schreiber und den ihm diktierenden Dichter sieht — eine Darstellung, wie sie idealisiert auf unserem zweiten Dioskuridesbilde sich wiederholt [1]. Auch der ältere Vatikanische Vergil gehört mit seiner Didoszene hierher [2]. In der christlichen Miniaturmalerei ist die Josuarolle [3] reich an solchen Detailszenen, die in der frühmittelalterlichen Buchmalerei, z. B. in einer montecassinensischen Benediktszene, wiederkehren [4]. Ja, sie scheinen noch im tieferen Mittelalter zähe fortvegetiert zu haben, wie uns eine Kopie des XIII. Jhdts. im Kod. 93 der Wiener Hofbibliothek, einen Arzt darstellend, der von der Natur ihre Gaben empfängt, zu beweisen scheint. Die Vorlage dazu dürfte mit unseren Dioskuridesbildern gleichaltrig gewesen, jedenfalls aber aus demselben Kulturmilieu hervorgegangen sein [5]. In der byzantinischen Kunst finden wir beinahe ein halbes Jahrtausend später noch immer das Verständniss für diese Typen, wofür der berühmte Pariser Psalter (n. 139), der auch nach alten

---

[1]) Codices graeci et latini photographice depícti, Tom. VIII., Taf. 48. Im Vossianus liegt uns zwar eine Kopie des 9.—10. Jahrhunderts vor, aber die Vorlage war entschieden alt, jedenfalls älter, als unsere Dioskuridesbilder.

[2]) Codices e vaticanis selecti, etc., Vol. 1., fol. 36b.

[3]) Garrucci, III., 159 ff.

[4]) Der h. Benedikt überreicht dem Abte Johannes die Ordensregel. Hinter dem Heiligen eine ihn inspirierende Gestalt. Abb. bei Kraus, l. c., I., 221.

[5]) Eine vorzügliche, übersichtliche Arbeit über solche Kopien veröffentlichte Swarzenski unter dem Titel: Mittelalterliche Kopien einer antiken medizinischen Bilderhandschrift, in: Jahrbuch des kais. deutschen archäolog. Instituts, XVII., 45 ff. wo auch eine Abbildung aus dem Wiener Kodex, leider in sehr kleinem Maassstabe, beigegeben ist. — Eine andere Abbildung bei Beer, in: Kunst und Kunsthandwerk, V., p. 237.

Vorlagen, wenn nicht direkt kopiert, so doch komponiert ist, das beste Beispiel liefert [1]).

Wir haben somit an der Hand des Materials die zusammenhängende historische Entfaltung der Kompositionsformel unserer Dioskuridesbilder im Allgemeinen konstatiert.

Aber selbst bei Einzelheiten hat der Künstler zu alten Typen gegriffen. Der einfache architektonische Hintergrund des ersten Dioskuridesbildes ist auf hellenistischen Reliefs, auf Mosaikbildern, Wandmalereien und Miniaturen — ich verweise auf die Wiener Genesis — so oft vorgebildet, dass es wol überflüssig ist, die Belege einzeln aufzuzählen. In den oben angeführten Analogien lernten wir auch solche für die Figur des Dioskurides speziell kennen; sie ist den Dichter- und Philosophentypen nahe verwandt und aus deren Gruppe hervorgegangen. Der Künstler hat eigentlich nur die Bewegung des rechten Armes der Situation entsprechend gestaltet, während alle anderen Bewegungs- und Aktmotive auf Vorbilder zurückgehen, aber in der Formensprache der Entstehungszeit zum Ausdrucke gelangen. Die Heuresis hat ihre Vorläuferinnen in den Musenbildern sowie inspirierenden Göttinnen und Frauen der herangezogenen Analogien. Nach Ajnalov erscheint sie als Urania in einer Aratoskopie des 12. Jahrhunderts [2]), also auch wieder inspirierend.

Ihre Aktstellung ist sehr gewöhnlich und in der antiken Kunst unzähligemale zu finden. Die vorgestreckte Rechte mit der Mandragorapflanze ist für den speziellen Fall unseres Bildes gestaltet, ebenso die auf den Hund hinabweisende

---

[1]) Abbildungen bei Bordier, Description des peintures et autres ornements dans les manuscrits grecs; Omont, Facsimilés, etc., und sonst in Handbüchern, z. B. Kraus, l. c., I., p. 568 ff. mit David, den die „Melodia" inspiriert. Eine vorzügliche Abbildung dieser Darstellung bei Wickhoff, Wiener Genesis, p. 88.

[2]) Michel, Histoire de l'art, I., 209: „M. Ajnalov a montré .... que l'allégorie de l'Eurésis se retrouve sous le nom d'Uranie dans une copie latine d'Aratos du XII. siècle." Bei der summarischen Zitatenangabe Michels war es mir nicht möglich, die Angaben Ajnalovs nachzuprüfen. Bei Thiele Antike Himmelsbilder, konnte ich darüber keinen Aufschluss finden.

Linke, wenngleich sich verwandte Akte auch vorgebildet finden, wie z. B. am oben besprochenen Sarkophag aus dem Ghetto von Rom und auf dem Mittelstücke des Brescianer Reliquiars, welch' letzterer Fall übrigens ganz ähnlich veranlasst ist, wie unserer [1]).

Der verendende Hund allein ist in dieser Stellung in der älteren Kunst nicht nachweisbar und dürfte unsere Miniatur unter die frühesten Quellen für diesen Tierakt gehören, wenn sie nicht die erste überhaupt ist, die uns erhalten blieb [2]). Ob aber der Künstler diesen Hund nach eigener Naturbeobachtung malte, oder ob ihm doch nicht ältere Bilder oder Vorlagen zu Gebote waren, ist natürlich nicht zu entscheiden, doch ist das Letztere glaubwürdiger. Denn est ist schwer anzunehmen, dass der Künstler den Vorgang, wenn er ihn beobachtet hat, nach längerer Zeit so realistisch und treffend wiedergeben konnte; noch unwahrscheinlicher ist es, dass er ihn für den Zweck der Miniatur studieren konnte. Und natürlich ist der Akt, sodass er auf Autopsie beruhen muss. Doch ist ein solches Überstürzen des Tieres nach Rückwärts nur möglich, wenn es in raschem Laufe tödtlich getroffen wird; die Wirkung des Alrauns ist nach den abergläubischen Vorstellungen der Alten jedoch einer Vergiftung ähnlich, wobei sich der Hund nicht überkollert, sondern auf die Seite legt. Allerdings wäre es möglich, dass der Künstler einen solchen Fall im Auge gehabt hätte, ihn aber absichtlich oder missverständlich in vertikaler Stellung zeichnete. Trifft dieses zu, dann dürfen wir mit grosser Wahrscheinlichkeit

---

[1]) Kraus, l. c., I., Tafel zu p. 502. Diez, p. 43. Dargestellt ist Saphira vor dem untersuchenden Apostel, die auf den zu ihren Füssen stehenden Geldsack hinweist. Ich finde daher nicht, das der Geberde „die inhaltliche Begründung dazu fehlt" wie Diez meint.

[2]) Vgl. Diez, der auf Hinterfüssen stehende Hunde der hellenistischen Reliefs heranzieht, besonders Taf. 22 bei Schreiber. Hier hält ein junger Faun in der Linken einen Hasen empor, mit der Rechten die Vorderpfoten des Hundes, damit dieser auf den Hinterbeinen hoch aufgerichtet, die Neckerei länger aushält. Das sind Lebensäusserungen eines Tieres, die mit seinem Verenden nichts gemein haben, also nicht heranzuziehen sind.

auf die direkte, aber falsch reflektierte Nachbildung einer Vorlage schliessen. In jedem Falle werden wir aber konstatieren müssen, das der Akt an und für sich auf guter Naturbeobachtung beruht, dass er aber auf dem Bilde unrichtig verwendet ist.

Die Kleidung ist noch entschieden klassisch, doch in der Auffassung und mit dem künstlerischen Apparat einer Zeit, in der sich zwei Richtungen zu durchdringen beginnen, dargestellt; doch ist am Chiton des Dioskurides der neue Zug weit weniger bemerkbar, als bei der Heuresis. Diese hat der Künstler, um sie als eine höhere Erscheinung zu charakterisieren, in Goldstoff gekleidet und sich eines Mittels bedient, den die vorangehende Kunst nicht kennt. Der Mantel ist wol gewöhnlich, seine rote Farbe jedoch mehr aus künstlerischen als symbolischen Gründen angewendet: er soll einen hervorstechenden Ton in den Farbenakkord des Bildes bringen.

Den Lehnsessel haben wir in sehr wenig abweichender Gestalt bereits auf einem römischen Relief von Neumagen sowie auf der Florentiner Elfenbeinpyxis konstatieren können. Eine ähnliche Form zeigt der Rossanensis [1]), die gleiche, wie in unserem Bilde, hat die Wiener Genesis dreimal (Fol. 15^b, 19^b, 20^b), nur roh und verständnisslos gemalt [2]).

Die Mandragorapflanze in der Hand der Heuresis vermittelt uns einen Begriff, wie sie auf den nun zwischen Fol. 226 und 227 fehlenden Blättern ausgesehen haben muss. Sie stimmt nämlich mit den beiden, in der etwas jüngeren Dioskurideshandschrift der k.k. Hofbibliothek, Fol. 90^a uns erhaltenen Mandragorabildern [3]). Dieser Umstand beweist wieder, dass der Künstler selbst in solchen Nebensächlichkeiten nach Vorlagen arbeitete.

---

[1]) Haseloff, Codex purpureus Rossanensis, Taf. 11 u. 14.

[2]) Hartel-Wickhoff, Wiener Genesis, Taf. 30, 38, 40. — Vgl. auch oben Seite 408, Anm. 2 u. 3.

[3]) Der jüngere etwa dem 7. Jahrhundert angehörige Dioskurideskodex, der sogen. Neapolitanus, hat nach einer Vorlage kopiert, die grossenteils Bilder enthielt, welche mit unseren genau übereinstimmen. Darüber später. Vgl. v. Premerstein, hier oben, p. 98 ff.

Auch der Rahmen mit seinem Rautenmuster ist sicherlich keine Erfindung des Miniators, sondern steht mit altorientalischen Arbeiten in geschichtlichem Zusammenhange. Ein schönes Beispiel besitzen wir im Inkrustationsrest aus Erek, woselbst das Rautenmotiv als Flächenmuster und im Gerähm darum ganz ähnlich verwendet ist, wie in unserer Miniatur [1]). Auf klassischen Mosaiken kehrt es wieder, wie auf dem Paviment von Nîmes [2]); ihre Reihe schliesst in der Markusbasilika zu Venedig [3]). In der Miniaturmalerei ist eine schlagende Analogie im Wiener Rufinuskodex, ebenfalls als Rahmenmuster in derselben Kolorierung verwendet, zu nennen [4]). Nach dem letztgenannten Falle dürfen wir urteilen, dass etwa zu Beginn des 6. Jahrhunderts das Rautenmotiv als stehendes Muster für ornamentale Umrahmungen in der Miniaturmalerei eingeführt war.

Der Maler hat in der männlichen Figur Dioskurides dargestellt, oder hatte wenigstens die Absicht, es zu tun, wie die Beischrift bezeugt. Ebenso ist die weibliche Gestalt beischriftlich benannt. Wie schon angedeutet [5]), personifiziert sie den regen Spürsinn des Arztes, mit dessen Hilfe es ihm gelang, der Wunderpflanze habhaft zu werden, ohne dabei Schaden zu erleiden. Er lässt den Hund die Pflanze entwurzeln und daran verenden; dadurch kommt aber der Alraun in seine Gewalt behufs wissenschaftlicher Untersuchung und Verwertung, welche, wie wir sehen werden, Gegenstand des zweiten Dioskuridesbildes ist.

Freilich ist hiebei eine scheinbare Schwierigkeit zu über-

---

[1]) Abb. bei Gauckler, in: Dictionnaire des antiquités, p. 2090, Fig. 5231. Vgl. Diez, p. 59, der das Ornament zwar ganz richtig auf altorientalische Vorbilder zurückführt, es jedoch vom Zickzackmuster ableiten möchte. Da das ausgebildete Rautenschema schon dort vorliegt, finde ich eine solche Ableitung unzutreffend.

[2]) Abb. bei Gauckler, l. c., p. 2111, Fig. 5248.

[3]) Kreutz-Ongania, La Basilica di S. Marco, Port. IV., (Dettagli) Tav. M.

[4]) Farbige Abbildung bei Wickhoff in: Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des ah. Kaiserhauses, XIV., p. 196 ff.

[5]) Oben, Seite 368, Anm. 1.

winden. v. Premerstein macht (p. 113) darauf aufmerksam, dass Dioskurides den Alraun wol behandelt, die Fabel über seine Gewinnung und Wirkung aber nicht kennt, beziehungsweise nicht erwähnt. Aus diesem Grunde schliesst er auf ein Porträt des Krateuas [1]). Er wäre ja nicht unmöglich, dass dem Miniator ein solches Krateuasbild vorgelegen wäre, in welchem er den Dargestellten dann einfach umgetauscht hätte. Allein das Bildnis hat mit den Gesichtszügen des Krateuas in der Galenosgruppe keine, mit jenen des Nigros der Cheirongruppe entschiedene Ähnlichkeit. Und wenn das auch nicht der Fall wäre, so wissen wir, dass der Maler auch unter diesen Zügen Dioskurides meinte, es somit in seiner Kritiklosigkeit gut vereinbar fand, ihm die Kenntnis der Mandragorafabel zuschreiben zu können. Ich glaube, dass sogar ein gut Stück Logik dahinter steckt. Hier stellte er die fabelhafte Art der Gewinnung, die durch angeborenes Talent und ausgebildeten Spürsinn ermöglicht wurde, im zweiten Bilde den Gegensatz, die streng wissenschaftliche Ausbeutung des Fundes. Die Fabel war damals eben allgemein bekannt, und der Künstler nahm einfach an, dass Dioskurides sie ebenfalls kennen müsse; damit ist er dem Leser entgegengekommen und hat in sein Bild noch einen fesselnden Zug des Wunderbaren einverleibt.

Das zweite Dioskuridesbild enthält noch mehr selbstständige Züge als das erste. Er ist, wie dieses, für unser Buch komponiert und steht mit ihm in noch engerem Verhältnisse. In seiner Zusammenstellung des Gegenständlichen steht es vereinzelt da. Die Einzelheiten aber stützen sich auch hier auf typische Vorbildungen.

Die in dem Luftraum hängenden Guirlanden sind in der hellenistischen Reliefkunst früh heimisch. Wir haben sie auf dem Menanderrelief beobachtet und finden sie auf dem Wiener Brunnenrelief [2]); ebenso kommen sie auf christlichen Sarko-

---

[1]) Siehe oben, p. 413, Anm. 1.

[2]) Schreiber, Die Wiener Brunnenreliefs aus Palazzo Grimani (1888), u. neuerdings in seiner grossen Publikation: Die hellenistischen Reliefbilder, passim. Sehr gute Abbildungen auch bei Hartel—Wickhoff, Wiener

phagen namentlich auf jenen vor, die unter dem Einflusse des Ostens entstanden sind [1]). Auf pompejanischen Wandmalereien sind sie besonders häufig und auch auf christlichen Katakombengemälden erscheinen sie, sehr oft als überhängendes Astwerk oder zu Flächenmuster vervielfacht; doch fehlt es auch hier an typischen Guirlanden nicht, wie z. B. in S. Gennaro zu Neapel [2]).

In der älteren Miniaturmalerei bietet die schon oben herangezogene Szene mit der kumäischen Sibylle, Aeneas, Achates und dem mit Guirlanden geschmückten Tempel [3]) das trefflichste Beispiel. Für das Gebiet der späteren Kleinplastik sei auf die Konsulardiptycha verwiesen, aus welchen das Diptychon des Lampadius als besonders charakteristisches Beispiel hervorgehoben sei [4]).

Gleichermassen ist die dreiteilige Architektur des Hintergrundes mit betonter Mitte in der klassischen und späteren Kunst beliebt und kehrt auf den Monumenten immer wieder. Ein Relief im Louvre zeigt einen solchen Hintergrund; vor dem giebelbedachten Mittelteil ist Homer als Hauptperson dargestellt; zu seiner Rechten die Ilias, zur Linken die Odyssee [5]). Ähnliche Architekturen sind auf dem Neptunrelief im Louvre [6]) und auf dem Puttirelief in S. Vitale in Ravenna [7]). In der jüngeren Kleinplastik bietet das oben herangezogene Lampadiusdiptychon ein vortreffliches Analogon. Diese Übung, den Hintergrund durch eine dreiteilige Architektur abzuschliessen, bleibt auch beinahe unver-

---

Genesis, p. 23; hier sei zugleich auf Wickhoffs Ausführungen über die Nachbildung der vegetabilischen Natur in der augusteischen Kunst sowie auf die vorzüglichen Abbildungen, l. c., p. 18—41 hingewiesen.

1) Garrucci, l. c., V., passim. Strzygowski, Orient oder Rom, p. 78 f.

2) Schultze, Die Quedlinburger Itala-Miniaturen, p. 31.

3) Vgl. p. 419, Anm. 5.

4) Molinier, Histoire des arts appliqués, I., p. 32.

5) Reinach, Répertoire de la statuaire, I., pl. 226.

6) Ebenda, I., pl. 218.

7) Goetz, Ravenna, in: Berühmte Kunststätten, Bd. 10, p. 11.

ändert der christlichen Kunst, wie das durch die Altarschrankenskulpturen in S. Marco [1]) und andere belegt werden kann.

Auch die Malerei konnte dieses Mittels nicht entraten: die Darstellungen auf pompejanischen Wandgemälden erhalten öfter einen architektonischen Hintergrund, mitunter allerdings frei umgeformt, aber wesentlich der unsrigen entsprechend [2]). Fast genau so, wie auf unserer Miniatur, finden wir die Architektur auf dem, mindestens achtzig Jahre früher ausgeführten Mosaikfriese um das Deckenbild in S. Giovanni in Fonte zu Ravenna, und zwar achtmal wiederholt [3]): in der Mitte eine gewölbte Exedra, zu beiden Seiten Flügel mit Kassettendecken. Die Muschelverzierung auf der Chalottenwölbung von apsisförmigen Nischen ist in der spatrömischen und christlichen Kunst eingebürgert, namentlich auf christlichen Sarkophagen [4]). Eine merkwürdig ungeschickte Verwendung dieses Motivs bietet das Markusbild im Kodex

---

[1]) Kreutz—Ongania, La Basilica di S. Marco, Port. V., (Detagli, Plutei VI) n. 29, 30.

[2]) Nicolini, Case, I., 9. II., 39; dieses Letztere besonders charakteristisch: ein Portikus mit Exedra u. zwei Seitenflügeln mit Kassettendecke, in Untersicht; nur ist die Exedra nach aussen gerundet, was zu einer sofortigen Vergleichung mit dem Rabulakodex und dem Godeskalkevangeliar herausfordert.

[3]) Garrucci, l. c., IV., 226.

[4]) Garrucci, l. c., V., passim. Ich hebe besonders den Probussarkophag der vatikanischen Grotten (bei Kraus, I., 197) und jenen des Junius Bassus (Garrucci, l. c., Tav. 322 und neuestens auch de Waal, Der Sarkophag des Junius Bassus) hervor. Auch der Ambo von Saloniki (Kraus, I., 234) ist, da er ausgesprochen byzantinisch ist und dem 5. Jahrh. angehört, für unseren Fall von Interesse. Auf unserer Miniatur folgt der Künstler einer anscheinend älteren und verbreiteteren Verwendungsart: er lässt die Muschelknospe hinter dem Bogenscheitel ansetzen, den entfalteten Rand stützt er auf die Fusslinie der Wölbung (wie z. B. auf dem Apsismosaik von S. Paolo fuori, auf dem Sarkophag des Probus und dem des Junius Bassus, in der späteren Kunst im Grabmal der Galla Placidia u. a.), während das Ambofragment von Saloniki es umgekehrt anbringt, wie es später auch in der Barocke mit Vorliebe geschah. Vgl. auch Strzygowski, Orient oder Rom, p. 46 ff.

Rossanensis, wo von einem grossen Umbilikus aus die gleich breiten Falten und Stege, platt und starr gestaltet, radial bis an die Bogenlinie hinanreichen [1]). Die Diptychen bieten ebenfalls reiche Belege [2]).

Das eigentümlichste Beiwerk dieser Architektur bilden jedenfalls die roten Aufsätze auf den beiden Seitenflügeln. In dieser Form sind sie beinahe gar nicht vorgebildet. Dagegen werden sie in ähnlichen Formen, zuweilen im Gegensinne geschwungen, besonders in der Skulptur, schon in der altorientalischen Kunst und dann ununterbrochen als Abschlussformen verwendet [3]). Die nächstverwandte Bildung tritt uns auf den pompejanischen Wandmalereien entgegen, und hier in einem Falle in genau derselben Aussenkontur [4]), aber ohne die schwere rote Füllung.

Diese Nebensächlichkeit beweist, dass der Künstler nach gemalten Vorlagen kopierte; denn in der realen Architektur sind solche Aufsätze wol nie verwendet worden, denn wir finden sie weder in den erhaltenen Architekturen noch auf bildlichen Darstellungen, wenn es sich um Wiedergabe von Bauten und nicht bloss von dekorativen Abschlusswänden handelt. Sobald aber der Künstler einen solchen Volutenabschluss anbringt, handelt es sich um Dekoration. Daher finden wir sie nur auf Werken der tektonischen Plastik, wie Grabstelen und Altären. Sie stehen mit der altorientalischen Kunst in entwicklungsgeschichtlichem Zusammenhange: man

---

[1]) Haseloff, l. c., Taf. 14. Das Ornament erinnert lebhaft an die Verkleidung der Haustüren an oberösterreichischen Bauernhöfen.

[2]) Molinier, l. c., I., passim, und Gori, Thesaurus, passim.

[3]) Auf kyprischen Stelen und Sarkophagen bei Palma di Cesnola, l. c., I., pl. 104 (n. 679) und pl. 149, (n. 1184). In der klassischen Kunst auf Grabdenkmälern und Altären. Reinach, Répertoire de la statuaire, I., pl. 158; besonders charakteristisch auf dem Altare der Lusinia primigenia, (Reinach, l. c., I., pl. 251). Ferner das Neapolitaner Komödienrelief (Schreiber, Die hellenistischen Reliefs, Taf. 83); dann die Volutenabschlüsse der Altäre auf einem lateranensischen und einem Wiener Relief (Schreiber, l. c., Taf. 52 u. 67.) Auch auf Münzen (Perrot & Chipiez, L'art dans l'antiquité, III., 126, 335) begegnen wir ihnen.

[4]) Nicolini, Case, III., Tav. 38; ähnlich auch II., Tav. 51.

stelle die beiden oben herangezogenen Kyprischen Fälle (Stele aus Golgoi und Sarkophag von Amanthus) mit dem Stirnziegel von Tiryns [1]) einer- und dem Komödienrelief im Museo Nazionale in Neapel und dem Altar der Lusinia primigenia andererseits zusammen um sich davon zu überzeugen. Wenn spätere Miniaturen derartige Architekturen darstellen, wie etwa der Tempietto auf dem Bilde der Salbung Davids in der Vatikanischen Bibel [2]), so ist das eine künstlerische Fiktion, beziehungsweise nach einem Werke der Kleinkunst als Monumentalarchitektur hingemalt [3]).

In der Szene selbst sind zwei Momente zuzammengefasst: das Beschreiben der Mandragorapflanze und die Anfertigung ihrer Abbildung, also eine künstlerische Synekdoche zur Andeutung des Inhaltes in unserem Kodex. Auch für diese Gruppe kennen wir kein ganz entsprechendes Analogon; die Einzelheiten aber haben ihre Vorläufer.

Dioskurides wol am wenigsten. Schreibende Figuren sind zwar öfter dargestellt, sowol in der griechischen wie in der hellenistischen Kunst — aber dann finden wir sie entweder stehend, wie Athena [4]) und Nike [5]), oder im Brustbilde [6]). Dagegen kann ganz gut der Vasenmaler herangezogen werden,

---

[1]) Winter, Kunstgeschichte in Bildern, Taf. 11.

[2]) Beissel, Vatikan. Miniaturen, p. 20 ff., Taf. XIII. Der Cod. Vat. reg. graec. I gehört dem 11. Jahrh. an, verwendet aber eine ältere Vorlage.

[3]) Vgl. Diez, l. c., p. 45 ff., der auf einige Vorbilder für die Gesamntanlage unserer Architektur hingewiesen hat. Mit seiner Ableitung der Volutenaufsätze kann ich nicht übereinstimmen.

[4]) Baumeister, Denkmäler, III., 1584. — Auch hier geht die altorientalische Kunst typisierend voran. Vgl. den stehenden Schreiber bei Layard, Monuments of Niniveh, pl. 58 u. a.

[5]) Studniczka, Die Siegesgöttin. Akad. Antrittsrede, Taf. 12, Fig. 58 und 59. Strzygowski, Die Kalenderbilder des Chronographen vom J. 354, Taf. 8. — Gori, Thesaurus, II., p. 136 f., Taf. 21 bringt eine sitzende Nike — die aber nicht schreibt, sondern das fertige Porträt des Konsuls Basilius (vom J. 541) hält.

[6]) Nicolini, Case di Pompeji, III., Tav. 1. — Monumenta Pompeiana, Tav. 36 — Baumeister, Denkmäler, I., 355.

der ähnlich sitzt wie Dioskurides, eine Vase auf das Knie stützt, sie mit der Linken hält, mit der Rechten den Pinsel führt und malt [1]). Die Tätigkeit des Vasenmalers kann umsoeher herangezogen werden, als er das Gefäss nicht nur bemalte, sondern auch beschrieb [2]). Die Sitte, den Beschreibstoff beim Schreiben auf das Bein zu legen ist zweifelsohne orientalisch, wie die berühmte ägyptische Schreiberfigur bestätigt. Die Verbindung des Schreibenden mit dem übrigen Apparat ist im genannten Vasenbilde auch schon durchgeführt; er sitzt bequem auf einem Sessel und hat vor sich einen Ständer mit Malutensilien stehen; der Schemel unter den Füssen und die Hülle auf dem Ständer bei Dioskurides sind Beigaben der Zeit. Damit soll natürlich nicht behauptet sein, dass sich unser Künstler von diesem oder einem gleichen Bilde die Darstellung geholt haben muss; aber dass er nach einer ähnlichen, aus demselben Kulturkreise hervorgegangenen Vorlage arbeitete und eigentlich nichts wesentlich Neues zu sagen hatte, dürfte nicht bestritten werden. Selbst Teile von ganz untergeordneter Bedeutung, wie etwa der Sessel des Dioskurides [3]), haben Vorbilder in der voraufgegangenen und gleichzeitigen Kunst. Die besten Analogien zu dem schreibenden Dioskurides haben wir, wie Diez (p. 42 f.) richtig ausführt, in den späteren Evangelistenbildern, von denen das Markusbild des Rossanensis schon aus diesem Grunde die erste Stelle einnimmt, weil bei ihm, ähnlich wie Epinoia bei Dioskurides, die Weisheit (σοφία) inspirierend auftritt [4]). Jedenfalls gehört die Darstellung des schrei-

[1]) Blümner, Technologie und Terminologie, II., p. 85.

[2]) Sogar der Ausdruck für den Begriff „malen" ist der Tätigkeit des Schreibens entlehnt: γράφειν; die Künstlerinschrift auf Vasen schliesst zumeist mit „ἔγραψεν". Vgl. Blümner, l. c., IV., 416 ff.

[3]) Monumenta Pompeiana, Tav. 40. – Nicolini, Case, IV., Tav. 35. Im jüngeren Vatikanischen Vergil (n. 3867), bei Beissel, Vatikanische Miniaturen, Taf. II. – In der Wiener Genesis, bei Hartel-Wickhoff, Taf. 6, 29, 36, 39, 41–43; endlich auf späteren, nach älteren Vorlagen gestalteten Darstellungen im Vatic. graecus 1158 das Lukasbild (Beissel, l. c., Taf. X), u. Vatic. graec. 1522 das Markusbild (Beissel, l. c., Taf. IX.).

[4]) Haseloff, l. c., p. 38 ff., Taf. 14.

benden Autors auf unserer Miniatur zu den frühesten dieser Art.

Auch die Verwendung des gebundenen Kodex ist keine auffällige Neuerung, wiewol um diese Zeit die Rolle bei der Symbolisierung des Schriftstellertums und der litterarischen Bildung ihren Platz noch gut behauptet. Eine lehrreiche Vereinigung von Buch und Rolle, das früheste derartige Beispiel, finden wir in den Wandmalereien über dem Grabe der h. Petronilla; rechts von ihrem Bilde ist ein aufgeschlagenes Buch mit einem langen Schliessenbande, darunter ein Behälter mit mehreren Rollen [1]).

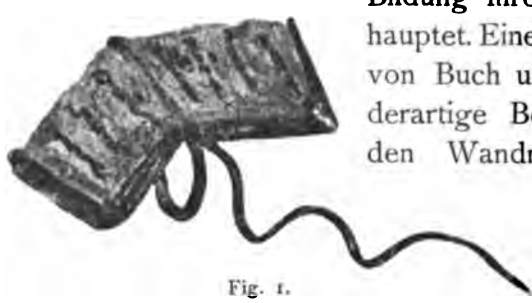

Fig. 1.

Das Gemälde dürfte in das Ende des 4. Jahrhunderts zu versetzen sein. Dieser Kodex nun hat eine Anzal von Seitenstücken auf der Kathedra des Maximianus († 556) zu Ravenna, also einem Werke der Kleinplastik, das unserer Miniatur zeitlich jedenfalls nahe steht. Hier sind auf der Vorderseite die vier Evangelisten mit Büchern, die mittelst Bänder geschlossen gehalten werden, dargestellt [2]). Wir finden solche Bücher übrigens noch öfter, auf Mosaiken [3]) und Katakombengemälden [4]). Jedenfalls ist unserem Künstler auch diesbezüglich der Weg geebnet gewesen.

Nicht ganz gleichgiltig ist der Umstand, dass der Maler bei der zweiten Darstellung des Buches im Dedikationsbilde sich in der Ausstattung ganz genau an das erstgeschaffene hält. An diesem zweiten Bilde sind gegenständlich die Schliessenbänder bemerkenswert, weil sie eine analoge Anordnung haben, wie der Kodex auf dem Petronillabilde.

---

[1]) Wilpert, l. c., II., Taf. 213. — Kraus, I., 198. — Unsere Abbildung (Fig. 1) ist nach dem kolorierten Bilde bei Wilpert reproduziert.

[2]) Garrucci, l. c., VI., Tav. 414, 416. — Goetz, Ravenna in: Berühmte Kunststätten, Bd. 10, p. 97 ff. — Venturi, l. c., I., 302.

[3]) Garrucci, l. c., IV., 246, 247, 273.

[4]) Wilpert, l. c., II., 256.

Ob dem Miniator ein wirkliches und bestimmtes Buch als Modell diente, oder ob er es bereits als fertiges Bild kopierte, ist nicht zu entscheiden; jedenfalls muss aber bemerkt werden, dass er bei beiden die Gleichheit der äusseren Erscheinung wahrte; dadurch wollte er wahrscheinlich auch das Werk indentifizieren. Trifft das zu, dann ist der Kodex in der Hand des Dioskurides derselbe, den auf dem Dedikationsbilde der Putto überreicht.

Über die Epinoia ist eigentlich wenig zu sagen, weil sie ja ganz der an der Heuresis verwendeten Darstellungsformel folgt. Nur die Rechte hat eine abweichende Geste erhalten [1]). Die Kleidung stimmt in Schnitt ziemlich genau mit jener der Heuresis; Verschiedenheiten erlaubte sich der Künstler nur darin, dass er am Chiton Ärmel ansetzte und den Mantel blau färbte. Über der Brust hatte die Epinoia einen Schmuck; ob er als Stoff oder als eine edelsteinverzierte Tablette mit intermittierender Breite zu deuten sei, ist an den dürftigen Resten nicht mehr zu entscheiden. Keinesfalls können es Orbikuli sein, weil diese nur an den beiden Seiten der Schultergegend oder gegen den unteren Saum zu in symmetrischer Anordnung angebracht sind. Ein Orbikulus dazwischen, dazu noch unsymmetrisch aus der Mitte gerückt, ist weder auf Bildwerken [2]) noch auf alten Stoffresten nachweis-

---

[1]) Diez, l. c., p. 43 nimmt einen Sprechgestus der l. Hand an. Ich sehe davon nichts, wol aber kann ich das Halten der Pflanze konstatieren. Richtig ist die Beobachtung, dass die Fingerstellung typisch ist und mit jener bei der weibl. Gestalt auf dem Menanderrelief genau übereinstimmt. Aber da handelt es sich ja ebenfalls um keinen Sprechgestus, sondern um ein leichtes Aufstützen der Hand in die Hüfte und zwar über einer Hochfalte in deren Tiefung die beiden letzten Finger greifen.

[2]) Das reichhaltigste Belegmaterial findet sich in der Wiener Genesis aufgespeichert, wo man auf 14 Bildern (bei Hartel—Wickhoff Taf. 16, 17, 28—31, 33—36, 42—45) nicht weniger als 31 Fälle von Kleidern, die mit Orbikuli geschmückt sind, zählen kann. — Vgl. auch Haseloff, l. c., Taf. 1, 2, 12. — Beissel, Vatikanische Miniaturen, Taf. 1. — Wilpert, Katakombengemälde, II., 111 u. sonst öfter. — Garrucci, l. c., IV., passim, besonders Apsismosaik in Sta. Cecilia (Taf. 291).

bar [1]). Wir werden demnach auf einen wirklichen, breiten Brustschmuck zu denken haben, eine Tablette, mit Gold gestickt, mit Perlen und Edelsteinen benäht, wie ihn z. B. die h. Generosa auf dem Wandgemälde [2]) einer zu ihrem Zoemeterium gehörigen Basilika trägt, wie wir ihn bei der Kaiserin Theodora auf dem Ravenater Mosaik, bei der h. Agnes in der Apsis von S. Agnese zu Rom oder bei der h. Zaezilia auf dem, allerdings schon dem 7. Jahrhundert angehörigen Wandgemälde ihrer Gruft sehen [3]). Vielleicht ist auch an eine Bordüre zu denken, die einen solchen Schmuck in Stickerei imitiert. — Der Schmuck ist ähnlich verteilt, wie bei der Heuresis, nur löst ein Kopfreif das Armband derselben ab. Der Mantel ist ganz so angeordnet, wie wir ihn dort gefunden haben, aber seine Farbe ist blau, wie bei der Sophia des Rossanensis. Ihre Stelle ist kompositorisch geschickt vor der Mittelnische gewählt, da sie beide Männer zugleich beschäftigt.

Der Maler ist mit Ausnahme seiner Kleidung und vielleicht einiger untergeordneter Details eine bekannte Figur in der hellenistischen Kunst. Ganze, wesentlich übereinstimmende Malszenen begegnen uns auf pompejanischen Wandgemälden. Wir sehen da Malerinnen, die nach der Natur arbeiten, die eine malt eine Herme [4]) ohne Staffelei, die andere eine

---

[1]) Vgl. die auf p. 422 in der Anm. 7 schon angeführte Litteratur.

[2]) Kraus, I., 53.

[3]) Ebenda, I., 49.

[4]) Blümner, Technologie, III., 226. — Ich schliesse mich der Deutung Jahns an, der die Ansicht vertritt, dass es sich um die Kopie einer Herme handle. Die Bedenken Treu's und Schreibers, die Blümner l. c. anführt, scheinen mir nicht schwerwiegend genug zu sein. Das Hauptgegenargument, der Mangel einer Staffelei, ist leicht erklärlich, selbst dann, wenn man Jahn's Meinung, dass der Putto eine lebendige Staffelei bildete, nicht beipflichten wollte. Es dürfte aber auch dagegen keine stichhaltige Einwendung möglich sein, wenn man die Verwendung der Putti, besonders in der späteren Zeit, wie sie z. B. auf hellenistischen Reliefs (Blümner, IV., 369 und Taf. VII.) oder im Chronographen vom J. 354 (Strzygowski, Kalenderbilder, Taf. 3—6) dargestellt ist, in's Auge fasst.

Figur auf einer solchen [1]); ein weiteres Gemälde zeigt Pygmaeen beim Porträtieren [2]). In allen Fällen finden wir einen sitzenden Künstler, beziehungsweise Künstlerin, in der Linken die Palette haltend, mit der Rechten den Pinsel führend; bei allen haben wir es mit Tafelbildern zu tun; jeder hat neben sich das Gestell mit Farbentöpfen oder Näpfen stehen, alle malen nach der Natur; bloss auf einem Bilde fehlt die Staffelei. Es ist somit sehr schwer zu sagen, wie viel der Künstler von eigener Beobachtung hineingebracht hat. Der technische Vorgang dürfte ja wesentlich derselbe geblieben sein, wie er in der Blütezeit der pompejanischen Malerei war; es wäre demnach leicht möglich, dass der Maler einfach ein Bild bot, das er täglich vor Augen hatte und in dem er die Hauptrolle spielte. Gewisse Kleinigkeiten deuten auf selbstständige Beobachtung; so das Anheften des Blattes mit Reisnägeln, der Bau der Staffelei, das Sichhineinfinden in die Situation und Besehen der Vorlage im verlorenen Profil. Aus der unmittelbaren Umgebung und dem Kulturkreise des Malers stammt die Kleidung des dargestellten Künstlers. Wir begegnen demselben Kostüme oft in der Wiener Genesis [3]), im Rossanensis [4]), und wol auch im jüngeren Vergil der Vatikana [5]).

Wie schon früher angedeutet, stellt das Bild die wissenschaftlich exakte Bearbeitung des Wesens der Alraunpflanze dar. Während Dioskurides vertieft in seine Arbeit, das Resul-

---

[1]) Blümner, IV., 460.

[2]) Ebenda, IV., 462, wo auch noch weitere Malszenen und die Litteratur.

[3]) Bei Hartel-Wickhoff, Taf. 7, 15, 16, 29, 31, 32, 35–37, 44, und wahrscheinlich noch mehrere andere Fälle, in denen sich der Maler eine „licentia coloristica" gestattet haben dürfte.

[4]) Haseloff, l. c., Taf. 1, 2, 12.

[5]) Beissel, l. c., Taf. 1. — Vgl. auch Diez, p. 44 f. Er findet, dass diese Bekleidung nur in den unteren Klassen gebräuchlich war. Die Wiener Genesis und der Rossanensis erheben Einsprache dagegen. In ersterer hat (Taf. 7) Melchisedek ein solches Kostüm, das sich nur durch die geschmückte Fussbekleidung unterscheidet; auch Ioseph erscheint zweimal, in seiner hohen Stellung (Taf. 37 und 44) darin. Im Rossanensis trägt der protokollführende Beamte (Taf. 12) diese Gewandung.

tat seiner medizinischen Forschung in das Buch einträgt, sucht der Maler die Formen getreu nachzubilden, um Verwechslungen vorzubeugen. Beide leitet Epinoia, das eingehende Studium, die Überlegung.

Der Rahmen hat zum charakteristischen Ornament eine sich immer wieder im Gegensinne auszweigende und einrollende Akanthusranke. Es ist ein altes Motiv, hier schon sehr formelhaft und reizlos verwendet; dagegen ist das Kolorit noch immer wirksam. In dieser Form gehört sie der hellenistischen Kunst an [1]); von dort übernimmt sie die christliche Kunst auf allen Gebieten [2]).

Die Ecklösungen sind auch bei diesem Rahmen, ganz so, wie bei jenem der Cheirongruppe, durch überfangende Metallhülsen ausgeführt. Diese Einzelheit ist neu und zuerst nur in der byzantinischen Kunst nachzuweisen. Auffallen muss, dass man ihr in der Skulptur nicht begegnet, nicht einmal in der ägyptisch-byzantinischen [3]).

Ecklösungen bei ornamentalen Rahmen kennt schon die altorientalische Kunst; wir finden sie mustergiltig durchgebildet auf einer Platte von Kujundžik [4]). Von da übernimmt sie die altgriechische Kunst, und diese gibt sie — nach einer Unterbrechung — mit der ornamentalen Umrahmung an die hellenistische ab. Hier erscheint wieder der zusammengesetzte

---

[1]) Diez, l. c, p. 59. — Riegl, Stilfragen, p. 248 ff — Nicolini, Case, I., Tav. 7, u a.

[2]) Es sei hier kurz auf die Mosaike von S. Clemente in Rom, von S. Giovanni in Fonte, S. Vitale und das Grabmal der Galla Placidia in Ravenna hingeweisen. (Goetz, Ravenna in: Berühmte Kunststätten, Bd. 10, p. 29, 61 u. besonders 22.) Auch in den Katakomben kommt es, aber meist frei umgestaltet, vor, z. B. in der Crypta quadrata (Kraus, I., 45), in der Krypta bei Kyrene (Kraus, I., 85) und in dem Praetextatuszoemeterium (Kraus, I., 206). Besonders oft hat die christliche Kunst den Akanthus in die Weinranke umgewandelt und dieses Motiv auf Sarkophagen und Mosaiken mit Vorliebe angebracht. Vgl. auch Strzygowski, Orient oder Rom, p. 78 f.

[3]) Man vergleiche Crum, Coptic monuments in: Catalogue général des antiquités égyptiennes, Bd. IV., passim und: Mémoires de la mission archéologique française, III., pl. 30, 51, 52, 74, 75, 79—84, 87, 88, 96, 98.

[4]) Place, Ninivé et l'Assyrie, III., pl. 49.

Rahmen, in dem zwei bis drei verschieden breite und aus verschiedenen Motiven zusammengesetzte Leisten vereinigt sind [1]. Von hier gelangen sie auch in die christliche Skulptur [2] und Kleinkunst [3], in letztere fast ausnahmslos als einfache Kymareihungen. Bei allen diesen Rahmen finden wir die Ecklösungen zumeist aus dem Motivenschatze des Leistenornamentes bestritten, und dieses enthält vorzugsweise Pflanzenmotive, vor allem das Blatt [4]. Endlich bietet die byzantinische Miniaturmalerei, freilich durchwegs aus der Zeit nach unserem Kodex, reiche Beispiele für die ornamentale Umrahmung mit Ecklösungen. Und nur hier finden wir gemalte Hülsen wieder [5]. Im ganzen sind drei Lösungen zu beobachten. Entweder greift das motivverwandte Eckstück über die Enden der Reihung, oder die beiden Endteile der Reihung fallen über die Basis des Eckstückes und lassen nur den Ecklappen frei, wobei das Eckstück verbindend wirkt; oder das Leistenmotiv wird durch ein fremdes Ornament von abweichender Bildung unterbrochen; so auf dem Philosophenmosaik von Pompeji, wo Masken verwendet sind und auf den Miniaturen des Pariser Psalters, wo sich das Leistenmuster an einem Flachquadrate todtläuft.

Die Bildung der Eckstücke auf beiden Rahmen unserer Miniaturen verrät deutlich, dass der Künstler ein konvexes

---

[1]) Robert, Die antiken Sarkophagreliefs, III/$_1$, Taf. 40. -- Schreiber, Die hellenistischen Reliefbilder, Taf. 107—109. – Reinach, Répertoire de la statuaire, I., p. 61. – Bernoulli, II., 36.

[2]) Das beste Beispiel bietet die Türe von Santa Sabina, jetzt am besten reproduziert bei Venturi, l. c., I., 333 ff. — Auch in der Monographie von Berthier, La porte de Ste. Sabine, und bei Ehrhard in der Ephemeris Spalatensis, 9 ff. — Kraus, I., 495.

[3]) Molinier, Histoire des arts appliqués, I., 18, 19, 86, 125, 147, 151—153 und pl. VI, XII—XIV.

[4]) Das Blatt kann die Ecklösung selbst dann bilden, wenn die Reihung auf der Leiste ein geometrisches Flachornament ist, wie das Beispiel bei Schreiber, l. c., Taf. 107 lehrt.

[5]) Bei Omont, Facsimilés, pl. 1, 3–6, 9, 11, 12, 14, 29, 64. Unter diesen ist nur bei dem Rahmen mit der Salbung Davids (pl. 3) die Metallhülse verwendet.

Metallornament im Auge hatte und darstellen wollte, sei es nach der Natur, sei es nach einer Vorlage. Es liegt sehr nahe zu vermuten, dass wir es hier mit Nachbildungen von emaillierten Metallrahmen zu tun haben, die ähnliche musivische Tafelbilder umschlossen haben können.

Die Anordnung und die Verwendung der Rahmen verrät übrigens einen gut durchdachten Plan, wonach unsere vier bisher behandelten Bilder zu einem Ganzen zusammengeschlossen werden.

Der Rahmen der Cheirongruppe — wol als der prachtvollste anzusehen — zeigt ein Pflanzenmotiv mit überfangenden Goldhülsen in den Ecken; die Galenosgruppe und das erste Dioskuridesbild zeigen in der Umfassung geometrische Motive ohne jede Ecklösung, und das zweite Dioskuridesbild bietet abermals ein Pflanzenmotiv mit überfangenden Eckstücken in Gold. Dadurch, dass der Anfangs- und der Schlussrahmen der vier Miniaturen, welche Ärztebilder enthalten, durch verwandte Motive und gleiche Ausstattung hervorgehoben sind, die beiden anderen also flankieren, ist die engere Zusammengehörigkeit dieser Darstellungen auch äusserlich angezeigt.

Das Gemeinsame sind die Bildnisse der Ärzte und Botaniker, auf deren Geistesarbeit der Inhalt unserer Handschrift nach der Annahme von dessen Kompilatoren und Redakteuren fusst. Wir haben demnach in diesen vier Miniaturen *Autorenbilder* in optima forma zu sehen und können zugleich feststellen, dass unsere Handschrift das älteste Original ist, in dem sie in dieser Form auftreten, nämlich als Gruppenbild einerseits, bei ihrer wissenschaftlichen Beschäftigung andererseits. Etwas Verwandtes bietet nur der Agrimensorenkodex der Vatikana, eine Fuldaer Kopie des 8.—9. Jahrhunderts nach einem sehr alten, vielleicht noch dem 4. Jahrhundert angehörigen Originale. Auch hier finden sich die Feldmesser im Gruppenbilde [1]), auch hier ist einer derselben bei der Beschäftigung, dem Kaiser referierend und sich mit ihm

[1]) Vgl. oben, p. 407, Anm 4.

besprechend, dargestellt [1]). Benannt, wie in unserem Kodex, sind sie aber nicht und wären demnach als vikariierende Typen für Autorenporträte anzusehen; wenn man nur wüsste, wie viel Akribie oder Flüchtigkeit dem Kopisten anzurechnen wäre. Möglicherweise hat sie der erste Schöpfer als bestimmbare Bildnisse dargeboten. Andere Beispiele bieten die Dichterbilder im jüngeren Vatikanischen Vergil (n. 3867) [2]) und in mehreren Terenzhandschriften [3]). Nach einer alten Vorlage ist auch Hippokrates im Pariser Kodex seiner Werke kopiert. Er sitzt, wie Dioskurides, auf einem Sessel und hat einen Schemel unter den Füssen. Der Kodex stammt allerdings aus dem 14. Jahrhundert [4]). In späterer Zeit begegnet man ihnen oft, voral in kirchlichen Schriften. Um die Evangelistenbilder zu übergehen sei hier nur auf den Vatic. graecus n. 1208 aus dem 10.—11. Jhdt. hingewiesen, der zu den einzelnen Abschnitten der »actus et epistolae apostolorum« auf Goldgrund je zwei Aposteln darstellt, und zwar immer jenes Paar, dessen Schriften folgen [5]). Aus dem 12. Jhdt. finden sich im Wiener Kodex 51 das Autorenbild des Mönches Guido von Arezzo, der dem Bischofe Theobaldus das Monochord erklärt, eine intensive Reminiszenz an den referierenden Feldmesser in den Agrimensoria [6]). Jedenfalls fand unser Künstler auch hier geebnete Pfade, möglicherweise selbst

[1]) Beissel, Vatikanische Miniaturen, Taf. 2. Fig. A.

[2]) Ebenda, Taf. 2, Fig. B. — Vgl. im Texte die Darlegungen auf p. 3.

[3]) Im Vatic. 3868, Basilicanus, Parisinus 7899 und Oxoniensis. Alle zusammengestellt in: Codices graeci et latini photographice depicti, Tom. VIII., Taf. II, VI.

[4]) Abb. bei Visconti, Iconographie grecque, (Milan, 1824) I., Taf. 32*a*. — Text hiezu p. 386. — Bernoulli, l. c., I., 165.

[5]) Beissel, l. c., p. 19 f. und Taf. 12.

[6]) Abb. bei Beer, l. c., p. 252. — Vgl. über das Autorenbild und dessen Ableitung auch Diez, p. 40 ff., der ich allerdings nicht beipflichten kann. Ich meine, dass es korrekter sei, das Aufkommen des Autorenbildes in der Künstlergeschichte zu suchen. Ich verweise für die Plastik nur auf den bekanntesten Fall, das Porträt Phidias' auf dem Schilde der Parthenos und für die Malerei auf die Szene, in der Vulkan die für Achilles gefertigten Waffen der Thetis zeigt (Nicolini, Case, IV., Tav. 1).

fertige Arbeit. Und wäre auch das Letztere der Fall, immerhin bildet unser Kodex mit seinen Autorenbildern einen Meilenzeiger auf dem beinahe weglosen Gebiete der spätantiken Malerei, weil er uns einen entwicklungsgeschichtlich wichtigen Typus aufbewahrt.

In den beiden Dioskuridesbildern spiegelt sich eine viel fortgeschrittenere Zeit, als in den beiden Ärztebildern; wir haben, nach den voraufgehenden Ausführungen, zwei stilistisch grundverschiedene Paare von Darstellungen durch das rein äusserliche Mittel der Umrahmung zusammengeschlossen: erst Autorenbilder im weiteren, dann solche im engeren Sinne.

III.

Nach dieser Steigerung der künstlerischen Ausdrucksmittel in der Anlage und Koloristik muss man im *Dedikationsbilde*, dieser pekuliaren Schöpfung für unseren Kodex, den Höhepunkt erwarten, und zwar nach jeder Richtung hin. Der Künstler hat das zweifelsohne auch bieten wollen. Er gestaltete das Bild schon durch die äussere Form, vom Viereck abweichend, als eine ganz besondere Darstellung. Die Hauptfläche sowie die Nebenkompartimente sind mit Figuren reich bevölkert; die Rahmung hat ein ganz homogenes, einfaches Motiv erhalten, die Farbenprächtigkeit ist durch die Fassung der Nebenkompartimente geradezu blendend. Dagegen sieht man klar, dass der Künstler beim komponieren dieses Bildes in Verlegenheit war; die einzelnen Teile der Darstellung verraten Unselbstständigkeit im Erfinden, dagegen eine Geschicklichkeit, ja man kann sagen, Begabung in der Verbindung der heterogenen Elemente zu einem Ganzen. Middleton drückt sich bei Besprechung dieses Bildes lapidar aus [1]: »curious combination of different styles«. Das ist richtig, gilt jedoch mehr für uns, als für den Künstler, dem in seiner Zeit alle verwendeten Stile geläufig waren, da ihre Simultanität für die Wechselzeit natürlich und unausbleiblich

[1]) Illuminated manuscripts, p. 50.

gewesen ist. Bei keinem Bilde finden wir mehr Beziehungen zur vorangegangenen wie zur gleichzeitigen Kunst, als in dieser Darstellung.

Szenen auf Kompartimenten innerhalb eines Kreises sind ein Vermächtniss der altorientalischen Kunst. Ein solcher Fall wäre die Darstellung der assyrischen Königsküche; auf vier von Dreieckschenkeln und dem Peripherieabschnitt gebildeten Kreissektoren sind vier verschiedene Küchenszenen gegeben [1]. Aus der spätantiken, dem Christentume dienenden Kunst seien die berühmten Orpheusgemälde in der Domitillakatakombe genannt [2]. Besonders das eine, in welchem Wunderszenen mit bukolischen Wechseln und um das zentrale Oktogon angeordnet sind, bietet schon auf Grund seiner Konstruktion ein treffliches Seitenstück. Kreise mit eingeschriebenen und durcheinandergeschobenen Dreiecken und Quadraten finden sich in der christlichen Plastik, voral auf Werken der sogen. langobardischen Kunst, überaus oft, wobei es, nebenher gesagt, recht klar wird, dass die langobardische Kunst eben eine Anwendung der byzantinischen ist. Es ist demnach selbstverständlich, dass man im Einflussbereiche der christlich-griechischen Kunst allenthalben auf diese oder ganz nahe verwandte Konfigurationen treffen muss [3]. Auf eine sehr

---

[1]) Layard, The monuments of Niniveh, Pl. 30.

[2]) Oft abgebildet; bei Garrucci, I., Tav. 25 und 30.

[3]) Es ist ganz unmöglich, die hierher zu ziehenden Analogien nur halbwegs zu erschöpfen und verweise ich daher auf die ausgreifenden Werke von de Dartein, Étude sur l'architecture lombarde, Cattaneo, L'architettura in Italia, M. G. Zimmermann, Die Spuren der Longobarden in der italienischen Plastik in: Allgemeine Zeitung, Beilage 232 u. 233 des Jahres 1894 und endlich die vielfach verfehlte aber anregende kleine Arbeit Stückelbergs, Die langobardische Plastik. Nur einige Fälle möchte ich anmerken. So einen Pluteusrest in Spalato (Ephemeris Bihačensis, Taf. XV.); Pluteus in S. Maria di Castel S. Elia (Nuovo Bull., 1896, Taf. 4, 5); Bodenmosaik im Baptisterium von S. Maria di Capua vetere (Garrucci, IV., 277); Pluteusplatte aus S. Marco in Venedig (Kreutz-Ongania, Port. V., Z. 37); auf ägypt.-byzant. Monumenten (Catalogue général des antiquités égypt., XII., p. 140 und Taf. 22 f.); auf christl. griechischen Denkmälern (Lampakis, Mémoire sur les antiquités chrétiennes de la

charakteristische Analogie, die freilich junge Silberschale des Kaiser-Friedrich-Museums in Berlin hat Diez aufmerksam gemacht [1]). In den sechs Scheitelabschnitten zweier durcheinandergeschobener, gleichseitiger Dreiecke sind fünf Laute und ein Doppellaut angebracht, wahrscheinlich CIKYIKOYC zu lesen. Offenbar hat hier noch eine uralte Tradition nachgewirkt.

Fig. 2.

Ein nicht weniger wichtiges Belegstück enthält die Papyrussammlung Erzherzog Rainer. Es ist ein in Ägypten gefundener und verhältnissmässig gut erhaltener Buchdeckel des 6. Jahrhunderts, der auf beiden Aussenseiten dasselbe Rahmensystem zeigt, wie unser Bild, und zwar durch plastisch aufgelegte, dem Flechtmuster ähnliche Ornamentstreifen aus geripptem Leder. Sie waren, wie die deutlichen Spuren bezeugen, ehemals vergoldet; den Grund bildete rotes Leder. Ob noch andere Farben verwendet waren, konnte ich nicht entscheiden.

Das ist ein überaus lehrreicher Fall, der, wie ich glaube, in mehr als einer Hinsicht aufklärend wirken dürfte. Schon

Grèce, p. 16). — Im Orient ist die Formel noch heute im Gebrauch; das bezeugt ein Scheibenanhängsel eines modernen Kabylenschmuckes aus Tunis bei Forrer, Geschichte des Gold- und Silberschmuckes nach Originalen der Strassburger hist. Schmuckausstellung vom J. 1904., n. 79 und 80.

[1]) L. c., p. 55 und Taf. 4, Fig. 2.

Diez bemerkt (p. 54): »Höchst eigenartig und interessant ist die Gesammtanlage des Dedikationsblattes. Als Miniatur dürfte sie wol einzig dastehen.« Es ist richtig; bisher ist eine solche Miniatur nicht mehr nachgewiesen. Und doch muss diese Anlage einen historischen Rückhalt haben, wie Alles, was wir von unserem Künstler bisher kennen. Der Buchdeckel zeigt uns den Weg zum Formendepôt, aus welchem er stammt.

Es war Sitte — wenigstens seit Beginn des 5. Jahrhunderts — bei Patriziatsverleihungen dem Neuernannten ein mit seinem Bildnisse geschmücktes Elfenbeindiptychon, die »πλάκες ἐλεφάντιναι κεκοσμημέναι« sammt einem prunkhaft eingebundenen Kodex, »σὺν κωδικέλλοις ἐγγραμμένοις εἰς τύπον τοῦ νόμου« zu überreichen [1]). Wie die Diptychontafeln, so war auch die weisse Raute auf dem Oberdeckel der Kodizilli mit dem Porträt des neuen Patriziers geschmückt. Die Kodizilli in der Hand Julianas zeigen auf der weissen, zweifelsohne als Elfenbein anzusprechender Raute, noch Spuren einer Darstellung. Wie diese gewesen sein wird, können wir aus einer Abbildung in der um 400 n. Chr. neu redigierten Notitia dignitatum, wo sie einen Kopf zeigt, entnehmen [2]). Es ist gewiss kein Novum, aber auch kein Zufall, dass man im frühen Mittelalter die Bucheinbände in Goldplatten fasste und als dekorative Mittelteile Platten von Elfenbeindiptychen mit Vorliebe verwendete: das beruht auf der uralten Tradition der Kodizillieinbände, die sich nicht auf diese allein beschränkten, sondern als Prunkdeckel auch auf andere, besonders kirchliche Bücher, übergingen; an Darstellungen, welche diesen Übergang bestätigen, fehlt es ja nicht [3]). Und noch mehr. Die Einteilung des Buchdeckels ist im 9. oder 10. Jahrhundert auf das Titelblatt übergegangen und schmückt als Miniatur den Beginn der Kodizes [4]). Ganz so, wie im Mittelalter,

---

[1]) Bei v. Premerstein, Anicia Juliana, p. 115.

[2]) Ebenda auch die Abbildung.

[3]) Vgl. oben, p. 433, Anm. 3 und p. 434, Anm. 1—3 wo solche Darstellungen angeführt sind; sie liessen sich sehr vermehren.

[4]) Swarzenski, Die Regensburger Buchmalerei des X. u. XI. Jahrhunderts, Taf. 1, 3, 12, 14—16, 19—21, wo besonders charakteristische

muss der Vorgang im 6. Jahrhundert gewesen sein. Auch damals nahm man den Prunkeinband der Kodizilli zum Muster für andere Prachthandschriften, und zu solchen gehörten jedenfalls Geschenke und Dedikationen. Ich bin für meinen Teil fest überzeugt, dass für Handschriften, die man schenken wollte, hin und wieder das Bild des Empfängers gemalt und auf den Buchdeckel zwischen plastisches Gerähm appliziert wurde: eine Art Ex libris. Dass ein solcher Buchdeckel dann in einer Miniatur nachgebildet wurde und als Dedikations- oder Titelzierblatt im Buche seinen Platz fand, liegt nahe; man konnte aus rein praktischen Rücksichten darauf verfallen, weil dem Bilde eine grössere Schonung gesichert war.

Denke man sich auf dem ägyptischen Bucheinbande die Ornamente zwischen den Rahmenkonfigurationen entfernt und durch Darstellungen, beziehungsweise durch Buchstaben ersetzt und man hat unser Julianabild.

Wie die Gesammtanlage, haben auch Einzelheiten ihre Vorbilder. Die Flechte ist abermals eine Gabe des alten Orients und wurde in ihrer Verwendung bis tief ins Mittelalter nicht unterbrochen. Wir finden sie auf assyrischen Leisten und Friesen [1]), auf chaldäischen Monumenten [2]) und dann in der ganzen antiken Kunst. Besonders reich verwendet sie die sogen. langobardische Kunst, wofür schon oben Belege angeführt wurden. Selbst die Farben sind festgelegt: die Umrahmung im älteren Vergil der Vatikana (3225) besteht aus roten und schwarzen Streifen [3]) wie beim Julianabilde; nur hat hier der schwarze Teil das goldene Flechtband zum Schmuck.

Blätter in guten Reproduktionen vorliegen. Mehr oder minder verwandte Blätter sind in zahllosen anderen Handschriften erhalten und findet man einzelne in den Ausgaben der Miniaturhandschriften und Geschichtlichen Darstellungen (Aus'm Weerth, Beissel, Haseloff, Janitschek, Kraus, Labarte, Labitte, Middleton, Venturi, Vöge, Westwood u. a.).

[1]) Layard, l. c., Pl. 13, 14. — Perrot & Chipiez, l. c., II., 311 und öfter.

[2]) Perrot & Chipiez, l. c., IV., 770 f. — Besonders häufig auf antiken Mosaiken. Vgl. Gauckler, l. c., 2098 ff.

[3]) Beissel, Vatikan. Miniaturen, p. 5.

Die acht Puttiszenen in den blau grundierten Kreissektoren sind — den mit VIII bezeichneten Teil vielleicht ausgenommen — rein hellenistisch und unverändert verwendet. Zwar können wir nicht für jede Szene das Vorbild anführen, können aber ruhig behaupten, dass der Maler keine selbst komponiert hat, sondern sie alle fertig vorliegen hatte.

In der Darstellung solcher Vorgänge im gewerblichen Leben ging ebenfalls der alte Orient voran [1]; die griechische und hellenistische Kunst hatte an jenen Kompositionen, wenn schon nicht immer fertige Vorbilder, so doch reiche Anregung für ihr eigenes Schaffen [2]. Neu ist in der spätantiken Kunst nur die Umformung der realistisch-ernsten Darstellungen in dekorativ-komische. Das umfassendste Beispiel hierfür findet sich auf den Wandmalereien im Hause der Vettier zu Pompeji [3].

Was nun die einzelnen Szenen unseres Julianabildes betrifft, haben wir für I schon oben (p. 436, Anm. 1—3) Analogien angeführt. Für II ist eine gleiche Szene nicht nachgewiesen. Für III bietet genau derselbe Gegenstand im Hause der Vettier in ernster Fassung und auf einem Wandgemälde aus

---

[1]) Für die endlose Reihe solcher Darstellungen, die sich auf alle Gebiete der gewerblichen und der häuslichen Tätigkeit beziehen, sei nur auf wenige Vertreter hingewiesen. Bei Perrot & Chipiez, l. c., I., 27 (Bauleute), 81, 82, 755—759 (Bildhauer) 83 (Maler), 842 (Tischler und Zimmerleute) etc. II., 336, 338 und Place, Ninivé et l'Assyrie, III., p. 43 f., u. a. m. Ebenso bei Layard, in den beiden öfter zitierten Publikationen.

[2]) Vgl. dazu Brunn, Griechische Kunstgeschichte I., 83, 119, 154 f., und Reinach, Répertoire des vases I., 346 u. sonst öfter. — Jahn, in den Abh. der sächs. Ges. der Wissensch., vgl. oben, p. 354, Anm. 1. — Blümner, Technologie und Terminologie der Gewerbe und Künste bei Griechen und Römern, passim. — Baumeister, Denkmäler und Daremberg-Salio, Dictionnaire des antiquités (jetzt bis P gediehen) unter den betref. Schlagwörtern. Grupp, Kulturgeschichte der röm. Kaiserzeit, I., 48 und öfter bis 256.

[3]) Monumenta Pompeiana, Tavv. 4, 15, 28, 61; dagegen Tav. 75 ernste Darstellung. — Ähnliche Szenen auch in der Skulptur; vgl. Blümner, l. c., 369 ff. — In der christlichen Bildhauerkunst ist der Sarkophag des Junius Bassus das beste Beispiel hiefür.

Herkulaneum mit Putti vorzügliche Analoga [1]. Für IV finden sich Analogien im jüngeren Vergil der Vatikana, auf pompejanischen Wandgemälden und spätantiken Reliefs [2]. Das Kompartiment V steht wieder ohne gleiche Seitenstücke da, wiewol das Herbeischaffen von schweren Steinen sowol in der Plastik wie in der Malerei öfter dargestellt wurde [3]. Ebenso findet sich für VI keine entsprechende Analogie. Bearbeitung des Holzes im Kompartimente VII ist dagegen öfter mit denselben Einzelvorgängen dargestellt [4]. Nach der Übereinstimmung dieser Szenen auf verschiedenen Bildwerken müssen wir schliessen, dass die Wirklichkeit einfach formelhaft gefasst und dann immer so wiederholt wurde, demnach auch auf unserem Bilde unverändert erscheint. Das Kompartiment VIII ist wieder mit keiner sprechenden Analogie zu belegen. Wie schon angedeutet, kann es sich um keine Malerei handeln, weil alle zur Charakterisierung eines solchen Vorganges nötigen Beigaben, wie Farbennäpfe, Pinsel u. dgl. fehlen. Es kann keine Darstellung der Bildhauerarbeit sein, weil ihr der ganze Akt nicht entspricht und weil sie das nötige Werkzeug vermissen lässt [5]. Es kann auch ebensowenig die Bemalung einer Statue gemeint sein; denn ausser dem Fehlen der Malutensilien sprechen auch die satten Farben der Figur und die goldfarbige Gloriole dagegen. Ich glaube nicht fehl zu

[1] Monum. Pomp., Tav. 75. — Blümner, l. c., II., 346. — Vgl. auch ebendort, p. 342 die Abbildung nach einem Relief (etrusk. Aschenurne), und p. 344 nach einem christlichen Goldglase, wo ein einzelner Mann sägend dargestellt ist. Über die Sägen als Werkzeug ebenda, II., 218 ff., Abb. 220.

[2] Blümner, l. c., III., 83, 126, 217—224.

[3] Ebenda, III., Taf. zu p. 118 u. p. 126. — Rekonstruktionen von Hebe- und Zugmaschinen ebenda, p. 113, 115 und 127, von denen aber mit der in unserem Bilde keine genau übereinstimmt.

[4] Ebenda, II., 340 ff., besonders der rechtsseitige Teil von der etruskischen Aschenkiste und die Darstellungen auf dem Goldglase (p. 342 und 344). — Die einzelnen Werkzeuge (Flachbeil u. Hohlbeil) II., 202 und 342 ff. — Vgl. auch Baumeister, Denkmäler, III., p. 1819 f. 1912.

[5] Vgl. hiezu Darstellungen der Bildhauerarbeiten in Stein bei Blümner, III., 217 ff., in Metall IV., 330 ff.

gehen, wenn ich auf Grund aller dieser Erwägungen auf das Einlassen eines Mosaikbildes schliesse; nach der Gloriole zu urteilen, ist es entweder eine hervorragende Persönlichkeit oder ein Heiligenbild. Für den ersten Fall wäre wol an Juliana zu denken, vorausgesetzt, dass ihr nach dem Zeremoniel der Nimbus zukommt; der Zeremonienkodex gibt hier keinen Aufschluss. Für die Möglichkeit dieser Darstellung sprechen die Wandflächen unterhalb der Wölbung und die Reste der Beischrift, von der ich links ein Y deutlich zu sehen meine; es wäre demnach an etwas Ähnliches zu denken, wie die berühmten Kaisermosaike in S. Vitale, nur weniger pompös und figurenreich anzunehmen. Im zweiten Falle wäre die Figur als Gottesmutter zu interpretieren, der zu Ehren Juliana die Kirche in Honoratae erbaute, wie die Chronographie des Theophanes Confessor zum Jahre 512/13 bezeugt: »Ἰουλιάνα δὲ ἡ περιφανεστάτη, ἡ κτίσασα τὸν ἱερὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου ἐν τοῖς Ὀνωράτοις. ..« [1]). Dagegen spricht aber die untergeordnete Stelle, an der das Bild angebracht wird. Ich für meinen Teil hielte das erstere für wahrscheinlicher.

Durch die lebhaften Farben fällt dieses Bild aus der Reihe der anderen, die heute fast grisaillemässig aussehen; es ist somit eine Zutat des Künstlers anzunehmen. Die einzige Detailanalogie bietet ein Vasenbild, das einen Jüngling bei der Bemalung einer Stele in genau derselben Stellung zeigt, wie sie der Putto in diesem Kompartimente hat [2]). Das Vasenbild wird wol nicht alleinstehend geblieben, sondern öfter wiederholt worden sein. — Wir hätten demnach in diesem Bilde die einzige bisher konstatierte Darstellung der musivischen Arbeit.

Für die Anordnung der Buchstaben ist ein schlagendes Beispiel, wie die von Diez angeführte Smyrnaer Silberschale, nicht mehr nachgewiesen. Doch liegt für die Verteilung der Einzelbuchstaben eines Wortes in Kreisform in den Münzlegenden und Stempeln reiches vorbildliches Material vor [3]);

[1]) Bei v. Premerstein, Anicia Juliana, p. 113.

[2]) Blümner, l. c., IV., 464.

[3]) Darauf hat auch Diez, l. c., p. 55 aufmerksam gemacht.

ja man findet auf Werken der Kleinkunst und Kunstindustrie noch näher verwandte Vorgänger. So die verteilten Siglen im Monogramme Christi, wo das λ und ω in die seitlichen Winkel der X-Balken eingestellt ist. Ferner die geteilten Beischriften IC — XC und MP — ΘY auf runden Medaillons mit Darstellungen Christi und Mariens [1]; ebenso auf alten Hostienformen [2] griechischen Ursprungs und auf Ringen [3]. Ein Beispiel kreisförmig angeordneter Beischriften um eine Hauptdarstellung in der Mitte bietet die vielbesprochene Schale aus Podgoriza in der Sammlung Wasilewski [4], während die Vorliebe für Buchstabenkombinationen durch die ravennatischen Kapitäle, Diptycha und andere Elfenbeinschnitzereien bezeugt ist. Auf keinen Fall werden wir in dieser Anordnung auf unserem Bilde etwas zu jener Zeit einzig Dastehendes zu erblicken haben.

Überaus oft vorgebildet ist der Hauptteil des Mittelbildes. Auch hier ist der alte Orient typenbildend [5] und nimmt in der Ausgangszeit neuerdings Einfluss auf die antike Kunst. Das Flankieren durch zwei Gestalten ist in der altgriechischen Kunst in primitiver Weise auf dem Löwentor und auf einem Goldblechzierrat von Mykenä zu sehen [6]. Spätere Beispiele enthalten oft Reliefs; realistisch aufgefasst ist Achilles unter den Töchtern des Lykomedes [7], ideal und unserer Miniatur verwandt Homer zwischen den Personifikationen der Ilias und Odyssee [8]. Auf Konsulardiptychen sitzt den Konsul in der überwiegenden Mehrzal der Fälle, realistisch aufgefasst,

---

[1]) Vgl. Kraus, l. c., I., 558 ff.

[2]) Ebenda, I., 520. Vgl. auch p. 131 ff.

[3]) Ebenda, I., 493.

[4]) Ebenda, I., 484.

[5]) Vgl. Perrot & Chipiez, L'art dans l'antiquité, I., 45 (Amenophis zwischen Phre und Amon-Rha — also zwischen zwei Idealgestalten) und II., 99 (Sargon zwischen zwei Beamten, die Darstellung also realistisch aufgefasst).

[6]) Brunn, Griech. Kunstgeschichte, I., 37.

[7]) Robert, Die antiken Sarkophagreliefs, II., p. 23 ff, 29 f. und Taf. 6 und 10.

[8]) Reinach, Répertoire de la statuaire, I., pl. 226.

von zwei Beamten flankiert, da [1]); die liturgischen Diptycha sind idealer gehalten; für die ganze Reihe derselben seien hervorgehoben jenes in Berlin [2]) und ein anderes, ehemals in der Sammlung Bastarde [3]), beide mit Madonnendarstellungen. Hier sind die flankierenden Gestalten, Heilige und Engel. Der letztere Fall wiederholt sich bei Christusbildern oft; so auf dem Mosaike von S. Agata Maggiore in Ravenna [4]) und als Miniatur im Kodex von Montamiata [5]). Nach diesem Muster sind spätere Miniaturen, von denen zwei des Pariser Psalters, David zwischen Sophia und Prophetia und Isaias zwischen Nyx und Orthros, ferner von anderen Nikephoros Botoniates zwischen Aletheia und Dikaiosyne und Basilius II. zwischen zwei allegorisierenden Engeln [6]) angeführt zu werden verdienen.

Aber nicht nur die Gruppe als solche ist traditionell, wir besitzen insbesondere für die Figur der Juliana identische Typen. Es ist bemerkenswert, dass gerade diese Figur, die in ihrer äusseren Erscheinung als typisch byzantinisch gilt und gelten muss, in ihrem Wesen auf spätrömische, freilich von der christlich-griechischen und orientalischen Kunst stark beeinflusste Vorbilder zurückzuführen ist.

Man nehme auf dem Konstantinsbogen, der doch zwischen die Jahre 313—315 datierbar ist, das Relief auf der Stadtseite. Der Kaiser sitzt genau so, wie Juliana, frontal dem Beschauer zugekehrt, in's Leere blickend, da; hinter ihm statt nur zweier Personen, eine ganze Reihe und er selbst ist damit beschäftigt, Geld auszuteilen [7]). Es ist eine Darstellung

---

[1]) Das nächststehende hat nach Diehl schon v. Premerstein, Anicia Juliana, p. 116 gegeben; hier finden wir den Gemal Julianens, Areobindus, dargestellt. — Vgl. auch Molinier, l. c., p. 32 ff.

[2]) Abb. bei Riegl, Spätröm. Kunstindustrie, p. 121.

[3]) Abb. bei Kraus, I., 558.

[4]) Garrucci, l. c., IV., 254.

[5]) Ebenda, III., 127.

[6]) Alle Abb. auch bei Kraus, I., 454 f., 577 und 571. — Vgl. auch Diez, l. c., p. 48 f.

[7]) Abb. bei Riegl, l. c., p. 46.

der Liberalitas, wie sie auf Kaisermünzen seit Nero immer wiederkehrt und wie sie uns auf dem Trajansmonument begegnet. Auf allen diesen Monumenten ist die reale Beziehung zwischen dem freigebigen Kaiser und dem Empfänger noch festgehalten.

Fig. 3.

Bald aber wird aus der Gesammtdarstellung nur die Figur des Spenders herausgeschält. Einen solchen Fall haben wir im Chronographen vom J. 354 erhalten [1]).

Hier ist es noch ein kaiserlicher Spender, Konstantius II. Der Beschenkte fehlt aber. Nichtsdestoweniger streut der Fürst seine Geschenke in der Form von Geldmünzen aus freier Hand hin; zwei liegen noch auf seiner dem Beschauer zugekehrten Handfläche, andere sind im Fallen begriffen und der

[1]) Unsere Abb. nach Strzygowski, Die Kalenderbilder des Chronographen vom J. 354, Taf. 34.

letzte Teil rollt auf dem Boden. Die früheren Imperatoren überreichten die Geschenke abgezählt in Säcken; auf dem Trajansmonument empfängt der Soldat mit freier Hand den dargereichten Beutel und küsst dem Kaiser die Hand; auf dem Konstantinsbogen hat der Empfänger schon verhüllte Hände. In der Praxis blieb übrigens auch am oströmischen Hofe die alte Sitte, das Geldgeschenk in Beuteln zu überreichen, bestehen [1]). Es ist somit in jenen Darstellungen, in welchen das Geld sichtbar wird, eine künstlerische Lizenz angewendet, welche wol dem Zuge der Zeit, sich mit seinem geprägten Golde sehen zu lassen und damit zu prunken, um nicht zu sagen zu protzen, entsprechen wird.

Diese Liberalitasdarstellung fand bald Eingang sowol in die Profankreise als auch in die religiöse Kunst. Kompositionell — aber nicht inhaltlich — haben wir sie auf der barberinischen Terrakotta erhalten [2]); viel klarer aber und enge sich an die alten Bilder anschliessend auf einer der Baldachinsäulen in San Marco zu Venedig [3]).

---

[1]) Vgl. darüber Const. Porphyrog., De cerimoniis aulae byzantinae, I., cap. 1 und 35 (Ausgabe von Leich und Reiske, 1751, Tom. I., p. 11 u. 109); ganz besonders aber II., cap. 53: „*Περὶ διανομῶν τῶν εὐσεβιῶν τοῦ βασιλέως*" etc. (Leich—Reiske Tom. II., p. 453 f.). Dazu noch II., cap. 55: „*Περὶ τῆς διανομῆς τῶν κομβίων τῆς συνηθείας τῶν πραιποσίτων*". (Leich—Reiske, II., 461 f.). — Auch Strzygowski, l. c., p. 92.

[2]) Kraus, I., 202 f.

[3]) Garrucci, l. c., VI., Tav. 496. — Kreutz—Ongania, La Basilica di San Marco, Abb. Port. V., (Dettagli, Scolture, VII., Z. 1. c — dritte Säule, Zone 4. —) Die Abbildung ist leider verschwommen. Venturi, Storia, I., 265, ebenfalls undeutlich. Aus eigener Anschauung kann ich die Richtigkeit der Abbildung bei Garrucci bestätigen; sie ist nicht übertrieben und, stilistische Kleinigkeiten ausgenommen, vollkommen richtig. Deshalb liess ich unsere Abbildung nach Garrucci anfertigen. — Garrucci wurde auf diese Säulen von einem gebildeten Engländer (Ruskin?) aufmerksam gemacht, der behauptete, dass sie in das 4. oder 5. Jahrhundert gehörten. Der verdiente Mann nahm sie in sein grosses Werk auf, datierte sie aber in das 11. Jahrhundert. Neuerdings hat sich Venturi über das Alter der Säulen geäussert (l. c., I., 444): „Sono monumenti che sembrano solenni termini dell' arte, i quali seguino la fine dell' età classica, l' inizio dell' età barbarica". Er hält

In beiden Fällen haben wir es mit religiösen Themen zu tun: im ersten mit einem eschatologischen (jüngstes Gericht), im zweiten mit einem neutestamentlichen (Verrat Judas').

Fig. 4.

Von einem Mosaikbilde erfahren wir durch Paulinus von Nola. Es stellte diesen in Porträt dar, Geld mit der Hand ausstreuend: also ein genaues Nachbild Konstantius II. Severus verfasste hiezu einen Titulus, der ausdrücklich darauf Bezug nahm [1]).

Und nun vergleiche man unsere Julianafigur mit diesen Analogien. Sie hat genau die frontale Wendung und sitzende Stellung derselben, die Rechte hat sie mit Geld belegt und ausgestreckt, die offene Handfläche dem Beschauer derart zugewendet, dass man nach realen Kriterien ein Verbleiben der Geldstücke darauf für unmögiich halten müsste [2]), wie das bei den angeführten

---

sie für „forse preziosi ricordi dell' Istria" und setzt sie (p. 446) in die erste Hälfte des sechsten Jahrhunderts. Wie dem auch sei, sie sind von Garrucci edenfalls zu spät angesetzt und beruhen auf sehr alten Vorbildern.

[1]) Epist. 32. — Vgl. oben, p. 413, Anm. 2.

[2]) Derartige Szenen, in welchen mit Geld sich beschäftigende Personen vorkommen, kehren in der Kunst öfter wieder. Auch bei diesen kann man ähnlichen Naivetäten begegnen, wie bei der Juliana. Ich verweise auf die Darstellung auf einem christlichen Goldglase mit Kollybisten; der eine hält auf der Handfläche, der andere auf einem Brett das abgezählte Geld in fast vertikaler Richtung. (Garrucci, l. c., III., Tav. 202). — Ein Grabdenkmal von Neumagen stellt einen Gutsherrn, der von seinen Bauern den Pachtzins entgegennimmt (Koepp, Römer in Deutschland, p. 132). — Vgl. auch die Rückerstattung des Judasgeldes bei Garrucci, VI., Tav. 497; Venturi, I., 270 nach den Baldachinsäulen von San Marco. — Für spätere Darstellungen dieser Art sei nur das Novemberbild des Kalenders von St. Mesmin

Darstellungen der Fall ist. Wie Konstantius II. hat auch sie nur zwei Geldstücke auf der Hand. Es ist klar, dass unsere Juliana nur eine zum Femininum umgedeutete Imperatorenfigur, beziehungsweise ein Derivatum von der letzteren darstellt. Davon kommt es auch, dass gerade diese Figur ein Bild starrer Ruhe bietet; ihre Wendung ist, wie die ihrer Vorbilder, rein frontal, der Rumpf perpendikulär; kleine Abweichungen davon machen nur Arme und Beine [1]). Dadurch ist sie von ihrer keineswegs lebhaften Umgebung losgelöst und als für sich bestehend betont.

Was die Einzelheiten an der Ausstattung Julianas betrifft, so liegt die eingehende Untersuchung v. Premersteins vor, und sei der Kürze wegen nochmals darauf hingewiesen. Nur den Kopfschmuck möchte ich nochmals berühren.

Schon oben (p. 379, Anm. 1) habe ich angedeutet, dass die Form der Absplitterungen über dem roten Häubchen begründet sein müsse und dass sie wahrscheinlich durch eine gleiche Gestaltung des ehemaligen Schmuckes bedingt sei.

Es ist gewiss kein Zufall, wenn z. B. in der Genesis das Königsdiadem regelmässig die Form einer dreiblättrigen Palmette aufweist [2]). Auch auf dem byzantinischen Stoffreste aus dem Grabe des Bischofs Günther von Bamberg († 1065) ist die Krone, welche dem reitenden Kaiser von der linksseitigen weibl. Gestalt dargereicht wird, mit demselben Dreiblatt abgeschlossen [3]). Gestützt auf diese Analogien und auf die Form der Absplitterungen sind wir geradezu genötigt, auch beim Kopfschmuck Julianas an diese Form zu denken. Ist das

---

aus dem Anfange des 11. Jahrhunderts (jetzt in der Vaticana, reg. lat. 1263) angeführt. Es führt einen Schweinehändler und einen Käufer vor. Abb. bei Beissel, l. c., Taf. 6.

[1]) Lange, Darstellung des Menschen in der älteren griechischen Kunst. Aus dem Dänischen von Matilde Mann (1899), sagt in der französ. Einleitung: „La figure frontale est conçue essentiellement pour elle seule". Und diesen Eindruck macht auch Juliana.

[2]) Hartel—Wickhoff, Taf. 7 (Die beiden Könige von Sodom und Salem); Taf. 16 (König Abimelech, zweimal); Taf. 36 (König Pharao).

[3]) Abb. bei Kraus, I., 566.

aber so, darf weiter gefolgert werden, dass der hohen Frau Vorrechte gekrönter Häupter, vielleicht infolge ihrer Abkunft, entweder tatsächlich zustanden, oder imputiert wurden. — Unsere Annahme, dass es sich im Kompartiment VIII um ein Julianabild handeln könnte, gewinnt hierdurch entschieden an Relief. — Es scheint, dass eben dieses Schmuckstück mit dem roten Häubchen das hauptsächlichste Distinktionszeichen für ihre hohe Würde bildet. Die Frisur ist aber öfter auf Bildwerken zu sehen; einige Fälle hat Diez (p. 52 f.) angeführt. Ausserdem bieten fünf von den sieben auf einem Bilde vereinigten Plejaden [1]) im Vossianus 4^0 n. 79 (Fol. 42^b), ebenso treffliche Seitenstücke zu Dioskurides, wie mehrere Köpfe der Graf'schen Porträtgalerie, der Katakombenmalereien und der Seitenwänden von S. Apollinare nuovo in Ravenna [2]).

Die Form des von Juliana benützten Prachtsessels hat unzählige Vorbilder, verrät aber doch eine Anlehnung an die spätesten Gestaltungen. Die Wurzeln der Entwicklung reichen auch hier in das Kulturgebiet des alten Orients, in dem das Zoomorphisieren der Möbelteile beginnt [3]). Eine aesthetisch

---

[1]) Abb. bei Thiele, Antike Himmelsbilder, p. 112.

[2]) Abbildungen solcher Porträte wurden zum Teil in einer Folge von Heliogravüren durch den ehem. Besitzer Theod. Graf als Portraits aus hellenistischer Zeit herausgegeben. In dieser Folge wären n. 32 u. 45 heranzuziehen. Eine Reihe anderer, die ich nur aus Autopsie kennen lernte, sind nicht reproduziert worden. — In derselben Sammlung war auch ein vergoldetes Lederdiadem, das in der Mitte einen Ausschnitt zur Aufnahme eines Edelsteines — oder wol nur einer Imitation — hatte. Es entsprach ganz dem Netze mit dem Goldplättchen bei Juliana; demnach können wir uns dieses letztere auch mit einem Edelstein geschmückt denken. Solche Lederdiademe dürften wol ausschliesslich zu Funeralzwecken verwendet worden sein. — Etwas ganz Ähnliches bieten auch orientalische Bildwerke der christlichen Zeit. Vgl. Strzygowski, Orient oder Rom, p. 16, besonders aber p. 35 f. Dann Wilpert, l. c., II., Taf. 175 f. und Goetz, Ravenna (Ber. Kunststätten, Bd. 19) p. 46.

[3]) Abb. von aegypt. Sesseln ausser im grossen Werke von Prisse d'Avennes auch in allen grösser angelegten Kostümgeschichten (Hefner-Alteneck, Racinet, Hottenroth, Weiss). — In Assyrien sind ja die flankierenden Stierkolosse typisch. Vgl. Schubert v. Soldern, Das Stilisieren der Thier- und Menschen-Formen.

vollendete Stilisierung findet sich in der griechischen Kunst, die nachher Norm und Regel blieb. Die gute Zeit bildet Pranken und Köpfe der Tiere nach vorn en face [1]); später sind in der Reliefkunst der Kopf en face, die Pranken im Profil oder umgekehrt dargestellt. Das dürfte lediglich auf Rechnung des künstlerischen Unvermögens zu setzen sein; am häufigsten begegnen wir dieser Zwitteraxialität auf Diptychen [2]). Auf diesen tritt uns auch die Profilwendung zuerst entgegen [3]). Auf christlichen Sarkophagen finden wir beide Arten [4]). Dagegen ist unsere Miniatur wol die erste, welche den Sessel in dieser Form bringt: die älteren Miniaturen zu klassischen Dichtern, die Kalenderbilder des Chronographen vom J. 354, die Italaminiaturen, die Genesis und der Rossanensis kennen ihn nicht.

Die Stilisierungen erstrecken sich seit der Blütezeit der griechischen Kunst in der Regel auf drei Lebewesen: den Löwen, den Greif und die Sphinx. Unser Künstler hat in seiner Darstellung die damals sehr gewöhnliche Profilwendung der ornamentalen Sesselbeine, und die sehr ungewöhnliche Stilisierung von Greifen gewählt. Hätte er direkt nach einem

[1]) Beinahe auf allen Stühlen der antiken Kunst finden wir die Stellung en face, beim wirklichen Sessel des Priesters des Dionysos Eleutherios im Dionysostheater in Athen (Colignon–Friesenhahn, l. c., p. 78) angefangen bis zur Hippolytusstatue (Kraus, I., 230) herab, und nicht nur in der Rundplastik, sondern auch auf Reliefs. Zahlreiche Beispiele bietet Reinach, Répertoire de la statuaire, I., pl. 258 ff., 283, 303; III., pag. 80. Robert, Antike Sarkophagreliefs, III/1., p. 13 ff., Taf. 3, 6, 14, 15. III/2, Taf. 53, 68, 91.

[2]) Reiches Belegmaterial bei Molinier, l. c., I. passim. Vgl. auch Dehio, Kunstgeschichte in Bildern, II., Taf. 6 (Prinz zwischen den Personifikationen der Roma und Konstantinopolis) und — als bestes Beispiel — das Diptychon des Areobindus (Molinier, I., p. 21).

[3]) Molinier, l. c. öfter. Dehio, l. c., II., Taf. 6. — Seither mag diese Auffassung auch in die Wand- und Miniaturmalerei Eingang gefunden haben. Vgl. Nuovo Bullettino di archeologia cristiana, 1900, Tav. VII., darstellend den h. Petrus auf dem Throne, neben ihm Gordianus. Dabei auch eine Rekonstruktion der beschädigten Teile von Wüscher–Becchi.

[4]) Garucci, l. c., V., Tav. 343 ff. — Kraus, I., 158, 172, 238, 245 u. a. Strzygowski, Orient oder Rom, p. 47 ff.

Diptychon gearbeitet — und was läge wol näher, als an ein solches, vielleicht selbst an das des Areobindus zu denken — hätte er Löwenform darstellen müssen, und das wäre ihm besser gelungen, als die ihm jedenfalls schon fremd gewordene Greifengestalt. Ob es möglich ist, dass er an ein wirkliches Möbel mit seitlich gewendeten Beinen dachte, wie sie später in der Tat auftreten, ist nicht zu entscheiden [1]). Nach der Kolorierung zu urteilen, dürfte ihm ein vergoldetes Bronzegestell als Muster vorgeschwebt haben, indessen ist vergoldetes Holz ebenso möglich. Der Fussschemel kommt beinahe in allen Fällen, wo ein thronartiger Prachtsessel angewendet ist, in Verbindung mit diesem vor, bedarf somit an dieser Stelle keiner besonderen Erörterung. — Ob dem Purpurkissen eine besondere Bedeutung zukommt, ist fraglich, nachdem wir rot belegte und bespannte Sitze auch auf dem zweiten Dioskuridesbilde kennen gelernt haben, und zwar ohne Unterschied des Benützers. Damit soll nicht gesagt sein, dass der roten Farbe im Klimax der byzantinischen Distinktionen keine Bedeutung zukomme; auf Bildern aber, welche nicht streng offiziel waren, wird sich die Wahl ganz nach dem künstlerischen Empfinden zur Erzielung eines beabsichtigten Farbenakkordes gerichtet haben. Wenn auch aus dem jüngeren Vergil der Vatikana (3867), in dem der Sessel des Dichterporträtes grün, die Kline der Didoszene rot gepolstert ist, und aus der Agrimensorenhandschrift, wo der rot belegte Sessel des Kaisers keine weitere Parallelle hat, ein Schluss noch nicht möglich ist [2]), so

---

[1]) Das beste Beispiel hiefür ist der „Thron des Dagobert" (reg. 628—638), den der h. Eligius modelliert und gegossen haben soll. Der Bronzeguss ist vergoldet. — Vgl. Labarte, Les arts industriels, I., 391 ff., 429 ff. — Luthmer, Deutsche Möbel in: Monographien des Kunstgewerbes, VII., p. 5 f. — Lüer, Geschichte der Metallkunst, I., 307. — Venturi, l. c., II., 74. — Vgl. auch Strzygowski, Bronzeaufsatz im Besitze von Hans Grafen Wilczek in: Jahreshefte des oesterr. archäol. Instituts in Wien, IV., 189 ff — Im Mittelalter kommen derlei Möbel in Miniaturen häufig vor. Eines der interessantesten bietet eine angelsächsische Handschrift: einen Hochsitz für drei Personen mit im Profil seitwärts gekehrten Tierköpfen. Abb. bei Heyne, Das deutsche Wohnungswesen, I., 55.

[2]) Beissel, l. c., p. 2—4.

erhärtet die Genesis die obige Vermutung; denn in den acht Fällen, wo gepolsterte Sitze dargestellt werden, sind sie blau oder lila, ob sie nun ein König oder ein Patriarch benützt [1]). Das zweimalige Pilatusbild im Rossanensis zeigt roten Kissenbeleg [2]).

Über die Kodizilli ist schon oben gesprochen worden. Dass man selbst bei bildlichen Darstellungen darauf so grosses Gewicht legte, hat seinen Grund darin, weil dieses Ernennungsdekret das äussere Merkmal der Patrizierwürde bildete, ähnlich wie das Wappen beim mittelalterlichen und modernen Adel; dem entsprechend war auch die Promotionszeremonie, in welcher die Kodizilli überreicht wurden, umständlich und pompös, wie etwa im Mittelalter der Ritterschlag [3]).

Für die beiden Personifikationen hinter der Patrizierin sind bereits bei Besprechung des Kompositionstypes einige Analogien aus der früheren Kunst mitgenannt worden. Mehrere derartige Beispiele führt Diez in seiner Arbeit (p. 48) an; unter denen ist das entsprechendste das Mosaik von Hadrumetum, Vergil zwischen Klio und Melpomene darstellend, ein Seitenstück zu dem oben angeführten Relief mit Homer zwischen Ilias und Odyssee. — Die Wiener Genesis bietet vier Analogien, die künstlerisch besser komponiert und in seitlichen Wendungen gegeben sind; im Rossanensis bieten die beiden Pilatusbilder gute Seitenstücke [4]).

Aber auch jede der beiden Figuren ist bereits typisch vorgebildet. Die Stellung, in welcher die Figur ein Bein — bei der Phronesis ist es das linke [5]) — auf einen höheren Gegenstand aufstützt, ist in der antiken Skulptur [6]), auf

---

[1]) Hartel–Wickhoff, p. 147, 151, 159 ff.

[2]) Haseloff, l. c., p. 31, 33.

[3]) v. Premerstein, Anicia Juliana, p. 115. — Über die Promotion speziell Constant. Phorphyrogen., De cerim. aulae byz., I., cap. 47 (bei Leich–Reiske I., 145 f.).

[4]) Hartel–Wickhoff, Taf. 16, 32, 35 und — das beste — 36. Haseloff, l. c., Taf. 11, 12.

[5]) Diez erklärt es (p. 50) für das rechte.

[6]) Bei Reinach, Répertoire de la statuaire, I., 137, 145, 157, 244, 255, 264, 266, 268, 319 f. u. a. m.

Vasenbildern [1]) und Wandgemälden [2]), man kann sagen stereotyp gestaltet, überaus oft zu finden. Die allernächsten Verwandten unserer Phronesis sind aber die verschiedenen, einen Schild beschreibenden Nikebilder, auf welche schon Diez (p. 50) hingewiesen hat. Ja, wir können ruhig noch weiter gehen: nicht nur das Motiv des Fussaufstützens ist der Phronesis mit ihnen gemeinsam, sondern die ganze Gestalt und Idee. Nehme man die im J. 354 gemalte Nike im Chronographen [3]), ziehe die Formeneigentümlichkeiten des Kopisten ab und stelle sie mit der Phronesis zusammen. Man wird gewahr, dass man nur statt des Buches einen Diskus, in ihrer Rechten einen Griffel und an den Schultern Flügel anzunehmen braucht, um eine Figur der Siegesgöttin zu erhalten. Der Künstler dürfte sich an ein solches Vorbild sehr genau gehalten haben; das lässt sich aus der Geste der Rechten, die wol auf den Kodex zeigen soll, tatsächlich aber darüber hinaus weist, schliessen.

Auch die Megalopsychia hat Ahnen, wenngleich nicht so viele und typengleiche, wie ihre Kollegin zur Linken. Auf die Personifikation der Stadt Mostene auf dem Tiberiusdenkmal hat Diez, auf solche der Reichsprovinzen, die in Geldkörben Steuern herbeibringen, Diez und v. Premerstein aufmerksam gemacht [4]). Sie ist aber auch in der christlichen Kunst heimisch; so findet sich auf einem Goldglase die Darstellung einer weiblichen Gestalt, die im Bausche Früchte trägt [5]); das beste Pendant aber — nur realistisch aufgefasst — bietet uns das Mosaik auf der rechtsseitigen Wand von S. Maria Maggiore in Rom, darstellend die Übernahme Mosis durch die Pharaonentochter, welche sitzend dargestellt ist, während hinter ihr eine weibliche Gestalt, offenbar eine Kammerfrau,

---

[1]) Bei Reinach, Répertoire des vases peints, I., 124 f., 175, 288, 465, 479, 492. II., 121, 151, 164, 300 f., 320, 361, 383.

[2]) Vgl. Engelmann, Pompeji (Berühmte Kunststätten, Bd. 4) p. 51, 54, 90, 94 u. a.

[3]) Strzygowski, Kalenderbilder, Taf. VII.

[4]) Diez, l. c., p. 50. — v. Premerstein, Anicia Juliana, p. 106.

[5]) Garrucci, III., 203.

mit einer offenen Geldchatulle steht [1]. Jedenfalls gehört das Geldhalten in blossem Kleiderbausch zur künstlerischen Phraseologie der späteren Kunst. Ein diesbezügliches Analogon ist im Rossanensis auf dem ersten Pilatusbilde enthalten: Judas, der das Blutgeld zurückerstatten will [2].

Die Kleidung der beiden Gestalten ist im Schnitt jener der Heuresis und der Epinoia gleich; dagegen blieb hier auch die Farbe dem antiken Geschmacke treuer, nur die goldenen Klavi zeigen den orientalischen Einfluss. Sonst sind aber diese Streifen auf weiblicher Kleidung unzähligemale zu verzeichnen; wenn ich an die Fälle in der Petronillakatakombe [3], in der Wiener Genesis [4], im Kodex Rossanensis [5], im Palmyraner Grabe [6] und auf den antiken Stoffresten [7] erinnere, glaube ich diese Einzelheit genügend belegt zu haben.

Trotzdem die beiden Personifikationen auf gangbaren Typen beruhen, sind sie keineswegs leblose Übertragungen, sondern der Künstler hat sie durch den Gesichtsausdruck trefflich zu differenzieren und dem Gesammtbilde einzuordnen verstanden. Der volle, offene Blick der Phronesis ist unzweideutig auf Juliana gerichtet; ja man erhält noch beim jetzigen Zustand der Miniatur den Eindruck, dass er klaren Geist und ruhig abgeklärte Grösse in sich barg. Der Finger der Rechten vermittelt zwischen der Fürstin und dem Buche, um ihre Studienfreundlichkeit, vielleicht auch ihre aktive Tätigkeit auf diesem Gebiete anzuzeigen. Die Megalopsychia hat einen schmerzvollen Ausdruck, der auf den ersten Blick zu ihrem goldgefüllten Bausche nicht passen will. Es handelt sich offenbar darum, anzuzeigen, dass die Patrizierin allenthalben

---

[1] Garrucci, IV., 218.

[2] Haseloff, l. c., Taf. 11.

[3] Wilpert, l. c., II., 213. Vgl. auch Taf. 111, 174. — Einen besonders typischen Fall bringt Nuovo Bullettino di archeol. crist., 1900, Taf. 8 (Bildnis Silvias).

[4] Hartel—Wickhoff, Taf. 31 und 32.

[5] Haseloff, Taf. 4.

[6] Strzygowski, Orient oder Rom., p. 15 f.

[7] Vgl. oben, p. 422, Anm. 7.

grossmütig Hilfe bietet, wo ihr mitleidvolles Herz von Not und Elend gerührt wurde.

Die beiden Personifikationen stellen demnach zwei hervorragende Eigenschaften Julianas, absolut genommen, dar; sie stehen zu ihr in charakterisierender Beziehung und bilden mit ihr einen geschlossenen Teil des Bildes, sind aber, genau so, wie die »Thronassistenten« auf den Darstellungen der Liberalitas und auf den Konsulardiptychen, mit den anderen Vorgängen der Darstellung in keiner direkten oder wesentlichen Reziprozität.

Der Vorgang, der sich zur Rechten Julianas abspielt, ist zu der als grossmütig und verständig charakterisierten Dame, also einer Frau von Herz und Verstand, in direkter Beziehung.

Der nackte Flügelknabe, der ihr ein aufgeschlagenes Buch emporhält, ist eine antike Figur, ein Bruder der in den acht blauen Sektoren beschäftigten Putti. Auf seine Analogien wurde schon oben bei Besprechung der Handwerkszenen hingewiesen. Seine nächsten Anverwandten dürfen wir in den Putti des Chronographen vom J. 354, die in ganz ähnlicher Weise beschäftigt sind, ansehen [1]).

In dem Buch, das er hält, dürfte jedenfalls unser Dioskurides gemeint sein, weil auf der linken Hälfte Bruchstücke einer ehemaligen Pflanze zu sehen sind. Überdies ist der Kodex genau so eingebunden und beschnitten, wie jener, in den Dioskurides schreibt. Freilich ist auch das Buch in der Hand der Phronesis in seinem Äusseren nicht verschieden. Es wäre ja auch ganz gut möglich, dass der Maler dasselbe Buch auf dem einen Bilde zweimal vorführte und das umsomehr, als wir ja darüber klar sind, dass die Personifikationen mit dem Überreichungsvorgange in keinem direkten Zusammenhange sind. Wir dürfen aber ebenso annehmen, dass dem Künstler für das Prachtexemplar eines Buches — und nur ein solches kann eine Idealgestalt haben, — nur eine Formel zu

---

[1]) Strzygowski, Kalenderbilder, Taf. 3—6. Am nächsten steht unserem Putto jener der Personifikation der Konstantinopolis, der ihr eine Fackel emporhält. Vgl. auch Herm. Grimm, Fünfzehn Essays, (1875), p. 118.

Gebote stand, die er dann immer wiederholte. Ich für meinen Teil möchte in der Hand der Phronesis ein Buch überhaupt vermuten; dagegen sind wir genötigt, in den Händen des Putto den Dioskurideskodex anzunehmen.

Die zu Füssen Julianas knieende Gestalt ist nun für diese Umgebung besonders interessant. Diese Form der Proskynese findet sich nur auf Monumenten, die unter besonderem Einflusse des Orients stehen, sie hat ausgeprägt orientalischen Charakter. Wir finden diese Art der Verehrung auf altägyptischen [1]) und assyrischen Monumenten [2]) öfter dargestellt. Von diesen Gebieten muss sie durch Vermittlung Alexanders d. Gr. und seiner Nachfolger auch in die griechische Kultur und später auch in die hellenistische Kunst, Eingang gefunden haben. Konon hat sie wol als Erniedrigung zurückgewiesen und Kallisthenes hat sie Alexander d. Gr. verweigert; doch in dem Umstande, dass auch dem Griechen die Proskynese als Gottesverehrung nicht fremd war, lag der Keim für die spätere Übertragung auf hervorragende Menschen. Im 1. Jahrhundert der Kaiserherrschaft nahmen sie die Römer für die Kaiser auf; Diokletian hat sie nach Eutropius geradezu verlangt und geboten. In der Tat finden wir sie auch auf römischen Monumenten. Ein Wandgemälde aus Herkulaneum zeigt uns Theseus nach Besiegung des Minotaurus; das Volk eilt ihm freudig entgegen, vor ihm aber kniet ein Knabe und beugt sich über seinen Fuss — also eine orientalische Proskynese in bester Form [3]). Etwas ähnliches enthält die Darstellung des linken Reliefs auf dem Trajansmonument in Benevent: vor dem Kaiser kniet eine weibliche Gestalt und huldigt ihm [4]); eine so niedergebeugte Stellung wie unsere Figur hat sie allerdings nicht. Dass die spätere christliche Kunst

---

[1]) Perrot & Chipiez, l. c., I., 26, 170 u. a. m.

[2]) Layard, A second series of monuments of Niniveh, pl. 48, u. a. Place, Ninivé et l'Assyrie, III., pl. 58, u. a.

[3]) Jetzt im Museo Nazionale in Neapel, n. 9043. Abb. bei Rolfs, Neapel I. (in: Berühmte Kunststätten, Bd. 29), p. 159.

[4]) Winter, Kunstgeschichte in Bildern, I., Taf. 84, Fig. 1.

einerseits auf die alte Form der Gottesverehrung, andererseits auf die hellenistischen Monumente zurückgriff, ist naheliegend. So finden wir vor Christus in der Proskynese die Blutflüssige, die Mütter ihrer auferweckten Kinder und die Schwestern Lazarus' sehr oft [1]. Ausser vor Christus finden sich Proskynesen auch vor Engeln, als Boten Gottes [2]; auch die Gabaoniten, die vor Josua bittend erscheinen, sind in dieser Stellung [3]. Aber das weist eben auf die Kultur jener Zeit, in der die Bilder entstanden; die Proskynese war darnach vom zweiten Jahrhundert an üblich: nach profanen Denkmälern vor hervorragenden Personen, nach christlichen vorerst als liturgische Handlung vor Gott, dann aber wol auch vor hochmögenden Personen, wovon bis in unsere Tage im päpstlichen Hofzeremoniell noch ein Rest in Kraft geblieben ist. Wie die Proskynese in der späteren byzantischen Miniaturmalerei auftritt, mag das Bildniss Basilius II. beleuchten, vor dem nicht weniger als acht Männer in Duckstellung verharren [4]. Unsere Eucharistia technon hat doch noch bedeutend mehr Leben und Ausdruck in ihrem Akte, trotz der Gebundenheit und ungünstigen Postierung. Ihre Kleidung ist antik und öfter auch auf anderen Monumenten nachweisbar [5].

Auch in diesem Bilde ist durch die Beischriften für die Identifizierung gesorgt. Neben Juliana, die durch die Umschrift in Goldlettern genannt und im Gedichte auf den schwarzen Abschlusstreifen näher bestimmt ist, finden sich lauter benannte Figuren.

---

[1]) Wilpert, l. c., II., Taf. 20, 98. Garrucci, l. c., V., 320 f. 323 f., 326 ff., 331, 346, 350, 360, 376, 379 ff., 397 u. a. m. (Blutflüssige). Ebenda, 316 (Das Weib Jairi). Ebenda, 319 (Wittwe von Naim). Ebenda, 318 (Schwestern Lazarus'). Vgl. auch für die letztgenannten Haseloff, l. c., Taf. 1.

[2]) Garrucci, III., 159 (Josua vor dem Engel).

[3]) Ebenda, III., 165.

[4]) Kraus, l. c., I., 571.

[5]) Vgl. Strzygowski, Orient oder Rom., p. 22 f., 50, 52. Hartel—Wickhoff, Wiener Genesis, auf den Tafeln 10—48 sechzehnmal. Haseloff, Codex Rossanensis, Taf. 1, 4, 9, u. a. m.

Die beiden letzten, der Putto und die weibliche Gestalt [1]), stehen in engerem Zusammenhange sowol untereinander als auch zur Juliana. Den Putto — Πόθος τῆς φιλοκτίστου — hat v. Premerstein zuerst als »Wunsch der Kunstgönnerin« gedeutet [2]), der ihr das bestellte Buch überbringt. Dieser Erklärung hat Jüthner widersprochen und geltend gemacht, dass die Benennung des Putto korrekt als »Liebe zur Kunstgönnerin« aufzufassen sei; dieser Ansicht hat sich v. Premerstein angeschlossen [3]). Dass Jüthners Interpretation philologisch besser ist, kann kein Zweifel sein; ob aber der Künstler so kritisch dachte, als er das Knäblein hinmalte und taufte, ist noch eine offene Frage. Die eine oder die andere Annahme kann nur das Verhältniss zur Ευχαριστία τεχνῶν enger knüpfen oder lockern, hinsichtlich der Gesammtdeutung aber werden sich keine wesentlichen Differenzen ergeben. Im ersten Falle könnte der Vorgang überschrieben werden: »Die Dankbarkeit der Künste bringt der Baulustigen das gewünschte Buch dar«. Die Personifikation der Dankbarkeit vollzieht den Danksagungsakt durch die Proskynese; sie braucht demnach noch einen Gehilfen, der unterdessen das Buch tatsächlich, d. h. sichtbar überreicht. Dieser stellt den Wunsch Juliana's, das Buch zu bezitzen, dar. Die Künste danken für ihre Förderung durch Erfüllung eines Wunsches.

Im Gegenfalle hiesse die Aufschrift etwa: »Die Dankbarkeit der Künste bringt das Buch aus Liebe zur Baulustigen dar«. Die Eucharistia dankt, während durch die Liebe das Buch überreicht wird. Das Verhältniss zwischen den beiden Personifikationen untereinander ist hier lockerer, aber ganz gut möglich. Nur eine Frage drängt sich auf. Dass diese Miniatur speziell für den Dioskurideskodex hergestellt ist, kann keine Frage sein; ebensowenig ist es zweifelhaft, dass das dar-

[1]) Diez möchte sie als Künstler deuten (p. 51), was mir völlig verfehlt erscheint und der Logik im Vorgehenden bei Personifizierungen widerstrebt. Die Eucharistia technon ist grammatisch weibl. Geschlechtes, und muss nach antiken Grundsätzen auch in der Kunst als Weib erscheinen.

[2]) Anicia Juliana, p. 123.

[3]) Hier oben, p. 17.

gereichte Buch eben diese Handschrift darstellt. Wieso kommt nun der Pothos dazu, gerade das Pflanzenbuch des Dioskurides zu überreichen und warum dankt die Eucharistia eben während dieser Übergabe? Offenbar geschieht das Letztere, um anzugeben, dass den Dank der Künste dieses Buch vorstellt. Wollte der Künstler das nicht andeuten, dann hätte er die Vorgänge nicht zu häufen gebracht. Und nun danken die Künste einer Bauherrin für ihre Förderung durch ein medizinisches Buch, wo man doch eher etwas anderes, ein Evangeliar, Psalter, Menaeum, oder etwas gleichwertiges, das zu ihren Kirchenbauten wenigstens in einem losen Verhältnis stände, erwarten sollte. Ist es da nicht geboten, in der Figur des Pothos jedenfalls, wenn nicht ausschliesslich, so doch auch den diesbezüglichen Wunsch Julianens zu erblicken? Doch ändert, wie gesagt, die Deutung des Flügelknaben an und für sich an jener des Gesammtbildes nichts: der grossmütigen und geistvolleinsichtigen Juliana wird die illuminierte Handschrift von Dioskurides' Pflanzenbuch als Dank der Künste entgegengebracht.

Doch nicht gratis. Julianas Grossmut lässt sich nichts schenken; aus ihrer zarten Hand rollen Goldmünzen auf das dargebrachte Buch; vier Goldstücke liegen bereits auf demselben, zwei liegen noch auf der Handfläche, um im nächsten Augenblicke herabzugleiten. Es ist eine merkwürdige Verquickung des derbsten Realismus mit der Idealfigur des Pothos. Die Erklärung kann nur darin liegen, dass der Maler den Typus der Julianafigur einem seiner Zeit näher stehenden Kunstkreise entnahm, als den Flügelknaben; es waltet eine Unausgeglichenheit des Stiles ob, die aber der Künstler offenbar nicht empfand, weil ihm der Pothos ebenso geläufig war, wie die geldstreuende Figur. Deshalb hat er sich auch gar nicht angestrengt mit dem Umbilden, sondern beliess beide Figuren ziemlich originalgetreu.

Was endlich die beiden Gefässe vor dem Bema Julianens betrifft, habe ich mich schon oben darüber geäussert, und die Gründe, soweit sie im Bilde selbst liegen, angeführt. Sie vertreten nur die Geldsäcke der Liberalitasbilder oder ihren Ableitungen. Wir finden sie, um nur die nächstliegenden

Beispiele zu nennen, im Chronographen vom J. 354 dreimal [1]: am entsprechendsten bei der Roma, wo ein Putto Münzen aus einem offenen Sacke schüttet, während zu ihrer Linken ein voller, zugebundener Geldsack mit 1400 Goldstücken — wie die Ziffer auf demselben besagt — liegt, um noch aufgemacht zu werden. Die Personifikation der Konstantinopolis hat einen Sack mit 1000 Münzen Inhalt und Konstantius Gallus einen ebensolchen zur Rechten liegen. Wir finden sie auf der barberinischen Terrakotta — statt mit Angabe der enthaltenen Summe mit dem Monogramm Christi bezeichnet — und dann auf Konsulardiptychen. Ich glaube nicht zu irren, wenn ich die Abweichung auf unserem Bilde dahin deute, dass der Künstler die Reichtümer der Patrizierin dadurch als fabelhaft gross andeuten wollte, dass er statt zwei Säcken mit wolgezälten Summen einfach zwei gefüllte Scheffel hinstellte, mit denen das Gold gemessen wird. Dazu passt übrigens die Legende über die Ausschmückung der Kapelle des h. Polyeuktos und den Ruf, den der Reichtum Julianens hatte, ganz vortrefflich [2]. Um Rollenbehälter kann es sich schon deshalb nicht handeln, weil sie dem eigenen Vorstellungskreise unseres Künstlers bereits entfremdet sind; er übernimmt sie wol gelegentlich von älteren Vorlagen und weiss, was sie bedeuten, wendet sie aber nicht an, wenn er halbwegs reflektierend vorgeht. Auf dem Dedikationsbilde verwendet er in einer Reihe dreimal nur den Kodex; es hätte wahrlich keinen Sinn, wenn er zwei Rollenbehälter an einer Stelle angewendet hätte, an welcher die nächstliegenden Vorlagen Geldsäcke aufstellen und wo die Rollen denn doch kein solches Maass von Studium anzudeuten hatten, wie etwa bei Philosophen, Kirchenvätern und Märtyrern. Sie als Messgefässe für Getreide zu deuten, wird deshalb nicht gut möglich — beim linksseitigen ist es dezidiert ausgeschlossen, weil noch Reste von Münzen sichtbar sind — weil zunächst

---

[1] Strzygowski, l. c., Taf. 4, 6, 35. — Vgl. auch Molinier, l. c., I., p. 19 u. öfter.

[2] Vgl. Diez, l. c., p. 10. — v. Premerstein, Anicia Juliana, p. 109.

auf dem Bilde selbst jede Andeutung hierzu mangelt, dann aber auch in schriftlichen Quellen über Julianas Getreidespenden kein konkreter Fall überliefert ist, von dem man annehmen müsste, dass er dem Künstler als Anregung diente.

IV.

Der überaus vornehm wirkende *Titel* bildet, in dieser Art angebracht, dass er durch Form und Farbe für sich allein die beabsichtigten Effekte erzielt, so viel ich sehe, das früheste bekannte Beispiel. Es ist bemerkenswert, dass die Buchmalerei der italienischen Renaissance gerade auf diese Form, die sich dann wol eingebürgert haben dürfte, zurückkam, um jene Titelinschriften hervorzubringen, die wir heute in einer stattlichen Reihe von Kodizes, wie z. B. in den Korvinushandschriften, bewundern.

Neu ist diese Komposition nicht, denn sie liegt vorgebildet auf orientalisch-griechischen Münzen, auf hellenistischen Reliefs, auf Konsulardiptychen, christl. Sarkophagen und Wandmalereien vor; von da kommt sie auch in die Miniaturmalerei.

Der zweiteilige Schleifenkranz, wie er auf hellenistischen Reliefs auftritt [1]) und dann auf die christlichen, vornehmlich griechischen Sarkophage übersiedelt, ist das erste Element. In dieser Einfachheit, eventuell mit einem eingeschlossenen Kreuze, wird es von Paulinus bezeugt und im öfter genannten Wiener Rufinuskodex [2]) finden wir die beste Illustration zu

---

[1]) Schreiber, Die hellenist. Reliefbilder, Taf. 79, u. a. — Wickhoff, Die Ornamente eines altchristlichen Kodex, etc. in: Jahrbuch der kunsthist. Sammlungen des ah. Kaiserhauses, XIV., 196 ff.

[2]) Um weiteren Missverständnissen zu begegnen sei darauf aufmerksam gemacht, dass dieser Rufinuskodex die Nummer 847 trägt und mit dem von Diez neben dem Rufiduskodex als „Wiener Evangeliar 847" zitierten und als besondere Handschrift angesehenem Buche (p. 64 und nochmals 66) identisch ist. Was dort von jedem besonders behauptet wird, ist im Rufinus vereinigt zu finden.

den Worten des Nolaner Bischofs. Den Kranz mit horizontal laufender Inschrift finden wir auf griechischen Münzen des Orients [1]) und häufig auf koptischen Stelen [2]); ein aus dem Kranze entstandener glatter oder verzierter Kreisrahmen begegnet uns wiederholt in den Händen schreibender Niken, von welchen für uns jene im Chronographen vom J. 354 das nächstliegende Beispiel abgibt [3]). Disken mit Titelinschriften für Monumente sind häufig; das Relief von einer Säulenbasis auf dem Forum Romanum aus den Jahren 303—304 mit einfachem Rahmen [4]), ein Diptychon vom J. 521 aus der Sammlung Bardac [5]) mit ornamentaler Umrahmung und ein Schatzkästchen der Projekta in London aus dem 4.—5. Jahrhundert [6]) bieten solche Beispiele. Auf vielen Diptychen findet sich aber der Kranz als Umschluss für die Inschrift [7]). Der Künstler ist also auch hier aus dem Bannkreise der festgelegten Vortypen nicht herausgetreten. Dass er selbst Nebensächlichkeiten, wie das Kreuzchen vor Beginn des Wortlautes und das Blättchen nach Schluss desselben mit aufnahm, scheint auf eine junge Bildung dieser Art von Handschriftentitel hinzuweisen; denn auf Stempeln und auf Münzen hatte das Kreuzchen einen Sinn, hier ist es, wesentlich genommen, ebenso überflüssig, wie das Schlussblättchen, dass aber seinen Platz auch noch in Druckwerken hartnäckig behauptete.

Der achtzackige Trennungsstern ist ebenfalls ein Inventarstück der gleichzeitigen Kunst; wir finden ihn in genau derselben Bildung an der Wand über der Apsis von San Vitale

---

[1]) Vgl. Visconti, Iconographie grècque, Taf. 4 (Perseus), 8 (Mithridates IV. Eupator), 21 (Antiochos VI. Dionysus). Auch Wickhoff, Ornamente etc. l. c.

[2]) Crum, Coptic monuments, und Mémoires de la Mission archéologique française, III, passim. — Wickhoff, l. c.

[3]) Vgl. Diez, l. c., p. 56. — Studniczka, Die Siegesgöttin. — Strzygowski, Kalenderbilder, Taf. 8.

[4]) Riegl, Spätröm. Kunstindustrie, p. 81.

[5]) Molinier—Marcou, Exposition rétrospective de l'art français, I., pl. 1.

[6]) Dalton, O. M., Catalogue of early christian antiquities, Taf. 14 u. p. 61.

[7]) Molinier, Histoire des arts appliqués, I., p. 20 (Dipt. v. J. 488) u. a. m.

in Ravenna. Genetisch genommen dürfte er wol nichts anderes sein, als das Mittelstück eines frei plastisch gedachten Kranzes, den man auf eine Fläche projiziert hat. Zwei derartige finden sich auf dem Personifikationsbilde der Konstantinopolis im Chronographen vom J. 354: den einen halten zwei Putti über dem Haupte der Stadt, den anderen hält sie selbst in der Hand; auch die Nike der Roma hält einen solchen. Selbst bei Werken von entschiedenem Naturalismus, wie beim Adler von SS. Apostoli, ist er nicht vergessen worden [1]). Man möchte das als eine Umbildung des Mittelornamentes, eines Edelsteins, u. dgl. ansehen. — In unserem Bilde hat der Künstler den Flächencharakter, wie er hier am besten entspricht, wunderbar getroffen und hiemit ein Muster für derartige Titelblätter geschaffen; das nächstliegende bewahrt das Evangeliar von Rossano.

V.

Von den übrigen Miniaturen gestattet eine nähere Prüfung nur noch die *Koralle*. Sie bietet in ihrem Beiwerke neuerlich einen Beleg, dass wir ältere hellenistische Typen zu neuen Bildern vereinigt sehen. Die Darstellung des Milieus, des Wassers mit seiner Fauna, ist der altorientalischen Kunst geläufig; die aegyptischen und assyrischen Reliefs sowie Wandgemälde der ersteren behandeln wiederholt Arbeiten und Jagd im Wasser und bevölkern das nasse Element recht übertrieben dicht mit Fischen, Krabben, Krebsen, ja auch mit Krokodilen und Nilpferden. Die hellenistische Kunst bemächtigt sich des Stoffes und bringt ihn mit Vorliebe und wenig verändert — die Formensprache ausgenommen — auf Pavimentmosaiken an [2]). Das Seeungeheuer hat in den Jonasbildern der Katakombenmalereien zahlreiche Blutsverwandte. Auch die Personifikation des Meeres ist vom Künstler nicht für dieses Bild erdacht, sondern schliesst sich an die ältere

[1]) Abb. bei Hartel—Wickhoff, Wiener Genesis, p. 3.

[2]) Vgl. Gauckler in: Dictionnaire des antiquités, p. 2089, 2103, 2116.

Typenreihe der Wassergottheiten, ja sogar missverständlich an die Quellennymphe eines Typus an, wie sie uns in der Wiener Genesis, und zwar in genau derselben Stellung, zweimal entgegentritt [1]. Dass solche Gestalten in der Miniaturmalerei häufiger auftraten, als es nach den spärlichen Resten aus jener Zeit den Anschein hat, beweist eine Kopie im Wiener Cod. 93 aus dem 13. Jahrhundert, in der wir auf dem Wasser eine ganz ähnliche Gestalt, diesmal aber männlichen Geschlechtes, daherschwimmen sehen; nach den Ruderwerkzeugen und dem ganzen Habitus kann auch hier nur auf eine Personifikation des Wassers geschlossen werden. Das Interessanteste dabei aber ist, dass diese Kopie als nach einer alten Vorlage des 6.—8. Jahrhunderts angefertigt angesehen werden muss [2], somit unserer Miniatur nahe steht, wenn auch als vikariierendes Surrogat.

Das pekuliare Merkzeichen der Zeit äussert sich in dieser Figur, wie Diez (p. 57) treffend bemerkt, im Schmucke, den sie trägt und durch den sie eigentlich in ihre Entstehungszeit eingereiht wird. Die klassischen Vorbilder sind meist ohne jeden Goldschmuck; in der Genesis erhält die zweite Nymphe bereits eine Haarspange, Armbänder und Ohrgehänge zugestanden und rückt dadurch unserer Gestalt in schwesterliche Nähe. Die Ausstattung mit Krebsscheren ist ebenfalls kein Novum; in Konstantinopel wird eine solche Thetisstatue erwähnt [3].

VI.

Für den grossen Komplex von Pflanzen- und Tierbildern sind wir leider in keiner so verhältnissmässig glücklichen

[1]) Hartel—Wickhoff, l. c., Taf. 13, 14. — Vgl. hiezu auch Baumeister, Denkmäler, II. (Meergötter) p. 910 ff.

[2]) Vgl. Swarzenski's Arbeit über Kopien alter medizinischer Bücher in: Jahrbuch des kais. deutschen archäol. Instituts, XVII., p. 45 ff., woselbst auch eine kleine Reproduktion. — Eine weitere Nachbildung bei R. Beer in Kunst und Kunsthandwerk, V., p. 237.

[3]) Darüber ist nur eine Schriftquelle in den Scholien zu Aristides erhalten. Diez, p. 57. Baumeister, l. c., II., 912.

Lage, wie bei den Figurenbildern, um ihre genetische Entwicklung zu verfolgen. Das mag auf den ersten Blick paradox erscheinen; denn die *Pflanze* erscheint im Bilde kaum seltener, als der Mensch und das Tier. In der hellenistischen Kunst drängt sie sich sogar entschieden vor und beansprucht für sich dieselbe Aufmerksamkeit, wie jede der Figuren und es gibt in dieser Richtung eine Reihe von Fällen, wo sogar ihre Individualität eine wesentliche Rolle spielt. Man lasse die Masse der Pflanzenbilder auf hellenistischen Mosaiken, wie auf den unseren Bildern nahe stehenden Philosophendarstellungen von Pompeji und Sarsina, ferner auf den musivischen Darstellungen von der Villa Hadriana, von Palestrina u. dgl. im Geiste vorüberziehen; man erinnere sich an die gemalten Rasensäume und fingierten Gartenparterre, an die ländlichen Idylle und die von Schlingpflanzen umsponnenen Lauben auf pompejanischen Wandgemälden und auf die impressionistisch hingeworfenen Blumenfelder und Bäume in den Katakomben: welche Fülle von Studienmaterial sollte man nicht davon erwarten! Und doch wird man davon im Stiche gelassen. Der Baum auf dem Philosophenmosaik ist nur ein Baum; im Rahmen sind in einem Kranze Früchte zusammengestellt, von welchen man eine oder die andere wol bestimmen könnte, im Ganzen und Grossen aber wirken sie nur als Dekoration der Rahmenleiste. Das reizende Idyll der Domitillakatakombe, die kleine, schmetterlingsflügelige Psyche, die durch ein Blütenfeld einherschreitet und Blumen bricht, wirkt künstlerisch vorzüglich; aber kein Botaniker ist imstande, diese aus sechs bis acht in Kreisform hingetupften Punkten hervorgebrachten und zwischen leicht geschwungene Strichbüschel verteilten Blüten zu bestimmen. Und eben deshalb fehlt es für unsere Pflanzen an Vergleichsmaterial. Jenem an Grosszügigkeit gewöhnten Künstler mit seiner fabelhaften technischen Fertigkeit, die selbst bei Handwerkern nicht fehlen konnte, fiel es nicht ein, mit ängstlicher Akribie jedes Detail der Naturform wiederzugeben; er arbeitete auf die Gesammtwirkung hin und vermittelt uns mit seiner Palette von den Einzelheiten nur die Haupteindrücke. Das hatte aber unser Künstler eben zu

vermeiden. Kein Bild, keinen Gesammteindruck durfte er geben; Individuen mit ihren Akzidentien nachzugestalten war seine Aufgabe. Und für diese Seite des antiken Kunstschaffens bietet unser Kodex, soweit es die Miniaturmalerei betrifft, nicht nur das älteste, sondern auch das reichhaltigste Beispiel.

Doch ohne Vorarbeiten waren die Pflanzenmaler des Dioskurideskodex nicht. Die Schulung des Auges, die ja manchmal zu wünschen übrig lässt, ist durch die Reliefkunst der hellenistischen Zeit vorzüglich eingeleitet und gefördert worden, und ich stehe nicht an, die Naturtreue der gemalten Pflanzen, auf die Plastik als ihre erste Quelle zurückzuführen. Über diese Entfaltung besitzen wir ja die eingehende Arbeit Franz Wickhoffs, worauf hier verwiesen sei [1]).

In der Miniaturmalerei selbst finden sich keine entsprechenden Analogien; sind Bäume und Pflanzen zur Andeutung des Freien dargestellt, bieten sie regelmässig nur den typischen Begriff »Baum« und »Blume«. Zuweilen sucht der Künstler wol zu differenzieren; in der Genesis enthalten die beiden Paradiesbilder [2]) Apfel- und Birnbäume, die man nur an ihren Früchten erkennt; nach ihrem Baue könnte man sie eher für Preisel- oder Heidelbeerstauden halten; nur die Weinrebe gelingt so ziemlich. Sonst finden wir auch knorrige und verästete Stämme ohne Laub, oder schopfige Blätterkronen, die man in anderer Umgebung eventuell für Grasrispen erklären könnte [3]). Sind Stamm und Blätterdach vereinigt, dann ist der Baum eine Formel für seinen Begriff [4]).

Was wir in der Genesis beobachten konnten, finden wir auch im Rossanensis [5]), im jüngeren Vergil der Vatikana [6]),

---

[1]) Hartel—Wickhoff, Wiener Genesis, p. 3 ff. — Vorzügliche Abbildungen charakteristischer Stücke ebenda, p. 18 f., 22 f., 27 f., 34 f., 41. Dazu auch Schreiber, Die hellenistischen Reliefs, passim.

[2]) Taf. 1, 2.

[3]) Taf. 43, 47. — 33, 34.

[4]) In der Genesis in 14 weiteren Fällen.

[5]) Haseloff, Taf. 2, worauf die Palme zwar konstatierbar ist, aber nichtsdestoweniger formelhaft bleibt.

[6]) Abb. bei Hartel—Wickhoff, Taf. D.

in der Josuarolle [1]) und den Italafragmenten [2]). Der Chronograph vom J. 354 ist uns leider nicht im Original erhalten, und verwehrt uns, aus den naturalistisch gezeichneten Früchten in der Hand der Alexandria einen Schluss zu ziehen; doch ist es sehr wahrscheinlich, dass der Künstler in diesem Falle gut beobachtete und gestaltete, weil es sich um spezifische Wahrzeichen handelte; in anderen Fällen mangelt diese Veranlassung.

Kurz, wir finden in der älteren, unseren Miniaturen voraufgehenden Kunst wenig Rückhalt zur Beurteilung der Dioskurideischen Pflanzenbilder, ausser in der hellenistischen Plastik; diese aber ist für die Zeit unserer Bilder zu entfernt, um an einen direkten Einfluss denken zu können.

Unsere Pflanzenbilder sind, wie schon bei der Beschreibung bemerkt wurde, Kopien nach gemalten Vorlagen. Den Beweis hiefür erbringt ein zweiter, ebenfalls der k. k. Hofbibliothek gehöriger Dioskurideskodex, der Neapolitanus aus dem 7. Jahrhundert.

Die Verwandtschaft der beiden Handschriften ist schon lange eine festgelegte Sache; die Unrichtigkeiten der Pflanzenbenennungen im Konstantinopolitanus, die durch den Verlust der Blätter verursacht wurden, hat bereits Kollar mit Hilfe des Neapolitanus richtig gestellt. Wissenschaftlich und nach eigener Anschauung hat vor etwa fünfundzwanzig Jahren F. Cohn dieses Verhältniss festzustellen gesucht [3]). Am eingehendsten neuerdings v. Premerstein in der vorangehenden Einleitung [4]).

Beim Durchblättern der beiden Handschriften fällt es auf, dass ein sehr grosser Teil der Pflanzen in der Auffassung, Form und Farbe in beiden übereinstimmt. Die Dimensionen

---

[1]) Ebenda, Taf. C.

[2]) Schultze, l. c., Taf. 2.

[3]) In einem Vortrage: Beitrag zur Geschichte der Botanik. Abgedruckt in: Neunundfünfzigster Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellsch. f. vaterl. Cultur. (1882), p. 302 ff.

[4]) Vgl. oben, p. 64 ff.

des N (so soll hinfort der Neapolitanus bezeichnet werden, während wir für den Konstantinopolitanus K setzen) sind kleiner als im K, die Anordnung derart, dass zumeist je zwei Pflanzen auf der oberen Hälfte der Seite untergebracht werden, während die untere Hälfte für den Text reserviert ist. Die Kräuter sind, wie beim K, in alphabetischer Reihenfolge beschrieben.

Geht man nun die beiden Kodizes systematisch durch und vergleicht Pflanze für Pflanze, gelangt man zu folgendem Resultate. Die Pflanzen des K und N haben denselben Typus im Allgemeinen; aber während der K deutliche Abstufungen der künstlerischen Behandlung zeigt, ist die Bildermasse des N einheitlich, d. h. so, dass sie von einer einzigen Künstlerhand herrühren kann, eventuell von mehreren ganz gleich stehenden Malern; sie stimmt mit der Gruppe II des K. Etwa die Hälfte aller Pflanzenbilder im N stimmt genau mit jenen des K, und zwar verteilt sich diese Übereinstimmung auf alle Abstufungen desselben. Die andere Hälfte schwankt aber zwischen »ähnlich« bis »sehr abweichend«. Ich lasse als Beleg für die übereinstimmende Hälfte den *κέγχρος* (N = fol. 86[a]) und für die andere die *ἀνδράφαξις* (N = 20[a]) in Nachbildung folgen. Vergleicht man nun den *Κέγχρος* des N mit jenem des K (fol. 191[b]) so wird man auf den ersten Blick die Gleichheit der Vorlage feststellen können; dagegen wird die grosse Abweichung zwischen der *Ἀνδράφαξις* des N und des K (fol. 50b) auffallen. So liesse sich eine förmliche Konkordanz aufstellen. Um nur einige Fälle herauszugreifen, sind in beiden Handschriften

gleich:	mehr oder weniger abweichend:
Ἀνεμόνη ἡ φοινική (N = 12[a])	*Ἀβρότονον* (N = 9[a])
» *ἡ ἀγρία* (N = 12[a])	*Ἀμάρακον* (N = 7[a])
Ἀρτεμώνη (N = 10[a])	*Ἄκανθα ἀραβική* (N = 22[a])
Βούφθαλμον (N = 27a)	*Βρυόνια λευκή* (N = 30[a])
Γάλαιον (N = 58[a])	*Γναφάλλιον* (N = 34[a])
Ἶρις (N = 42[a])	*Ἱππολάπαθον* (N = 40[a])
Μήκον ἥμερος κηπαῖος (N = 97[a])	*Μαλαχή ἀγρία* (N = 94[a])

Ausserdem sind Verschiedenheiten der Naturtreue zu beachten; sie treten bald bei Bildern im K, bald bei jenen in N auf; indessen lässt sich die Behauptung Cohns, dass der N in Fällen von Abweichungen *in der Regel* richtigere Details bringt [1]), nicht halten, wenn man die ganze Masse durchgesehen und verglichen hat.

Trotz der Abweichungen gehen aber die beiden auf eine Urvorlage zurück, denn vom Typus weichen sie niemals ab.

Κέγχρος

Das eine scheint nur sicher, dass unsere Handschriften aus zwei verschiedenen Abkömmlingen eines und desselben Archetyps schöpften. Der N bietet nach fachmännischem Urteil bessere Lesearten und auch sonst Abweichungen vom K, wie ja v. Premerstein oben eingehend feststellt. Er scheint somit schon einer korrigierten Kopie des gemeinsamen Arche-

[1]) L. c., p. 309.

typs zu entstammen; denn er ist nicht nur um etwa ein Jahrhundert jünger, sondern hat die Pflanzen auch in einer besseren Ordnung, die zusammengehörigen Abarten nebeneinander, die im K doppelt vorkommenden nur einmal aufgenommen. Ein guter Teil der Abweichungen allgemeineren Charakters wird auf Rechnung dieser Korrekturen, die von sachkundiger Hand herrühren müssen, zu setzen sein. Dem Maler selbst irgend eine Kritik zuzumuten, wäre ganz verfehlt. Aus eben

Ἀνδράφαξις

diesem Grunde wird es auch nicht angehen, für beide Handschriften eine und dieselbe Vorlage vorauszusetzen, ebenso wie etwa an ein Abhängigkeitsverhältniss des K und N nicht zu denken ist.

Ausser den Abweichungen der unmittelbaren Quelle, aus welcher N schöpfte, muss aber auch der verschiedene Grad der künstlerischen Befähigung notwendig berücksichtigt werden. Der grössere Teil der Abweichungen, sowol zwischen

den Bildern der beiden Handschriften als auch zwischen den einzelnen Gruppen des K geht darauf zurück.

Am schlagendsten beweisen die Richtigkeit dieser Behauptung im K jene 27 Fälle, wo noch die Vorzeichnung sichtbar ist. Der Kolorist ringt mit dem Zeichner; wenn er von der Zeichnung abweicht, geschieht es zum Nachteile des Bildes. Ob nun ein besonderer Vorzeichner anzunehmen ist, oder ob er mit dem Koloristen identisch ist, verschlägt nichts; es gibt ja heute moderne Künstler, welche die eigenen Zeichnungen in der Farbe anders erscheinen lassen: jedenfalls ist der Kolorist dem Zeichner nicht gewachsen. Ausserdem ist es bei einer stattlichen Reihe des K ganz sicher, dass dem Künstler ein vorzügliches Bild vorgelegen ist, das er aber nicht erreichte und nicht erreichen konnte, ungeachtet seiner Versuche. Dafür gäbe es eine zahllose Menge von Beobachtungen, die hier aufzuzählen zu weit führen würde. Eine der häufigsten ist das Verfehlen von Überschneidungen und Überschlagungen bei Laubblättern; der Maler zwingt uns, die gute Zeichnung der Vorlage zu erraten.

Wie weit übrigens die Eigenart und die Befähigung des Künstlers bei Kopien gehen kann, geben uns zwei Bilderhandschriften den Nachweis.

Die erste derselben ist eine Kopie nach unserem K, im Besitze des Fürsten Chigi. Bei der Anfertigung derselben war es dem Künstler, etwa in der ersten Hälfte des 15. Jahrhunderts, darum zu tun, eine genaue Kopie zu liefern; aber wenn man die bei Penzig reproduzierten Pflanzen mit jenen in unserem Kodex vergleicht, wird man gewahr, dass ihm die Nachbildung nur unvollkommen gelang [1]).

Die zweite Handschrift entstand im 16. Jahrhundert, wahrscheinlich in Wien, auf Betreiben des Arztes Sambucus.

---

[1]) Penzig, Contribuzioni alla Storia della Botanica, p. 241 ff. Ausser den beiden Kopien der Ärtze- und Dioskuridesbilder bringt Penzig auf Taf. V—VIII Reproduktionen von fünf Pflanzen: *φασίολος*, *σίκυος*, *σίκυος πέπων*, *σίκυος πέπων ἕτερος* und *σίκυος κολοκίνθη*, die mitunter nicht gleichgiltige Unterschiede zeigen.

Es ist der Pergamentkodex n. 2277 der Wiener Hofbibliothek, der auf 186 Blättern 564 farbige Pflanzenbilder, 3 zum Teil kolorierte und 4 nicht kolorierte Federzeichnungen enthält. Die Anregung gab unser K; die Pflanzen wurden aber nicht aus dem Kodex selbst, sondern nach einem natürlichen Exemplar abgebildet. Es sind ganz vorzügliche, virtuos gezeichnete und mit feinem Verständniss für Natur und künstlerische Wirkung kolorierte Bilder, die der Maler oft mit Gold gehöht hat. Aber es war nicht immer möglich, einer im Dioskurides behandelten Pflanze habhaft zu werden; in diesem Falle kopierte dann der Maler aus der Handschrift, aber absichtlich mit den Mitteln und in der Auffassung seiner Zeit. Natürlich schuf er hierdurch weitgehende Abweichungen. Nur bei ihm fremden Pflanzen hielt er sich ziemlich genau an das gemalte Original, wie z. B. bei der ἀριστολόχια στρογγύλη; Sambucus schrieb hinzu: »male expressa«.

Beim Chigianus war es die Unfähigkeit des Kopisten, beim Wiener Kodex 2277 die sachliche Kritik, welche Abweichungen von der Vorlage zur Folge hatte; solche Umstände haben auch das Werden unserer Handschrift begleitet.

Dass die Pflanzen in unseren Kodizes nicht nach der Natur, sondern nach gemalten Vorlagen geschaffen sind, dafür erbringen sie den Beweis selbst. Es ist kein besonders eingehendes Studium nötig, um zu konstatieren, dass die Linienführung der Zeichnung und die Pinselführung der Kolorierung unfrei sind; sie widerstreben der Hand, die sie an ihre Stelle zwingt. Es sind, besonders bei Höhungen, Pentimentzüge merkwürdig häufig. Ausserdem ist die schematische Farbengebung, das Vorherrschen dunkler Nuancen ein weiterer Beleg, dass der Künstler eine fertige Vorlage kopierte. Selbst den gelungensten Bildern des K sieht man an, dass sie zwar mit vorzüglicher Beobachtung und ausgezeichneten technischen Mitteln hergestellt, aber ganz und gar von einer Vorlage abhängig sind. Mit vollem Rechte lehnt Cohn das Urteil Woermanns, dass »auch der Maler der Pflanzen dieselben unmittelbar nach der

Wirklichkeit wiedergegeben« habe, ab. Ebensowenig ist eine selbstständige Künstlerhand anzunehmen, in dem Sinne nämlich, als ob wir es mit Originalen eines Künstlers zu tun hätten.

Wenn schon die beiden Handschriften, der K und N, durch ihre Übereinstimmung den positiven Nachweis erbringen, dass sie von einer Vorlage abstammen, bekräftigt dies in negativer Weiser der Pariser Dioskurides n. 2179, der allerdings erst dem 10. Jahrhundert angehört, aber nach älteren Mustern kopiert wurde. Er enthält 402 Pflanzen, ist aber unvollständig. Hier war die Vorlage ganz anders; die Pflanzenformen stimmen nicht mit den unsrigen und erscheinen mitunter, ganz ähnlich wie die Koralle des K, in Verbindung mit menschlichen Figuren; der Blütenstand der *λογχῖτις* zeigt menschliche Gesichtsformen [1]). Das ist also ein Archetyp, von dem unsere beiden Handschriften nicht abstammen können.

Die Flachheit der Kopien, die schon oben berührt wurde, hat aber noch einen weiteren Grund, als die Degenerierung der Vorlage durch einen minder befähigten Kopisten. Auch darin liegt ein Stilgefühl, das noch unklar sich äussert, aber dennoch besteht: es ist der Einfluss des Orients, der Beginn des Processes, dessen Endresultat das Flachornament ist. Auch hier können nicht alle Fälle des K behandelt werden, es gäbe deren zu viel; nur auf sechs solche möchte ich aufmerksam machen.

Man nehme z. B. im K (fol. 89ª) die *Γογγύλη* und betrachte die ganz schematischen und charakteristischen Einrollungen der Blattlappen an der Basis; man sehe sich den streng symmetrischen Aufbau bei *Ῥάφανος* (Fol. 284ª), *Στρατιώτης* (321ᵇ), *Σησαμοειδὲς τὸ λευκόν* (325ᵇ), *Τεύκριον* (343ᵇ) und *Τριπόλιον* (345ª) an und halte sie mit mittelalterlichen orientalischen, besonders arabischen Miniaturen zusammen. Der arabische Kodex A. F. 10 der Wiener Hofbibliothek bietet mehrere treffliche

---

[1]) Bordier, Description, p. 93.

Beispiele, besonders Fol. 20a—b: flach behandelte Pflanzen, mit durchwegs berandeten Einzelteilen.

Diese Berandung finden wir auch bei den Pflanzenbildern der II. Gruppe im K, und zwar als Randschatten verwende Ein Gefühl für die Richtigkeit der Schattenwirkung scheint derjenige halbwegs noch gehabt zu haben, der die Umrisse anbrachte; denn zumeist trifft er es, die Schattenseite stärker zu betonen. Das ist ein Widerstreit von zwei verschiedenen Auffassungen; dass auch die Lichtseite den dunklen Rand erhält, deutet darauf hin, dass diese Randschatten nicht um ihrer selbst willen, sondern einer alten Tradition folgend hierher kamen. Es ist die altorientalische und noch klassische Art, die Darstellungen nach ihrer Körperlichkeit zu begrenzen.

Aber diese Randschatten halte ich nicht für gleichzeitig mit den Pflanzenbildern. Bei eingehender Beobachtung zeigte sich, dass bei etwa 90 % der Fälle die Berandung mit einem ganz anderen Pigment, vielleicht mit Tinte und Pinsel ausgeführt wurde, der trübbraune Ton der Tinktur fügt sich nirgends in die Farbenskala der Pflanze. Überdies kann man in sehr vielen Fällen konstatieren, dass der Randschatten über die ursprüngliche Höhung läuft oder dass er einen früheren Schatten überschneidet. Es ist kaum anzunehmen, dass der Künstler selbst eine bereits schattierte und belichtete Pflanze so berandet hätte; demnach müssten diese Veränderungen *später* angebracht worden sein; wann — das ist nicht zu entscheiden [1]. Immerhin ist es aber möglich, dass ein unter orientalischem Einflusse stehender Benützer, etwa im 13.—15. Jahrhundert, dieselben hinzugefügt hat.

Was von den Pflanzen gesagt wurde, gilt auch hinsichtlich der Entwicklung der Tiermalerei. Man kann nur behaupten, dass dem Tierkörper, dessen Formen und Lebensäusserungen, in der Malerei von jeher eine intensivere

---

[1] Vgl. Riegl, Spätröm. Kunstindustrie, p. 138; ihm sind beim Durchblättern des K die Details an der Ausführung der Randschatten wol nicht aufgefallen.

Beobachtung zu Teil wurde, schon deshalb, weil er in der Regel weniger Anforderungen an den Koloristen als an den Zeichner stellte

Die Szenen auf hellenistischen Reliefs, auf den Wandgemälden der pompejanischen Häuser und der Katakombenkapellen, auf Mosaiken der antiken Pavimente und der christlichen Basilikenwände, in den Miniaturen, besonders der Wiener Genesis, wo Tiere mitverwendet sind, haben eine ganz andere Angabe, als bestimmte Tiere zu dem Zwecke darzustellen, um das Erkennen eines lebenden Exemplares zu ermöglichen. Sie setzen diese Kenntnis voraus und verlangen vom Beschauer, dass er sich das Fehlende, das zu künstlerischen Zwecken Unbrauchbare und Unterdrückte aus eigener Erfahrung ergänze. Ganz anders unsere Bilder; sie wollen das lebende Tier behufs richtiger Vorstellung durch das Bild ersetzen. Es kommt dem Künstler, wenigstens ideell, nur darauf an, das Tier in Form und Farbe vorzuführen, nicht dessen Lebensäusserungen zu schildern. Die wilden Tiere auf pompejanischen Jagdbildern, die Vögel auf den Katakombenwänden, die Tauben auf dem berühmten Taubenmosaik — sie leben alle, sie bewegen sich, sie suchen Nahrung und wehren sich, sie sind einem grösseren Kunstgedanken eingeordnet, während sie hier für sich allein stehen.

Deshalb auch die Darstellung in Ruhe, welche freilich auch leicht zur Erstarrung führt, besonders wenn das Bild öfter durch Kopistenhände geht. Und unsere Bilder sind nicht mehr frei von diesem kunsttödtlichen Keime.

Unser Kodex ist von dem 13. Jahrhundert an vielfach kopiert worden; v. Premerstein hat 22 noch erhaltene Kopien nachgewiesen [1]), von denen wenigstens 13 illustriert sind. Proben von diesen Illustrationen aus unserem K, Parisinus 2183, Athous und Bononiensis bringt Wellmann [2]) in seinem Krateuas.

---

[1]) Oben, p. 164 ff.

[2]) Abh. der Kgl. Ges. der Wissenschaften zu Göttingen, ph.-hist.-Kl. N. F. II., Taf. 1 (μῶλυ) und 2 (λυχνὶς στεφανωματική).

Erwähnenswert sind ausser dem schon genannten Pergamentkodex 2277 der Wiener Hofbibliothek noch die von Sambucus angeregte Zusammenstellung von 98 Kopien nach dem K in der Papierhandschrift 12478; sie kommen dem Originale nicht gleich; eine Federzeichnung am Schlusse — es ist das 99. Bild — ist ein Blatt der Baumwollstaude und nicht aus dem K entnommen.

Aus jener Zeit, als man sich mit dem Gedanken trug, die Pflanzenbilder in Kupferstich zu veröffentlichen, stammen zwei Bände, in denen auf je 410 Blättern 431 Pflanzen, meist aus N, in Kupferstich reproduziert sind [1]). Es sind die unter die Handschriften eingereihten Bände n. 12447 und 12448. Der Zeichner war wol gewissenhaft, nichtsdestoweniger stehen aber die Stiche an künstlerischer Wirkung den Miniaturen weit nach und überholen selbst die steifsten durch ihre gebundene Gespreiztheit.

VII.

Technisch wird der K wol kaum leicht erreicht. Die Farben sind heiter, hell, glänzend, ihr Akkord brillant wirkend, ihr Auftrag pastos, aber solid, ihr Bindemittel vorzüglich. Es wäre sehr wünschenswert, dass hinsichtlich des Letzteren durch eine mikrochemische Untersuchung sein Wesen und seine Zusammensetzung geprüft und festgestellt würden.

---

[1]) Während der Entstehungszeit berichtet Weigel im 8. Bande des Medicinischen und Physischen Journals (1793), dass er die Kupferplatten auf der kaiserlichen Bibliothek zum Teil gesehen habe und schliesst mit der Behauptung, dass sie im Ganzen ungefähr 427—430 werden sollen. v. Premerstein, der die Stelle zitiert (oben, p. 127, Anm. 2) ist der Ansicht, dass ein Irrtum bei Weigel unterlaufen sei. Ich dagegen glaube, dass Weigel gut unterrichtet war, nur dass sein Ausdruck „Platte" nicht auf die Stückzal der Metallplatten, sondern auf die darein gestochenen Bilder sich bezieht, weil ja nach dem damaligen Sprachgebrauch „Kupfer" sowol Platte als auch Bild bedeutet.

Durch die unglückseligen Abreibungen — und um solche handelt es in der überwiegenden Mehrzahl der Beschädigungen — sind wir glücklicherweise in den Stand gesetzt, den Künstler bei der Arbeit wenigstens teilweise zu belauschen. Das Feld des Bildes wird durch leicht eingedrückte Blindlinien abgegrenzt und dann die Vorzeichnung mit einem feinen Pinsel und einer blassbraunen Tinktur aufgetragen. Sowol beim Cheiron des ersten Ärztebildes, als auf dem Dedikationsbilde, ferner bei 27 Pflanzen und beim Pfauen sind sie deutlich sichtbar; die Blindlinie für die Hauptrichtungen der Pflanzenzweige ist deutlich beim **ὕσσωπον** (fol. 358^b) wahrnehmbar. Eine scheinbare Ausnahme macht die Darstellung auf Goldgrund. Hier wird der Goldgrund fertig angelegt, und erst auf diesen wird die Figur gemalt. Es ist aber wahrscheinlich, dass ein Kern frei gelassen wurde an der Stelle, wo die Figur hinkommen sollte; jedenfalls reicht der Goldgrund tief unter die Konturrisse derselben, wie man dies bei den Ärztebildern sehen kann. Der Auftrag des Goldes geschieht mittelst Pinsels; Blattgold ist nirgends angewendet. Eigentümlich erscheint daher das Vorgehen des Malers, in jedem Falle, wo nichtabgetonte Goldpartien vorherrschen, die ganze Fläche zuerst mit Gold anzulegen, dann aber mit einem Sepiaton oder tieferen Nüanzen das Dessin herauszuarbeiten, wie z. B. beim Gerähm des Dedikationsbildes oder beim Titelblatt. Soll Gold auf einem Farbengrunde, wo dieser vorherrscht, erscheinen, so wird, wie bei der Julianaumschrift und dem Titelblatte, erst mit einem gelblichen Pigment vorgrundiert, dann der Goldauftrag vollzogen. Bemerkenswert ist, dass Goldpartien über einem Farbengrunde sehr leicht, farbige Partien auf Goldgrund aber selten abfallen.

Für den Farbenauftrag bei modellierten Figuren gilt die Regel, dass vom Lokalton aus nach Höhe und Tiefe modelliert wird; sie ist, soviel ich sehe, strenge eingehalten. Die Schattentöne sind zurückhaltender verwendet, der Hauptakzent liegt durchwegs, bei Figuren sowol, wie bei den Ornamenten, bei den Pflanzen- wie bei den Tierbildern, auf der Höhung, die bei den menschlichen Gestalten, voral im Inkarnat, regel-

mässig dreischichtig ist. Weiss für Spitzlichter ist sehr reserviert und diskret angewendet.

Der Lokalton für das Inkarnat ist der traditionelle, braunrote für Männer, der helle, gelbliche für Frauengestalten [1]). Die Modellierung ist durchwegs natürlich und künstlerisch; die Abstufungen sind durch Übergänge verbunden. Die vorspringenden Gesichtspartien und die Finger sind ganz so, wie in der Wiener Genesis [2]), durch den Aufsatz von roten Tönen lebhafter gestaltet.

Eigentümlich äussert sich der Sinn für blendende Koloristik bei der Behandlung der Gewandung. Ein einfaches Weiss genügt dem Maler nicht; er durchsetzt die Flächen mit rosenroten, blassvioletten und grünlichen Schimmertönen, die eigentlichen Schatten aber gestaltet er bräunlich; gebrochene Töne zieht er vor, volle wendet er ausnahmsweise an, und nur dorten, wo eine reichfarbige Umgebung das Gegengewicht hierzu bietet, wie z. B. in den beiden Dioskuridesbildern. Ein Meisterstück seiner Art sind die acht Puttiszenen des Dedikationsbildes; die ganze Tätigkeit der Eroten ist mit fünf Tönen auf gebrochen blauem Grunde, grisailleartig durchgeführt, wobei Ocker die Hauptrolle spielt: in drei Tönen ist er Grundpigment, mit Sepia, Weiss oder Rot gemengt; ausserdem kommen noch Zinober und Weiss zur Verwendung.

Die übrigen Pigmente sind heute nach 1400-jähriger Zwischenzeit und nach den Wechselfällen, denen das Buch ausgesetzt war, schon schwer bestimmbar. Mit einiger Sicherheit

---

[1]) Vgl. diesbezüglich W. Schultz, Das Farbenempfindungssystem der Helenen, p. 142. — Indessen wird wol auch der ständige Eindruck der Fleischfarbe in der Umgebung des Künstlers mitgewirkt haben. Es ist bezeichnend, dass z. B. Luitprand in seiner Relatio de legatione Constantinopolitana (M. G. SS. III., 347) den Kaiser Nikephoros „colore Aethiopem" nennt; bringt man hievon seine Übertreibung in Abzug, haben wir eben dass dunkle Inkarnat, dass die Maler mit braunrot wiedergeben.

[2]) Hartel-Wickhoff, p. 164; es sind Partien, welche nach Wickhoff vom „Koloristen" ausgeführt wurden.

lässt sich Weiss als Bleiweiss erraten, besonders bei den Pflanzenbildern, an denen es die charakteristischen chemischen Veränderungen, denen es besonders unterworfen ist, die schwärzliche Oberfläche zeigt. Für rot wird Zinober, Krapp und Mennig angewendet; auch eine gelblich rote Grundierung, vielleicht Sandyx, wird angewendet, wenn darüber eine durchsichtige, feuerige Lasur, ähnlich wie der Karmin, kommen soll; möglicherweise haben wir hier an das Purpurissum zu denken [1]). Für Blau ist Ultramarin und Indigo sicher zu konstatieren, während für Grün, Grünerde, meist aber die Mischung von Blau und Gelb zur Anwendung gelangt. Auffallend häufig kommt als Bestandteil von grüner Blattfarbe Indigo vor und macht stellenweise den Eindruck, als ob es die Unart herauszuwachsen hätte. Das Vorherrschen von dunklen Nüanzen dürfte möglicherweise darauf zurückzuführen sein. Am unklarsten bleibt das Gelb, für welches unser Künstler Töne besitzt, welche sich vom Ocker und Auripigment kaum ableiten lassen.

Das Bindemittel, welches die Maler der einleitenden Miniaturen, der Tiere und zumeist auch der ersten Pflanzengruppe anwenden, ist, wie bemerkt, unbekannt. Vielleicht wird man an die byzantinische, von der römischen Wachstempera abgeleitete Glanzfarbe [2]) denken dürfen, die nach Berger [3]) »wegen ihrer bequemen Handhabung und ausgezeichneten Haltbarkeit (auch auf Vergoldung) in Miniaturen Anwendung gefunden haben mag«. Nach Beobachtungen, die ich, ohne experimentell vorzugehen, machen konnte, sind diese Farben im Wasser entweder gar nicht oder nur schwer löslich; die Beschädigung am Haupte Galenos' dürfte somit dadurch entstanden sein, dass eine ätzende Flüssigkeit darauf fiel und die Farbe löste; der Versuch, den Tropfen wegzu-

---

[1]) Vgl. Blümner, l. c., IV., 436.

[2]) Schäfer, Das Handbuch der Malerei vom Berge Athos, p. 74 (§ 37: Wie man Glanzfarbe machen muss).

[3]) E. Berger, Beiträge zur Entwicklungsgeschichte der Maltechnik. S.-A. aus: Technische Mitteilungen für Malerei, 10. Jahrg. (1893), p. 49.

wischen, verschmierte die Farbe, aber nicht ganz, wol deswegen, weil sie zu rasch wieder eintrocknete. Die Pflanzen der II. Gruppe entbehren durchwegs dieses Bindemittels und sind wol mit Wasser unter sehr bescheidenen anderweitigen Beigaben versetzt. Das Äussere dieser Bilder fällt gegen die Figuren- und Tierdarstellungen sowie gegen Pflanzen der I. Gruppe so sehr ab, dass man versucht ist anzunehmen, sie stammen nicht nur von anderen Künstlern, sondern auch aus einer späteren Zeit. Wäre die gleichzügige Herstellung der Handschrift irgendwie anzuzweifeln, müsste sofort daran gedacht und angenommen werden, dass der erste Künstler die Zeichnungen noch eintrug, die ein späterer ausführte.

Nur ein einziger Fall zeigt ein harziges oder ähnliches Bindemittel: bei *ὀξυλάπαθον τὸ μέγα* (fol. 244[a]). Das leuchtendrote Pigment der Blüten ist mit einem spröden Firnissmittel versetzt: diese Blüten sind auch die einzige Stelle, wo ein tatsächliches Springen und Absplittern der Farbenschichte zu konstatieren ist; sonst handelt es sich, soweit ich sehen kann, durchwegs um mechanische, von Aussen kommende Einflüsse. Dieses letztere lässt sich besonders bei weisszwiebeligen und weissblütigen Pflanzen beobachten, wo das Pigment besonders pastos aufgetragen ist [1]).

Für Wasser als hauptsächlichstes Bindemittel bei Pflanzen der II. Gruppe spricht vielleicht auch der — allerdings nur einmal beobachtete — Fall, dass die Farbe zusammenrinnt, weil sie auf fettes Pergament aufgetragen war. Das geschah beim *πολύγαλλον* (fol. 265[a]) im K, wo alle Ränder zackig sind infolge des Gerinnens.

Wahrscheinlich sind auch die Farben ohne harzige Bindemittel der chemischen Zersetzung leichter zugänglich. Das Obfuszieren der weisshältigen Blüten ist ohne jeden Zweifel auf einen ganz ähnlichen Prozess zurückzuführen, wie wir ihn

---

[1]) **Ein seltener Fall, der uns eine verhältnissmässig gute Erhaltung von Deckweiss zeigt, ist das** *πράσον κηπαιον* **im K (fol. 278[a]). Er zeigt, dass die Entfernung nur auf mechanischen Wege erfolgte.**

beispielsweise auf Türen, die mit Bleiweis gestrichen aber Amoniakdünsten ausgesetzt sind, beobachten können, trotzdem hier Leinölfirniss Bindemittel ist. Deshalb auf eine Nachbildung von getrockneten Herbarexemplaren zu schliessen, halte ich für nicht angebracht.

SCHLUSS.

Nach den vorangehenden Erörterungen, denen sich, wenn Zeit und Raum nicht mangelten, allerdings noch manches hinzufügen liesse, darf ich mich kurz fassen.

Der Kodex ist in Konstantinopel um das Jahr 512 entstanden. Seine Geschichte, seine Sprache und die Veranlassung seiner Entstehung verweisen ihn dorthin. Man sollte also bildkünstlerische Darbietungen aus dem Geiste, aus dem Kulturmilieu, dem Leben und Weben der Metropole im oströmischen Reiche erwarten.

Wir haben uns vorurteilslos nach stilistischen und inhaltlichen Analogien umgesehen und sogar deren Genesis, wo es anging, im Auge behalten. Das Resultat dieser Kunstwanderung ergab, dass in unseren Bildern orientalische und hellenistische Elemente, friedlich vereinigt, zusammenwirken und durch ihre vom Usus sanktionierten Mittel die eigentümliche Wirkung hervorbringen.

Die orientalischen Elemente sind keine Originale mehr, sondern erscheinen im griechischen Geiste geläutert und geschmeidig gemacht; sie sind latent und immanent, aber deutlich und unzweifelhaft.

Den weitaus bedeutenderen Anteil an der Lieferung von Vorbildern und Analogien fällt aber der hellenistischen Kunst zu. Kompositionsformeln und Details fanden wir dort; vom ornamentalen Elemente bis zur vollendetsten Form der Pros-

kynese, von der Kleidung bis zur Körpergeste lieferte sie Beispiele, Analogien und Belege.

Und doch sind unsere Darstellungen anders als die Wandgemälde von Pompeji, sie sprechen eine witzigere aber umständlichere Sprache, als die Bilder über den Märtyrergräbern; die römischen Mosaike erscheinen in ihrer ausgeglichenen Grösse eintönig gegen diese strahlenden Farbenphantasien, die spätrömischen Reliefs fallen in ihrer düsteren Schwerfälligkeit ganz ab; trotzdem sie mitunter dieselben Geschichten erzählen, möchte man sie nicht erkennen. Unser Dioskurideskodex lässt sich mit keiner Miniaturhandschrift gut vergleichen; Einzelheiten mögen mehrere bieten, eine solche Gesammtwirkung finden wir nicht. Das nächststehende Werk, die Wiener Genesis, entfernt sich durch das purpurgetränkte Pergament und durch das Wesen des bildkünstlerischen Inhaltes von ihm; wiewol sie technisch tiefer steht, bietet sie viel mehr selbstständige Erfindung, auch dann natürlich, wenn sie erst aus zweiter Hand berichtet. Auf eben solche und noch stärker betonte Unterschiede gelangen wir auch beim übrigen Material.

Überblicken wir all' das Gesagte, ergibt sich für die Stellung des Dioskurides, dass er ein hauptsächlich auf Vorbildern der späteren hellenistischen Kunst aufgebautes Bildwerk ist, welches durch seine orientalisch-griechischen Elemente, durch die griechische Formensprache, durch die Farbe, durch die Verwendung des Goldes und durch die pompös-breite Einleitung als der konstantinopler Hofathmosphäre entstammend bezeichnet wird.

Ich habe das Wort »byzantinisch« absichtlich vermieden. Unser Buch vereinigt zwar hauptsächlich hellenistische Motive und Vorlagen; nichtsdestoweniger kann es als »klassisch« oder »hellenistisch« nicht angesprochen werden. Es hat in den Äusserungen seiner Formensprache hauptsächlich spätgriechische Wendungen; aber es wäre bei Berücksichtigung der Grundlagen verfehlt, es rein byzantinisch zu nennen. Es nimmt demnach eine vermittelnde Stellung ein: es gehört in eine Zeit, in welcher die hellenistische Kunst immer noch ver-

wendbare Früchte auf ihrem Baume und brauchbare Rezepte in ihrem Bausche birgt; aber er gehört auch in eine Zeit, in welcher sich eine neue Art der Verwendung vom aufgespeichertem Material Durchbruch verschafft hat, in welcher man die Früchte des alten Baumes entsprechend zubereiten muss, um sie zu geniessen, es gehört einer Kunst an, für welche ein Stempel noch nicht geschnitten ist; ich nenne sie, bis sich eine bessere Bezeichung findet: *die christlich-griechische Übergangskunst.*

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Pagina:	*Linea* (*a summo*):		*Pro*:		*Corrigas*:
358	11	„	Arztekreisen	„	Ärztekreisen
362	19	„	Arzten	„	Ärzten
364	28	„	is	„	ist
370	3	„	über	„	ober
373	29	„	darau	„	darauf
375	4	„	schmutzigblauen	„	schmutzigblauem
383	32	„	Stol	„	Stoll
385	3	„	algemein	„	allgemein
386	25	„	hervor dass	„	hervor, dass
391	6	„	*Στυχνός*	„	*Στρυχνός*
393	Nota 1, 2	„	diese	„	dieser
393	Nota 1, 10	„	sieh eoben	„	siehe oben
395	9	„	schliest	„	schliesst
396	19	„	sechsfältigen	„	sechshältigen
402	Nota 1, 3	„	etzt	„	jetzt
402	9	„	Ansprache	„	Aussprache
407	13	„	die Darstellung	„	der Darstellung
407	14		Laurentiana [2]) gedenke,	*Addas*:	Laurentiana und der Versammlungsbilder in den Iliasfragmenten der Ambrosiana gedenke [12]),
407	Nota 6, 1			„	A. Mai, Iliadis fragmenta antiquissima (1819), Taf. 1—3, 9, 10, 23, 30, 31, 33, 55, 56.
412	Nota 1, 1	*Pro*:	Bernouili	*Corrigas*:	Bernoulli
415	12	„	wisschenschaftlichen	„	wissenschaftlichen
425	13	„	est	„	es
428	7	„	umgetauscht	„	umgetauft
428	25	„	Er ist,	„	Es ist,
428	30	„	in dem Luftraum	„	in den Luftraum
430	7	„	der unsrigen	„	dem unsrigen
441	20	„	Theobaldus	„	Theodaldus
451	5	„	Gestalten, Heilige	„	Gestalten Heilige
454	Nota 1, 1	„	413 Anm. 3.	„	414 Anm. 1.
454	Nota 2, 8	„	entgegennimmt	„	entgegennimmt, dar
456	13	„	Seitenwänden	„	Seitenwände
456	Nota 1, 14	„	Bd. 19	„	Bd. 10
459	4	„	Kissenbeleg	„	Kissenbelag
465	13	„	*Ευχαριστία*	„	*Εὐχαριστία*
465	Nota 2, 2	„	Vorgehenden bei	„	Vorgehen bei
466	7	„	gebracht.	„	gebraucht.
466	36	„	ihren	„	ihrer
482	17	„	Angabe	„	Aufgabe
490	8	„	er	„	es

Specimen.

DIOSCURIDES

Codex Aniciae Iulianae picturis illustratus, nunc Vindobonensis Med. Gr. I

phototypice editus

Moderante Iosepho de Karabacek
Bibliothecae Palatinae Vindobonensis Praefecto

praefati sunt Antonius de Premerstein, Carolus Wessely, Iosephus Mantuani

LUGDUNI BATAVORUM
A. W. SIJTHOFF
1906